

FAKİR BAYKURT



ÖZYAŞAM // 02

KÖY ENSTİTÜLÜ
DELİKANLI

Köy Enstitüsü Delikanlı

Özyaşam - 2

Fakir Baykurt'un Kısa Yaşamöyküsü

Asıl adı Tahir olan Fakir Baykurt 1929 yılında Burdur'da doğdu. 1948'de Gönen Köy Enstitüsü'nü bitirdikten sonra köy öğretmeni olarak çalışan yazar, 1955'te Gazi Eğitim Enstitüsü'ndeki eğitimini tamamladıktan sonra Sivas, Hafik ve Şavşat'ta Türkçe öğretmenliği yaptı. Demokrat Parti yönetimi tarafından öğretmenlikten alınarak pasif bir göreve getirildi. 1958'de *Cumhuriyet* gazetesinde tefrika edilen ilk romanı *Yılanların Öcü* nedeniyle hakkında kovuşturma açıldı. 1960 yılında ilköğretim müfettişliğine getirildi. 1962/63 yıllarında ABD Bloomington Indiana Üniversitesi'nde ders araçları konusunda uzmanlık eğitimi gören Baykurt, Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın (TÖS) ve Türkiye Öğretmenler Dernekleri Milli Federasyonu'nun (TÖDMF) genel başkanlığına seçildi. 1969 yılında Türkiye çapındaki ilk öğretmenler boykotuna katıldığı için bir kez daha açığa alındı ve 12 Mart 1971'deki askerî darbeden sonra uzun süre tutuklu kaldı.

Edebiyata şiirle adım atan Fakir Baykurt, daha sonra toplumcu gerçekçi bir yaklaşımla kısa hikâyeler ve köy notları yazdı. *Yeditepe*, *Varlık*, *Cumhuriyet*, *Evensel* ve *Yön* gibi dergi ve gazetelerde çeşitli yazıları çıkan Baykurt, 1955'te hikâyelerini derlediği ilk kitabı *Çilli*'yi yayınladı. Bunu, köy yaşamını, köylünün arzularını, sıkıntılarını ve çelişkilerini dile getirdiği hikâye kitapları ve romanları izledi. Ayrıca 8 ciltlik otobiyografisi ve çocuk kitapları da vardır.

Yalın, şiirsel bir dil kullanan yazar, eserlerinde halka mal olmuş deyişlere ve deyimlere de sıklıkla yer vermiştir. *Tırpan* ile 1970 TRT ve 1971 TDK ödülleri, *Can Parası* (1973) ile Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, *Kara Ahmet Destanı* ile de Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazanan yazarın *Yılanların Öcü* adlı yapıtı 1961'de Metin Erksan, 1985'te Şerif Gören tarafından filme çekildi. Yapıtları çeşitli dillere çevrilmiş ve çevrildiği ülkelerde birçok ödül almıştır.

11 Ekim 1999'da Almanya'nın Essen kentinde vefat eden Fakir Baykurt'un cenazesi, 1977'den beri yaşadığı Duisburg'da düzenlenen bir törenden sonra İstanbul'a getirilerek Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Fakir Baykurt

Köy Enstitülü Delikanlı



LİTERATÜR YAYINLARI: 794

Fakir Baykurt Kitaplığı: 35

KÖY ENSTİTÜLÜ DELİKANLI

Özyaşam - 2

Fakir Baykurt

**Genel Yayın Yönetmeni
Kenan Kocatürk**

**Yayına Hazırlayan
Öner Yağcı**

**Kapak Tasarımı
Melike Oran**

**Baskı Öncesi Hazırlık
Emel Atik**

Birinci Basım, 1999

**Literatür Yayınları'ndan Birinci Basım (2. Basım), Şubat 2018
Literatür Yayınları'ndan İkinci Basım (3. Basım), Mart 2019**

**Baskı ve Cilt:
Optimum Basım
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1
Küçükçekmece - İstanbul
Sertifika No: 41707
Tel: (0212) 463 71 25**

ISBN: 978-975-04-0775-8

**© Copyright 2018, Literatür: Yayıncılık
Bu kitabın yayın hakları Literatür: Yayıncılık, Dağıtım,
Pazarlama San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir.
Kitabın tamamı veya bir bölümü hiçbir biçimde fotokopi yoluyla
çoğaltılamaz, dağıtılamaz, yeniden elde edilmek üzere saklanamaz.**

Sertifika No: 10843

**LİTERATÜR®
Yayıncılık, Dağıtım, Pazarlama Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
İstiklal Caddesi, İpek Sokak, No: 10 Kat: 2
Beyoğlu 34433 İstanbul
T 0(212) 292 4120
F 0(212) 245 5987
E literatur@literatur.com.tr
www.literatur.com.tr**

İçindekiler



Sunuş	1
Birkaç Söz	5
Köy Enstitülü Delikanlı / Cennette Gibi	7
Enstitüye Varışım	9
Gönen’de İlk Zamanlar	19
Bir Cumartesi	31
“Müziksiyen”	37
Büyük Atlas	39
Kitaplık	44
Şiirin Yokuş Yolu	53
Şiirim Çıktığı Gün	57
Hasanoğlanlılar	62
Tonguç’un Gelişi	66
Tarımbaş	72
Eğitmen Sadık	75
Bir’den İki’ye	84
Atabeyli Kemal	90
Ayaz Bey	93
Bir Arkadaşın Babası	99
Homa Yolculuğu	103
Findos	114
Nâzım’ın Etkisi	117
Motorcu Fethi Usta	126
İçme Suyumuz	132
Hacer ile Ahmet	149

Uyuz	155
Sizde Patatese Ne Dirler?	160
Kirizma	166
Bey ile Yolculuk	170
Heey Postacı	175
“Fakir” Adım	183
Müjde	186
Sandık Başkanı	190
Müdürümüz Gidiyor	201
Köy Enstitülü Delikanlı / Kırışılı Yıllarda	211
Bit	213
Yeni Müdür	218
Türkân	229
Yeni Köy	233
Damga	241
Geriye Çark!	247
Sarı Görgü	255
Fizikçi	260
Baskın	265
Deli Coğrafyacı	277
Isparta Yolculuğu	280
Kaplı Okunan Kitaplar	303
Sorgu	308
Burdur Gazetesi	320
Gözetim Altında	323
İki Müfettiş	328
İzne Giderken	330
Köydeki Kitaplar	339
Köyümüzün Öğretmeniyle Tartışma	349
Bakanlık Müfettişi	358
Enstitüden Atılırsam	367
Müfettiş Çalışıyor	370
Müfettişin Soruları	377

Konuk Öğretmen	387
Mustafa Ağabey	392
Gönen’de Son Günler	403
Diploma	417
Romanda Geçen Kimi Sözcükler	420

Sunuş

Fakir Baykurt, Anadolu uyanışının yazarıydı.

“Fakir Baykurt insanımızın yüreğini yansıtıyor” diyor Adnan Binyazar.

Yapıtlarında “Toplumsal en ağır işçilerinin, üretim işlerini yapan insanların (yani köylülerin) bilinçüstü bilinçaltındaki isteklerini, tepkilerini, belli başlı çelişkilerini dile getirmektedir, tabii sanatın gereklerini göz önünde tutarak, hem de adamakıllı tutarak” diyor Vedat Günyol.

Kendisinin “Ama yorulmadım hiçbir zaman/O yoksul, sevgili dağ başlarında/Karda kalmış, darda kalmış yolcular için/Yazmaktan...” dediği gibi yazmaktan hiç yorulmamış ve edebiyatımıza 60’a yakın yapıt armağan etmiştir.

“Engelleri aşmak ve hayatı değiştirmek sanatın görevidir,” diyen Fakir Baykurt, yaşamla uyum içinde olan bir yazarlık serüveninin ilginç ve özgün bir örneğidir.

Fakir Baykurt’un yaşamının ve yazarlığının özü; bir köylü çocuğunun köy enstitüsü denilen bir kurumda özgürleşmesi, bu özgürleşme eyleminin verdiği bilinç ve duyarlılıkta yeşeren bir filizin koca bir aydınlık çınarına dönüşmesidir.

Köy enstitüsünde özgürleşen bir öğretmenin, yaşamın çağdaşlaştırılmasında örgütlü savaşımların zorunlu olduğu bilinciyle Türkiye Öğretmenler Sendikası’nın (TÖS) kurucusu ve genel başkanı olmasındadır onun yaşamının ve yazarlığının özü; devrimci öğretmenin kıyımında ve savaşımındadır.

Köy enstitülü ve TÖS’lü bir öğretmenin bilincini ve duyarlılığını yoğunlaştırarak “yaşamın sanatlaştırılması ve sanatın yaşamlştırılması” amacını gerçekleştirmek için yazarlıkla bütünleşmesidir onun yaşamının ve yazarlığının özü; Yılanların Öcü’nde, Amerikan Sargısı’nda, Onuncu Köy’de, Kaplumbağalar’da, Keklik’te, Tırpan’dadır.

Fakir Baykurt'un bu temeller üzerinde yükselen yaşamı, onun yazarlığını anlamanın doğru yoludur.

70 yıllık bir yaşam; yarım yüzyılı aşan yazın emekçiliği ve toplumsal, siyasal, kültürel savaşımlar; sayısı 60'ı geçen yapıtları bizi, önünde saygı ile eğileceğimiz bir Fakir Baykurt bilgeliğiyle buluşturur.

Fakir Baykurt, bu yaşam, mücadele ve yazma serüvenini 8 ciltlik "Özyaşam"da romanlaştırarak edebiyatımızda bir ilki daha gerçekleştirmiştir.

"Özyaşam" 1995'te yayınlanmaya başlamış, Fakir Baykurt ne yazık ki tüm ciltlerin yayınlandığını göremeden 11 Ekim 1999'da 70 yaşında aramızdan ayrılmıştı.

Fakir Baykurt'un bütün yapıtlarını yayınlayan Literatür Yayınları bu büyük ustanın yaşamöyküsünü de yıllar sonra yeniden gün ışığına çıkarıyor.

Her biri roman tadında olan ve 1930'lardan XX. yüzyılın sonuna kadarki ülkemizin toplumsal, siyasal tarihini aktaran bir derinlikle dolu olan 8 kitaplık "Özyaşam"ı yeniden basımı için gözden geçirirken yeni yazım kuralları dışında Fakir Baykurt'un özgünlüğüne hiçbir biçimde dokunmadım. Yalnızca Fakir Baykurt'un Türkçe sevdasının özelliklerinden biri olan Türkçemize kattığı sözcükler ve özellikle Burdur'un söz varlığından yazılı dile aktardığı sözcükleri belirlemek istedim. Fakir Baykurt halk dilinde kullanılan ama yazıya geçmemiş sözcükleri kararlılıkla kullanarak dilimize yeni sözcükler kazandırma, dilimizi zenginleştirme görevini tüm yazınsal yaşamında sürdürmüştü.

Fakir Baykurt'un özgün ve yerel sözcüklerinin ne anlamda kullanıldığının bilinmesinin yapıtın daha kolay anlaşılması için gerekli olduğu bir gerçekliktir. Bu nedenle "Özyaşam"da geçen ve herkesin ilk okuyuşta anlayamayabileceği sözcüklerin açıklamalarını her kitabın sonundaki "sözlük"te bulacaksınız. Bu mini sözlüğü hazırlarken Hülya Yazıcı Okuyan'ın "Fakir Baykurt Romanlarına Yansıyan Burdur Söz Varlığı" (2006) adlı doktora tezinden yararlandım. Kâmuran Semra Eren'in açıklamaları da yol gösterdi. İki değerli öğretmenimize, Işık Baykurt'a, kitapların eksiksiz olarak sunulmasına çaba harcayan Literatür Yayınlarına teşekkür ediyorum.



Fakir Baykurt, "Köy Enstitülü Delikanlı"da, "Cennette Gibi" ve "Kırağılı Yıllarda" bölümleriyle 1943-1948 arasında Gönen Köy Enstitüsünde geçen yıllarını anlatıyor.

Öner Yağcı

Birkaç Söz

Bir yaşam bu, özyaşam...

1943-1948 arası; köy enstitüsünde geçen delikanlılık yıllarım. Köylere öğretmen yetiştirmek için açılan o kurumlarda 17.000 köy çocuğu okuma olanağı buldu. Onlardan biriyim. Açtıklarına pişman olmuş gibi on yıl içinde her şeyi ters turs ettiler. Bu yüzden oradaki öğrenciliğimin yarısı cennet, yarısı cehennemdir. O yıllar Türkiye'nin çok partili demokrasiye geçtiği kırılganlı yıllardı. Yaşadıklarımı öykü öykü yazdım. Tıpkı öbür yıl salkımlarım gibi bol biberli bir romana benzedi.

Bizde pek alışılmış değil, özyaşamım 8 kitap oldu: 1) Özüm Çocuktur, 2) Köy Enstitülü Delikanlı, 3) Kavacık Köyünün Öğretmeni, 4) Köşe Bucak Anadolu, 5) Bir TÖS Vardı, 6) Genç Emekli, 7) Sıladan Uzakta, 8) Dost Yüzleri (Portreler)

*Duisburg
2.2.1995*

**Köy Enstitüü Delikanlı
Cennette Gibi**



Enstitüye Varışım



İşte Gönen göründü.

Isparta'nın Gönen köyü. Köy enstitüsü orada. Beş yıl okuyup öğretmen olacağım. İçimde iri gövdeli aslanlar dolaşıyor. He-heeey! Yeleşi savrulan aslanlar! Öğretmen olacağım. İçinde yittiğimiz korkunç yoksulluktan kurtulacağız önce. İlk aylığımı anama veririm; kardeşlerime üst baş alır, borçları öder. Kız kardeşim Zekiye gelin olacak; ona çeyiz düzer. Gazi ağabeyim evlenir. Yeni öküz alırız, o zamana bu şimdiki yaşlanır; iki alırız. Aslanlar kük, kük, kük ediyor. Bir ev yaparım kendime. Odalarında dolaplar, raflar. Raflar kitap dolu. İri gövdeli aslanların başını okşuyorum. Ant içer gibi bir daha, bir daha söylüyorum: "Öğretmen olup aylığa bağlanınca kökenimden kopmayacağım!" O tür okumuşların öykülerini biliyorum.

Köyden ayrılırken kendime söz verdim; ilk yıllar elime geçen paranın çoğu anamgile, azı kendime! Bana yalnızca çay kahve parası yeter. O da konuklarıma. Keyif için çay kahve mi içeceğim? Azın azı bir para. Enstitünün verdiği giysileri uzun süre atmam. Yeni alırsam ucuzunu alırım. Kendi düğünümü biraz ertelerim. Yoksul anamı, kardeşlerimi gözetirim.

Değişik, bambaşka bir öğretmen olacağım. İçimdeki aslanlar bana güç verecek. Gideceğim köydeki geriliği, yoksulluğu yere sereceğim. Kahveye oturup oyuna dalmayacağım! Köy çocuklarını kız erkek ayırmadan okutacağım. Halkı aydınlatacağım. Çiçekli çimenli bir köy yaratacağım. Evler pencereli, badanalı. Bayramlarda herkes gülüp oynayacak. Kimse kimseyle küs değil. Nineler dedeler keseleri açmış, okulda başarı gösteren torunlara ödül veriyor. Komşu köyün öğretmeni bayrağı boylu öğrencisine vermiş, benim köye geliyor, çalışmalarına bakıp örnek alacak.

Düşlerim kanatlanmış uçuyor. Her yıl yaz tatilinde Ankara, İstanbul, İzmir'den çağrılar geliyor. Şiirde ilerliyorum, beş yılda bütün yurtla tanınmış bir şairim. Enstitü biterken ilk kitabımı çıkarıyorum. Bütün enstitüler, köy öğretmenleri adımlı biliyor, çalıştığım köyden Burdur'a indikçe, herkes evine, okuluna çağırıyor.

Aslanlarım kükrüyor içimde: Kük, kük, kük!

Kiminle evleneceğim ilaha belli değil. Köyümden olabilir, dışardan olabilir. Eşim bir yoksul kızı olacak. Görgülü, bilgili. Köyün kadını kızı bilgisinden yararlanacak. Çocuklarımız olacak birçok. Bakımlı, gülbüz olacaklar. Köylüler kendi çocuklarını bizimkiler gibi büyütecek. Onları her yıl şehre indireceğim. Treni, sinemayı göstereceğim. Parkı, pazarı dolaştıracağım. Sevinçten dili tutuluyor anamın: "Bir kurban keselim hemen!" diyor.

"Boş ver, yakma hayvanın canını."

"Oldun bittin göğsü acımalısın!" diye gözlerimden öpüyor. Elimi tutuyor, uzun süre bırakmıyor.

Ama çaf çuf, çaf çuf, Isparta trenindeyiz daha. Baladız'dan kalkalı on dakika oldu. Var gücüyle öttürüyor düdüğünü tren. Bizi Kırıkçayır durağına bırakıp geçecek. Akçaköy'den dört kişiyiz. Hamide halamın ikizler, Muslular'ın Kel Hasan, bir de ben. Elimizde çıkınlar.

Kulağımda anamın sözleri: "Kaçar gelirsene etini doğrar doğrar köyün köpeklerine, pişiklerine atarım! Ona göre."

Mayıs çıkmadı, haziran girmede. Öğretmen, elimize birer belge verdi. Diplomalarımız arkadan gelecek. Köy okulları erken tatil oluyor. 5'i bitirip "Ver elini Gönen!" dedik.

He-heeey! Köy enstitüsüne gidiyoruz. Bunlar Türkiye'de 20 tane. Biri Gönen'de. Isparta, Burdur, Denizli illerinden, bir de Afyon'un Dinar ilçesinden öğrenci alıyor. Her şeyi sorup öğrendim. Yanımdakilerin hiçbir şeyden haberi yok. Bakalım öğretmen olurlar mı? Ana babaları onları bana emanet etti: "Aman gözetiver, sayende bunlar da olsun!" Hevessiz insanları ben nasıl öğretmen yaparım?

Köyden sabah, çok erken çıktık. İşte Gönen köyünün altındaki Kırıkçayır durağına vardık. Gönen ötede Tınaz Dağı'nın dibinde. Enstitüsü, Gönen'in üst başında kırmızı kiremitli

yapılarıyla açık seçik görünüyor. Baladız'dan bizimle birlikte Ali Nâzım adında bir ağabey bindi. Keçiborlu'da öğrencilere çıkıntı çivi toplatmış. Yapımı yarım İkinci Okul yapısına çivi gerekmiş. Kızıışkın savaş yıllarındayız. Karaborsaya yetecek para kimsede yok. Üstelik ortalıkla çivi yok. Köylerden toplamayı Ali Nâzım ağabeyle İnarlı Hüseyin Akbaş düşünmüş.

"İnar, şu bizim Burdur'un köyü mü?"

"Evet Burdur'un."

"Çok mu akıllı Hüseyin Akbaş?"

Gözlerimin içine bakıyor: "Daha bizde neler var! Köylerden çıkıntı çivi toplatıp enstitüye getirmek akıl ama o kadar büyük değil. İkimiz birlikte düşündük Akbaş'la!"

Büyük aklın ne olduğunu soracağım, fırsat yok. Ali Nâzım ağabey konuşuyor: "Sadece tavan, taban için değil, başka işler için; bugün, yarın, her zaman önemli! Bir çivi bir nal kurtarır. Bir nal bir at. Bir at bir yiğit. Bir yiğit bir yurt kurtarır. Çivi deyip geçmeyin!"

Gözlerim büyüyor: "Ne bilgili!"

Dördüncü sınıftaymış. Bir yıl sonra öğretmen oluyor.

Kel Hasan sordu: "Sınav yok diyorlar bize, doğru mu?"

"Olmaz olur mu? Var, hem de sıkı!"

Anlattı biraz. Neşesi söndü bizimkilerin. Ben sevindim. İçimdeki aslanlar yeniden kükremeye başladı.

Kırıkçayır'a ara sıra kamyon gelirmiş. Gelmezse yürüyeceğiz. Şapkası şeritli biletçi: "Haydin bakalım Gönenliler!" deyip açtı önümüzdeki kapıyı. O kadar yüksekteyiz, atlamak olmaz. Ali Nâzım ağabey yardım etti. Biletçi halimize gülüyor.

Yıl 1943, aylardan mayıs. I. Dünya Savaşı sürüyor. İkizler benden küçük gösterir. Kel Hasan kemikli. Ali Nâzım ellerimizden çekiyor. Tren oraları buğulandırıyor. Pistonları gövdesine girip çıkıyor. Gidiyor öttüre öttüre. Biz de yukarı yürüyoruz. İki yanda sarı buğday tarlaları dalgalanıyor. Yakında oraklara girilir. Enstitü dört yıldır öğrenci alıyor. Biz beşinci yıl öğrencileri oluyoruz. Kuruluş henüz tamam değil, öğrencilerin bir bölümü köyün okulunda kalıyor.

Başım sifıra tutulmuş. Sırtımda sarı ceketim. Anam, Gönen'e geleceğim diye çal bezinden diktirdi. Ayağımda ağabeyimin

diktiği arıklar. Ali Nâzım ağabey İkizlerin çantasına yardım ediyor. Hem de kolaydan sorular sorarak bizi sınıyor. Soruyu ortaya soruyor, ben yanıtlıyorum. Aferin ekiyor.

“Birazdan sizi Yönetim’in önüne bırakır köylülerinize haber veririm, önce kütüğe yazılırsınız. Sizin köyden Sultan’ı tanıyorum; güzel kız. Güzelleri herkes tanır. Köylüler kızlarını yollamakla ekingen. Bizim İğdecik’ten bir tane var. O da Sultan gibi güzel. Gene epey kız var enstitüde. Enstitüler her konuda yeniliğin yolunu açacak!”

Sultan dediği, komşumuz Şemsi. Köydeki adı böyledir. Kardeşi, bana şiirin nasıl yazıldığını nazla öğreten Ramazan da enstitüde. Geçen yıl girdi. “Çoğalıyorsunuz Akçaköylüler!” diyor Ali Nâzım ağabey.

Tam 14 yaşındayım. Kel Hasan kadar değilse de kemikliyim. Ali Nâzım ağabeyle çok uyumlu yürüyorum.

Gönen’in minaresi ilk bakışta dikkat çekiyor. Sokakları taş döşeli. Sırtımızda torbalar, köy içinden geçiyoruz. İki katlı bir bölge okulu var. Onu enstitüye vermişler. Eğitim kursu ile kimi sınıflar burada barınıyor. Yanındaki de revir.

Gönen Köy Enstitüsü aynı zamanda, askerlikte avuş olmuş uyanık köylüleri altı aylık kurstan geçirerek eğitimci yetiştiriyor. Bunlar köylerde öğrencileri 3. sınıfa kadar okutuyor.

Enstitünün sebze, meyve bahçeleri var. Güllüklerde arılar vızıldıyor. Ortalığı güzel kokular sarmış. Yeşillik tütüyor. Yukarıya bir yol uzanıyor. Önce Birinci Okul, sonra Yönetim yapısına varıyor. İkinci Okul yapısı yarım. İskele üstünde öğrenciler alışıyor. Her şey bambaşka burada. Ortalık kum gibi öğrenci. Hepsi boz giysiler içinde. Kimi bahçelerde, güllüklerde, kimi yapılarda alışıyor. Öğrenciler sınıflarda olduğu gibi, dışarıda ağaç altında ders görüyor. Müzik yapanlar var. Saçları kısa kesilmiş. Arada kızlar. Bay bayan öğretmenler de öyle giyinmiş.

Az sonra köylülerimiz göründü: Şemsi, Ahmet, Baki, İsmail, Bekir geldiler. Geçen yıl Akçaköy’de uygulama yapan Yeşilovalı Mustafa Ali Sadak uzaktan tanımış, geldi. İnarlı Hüseyin Akbaş geldi. Ayrı ayrı hoşgeliş ettiler. Bize sahip çıktılar. Özellikle komşumuz Şemsi, enstitüye değil de evine varmışız gibi parçalandı.

Topluca Eğitimbaşı Ayhan Karasu'nun odasına gittik. Kaydımızı yapacak. Bizden başka bekleyenler var. Ortalık gerçekten kum gibi öğrenci; daha da geliyor. Şemsi, "Sayımız 700 yoksa da 690 kesin!" diyor.

Enstitü bizi dört gözle beklemiş sanki. Kütüğe adımızı yazan Eğitimbaşı sordu: "Bugün mü geldiniz?"

"Az önce, efendim."

"Hoş geldiniz."

"Hoş bulduk efendim."

Şemsi fısıldadı: "Sağol diyeceksiniz."

"Nereden?"

"Yeşilova'dan."

"Neresinden Yeşilova'nın?"

"Sağol! Akçaköy'den."

Şemsi'ye döndü: "Tanıyor musun bunları?"

"Tanımaz mıyım; komşularımız."

"Çalışkan mıdırlar?"

Beni gösterdi: "Bu ateştir."

Eğitimbaşı'nın havası sert: "Burada iyi okuyacaksınız haa!"

"Okuyacağız evet."

"Okuyacaksın değil mi?" diye sordum kendime.

"Okuyacağım su gibi!"

"Ama burada okumak zor?"

"Zor olsun, okuyacağım."

"Burada dersler sıkı! İş de var?"

"Çabalayacağım."

"Burada insanın eli şişer, başı şişer?"

"Sığır gütmekten zor mu öğrencilik?"

"Ama beş yıl?"

"Beş yıl olsun, okuyacağım!"

"Beş yıl sonra öğretmen olacaksın ama 20 yıl zorunlu hizmet var! Bunu duydun mu?"

"Çalışmak bana vız gelir!"

"Aylık sadece 20 lira?!"

"Dedim ya, sigara içmem, rakı içmem! Yeter."

"Ananı, kardeşlerini unutma!"

"Unutmayacağım."

"Köyünü kökenini unutma! Söz ver."

"Söz veriyorum."

"Söz veriyorsun ama şimdiden ağlıyorsun!"

"Ağlıyor muyum? Bilmem? Belki sevinçten."

Günlerden cumartesi; enstitü çalışıyor. Eğitimbaşının odasına bir lüks aslılar. Akşam karanlığı çöktü. Fenerler yandı. Geç de olsa kaydımız yapılacak. Eğitimbaşı çalışıyor. Bekledik. Sıramız geldi, girdik içeri. Ahmet Ünal torbalarımıza bekçi kaldı. İsmail Çetin okul başkanını görmeye gitti. Adımızı yazdıracak. Yemek çıksın.

Ankara'dan yazı gelmiş. Bizi 1/B yapacaklar. Genel Müdür Hakkı Tonguç öğrenci sayısının artırılmasını istemiş. Gene de girişler sınavlı. Öyle her gelen alınmıyor. Matematik, Türkçe, Doğa Bilgisi, Tarih, Coğrafya derslerinden yazılı, sözlü yapılıyor. Biraz zor sorsunlar, uygun olmayanlar dönüp gitsin. Yeterince çalışkanları alsınlar. Ad vereyim: Havalı'yı, Göküş Ali'yi alsınlar. Enstitüye öğrenci alma yetkisi benim değil ne yazık!

Eğitimbaşı gözlerini bir süre üstümde tuttu. Kel Hasan'a geçti: "Söyle bakayım, tavuğun yumurtası mı büyük, horozun mu?"

Düşündü düşündü. Akçaköy diliyle. "Horazın!" dedi.

Güldüğümü gördü. Eğitimbaşı da güldü:

"Diplomaları aldınız mı?"

"Hayır yetişmedi."

Belgeleri, kimlikleri koyduk önüne.

Adlarımızı listeye yazdı. Cebinden saatini çıkarıp baktı: "Yarın 9.00'da sınav olacaksınız! Şimdi gidin, yatmadan yıkanın! Sonra birer konuk yemeği yiyin; hatı!" dedi. "Haydi" diyecek yerde böyle dermiş. Köylülerimizi görevlendirdi. Bizi götürdüler. Gecenin geç vakti ambara gittik. Bir öğretmen temiz giysiler verdi. Beykoz marka postal, çorap, don gömlek de aldık. Dolup taşı kucağımız.

Şemsi ince, şekerli sesiyle köyden haber sordu. "Elif halam nasıl?" dedi. Anası 5 lirayla bir kese kavurga yolladı. Uygun bir zamanda vereceğim. Anam, "Şemsi güzel kız! Götür parasını, kavurgasını. Güzellerin bahtı gülmez ya, bakalım!" dedi.

Ortadan uzun boylu, hafif yuvarlak gövdeli bir öğretmen kartona yazı yazıyor. Yan gözle izledim, çok güzel yazıyor. Şemsi yanımızda dikiliyor. Sorumluluğumuzu üstlendi, sorulara yanıt verecek.

Nöbetçi öğretmen bizi hamama yolladı. Hüseyin Akbaş'ı önümüze rehber verdi.

Bir ara babamın Seferberlik arkadaşı Kavacıklı Süllü Çavuş'un oğlu Mustafa geldi. Onun burada Eğitim Kursunda olduğunu biliyorum. "Yahu, enstitüyü Akçaköylüler kapladı! Aşk olsun! Tahir Efendinin gelişine özellikle sevindim! İnşallah hepiniz kazanırsınız sınavı!" dedi.

Sıkı olsa da kazanırım. Bu duygu içimden sık sık geçiyor. Yemeğin başına Şemsi'yle oturduk. Kap kakacak, çatal kaşık ek-siklerimizi tamamladı. Uzaktan bütün sınıfları gösterdi. Beşler iki küme. Sonbaharda enstitüyü ilk bitiren olacak bunlar. Dörtler iki küme. İnarlı Akbaş'la Şakir 5'te. Köylerinden aynı kızı seviyor, bu yüzden takışıyormuş.

"Çok mu güzel kız?" diye sormuş bulundum.

"Çirkin kız olur mu Tahir?" diye baktı yüzüme.

"Güzel olunca çirkin olmaz mı? Pasaklılar çirkindir."

Şemsi düşüncemi kabul etmedi: "Onların da bir hamamlık işi vardır! Yarım kalıp sabunun başına gelir."

"Enstitünün hamamı yok mu?"

"Yapılacak. Şimdilik köy hamamından yararlanıyoruz, ama köylüye de bize de zor."

Gökte pırıl pırıl bir harmanay var. Yemekten sonra, Birinci Okulun yanındaki kavakların dibine oturduk. Çıkarıp 5 lirasını, hem de kavurgasını verdim. Halil dayısı kefilim oldu. Köyümüzde onun gibi iyiliksever insanlar azaldı. Hasan Hüseyin dayısının çok rakı içtiğini anlattım. Babası Ak Mehmet dayı kararlı, enstitüye Sevim'i de verecek. Bunu da söyledim.

"Ohoo, çok var daha! Sevim ikiye geçti ancak!" dedi. Ekle-di: "Ama yıllar uçuyor. Nasıl geçtiğinin ayırdına varmıyor insan. İşte bizim üç yıl tamam. İki yıl sonra öğretmeniz."

Kavacıklı Mustafa: "İstemeyenin gözü çıksın!" dedi.

Erle kırında ilk bizim köyden bir kız öğretmen çıkacak. İğdir, Elden, Örencik köylerinden erkek öğrenci bile yok. Gökçeya-

ka sofudur. Kocayaka öyledir. Kayaköy'den ben görünüyorum. Alanköy'den yok.

Püfür püfür esiyor kavakların dibi. Yapraklar durmadan fışırıyor. Birinci Okul yapısından bir adam, başı yerde, çıkıp yürüdü. Müdür Ömer Uzgil'miş. Onun da giyimi öğrencilerinki gibi. Öğlunun adını Gönen koymuş. Şemsi, İkinci Okul yapısına doğru yürüyen başka bir adamı gösterdi. Sağ kolunu, "Bu taş, bu kuş, bu boşa!" diyerek tohum saçarak gibi sallıyor. "Bu da Yapıbaşımız Hasan Baştuğ." Giyimi aynı. İri gövdeli başka bir öğretmen yatakevlerine doğru yürüyor: Bu da Tarımbaşı Osman Gürkan'mış.

Kel Hasan'ı sınav korkusu bastı, konuşmuyor. İkizler yorgun. Kavacıklı Mustafa kalkıp gitti. Şemsi'yle konuşuyoruz. Derken kardeşi Ramazan geldi. Epeyce boylanmış. Şiiri bırakmış, sigaraya başlamış. Çok üzüldüm.

Şemsi sordu: "Sen yazıyor musun?"

"Hem nasıl? Günde bir, iki!"

Kitaplığın açık olduğu saatleri anlattı: "Çok kitap var! Tam senin yerin! Kitaplığı ayrıca gezeriz."

O gece nasıl yattık, sabahı bekledik, bilmiyorum.

Sabah, sınav saatinden önce kalkıp yürüdük. Gıragaz'dan iki çocuk daha gelmiş. 30 kadar olmuşuz yeniler. Ayhan Karasu, Birinci Okul yapısında geniş bir sınıfa aldı bizi. Aralı aralı oturduk. İkizler yan yana oturdu. Kel Hasan yakınımaya sokuluyor. Eğitimbaşı kaldırıp öne oturttu onu.

Bizimkilerin kalemi yokmuş. "Kaleminiz yok, niçin geldiniz?" dedi Eğitimbaşı. Olmayanlara birer tane verdi. Kel Hasan'a tepesi silgili biri düştü. Benim kendi kalemim silgisiz. Üç soru Matematikten, üç soru Tarihten, üç soru Türkçeden. Hep-sini karatahtaya yazdılar:

Osmanlı İmparatorluğu neden yıkıldı? Reform nedir? Reformun Avrupa'ya etkileri neler oldu? Sakarya Savaşının önemini anlatınız. Aşar nedir, ne zaman kaldırıldı? Sıtma hakkında ne biliyorsunuz? Devletin yurttaşlara karşı görevlerini sayınız. Niçin öğretmen olmak istediğinizi beş cümle ile açıklayınız.

Herkese ikişer kâğıt verdiler. Arkalı önlü yazabileceğiz. Bütün yanıtları biliyorum. Bayağı kesirleri, basit orantı hesaplarını, dikkörtgenin alanını biliyorum.

Kel Hasan kalemi durmadan geiyor. Acayip bir sıklıkla sürüyor sınav. Sinek uça duyulur.

Sıtmanın daha çok pirinç ekilen yerlerde, hem de bataklıklar-
da üreyen sivrisinekler yüzünden olduğunu yazdım. Bataklıklar
kurutulursa önlenir. Kinini Çinlilerin bulduğunu, muskanın hiç-
bir yararı olmadığını belirttim. Niçin öğretmen olmak istediğimi
de beş cümle ile yazdım. Köylerimizi gerilikten, yoksulluktan
kurtaracağız. Yanıtların en altına imzamı atıp verdiğimde Kel
Hasan hâlâ kalemi geiyordu. İkizlerin boyunları bükük. Şemsi
dışarıda bekliyor. Az sonra Bekir'le Baki geldi. Yeşilovalı Hida-
yet, Tevfik Baykuş, Kayadipli Hasan gelip hoşgeliş etti. Tevfik
Baykuş şimdiden sınavı kazandım diye beni kutluyor. Ayhan
Karasu bağırdı: "Gidin ötede konuşun!"

Sonra Tevfik Baykuş'u, Hidayet Bakan'ı, Şakir Çardak'ı ça-
ğırdı: "Kâğıtları alın! Benim odada değerlendirmeleri yapıp cet-
vele geçirin!" Bu işleri de öğrenciler yapıyor.

Gittik, enstitüyü biraz daha dolaştık. Kitaplık arı kovanı gibi
işliyor. Elinde kitapla gelen elinde kitapla gidiyor. İçeride bü-
yük sınıflardan dört ağabey çalışıyor. Saçları uzun. Büyüklere
bu hak verilmiş. Öğretmenler kadar değil ama biraz uzatırlar-
mış. İki saat sonra Eğitimbaşının kapısı önüne geldik.

Liste asılmış. Kazanmışım. Ötekiler 15 gün kurs görüp ye-
niden sınava girecek. Bu derece az bilgiyle enstitü öğrencisi
olunur mu? Onlara 15 günlük kurs yetmez. 6 ay gerekir.

Yataklarımız köyün kıyısındaki bölge okulunda. Yukarda
asıl yerimiz yapılasıya orada kalacağız. Köyden getirdiklerimizi
bিরer torbaya tıktık. Bir saat izin verdiler, dolaplarımızı yerleştir-
dik. Sonra kitap, defter almaya gittik.

"Yarın pazartesi! Kazananlar, derse başlayacak!"

Ötekilerin kursu pazar öğleden sonra.

Dört elle sarıldım derslere.

Akçaköy'ü, anamı, kardeşlerimi özlüyorum ilk günler. Ağa-
beyim "Bizi düşünme!" demişti. Özlemlere dayanamıyorum.
Boğazıma yukarı bir düğüm yuvarlanıyor. Anamın sıkıları ol-
masa kaçır giderim. Yolları biliyorum nasıl olsa. Kesip doğra-
yıp köpeklere, pişiklere üleştirceğini söyledi. Köprüleri yakıp
gelmişim.

Özlemler dayanılmaz olunca, ders gördüğümüz yapının ardına çekilip ağlıyorum.

"Oldu mu ama şimdi?"

"Olmadı."

"Ağlama bir daha!"

"Ağlamam."

"Sık dişini!"

"Sıkarım."

Sınıfımızdan kimi arkadaşlar özleme dayanamayıp gitti. Ben anamın dediği gibi yaptım, sıktım büzüğü. Zaten çok geçmeden anladım, enstitü ev gibi, köy gibi sıcak bir yerdir. Ağlarken ağlarken alıştım.



Gönen'de İlk Zamanlar



Kümem 1/B, numaram 643.

Öğleden önceleri ders yapıyoruz, öğretmenlerden ikisi derslere nasıl çalışacağımızı anlattı. Öğleden sonraları İkinci Okul yapısını yapan ağabeylere yardım ettik. Taş, tuğla, harç verdik. Gönen Köy Enstitüsü hoşuma gitti. Güllerin, yeşilliklerin içinde güzel bir yer. Ama köyümüzü özlüyorum. Özlemler koyulaşınca üstüme ağlama isteği çöküyor. Bakalım nasıl dayanacağım? Daha ilk hafta kavradım, enstitüde ders, iş aynı değerde. Yalnız kitap bilgisi ezberleyene diploma yok. İnsanın elinden iş gelecek.

Haftalık çalışma 44 saat. Bunu ikiye bölmüşler. Yarıısı kültür dersi: Türkçe, Matematik, Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi, Doğa Bilgisi, Fizik, Kimya, Resim, Beden Eğitimi. Yani öbür okullarda okunan derslerin hepsi; ayrıca Eğitim, Ruhbilim, Toplumbilim var. Her ay yazılı, sözlü yapılıyor. Zamanın öteki yarısını işe ayırmışlar: 22 saat.

İş de ikiye ayrılıyor: Tarım, Teknik Sanatlar.

Öğleden önce ders yapan kümeler, öğleden sonra bir hafta Tarıma gidiyor: Sebze ekimi, çapma, sulama, meyvecilik, budama, hasar, arıcılık, öküz inek, at, koyun bakımı.

Ondan sonraki haftanın yarım günlerinde Teknik Sanatlar: Yapıcılık, Marangozluk, Demircilik. Her öğrenci birini seçiyor. Sanat ayırımı ikinci sınıfta oluyor. Birinci sınıfta ağabeylere, ablalara yardım ediliyor. Gerçekten çok iş var ortalıkta. 700'e yakın öğrenci yetmiyor gibi daha da geliyor. Çok yemekevi, yatakevi, derslik yapılacak. Müdür konuşma yapıp anlatıyor: Gönen'in bölge okulu geri verilmeli. Yeni bir hamam yapıp köy hamamını köylülere bırakmalı. Yollar, alanlar, yollara şarampoller gerekiyor. Bunun için durmadan tuğla kesmeli tahta

biçmeliyiz. Hiç aksatmadan ekip biçmek, sebze, meyve, gül yetiştirmek gerekiyor.

Kızlar bütün öğrencilerin iç giysilerini, dış giysilerini dikerek biçki dikiş öğreniyor. Beş mi, altı mı dikiş makinesi var, başlarında bir de dikiş öğretmeni.

Mayıs haziranda güllerin derilmesi, imbiklenmesi gerekiyor. Gülyağının gramı altının gramıyla bir gidiyor. Satıp yapılara çivi, çimento, demir, cam almak gerekiyor. Bakanlık bütçesinde enstitülere ayrılmış fazla para yok. Anlattım ya, dünya büyük savaş içinde. Yaratıcı yöntemlerle işler parasız yürütülmeli, para harcamak gerekiyorsa az harcanmalı. "Para yok, ne yapayım?" diye otursan enstitü kuramaz, köy çocuklarını öğretmen yetiştiremez, köylere okul açamazsın.

Bütün yurttaki seferberlik var. Bunun adı: İlköğretim Seferberliği. Enstitü, kendi kendini kurduktan, öğrencilerini, öğretmenlerini birer çatı altına yerleştirdikten başka, yapımı aksayan köy okullarının, köy enstitülerinin yardımına yetişmeli. 1940'ta Çifteler'den bir ekip bize gelip yatakevi yapmış. 1942'de bizimkiler Hasanoğlan'a gidip yatakevi yapmış.

Taş, tuğla, harç vererek yardım ettiğimiz ağabeyler anlatıyor: "Bu çalışmalar tatlıdır. Kümenle bir yere gidip yapı yaptın mı, üç hafta yurt gezisi kazanırsın. Yanına kumanya katarlar. Gittiğin yerde okullarda yatarsın. Müzeleri, fabrikaları, yüksek dağları, atalardan kalma yapıtları görürsün."

Enstitü bir arılık gibi. Sabah kampana çaldı mı fırlıyoruz. Yüksekteki kalasa asılmış bir ray parçası bu. Eline bir demir alıp vurdun mu, çıkan ses her yerden duyulur. Yatağını yorganını düzelterip, elini yüzünü yıkayıp halay çekilen alana koşarsın. Ortaya bir akordeon, on beş mandolin çıkar. Öğrenciler, kız erkek, üçerli dizilerek geniş bir halka olur. Oyunbaşı. "Haydi efeler!" diye bağırır. "Kollaar!" dedi mi bütün kollar kalkar. Yerin yüzünde bir dağ yürüyor. *Harmandalı, Timurağa, Arpazlı, Sisdağı*. Kuşlar, kargalar, yakın dallara toplanıp seyreder. Gün böyle görülmemiş, duyulmamış bir şenlikle başlar. Her enstitü kendi yöresinin türküsünü söyler, oyununu oynar, öteki yörelerin türkülerini, oyunlarını öğrenir.

Kahvaltı topluca yapılır. Okul başkanı, "Yarasın arkadaşlar!" diye bağırır. "Sağol!" denir ona. Sofra nöbetçileri beş dakikanın içinde ortalığı toplar. Büyük alanda Müdür yoklamayı alır, herkese başarı diler. İşbölümü yapılır. Ders'e gidecek derse, iş'e gidecek iş'e. Sallanarak giden, yavaş yürüyen görülmez. Koşar herkes. Giderek anladım, burada insanın boş zamanı olmayacak. Birbiriyle yarışır gibi çalışacaksın.

Akşamları iki etüt var. Biri yemekten önce, biri yemekten sonra. Birinde dersini hazırlar, birinde özgür okuma yaparsın. Kitaplıktan aldığın kitabı okursun. Öğrencilerin çoğu elinde ya da cebinde kitapla dolaşır. Kitap okuyanın bir saygınlığı var.

Cumartesi akşamı toplu eğlence olur. Eğlenceyi sırayla bir küme hazırlar. Ya köyden bir ortaoyunu ya kitaplardan seçilmiş Kurtuluş Savaşını işleyen bir oyun, ya da kümenin köy yaşamından bulup çıkardığı bir yeni oyun hazırlanır. Şiirler, koro, türküler, monologlar, taklitler, halk oyunları birbirini izler.

Bu derece sıkı çalışmaya dayanamayıp kaçan olur. Bizim köyden Cemal Suna ile Ali Kaya kaçtı. Anam bunları bildiği için öğütlerini birbirine ekledi: "Kaçar gelirsen gözüme görünme!" Niçin kaçayım? Bütün zorluklara dayanırım. Zorluklardan kaçan burada da kınanıyor. Ben kaçmam asla. İş köyde yok mu? Gün altında 14 saat orak biçtim. Gün boyu 20 kuruşa ırgatlık yaptım. Bir teneke topraklı buğdaya yıl boyu sığır güttüm. Kemiklerim körpe iken artık atıp kerpiç kestim. İşte ilk gün yaptığımız iş: Ağabeylere teskereyle taş, tenekeyle harç verdik. Sonra elleşip kalas taşıdık. İçecek su koşturduk. Katlanılmayacak iş mi bunlar?

Yalnız bir haksızlık var ortada. Kel Hasan'la İkizler gibi 50 öğrenci öğleden önce, sonra, sürekli ders yapıyor. Onlara tarlada, bahçede, yapıda iş yok. Son sınıf ağabeyler durmadan Matematik yaptırıyor, ilkokulun Tarih Coğrafya konularını yineletiyor. Köyden bilgisiz gelmenin ödülü gibi gölgede oturuyorlar.

Daha ilk gün Kel Hasan: "Ebeeh! Bu iş zor!" dedi.

Yalnızca ders yaptığı halde onu da zor buluyor. Zor ya! Akçaköy'de harman yerinden Çamrama'ya kancık eşek götürmek mi sandın sen enstitüyü? Aksi gibi aynı ranzada yatıyoruz İkizlere bir ranza, onunla bana bir ranza. İlk gün, "Ben üste çıkacağım!" dedi. Ahmet Ünal araya girdi: "Ad çekin!"

“Yok ben üste çıkacağım!”

“Çık!” dedim. Niçin uyumsuzluk çıkarayım?

Bir hafta geçmedi, “Alta ineceğim!” diye tutturdu.

“Bir hafta sonra üste çıkacağım dersin razı olmam bak!”

“Demem!” dedi.

Bizim köye uygulamaya gelen Tevfik Baykuş bana iyi davranır. Uzaktan gördü mü güler. Adımı söylerken sesine bir sevecenlik verir. Bir de tutup başımı okşar, bayılırım. “Kafasız!” diye ötekilere kızması hoşuma gider. İkinci Okul yapısı çabuk bitsin diye beşlerden bir grup da çalışıyor. İki gün sonra birinci kat tavan betonunun kalıpları çakıldı. Demir döşeniyor. Bunun için Yapıbaşı Hasan Baştuğ’la hesap kitap yapıyor. Ben dörtlerden Atabeyli Kemal’e harç veriyorum. Boş kalınca Tevfik Baykuş’un yanına gidip onun hem çalışıp hem kitap okuyarak zamanı değerlendirmesini seyrediyorum. Gözünde gözlükler.

“Bana bir kitap söyle, kitaplıktan alayım,” dedim.

Elindekini gösterdi: “Bak, üstünde böyle (RK) yazan, siyah çerçeve içinde iki kırmızı çizgi olan kitaplar iyidir. Tepesinde Dünya Yazarları Dizisi yazar. Sana önce H. Beraud’un *Şişko*’sunu önereyim.”

Paydosta kitaplığa koştum. Sordum: “*Şişko* var mı?”

Sordular: “Sen kaçtasın?”

Adımı, sınıfımı söyleyip kitabı aldım, yemekevine yetiştim. Tevfik Baykuş’a gösterdim. “Aferin” çekti. O akşamki okuma saatinde başladım. Ama birden şaşırdım. Anlaşılr gibi değil. Yer adları, kişi adları tüm yabancı. İlk olarak çeviri okuyorum. Sanırım çeviri de kötü, üstünde Şükrü Kaya’nın adı var. Anladığımı dört, anlamadığımı yüz dört sözcük.

Akşam yatakevine yıkılmış geldim. Üste çıkıp okumaya başladım. “Anlamıyorum!” diye neredeyse ağlayacağım. Altın Kel Hasan zevkleniyor: “Bizimki ders kitaplarını baş etti, beşler gibi çebiri okuyor!” Çeviri diyemiyor. Okuyup anlamaya çalışıyorum. Altı ayaklarını dikip yatakla birlikte beni havaya kaldırıyor. Denizlili bir arkadaş var, adı İbrahim:

“Yahu sen ayı mısın, yoksa dayı mı?” diye çıkıştı buna.

Yatakevinde bir gülüşme oldu. Baktı baktı. Ne yanıt versin? Birden kalktı. İbrahim’e daldı.

“Haa, demek sen bundan anlıyorsun?” Çallı İsmail diye bir arkadaş inip elense çekti bizimkine. Bir güreş tuttular. Derken İsmail aldı bunu altına; ez ha ez! Kemirtiyor yerleri. Güreş bitti, gelip yattı yatağına. Gene kaldırıyor beni: “Ya üste çıkarım ya böyle yaparım!”

Hiç akıl erdiremedim, neden böyle yapıyor?

Enstitü ona en büyük iyiliği yaptı. Sınavı kazanmadığı halde alıkoydu. Ayakkabı, üst baş verdi. İşe yollamıyor, yoğun kurs yaptırıyor; o böyle yapıyor! Denizlili İbrahim kibar bir arkadaş: “Valla senin arpan fazla geliyor!” dedi.

Gene bir gülüşme oldu ama anlamadı.

Elimdeki çeviriyi biraz daha okumaya çalıştım. Sonra baktım, dalmış koyu koyu düşünüyor. Göz göze geldik. Bu kez kınayıcı bakmadım: “İstersen gel çık!” dedim.

Gülecek mi, kızacak mı bilmiyor. Bir süre daha durup “Cık!” etti. Akçaköy diliyle, “Ben bu Gönen’i yapamecen!” dedi.

“Sık büzüğünü yap! Herkes nasıl yapıyor?” dedi İbrahim.

Bir İbrahim daha var. Soyadı Kozak. İri yarı, hem de çalışkan bir arkadaş. Ona kanım ısındı. Onunla arkadaş olursam kimse bana yan bakamaz. Öz köylümden korkuyorum.

Günler böylece geçmeye başladı. Şemsi’yi görüyorum ara sıra. “Mektup yazdın mı? Yazmadınsa yaz, anan merak eder.” diyor. “Arada ufak tefek hırsızlık olayları oluyor; paranı üstünde taşıma! Bir öğretmene ver!” dedi bir gün.

Sabiha Erdal diye minna, menevşe bir bayan, Türkçemize geliyor. En sert öğretmen olarak da Hilmi Durutaş’ın adı geçiyor. Şiir yazarlara kızar, ders bilmeyenleri dövermiş. Bizim Matematiğe Ahmet Bilgen geliyor. O da Sabiha Erdal gibi yumuşak, hoşgörülü. Hem de küme öğretmenimiz oldu, uçtum. Ama ne olur ne olmaz diye şiir yazdığımı belli etmedim.

Sabiha Erdal geçen yıl Şemsi’nin kardeşi Ramazangile öğretmişti ya; ilk dersinde bize de şiirden söz açtı. “Birer tane yazın gelirin, bakacağım.” dedi. Belki gözüne girer, tutuversin diye paramı ona veririm. Gerektikçe üçer beşer alırım. Böylece daha sık görüşürüz.

İlk ödevimiz şiir oluyor. Yazıp düzelttikten sonra dolma-kalemle özenli, okunaklı temize çekmeliyim. Ama dolmaka-

İlemin yok. İnarlı Şakir'e koştum. Daha ben kalem demeden, "Komşu köylüm! Gel seninle biraz, dolaşalım!" dedi. O kadar anlayışlı, koruyucu; hayran oldum. Paramı ona verebileceğimi düşündüm. Hem de sordum: "Bir dolmakalem çok pahalı mı?"

O da bana sordu: "Yok mu dolmakalemin?"

"Sabiha Erdal ödev verdi. Bir tane alsam diyorum."

"Hayır hayır, pahalı! Paramı dolmakaleme yatırıp sonra ne yapacaksın? Benimkini vereyim, yaz."

"Bir dolmakalemim olsa?"

"İkiye geçince alırsın. Şimdilik benimkiyle yaz." Çıkardı cebinden, uzattı. "Yazısı güzeldir. Ödevini yaz, hemen getir. İstedğin zaman gene alırsın. İstersen mektup da yazarsın."

Ne iyi oluyor enstitüde dörde beşe kadar okuyanlar? Demek geliştikçe ben de böyle olacağım. Kel Hasan bile.

"Kel Hasan gibilere asla vermem kalemimi! O tiplerden hoşlanmam! Sen başkasın."

Sarı ceketimin cebine yerleştirdim dolmakalemi.

"Şakir ağabey, sana paramı versem, o da sende dursa olmaz mı?"

"Olur. İstedğin zaman gelir harçlık alırsın."

Anam beş, ağabeyim 2,5 vermişti. 2,5 da Zeynep teyzem kattı. Her zaman beni kolladı teyzem. 7 liram duruyor. Çıkarıp Sakir ağabeye verdim.

"Bir liran sende kalsın. Bakarsın gerekebilir. Yeri geldi mi harcarsın," deyip altı lirayı aldı.

"Bir soru soracağım. Şişko diye bir kitap aldım. Ama okuyorum anlamıyorum. Neden?"

"Kim dedi de aldın?"

"Tevfik Baykuş dedi."

"Herkes her kitabı anlayamaz. Ben çok okumam. Esat Mahmut'un romanlarını okudum biraz. Sen okuma. İnsanın nefsini uyarıyor. Baya uyuyup duran nefsini uyarıyor! Hamamcı oluyorsun, başına bela! Kerime Nadir'inkiler de öyle. Apaçık sevişme sahneleri var! Sakın yanlış anlama, romanların hepsi böyle değildir. Zihin açan romanlar örneğin *Yaban*, *Kuyucaklı Yusuf*, *Yeşil Gece*."

"Bunlar da çeviri mi?"

“Çeviri değil, yerli.”

Şakir Çardak, öğretmen çıkınca köyüne nasıl bir ev yapacağını anlatıyor. Pencereleri büyük, önü turalı, üstü kiremitli, yönü güneye bakan. Köylülere örnek, geniş bir ev. Hüseyin Akbaş’la neden aynı kızı sevdiklerini sormak istedim, yakışık aldıramadım. Kendi de açmıyor.

Bir deftere gizli yazıyla yaşamını yazmaya başladığını, okuyup bir yuva kurmak için neler çektiğini anlatıyormuş. Ölünce çocukları okuyacak. İlersem gizli yazıyı bana öğretecek.

İçimde bir rahatlama var. Yemeğe Şakir ağabeyle gittik. Yemekevine girerken sınıfımızdan arkadaşlarla bakiştık. Kel Hasan’la, İkizlerle el sallastık. Kampana çalincaya kadar gidip Tevfik Baykuş’la da görüştüm. Şişko’yu anlamadığımı söyledim. “Bana bilgi veren kolay kitaplardan söyle!” dedim.

“Kitapların hepsi bilgi için okunmaz!” dedi. Biraz sert baktı yüzüme. “Kimi kitaplardan tat alırsın. Kimi kitaplar seni olgunlaştırır.”

“Şişko öyle kitaplardan mı?”

“Evet! Ama madem zor geldi, götür geri ver. İleride okursun. Başka bir kitap düşünelim sana.”

Sordum: “Yaban nasıl?”

“İyidir. Git onu al. Ama bitirmeden geri verme!”

Kitaplık yemekten sonra da açılıyor. Koştum. Şişko’yu geri verdim. Varmış şansım, Yaban’ı aldım. Orada bir kitap daha gördüm: *Türk Şiirinden Örnekler*.

“İki tane alabilir miyim?”

“Alabilirsin.”

Onu da aldım. Akşam etütte Yaban’ı biraz okudum. Ah bu da ağır herhal! “Ama inşaallah Şişko kadar değildir!” dedim içimden. Kendi kendime söz verdim: “Ağır da olsa bunu bitireceğim! Günde beşer sayfa sökebilsem de bitireceğim!”

Kel Hasangil tam bir ay dolunca yeniden sınava çekilecek. Kazanamayan geri gidecek. Yeşilovalı ağabeyler onları ayrıca çalıştırıyor. Kazansınlar diye yapmadıkları kalmıyor. Ben de Sabiha öğretmenin dersi için kendilerine birer şiir yazdım.

Bu derste bir tatsızlık oldu, ayrıca anlatacağım.

Inarlı Şakir'den aldığım dolmakalemle "Elleri havada, dilleri duada, gözü yaşlı, bağı taşlı anacığım," diye bir mektup yazdım. Kitaplardan bir mektubu örnek aldım. Gönen'e nasıl geldiğimizi anlattım. Sınava girişimizi, kütüğe yazılışımızı, iç dış giysileri alışımızı, derslere, işlere bölünüşümüzü, enstitüde rahatımızın iyi olduğunu anlattım. Kardeşlerime, teyzemgile, konu komşuya ayrı ayrı selam yazarken boğazımda bir tıkanma oldu, ağladım. Kimi arkadaşların görüp, "Süt kuzusu" diyeceğini düşündüm. Evik çabuk sildim gözümü. Mektubu kapattım. Şakir Çardak pul verdi, yapıştırdım.

Bu ağlama halleri bana sık geliyor. Kitabımı alıp fırının yanındaki yoldan güllerin arasına ya da yukarıya bademlerin altına gidiyorum. Üç sayfa okuyuncaya kadar anam, kardeşlerim, köyüm yirmi otuz kez gözümün önüne geliyor. Sığır güderken ayaklarımı delen dikenlerle dolu da olsa, kırlar bile düşüncemde başka bir güzelliğe bürünüyor. Göküş Ali'yle çökelek düğümleri yediğimiz Gökburun yanları, yağışlı havalarda köy sığırını sürdüğüm Yayla yolları ile meğer ne güzelmiş Akçaköy! Ne çok severmişim anamı, kardeşlerimi! Özlem şiirleri yazmaya başladım. Acaba ne zaman izin verecekler?

Bir gün Kel Hasan'ı da ağlar gördüm. Demek ayrılıklar zor. İlk izin tâ güzün, sınıfları geçince. O kadar dayanamam.

Güzün bize sınav var üstelik. Bu konuda kendi kendime söz verdim: "Asla geri gitmeyeceğim! Sınavları verip sınıfı geçeceğim! Hem de bir daha ağlamayacağım! Belki birkaç kez ağlarım ama fazla ağlamam." Kendime verdiğim sözleri sık sık yineleyerek dayancamı artırmaya çalıştım.

Sabah kalkar kalkmaz halk oyunları oynamamız, yurt türkülerini söylememiz hoşuma gidiyor. Tefennili Nuri Yavuz ağabey bize Müziğe gelir. Ayrıca Müzik öğretmenimiz yok. Bir gün tuturdum kendi şiirlerimden birini besteleyip türkü yapacağım, çekildim güllüklerin içine. Uğraş uğraş! Didin didin! Ama yöntemini bilmiyorum. Öğrencilerden bilen yok. Olacak gibi değil; bıraktım.

İşler, dersler doludizgin gidiyor. Arada ne oyunlar aksıyor ne okumalar. Ne de türküler. Nuri ağabey Müzik dersimize düzenli geliyor. Ama haftada yalnızca iki saat, öğretebilmek için

üç saat yapıyor, çok öğrenci var. Öğretmen yetmiyor. Hâlâ öğrenci geliyor. Beşler dörtler üçler ikişer küme. Ellişerden yüz, altmışardan yüz yirmi. Birler yakında dört küme olacağız. Yeni küme açılmasın diye, yeni gelenler eski kümelere veriliyor. Bizim kümeye de verildi.

Bir gün Tarih dersindeyiz. Hayriye Öztuna anlatıyor, not tutuyoruz. İki küçük, bir büyük çıkıp geldi. Büyüğün belinde kuşak, kışında çağşır. Bizim o yanlardan olduklarını bildim. Girip ortada durdular. Öğretmen, "1/B'ye mi verildiniz?" diye sordu. Anlamadılar. Büyük olan, başını döndürüp bizim o yanların diliyle "İııı?" dedi. Sınıfla bir gülüşme oldu. Kızarıp bozardılar. Kibarca "Efendim?" demeyi bilmiyor. Hayriye öğretmen: "Arkadaki sıralara sıkışın!" dedi. Sonradan iyi arkadaş olduk kendileriyle. Yeşilova'nın Çuvalı ve Genceli köylerinden Rıza, Halil, Ekrem idiler. Halil kısa sürede sınıfımızın "iyi"lerinden oldu. İlkokulu bitirdikten sonra birkaç yıl köy işlerinde çalışmış. Kısa zamanda mandolin çalmayı öğrendi Kendine göre güzel sesi var.

*Eğmeli eğmeli gül dalın' eğmeli
On üçünde yâr sevmeli
Yârin ufacık boylusunu
Ekmeğe dürüp yemeli*

Hem çalıp hem söylüyor. Üç dört kız var kümemizde, onlar da bayılıyor.

Eğitmenli, üç sınıflı okulları bitirenleri hazırlığa alıyorlar. Köylerinde üçü bitirmiş, iki yıl boş gezmiş olsalar da kabul. Hazırlığa alınanlara yoğun ders gösteriyorlar. Derslere beşlerden ağabeyler giriyor. Bilen bilmeyene öğretiyor. Onların küçük sınıflarda ders vermesi uygulama oluyor. Bir taşla iki kuş vuruyor enstitü. Nuri ağabey, göğsünde akordeon, bir ağaç altı bulup hazırlık öğrencilerine öğretiyor.

*Arpa da buğday çeç olur
Güzeller güleç olur
Güzellerin güleci, hayd'aman
Her derde ilaç olur*

Köylümüz Şemsi'nin "Kızların çirkini mi olur?" demesi geliyor aklıma. Ne olsa güleç olan güzeller başka demek! Ah, bir beşinci sınıf olsam, güleçlerden bir güzel sevsem. O da öğretmen olsa, evlenip gitsek aynı köye. Birbirimize yaşam boyu can yoldaşı olsak.

*Yenice yolları bükülür gider
Zülüfler gerdana dökülür gider
Yiğidin sevdiği güzel olursa
Ömrü arkasından sökülür gider*

Böyle türküler, daha neler biliyor Nuri ağabey!

Bir de *Tarım (Ziraat) Marşımız* var; sözlerini Behçet Kemal Çağlar'a yazdırmışlar. Enstitülerin marşı sayılırmış. Candan söylüyoruz:

*Sürer eker biçeriz güvenip ötesine
Milletin her kazancı milletin kesesine
Toplandık baş çiftçinin Atatürk'ün sesine
Toprakla savaş için Ziraat cephesine
Biz ulusal varlığın temeliyiz köküyüz
Biz yurdun öz sahibi efendisi kölüyüz*

Balıkesir Savaştepe'den gezi ekibi geldi. Bir gece yatıp geçtiler. Hasanoğlan'a bir yapı yapmışlar. İlhami adlı bir arkadaşla enstitüyü, güllükleri dolaştık. Savaştepeliler bir eğlence yaptı bize. İlk bu marşı söylediler. Ama bizim gibi tek sesli değil, dört sesli söylüyorlar. Böyle söylemeyi ilk duyuyorum. Bayıldım. Ortalığı alkışla inlettik.

Yoğun kursçuların sınavı yapıldı. Gene son sınıftan ağabeyler değerlendirdi kâğıtları. Bana öyle geldi, kolladılar bizimkileri. Paçayı kurtarıp öğrenci oldular.

Kel Hasan şımarı. Bana bakıp diş gıcırdatıyor. "Senin ananı dinini şikecem!" diyor. Çekinmeye başladım. Issızda bulsa saldıracak. Denizlili İbrahim'e yeniden daldı. Beton döşemede, başının üstüne dikti. İbrahim yalvarmaya başladı:

"Bırak bırak! Efesin, tamam! Bıraksana bee!"

İsmail Serin yoktu bu kez. Halil kalkıp aldı elinden.

"Benim babamın ekmeği benim gibi kırk Hasan'a yeter!" diyor. Bir gün de tuttu, "Eğer bir daha yatağımı kaldır aşağıdan, okurum canına!" dedi. Altta yatıyorum yeniden. Bir tek gün kaldırmadım. Aklımdan bile geçirmedi. Dedim ya çekiniyorum. Beşinci sınıftan ağabeylerle konuşuyorum, kitaplıktan kitap alıyorum diye kıskanıyor: "Herifin gözü yukarılarda! Engin yerlerden ot yemiyor!" diyerek söz dokunduruyor. Şiir ödevinden Sabiha Erdal "iyi" verdi. Şişine şişine dolaştı birkaç gün. "Daha dur, bütün derslerden pekiyi alacağım! Hem de alırım. Ama gözüm yok! Benim babamın ekmeği."

1/A'dan Memnune'ye "Bizim durumumuz çok iyi." diye anlatıyor. "Babam köyün en varsıl kızını alır bana! Hemen bugün everir. Anam öğretmen olmamı istedi, öğretmen de yolladı!"

Bir gün İkizlerin orta durumlu, bizim yoksul olduğumuzu anlatıyor yatakevinde Kozlucalılara; üstlerine vardım. Hatta bizim iki yıl köy sığırı güttüğümüzü söylüyor: "Ondan sonra gelmiş burada zart zurt ediyor! Köyde beş kuruşları yoktur! Ellerin tarlasını ortak ekerler, koşumları zayıftır," diyor.

Duymazlıktan gelerek geri döndüm. Neden gerek görüyor? Akıl erdiremiyorum. Ağabeysiyle arkadaşlık etmiştim. Kendisiyle sorunumuz yoklu. Gönen'e geldik böyle oldu.

İkizler sataşkan değil. Yanıma sokulurlar. "Çok çalışkansın maşallah! Ha ne olur bize de gösteriver!"

"Neyi bilmiyorsunuz. Söyleyin, göstereyim" dedim bir gün.

Bir şey söylemediler. Öyle "Gösteriver" diyorlar. Geldiğimiz günden beri gösteriyorum. Örneğin nasıl zarf üstü yazılacağını, nasıl mektup yazılacağını. Böyle belli konuları sordular mı söylüyorum. Geometriden "Pi" sayısını öğrettim.

Bir gün baktık, bizim köyün öğretmeni çıkıp geldi. Isparta'dan dönüyormuş trenle. Kırıkçayır'da inip yürümüş. Mustafa Ali Sadak'ı, Tevfik Baykuş'u bulmuş. Hemen haber verdiler, koşup vardık. Elini öptük.

"Seninle ayrıca konuşacağım, ayrılma!" dedi. Isparta'dan evli ya. Karısını, çocuklarını bacanağı Abdullah Beygile bırakmış. Acıpayam'a gidecekmiş. Gönen'e iki saat ayırmış. Biz de hep kendisiyle olamazdık; ayrılıp derse gittik.

Beni yeniden çağırttı, gittim. "Sen." dedi, "Hasan'a rahatlık vermiyormuşsun! Karyolamın altından yatağımı havaya kaldırıyor diye yazmış köye. Seni böyle bilmezdim! Daha onlara yardımcı olacaksın, engel oluyorsun! Esef ederim!"

Söylediklerini susarak dinledim. Acaba kendimi savunma sırası verecek mi? Baktım vermiyor. Duyduklarının hepsine inanmış. "Gönen'de okumak kolay değil! Ne olduklarını ilk sınavda belli ettiler!" dedim.

"Evet, köy okulunda zayıf yetiştiklerini kabul ediyorum ama birbirinize destek olursanız onlar da gelişir."

Ters konuşursam gider köyde anamı üzer eder diye çekindim.

Salim Beyin gelip gitmesinden sonra Kel Hasan'dan temelli soğudum. Hepsinin üstüne bir de yalancı. Olanı olmayanı bir bir ulaştırmış.

Anamdan mektup geldi: "Aman yavrum uyma! Onda okuyacak kafa yok! Kaçıp gelmek için bahane arıyor! Sakın uyma!" diye yazdırmış. Çekildim güllüklerin arasına, ağladım. Ne yapayım, tutamadım kendimi.



Bir Cumartesi



Öyle işler yapayım, herkes beni tanısin isliyorum. Yolda giderken öğretmen çağırıp: "Ooo Baykurt, gel bakalım, nasılsın?" desin. Durmadan parmak kaldırıp sorulara yanıt veriyorum. Şiir yazıyorum. Demek bunlar doyurmuyor beni: Cumartesi değerlendirme toplantısında söz istedim.

İki aylık varım yoğum enstitüde. Sayımız 700'ü aştı. Onca insan dinlemeli, "Aşk olsun!" demeli.

Cumartesi toplantıları, yaptığımız işleri, tuttuğumuz nöbetleri eleştirme toplantısı. "Hademe" ya da "hizmetli" denen işgörenlerden yok enstitüde. Bir aşçıbaşı, iki bulaşıkçı, iki çamaşırıcı, bir fenerci. Hepsi bu kadar. Bunların yaptığı dışında kalan işleri kendimiz yapıyoruz. Hizmetleri bir hafta süreyle 50-60 kişiden oluşan kümeler üstleniyor. En ağır temizlik hizmeti. Aşevinde, yemekevinde, fırında, hamamda, helalarda çok hizmet var. Elektriğimiz yok henüz. Akşamları en az 50 fener, 12 lüks yanıyor. Fenerci kadın camları siliyor, fitilleri düzeltip gazları dolduruyor. Bir öğrenci ona yardım ediyor. Odun kömür işleri var. Ambarda nöbet tutuluyor. Araç gereç deposunda var, nöbet tutuluyor. Hizmetler cumartesiden cumartesiye sürüyor.

Cumartesi sabahı öğrencilerin, öğretmenlerin katıldığı bu toplantılar önemli. Geçen haftanın çalışmaları değerlendirilir, istekler dile getirilir. Savsanmış hizmetler ortaya konur. Toplantıları çoğunca Beşlerden bir ağabey ya da ara sıra Eğitimbaşı yönetir. Bunlar isteyene söz verir. Söz alanlar örneğin, "Hafta boyu yollar, alanlar temizdi; 3/A kümesine teşekkür edilmesini öneriyorum," der. "Helalar temiz değildi; bu küme başarısızdır. Neden çamaşırlar, çarşafklar iyi kurutulmadan verildi?" diye de sorulur. Daha gelir gelmez her hafta yinelenen bu konuları hafif buldum. Daha önemli konular yok mu? Onlar üzerinde duramaz mıyım?

Sofralarımız on ikişer kişilik. Ekmeği, tabağı, çatalı kaşığı, bardağı her gün birimiz getirip diziyoruz. Bakır karavanalarımız var. Aşevinin önüne sıra olup yemekleri alıyoruz. Büyük sınıflar başta, küçük sınıflar sonda duruyor. Koşarak gidip geliyoruz. Arkadaşlara yemeği bölüştürdükten sonra kendi yemeğimizi yiyoruz. Sonra bulaşıkları topluyoruz. Sulu yemekleri taşımak ustalık ister. Epeycemiz küçük olduğumuz için dökeriz. Gecikmeyelim diye koşmak zorundayız. Hele büyük sınıflar, aldı mı gider. Büyük sınıflar saç büyütür, bize yasak. Bence çok ayrımcılık var. Diyelim beyaz peynir. Büyüklere düzgün kalıplar, bize kırık dö-kükler. Diyelim kuru fasulye. Onlara kazanın üstünden etli, taneli; bize eti bırak, taneler de tek tük. Arkadaşlar yerken arar gibi yapar; eğer bir tane yakalarsa, "Aha buldum!" diye çığlık atar.

Aşçıbaşı Ispartalı Süleyman Usta uzun boylu, ciddi duruşlu bir adam. Sık sık aşevine gidip soğan soyma, fasulye ayıklama gibi işlere yardım ederiz. Eli ayağı, saç başı temiz adam. Belki göçmen, dili değişik. Gelir yaptığımıza bakar, beğenmezse: "Ama olmadii!" der. Bıçağı alır gösterir: "İşte böyle doğrama yapılacak!" Benim yaptıklarına bakmaz çoğun. "Sen iyi yapıyorsun!" diyerek başımı okşar. İşler de ders gibi sayıldığından, öğretmenler değerlendirme notu verir. Kırık alırsam sınıfta kalırım diye dikkat ederim.

Süleyman Usta beni beğenir ama ben onun bir yanını beğenmem: Büyük sınıflara yemeğin etlisini katar, sıra küçüklere gelince, kaç kez gördüm, kaynar suyu kazana boca eder.

Eğitimbaşımız Ayhan Karasu, "Hat!" diye bağırır. "Yaptığınız eleştirinin temeli olacak. Hani bunun temeli?"

Hiç unutmam, sıcak bir gün. Köylerde harman zamanı. Bir yatakevinin kırık camları üstüne tartışma uzadı. Avni Aytan, "Ambardan birkaç eski çuval verin, pencerelere gerelim!" dedi. Savaş zamanı, çivi gibi cam da yok, alınamıyor.

Eğitimbaşı yanıtladı: "Mevsim yazdır, havalar ılık. On güne kadar cam gelecektir. Cam konusu yeter; haat!" Kendi ekseni çevresinde bir kez döndükten sonra sordu: "Başka söz isteyen var mı?"

Kolumu kaldırdım. Görmedi. Beşlerin karşısındayız tam. Gösterdiler: "Birlerden var efendim!"

“Birlerden mi? Kim?” Havadaki kolumu gördü: “Sen misin sarı ceketli?”

Arkadaşlarım arasında bir fıkırdaşma oldu. Bizim kümede kız az. Onlar da toprağa oturmuş, dinliyor. Küme öğretmeni-miz, “Önce adını söyle!” diye fısıldadı. Elbet söyleyeceğim. Bir metre öne çıktım. Bedenimde bir titreme başladı. Daha sözcük söylemeden ağzım kurudu. Demek bu iş zor. Çıkmış bulundum.

Adımı söyledim, “Numaram 643” dedim.

Elindeki kâğıda yazdı: “Söyle bakalım Baykurt!”

Aşevinin önündeki yemek sırasını anlatıyorum. “Birlerden bir çocuk söz aldı; dinleyelim alışsın!” gibisine dinleyenler var. Çoğunluk birbirine bir şey fısıldıyor.

“Enstitüde her gün bize ayrımcılık yok deniyor. Ben de ol-masın istiyorum ama var! Peynirin düzgün kalıpları beşlere, dörtlere! Yemeklerin etlisi beşlere, dörtlere! Sıra aşağı sınıflara gelince, aşçıbaşı kazana kaynar su katar; acaba neden?”

Toplantı alanına bir sessizlik çöktü. Arı vızıldasa duyulur.

“Ama olmaz!” diye bağırdı Eğitimbaşı “Oluyor” dedim.

“Yanlışı konuşma! Kanıtlayamazsan yalancı ilan ederim seni.” Elindeki kâğıda bakıp adımı söyledi: “Tahir Baykurt!”* Çok kızdığını anladım. “Hem de bir noktayı doğru konuş: Aşağı sınıflara sıra gelince dedin. Enstitümüzde aşağı sınıf, yukarı sınıf yoktur. Beşler, dörtler, üçler, ikiler, birler vardır.”

“Küçük sınıflara sıra gelince.” diye düzeltmek istedim.

“Peki bu söylediğini kanıtlar mısın?”

“Bunu herkes görüyor! Söylesinler, kanıtlanır.”

Başını beşlere döndürdü: “Doğru mu Baykurt’un söylediği?”

“Hayır; bilmiyoruz.”

Titremem biraz geçti. Güldüm: “Beşlere soruyorsunuz! On-lar elbet söylemez! Yemeğin etlisini yiyorlar.”

“Hop hooop!” diye bir bağırışma oldu.

“Onlar karavanayı doldurup gidiyor! Siz etsiz, tanesiz alan-lara sorun,” dedim.

Sordu: “Var mı öyle kaynar su katmak; ikiler?”

* Tahir: Yazarın ilk adı böyleydi, sonra Fakir oldu.

“Vaaar!” diye bir ılık koptu.

“Bunlar da böyle der elbet!”

Ortaya attığım savın bu derece ciddiye alınacağını sanmazdım. Üstelik amalamadığım halde tartışma, kakışmalı bir yöne doğruldu. Kendi kendime “Bakalım sonu ne olacak?” demeye başladım.

Güneş başımı yiyor. Titremem geçti ama yüreğim gğşm delemek gibi vuruyor.

Eğitimbaşı: “ağırın Süleyman Ustayı!” dedi.

Az sonra Süleyman Usta geldi. Koca enstitünün önünde be-
lini kırarak boyunu küçültmeye çalıştı. Hoş olmayan bir konu-
da suçüstü yakalanmış gibiydi: “Buyurun efendim, geldim.”

“şöyle ortaya dikil!”

Ağır pişmanlık duydum. Bana gcenecek. Kendi halinde,
emekçi bir insan, tutuşuyor korkudan.

“Sarı ceketli, neydi adın? Sen de öne ık!”

Süleyman Ustayla yanaştık birbirimize. Eni konu titriyor.
Eğitimbaşı eleştirimi anlattı: “Doğru mu bu?”

“Efendim... ben... biliyorsunuz... her karavanaya... birer
kepçe... büyük... dolu... verdiğim halde.”

Eğitimbaşı kızdı: “Sözcükleri kuyudan mı ekiyorun?”

Yeniden parmak kaldırdım: “Efendim!”

“Sözünü bilirsin! Niçin kaldırıyorsun?”

Süleyman Usta uzun duraklamalarla aynı sözü söylüyor.

Parmağımı bir daha kaldırdım.

Eğitimbaşı: “Ne istiyorsun?” diye bağırdı.

“Siz bunu kime soracağınızı bilmiyorsunuz,” dedim.

“Oooo! şimdi de sıra bana mı geldi, neydi adın?”

“Tahir Baykurt!” diye söylediler aradan.

“Yani ben görevimi yrtemiyor muyum?”

“Yrtyorsunuz ama...” dedim usulca.

Böyle bir hava var. Eleştirilerin ucu öğretmenlere, müdüre,
yardımcılarına yönelir. Onlar da sabırlı, hoşgrl, aslı var yok,
yanıtlar, teşekkür eder. “Sen ğrencisin, ne hakla büyüğünü
eleştiriyorsun?” demek yok. Büyük sınıflara eleştiri yönelirse,
onların da öğretmenler gibi davranması islenir.

“Nasıl yürütüyorum da.”

"Nöbetçi öğretmenler, ağabeyler görüyor durumu! Söylemeleri gerekir. Madem söylemiyorlar, sorun kendilerine!"

Yüzü esmere çalardı. Kara sarıya döndü: "Ben nereden bileceğim ortada böyle bir haksızlık olduğunu?" O sırada Müdür Ömer Uzgil geldi, ardına dikildi. Tarımbaşı Osman Gürkan'dan bilgi aldı.

Eğitimbaşı sordu: "Kimdi o gün nöbetçi?"

Müdüre baktım, başını sallıyor ciddi ciddi.

"Demin beşlere sordunuz, bilmiyoruz dediler. Oysa içlerinde bilen var! Örneğin Ahmet ağabey o gün nöbetçi öğretmen yardımcısıydı. Tanıklık yapabilir." dedim.

"Hangi Ahmet?"

"Ahmet Çetin. Gebremli."

"Ahmet Çetin çıksın!"

Müdür alana girip Eğitimbaşının yanına durdu.

Ahmet Çetin: "Az önce söz alacaktım. Konuyu kapattınız sandım. Böyle bir olay benim nöbetimde oldu. Nöbetçi öğretmen Öngüç'le konuştum, önemsemedi. Küçük bir sorun Çetin, dedi bana, Süleyman Ustaya da, elini ayarla dedi."

Eğitimbaşı ona döndü: "Niçin ayarlamıyorsun elini?"

"Efendim... iyi... buyuruyorsunuz da... öğrenci sayısı her gün artıyor. Size diyeyim. 180 kişilik yemek pişirdim, 690 oldu! Baştan yeter sanıyorum, yetmiyor."

"O zaman su mu katıyorsun?"

"Evet, birkaç kez kattım."

Müdür sordu: "Öğrenci artışına göre çıkmıyor mu ambardan erzak? Kim yapıyor tabelayı? Kim imzalıyor?"

Eğitimbaşı: "Tabelayı aşçıbaşıyla nöbetçi öğretmen yapıyor, ben imzalıyorum."

Müdür: "İyi inceleyip imzalayın bundan sonra!" dedi.

"Peki efendim."

Süleyman Ustaya döndü: "Sen de elini ayarla!"

Eğitimbaşı da bana döndü: "Bundan sonra olmayacak; haat!"

Süleyman Ustayla ortalığı selamlayıp çekildik. Dönüp yerime oturdum. Öğretmenimiz bıyık altından gülüyor, arkadaşlar "Yaşa!" diyerek omzumu tıp cıp ediyor.

Toplantı dağılırken küme öğretmenimiz, “Zor konulara giriyorsun erkenden! Yavaş yavaş acele et!” dedi. İyice dilim damağıma yapışmış. Yanıt veremedim.

Asıl zorluğu Süleyman Ustanın karşısında çektim. Soğan soymaya gittiğimizde yüzüne bakamadım. O da başımı hiç okşamadı. Sofra nöbetçisi olduğumda, bakıyor sırada ben varım, kepçeyi kazanın içinde dolaştırıyor, karavanamı dolduruyor. Dudakları bir şey demek ister gibi titriyor ama demiyor.

Cumartesi toplantılarında sonradan birkaç kez daha söz aldım. Birkaç kez de bizim kümenin hizmetleri görüşülürken kendim eleştiri konusu oldum. Öğretmenler bu toplantıların önemi üstünde duruyor: “Temelsiz eleştiri yapılmayacak! Temelini buldunuz mu, yarın bakanı, valiyi, kaymakamı eleştireceksiniz. Türkiye, sorumlulukları gibi haklarına da sahip yurttaşların toplumu olacak. Bu göreviniz önemlidir, unutmayın!” diyorlar.



“Müziysiye”



Daha ilkokul üçte, yukarı sınıfların özet defterini temiz temiz yazarak gelecek dersleri kafama yerleştirdim. Yılda bir gelen müfettiş soru sordu mu parmak kaldırır. “Ben söyleyeceğim!” derdim. Aferin alınca deli olurdum. Bir merakım da köy dilinde yeri olmayan seçkin sözcükleri öğrenmekti. Sonradan ayırdına vardım, bunlar dilimize yabancı dillerden girmiş. Müfettiş soruyor: “Şu ne demek, açıkla! Cümle içinde kullan!”

Düşünürdüm, nasıl yapar eder, bu sözcüklerden daha fazla öğrenirim? Bunları öğreneceğime yabancı dil öğrensem daha iyi olmaz mı? Ama o zaman yabancı dil kavramını bilmiyorum. Bilseydiiim.

Sözün kıyası, yabancı sözcük öğrenmeye kaptırmıştım kendimi. Yenilerini öğrenirken, öğrendiklerimi belleğimde tutmıyordım. Beşi bitirip enstitüye gideceğim. orada işime yarayacak. Arkadaşlar öğrendik, öğreniyoruz derken ben hazır bilmiş olacağım.

En iyisi bir defter tutmaktı. Tuttum o defteri. Daha sözlük görmemişim. Köy okulunda yok, köyde yok. Yabancı sözcükleri abece sırasına göre sayfalara yazmayı bilmiyorum, öğrendiğim sıraya göre yazıp gidiyorum. Bu defteri hazine gibi saklıyorum. Biri alır vermez ya da yiter diye ödüm sızıyor. Köy okulunu bitirip enstitüye gelirken yanıma aldım. Duyduğum yeni sözcükleri yazmayı sürdürüyorum. Yazdıklarımı ezberliyorum.

Öğretmenler beni çabuk gördü. Çalışkanlığım, birinci gelmelerim, pekiyi almalarım sürüyor. Kendime güvenim yüksek. Çalışkanlığıma ziyan gelmesin diye kızlara bakmıyorum.

Bir gün ikilerden Firdes defterimi görmek istedi. Göstermem darılır sanıp gösterdim. Bakar bakmaz yazımın güzelliğine hayran olsun bekliyorum. Deli kız, dilinin ucuyla övdü. Yap-

rakları çevirmeyi sürdürürken “müziksiyen” sözcüğüne parmak basıp “Bu yanlış!” dedi. İçten içe beni kıskanıyor. Defteri incelemesi yanlışımı bulup değerimi düşürmek için.

Sordum usulca: “Neresi yanlış abla?”

“Müziksiyen değil, müzisyen.”

“Yok deve!”

Güldü kendine güvenli: “Elbet müzisyen!”

Ben de güldüm biraz yukardan: “Öyleyse müzisyenin yaptığı da müzis!”

“Hayır, yaptığı müzik ama kendisi müzisyen!”

“Git şuradan, güldürme beni!”

Gözlerinin akını büyüterek yeniden güldü:

“Asıl sen beni güldürme: Müzisyen!”

Sesimi yükselttim: “Mü-zik-si-yen!”

“Var mısın beşer lirasına?”

Beş lirasına bahse tutuşamam. O kadar param yok. Ama Firdes Tefennili bir koyuncunun kızı. Beş lirasını alırım; bilir bilmez inatlaşmaz bir daha! Beş liraya bir sözlük alırım.

“Haa, var mısın?”

Uzattım parmağımı: “Varım!”

Bahse tutuşup enstitünün öbür çalışanlarını bulmaya koştuk. A’aaa! “Müzisyen” diyorlar. Birden başıma bir tokmak indi sanki. Ama yok, dediklerine inanmıyorum. Öğretmenlere gittik, onlar söyler doğrusunu. Ne yazık, onlar da “müzisyen” diyor. Kitaplığa koştum, bir sözlük bulup baktım. O da “müzisyen” yazıyor. Şaşırdım.

Belki bu sözlük yanlışdır diye başka sözlük buldum; o da “müzisyen” yazıyor. “Müziksiyen” yazan bir tane yok! Yıkıldım o gün. İçim yana yana İnarlı Şakir ağabeyden beş lira alıp koyuncunun kızına verdim. “Adım bilgisize çıktı, kalleşe çıkmasın!” dedim.

Fakat iki gün sonra ne oldu? Köylümüz Şemsi, Firdes’le konuşmuş. Birlikte geldiler. Verdiler parayı geri. Almayacak oldum. Çünkü çok utanıyorum. “Beş lira çok!” diye zorla aldır-dılar.



Büyük Atlas



Deli bir hızla büyüyorum. İyice delikanlılığa girdim. Damarlarımdaki kan şarp şarp vuruyor. Tarlada, bahçede çalışırken boş kaldım mı kitap okuyorum. Sabahattin Ali, Maksim Gorki, Panait İstrati sevdiğim yazarlar.

Köydeki huyum sürüyor. Bir atlas çaldım. Üstünde Büyük Atlas yazıyor. Ciltli, büyük boy bir atlas. İçinde Türkiye'nin yedi bölgesinin, hem de Asya, Afrika, Avrupa. Amerika. Okyanusya'nın haritaları, belli başlı şehirlerin planları var, çok değerli bir atlas olduğu birden anlaşıyor.

Baktım hâlâ çalışıyorum. Köyden getirdiğim alışkanlığı bırakmıyorum. Bana bu huy nasıl geldi? İlk hırsızlığımı nasıl yaptım? Birinden mi gördüm?

Bu huyumu bir nedene dayandıramıyorum. Köyde arkadaşlarla bahçelerden erik, elma çaldığımızı biliyorum. Dayımgilin bostandan kavun çaldığımızı unutmuyorum. Köy okulunun "müze"sinden biraz kitap aşırıldığımı anımsıyorum. Huyum pekişiyor demek.

Ya bir de yakalanırsam? Dörtlerden bir ağabey yakalandı: İki mi, üç mü battaniye çalmış. Satmış çaldıklarını. Yakalanmayınca gene çalmış. Sonra yakalandı. Parasızdı ondan mı yaptı? Hepimiz parasızız. Aramızda göze çarpar derecede varsıl çocuğu yok. Hırsızlığı yoksulluk yaptırıyor belki. Ama bütün yoksullar hırsız değil. Başka nedeni olmalı. Seçemiyorum. Kimse görmeden alıp saklamayı, başkasının olanı mallanmayı başarmaktan tat mı alıyorum? Bu da değil. Çünkü bir şey çaldığım zaman pişman oluyor, acı çekiyorum. Bir mallanma duygusu var içimde, yenemiyorum.

Gönen köyünün bölge okulu olarak yaptığı yapıda kalıyoruz. Anlatmıştım, enstitüde hepimize yer yok henüz. Öğitmenler bu yapının gölgesinde ders yapıyor.

Yatakevinde temizlik nöbetine kaldığım bir gündü.

Yüce duruşlu Tınaz dağına bakan pencereleri açtım. Kırmızı kiremitli enstitü yapılarından yukarı Tınaz, eşi bulunmaz bir güzelliştir, Yatakevinin tabanını süpürüp sildim. Burcu burcu gül kokuları geliyor. O gün ders de iş de yok bana. Adaşım Tahir Gökçebağ'ın duvar dibinde öğretmenlere verdiği dersi izledim yukardan. Öğitmenler, başları düzgün traşlı kocaman adamlar. Asker ocağındaki gibi halka olmuşlar. Gökçebağ, anlattığı üçgenleri toprağa çiziyor. Dersi bir süre izleyip bıraktım. Düzensiz yatakları düzelttim. Müdür gelir beğenmez diye korkuyorum.

Arada yastıkların, yatakların altına bakıyorum. Gırvagazlı arkadaşların dolabında elma kuruları var. Keselerde görmüş-tüm. Biraz alıp yedim. "Göz hakkı" denir aldığımı. Çallı arkadaşların dolabında kuru üzüm. Keselere koymuşlar. Bir avuç da onlardan aldım. Bunları ceketimin cebine attım, gezinerek yiyorum Bitirince bir avuç daha aldım. Hep aynı keseden almak olmaz, öbür keselerden aldım.

Dolaplarda arkadaşların kitapları, defterleri. Kiminin ortasından yaprak çıkarıp benimkinin arasına koydum. Bunlara mektup yazarım. Defter yaprağı aşırıırken Çallı arkadaşın dolabında Büyük Atlas'ı görüverdim. Yepyenyidi. Kel Hasan, Denizlili İbrahim'e dalınca yardıma koşan iri arkadaşın.

Atlas'ı alıp pencereye oturdum. Açtım karıştırıyorum. İlk sayfanın başına adını yazmış. Altına sınıfını, numarasını. İmzasını atmış Karıştırıyorum. Türkiye'nin bölgeleri. Avrupa'nın. Asya'nın uzun ırmakları, yüksek dağları. Irkların resimleri. Dünyada nereden kömür, nereden demir çıkar? Beş kara parçasının en büyük şehirleri. Bol renkli bir dünya. Hiçbir ülkesinde savaş yok. Bu güzel atlas benim olmalı.

Silgi bulup arkadaşın adını sildim. Kendi adımlı yazdım. Yüreğim küt küt vuruyor. Yoksa yakalanacak mıyım?

Aşağıdan "Dikkat!" komutu duydum birden. Pencereden baktım. Müdür gelmiş. Yanında Eğitimbaşı, Tarımbaşı. Dersi izliyor. Öğitmenler sıtma üstüne bir yazıyı tartışıyor. Müdür, adaşımın elini sıkıyor sonunda. Ardında Eğitimbaşı, Tarımbaşı ayrılıyor. Belki çıkıp yatakevine bakacak. Atlasın ilk sayfasından

adımı hemen sildim. Götürüp aldığım yere koydum. Ama Müdür çıkmıyor. Yanındakilerle birlikte tuğla kesilen yere gidiyor.

Büyük Atlas'ı yeniden alıyorum. Adımı yeniden yazıp yatağımın altına koyuyorum. Peki ama o arkadaş akşam yatakevinde arama yaptırırsa? "Sen nöbetçiydin, önce senin yatağa bakalım!" derse? Saklamak için daha güvenli bir yer arıyorum. Yastık yüzünün içine soksam olmaz mı? Bir deneme yapıyorum; olmuyor. Yatağın bezini söküp içine saklasam? Hayır, bu da uygun değil. En iyisi başka birinin yatağına saklamak. Götürüp rasgele birinin yatağına saklıyorum. Ama içinde adım yazılı? Bu da olmaz. Koca yapının içinde yer aradım. Çatıya çıkan bir merdiven var. Tavanın köşesinde bir kapak. Tırmandım hemen. Kapağı aralayıp başımı uzattım. Çatı karanlık. Kiremitlerin arasından sızan ışık yetmiyor. Atlası götürüp saçağa yakın bir yere koydum. El yordamıyla yongalar bulup üslünü örttüm. Dilmelere basa basa geri geldim. Bitti bu iş. Bütün enstitü arasa bulamaz. *Büyük Atlas* benim artık.

Birden durup düşünüyorum. Üstünde adımın yazılı olması iyi değil. Yeniden çıktım çatıya. *Atlas'ı* ışıklı bir yere getirip adımı sildim. Yeniden bıraktım yerine. İndim geri.

Akşama kadar tek başıma oturarak geçirdim zamanı. Akşam arkadaşlar geldi. Gırvagazlılar: "Ulaaan! Bizim elma kuruları gitmiş gene!" diyor. Çallılar üzümlerinin ayırdında olmuyor. "Şimdi o iri arkadaş atlasını soracak!" diye bekliyorum, sormuyor. "Sabah sorar!" diyorum. Hayret, sabah da sormuyor. Oh, artık hiç bulamaz. "Benim nöbetimde yitmedi!" der geçerim.

Öyle kaygısız bir çocuk, atlasının yittiğinin altı gün sonra ayırdına varıyor. Önce. "Acaba kime verdim?" diye düşünüyor. Sonra. "Alan versin arkıdeşler!" diye bağılıyor. Yatacağı zaman, "Ulan göz baka baka gitti bizim Goca Atlaz!" diyor. "Yarın sınıf öğretmenine söylerim!" diye ekliyor. Sabahleyin. "Alıp da vermeyenin, görüp ile söylemeyenin anasını, avradını!" diye sövüyor Denizlili İbrahim. "Ulan senin şeyin çok mu sivri, ona buna sövüyon? Madem atlazın vaa, gözünü açicen!" diyor. Sesimi çıkarmıyorum. O günkü nöbetçi, "Görmedim val-la!" diyor. Denizlili İbrahim, "Belki birine verdin, unuttun! Yoksa nereye gider senin Goca Atlaz?" diyor.

Battaniye çalan Mustafa ağabeyi askerlik öğretmeni Fuat Tekin yakaladı. Battaniyeler eksilmeye başlayınca Yönetim’de konuşmuşlar. Askerlik öğretmeni yönetici değil ama, “Ben hırsızı bulurum!” demiş. Gönenli Tahtacı Bahar’la evliydi. Bahar Hanım güçlü kuvvetli. Enstitüye yakın bir bağları var. Asmalardan birinin altında iki battaniye görmüş. Kocasına haber vermiş. Fuat Tekin cin. Götürüp geri koymuş battaniyeleri. Başında nöbet tutmaya başlamış. Bir gün, iki gün. Kim koyduysa gelip alacak malı! Beşinci sınıf öğrencilerini de sokmuş nöbete. Gece gelmiş sahip. Uzanmış, asmanın altından alacak, bileğinden yakalamış. Cebindeki elektrik fenerini çıkarıp yakmış ki Ispartalı Mustafa!

“Vaay Mustafacığım, sen misin?”

“Benim öğretmenim.”

“Mustafacığım, sen böyle işler yapar mısın?”

“Bir bilmezlik yüzünden yaptım öğretmenim.”

“Oğlum biz burada seni dört yıl neden okuttuk?”

“Bu işi ben köyümden beri yapar gelirim; ne yapayım öğretmenim, bırakamadım. Ama bırakacağım. Beni bağışla.”

“Hem de bir yıl sonra öğretmen olacaksın.”

“Bağışla, bir daha yapmam.”

Elini kolunu bağlayıp battaniyeleri sırtına yüklemiş: “Yürü bakalım Yönetime!” Götürüp kapatmış bodruma.

Ertesi sabah kampana dan dan, bizi toplantıya çağırdı. O an duyuldu olay. Mustafa’yı getirdiler. Diktiler öğrencilerin önüne. Eğitimbaşı acı bir konuşma yaptı. Askerlikçi bir konuşma yaptı. “Bu size ders olsun!” diye bağladı sonunu.

Mustafa dikiliyor. Müdürümüz susuyor. Neden?

Eline bavulunu verdiler: “Haydi yürü! Adın silindi!”

Gene yalvardı Mustafa: “Yakmayın beni!”

“Sen kendi kendini yaktın, yürü!”

Hiç sevmedim bu yapılanı. İçimde Yönetime acayip bir öfke duydum. Fuat Tekin’i hiç bağışlamadım. Öğrencilerden Mustafa ağabeye yuh çekenler oldu. Yuh çekenleri hoş görmedim.

Mustafa boynunu büke büke gitti.

Kendi durumumu düşünüp ürperdim. Maksim Gorki’nin, Panait İstrati’nin kitaplarına tam o günler düştüm. Okudukça

içimi yakan, okudukça benliğimi değiştiren yanlar buluyorum. Sık sık durumumu gözden geçiriyor, kendimi bir karar vermeye zorluyorum. Mustafa ağabeye yapılan işlem sık sık gözümün önüne geliyor. Müdürümüz koca Ömer Uzgil niçin sustu? Enstitüyü askerlik öğretmeni mi yönetiyor? "Beni yakmayın!" diye ağlayan insanı 690 kişinin önüne dikip niçin o kadar alçalttılar, hem de kovdular öğretmenliğine bir yıl kala? Demek hırsızlık kötü, demek hırsızlardan herkes nefret ediyor? Demek hırsızlığın kökünü kurutacaklar?

İçimde büyük bir yara var. Bu bağışlamasız anlayış hoşuma gitmedi. Enstitünün bütün battaniyelerini çalıp yakmak istedim. Ama nasıl yapabilirim bunu? Anamı, kardeşlerimi döküp geldim. Hepsi yoksulluğun elinde inliyor.

Okuduğum kitaplar bana yaşamda çok önemli yönelişler olduğunu sezdiriyor. Ala aydınlık bir çizgiden koşuyorum. İlerde yol çatallanıyor. Hangisine gideceğim? Evet, bir karar vermeliyim! Askerlik öğretmeni, değil *Büyük Atlas*, topluiğne çaldığımı bilse külümü uçurur. Beni de diker 690 kişinin önüne: "Söyle bakalım: Sen mi yazdın o şiirleri? Sen mi okudun Gorki'yi, İstrati'yi?"

Nasıl bakarım o zaman Sabiha öğretmenin, köylülerimin, en başta da Şemsi'nin yüzüne? Nasıl bakarım Ali Nâzım, Hüseyin Akbaş, Şakir Çardak, Mustafa Ali Sadak ağabeylerin yüzüne?

Enstitüde yarım yapılar bitti. Fırının altındaki yeni yatakevine geçeceğiz. Taşınmadan iki gün önce usulca çatıya çıktım, *Büyük Atlas*'ı aldım. Yeniden iri arkadaşın adını yazdım. Götürüp yatağının altına koydum.

Epey, epey zaman geçti. İri arkadaş atlasını taşınma günü ansızın buldu. Baktı, üstünde adı yazılı; kendisinin dalgınlık yaptığını kabullendi. Bütün yatakevi güldü. "Yuuuh sana goca eşşek!" dediler.

Üstümden koca bir dağ kalktı. Kendi kendime, "Haydi, bu kadarcık zararın bir zararı olmaz Tahir Efendi!" dedim.



Kitaplık



Sabiha öğretmen, nerede görse “Yeni şiir var mı? diye soruyor. Yok dersem üzülüyor. Onu şiir gibi güzel buluyorum. Öğrenci başımla, hem de bunca yoksulken gönlümün çektiği birini sevemem diye düşünüyorum. Ama ilerde kurtulacağım. Tıpkı onun gibi ince duygulu, şiire benzer birini sevebilirim.

Sınıfa yeni bir öğretmen geldi mi soruyor: “Tahir kim? Halil kim? İbrahim Kozak kim?” Demek öğretmenler odasında konuşuluyor. İyi öğrencileri tanıyorlar. Yeni gelen her öğretmen sorduğuna göre, demek benden “iyi” söz ediyorlar.

2/A’da kitap okuyan, yazıdan, yazın’dan anlayan bir arkadaş var, adı Osman Karaca. Sabiha Erdal onun hem Türkçe hem küme öğretmeni. Bir gün Osman söyledi, onlara şiirlerimden söz etmiş. Osman’la bu yoldan tanıştık. Yanıma geldi. Hangi kitapları okuduğumu, hangi yazarları sevdiğimi sordu. Doğru dürüst bir yanıt veremedim demek ki: “Bak!” dedi, “Madem şair olacaksın, önce iyi şairleri okuyacaksın. Türkiye’nin, dünyanın sanat yıldızlarını tanıyacaksın. Yoksa kova şair olursun.”

Sözlerinin etkisinde kaldım. Acaba ona bu sezgiyi Sabiha öğretmen mi kazandırdı? Sabiha öğretmen konuşurken ölüyorum. Sözcüklerini, hecelerini içiyorum. Onu dinleye dinleye, çok değil, bir yıl sonra ben de Osman gibi olurum. Gelecek yıl bu sıralar ikinci sınıftayım.

Ama ne yazık bu iyi öğretmenle birlikteliğimiz sürmedi. Bize Ali İhsan Beyhan adında yeni bir öğretmen verdiler. Şimdi ya bir duvar gölgesinde ya bir ağaç altında onunla ders yapıyoruz. Sabiha öğretmen bizi bırakınca neşem kaçtı. İçimden karar verdim; ondan kopmayacağım. Kendisine yeni şiirlerimi götüreceğim. Öyle gözüne gireceğim, öz öğrencisiyim gibi beni sevecek. Aylardan sanırım ağustos. Yeller Tınaz’dan aşağı

estiği halde ortalık yanıyordur. Ders yaparken terliyoruz. Ali İhsan Beyhan da bizim gibi köyden geliyor. Konya-Ereğli'nin Gaybi köyünden bir yoksul çocuğu. Gazi Eğitim Enstitüsünü bitirince hemen Gönen'e verilmiş. Ahmet Acar arkadaşımız. "Yeni testinin suyu soğuk olur, durun bakalım!" dedi görür görmez.

İlk dersinde bize Türkçenin önemini, Türkçesi iyi olmayanın hiçbir dersinin iyi olmayacağını anlattı. Kanıt buluyor, örnek veriyor. Sanki içimizde bunun tersini söyleyen var; Türkçeyi gereğinden fazla savunuyor. Sabiha öğretmenin sözleri ölçülüydü. Gerekliyle gereksizi ayırır, gereksizi atlar geçerdi. Dersinde sıkılmazdım. Belki bu yüzden biraz daldım. Köy camisinde imam hutbede konuşurken toplumda kızdıkları varsa, dolaylı yoldan sözü onlara getirir. Ali İhsan Beyhan da derste disipline getirdi: "Beni iyi dinleyeceksiniz! Dinlemeyeni gözünden bilirim! Disiplinsiz öğrenci ağzıyla kuş tutsa not alamaz! Yıl sonunda gözünün yaşına bakmam, çaktırıyorum!"

Yeni öğretmen dilbilgisinin önemini anlatmaya geçti: "Bir ulus ne zaman tarih sahnesinden silinir, bilir misiniz?" Kendi sorusunu kendi yanıtladı: "Öz dilini yitirdiği zaman! Dilbilgisi bir dilin yapısını, aynı zamanda gelişme kurallarını gösterir. Bizler bu kuralları öğrenip dilimizi yitmekten kurtaracağız. Onu sürekli geliştireceğiz. Öğretmenlerin bu konudaki görevi, sınırları bekleyen askerlerin görevi gibi önemlidir. Bu konuda şairlerin görevi daha büyüktür. Gerçek böyle olduğu halde dilbilgisine gereken önem ne yazık verilmiyor. Şimdi sorsam isim neye denir, sıfatın görevi nedir, kaç türlü zamir vardır? bilmezsiniz."

Susup yüzümüze bakıyor: "İşte, bir tekiniz parmak kaldırıp ben bilirim demiyor. Yüklem nedir? Özne nedir? Haberiniz yok. Sen söyle, haberin var mı?" Elini bizim Kel Hasan'ın başına koydu. Bir de vurdu: "Var mı?" Ali İhsan Beyhan'ın iyi öğretmen olmadığı ilk derste anlaşıldı; soruyu kime soracağını bilmiyor. İyi öğretmen Kel Hasan'a soru mu sorar?

Hasan, oturduğu yerde sarı bir renge battı: "Valla biz bunları okumadık!"

"Peki ne okudunuz siz? Dün beşlere gittim, sıfat dedim; son sınıfa gelmiş, yarın öğretmen olacak, sıfattan haberi yok! Sıfat insanın yüzüdür diyor! Biri de atların çiftleşmesidir dedi!"

Elini benim başıma koydu: "Senin haberin var mı?"

Burgu gibi de büküyor başımı. Elini tutup çektim başımdan.

"Ne çekiyorsun, var mı haberin?"

"Var."

Birden ıppıssız oldu bademin altı. Kuru otların arasında gezen böceklerin çıtırtısı duyuluyor. Kendisine dikleşiyorum sanıp serteldi: "Varsa söyle, yüklem nedir?"

"Cümlelerin sonunda bir iş, oluş bildiren sözdür."

"Özne neye denir?"

"Cümledeki işi yapandır!"

"Sıfatların görevi nedir?"

"İsimlerin nasıl, nice olduğunu bildirmek."

"Zarfları söyle!"

"Zarflar fiillerin yardımcısıdır, oluşların nasılinı gösterir."

"Sen nerelisin?" dedi bu kez.

"Akçaköylü."

"Nerenin Akçaköy?"

"Yeşilova'nın."

Kel Hasan'a döndü: "Sen nerelisin?"

Sustu. Susuyor.

"Söylesene, dilini mi yuttun?"

"Ben de oralıyım."

Ali İhsan Beyhan parladı: "Hani okumadıydınız?"

Hasan kendini savunuyor: "Biz bunları okumadık efendim! O kendisi öğrenmiş!"

"Herkes okumadık deyip çıkıyor! Bizde dilbilgisine ilgi, dile sevgi yok, bizde kafa yok, demiyor da."

Ali İhsan Beyhan'ın üstümde uyandırdığı izlenim olumsuz.

"Şiir yazan var mı içinizde?"

Arkadaşlar beni gösterdi. Kendim sustum. Bir yandan köyümüzün kırlarında, kızgın güneş altında, pıtraklı tarlada, ekini eliyle ayıklamaya çalışan anamı kardeşlerimi, bir yandan da yoksulluk nedeniyle hâlâ köy sığırı güttüğümüzü düşünerek, içimde uyanan başkaldırıcı boğuyorum.

Beyhan öğretmen dersten çıkıp giderken: "Seninle konuşalım; bana şiirlerini getir!" dedi.

"Peki" diye söz verdim.

O akşam, 3/A'da şiir saati varmış. Köylümüz Şemsi haber verdi. Yemekten sonra gittim. Homalı Ahmet Acar küme başkanımız. "Yoklamada yok yazma, şiir akşamına gidiyorum!" dedim.

Ali İhsan Beyhan, elinde kalınca bir defter, ortada şiir okuyor. Ankara'daki öğrencilik yıllarında bulduğu şiiri yazmış. Okudukça sayfaları çeviriyor. Her türlü şiir var. Kimsenin haberi yok gibi bastıra bastıra okuyor bunları. Bir ara kendi yazdıklarına geçti. Dinleyiciler, manikürlü, pedikürlü, yanağı, dudağı boyalı hanımlara çatan şiiri alkışladı. Yahya Kemal'e geçti sonra. "Şiirlerini severim!" dedi. "Neyse, şimdi Gönenli şairlere gelelim! Çıkın bakalım!"

Hasan Çalış çıktı nazlanmadan, iki şiir okudu.

2/A'dan Nezihe çıktı, iki şiir okudu.

Şehide Turan çıktı, iki şiir okudu.

"Öykü yazarı var mı? Gerçi şiir saati yapıyoruz? Ama öykü yazan varsa tanıyalım. Yahu neden böyle sessiz bu Gönen? Ama çözeceğiz bu dilleri! Yerin akından artezyen fışkırır gibi fışkıracak aranızdan değerler!"

Arkalarda bir yere büzülmüşüm. Şemsi durmadan göz ediyor, eliyle, parmağıyla "çık!" diyor. İçimden gelmiyor. Kesin olarak başımı salladım: "Çıkmayacağım; sevmedim bu adamı!"

Zaman geçti. Şiir saati bitti. Osman Karaca'yla konuşarak yürüdük biraz. Sınıfa döndüm. Biraz önce nöbetçi öğretmen yoklama almaya gelmiş. Sordum, "Kim?"

"Matematikçi Hilmi Durutaş" demesinler mi?

Ahmet Acar, 3/A'da yapılan şiir akşamına gittiğimi söylemiş. "Anlamadım! Şiir akşamı ne?"

"Öyle deyip gitti efendim; bilmiyorum."

Numaramı almış: "Kendisine söyle, dönüşte buyursun, şiir akşamını bana anlatsın!"

Sert bir öğretmen olduğunu Osman'dan duymuştum. "Yarın görürüm." dedim. "Şimdi git" dedi Ahmet. İster istemez gittim. Öğretmenler odasında tek başına sigara içiyor. Kendimi tanıtıp "Beni istemişsiniz, buyurun" dedim.

Sordu birden: "Şiir akşamı ne? Anlat."

Anlattım. Ali İhsan Beyhan'ın Türkçe öğretmenimiz olduğun-
nu, 3/A'da şiir akşamı düzenlediğini, isteyen gelsin dediğini,
bunun üzerine gittiğimi söyledim.

"Ödevin yok mu senin?"

"Ödevimi yaptım" dedim.

"Kim geliyor Matematiğinize?"

"Ahmet Bilgen geliyor, küme öğretmenimiz."

"Şiir karın doyurmaz; git dersine çalış! Böyle saçmalarla uğ-
raştığını duymayayım bir daha!" dedi.

Yatakevine vardım. Açtım yatağımı, arkadaşlardan önce
uzandım. Şiir defterimi çıkardım, "Hangilerini temize çekip
Beyhan öğretmene vereyim?" diye düşündüm.

Türkçemize artık temelli o geliyor. Şöyle bir ödev verdi:
"Ölümün yaşlı kuşaklara attığı tırpan, insanlığın ilerleme yolu-
na konulmuş büyük engellerden biridir. Bu sözü açıklayınız."

Hemen sınıfta yazıp vermemizi isliyor. Arkadaşlar. "Anla-
madık efendim! Zor efendim" diye mızırdanıyor.

"Peki üç gün süre. Düşünün, sonra yazın!"

O günlerde bize fırın ile yemekevi arasındaki yola taş dö-
şeme işini verdiler. Beşlerden Hüseyin Akbaş da ustamız. Öğ-
leden sonra bu yolda çalışıyoruz. Şakir'le de iyiyiz. Araların-
daki kız sorunu yüzünden ikisiyle de iyi olamazmışız gibi bir
sanıya kapıldım. Oysa Akbaş da bana yakınlık gösteriyor. Bir
gün elimde Ateşten Gömlek'i gördü. "Aferin, her zaman böy-
le kitaplar okurken göreyim seni!" dedi. Bir dinletime arasında
yanına oturttu: "Sizin Akçaköy'den çok öğrenci var. Sen çık-
sıya köyünüzde boş yer kalmaz. Yakın köylerde kalacağını da
sanmam. Şimdiden Yüksek Köy Enstitüsüne hazırlan. Git üç yıl
daha oku. İlerde iyi bir adam olursun sen."

Ben de kendisine bir soru soracağımı, biliyorsa yardım et-
mesini söyledim. "Sor!" dedi. Ali İhsan Beyhan'ın sorusunu sor-
dum. "Abuuv, çok anlamlı! Çok da güzel!" dedi. Biraz açıkladı.
Örnek olarak geçmişten bir öykü anlattı: Kıtık yüzünden yaşlı-
ların öldürülmesi buyrulan bir ülke var. Saklanan yaşlı sonunda
ülkenin kurtuluşunu sağlıyor.

Ödevi yazıp etüt saatinde Şakir'in dolmakalemiyle temize
çektim. Üç gün sonra verdim öğretmene. Benimkini götürüp

beşlerde okumuş. Öğretmen odasında övmüş. Hilmi Durutaş “Matematiği nasıl?” diye sormuş usulca.

Enstitüde öğretmenlere dersten başka görevler de veriliyor. Biri kooperatifin, biri ambarın, biri fırının, biri aşevinin yönetimine bakıyor. Ali İhsan Beyhan’a kitaplık verilmiş. Bu işi her sınıftan seçeceği bir öğrenciyle yapmak, kitaplık yönetimini iyileştirmek istiyor. Bizim sınıftan beni seçti.

Kitaplıkta iş çok. Eski kitaplar onarılacak, yeni kitaplar kütüğe geçecek. Hazır kart yok. Kartondan kart kesilecek. Günü geçen kitapların listesi çıkacak. Etüt saatinde kümeler dolaşarak öğrencilerden istenecek. Toplanan kitaplar yerine konacak. Kitaplık uyku dışında bütün saatlerde açık tutulacak. İşleyen herkese kitap verilecek. Gerçekten çok iş var.

Bir yandan ama çok iyi. Bir kitap denizinin içine düştüm. İşlediğimi alıp okuyorum. Kitaplığa belli başlı gazeteler, dergiler geliyor. Okuyorum rahatça.

Görevliler on dört kişiyiz. Bunlar derslere gidecek, ama yapıllara harç verme, laş verme gibi işlere katılmayacak. Yol yapımında çalışmayacak. Kitaplıkla çalışmak öbür işlerin yerine sayılacak. Beni böyle yararlı bir işe kayırdığı için Ali İhsan Beyhan’a karşı duygularım değişmeye başladı. Ders dışı ilişkimiz de gelişiyor kendisiyle. Yeniden sorup istemesi üzerine şiir defterimi verdim. Üç dört kez Gönen’e aşağı yürüdük. Şiirlerimdeki hicvi sevdiğini söylüyor. “Bunu güçlendirebilirsen iyi olur” dedi.

Hicvin ne olduğunu sormadım. Ertesi gün ağabeylerden sorarım.

O gün beni tek gözlü evine buyur etti. Bizim Akçaköy’deki gibi masasız, sandalyesiz oturuyor. Bir kilimin üslünde yer minderleri var. Eşi bir köy kızı. Tanıştırıp sordu: “Söyle bakalım, çay mı içelim, yemek mi yiyelim?”

“Çay da içeriz, yemek de yeriz Alüßan” dedi karısı.

Ayağımdaki çorabın ardı yırtık, parmak ucu delik. Utandığımı gördü: “Çıkar, bir dakikada yamayı vereyim, utanma!” dedi.

Birden ağlayacak kadar duygulandım. “Ali İhsan” değil de köylü ağzıyla tatlı tatlı “Alüßan” diyor. O konuşurken içime gülme istekleri doluyor ama ayıp olur diye gülemiyorum. Daha

evlerine girer girmez hazırlığa başladı. Yiyip içip dergilerden, kitaplardan konuştuk. Zaman duru bal gibi aktı.

Beyhan öğretmen, görüldüğünün tersine çok alçakgönüllü insan. Şiir tutkuma yanıt veren iyi bir öğretmen. Durmadan kitap, dergi okuyalım, şiir, öykü yazalım, bizim de aramızdan şairler, yazarlar çıksın istiyor. Derslerini bu işlere yeter görmediği için, ders dışı zamanlarımızı değerlendiriyor.

Hicvin ne olduğunu öğrenmiştim. "İğneli, eleştirili yaz. Köy gerçeklerini şiirle anlatırken arada dokunduruver!" diyor.

Sonra epeyce gidip geldim evine. Buyur ediyor. Epeyce yemeklerini yediğimi, çaylarını içtiğimi unutmuyorum. Ne yazık Gönen'de çok kalmadı. Askere aldılar. Dönünce İvriz'e verdiler. Mektuplaştık kendisiyle. Çok yardımcı oldu bana.

Onun yararlı çalışmalarını tam anlatsam sayfalar dolar. Sırf onun için bir kitap yazmak gerekir. Kitaplığı tıklar tıklar işler duruma getirdi. Hilmi Durulaş'ın karşı çıkmasına aldırmadan Müdürle, Eğitimbaşıyla anlaşip her pazartesi, bütün öğrencilerin izlediği "Yazın Saati" yaptı. Son derece yararlıydı bunlar. Yeni kitapları, dergileri, dergilerdeki önemli yazıları tanıtıyor, örnek parçalar okuyordu. Enstitülü şairlerin yapıtları da Beyhan öğretmenin sesinden herkese dinletildi. Bunların değerlendirmesini de yapıyordu. Eskiden kümeler haftalık eğlentilerde köyden getirdiği, kitaplardan bulduğu oyunları hazırlar oynardı. Beyhan öğretmen. "Kendiniz yazın!" diye bizi yüreklendirdi. Bizim küme için ben bir tane yazdım. Konuyu arkadaşlarla seçtik. Temsili beğenildi Üstelik biz küçük sınıftık. Bu derece başarıyı kimse beklemiyordu O yaşların yapıtları ileri yıllara kalmıyor ne yazık.

Beyhan öğretmen isteyen herkesin katılabileceği bir şiir yarışması düzenleyince enstitü çalkandı. Şair olmayanlar bile iyi yazanlara yazdırıp katılmaya hazırlandı. Ben önce birler yarışmaya girmez sandım. Ama Beyhan öğretmen açıkladı:

"Bal gibi girer! Victor Hugo ilk kitabını çıkardığında 16 yaşındaydı. Sanat küçüğe büyüğe bakmaz. Yarışma herkese açık. Kazananlara ödül var. Kendine güvenen buyursun!"

Katılmak istemesem de arkadaşlar itiyor. Başta Ahmet Bilgen, Sabiha Erdal öğretmenler yüreklendiriyor. Her gün olmazsa günaşırı bir tane yazdığımı göre, en beğendiğimi seçer, katı-

lırım. Bir Adı Batası Şiir'im var. Beyhan öğretmen, "Onu onu!" diyor.

Akşam ikinci etütte hazırlık yapacağım. Aaaa! Bir baktım, İnarlı Şakir ağabeyin dolmakalemi yok! Cebime, çantama, yata-kevindeki dolaba, her yere baktım, yok! Hemen gidip kendisini buldum:

"Yoksa sana verdim de unuttum mu ağabey?"

"Hayır vermedin!"

Yeniden aradım taradım, bağıırıp çağırdım, bulan gören var mı? sordum; yoktu. Kimse, "Ben aldım" demedi. Gitti elin kalemi. Şakir ağabeye karşı mahcup oldum. Sekiz on gün yanına varamadım. Bütün yazı yazarların eline baktım yan gözle, bulamadım. Çallı İsmail Serin: "Sen onun üstüne bir bardak soğuk su iç! Yok yok içme, bakarsın bir yerlerden bulunur çıkar!" dedi.

Demek biri çaldı Şakir ağabeyin kalemini. 690 öğrencili enstitüde hırsız bir iki olur mu? Ben koskoca *Büyük Atlas*'ı saklamayı bilirim de elin oğlu bakla kadarcık kalemi saklamayı bilmez mi? Kel Hasan uzaktan kıs kıs gülüyor. Alıp bir yere atmış olamaz mı? Seviniyor kalemin yitmesine. Akçaköy okulunda tepesi silgili kalemlemleri de sık sık yitirirdim. Ama onlar kendi kalemlemlerimdi. Yeniden gittim Şakir ağabeye, bulamadığımı söyledim.

"Böyle yitireceğini bilsem vermezdim!" demez mi?

Çok gücüne gitti: "Bak sana ne diyorum?" dedim. "Ne diyorsun?"

"O sendeki para kalsın. Yeni bir dolmakalem al."

"Ben de öyle düşünüyorum ama yeter mi bilmem?"

Kaç a acaba bir dolmakalem?

Çallı arkadaşın dediği gibi dolmakalemin de paranın da üstüne birer bardak soğuk su içtim.

Adı Batası Şiir'i Denizlili İbrahim'in dolmakalemiyle temize çekip verdim yarışmaya.

Başına geçer yazamam

Adı batası şiiri

Kafiyenin düzemem

Adı batası şiiri

*Hiç istediğim olmuyor
İşim yerine gelmiyor
Kimsecikler bilmiyor
Adı batası şiiri*

*Baykurt, yazamaz ağlarsın
Ağlar yüreğim dağlarsın
Neden bu kadar söylersin
Adı batası şiiri?*

On beş gün sonra bir pazartesi toplantısında sonuçlar açıklandı. Beşlerden Şehide Turan birinci, ben ikinciyim. Armağan olarak Salih Zeki Aktay'ın *Asya Şarkıları* adlı yapıtını verdiler. Küme arkadaşlarım, öğretmenimiz sevindi. Bu sevinç, dolmakalemin acısını azalttı.

Artık enstitü çapında bir şairim; öyle görüyorum kendimi.



Şiirin Yokuş Yolu



Enstitüye şiir dolu bir defterle geldiğimi anlatmıştım. Yaza yaza epey ustalaştım sanıyorum. Kendimi öyle görüyorum. Günde bir yazmadan rahat edemiyorum. Gönen'de birbirinden güzel güllükler, bademlikler var. İşten, dersten artan zamanlarda güllüklere giriyorum. Orada özel yerim var. Yazıyor, yazıyorum.

Enstitüde kız erkek birlikte okuyoruz ya. Kızlarla arkadaşlık edersem şiir tutkum söner diye korkuyorum. Büyük sınıflardaki ağabeylerin konuştuklarına kulak veriyorum. Örneğin, "*Kamelyalı Kadın*"ı okuma, etkisinde kalırsın. *Graziella*'yı okuma, seviye düşersin *Genç Werther'in Acıları*'nı okuma, canına kıyar-sın!" derler, doğru sanırdım. Kızlarla arkadaşlık kurarsam şiir tutkumun söneceğine de inanıyorum. Öyle ya, kavuşma olacak, doyuma varacaksın, itici güç bitecek!

Sabah uyanınca ilk düşündüğüm şiir, gece yatınca son düşündüğüm şiir oluyor. Enstitümüz kuruluş halinde. Yattığımız yerin camları yok, üşümüyorum. Sanıyorum şiir beni ısıtıyor. Derse çalışacağım zaman bile şiir yazdığım oluyor.

Hilmi Durutaş'ın Sabiha öğretmenle evleneceği söyleniyor. Öğrencileri Sabiha öğretmeni övüyor. Enstitüye geldim, "Ah, ona düşsem!" diye çırpındım. Dersler başlayınca bu dileğim oldu. Evinden getirdiği örnekleri okudu bize.

"İnsan öz dilini o dilde yazılmış en iyi şiirleri okuyarak öğrenir. Gelin, sizinle biz de öyle yapalım. Hem de kendimiz şiir yazmayı deneyelim. Belki böylece içimizden şairler çıkar; onlar da dilimizi güzelleştirir. Haydin, gelecek hafta herkes birer şiir yazıp getirsin! Ama kitaplardan değil, kafadan, daha doğrusu gönülden."

Üzüldüm. Niçin ikişer demedi, birer dedi?

Daha o gün gittim güllüklerin içine. Yattım dalların altına. Gökyüzünün yüksek maviliklerine baktım. İşte tıpkı böyle mavi, hem de yüksek Akçaköy'ün gökleri. Gülün dalını çektim burnuma, kokladım. İşte tıpkı böyle güzel kokar köyümün gülleri. Acaba Tınaz'ın başından baksam görünür mü?

Yazıp bitirdim şiiri. Akşam yemeğine yetiştim.

İkizlerle Kel Hasan koyu koyu düşünüyor. Ağlayacaklar tasadan. İkiz Hasan'ın alt dudağı yarıldı. Ona da yazdım bir tane. "Ona yazdın, bana yazmadın!" diye Badı Hüseyin ağladı. Ne yapayım, ona da yazdım. Kel Hasan uzaktan pufluyor. Akşam yemeğinde önümü kesti: "Ne lan, biz Güneyli karıdan mı olduk?" dedi. Güney bizim Yeşilova'nın köyü. İnsanları öteden beri gurbete çıkar. Yoksullukta birincidir. Ovadan varsılca erkekler, gidip oradan birer daha evlenir. Ev içinde bu ikinci hanımın hizmetçi gibi bir konumu olur. Bu evlilikten olan çocuklara değer verilmez, miras düşmez. Akşam yemeğinden sonraki etüt saatinde bir tane de Kel Hasan'a yazdım.

Sabiha öğretmeninin dersini iple çekiyorum. Bakalım en çok hangi şiiri begenecek. Ben "Özlem" adlı şiirime güveniyorum.

*Çıktım Tınaz'ın başına
Yükseklerden Koca Dumlu'yu gözledim
Çöker durur ardında köyüm
Köylülerim kırlarda geçim derdinde
Daha bir ay olmadı çıkıp geleli
Tütüyor gözümde kır tarlaları
Yazları bostan beklediğim Karatepe
Nadasına sığır sürdüğüm Yayla yolu*

*Şimdi dutlar ermiştir
Üzümlere alaca düşmüştür bağlarda
Beni bekler karanfilli armutlar
Sülün yumurtası erikler
Beni bekler anam
Gözümü yumdum mu oradayım
Biliyorum yolu yok
Yağmuru yok*

Dergilerde yeni şiir örnekleri görüyorum. Ölçü, uyak yok. Kimi zaman ben de boş veriyorum.

Sabiha öğretmen yazdıklarımızı, yazdırdıklarımızı alıp evine götürdü. İki gün sonra inceleyip getirdi, önce hepsini genel olarak eleştirdi. İyilerini okumaya başladı. İkizlerinkini, Kel Hasan'inkini okudu. Hayret! Benimkini okumuyor. "Eyvah, bu yeni biçimi beğenmedi!" diye tasaya düştüm. Yüreğim küt küt vurmaya başladı.

"Şimdi en güzel şiiri okuyorum."

Yıl kadar uzun bir saniye geçti.

Görüverdim, benimkini aldı eline. Derimin üstünden bir böcek yürüdü. Kendime egemen olamayıp titredim. Sınıfa sessizlik çöktü. Sabiha öğretmen şiiri okuyup bitirdikten sonra beni çağırdı. Defterimi alıp karıştırdı. Birkaç kez "Aferin!" çekti.

Sınıfın ortasından bir parmak kalktı o sıra:

"Öğretmenim! Kitaptan yazdı!"

"Nasıl kitaptan?"

"*Türk Şiirinden Örnekler* kitabından!" Halis Maral; Isparta köylerinin birinden geliyor. Ailesi oraya Hozat'tan sürgün gelmiş. Verilen dersleri ezberliyor. Çok yağ çekiyor öğretmenlere. Yüksek notlar alıyor. "Ben gördüm, kitaptan yazdı!"

Kel Hasan oflayıp pufladı. Sabiha öğretmenin üst üste aferin çekmesini kıskandı: "Evet ben de gördüm!" dedi.

Kulaklarımın içine bir uğultu doldu.

"Ne gördün?"

"Goca bi kitap!"

Kel Hasan az daha, "İkizlerinkini de benimkini de o goca kitaptan yazdı!" diyecekti.

"Oturun bakayım yerinize!"

Dedim ya: Köylerden iyi huyları da kötü huyları da yüklenip getirmiştik. Sınıfın havası birden bozuldu. Koyfun koyfun ağlamaya başladım.

Defteri masanın üstüne koydu, "Böyle çirkin sözleri bırakın!" dedi sert. Bana da çıkıştı: "Niçin ağlıyorsun? Bak sana üç

sözüm var. Bir: Ağlamayacaksın! Ağlamakla bir yere varamazsın! İki: Şiiri bırakmayacaksın! Şiiri bırakırsan çok üzüleceğim. Üç: Her zaman kitap, dergi okuyacaksın. Bu üç sözümü unutma. Başarılarını yakından izleyeceğim; unutma!” Böyle derken elini başımdan boynuma indirdi. Ölüyordum; sıcacıktı.

Ondan sonra şiir kitaplarını gizli okudum.

Sabiha öğretmen böyle bulunmaz derecede hoş insandı. Evleneceği Hilmi Bey ise alabildiğine sert. Etüt saatinde değnekle dolaşır. Şiir yazdığım için bana kızar. Bir gün defterimi gördü. Tuttu kulağımdan, çekti. Geçmiş gün, iki de vurdu: “Şiir yazmanın kafası boş olur! Bu zırvaları bırak! Sınıfta kalırsın!”

Defterimi yırtmadı diye şükrettim. Sağı solu belirsizdi çünkü.



Şiirim Çıktığı Gün



Elimde *Türke Doğru* dergisi, koşuyorum. Bir meşale gibi sallıyorum dergiyi. Sabah akşam toplandığımız alanı geçtim. Birinci Okul yapısına, öğretmenler odasına girip Sabiha öğretmeni göreceğim. “İşte burada öğretmenim! Şiirim çıktı! Yollamıştım, basmışlar!” diyeceğim. Açıp göstereceğim.

Üçer üçer çıkıyorum merdiveni. Uçuyorum.

Sabah bizi çok erken kaldırdılar. Sepetleri alıp güllüklere gittik. Gönen’de horozlar ötüyor. Atabeyli Fatma Dicle ile Tülü Bamyâ Leman da bizimle. Büyük sınıf kızlarıyla gidiyoruz.

“Altın bunlar altın!” diyor Tarımbaşımız.

Gül yapraklarında çiğ taneleri parlıyor. Gül derimi sırası bizim. Açılmış goncaları gün doğmadan sepetlere dolduruyoruz. Sepetler dolacak. Onları yağevine götüreceğiz.

“Gülyağının kilosu altının kilosuyla başa baş. İkisi de 7.000 lira. Bu yıl üç kilo çıkarabilirsek 21.000 liramız olacak! Haydin oyalanmayın! Yapılara çimento, çivi, cam alınacak! Haydin.”

Kollarımız dirseğimize kadar ıslanıyor. Köyünde gülcülük bilen arkadaşlar taze yaprakları yiyor. Bilecen bilecen, “Döven öküzünün ağzı bağlanmaz!” diyorlar. Tarımbaşımıza soruyorlar zevzeklenerek: “Bağlanmaz değil mi öğretmeniiiiim?”

Koca enstitünün iki imbiği var. İki daha yaptıracağız ama İspartalı ustalar çok para istiyor. “Belki daha ucuza yaparlar, git konuş” diye İnarlî Hüseyin Akbaş’ı Burdur’a yolladılar. “Köyüne de uğrar, üç gün sonra gelir!” diyorlar.

Gül dererken gülyağının fiyatını konuşuyor herkes. Benim derdim başka. Eskişehir’den *Türke Doğru* dergisinin yeni sayısı gelecek. Üç gün önceki postadan çıkmadı, bugün çıkar. Derginin sahibi Lütfü Oğuzcan, mektubuma pul koymamı istemiyor artık. Şiirim mutlaka çıkacak. “Manevi oğlum!” diye yazıyor

bana. Gül derimini gün doğmadan bitirdik. Yüklendik sepetleri; doğru yağevine geldik! Gülleri kazanlara basıp kaynatacağız. O işlerin görevlisi küme ayrı. "Siz kahvaltınıza gidin!" dedi Tarımbaşımız. Güneş yeni doğuyor. Kahvaltı çabuk bitiyor. İlk ders Coğrafya. Öleceğim sabırsızlıktan. Yoksa gene ikindin mi gelecek posta? Ne olursun bugün biraz erken gel! Ama ölür gelmez. Ahmet Acar'ın yerine Halil Yıldırım'ı küme başkanı seçtik. "Git bak Yönetime!" diyorum gitmiyor. "Geldi mi getirirler, bilmiyor musun?" diyor.

Dersten sonra on dakikalık ara var. Kitaplığa koştum. Niyetim oradan Şevket ağabeyi yollamak. Gitmezse Ali Nâzım ağabeyi yollamak. Birinden biri gider hatırım için.

Gönen köyünde PTT yok daha. Mektuplarımız Kırıkçayır'dan İsparta'ya geçiyor. Oradan ayrılıp geliyor buraya. Kendi gelmiyor, bizden biri gidip alıyor. Bunu Senirkentli Gebeş Hasan üstlenmiş. Orta ağırlıkta eski bir güreşçi. Ne iver.ne kıvrar. Güreşi bırakalı şişmanlamış. Kağrı gibi ağır gider. Kırıkçayır'da trenden iner, Gönen'e yukarı nazlı nazlı yürür. Köye geldi mi çınarın dibinde oturur. Kendine bir kahve söyler. İki kişiyle tavla oynar. Yenilirse bir daha oynar. Sonra çıkar enstitüye. Postanın açılması seçilmesi ikindiye bulur.

Şiirim çıkacak diyorum ama hiç de çıkmazsa? Bu yüzden derdimi Şevket ağabeye tam açamıyorum. Ama o anlayışlı: "Senin bugün bir beklediğin var ya, dur bakalım!" dedi kalktı. "Hatırın için gidip bakacağım. Eğer gelmemişse köy içine ineceğim; oyunun başından kaldıracığım gebeşi!"

Sözünü tutup gitti. İçimden neredeyse dua edeceğim: "Şiirim basılmış olarak çık gel ey dergi!"

Elinde kitaplarla öğrenciler geliyor. Alıyorum hepsini. Hepsini yerine yerleştiriyorum. Yeni kitap istiyorlar. *Hayim ile Ertem, Çorbacı, Stepte, Çocukluğum, Ekmeğimi Kazanırken, Benim Üniversitelerim*. Gorki'nin kitaplarını alıyorlar durmadan. Bizim kümeden İbrahim Kozak Kuyucaklı Yusuf'u istiyor. "*Kuyucaklı Yusuf* elde, İbrahim" diyorum. "Geline sakla bana!"

"Hayhay."

İstrati'nin *Akdeniz'*ini alıp gidiyor.

Osman Karaca da Upton Sinclair'ın *Altın Zincir*'ini okuyor. Alalı epey oldu, getirmiyor. Derse çalışır gibi dönüp dönüp okuyor.

Kızlar geliyor, istedikleri kitaplar yoksa üzüldüyorum.

Şevket ağabey görünüyor sonunda. Kucağındaki gazeteleri, dergileri atıyor masanın üstüne: "Sana mektup yok ne yazık! Ama bir dergi var! O dergiden kitaplığa da var!" diyor.

Saldırıp alıyorum dergiyi. Çeviriyorum, çeviriyorum sayfaları. Tamam! İşle Fesleğen Kokulum! İşte basılan ilk şiirim!" Bağırayım mı? "Şiirim çıkmış, şiirim!" Ama bağırıyorum. "Şiirimi basmışlar Şevket ağabey" diyorum usulca.

"Kimin şiirini, senin mi?"

"Benim."

"Hani, göster!"

Karşıdan gösteriyorum.

Eline alıp bir süre bakıyor. Sonra kollarını açıyor:

"Yaşsa be!" diye sarılıyor. Öpüyor yüzümü gözümü. "Öf be, hem de gül kokuyorsun! Candan kutlarım! Böylece yazın tarihine adım attın, haydi hayırlı olsun!"

Çallı Attila, "Ne olmuş ne olmuş?" diye soruyor.

Şevket ağabey anlatıyor başarımın büyüklüğünü.

Dergiyi evirip çeviriyorum. Ne söyleyeceğimi bilemeden susuyorum. Elim titriyor durmadan. Dergi elimde, çıkıyorum usulca. "Ben bizim öğretmene gideceğim" diyorum.

"Hakkın!" diyor Şevket ağabey ardımdan. "Git!"

Merdivenlerden iner inmez tabanları kaldırdım.

Bir solukta öğretmen odasının kapısındaayım. "Bizim öğretmene" dedim ama Sabiha öğretmene gitmek amacım. Öğretmen odasıındadır inşallah! Yoksa sorarım, neredeyse oraya giderim. Tıklattım kapıyı. Yanıt beklemeden girdim. Sabiha öğretmen yok. Ama Gülsüm Demirtaş orada. Dergi elimde:

"Şiirimi basmışlar da Sabiha öğretmeni arıyorum!"

"Sabiha öğretmeni mi? Şiirini mi? Getir bakayım!"

Götürdüm: "Evet şiirimi."

Aldı elimden, şiiri bulup okudu yavaşça.

Belki Gürcü, belki Azeri. Bayan öğretmenlerin en güzeli, öyle diyorlar. Geniş, dolgun yüzüne hayranlıkla bakıyorum.

Kimyacıydı. Güzelliğini yeter gören yüce gönüllü birine benzerdi. Şiirle ilgilenmez sanırdım. Soruyor: "Fesleğen Kokulum! Ne güzel başlık bu?" Basılı şiirimi seslice okuyor:

Fesleğen kokulum seni düşümde:

*Kâh testi elinde, pınar yolunda
Bizim mahalleden geçer görürüm
Kâh yeşiller demet demet elinde
Bahçemizden derip kaçır görürüm*

*Kâh düğün gününde, şenlik yerinde
Ortada kıvrakça döner görürüm
Kâh bir kuşluk vakti serçeler gibi
Sevgimin dalına konar görürüm*

*Kâh Gürotlak'taki çadırınızda
Koyun keçi, inek sağır görürüm
Kâh Gökburun'daki taşın dibinde
Başımı dizinde okşar görürüm*

Gülsüm öğretmen hiç bozmadı yüzünün güzelliğini:

"Ne zaman yazdın bunu?"

Derimin üstünden gene o böcek yürüdü: "Bu bahar."

"Ne zaman yolladın dergiye?"

"Bir ay önce."

"Çok yazıyor musun?"

Başka kimse yok öğretmen odasında.

"Yazıyorum."

"Demek şair olacaksın?"

"Evet."

Durdu biraz. Epey durdu. Zaman bana uzun geldi.

"Biliyor musun şairlerin başına gelenleri?"

Birden tink etti kafam. Ne demek istiyor? Padişahın Namık Kemal'i zindana attığını duymuştum.

"Biliyor musun Bursa'da yatani?"

Padişahlar zamanındaki işler mi oluyor hâlâ?

"Biliyor musun kaç yıldır güneş görmeden yatıyor orada?"
Başımda bir uğultu: Neden, kimden söz ediyor?

"Zamanımızın en büyük şairi Nâzım Hikmet, yıllardır zindanda, biliyor musun?"

Hayır, bilmiyorum. Benim için büyük eksiklik herhalde. Bunları bilmeden şair olacağım. Olacağım değil, oldum. Gölüm öğretmenin önünde konuşamıyorum. Dilim belki o an daha çok ayırdına vardığım güzelliği karşısında tutuldu.

"Çileli iştir şiir! Şiir bir yurdu ışığa boğar ama bir yaşamı da yakar, kül eder!" Elimden tuttu: "Şiire bulaşan insanın yüreği koccaman olacak, biliyor musun? Zor iştir şiir!"

"Siz de yazıyor musunuz?" diye sordum usulca.

"Aah, neredee? Ben kimya okutuyorum."

"Zaman zaman yanınıza gelsem, bana böyle yardımcı sözleri söyler misiniz? Çok istiyorum!"

"Şair olmak mı?"

"Evet."

"Olma denir mi? Olacaksın belki ama daha zamanın var. Bu kadar erken yayımlama bence. Bir süre tut yazdıklarını. Her dizeyi yeterince ölç dök. Yazdıklarını getir ara sıra okuyalım, konuşalım. Var mı böyle çok şiirin? Bir deftere yazıp biriktiriyor musun?"

O gün orada daha neler konuştuk? Nasıl çıktım yanından? Nâzım Hikmet kim? Nasıl düştü zindana? Bursa'da neden yatıyor? Nedenini söyledi mi? Bilmiyorum. Sabiha öğretmeni arayıp bulmak üzere yemekevine yollandım. Nöbetçiymiş. Yanına sokulup dergiyi gösterdim. Okuyup başımı okşarken, sevinçten gözlerim boşanıverdi.



Hasanoğlanlılar



Hasanoğlan'daki Yüksek Köy Enstitüsünün öğrencileri arasında ünlü şairler var. Mehmet Başaran, Talip Apaydın. Turan Aydoğan, Cesarettin Ateş, Haşim Kanar, Osman Darıcı. Özellikle Başaran'ın şiirleri başlıca dergilerde çıkıyor. Görebildiklerimi çok seviyorum.

Gönen'e bir gün Yüksek Köy Enstitüsü öğrencileri geldi. Yurt gezisine çıkmışlar. Sırt çantalarına kitaplar, dergiler sokulu. Hemen duyuldu geldikleri. Bizim Gönen'den gitme Fatma Dicle ile buluştuk önce. Evinin üstüne konuk gelmiş gibi bu işten öteki işe koşuyor. Epey bekledim biraz azalsın işi.

Kavakların dibine oturduk. Hemen şiirden açtık sözü. Dönüp dolaşmadan Nâzım Hikmet'e geldik. Adını ilk kez Gülsüm öğretmenden duyduğum şair Bursa cezaevinde yatıyor. Nasıl oldu da bugüne kadar öğrenmedim? Şiirlerini okumadım?

Fatma Dicle kitaplarının yasaklandığını söyledi.

"Kim yasakladı? Bu yönetim enstitüleri açtı, bizi okutuyor; nasıl yapar bunu?"

"Yapar" dedi Fatma Dicle. "Bu şimdiki yönetim hem iyi hem kötü. Biliyor musun bu yönetimin içinde bütün çıkar grupları var. Tek parti yönetimi çünkü. Gruplar birbirinin içinde?"

"Gruplar mı yönetiyor Türkiye'yi? İnönü ne yapıyor?"

"Gruplar İnönü'yü etkiliyor. Gruplar ikisi üçü birleşerek yurdu yönetiyor, yönettiriyor. Bu konular biraz karışık. Çok okumalısın bunları anlamak için. Tabii Nâzım'ı da okumalısın. Ama söyledim, kitapları yasak. O yüzden insanlar şiirlerini ezberliyor. Sana Türk Köylüsü'nü okuyayım istersen." Yanıt bekler gibi yüzüme baktı.

"Hiç istemez miyim? Oku."

Topraktan öğrenip
kitapsız bilendir.
Hoca Nasreddin gibi ağlayan
Bayburtlu Zihni gibi gülendir
Ferhad'dır
Kerem'dir

ve Keloğlan'dır.

Yol görünür onun garip serine,
analar babalar umuğu keser.
Kahpe felek ona eder oyunu.
Çarşamba'yı sel alır,
bir yâr sever
el alır,
kanadı kırılır
çöllerde kalır,
ölmeden mezara koyarlar onu.
O, "Yunusu biçaredir,
baştan ayağa yâredir,"
ağı içer su yerine.
Fakat bir kere derd anlayan düşmeyessin önlerine
ve bir kerre vakterişip
"Gayrik yeter!.." demesinler.

Ve bir kerre dediler mi:
"İsrafil surunu urur
mahlukat yerinde durur,"
toprağın nabzı başlar
onun nabızlarında atmağa.
Ne kendi nefsinı korur
ne düşmanı kayırır,
"Dağları yırtıp ayırır,
kayaları kesip yol eyler âbıhayat akıtmağa..."

"Biliyor musun daha birkaç?"
"Biliyorum."
"Okur musun?"

Bir büyük *Kurtuluş Savaşı Destanı* yazmış içerde. Halktan insanları anlatmış. Memetçik Memet'i, Kara Yılan'ı, Şoför Ahmet'i, Arhavili İsmail'i okudu. Soluğum kesilerek dinledim. Özellikle Memetçik Memet'te ses benzerliklerinden doğan ritmi çok sevdim. Bursa'da Uludağ'ın başına asılı bir güneş, ışı-ğıyla her yeri aydınlatıyor.

"1902'de doğdu Nâzım Hikmet. Varsıl aileden geliyor. De-desi paşa. Deniz Okulunda okudu. Bolu köylerinde öğretmenlik yaptı. Moskova'ya gitti. Orada üniversite öğrenimi gördü. Yurda yeni bir şiir türü ve inanç ile döndü. Yönetim, orduyu başkaldırıya kışkırtıyor diye tutukladı. Tutuklanmasını Mareşal Çakmak istedi. Uydurma bir yargılamadan geçirip 28 yıl verdiler. Yatıyor suçsuz. Suçsuzluğu anlaşılacak ama biraz geçecek. Aydınların çoğu tutuyor onu. Sevenler şiirlerini ezbere okuyor. Ama yazılı bulundurmuyor kimse."

Kafamda sorular birbirine giriyor. Hem de başımdaki uğul-tunun içinde yitiyorum. Nasıl ele geçireceğim onları? İyi sakla-rım, kimse yakalayamaz. Çabuk ezberlerim.

"Sabırlı ol! Daha yaşın da sınıfın da küçük. Yavaş yavaş ace-le et. Hasanoğlu'da seni çok konuşuyoruz. Hazırlan gel, orada yüksek öğrenim yap. Hem de şimdi kalkalım, yemeğe geç kal-dık. Konuklara yatacak yer görmeliyim; darılırlar sonra."

Kalktık. Mehmet Başaran'ı soracağım. Nâzım Hikmet'e da-lınca unuttum. Acaba var mı bu gelenlerin içinde? Sırlı çanta-lıların kaçını ilk bakışta ona benzettim? Görmedim bir resmini, ama içime doğuyor, sanki yarın tanışacağız.

Akşam yemeğinden çıktık, konuk ağabeylerden biri beni ça-ğırtmış. "Başaran'dır!" dedim. Koşa koşa gittim. Öğretmenler odasında sandalye bulan sandalyede, bulamayan yerde oturu-yor. Adımı söyleyip beni arayanın kim olduğunu sordum. Orta boy, çakırgöz biri elimi tuttu. "Demek Baykurt şensin?" dedi, yeniden sıktı elimi: "Gel bakalım."

Boş sınıflardan birine oturup iki saat konuştuk. Şiirlerimi beğendiğini söylüyor. Bir yandan şiiri sürdürmeli, bir yandan bol bol okuyarak kendimi yetiştirmeliyim. İnsan yalnız dersleri dinleyerek, ders kitaplarını okuyarak yetişmez; kendi çabala-rı gerekir. Okumak bunların başında gelir. Evet ben de sürekli

okumalıyım. Ne yapıp edip bir yabancı dil öğrenmeliyim. Bunun için Gönen'i bitirip Yüksek Köy Enstitüsüne gitmeliyim. Orada hafta sonlarında Ankaralı şairlerle tanışırım. Kimi zaman toplanıp şairler Hasanoğlu'na gelir, şiirlerini okur, enstitülü şairlerin yazdıklarını dinler, bol bol söyleşirmiş. Bunlar da dersler ve kitaplar kadar yetiştirici olurmuş.

Derken sözü Nâzım Hikmet'e getirdim. Neden cezaevinde, kim kattı? Bu ne biçim yönetim? Anlattı anlattı epey. İki üç de şiirini okudu. Nasıl ezbere, hem de bu denli güzel okuyor? Yasaklandığından haberim yokmuş gibi, "Yazılısı yok mu bunların?" diye sordum. Ben de ezberlemeli, okumalıyım.

"Var yazılısı ama sen bunlara dalma birden. Arama tarama yapılır, üstünde bulunur, iyi olmaz. Enstitüyü bitir, Yüksek Köy Enstitüsüne gel, ondan sonra."

Adını söylemedi ama mutlaka Başaran'dır bu ağabey. Başka kim şiir üstüne bu kadar bilgili, hem de Nâzım'dan ezbere şiir okuyabilir? Geçten geç el sıkışıp ayrıldık.

Öğrendim sonra. Başaran başka bir grupla Lâdik yanlarına gitmiş. Benimle konuşan Ali Dünder'miş.

Yüksek Köy Enstitüsü öğrencileri, kızlı erkekli, Kırıkçayır durağına yürüdü. Oradan Burdur'a, Antalya'ya geçtiler. Çantalarındaki dergilere, kitaplara, hem de belleklerindeki şiirlere takıldı gitti aklım.

Yüksek Köy Enstitüsüne öğrenci seçimini enstitülerin öğretmen kurulları yapıyor. Adaylar bir sınavdan geçiyor. Acaba ben seçilir miyim? Arkadaşlar güvence veriyor: "Şiir yazıyorsun, seçilirsin. Gönen'i bitir" diyorlar. Daha birinci sınıftayım ne yazık.



Tonguç'un Gelişi



Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel seyrek, ama İlköğretim Genel Müdürü Hakkı Tonguç sık uğruyor Gönen'e.

Yücel kendisi de şair. Antolojilerin çoğunda şiiri var. 1897'de doğmuş. Kitaplığımızda *Dönen Ses*, *Sizin İçin*, *Pazartesi Konuşmaları*, *Goethe-Bir Dahinin Romanı*, *İçten Dıştan* adlı kitapları var. Okul kitapları da yazmış. Yazıları, şiirleri okul kitaplarına girmiş. Bakanlık müfettişyken milletvekili seçilmiş, Bakan olmuş. Bir dünya işin arasında şiir yazmaya zaman buluyor demek. Ama bilmiyorum yeni şiirleri yayımlanıyor mu? Bize gelişinde bütün derslikleri, işlikleri dolaştı, öğretmenlerle, öğrencilerle toplantı yaptı, şiirden söz açmadı.

Hakkı Tonguç İlköğretim Seferberliğini yöneten, enstitüleri kuran, köylere okul yaptıran genel müdür. Bir ayağı Ankara'da, bir ayağı köylerde, enstitülerde. Alışılmış yöneticilerin hiçbirine benzemez. Yüklendiği işlere canıyla sarılır, başkalarına yüklediği işleri bıkip usanmadan izler. Verilen raporlarda "yapıldı" denilen işleri gider yerinde görür. Bu yüzden yurdun dolaşmadığı, görmediği yeri kalmadı. Gezilerinde köy işlerinden sorumlu nice valinin, kaymakamın aslı yok raporlarla Bakanlığı kandırdığını saptadı. Tonguç, işi içinden bilen yönetici olarak binlerce köy okulu yaptırdı. Binlerce öğretmen evi, uygulama bahçesi, 21 de köy enstitüsü kurdu. 17.000 köy öğretmeni. 2.000 eğitmen, bin sağlık bakımcısı, ebe, hemşire yetiştirdi. Kendisi köy kökenlidir. Köylülerin durumunu yakından bilir. 1898'de Silistre'nin Tataratmaca köyünde doğdu. Osmanlı İmparatorluğu dağılırken okumak için İstanbul'a geldi. Almanya'da iş pedagojisi öğrendi. Köy enstitülerini kurmadan dışarda, içerde pek çok inceleme yaptı. Türkiye koşullarına uygun düşünceler geliştirdi. Şimdi onları uyguluyor. Başında

bulunduğu enstitülerin, İlköğretim Seferberliğinin İnönü, Yücel gibi destekleri var.

İnönü askerlikten. Yücel bürokrasiden, Tonguç orta halli bir köy ailesinden geldiği halde, uyumla çalışıyorlar. Köylüler, köy enstitüsü öğrencileri, öğretmenler Tonguç'u seviyor. Sevmeyen de var elbet. Bu yüzden iş başındayken yapılacakları tam yapıp öyle çekilmek istiyor. Gecesi gündüzü yok. Köy çocukları "Baba" dedi kendisine. Gönen'e sık uğruyor. Kıravat taktığını görmedik. Başında kasket; bir köylü gibi giyinir. Ama okumuş, temiz bir köylü. Bir köylü gibi kısa cümlelerle açık seçik konuşur. Bir yazıncı değil ama iyi bir yazar. Eğitim konusunda kitapları var. Bunlar geniş oylumlu, araştırmaya dayalı kitaplar. Aynı zamanda yazın dergilerini izler. Belli başlı şairleri, yazarları tanır. Sabahattin Ali, Sabahattin Eyuboğlu, Vedat Günyol. Hikmet Birant, Ruhi Su, Âşık Veysel, Şükrü Arsev, Orhan Veli, Melih Cevdet, Cahit Sıtkı Hasanoğlu'daki enstitüye derse ya da söyleşiye gelir.

Hakkı Tonguç bir enstitüye geldi mi şiir yazan öğrencileri sorar. Öğretmenlerin yanına getirdiği öğrenciye değer verir. Soru sorar, yanıtını sabırla, ilgiyle dinler. Toplantılarda ortaya çıkarır, şiir okutur. Bunları dinler. Hemen arada, enstitülerde, köylerde işlerin daha iyi gitmesi için nelerin yapılması gerektiğini buldurur, söyletir. Dinlediği şiirler üstüne konuşma açar.

Hiç unutmam, Gönen'e bir gelişinde derslikleri, işlikleri, güllükleri dolaştı. Öğretmenlerle toplantı yaptı. Sonra büyük yemekevinde bizimle öğle yemeği yedi. O yemekte bir ağızdan türküler, marşlar söyledik. "Sürer eker biçeriz güvenip ötesine" diye başlayan marş söylenirken içerisi çınladı. 700 öğrenci, yirmi öğretmen birlikte söylüyoruz ama bir tek ses çıkıyor.

Yemekten sonra kampana çaldı. Birinci Okul yapısı önündeki alana toplandık. Tonguç ortaya çıktı:

"Burada görülecekleri gördük, yapılacakları yaptık. Yemeği de yedik. Şimdi yola çıkmamız gerekiyor. Ama yediklerimizi ödemedен gitmek olmaz. Özellikle belirteyim, pilavınız nefisti. Buna karşılık size bir türkü öğretelim."

Kalın, acayip bir sesi var. Yerde çalı sürünüyor gibi çıkıyor. Çok sigara içiyor. Türküyü, enstitüleri yönettiği gibi yönetemiyor. Az sonra bu işi yanındakilerden birine bıraktı.

*Giderim giderim yolum yan gelir
Ah dedikçe yüreğimden kan gelir
Mezarımı yol üstüne kazsınlar
Yâr geçerken belki bana can gelir*

Çok sürmedi öğreniverdik. Başarımızdan hoşnut kaldı. Beş altı kez söyledi. "Şimdi biraz da şiir dinleyelim; şairler çıksın!" dedi.

Ben çıkmadım. Nasıl olsa yeterince tanınıyorum enstitüde. Öğretmenler çıkarır. Müdür, kız diye önce Şehide Turan'ı, sonra Hasan Çalış'ı çıkardı. İkişer tane okudular. Ali İhsan Beyhan, "Tahir!" dedi çok geçmeden. Çıkıp iki de ben okudum. Şiirim epey değişti. Yayınları izliyorum ya, etkileri oluyor. Gönen Mektubu'nu okudum:

*Sarı yapraklı, boz topraklı
Bizim iller
Güneşin dua ile çekildiği
Çifte minarelerin dikildiği
Diyardır burası.
Hayat tatsız tuzsuz burada
Yağmur yağsa rüzgâr esmez
Kaderi kul eker, Tanrı biçer
Kavlak yüzlü, küt burunlu insanların
Koca yılı
Kavlak yüzlü tarlada
Didinmekle geçer.
Burası
Şairin kafasında bahar olur
Yokluk içinde yüzen umutlar
Hayallerde var olur
Yakmış insanların yüzünü
Buhran güneşi
Herkeste kaygı, meşakkat
Herkesin boynunda geçim derdi
Herkesin ahla vahla gün geçirmek işi
İlerde*

Kerpiç duvarlı evlerde

Biri var

*Giyecek çarığı yok
İp bağlamış bileğine*

Biri var

Kurşun sıkılmış hayatının gözüne

Firengiye teslim etmiş kendini

"Ölüm!" diye çabalar

Gözü isli merteklerde

Aydınlığı yoz çıra

Böyle hayat neye yarar?

Duman değil

İnsanların ömrü tüter bacalarda

Beri yanda

Raslantının güldürdüğü insanlar

Tarlasını ayırık tutmuş

Tembellik yuva kurmuş içine

İskambil kâğıtlarına tapmakta

Arar zevkini

Baharı sarı açan, yokluk kokan

Bizim iller

Burada emeğini yiyen az

Umutunu geveleyen

Talihine el açar

"Geleceğe inanmak"

Tüüüüüü.

Gönen'de o da var

"Daha yok mu?" diye sordu.

Yan gözle baktım, hafif bir gülme var dudağının ucunda.
Derin de düşünceye dalmış. "Varsa oku birkaç."

"Var efendim" dedi Ali İhsan Beyhan öğretmen, bana döndü: "İki daha oku Tahir!" Göz etti.

Okudum:

KEZİBAN ABAM

Teyzemin kızı Keziban abam
Biber gibi yeşil
Nar içi gibi kırmızı
Giyinirdi
Vurgundu ona
Çandırıların Osman

Teyzemin kızı Keziban abam
Gündeliğe giderdi her gün
Çeyizini hazırlardı
Ağasına çorap örer
Çevre işlerdi yavuklusuna
Yavuklusunu görünce
Terlemeden kızarırdı

Biber gibi yeşil
Nar içi gibi kırmızı giyinirdi
Teyzemin kızı Keziban abam

VAZGEÇTİM

Bir tutam saman elli kuruş
Radyo almaktan
Gramofon çalmaktan
Ata binmekten vazgeçtim

Bir yığın düşünce, bir avuç fikir
En kıymetli şey
Bedava hem de
Her zaman düşüneceğim
-Deli olmamak şartıyla-
Vazgeçtim
Ata binmekten
Gramofon çalmaktan

Bana kalsa ilk şiiri okur, çekilirdim. Okudukça, "Daha?" diyor Tonguç. Son sınıf Öğrencileri bile geleneğe bağlı şiir yazıyor. Ben yeni şiire geçmişim. Dikkatini çekti. O gün altı şiirimi götürdü yanında. Sonra duydum, özellikle Gönen Mektubu'nu gittiği yerde öğretmenlere, öğrencilere okumuş.

Birkaç ay sonra postadan bir kitap çıktı. Açıp baktım, Almanca. Tarım araçlarının çizimleri var içinde. Güzel yazısıyla ilk sayfaya yazmış:

Köy şiirlerini başarıyla yazan Tahir Baykurt'a. Almancayı ilerletmesi için çok çok sevgiyle.

H. Tonguç

Arama taramalarda yok oldu o küçük kitap. Her zaman yarıyorum. Tonguç'tan büyük bir anmalık olacaktı öbür kitaplarının arasında.



Tarumbaşı



Biz enstitüde yarışa kakışa okurken dünya büyük savaşın içindeydi. Avrupa'nın her ülkesi yanıyor. Alman orduları Sovyetler Birliği'nde şehirleri köyleri yakıyor. Radyoda bunlara "yıldırım savaşları" deniyor.

Fransa düştü, Bulgaristan, Yunanistan düştü. Belçika, Hollanda çoktan çöktü. Yakında İngiltere'nin düşeceği söyleniyor. Avrupa'nın varıl ulusu direniyor.

Enstitüde yarışa kakışa okuyup köylere öğretmen olmaya hazırlanıyoruz. Açlık her yeri sardı; azla, eksikle yetinmeye çalışıyoruz. Halkın bir bölümü bunu da bulamıyor. Kişi başına dörtte bir ekmek. Yalnız derste değil, tarlada, bahçede çalışıyoruz. Genç insanlarız. Acıkıyoruz. Kazınıyor içimiz. Kimi arkadaşlar fırına gidip, ustayı tavlıyor. Yarım ekmek, bir ekmek alıyor. Çok duyuyorum, ustanın yüzü böyle isteklere dayanmıyor. Varana yarımşar birer veriyor.

Halil Yıldırım yaklaştı bir gün:

"Gidip biz de isteyelim! İsteyip alanlardan nemiz eksik?"

Ah, sıcak ekmeğin yanına biraz peynir bulabilsek, içine basıp yesek, tadına doyulur mu? Bahçenin domatesleri güller gibi kızardı, karşıdan göz alıyor.

Halil'le işbölümü yaptık: Ekmeği o isteyecek, domatesleri ben aşıracağım. Şiirlerim toplantılarda okunmaktan başka, dergilerde basılmaya başladı. Böyle şeyler yapmasam iyi. Ama delikanlılık işte. Boğazda bostan bitecek sanki.

"Eller aşırıp yiyor, biz neden yemeyelim?"

Halil fırına gitti, ben bahçeye daldım. Gerçi eken, diken, çapan, sulayan biziz ama topluca yemeliyiz. Yetişenler toplanıp kazana doğranmalı, kalan salça olmalı. Tarumbaşımız Osman Gürkan ciddi insan, bakım işine özen gösteriyor.

Daldım kökenlerin arasına. Ya bir de Halil ekmeği alamadan gelirse? Domatesi ekmeksiz mi yiyeceğiz? Biber de kopardım. Kucağımda kırmızı, yeşil bir servet. Fırına doğru koştum. Az bir yokuş var. Hızlanıp düze çıktım. İşle tam orada Tarımbaşımızla burun buruna gelmez miyim?

İri yapılı, babacan adam, bir bana, bir kucağımdakilere baktı: "Demek sen de böyle işler yapıyorsun?" der gibi kaçırıldı gözlerini. Yüzü kızardı. Sanki suçüstü ben değil, o yakalandı. Başını eğip gitti.

Dünya bir döndü çevremde. Şaşkın düşkün muslukların başına gittim de yaptığımı bilmeden elimdekileri yıkadım. Halil de bir ekmek almış, geldi. Nereden bulmuşsa, biraz da peynir. Kuşluk hemen. Gül arıklarından birine oturduk. Sözde peynir ekmek, domates, yeşil biber yiyoruz. Benim içim içimi yiyor.

Tam bitirdik, ray parçası kampanamız çalmaya başladı. Bütün öğrenciler, öğretmenler Birinci Okul yapısının önündeki alana koşuyor. Güm güm vuruyor yüreciğim.

"Halil'e Ben gelemem, sen git!" dedim.

Ortaya dikip. "İşte bütün öğrencinin hakkı olan domatesi biberi çalan! Bir de şiir yazıyor!" diyecekler.

"Ama gitmezsen Disiplin Kurulu enstitüden atar, daha kötü olur; gidelim! Gerekirse ikimiz çıkarız: Açlığa dayanamadık. Bu kezlik hoşgörün, bir daha yapmayalım, deriz."

Alana yürürken ayaklarım geri gidiyor. Sınıflar yan yana dizildi. Boyumu küçültüyorum. Müdür, Eğitimbaşı, küme öğretmenleri önde. Birinci Okul yapısının balkona benzer yerine bir masa konmuş. Üstünde radyomuz. Ankara'ya gidip gelen arkadaşlardan ikisi türkü söyleyecekmiş. Sonra her günkü savaş haberlerini dinleyeceğiz.

Tarımbaşımız Müdürün yanına vardı. Eğildi kulağına, fısıldaştılar. Demek benim işi anlatıyor. Çıkaracaklar ortaya!

Türkücü arkadaşları dinledikten sonra sıvışacağım.

"Kaçarsan daha kötü olur!"

Belki beş kilo zayıfladım orada. Yediğimiz peynir ekmek, domates biber gitti çoktan.

Müdür bir konuşma yaptı, Nazilerin burnu kırılmaktadır. Ders ve iş çizelgesinin aksayan yerlerini düzeltmek için Öğretmenler Kurulu toplanmıştır.

“Sizlere bir haberimiz daha var: Baykurt çıksın ortaya!”

Yüreğim göğsümü delecek! Bastırdım elimle. Ortaya ben mi çıktım ölüm mü, bilmiyorum.

Müdür Ömer Uzgil konuşuyor:

“Ankara’da basılan Köy Enstitüleri Dergisi’nde bizim Baykurt’un güzel şiirleri var; şimdi Ali İhsan Beyhan onları okuyacak!”

Beyhan öğretmen, elinde dergi, öne yürüyor. Gönen Mektubu’nu okuyor. Boşa Çıkan Beddualar’ı okuyor. Bunlar Tonguç’un gelişinde okuduğum şiirler. Niçin okur ki yeniden? Adlarını söylese yetmez mi? Derken Haberler: Doğu Cephesi’nde Naziler Stalingrad’ı geçemediler. 6. Ordu bozuldu. Peki domates, biber aşırıldığının sorgusu yok mu?

“Büyük bir gün!” diye fısıldıyor yanımda İbrahim Kozak.

Gözümün içinde cam kırılmış gibi bir yanma.

Haberlerden sonra yemeğe dağıldık. Bir sürü arkadaş iki yanımı almış kutluyor, duymuyorum. Ali İhsan Beyhan öğretmen, “Yalnız, şiirlerinin hepsinin altına adını yazmamışlar. Müdür bunu bir yazıyla bildirecek!” diyor, duymuyorum. Demek babacan Tarımbaşımız suçumu değil, başka bir işi fısıldadı Müdür! Demek hoş gördü, demek seviyor beni. Büyük insan!

Günlerce, aylarca yüzüne bakamadım. Hem de mutluluğumu deyimlemeye söz bulamadım. Böyle pisliklerden elimi temelli çektim.



Eğitmen Sadık



800 kadarız. Artık yere göğe sığmıyoruz. Ama hâlâ Gönen'in bölge okulunda kalıyoruz. Kendi yapılarımız bitince yukarı taşınacağız. Şimdilik buradayız. Bizimle birlikte eğitmenler var. Onlar birinci katta, biz ikinci kattayız.

Eğitmenler dersi duvarın gölgesinde yapıyor.

Yatakevi nöbetçisi kalınca pencereyi açıp yukardan izliyorum. İlköğretim Müfettişi Tahir Gökçebaş, öğretmen olarak geçmiş başlarına, geometriden üçgeni, dikdörtgeni öğretiyor. Zor kavriyorlar. Yirmi beşten otuz beş yaşına kadar adamlar. Çoğu okuma yazmayı askerde sökmüş. Yazıları bozuk. Matematikleri zayıf. Genel bilgileri az. Daha doğrusu ben öyle görüyorum. Yalnızca çabalan, bir de özgüvenleri üstün. Şimşek gibi adamlar. Disiplin bunlarda. Tahir Gökçebaş'ın karşısında asker gibi duruyorlar. Birini yanına çağırdı mı, koşarak varıp lak selamını atıp "Buyur Müfettişim!" diyor. "Git!" deyince, yeniden selam verip dönüş yaparak, rap rap gidiyor. Derse kalktıkları zaman sürekli hazırol'dalar. Bayrak töreni yapılan alana düzgün sırayla, marş söyleyerek geliyorlar. Müfettiş. "Takım dur!" dedi mi duruyorlar. Bize örnek oluyorlar böylece. Marş söylerken, rap rap yürürken, herkesin kendilerine baktığına inanıp mutlu oluyorlar. Yüzlerinden okunuyor mutlulukları.

Gönen'de altı ay kalacaklar. Sonra gidip küçük köylerde ders verecekler. Ama üçüncü sınıfa kadar. Arkalarından biz yetişeceğiz. Eğitmenler devletin öğretmen veremediği köylerde çalışacak. Bu köylerden binlercesinde öğretmen yok; ilk giden bunlar olacak.

Bir gün müdürümüz Ömer Uzgil bayrak töreninden sonra güzel bir konuşma yaptı:

“Yüzyıllar süren padişahlık yönetimi köylerimizi kuruttu. Asker, âşar, ne bulduysa aldı. Buna karşılık hizmet götürmedi. Eğitim, sağlık, yol, su yok çoğunda. En başta kara cahillik büyük. Bu yüzden Cumhuriyet, İlköğretim Seferberliğini başlattı. Şimdi cahilliğin üstüne yürüyoruz. Öğitmenler bu savaşın öncü askerleri. Bunlar küçük köylerde çocuklara ders verirken, köy halkına yeni yöntemleri öğretecekler. Öğitmenlik bizim buluşumuzdur. Bundan önceki Bakanımız Saffet Arıkan ile Genel Müdürümüz Hakkı Tonguç, askerde çavuş olanların köylerde, kimse buyurmadan okuma yazma öğrettiğini gördüler. Bu gözlemden esinlenip Öğitmen Kurslarını açtık. Öğitmen Kursları şimdi enstitülerle birlikte çalışıyor. Derste kullanacakları Yıl Kitapları, Öğretim Kılavuzları hazır. Köy odalarında, camilerde, küçük okullarda bunları kullanacaklar. Derse nasıl giriş yapılır, hangi soru sorulur, ödev nasıl düzeltilir? Kılavuzlarda hepsi yazılı. Böylece öğretmenler İlköğretim Seferberliğimize yardımcı oluyor. Onları seviniz, sayınız.”

Müdürü dinleyince düşüncemi değiştirmeye uğraştım. Yukarıdan öğretmenleri görüyorum, onlar beni görmüyor. Enstitüde işe önem veriliyor ama bilginin yeri de yüksek. Her ay sınav yapılıyor. Yazılı, sözlü bir sürü soru yanıtlıyoruz. Yapıda, tarımda terlediğimizden çok kültür derslerinde terliyoruz. Öğitmenler de terliyor. Bilgi denilen elmas öyle ha denince kazanılmıyor demek!

Kimi geceler ayışığında bile ders çalışıyorlar. Kocaman adamların heceleyerek okuması tuhafıma gidiyor:

“Su-yu du-a bul-maz fen bu-lur.”

“Sa-ka Me-miş! Bir gün Saka Me-miş.”

Onlar böyle hecelerken yanlarından geçiyorum. Bir şey sormak için çağırıyorlar: “Ti sayısı ne demek?”

“Ti değil, Pi!” diye düzeltiyorum.

Sorarken sıkılıyorlar. Onlar kocaman biz küçük, gene de sorduklarını biliyoruz. Baksana, “Pi” sayısını Eski Yunanlıların bulduğunu bile söylüyoruz. Hem de nasıl su gibi akıyor ağzımızdan bilgiler? Hayranlıkları, mahcuplukları birbirine karışıyor.

Bizim Küçük Çardak’tan, Kavacık’tan, İğdir’den öğretmenler var. Bunlar minna minna köyler. Dağların ardında, derelerin

içinde yolu beli yok, gidilip gelinmez köyler. Onlar gidip çalışacak. Daha çok beşteki ağabeylere varıyorlar sormaya. Hemşeri hemşeriye varıyor. Dağ köylerinden inip gelenlerin hemşerisi yok. Öğrenci gelmeyen dağ köylerinden olanlar kime soracak? Ağabeylerin çalımı arttı. Ne olsa yakında öğretmen oluyorlar.

Adı Sadık olan biri günlerdir gördüğü yerde beni selamlıyor. Durdurup nereli olduğumu, kardeşlerimi, anamı soruyor. Babamın öldüğünü öğrenmiş. İslamlık kurallarına göre yolda karşılaşılan iki kişi birbirine selam verecek. Ben vermeden Sadık dayı veriyor. Sonra yaklaşıp tokalaşmak istiyor. Bize ağabey olacak yaştan da büyük oldukları için "dayı" diyoruz.

"Eee, nasılsın Tahir Efendi? Ne haber köyünden? Anangilden mektup alıyor musun? Para pul gereksinmen var mı?"

"Yok" diyorum.

"Taze haber yok mu köyünden?"

Haber varsa anlatıyorum. "Bana soru soracak, giriş yapıyor!" diye düşünüyorum. Tutup başımı okşuyor. Saçlarımızı sıfıra tutturduk. Her hafta bit yoklaması var. "Aferin, hep böyle sıfıra tuttur! Sakın üstünden bit çıkmasın! Dikkat et, sende olmasa yanındakinden geçer! Derslerine de iyi çalış! Bizim arkadaşlar barut diyor senin için. Kaare'yi de biliyor musun?"

Bizim gibi "kare" diyemiyor, "kaare" diyor.

"Tanımını mı soruyorsun?"

"Evet."

Öğrendiğimiz gibi söylüyorum: "Dört eşit kenarlı, dört dik açılı, kapalı şekillere kare denir..."

"Dur ne dedin, ne dedin? Biraz yavaş söyle, işiteyim."

Bir de yavaş söylüyorum. Böyle böyle yoklayarak ağzımdan bilgi kapıyor, sanıyorum.

"Üçgenin alanını da biliyor musun?"

"Önce taban ile yüksekliği çarpılır, sonra ikiye bölünür."

"Ama hangi üçgenin?"

"Hepsinin."

"Neden ikiye bölüyorsun? Madem üçgen, üçe böl?"

Soruyorum: "Karenin, dikdörtgenin alanları nasıl bulunur?"

Düşünüyör: "Sen söyle, nasıl bulunur?"

Anlatıyorum.

“En iyisi, gel seninle bir yere oturalım!” diyor. Güllüklere gidiyoruz. Defterimi açıp bir dikdörtgen çiziyorum. Uzun kenarını, kısa kenarını gösteriyorum. Çarpıyorum ikisini. Alanını buluyorum. Tabanı bunun kısa kenarına, yüksekliği uzun kenarına eşit bir üçgen çiziyorum. Onun da alanını buluyorum.

“Bak. bu üçgen, o dörtgenin yarısı. Bu yüzden ikiye bölüyoruz, tamam mı? Bir şeyin yarısı ikiye bölünerek bulunur, anladın mı?”

“Tamam” diyor, bir aferin çekiyor. “Bütün üçgenlerinki böyle midir? Örneğin eşit kenar üçgenlerin?”

Bir eşit kenar üçgen ile kare çizerek yarısı olduğunu kanıtliyorum. Çizimlerim düzgün, hemen anlıyor.

“Gerçekten aferin, Tahir Efendi! Bizim şefin adı da Tahir ama sen ondan iyi anlatıyorsun.”

Bir gün gene böyle sınava çeker gibi sordu sordu. Sonunda çıkarıp 5 lira uzattı: “Armağan olarak veriyorum; kendine bir şey al.”

O zaman için iyi para. İnarlı Şakir ağabeyinki gibi bir dolmakalem ile altı ortalı, çizgili bir defter alırım. Şiirleri bu deftere düzgünce yazarım. Ancak bu isteğimi içimde tutuyorum, çok üstelediği halde Sadık dayının 5 lirasını almadım. Neden bilmem, gözlerinden yaş geldi.

“Öyleyse sana bir öneri yapayım. Biliyorsun birkaç ay sonra dağılacağız. Bir defter alayım, bir kalem. Bana bütün bilgileri yaz. Ben de sana emeğinin karşılığı olarak 5 lira vereyim. Defteri bavulumda götüreyim.”

“5 lira çok!”

Şaşırdı, ne diyeceğini bilemedi. tâ Gönen’de bile anamın sıkısı var üstümde. Bir yerden duyar, etimi keser parçalar diye korkuyorum. İkizlerden biri söylemese biri söyler. Onlar söylemese Kel Hasan söyler. İnsanoğlu çiy süt emmiş.

“Benim böyle bir deftere gereksinmem büyük. Bunu ancak sen yazarsın. Madem 5 lira çok, parasız olmaz; söyle kaç lira vereyim?”

“Bilgileri kafadan mı yazacağım?”

“Birazını kitaplardan yazabilirsin. Ama safsata istemem. Yarayışlı bilgiler olacak! Kaç para alırsın?”

“50 kuruş.”

Yüzüme baktı baktı. Kara gözleri sanki mavileşti, ağlayacak gibi oldu. Elini göğsüme koyup itti beni:

“Sen buradan hemen git Tahir Efendi, hemen çabuk uzaklaş buradan!” dedi, itti.

Eğitmenlerin hepsi iki küme. Yemeklerini büyük yemekevinin bir köşesinde yiyorlar. Akşam öğününde Sadık dayı ile birbirimize gülümsedik uzaktan. Bana neden öyle davrandığını anlayamadım. Ertesi gün, daha ertesi gün gene karşılaştık ama konuşmadık.

Ertesi gün Çivrilili Mehmet Ali’nin yerine nöbetçi kaldım. Eğitmenlerin dersini seyrettim yukardan. Tahir Gökçebağ sözlü yapıyor. Geçmiş dersleri sordu. Sıra üçgenin alanına geldi. Kimseden karşılık alamıyor.

Sadık dayı, “Ben hesaplarım Müfettişim!” dedi.

Verilen ölçülere göre bir üçgen çizdi. Tabanı ile yüksekliğini çarpıp ikiye böldü; buluverdi hemen! Tahir Gökçebağ aferin çekti. Sadık dayı sonsuz mutlandı. Ondan çok da yukarda ben mutlandım. Öğle yemeğinde yanıma geldi: “Törenlikte buluşalım. Seninle konuşacağım!” dedi.

Ayakları yere basmıyor. Gökte uçuyor. Yüksek sesle konuşuyor, kimi görse elini sıkıyor, kahkaha atıyor. Yalnız benimle konuşurken kısık sesi. Hem de Gökçebağ’ın karşısında olduğu gibi saygılı.

Törenlikte buluştuk. “Bu kez bademlerin altına gidelim!” dedi. Oraya iki yatakevi yapılıyor. Dördüncü sınıftaki ağabeyler durmadan çalışıyor. Biz tuğla, taş veriyor, harç taşıyoruz. Sadık dayı mendilini çıkarıp serdi. Üstüne yarım kilo kadar incir, fıstık, üzüm koydu ceplerinden.

“Haydi bakalım, yiyelim bunları! Biliyor musun bugün ne oldu? Senin adaş bize epey kabir sorusu sordu. Geçmiş derslerden sözlü yapıyor. Ama kimseden ses yok! Sana yalan gelir, bir tek ben parmak kaldırdım. Dedi: Tabanı 30, yüksekliği 40, üçgen biçiminde bir bahçemiz var. Acaba alanı kaç metre kaaredir? Hemen bir üçgen çizdim, sonra tık tık tık; 600 metre kaaredir müfettişim, dedim. Sordu: 600 metre kaare ne kadar? Dedim: Yarım dönümden biraz fazla! Gözleri güldü. Bana aferin

çekti. Aklın durur; koca gruptan bir tek ben! Yahu Tahir Efendi sen varsın ya, gerçekten barutsun! Can boğazdan gelir, haydi ye şunlardan! Bana o defteri derhal yaz. Paran trak! Isparta'ya gezmeye de gideriz birlikte. Paralar benden. Diyeceksin, çok mu paralıyım? Hayır. Ben parayı savurmam; sevdiğim arkadaşlarla yerim. Önerimi yeniden söylüyorum; yaz bana o defteri! Hem de şu fıstıklardan at ağzına!"

Defteri yazmaya yeniden söz verdim. Alacağım para 1 liradan fazla olmayacak. Bunu da söyledim.

"Tamam!" dedi. "Aramızda para sorun değil! Yeter ki yaz!"

Bir ayda tamamlayacağımı söyledim.

Ortaya koyduğu çerezi bitirdik.

"Tahir Efendi, şimdi sana asıl önerimi söylüyorum, dikkat et!"

Baktı gözlerime. Bir söyleyecek, bir söylemeyecek oldu. "En iyisi bunu biraz sonra açayım. Senin için iyi şeyler düşünüyorum: öz dayın düşünemez. Ya da ancak öz dayın düşünür. Sordum soruşturdum, sen asıllı bir çocuksun."

"Söyle madem" diye üsteleyecek oldum. Gene ağlamaklı hal geldi yüzüne. Vazgeçtim üstelemekten. Dereden tepeden konuşarak geri geldik. Arkadaşlar akşam yemeğine gidiyor. Çerez yedik, iştahımız azalmış. "Her öğünler geçmiş, akşam öğünü geçmemiş; gel!" dedi, çekti.

Ertesi gün başladım defteri yazmaya. Arada karşılaşsak, selamlaşıyoruz. Asıl önerisini bir türlü söylemiyor.

Üç hafta sonra bir pazar gene yürüdük. Gönen bağlarının arasından İğdecik altına ilerledik. Oralarda bizim kırlardaki ahlattan çok badem var. Birinin altına oturduk. Mavi tüylü çağlalar yenecek kıvamdan geçip gider. Uzanıp bir tane koparmıyor. O koparmıyor diye ben de koparmıyorum. Bağlardan koruk almıyor. Yalnız birer gül kopardık güllüklerden. O şapkasına taktı, ben kulağıma. Gülü kalem gibi kulağıma soktum diye güldü.

Güneş iyi bindiriyor. Sıcaklık gölgede belki otuz. Bu kez yanına çerez almamış. Sordu: "Defteri yazıyor musun?"

Yarıyı geçtiğimi söyledim.

"İstersen biraz öndelik verebilirim."

"Param var, istemem."

“Bugün sana asıl önerimi söyleyeceğim. Umarım beni yanlış anlamazsın. Bucak’taki köyümüzde bağım bahçem, tarlam iyidir benim. Bin kavak diktim; boylandı. Gerçekte eğitmenlik yapmaya, devletten aylık beklemeye gereksinmem yok. Bu kursa köydeki birkaç düzöye inat geldim. Hem de köyüme biraz hizmet edeyim. Peygamber Efendimizin damadı Hazreti Ali, bana bir harf öğretmenin kırk yıl kölesi olurum, demiş. Din yönüm bıcımık ağır basar. Yani inançlı insanımdır. Ama hoca değilim, sofı hiç değil! Atalardan gelme inançlarım sağlamdır. Bizim dinimiz güzel ama üstü tozlanmış. Hazreti peygamberimizin yaptıklarını severim. Dikkatli incele bak, insan olarak bal gibidir. Onun güzel düşüncelerini herkes kendi çıkarına göre kullandığından, kötü kimseler kirletti dinimizi. Örneğin eski yazılı kitaplardan peygamberimizin kızlarına nasıl koca bulunduğunu okudum. Oğlan babaları ona gelip istekçi olacağına, peygamberimiz oğlan babalarına varıp istekçi oldu. Kızı Ümmü Güssün’ü Hazreti Osman’a kendisi önerdi. Oku bak, kitaplarda böyle göreceksin. Çünkü biliyor Osman iyi bir insan, kızını mutlu eder. Onun için gidip konuşlu: Al kızımı ya Osman! dedi. Peygamber Efendimizin dört kız, üç oğlan, toplam yedi çocuğu vardı. Kızı Fatma Zehra’yı da emmisinin oğlu Hazreti Ali’ye önerdi: Ya Ali al benim Fatma Zehra’mı, mutlu ol! dedi. En sevdiği torunları Hasan ile Hüseyin bu evlilikten doğdu. Çok tatlıdır bu örnekler. Bu yüzden elimden geldiğince öykünürüm onlara. Biz Bucak’ın dağ köylerinde boş vakitlerimizi kötülükle değil, böyle iyi şeylerle doldurmayı severiz. Çevremizin birazı vurucu kırıcı, biz değilizdir. Şimdi sana asıl önerimi açıyorum. Üç kızım var dedim, üçü de gümüş. Nasıl anlatayım, birer salkımlık üzüm. Hele biri ilik, büyük kızım. On ikisine bastı şimdi. Tam senlik. Onu sana vermek istiyorum. Bunun için Akçaköy’e kadar gidip ananla konuşurum. Evlatlarım kız diye yerinmiyorum; damatlarım iyi olsun istiyorum. Kızlarımı mutlu etsin, kendileri de mutlu olsun. Mutluluk kadar iyi ne var dünya da? Kabul edersen seni oğulluğa istiyorum. Öz evladım gibi sevdim seni. Peygamberimizin yaptığı gibi gidip anandan isterim. Ama önce bana kendi olurunı bildirmen iyi olur. Beş yıl sonra enstitüyü bitireceksin. Kızım da on yediyi bitirir. İkinizin de evlenme

çağınız gelmiş olur. Biraz düşün önerimi. Öğretmenliği bizim o yanlara aktarırın; gelir otursun yanıma. Sana bir ev yaparız. Birbirimize arka kale oluruz. Kimse kılıma, telimize dokunamaz. Hizmetini yaparsın, yaşamını yaşarsın. Sayende biz de rahat yaşarız. Şu enstitü içinde seni gözüm sevdi. Daha on dördünde, akli başında delikanlısın. Onun için sana bu öneriyi yapıyorum. Dök düşün, bana yanıt ver. Hemen şimdi değil, iyice düşündükten sonra. Bizim kursun bitmesine daha üç ay var. Senden ricam, konuştuklarımız aramızda kalsın."

Gözlerim yaşaracak gibi oldu. Kızını öyle iyi betimledi, bir an önce gidip görmek, bakıp hayran olmak, sevisine düşmek, enstitüyü bitirmeden evlenmek istedim. Sonra düşündüm: Evlenen insanın zihnine ders girmez! Anam kızar. Derslerimi düşüneneğim yerde, evlenmeyi düşünüyorum diye darılır. Bunu kendimin değil, Eğitimci Sadık dayının düşündüğünü nasıl anlatırım? Anlatsam inanmaz. Anam dünya da kül yutmaz. Anam onca yoksunluğa katlanmış, okuyup öğretmen çıkınca beni yanında, dizinin dibinde ister. Bucak denilen uzaklara nasıl yollar? Öğretmen çıkınca Akçaköy'e verilmesem de Kayaköy'e. Kavacık'a verilirim. Bakar gözetirim kardeşlerimi. Hepsine söz verdim. Şimdi nasıl cayar da "Olur." derim Sadık dayıya?

On iki yaşındaki kızının öyle üzüm, öyle ilik olduğunu, özellikle geceleri uzun düşündüm Geceleri çok tatlı düşler kurdum. Ama sabah gün ışığına çıkınca köyümden getirdiğim gerçekler önüme yığıldı. Kendimi yaşamın tadına kaptırıp anamı, kardeşlerimi savsamış duruma düşmekten korktum. "Sadık dayının dediği olmaz!" deyip susturdum içimdeki kaplanı.

Bir ay sonra defteri yazıp verdim.

Konuyu açtı. Olmayacağını söyledim. Bana kızacağını, yüzünün ağlamaklı olacağını sanıyordum. Kızmadı. Ağlamaklı olmadı. Biraz acıdı halime. Gene beni evladı olarak düşüneceğini söyledi. Yeniden rica etti konuştuğumuz aramızda kalsın.

Kursun bitiminde eğitimci Sadık için tören yaptık. Oyunlar oynadık, türküler çağırdık. Ben de bir şiir yazıp okudum. Uğurladık kendilerini böylece.

Duvarın dibinde ders görür
Öğrenirler geçten geç üçgeni
Çarpma bölme bine kadar
Askerlik yapmış, çavuş olmuş adamlar

Beş vakit karanlıklarda bir halk
Öğretmeni, yolu, köprüsü yok
Gözlerin görmediği sığırcıklar
Bayramsız bayraksız çocuklar

Lokma lokma eşkıya elinde
Devletin varmadığı köyler
Köy odalarının idare lambaları
Yoksulluk baskısında kısık fitiller

İlk kez işte güneş altında, ayazda
Elektrik, öğretmen kim bilir ne zaman
Yoksa çocukların çağı geçer gider
Eğitmenler ders verir ötegeçelerde



Bir'den İki'ye



Kan ter içinde uyandım. Kötü bir düş: Güzel Tınaz'ın eteğinde, güzel suyun çıktığı yerdeyiz. Çınarın dibine masalar kurulmuş. Müdür, Eğitimbaşı, Tarımbaşı, Yapıbaşı hep orada. Çevre köylerden konuklar gelmiş. Yeşilova kaymakamı var.

"Bugüne kadar herkes çalıştı çabaladı. Sonuçları açıklayacağız. Sınıfta kalanlara, haydin köyünüze! diyeceğiz!"

Düşüm birden karıştı. Sis bastı. Çınar görünmüyor. Sonra güneş açıyor. Her sınıfın öğretmeni pekiyi ile geçenleri toplamış. Elleri bayrak vermiş, dolaştırıyor.

Üç dersten bütünlemeye kalmışım: Matematik, Tarım, Tarih! İnsan ne kadar çalışsa Matematiği veremez. Bütünleme sınavına Hilmi Durutaş ayırtman olarak gelecek. Ölür not vermez. Tınaz'ın yanındaki kayalardan kendimi atmaya gidiyorum.

Beni canımdan edecek derecede üzen, Kel Hasan'ın pekiyi ile geçmesi! Öğretmen ona da bayrak verdi.

"A'aaa! Kel Hasan mı ülen o? Hani Tahir nerede? Tahir mi? Haha! O Akçaköy'de öterdi! Gönen'e gidince söndü! Aferin ülen Kel Hasan! Elifçe, haberin var mı, Tahir sınıfta kalmış! Bütünleme diyorlar, gerçekte sınıfta kalmaktır! Hilmi Durutaş'tan not alıp geçemez insan! İsterse yırtsın kıcını, geçemez!"

"Ölüm bundan iyidir!" diye kayalara koştum. Ardımda hemşeriler. Aralarında Eğitim Sadık dayı: "Deli misin Tahir Efendi? Kaldınsa kaldın! İnsan bunun için canına kıyar mı? Boş ver! Bir ay izin var çalışmaya! Ben sana bir dolmakalem alırım. O zaman uça uça geçersin!"

İnarlı Hüseyin Akbaş geliyor: "Ben de seni akıllı bilirdim. Bütünlemeye kalınca da pekiyi ile geçebilir insan, çalışır iyi not alırsın, durumun yükseliverir! Kendini kayadan almakla ne kazanacaksın? Dön geri!"

Kel Hasan küme öğretmenimiz Ahmet Bilgen'e yalvarıyor: "Aman efendim, yarım not fazla verin, geçsin! Yoksa geleceği söner. Bildiğiniz gibi değil, çok yoksul durumları! Köy sığırını güderler. Yiyecek ekmekleri yoktur. Bıcımık kollayın geçiversin!"

"Dersleri zayıf olunca iyilik yapmamız zordur! Bilmem ki ne yapsak?" diyor Ahmet Bilgen.

Ben yukarı kaçıyorum, onlar aşağı çekiyor. "Kel Hasan'ın ricasına mı kaldım?" diyorum. "Tutmayın! Atacağım!"

Çekerken ederken kan ter içinde uyanıyorum. Kendimi bir dinliyorum, yüreğim göğsümü delip çıkacak Arkadaşlar uyuyor. Şöyle bir başımı kaldırıp baktım. Pencerelerden gün vuruyor. İbrahim Kozak sol elini göğsüne koymuş. Ağzı açık. Ahmet Taşal, Hüseyin Zeybek, Hilmi Denel... uyuyor. Yukardan Kel Hasan'ın horultusu geliyor.

*Sabah namazında ötüşen kuşlar
Hayırdır inşallah gördüğüm düşler*

Böyle bir türkü var. Sonunu bulamıyorum.

Kalkıp yarım adım, bir adım dolaşıyorum yatakevinde. Havluyu boynuma alıp musluğa gidiyorum. Yıkıyorum elimi yüzümü. Boynumu kulağımı. Aynaya bakıyorum. Acaba nedir bu düşün anlamı? Düşlerin Yorumu diye bir kitap yok mu kitaplıkta? Ölü görmek diriye çıkar derler. Kel Hasan geçiyor, kalacak. Ben bütünlemeye kalacağım. Yoksa bütünlemeye kalmadan mı kalacağım? Çık içinden.

Halil'e taslıyorum merdivende. Konuşmuyor. Havlusunu almış hamama gidiyor. "Gidiyorum!" diyor eliyle. Yıkanacak. Bir süre sonra kampana vuruyor. Enstitü başkanı çıkar şimdi. Öğretmenler çoktan kalkmış. Ellerinde kitapları.

Özellikle birden ikiye geçerken sınavlar sıkı. Bütün derslerden yazılı, sözlü oluyoruz. Ayrıca sanatlardan, tarımdan, halk oyunlarından, müzikten, enstitü hizmetlerine katılmaktan. Öğretmenler toplanıp hakkımızda konuşuyor. Dersimize gelen, gelmeyen öğretmenler. Derslerimiz, işlerimiz, kişiliklerimiz, her şeyimiz ortaya konuyor. Derslerin zayıf olunca Ahmet Bil-

gen'le Sabiha Erdal bir şey diyemez. Ali İhsan Beyhan biraz gürlere, etkisi olmaz. "Kalsın madem!" der Eğitimbaşı.

Bir solukta yemekevinin önüne vardım. Hüseyin Akbaş bir yerde, Şakir Çardak başka bir yerde dikiliyor. Akbaş'a sordum:

"Böyle bir düşün anlamı nedir?"

"Kendin söyle nedir?"

"Sınıfta kalacağım?"

"Sen kalırsan kim geçecek?"

"Valla bilmem, korkuyorum."

"Bırak saçmalamay! Pekiyi ile geçeceksin! Ben iyi bir yerden duydum; gör bak!"

Aklıma anamın duaları geliyor. Açıp ellerini havaya, her namazın ardından, "Gözlerine ışık, zihnine aydınlık ver!" diye yalvarır. "Kör şeytanın kötülüğünden, kötü kulların iftirasından kuru! Yetimleri kanatlandır! Tahir'imi yükselere uçur!"

Bir tek namazını duasını kapamaz. Benim için yalvarır. Dünya da hakkında en çok dua edilen insanım. Yalnız kalınca kendim de yalvarıyorum. Yararı olmayacak mı hiç? Olacaksa niçin böyle saçma düşler görüyorum?

Bir defterin ardına her dersten aldığım notu yazdım. Belli olmayanlar var. Asıl korkum Kurul toplantısında Hilmi Durutaş'tan. Şiir yüzünden zıtlığını belli etmeden öteki öğretmenleri, Müdürü, Eğitimbaşını etkileyiverir. Askerlik öğretmeni de olumsuz konuşur. Müdürün yanında etkisi büyük. İkisi birlikte kalsın der, kalırım.

Derken bütün sınavlar bitti. Herkes bizi konuşuyor: Bir geçsek, altı ay kazanacağız. Herkes enstitüyü beş yılda bitirirken biz dört buçuk yılda bitireceğiz. Çok sıkı ders görmemizin amacı bu. Haydi hayırlısı! Aman bitirelim de varsın beş buçuk yıl olsun.

Sonunda beklediğimiz gün geldi. Kampana, bambaşka bir tın ile enstitüyü toplantıya çağırdı. Yalnız öğretmenler, öğrenciler değil, ustalar, usta öğreticiler, fırıncı, aşçıbaşı, fenerci, hepsi geldi. Geniş bir halka olduk. Tören düzeni mi, konuşma düzeni mi? Küme öğretmeni başımızda. Müdür konuşuyor. Yıllık çalışmamızın ürününü alıp birer üst sınıfa geçeceğiz. Son sınıfların da diplomalarını alarak köylere dağılacak. Bunun için ayrıca

büyük tören yapılacağını, şairlerin şiir yazmasını söylüyor. Ahmet Bilgen bana bakıp gülüyor. Şiir yazdığım için Kurul'da kötü görülmediğim anlamını çıkarıyorum. Müdür geçenleri kutluyor, "Aferin, daha çok çalışın!" diyor. Doğrudan kalanların öğretmenlere üzüntü olduğunu anlatıyor.

"Çok çalışıp gelecek yıl geçin, yoksa hepinizi geri yollarız! Şimdi Eğitimbaşımız Ayhan Karasu, sırayla kümelerin durumunu söyleyecek."

Dörtlerden başlıyor. Pekiyi ile geçenler ortaya çıkacak. Dörtlerden kalan yok gibi. Bütünlemeye kalanlar var yalnız. Ali İhsan Beyhan bırakmış onları da. İki de Matematikten var. Küçük sınıflara doğru indikçe doğrudan kalanlar artıyor.

1/A okunup bitti. Sıra 1/B'ye geldi. Kül kül kül. Bayılacağım. Eğitimbaşının "...ykurt!" dediğini duydum. Sesi iyice yorulmuş. Anlamıyorum "kaldı" mı, yoksa "bütünleme" mi dedi? Bu konuya bu derece önem vereceğimi düşünemezdim. Başımın içinde bir uğultu.

Arkadaşlarım itiyor ardımdan. Küme öğretmenimiz "Haydi!" diyor. Bir metre öne çıkıyorum. Yanımda İbrahim Kozak, Halil Yıldırım. İtiyorlar. Birer metre daha çıkıyoruz.

Birinci sınıftaki Akçaköylülerin üçü de kalıyor. Kaçar dersten kaldıkları söyleniyor. Kel Hasan'a, Badı Hüseyin'e "üho oho!" çekiyorlar. Altı dersten, yedi dersten.

O günkü yürek vuruşlarımı nasıl unutabilirim? Kel Hasan'a, İkizlere doğru bakamıyorum. Ağlıyorlar dikildikleri yerde. Varp avutucu bir söz söylesem tersleyecekler. Bakışları kinli. Kel Hasan benim yüzümden kaldığını düşünüyor neredeyse!

Toplantı düzeni bitince. Şemsi koşup geldi. Sonra Hüseyin Akbaş, sonra öbür köylülerim, yapı işinde yardım ettiğim ağabeyler, kitaplıkta birlikte çalıştığımız Şevket ağabey, Çallı Attilâ, Ziya ağabey. İnsanın bir başarı göstermesi, o başarının toplum içinde ödüllendirilmesi ne iyi? İkiz Hasan ipek gibi yumuşak, kinsiz, kötülüksüz bir arkadaş. Üzüntüsünü paylaşmak isterdim. Onun gibileri düşündükçe tam sevinemiyorum.

Ekin dikin toplandı. Yaz işleri biliyor. Kızlar salça kaynatacak, tarhana karacak, biz yapıların çevresini temizleyip 15 gün izne gideceğiz. O arada beşlerin töreni yapılacak.

Sınıfta kalanları izne saldılar: "Gidin, ikinci yıla hazırlanın!" dediler.

Bizim köylüler benden önce gitti. Ben de beşlerin töreni bitince yola çıktım. Tam altı ay geçti. Vardım ki Akçaköy çalkanıyor. Kel Hasan: "Tahir dirlik vermedi, kaldım!" demiş. Anası, akrabası anama gelmiş. Birle ikiyle kalmamışlar. Yolları evimizin yanından geçer. Her geçişte laf çarparak anamı bunaltmışlar. O da bir sabretmiş, iki sabretmiş: "Eee, kesin artık! Ötürekli göte arpa ekmeği mahana; sizinki o hesap! Geçenler nasıl geçiyor? çalışana Tahir bir şey yapamaz! Ejderha mı o?" demiş.

Kahvede konuşmuşlar. Dıgır Ali, "Tahir'den başka okuyacak yok onların içinde! Sonunda göreceğiz, var diyenle istediği bahse girerim!" demiş.

Kardeşi Ramazan kaldığı halde Şemsi beni savunmuş.

Anam "Sonunda Allah dualarımı kabul etti!" diyor. Yeniden ellerini açarak yalvarışını sürdürüyor. Okumaktan başka çıkar yolum olmadığını gördüğü için, ateşten sözlerle beni yüreklendiriyor.

Öğretmen Salim Beyi doldurmuşlar. Çağırıp azarlayacağını bildiğim için, çağırmadan gittim. Öfkesi karşıdan belli.

"Madem çalışmadılar, çalıştırsaydın!"

"Nasıl? Her gün bir değil, birçok kez öğretmenler sıkıladıgı halde etkili olamadı, ben nasıl olabilirdim?"

"Dirlik vermedi, diyor Kel Hasan?"

"Saçma! Benden kal kal güçlü. Çalışacak olsa ne yapabilirim? Ramazan da kaldı. Ablası orada. Kümesi de benimkinden ayrı. Ona kim dirlik vermedi?" Daha açık söyledim görüşümü: "İlkokuldan zayıf gitti. Yoğun kurs gördüğü halde aradaki boşluğu kapatamadı. Ramazan'a gelince: O da sigara, oyun, çalgı."

"Sen de işi temelli şiire döktün?"

"Şiire döktüm ama dersimi aksatmadım. Tersine, çabalarımı artırdım. Şiirle ders dışında uğraştım."

"Evet" dedi sonunda. "Senden umutluyum. Ötekiler de senin gibi geçse iyi olacaktı. Saygınlığımız artacaktı her yerde."

Kuru bir "Aferin" çekti.

On beş günlük izni, köy işlerine yardım ederek geçirdim. Köy sığırını, hergelesini bir daha almayacağız artık. Bu yıl ka-

sıma kadar güdüp, çomağı teslim edeceğiz. Birkaç gün sürüyü alıp kıra götürdüm. Enstitüde ikide, üçte okuyanlar kahveye gidiyor, kâğıt oynuyor. Ben kitap okuyorum.

Sayılı gün çabuk geçermiş. On beş gün de geçiverdi. Döndük Şemsigille. Benimle gidenlerden ikisi, Badı Hüseyin'le Kel Hasan köyde kaldı. Kel Hasan'ın zaten gereksinmesi yok. Babasının mülkü ona çok. Erkenden evlenecek.

Badı Hüseyin ise açık açık söylemiş: "Gönen'de okumak bildiğiniz gibi değil! Çok zor! En iyisi köyde kalıp çifte çubuğa bakayım!" demiş. İkiz Hasan birinci sınıfı bir daha okumaya razı oldu.

Dünyadaki büyük savaş sürüyor. Şehirlerde her şey karaborsa. Ekmek karneyle. Şeker, yağ, basma, bez karneyle. Açlığın kıtlığın etkileri köylerde bile belli oluyor. Enstitüdeyiz, devlet okulu, durumumuz daha iyi değil. Kendi göbeğimizi kendimiz kesmek zorundayız. Bütçeden ayrılan ödenek az. Ekmeğimizin hamuruna patates katıyoruz.

Dünyayı kana bulayan savaş son aşamasına geldi. Her gün radyo dinliyoruz. Almanlar çekiliyor. Sovyetler Birliği var gücüyle yükleniyor. Bizim Trakya asker dolu. Öğretmenlerin çoğu cephede. En önemlisi, Ali İhsan Beyhan'ı aldılar. Türkçemize kim gelecek, yerini kim dolduracak belli değil. Şiir tutkum güzel güzel sürüyor. İbrahim Kozak'la, Osman Karaca'yla arkadaşlığımız gelişti. Homalı İsmail'in Balıkesir'de okumuş, şimdi Devrek'te askerlik yapan ağabeyi bir kitapsevermiş. Köydeki evin dolabında Nâzım Hikmet'ten, Sabahattin Ali'den çok değerli kitaplar varmış.

Nâzım Hikmet. Bursa cezaevinde yatmasını sürdürüyor. Kitapları yasak. Atatürk'ün sağlığında komünistlik suçundan içeri atılmış. Atatürk. "Nâzım iyi şair, ama komünist. Onu asmalı; darağacının dibine oturup ağlamalı!" demiş.

Komünistlik ne peki? Ne istiyor Nâzım Hikmet? Bir gün İsmail'le kalkıp Homa'ya gitmeliyiz. Okunacak kitapları seçip almalıyız. Ne istediği kitaplarında yazılıdır.

İsmail'i bu yolculuğa razı etmeye çalışıyorum.



Atabeyli Kemal



Şiir tutkum güçlenerek sürüyor. Benliğimi şiire verdim. Dergilere şiir yollamayı sürdürüyorum. Artık enstitünün şairiyim, herkes tanıyor. Nereye gidilse, "Baykurt gel!" Kim gelse, "Baykurt gel!" Tanındıkça dersime sorumluluğum büyüyor. Zayıf almıyorum. Matematikten, Fizikten, Tarihten iyi alıyorum.

Derken son sınıfların bitirme töreni yaklaştı. Bunlar iki kümede 104 kişi. Enstitünün ilk ürünü oluyorlar. Çoğunluğu köylere dağılacak. İçlerinden biri öğretmen olarak enstitüde kalacak, beşi Yüksek Köy Enstitüsüne gidecek.

Büyük tören hazırlanıyor. Çevre illerden, ilçelerden konuk gelecek. Hep birlikte halk oyunları oynayıp, türkü söyleyeceğiz. Müdürden başka, bitirenler adına bir kişi konuşacak, birkaç kişi şiir okuyacak. Ben de okuyacağım. Hazırlamaya başladım.

Bunların içinde Atabeyli Kemal diye bir ağabey var, yanıma geldi. Beyaz gömlek, siyah pantolon giymiş. "Aslan hemşerim; lütfen yarım saniye beni dinle! Senden bir isteğim var! Bunu mutlaka yapacaksın! Ama önce söz ver. Yapmayacaksan boşa çene yormayalım."

Ben böyle hemşeriliklere. Burdurlu, Ispartalı olmalara önem vermiyorum. Karşıyım hatta. Bence bütün insanlar kardeş olmalı. Bu en iyisi. Gene de "Buyursun ağabeysi, yapabileceğim bir hizmetse hayhay!" dedim.

"Başka kimse yapamaz; aradığım sensin!"

"Buyur öyleyse."

"Ama söz vermedin?"

Kör Teyze'nin Ahmet gibi önce kısıp alıp sonra kötü iş yaptırmak istiyor bu akıllı diye düşündüm.

"Yapabileceğim işse hayhay."

"Bana bir şiir yazacaksın, törende okuyacağım. Bu şiir benim ağzımdan olacak! Beş yıl okudum doyamadım enstitüm sana filan. Gözün aydın köyüm, ben geliyorum filan."

"Eeee?"

"Beş lira para sana!"

"Ayıp ettin, ağabeyimsin. Paranın sözü olmaz?"

"Emeğinin değeri değil, sembolik! Almazsan olmaz."

"İlk mık."

"İk'ı mık'ı bırak. Söz verdin, yazacaksın."

Ben şiiri yazacağım, o okuyacak. İş benim, ad onun olacak. Ama dert değil. Ad için, ün için kıcını yırtanları sevmiyorum. Hele köy görgülerine göre adım söylenmese de olur.

"Ne diyorsun aslan hemşerim?"

"Hayhay" dedim nasıl dedimse.

"Ama ivedi! Hemen yarın istiyorum! Gününde saatinde vereyim, programa girsin; yoksa okutmazlar."

Gittim güllüklerin içine; o güzel yere saklandım. Yattım toprağa aşağı. Arığın içindeyim. Yumдум gözlerimi, düşündüm. Dönüp bulutların arasından göklerin son ucuna baktım. Epey yordum kafamı. Bir günde onunkini, benimkini tamamladım.

Kemal ağabey için yazdığım, "Gözün aydın köyüm ben geliyorum" diye başlıyor, beş dörtlükten oluşuyor. Çıkarıp verdim. Sarıldı boynuma. Sarıldı bir türlü ayrılmaz. Sağımdan, solumdan şapır şupur öper. "Asla unutmayacağım iyiliğini! Ama kimseye söyleme!"

Hemen beş lirayı uzattı. Almadım. Böyle hesabını bilmez bir yanımda var. "Baban herife çekmişin!" derdi anam. Fırlayıp gitti bu. Doğru Eğitimbaşını bulmuş: "Efendim, tören için şiir getirdim."

"Oooo! Senin şairliğin de mi vardı?"

"Eee azdan azdan efendim."

"Demek ki gizli şairsin?"

"Öyle gibi efendim."

Eğitimbaşı gelen öteki şiirlerin yanına koymuş.

İki gün sonra tören yapılıyor. Müdür konuştu, Eğitimbaşı konuştu. Halk oyunları oynadık. Türkü söyledik. Derken şairlere sıra geldi. Bitirenler adına Kemal ağabey, uğurlayanlar adına

ben çıkıp şiirlerimizi okuduk. Kemal'i kutlayan kutlayana, öpen pene.

Öğretmenler Kurulu toplandı sonra. Yüksek Köy Enstitüsüne gideceklerin seçimi var. Kemal'in adı başla.

Bir fırsat bulup sokuldum, kutladım kendisini.

Başkaları duymasın diye dikkat ederek, "Senin sayende, senin sayende!" diyor kulağıma.



Ayaz Bey



Toprak kitlenmiş gibi. Yolda yürürken dikkat etmeli. Kaydın mı kolun bacağın kırılır. Tınaz'ın sırtı başı kar. Yerler tamta-kır buz. Yel esti mi kar bulutlarını savuruyor. "Bizim Ayaz Bey azdı!" diyor Ahmet Acar. Yalnızca yüzlerimiz, ellerimiz değil, içimiz de donuyor. Titriyoruz. Lacivert pelerinleri kızlara ver-diler. Beyazların arasında çula kuşu gibi dolaşıyor, yumuşak yerlerden kar avuçlayıp birbirine atıp gülüyorlar. Bizim sadece boz ceketlerimiz var.

Aynı kumaştan gocuk dağıtacaklar; ne zaman?

Müdür. "Dağıtım küçük sınıflardan başlasın!" demiş. Büyük sınıfların geçen yıldan var, giyiyorlar. Gene de ambardaki gocuklar büyük sınıflara göre dikilmiş. İçimizde biraz bedenli olanlar yaşadı. İbrahim Kozak'a, Ahmet Acar'a birer tane düştü. Osman Aykut, Rahmi Düzgün, Halil Ceylan çıkıp "Biz de be-denliyiz!" dedi, kimse dinlemedi. İçimizde en kısmetsiz Nazmi Bayrak. Bir karış. Ben ortadan yukarıyım. Küme öğretmenimiz Ahmet Bilgen gözlerime bakıyor. "Ben de bedenliyim!" demi-yorum. Demeden bir tane ayıracağını umuyorum. Kızıyorum bedenime. Niçin yeterince büyümedim? Niçin bana da iki cepli bir gocuk verilmiyor? Birine kitabımı, birine elimi sokayım. Ya-takevinden toplantı alanına, derslikten işliğe omzumu kabartıp gideyim. Geceleri ayakucuma örteyim.

Geceler ayaz. Takır takır titriyorum. Bademlerin altındaki yeni yatakevine taşındık. Yapısında biz de çalıştık. Tam bitmedi daha. Çalışını çatıp kiremidini döşedik, tavan taban çakamadık. Geceleri bakınca yıldızlar görünüyor. Bir yanın kiremidi eksik. Nerede kiremit var, kırık mink, getirip koyuyoruz. Altı tabansız, üstü tavansız, pencereler camsız.

Hilmi Denel'le gece nöbetindeyiz. "Bir akıl düşündüm!" diye kapının dışına çekiyor beni. Sordum: "Nasıl bir akıl düşündün?" Parmağını ağzına götürüp "çalacağız!" dedi. Tüylerim diken diken oldu. Derim yolunmuş tavuğun derisi gibi kabarcık zaten. "Nereden çalacağız Hilmi?"

"Şuradaki yatakevinden."

"Oradaki yatakevinin bir yerinde kiremit mi var?"

"Çatısında!" dedi yere bakarak. "Saçaklarından ikişer sıra aldık mı, bizimkini kapatır!"

"Ama bu kez onlar üşür?"

"Onları mı düşüneceğiz?"

"Olmaz! Altında yatanlar arkadaşımız."

"Önce can, sonra..." Sözcüğü köyünün dilinde arıyor, bulamıyor. Boş böğrüne yumruk atıyor. "Neydi, söylesene şair-başı!"

"Canan!" diyorum. "Sevgili demek. Ama boşver!"

"Sen molla mısın, eli düşünüyorsun?"

Karanlıkta kabara kabara, "Ben canımı önce düşünmeyeceğim!" diyorum. Kızıyor... Bir ceket, bir şapka; takırdıyor çenesi. "Kiremit tâ Eskişehir'de! Yetişmedi, çivi yok."

"Karaborsacılar İstanbul'da, Ankara'da."

"Okuyoruz gazetelerde."

"Biliyorsun, Cemal Nadir canavar gibi çiziyor alçakları!"

"Karikatür ısıtmıyor Tınaz'dan esenlerin altında!"

"Gene de çiziyor ya, sen ona bak! İnönü'nün kardeşi de üstenciymiş! öyle yazıyor gazeteler."

"Hangi gazeteler?"

"Fısıltı gazeteleri. Onlar daha canavar belirtiyor yukarıdakileri."

"Hiç inanmam! Savaş sanki yurdumuzda oluyor! Şu çektiğimize bak!" Sövgüler Hilmi'nin ağzından kurşun gibi çıkıyor.

"Öğretmen evlerinden çalalım!"

"Hırsızlık yapanları yakalayınca ne yapıyorlar, biliyorsun."

"Biliyorum!" diyor gecenin içinde. "Zamanında kiremit, cam bulsunlar madem!"

"En iyisi gidip Çankaya'nın çatılarından çalalım!"

"Çankaya'nın çatılarını kaç alay koruyor, biliyor musun?"

“Askerin çoğu cephede; Trakya’da, Erzurum yanlarında.”

Dişlerim takırdıyor: “Bir daha dolaşalım gel!”

Yürüyoruz içeri. Kapı yerinde bir hasır parçası. Yeni gocuk alanlar upuzun yatıyor. Battaniyenin üstüne sermişler. İçimden: “Şunların ikisini alıp giysek, nöbeti öyle geçirsek!” diyorum. Düşüncemi seslendirmiyorum. İlyas Tuncan’la Hüseyin Zeybek iki battaniyeyi bir yatağa örtüp sırt sırta uzanmış. Onlar da kısa boylu, düşmedi birer gocuk. Yok’ların ucu başı belirsiz. Dikiş makineleri için iplik bulunmuyor. Ortadaki sırada sekiz ranza. Kümemiz 54 kişi. İki de tek karyola var, biri kapının yanında, biri dipte.

“Hiç olmazsa şu pencereleri tek yanlı koysalardı plana! Örtmeyeceğiniz pencereyi niçin açarsınız a deliler?”

Ayaz Bey “Çıvv!” edince kar içeri giriyor. Arkadaşların ayakuçlarını bastırıyorum. Pantolonu ceketini çıkarmadan yatağa girmek istiyorum. Başımı yastığın altına sokmak istiyorum. Battaniyenin eteğini ayağımın altına toplarım. İçerideki havayı soluğum ısıtır. Dalar giderim düşlere...

Hep böyle kar altında kalmaz Gönen. Yarın bahar gelir. Bademler açar. Pembe çiçekli dallarda arılar dolaşır. Ali İhsan Beyhan’ın Gaybi köyünde gökçekargaya ibibik denirmiş. Baharın erkenci kuşu... Köyde anam ondan sorar haberimi. Sonra mavi tüylü bademler gelir. “Dersi dışarıda yapalım!” diye kümeyi alır bademlerin altına götürür. Gündönümüdür, yakmaya başlar güneş. Aydın’dan yukarı arpalar biçilmiştir. Akçaköy’de Hıdırellez gelmeden orağa girilmez. Dalıyorum iyice. Ali İhsan Beyhan, Divan Yazınını anlatıyor. Alnımda ter. Güneşten gölgeye kayıyorum. Birden azarlıyor beni:

“Anan kardeşlerin köyde, güneş altında yanıyor! Sen güneşten gölgeye kaçıyorsun! Gölgelemin şairi mi olacaksın?”

İki kız var kümemizde. Sınıfta kaldı üçü. Gülüyorlar. Yerin dibine batıyorum. Ezberci Halis eksikliği arıyor. Öğretmen beni azarlayınca gülüyor. Mutlaka bir yanıt vermeliyim. En sevdiği öğrenciyim güya. Beni utançtan utanca sokuyor.

“Yeterince gölge varken güneşte yanmak kahramanlık, zamanında çok yandım ben!”

Şaşıyorum nasıl çıkıyor sözler ağzımdan böyle düzgün?

“Söz salatası!” diyor. “Yavan sizlerle kendini aklamaya çalışma! Güneşte yan biraz!”

“Kendinizi gölgeye alıp beni söz bombardımanına tutmayın! Siz de şiir yazıyorsunuz. Sizin de köylüleriniz bu sıcakta ekin biçiyor. Gelin güneş altında konuşun.”

Gülüyor pişkin: “Valla Tahir’ciğim, bizim Gaybî’de ekinler ermedi daha!” Top gibi bir kahkaha patlıyor bademin altında. Bir hafta önce sıfıra tutulmuş başımı ders kitabıyla örtüyorum.

“Divan Yazını denilen ne idüğü belirsiz sanatın son temsilcisi sayılır Yahya Kemal. Soyadı önce Şehsuvar’dı. Beyatlı yaptı. Dilimizi özleştirme politikasına uyum. İyi şairdir. Kuyumcu gibi işler şiirini. Ama oturdu Park Otel’in rakıları buzlu sofrasına. Çankaya’dan milletvekili atandı hiç gitmediği Urfa’ya. Bolluk içinde sürdürdü şiirini. Bana sorarsanız, tek milim yakınlığı olmadı halka!”

“Ağzına sağlık!” diyorum bu kez.

Ama niçin bana bana söylüyor bunları? Kampana çalasıya sürüyor savaşımız. Birden kesmiyor dersi, kalan bölümü tamamlayacak: “Türkiye’nin yeni şairleri tarlalardan, fabrikalardan gelecek! Bilincini bulanlar dolduracak alanı! Özü sözü birbirini tutmayan şairlere karnımız tok! Açın kitaplarınızı, ödev vereceğim.”

Dışardan bir öksürük duyuluyor. Sıçrayıp kendime geliyorum. Hilmi atmış kendini yatağın üstüne. Sarsıp uyandırıyorum. “Mına koyduğumun savaşı!” diyor, gözlerini oğuşturuyor.

“Bir öksürük duydum!” diyorum.

O da ben de titriyoruz. “Ayaz Bey’dir!” diyor. Kapının hasırı aralanıyor. Boz kumaştan gocuğunun içinde Müdür Uzgil. Yanında Eğitimbaşımız. Şapkalarını çıkarıp karını silkiyorlar. Fısıltıyla konuşuyorlar, anlamıyoruz. Usulca dolanıp önlerine varıyoruz. Adlarımızı, numaralarımızı, hem de yatakevi mevcudumuzu söylüyoruz. Arkadaşım kekeliyor, ben düzeltiyorum.

Müdür: “Nasılsın şair, üşüyor musun?” diyor.

Yere bakıyorum: “Yalanı mı konuşalım, gerçeği mi efendim?”

Eğitimbaşı gülüyor, Müdür çatının açık yerine bakıyor. Ortalardan bir yerden “Daaart!” ettiriyor bir arkadaş. Bir arkadaş sa-

yıkılıyor: "Çeksene ulan! Amma sırnaşıksın!" Bereket sövmüyor. Kurt ulumaları geliyor bademlerin ötesinden. Zemheri. Kızışma zamanları tam. Beşerli altışarlı yiyecek arıyorlar. Tam ortasında karakışın Anadolu. Doğu'da, Batı'da kim bilir ne soğuktur sınır boyları? Belki Osman dayım nöbetledir Erzurum'un uçan kuşu donduran soğuşunda. Albay denetime gelmiştir. Uyumak üzereyken doğrulup tekmilini vermiştir. "Deli miyiz biz Ayhan Bey?"

"Niçin efendim?"

"700 öğrenci ama hepsinin tastamam yatakevi yok."

"Efendim kereste bulduk, çivi bulamadık! Kiremit yetmedi. Aradığımız bulunmuyor, bulduğumuz ateş pahası, alınmıyor; karaborsa!"

"Hasan Baştuğ, Mustafa Renda, bir toplantı yapalım."

Hilmi Denel'e bakıyorum, gene sövüyor mu savaşa?

Müdürle Eğitimbaşı ranzaların arasını dolaşıp yeniden hasırın önüne geliyor. Asker gibi hazıroldayız. "Aferin şair, aferin Hilmi Denel!" diyor Müdür ayrılırken. Okşuyor başlarımızı. Bir eksiğimiziz, ayıbımız görülmedi diye seviniyoruz.

"İyi nöbetler" diyor Eğitimbaşı.

Titriyoruz daha beter.

"Ulan Ayaz Bey! Hele bir gökçekarga gelsin!" Açık pencereden dışardaki kar aydınlığına bakıyor: "Ulan nasıl da serteldi, şu takırtıya bak!" Sesini Müdürünkine benzetiyor. "Bir şiir de buna yaz, pazartesi okusun Ali İhsan Beyhan."

"Şiir." diyorum, "Isıtacak olsa üşüyenleri, on tane yazarım!"

Bakıyor açık pencereden dışarı: "Isıtmayan şiirleri yazıp yazıp niçin kafa şişiriyorsun?"

"Isıtmaya değil, ısıtmaya yarar şiir."

"Aha!" diyor; dalıyor bir süre. "Denetim bitti. Ortalık ısımaya başlar birazdan. Acıpayamlı arkadaşlar gibi yapalım gel" diyor. Battaniyesini alıp benim yatağa geliyor. "Sırt sırta uyuyalım bıcımık."

Sabahki toplantıdan bir sonuç alınamayınca Müdür derse gittiği sınıflara açmış konuyu. Onlar da "Köy okullarında öğrencilere salma yapalım gene: Herkes evinden eski yeni, onar çivi getirsin! Köy başına 50 öğrenciden 500 çivi, 100 köyden 50 bin çivi. Hiç yoktan iyidir efendim!" demiş.

Müdür beşinci sınıfları birer hafta uygulama için köylere dağıtmaya karar verdi. Sekiz gün sonra eski torbalarda çiviler geldi. Eğrileri doğrultup malı malına ayırmışlar. Kimilerini tartıp ağırlıklarını kâğıda yazmışlar. Karakış sürerken son sınıftaki ağabeyler kapı pencere yapımına girişti.

Cam yok gene de. Savaş! Kiremit yok. Savaş! Kapıları yapıp bitirince pencere kepengi yapmaya geçtiler. Pencereleer böyle örtülürken, orta ve kısa boylulara gocuklar yetişti.



Bir Arkadaşın Babası



Müdür Uzgil ortaya çıkıp söze başladı: "Sevgili Yavrularım, Sevgili Gençler!"

"Hayırdır!" dedim içimden. Her zaman "Arkadaşlar!" diye başlardı. Bir kez Eğitimbaşının "Çocuklar!" dediğini duyup "Böyle deme!" diye uyardı. "Çocuklar yok Burada hepimiz arkadaşız."

"Sizler bu enstitüyü kuran gençlersiniz. Onun sahibisiniz. Enstitü hepimizin. Burada bir evin insanıyız. Burada biz sizleri kendi çocuğumuz gibi görüyor, öyle seviyoruz. Davranışlarınızı bu nedenle yakından izliyoruz. Başarınıza sevinmek, kusurunuz olursa eğitim yoluyla düzeltmek için. Sizleri yarınki zor görevinize iyi hazırlamak istiyoruz.

"Bununla birlikte, küçük kusurlarınızı her zaman eleştiri konusu yapmıyoruz. Her insanın kusuru olur. Biz düşünüyoruz siz bunların çoğunu bilmeden yapıyorsunuz. Arkadaşların bakışından kusur işlediğinizi anlıyorsunuz. Giderek bunları düzelteceksiniz. Böylesi daha iyi bir düzeltme yoludur. Gördüğümüz kusurların kimini görmezlikten geliştirmiş bundandır. İnsan ister çocuk ister büyük olsun, akıl mantık sahibidir. Bunlarla kendini düzeltir, yetiştirir.

"Fakat yavrularım, öyle kusurlar var, bunlar iyileşmeyen hastalıklar gibi topluma, dolayısıyla onun üyesi olan bireylere yerleşir. Bunlar cesaretle değilmedikçe iyileşmez. Birkaç gün önce, enstitülerin birinde, -Hemen belirteyim, bizim enstitüde değil!- bir olay görüldü. Şimdi anlatacağım hastalık, eğer önü alınmazsa yayılabilir. Bundan ciddi olarak kaygılanıyorum.

"Olay şudur: Bir arkadaşınızın köyünden babası gelir. Enstitünün konuğu olacaktır. Bu arkadaşın babası, şu yıllardaki köylülerimizin çoğunluğu gibi, giysileri eski, elleri çatlak. Ayağın-

daki arıklar yırtık. Kendisine haber verirler: Heey Filan, baban geldi! Arkadaş babasının halinden utanır. Onu arkadaşlarına babam diye değil, bizim oban diye tanıtır.”

Homalı Ahmet “Vay inek vay!” dedi yanımda. Halil Yıldırım küme başkanlığını bıraktı, gene onu seçtik. İçi dışı bir arkadaş olduğu için seviyoruz.

İlyas Tuncan, “Ben bu hayvanın kini olduğuunu biliyorum, bizim kümeden değil!” dedi.

Müdür konuşmasını sürdürdü:

“Sevgili yavrularım; ana babalarınızı bu duruma getiren geçmiş yönetimler değil mi? Bunu bizler bilmiyor muyuz? Bizler bilmiyor muyuz köylümüzü üstü başı yamalı, dudağı yarık, eli ayağı çatlak bırakan koşulları? Eğer ortada utanacak durumlar varsa, bunların sorumlusu, suçlusu ana babalarınız mı? Ortada utanacak durum varsa, sorumlu olanlar utansın!”

Bu sözleri duyunca derimin üstünden böcek yürüdü sandım.

“Evet, durum gerçekten utanacak derecede acıdır. Köylümüz, yoksul, cahil, hem de perişan. Ama biz, sizi buraya utanasınız diye değil, uyanasınız; uyandıktan sonra köylere dönüp bu koşullarla savaşıyorsunuz diye topladık. Sizler öyle öğretmenler olun ki, derslikte, işlikle, uygulama tarla ve bahçesinde öyle çalışın, yetişkinlere ve çocuklara öyle ders verin ki, köylümüz içinde bulunduğu durumun kendi kusurlarından değil, kötü ve bozuk yönetimden geldiğini kavrasın, değiştirmek istesin. Önemli olan, yavrularım utanmak değil, onlarda bu bilinci uyandırmaktır. Sizler sakın bu arkadaşınızın yaptığı gibi yapmayın.”

İsmail Üste, “Bu alçak beşinci sınıfta!” dedi.

İbrahim Kozak, “Hayır, beşinci sınıftaki ağabey böyle halt etmez!” görüşünü ortaya attı. O günkü toplantı, çalışmaların eleştirisiyle sürdü. Türkçe öğretmeni, yeni dergileri, kitapları tanıttı. Sonra dersimize, işimize dağıldık.

Müdür Uzgil’in konuşmasından etkilendim. Bizim enstitüden değil dedi ama herkes bizim enstitüden olduğuunu düşünüyor. Herkes birbirine beşinci sınıftan, enstitünün verdiklerini beğenmeyip kendine gri pantolon, kumlu ceket diktiren, saçına briyantın süren uzunca bir ağabeyi gösteriyor. Küçük kümeler-

le konuşmayan, burnu havada biri. Bir gün kitaplığa gelmiş, Nazmi Öztürk ağabeyle tartışıyor. Nazmi ağabey iyi şiirin açık, herkesin anlayacağı şiir olduğunu söylüyor. Onun görüşü tersine. İyi şiir en az ortaokul bitirmişlerin anlayacağı, bol yabancı sözcüktü, kapalı şiirdir. Kendisi de okumuş şehirliler gibi Arapça, Farsça, Frenkçe sözlerle konuşmaya özeniyor.

“O alçaktır, başkası olamaz!”

Ama o mu, değil mi, kesin bildiği yok. Olay üzerine konuşmalar sürdü. Köylerden enstitüye yeni konuklar geldi. Arkadaşlara izin verildi, ana babalarıyla enstitüyü gezdiler; dertleştiler. Birkaç cumartesi eğlencesinde gördüm. Müdür bunları yanına oturttu Eğlentiye birlikte izlerken haha haha güldü. “Öyle değil mi İbrahim, Ahmet. Bakın ne güzel, değil mi?” diye elini onların dizine vurdu. Bir ara arkadaşlar tutturdu:

*Sisdağı'nın başında
Borana bak borana
Sayın Müdürümüzü
İstiyoruz horona*

Müdür Uzgil kalktı, konukları da çekti. Çekti ama bu kez onlar utandı, çıkmak istemedi. Bizim öğrendiğimiz oyunları zamanında öğrenmemiş, bilmiyorlar. Kalkmadılar.

Birden ikiye geçmiş, on beş günlük izne varıp gelmiş, yeni derslere başlamıştık. Beş yıl yerine dört buçuk yıl okuyup öğretmen olacağımız söyleniyor. Bize sık sık anlatıldığına göre köylerde durum kötü. Bir an önce öğretmen olup dağılmanız gerekiyor.

Bir ay sonra benim de anam çıkıp gelmesin mi? Geleceğinden hiç haberim yok. Yüreğim harp etti: Herhalde Kel Hasan yeni dedikodular yaydı; “Okumuyor o, kız seviyor, hem de hırsızlık yapıyor!” dedi, bu yüzden kaygılandı. Haber verdiler, koştum yanına. Elini öptüm: “Hoş geldin! Nasılsın? Kardeşlerim nasıl?” diye sordum.

Gözlerine bakarak bir terslik olup olmadığını anlamaya çalıştım. Sorularımı yanıtlarken çok sevecen bakıyor. “Kaç ay oldu ayrılığın? Ara sıra mektubun geliyor, gene de özledim, öz-

lemden dalağım şişti. Nasılsın, ne haldesin; gözümle göreyim, diye çıkıp geldim.”

şemsi Akdoğan, Ahmet Ünal, İsmail Çetin, Bekir Aydoğan, İkiz Hasan, İnarlđ Hüseyin Akbaş gelip ayrı ayrı hoşgeliş ettiler. Kel Hasan’dan yana bir şey söyleyecek mi diye bekledim, söylemedi.

Akşam yemeğinin zamanı yakın. Enstitü başkanına koştum, konuk yemeği ayrılması için adını yazdırdım. Sofra nöbetçimize söyledim. Yemekevine birlikte gittik. Müdürümüzün o konuşması hepimizi rahatlatıldı. Yemeğe girerken birkaç öğretmen anama hoşgeliş etti, hatırını sordu. Enstitüye ilk geliyor. Yemeğe başlarken “Bismillah” çekti. Baktı bizler de çekiyor muyuz? Çektik tabii. Ama bizim başka bir başlayışımız var. Enstitü başkanı “Yarasın arkadaşlar!” diye bağırdı. “Sağol!” dedik. Anam yemekleri de bu başlayış da çok sevdi. Dörtler, yemeğin sonuna doğru bir türkü tutturdu. Bu kez iyice heyecanlandı. Yemekevinde çıkarken, “Beğendin mi?” diye sordum. “Beğendim, ama sofranın başında türkü söylemek doğru mu? Tabii siz daha iyi bilirsiniz. Biz sizin gibi okumadık” dedi.

Enstitüde bir gece yattı. Köylümüz şemsi Akdoğan, onu kızlar yatakevinde konuk etti. Ertesi gün enstitüyü gezdik. Sonra Fargo marka kamyonumuzla Kırıkçayır’a indi, gitti.

Anamın enstitüde kalışı kısa oldu, doymadım. Özlemde burnum sızlıyor. Duygularımı onun kadar güzel anlatamıyorum. Köylümüz şemsi enstitüde çok iyi bir öğrenci olduğumu, şiir yazdığım için herkesçe sevildiğimi söylemiş. Dört kişi geldik, üçü döküldü. Sınıfı bir ben geçtim. Hem de pekiyi ile. Pek onurlanmış.

Ayrılrken dudaklarını gözlerimin üstüne kapadı, orada uzun süre tuttu. Hem de ağladı. Demek ayrılıklarına dayanılmayacak bir insanım. Anlatılmaz derecede mutlu oldum.



Homa Yolculuğu



Memetçik Memet... Memetçik Memet...

Tren çaf çuf, çaf çuf giderken, içimden okuyorum.

Zaman zaman camda beliren yüzüme bakıyorum. On beş yaşındayım. Kara saçlarım üç numaraya tutulmuş. Küçük sınıflara saç büyütme izni yok. Çok bit oluyor. Önemli değil, ilerde bırakırım.

Üçüncü'deyiz. İsmail Üste arkadaşım ile Çivril'e bağlı Homa'ya gidiyoruz. 1, 2, 3 diye bütün "mevkiler"i gezdik. Biletçi yerimize oturttu. "Oturun, kıpırdamayın!" dedi.

Kendimi boşlayıp iki yanda uzanan kıraçlara bakıyorum. Baladız'dan Keçiborlu, Karakuyu, Dinar, sonra Irgıllı'ya epey yol, epey aktarma var. "Trenden sonra bir arabaya rastlarınız belki!" diyor İsmail. "Yoksa yürürüz! Bu gençliğe yol mu dayanır?"

Bahar patlayıp çıktı. Çoğu köyler ağaçtan, yeşilden yoksun. Gübre yığınları içinde tavuklar geziniyor. Kadınlar çocuklarını sırtlayıp bağa bostana yürümüş. Tarlalarda beşik görüyoruz. Üstlerine peştemal örtmüşler.

"Ağabeyimin kitapları bizim enstitününki kadardı. Arkadaşlara verdi. Çoğu geri gelmedi! Güzel kitaplardı. Ah bir de kendini tanısan onun. Öyle çabuk dost olur ki. İstanbul'da Sait Faik'le tanışmış. Sait Faik'i biliyorsun değil mi? O da büyük bir yazarımız. Ama ne yazık, toplum yeterince tanımıyor. *Medarı Maişet Motoru* romanı toplatılmış. Yoksul insanların yaşamını anlatan kitaplar yazılmasını istemiyor yönetim."

"İstemiyor."

"Ağabeyim sürekli olarak, Sabahattin Ali ile Nâzım Hikmet Türk yazınının iki büyüğüdür. Sait Faik'i de kat aralarına! Bunlar bizim yıldızlarımızdır diye konuşur."

Başımı trenin penceresinden uzatıyorum: "Yalnız geceleri görünür yıldızlar. Görünmeyen ne yıldızlar var kim bilir?"

"Yengem de güleç bir insan. Devrek'teler şimdi. Ağabeyim askerliğini yapıyor. Yengemi yanına götürdü. Balıkesir Öğretmen Okulundan iyi arkadaşları var. Orhan Ülkülü köye kadar geldi örneğin. Kemal Yılmaz anadili gibi Fransızca bilir. Orhan ağabey: Bilgili insanlar tarlada dolu başak gibidir. Boynu eğri durur. Boş başaklar dik durur, der. Orhan ağabeyi de ben ağabeyim gibi severim. Bunların çoğu şiir yazar, yabancı dil öğrenir. Ağabeyim bana der: Ben gidemedim sen git bir yüksek okula! Bizim de önümüzde Hasanoğlu'dan başka kapı yok."

"Bence köylü toplumun en alt katmanıdır; hakları kısıtlıdır. Biz de köylü çocuklarıyız. İşte bir enstitüler açıldı. Cumhuriyet olmasa bu da olmazdı!" Böyle açıklıyorum düşüncelerimi. "Ortaokullar, liseler şehirlerde. Şehirler kalabalık, ondan mı böyle? Köylerin toplam nüfus oranı daha çok: Yüzde seksen! Öyle olduğu halde köylüler için orta, lise yok; tek bu enstitüler."

İsmail, "Üniversiteler de büyük şehirlerde!" diyor. "Her il-den ilçeden okumak isteyen oralara gider."

"Hepsi gidemez!"

"Durumu varsıl olan gider!"

"Sence köylerle şehirler arasında ayrım yok mu?"

"Var ama asıl ayrım başka. Ağabeyimle konuşacaksın! O sana anlatacak. Arkadaşlarıyla buluşur sık sık. Otururlar çınarın altına. Bizim köyün subaşı vardır. Söyleşi saatler sürer. Dinlemeye doyamazsın. Ağabeyim iyi tartışır; kimi zaman yüksek okullarda okuyan arkadaşlarını mat eder."

Tren Keçiborlu'dan sonra Dinar yüzüne girdi. Köylerin çoğunun ıssız, hem de kırlık oluşu dikkatimi çekiyor. Onların hele akşamları girdiği karanlık, içimi altüst ediyor. Hiçbirinde damla ışık yok. Bu durumları anlatmak için Sabahattin Ali'den daha sarsıcı yazmalı insan. Köylerden söz eden şiirler ortalığı çınlatmalı. Bizden öncekiler güzel türküler yakmış. Ama bugün yeter mi bunlar?

*Şu Dinar'ın sıra sıra söğüdü
Biz geçerken yaprakları öğüdü
Buhurcular küçük idi büyüdü
Tut elimden İnce Memet gidelim
Felek yazmış bu yazıyı nidelim?*

Üçüncü'de köylüler. Savaşın en kızışkın zamanı olduğu halde izne giden, izinden dönen askerler var. Onlar da üçüncüde. Komşu bölümden dinlediğim yanık türküleri içine alan bir şiir yazmayı düşünüyorum. Seviyorum türküleri.

Dinar'da sağlık memuru olan oğlunun yanına giden yaşlı amca, "Bu savaş bitmeyecek mi efendi?" diye soruyor.

İsmail anlatıyor, ben anlatıyorum: Bitecek.

"Emme sürüvedi haa!" deyip yeniden soruyor: "Sizce Alman yenilecek mi?"

"Yenilmek üzere!" diyoruz.

"Bediüzzaman Hazretleri, Alman kralı Hitler saklı Müslüman oldu, Rus'u yenip bitirdikten sonra açıklayacak. Alman asla yenilmeyecek diyor, duymadınız mı?"

"Kim Bediüzzaman?"

"Büyük adam; Borlu'da sürgün! Yani okumuş."

"Nerden duydun bunları?"

"Valla her yerde söyleniyor."

"Ağabeyim iki yıl önce söyledi Almanların bu savaşı yitireceğini! Bunu da duydun mu?"

"Kim ağabeyin?"

"O da büyük adam!"

"Okumuş mu?"

"Çoook! Hâlâ da okuyor."

Adam uzaklarda gezinen bulutlara bakıyor: "Okumuşlar bilir! Bakma, biz o fırsatı kaçırdık. Babam çok dedi, git oğlum oku! Ama bende o göt yoktu, gitmedim. Siz de öğrenci misiniz?"

"Gönen'de öğrenciyiz."

"Ha öyle mi? Gönen'i duydum..." İki yanına bakındı sonra: "Bu sizin Gönen için biraz değişik söylüyorlar, doğru mu?"

"Nasıl değişik?"

"Kızlarla filan bir arada, öğretmenlerin önünde, diyorlar."

“Onu diyenler bizi çekemeyenler! Biz köylerimizin iyiliği için okuyoruz, öğretmen olacağız. Kısa zamanda karanlığı aydınlığa çevireceğiz.”

“Karanlığı aydınlığa çevireceksiniz de neden çekemiyorlar?”

“Orasını bilmiyorum, ağabeyime sorayım!”

“Nerede ağabeyin?”

“Benim ağabeyim Devrek’te.”

“Ne yana düşer Devrek?”

“Zonguldak’ta; buraya biraz uzak. ”

“Ne yapıyor orada? Sürgün mü?”

“Yok, asker. Yurt görevini yapıyor.”

“Subay mı?”

“Yedek subay.”

“Ha, şu iş!”

“Hangi iş amca?”

“Okumuşlar daha iyi bilir ama Alman yenilmez.”

Dinar’a gelince sepetini, torbasını alıp indi. İnmesine yardım ettik.

Bu kez de Çivril’e giden trendeyiz. Bir küçük bölümde oturuyoruz. Az önceki askerin söylediği türküyü söylüyoruz. İsmail enstitüde mandolin çalar. Hasan Çalış’la aynı köyden olduğu belli. O akordeon da çalar. Ben daha tam beceremiyorum mandolini.

Irgıllı’da iniyoruz. Enstitüde öğrenci olan Birsen’in babası demiryolcuymuş. Biz inerken o biniyor. Giysilerimizden biliyor kızının okulundanız. Eliyle koluyla selam veriyor. Önce anlamıyoruz bize mi, başkasına mı bunca selam.

“Enstitüleri çok severim. Ben Birsen’in babasıyım. Selam size, selam size!” diyor.

“Sevmeyenlerin yamacında sevenimiz var; o da orada kızı okuyan bir baba!” deyip gülüyoruz.

“Buraya kadar iyi geldik Bay Tahir!” diyor İsmail. “Buradan öte bilmem ne yaparız?” Arayıp tarayıp Süngüllü’ye gidecek bir araba buluyoruz. Soruyoruz: “Bizi alır mısınız?” Genç sürücü kim olduğumuzu soruyor. Ona da anlatıyoruz kimiz. Un bitmiş evinde, Irgıllı’ya unluk almaya gelmiş: “Çuvalların üstüne oturmak olmaz. Kıyılara otursanız buyurun!” diyor.

“Ne vereceğiz sizin köye kadar?”

“Öyle binin! Öğrenciden para almam!”

Halkın çok iyi yanları var. Büyük şair olup anlatmalı özel-
liklerini, güzelliklerini. Anlatabilmek için de iyi tanınmalı. Gor-
ki’nin yaptığı gibi yurdu batısından doğusuna, güneyinden ku-
zeyine yürüyerek, arabalara binerek dolaşmalı. Mustafa Nihat
Özön ile Hasan Ali Ediz’in Gorki için yazdığı önsözleri oku-
yarak onun deneyimlerini öğrendim. Süngüllü’ye bizi para al-
madan götüren köylünün üç oğlu, bir kızı var. Oğullarının biri
dörde gidiyor. Bizi o kadar beğendi ki, beşi bitirince oğlunu
Gönen’e vermek istedi. Yol boyu enstitüyü anlattık. Ispartalı
amcanın söylediği karalamaların doğru olmadığını söyledik. İs-
terse enstitüye kızım da verebileceğini anladık. “Kızım küçük.
Hem de kız çocuğunu göz önünden uzağa yollamak zordur!”
dedi.

Süngüllü’den ötesi çok sürmezmiş. Yürüyüverdik. İsmail ol-
dukça iyi giyimli. O da ben de şapkalıyız. Köylüler baş açık
gezeni tutmaz. Akşamın dar zamanı, sığır hergele geri gelirken
köye girdik. Çınarın altında adamlar İsmail’i tanıdı. Ondan beni
sordular. “Aynı sınıftanız” dedi. Homa bir bayırın yüzünde, bol
sulu, yeşillik, güzel bir köy. Bol ığde, erik, badem, ceviz ağacı
var. Suları çağlaya çağlaya akıyor. Bir çağlayan da İsmailgilin
evin yanında var.

Anası Rabiye teyze yaşlanmış. İki kız kardeşin biri gelin, biri
evde. Gelin olan Hörü’dür. Küçüğü İraz’dır. Sarıldılar İsmail’le.
Epey zaman kopmadılar. Akşam için erişte pişirmeyi düşün-
müşler.

“Biz geldik diye değişiklik yapmayın. Arkadaşım öyle ko-
nuklardan değil!” dedi İsmail.

Gelin kardeşi yoğurt bulup getirdi. Pekmezle bir tencere erik
hoşafı yapmışlar. Eğilip elini öptüğüm için Rabiye teyze beni
çok beğendi, sol dizinin dibine oturttu, “Oğlum, oğlum” diyor.
İsmail, ağabeyinden mektup gelip gelmediğini sordu.

“Fotoğraf var hem de!” diye anasından önce yanıtladı İraz.
Nohut burun, ufak bir kız. Bakışları etkileyici. Kalktı hem mek-
tubu hem aynanın yanında asılı fotoğrafı getirdi. Böylece Mus-
tafa ağabeyi, eşini, iki çocuğunu görmeden tanımış oldum.

"Ah sizin geldiğiniz gibi onlar da gelse! Çok özledim. Ah kuzularım, ayrılıklara dayanamıyorum. Kuzularımı bir daha görmeden öleceğim diye korkuyorum." Bütün analar böyle! "Dur bakalım teyze, daha İsmail'in, İraz'ın çocuklarını göreceksin!" dedim. Bu sözüm hoşuna gitti. "Ama inanamıyorum; yaş yetmiş, iş bitmiş!" İraz da "Ben evlenmeyeceğim!" diye tutturdu. "Elinde mi köy yerinde? Ben de evlenmeyecektim, everdiler!"

Aklım kitaplarda. Gelir gelmez dalmak olmaz diye sesimi çıkarmıyorum. Bir yandan da "Zaman var, yarın bakarız" diye avunuyorum. Arada, "Acaba hangi dolapta?" diye çevreme bakıyorum. Teyzeye de İsmail'e de soramıyorum.

Yemeği yedik yemedik, bir adam geldi; Ahmet Acar'ın babası Abdullah dayıymış. Bir iplik çeksen kırk yamalığı dökülecek.

"İşten geldik! Ahmet'in arkadaşları gelmiş dediler. Üstümü değiştirmeden yürüdüm. O neye gelmedi? Yoksa başında bir iş mi var? Anası tasalanıyor. O da ben de karışık düşlerden yatamıyoruz."

Acaba niçin yatamıyorlar düşlerden? Biraz serinletici haberler vereyim Abdullah emmiye diye düşündüm: "Ahmet bizim kümenin başkanı. Gene seçtik kendisini! İş çok. Bize bakma, biz gezeriz. Ama o kümenin başından ayrılamaz" dedim.

"Yahu bu dünyanın işlerine akıl ermiyor. Benim oğlan kendini yönetemez, bir kümeyi nasıl yönetiyor? Kaç kişi?"

"Altmış."

"Hallah Allaah!"

Anlattık nasıl yönettiğini, pek sevindi. "Başka okullarda olsa benim gibi yoksulun oğlunu arka sıraya atarlar. Enstitü tutmuş küme başkanı yapıyor!"

Bundan sonra sustu arkadaşımızın babası. Bir daha konuşmadı. Soru sorduk yanıtlamadı. Sırtını duvara verdi, uyudu kaldı. Ağzını da açtı, horluyor. İraz kikir kikir gülüyor.

Rabiye teyze, "Bu gariban yorgun, siz de yorgunsunuz!" dedi.

Az sonra yatsı okundu. Uyardık Ahmet'in babasını: "Hoca seni çağırıyor, git namazını kıl!"

"Hoca beni çağırmasın; yerime onu vekil ettim, kılıverir" dedi, kalktı. Kalktığı yer çok topraklıymış gibi kışını çırpıp alışkanlık-

la. "Gidip yatayım! Yarın bizde buyurun. Madem oğlumun arkadaşısınız, bir çorbamızı için."

"Bu kez olmazsa bir daha gelişimizde mutlaka içeriz!" diye söz verdik.

Homa bizim Akçaköy'e benziyor. Ama daha yeşillik, yemişlik. Kuru üzüm, erik, içde, badem, ceviz çıkardılar ortaya: "Haydin yiyin güçlenin!"

Adını bilmediğim bir yemiş daha var. İlk görüyorum.

"İraz! Yarın da güzel otlarımızdan yol gel, kızım!" dedi anası. "Gelmişken göklerini alsınlar. Baharın ucu."

Bu şakalı konuşmalar da bizim köyü andırıyor.

Rabiye teyze ertesi sabah evin hayatına saç kurdu. Sığırı sıpayı saldı, geçti teknenin başına. Yağlı ekmek yapıyor. İsmail dolapların anahtarlarını alınış. "Biz biraz ağabeyimin kitaplarına bakacağız." dedi. Teyze, "Sakın sırasını bozmayın!" diye öğütlüyor. İsmail anahtarı soktu kilide.

Mustafa ağabey Anatole France'ın bir sözünü güzel yazısıyla yazıp dolabın iç kapağına yapıştırmış:

*Lütfen benden ödünç kitap istemeyin. Çünkü ben bu kitaplığı ödünç alıp da geri vermediğim kitaplarla oluştur-
dum.*

Anatole France

Çok hoşuma giden bu sözü defterime not ettim. İlerde kitaplığımın uygun yerine ben de yazacağım. Bir yandan da üzuldüm: Buradan kitap götürme olanağı yok.

Rabiye teyze hamurun başından kalkıp geldi: "Aman kuzularım, sırasını bozmayın! Aldığınızı aldık yere koyun! Mustafa'm gücenir. Giderken tembih etti: Elletme ana, diye yalvardı."

İsmail, "Korkma! Hiç ellenmemiş gibi, aldığımızı aldık yere koruz," diye yatıştırdı anasını.

"Korkma teyzecim" diye ben de güvence verdim, elinden tutup teknenin başına götürdüm. "Sen bize katmer yap, acıktık."

İraz bir otun arasına yeşil soğan doğramış, yoğurtla karıştırmış. Teyze bükme yapmış: "Kitapları bırakın gelin, sıcak sıcak yiyiverin!" diyor.

Bir duvarın kimi yerini yüklük, kimi yerini dolap yaparak iyi değerlendirmiş ustalar. Ama tahtalar bir koruyucuyla kaplanmadığı için kurtlanmış. Üç dolap tıka basa kitap dolu. Raf- lar derin, Mustafa ağabey üçer sıra yerleştirmiş. Yerli yabancı, tanımadığım, bilmediğim şairlerden, yazarlardan kitaplar. Bil- diklerim çok az. Ortaokuldan sonra öğretmen okulunda bunca kitap biriktiren, okuyan Mustafa ağabey gözümde büyüdü. Ona bakarak henüz biz hiçiz. İnsan bu derece iyi nasıl yetişebilir? Boşa zaman geçirmeden, elime geçen parayı başka yere harca- madan kitap almalı, okuyup böyle temiz biriktirmeliyim.

Rabiye teyze bir daha çağırıyor. En iyisi önce bükmeleri yemeli. Kitaplara sonra gene bakarız. İsmail içeride kaldı, ben çıktım hayata. Teyzenin bir yüzlerini yağladığı bükmeleri Iraz siniye dizmiş. "Ağabeyimi bekleme, sen başla!" diyor. "Sıcak yenir bu!" Arada tatlı tatlı göz kırpmıyor. Bir küçük peşkir verdi kucağıma. "Üstünü batırma."

"Haydi sen de gel Bay İsmail!"

Şeyh Bedreddin Destanı ile Portreler'i bulmuş, çıkıp geldi. Yarım bükmeyi dürüm yaptım, ısıracaktım, bırakıverdim. İsmail'in elinden kitapları aldım.

Rabiye teyze sordu arada:

"Nereden aldığını aklında tutuyorsun değil mi yavrum?"

İsmail eğilip yanaklarından öptü anasını: "Hepsini yerli yeri- ne korum, hiç üzülme, hiç, hiç!" dedi.

Iraz da "Ağabey, oturup da hiç hu bükmelerden yiyeyim deme, hiç, hiç!" dedi, bizi güldürdü.

"Bedreddin'in kim olduğunu biliyor musun?"

"Yazıyor ya üstünde. Simavne Kadısı Oğlu?"

"Neresi Simavne?"

"Valla, bildiğim işte bu kitabın kapağındaki!"

Gönen'de derslere on beş gün ara verilmeli, kalmalıyız burada. On beş gün Mustafa ağabeyin kitaplarını okumalıyız. Hepsini değil, zaman yetmez, yalnız bu "destan" gibileri.

Kahvaltıdan sonra yeniden oturduk dolabın önüne.

Eppeyce var Bursa'da yatanın kitapları: Kafatası, Gece Ge- len Telgraf, Sesini Kaybeden Şehir, Bir Ölü Evi, Bedreddin Destanı'na ek. Orhan Selim takma adıyla yazdığı: İt Ürür Ker-

van Yürür! Dergi dermelerinde Nâzım üstüne önemli yazılar da var.

Sabahattin Ali'ninkileri de bulduk bir paketin içinde: *Değirmen, Dağlar ve Rüzgâr, Kağrı, Ses, Kuyucaklı Yusuf*. Yeni Kitapçı yayını, ilk baskılar hepsi.

Oktay Akbal'ın ilk kitabı: *Önce Ekmekler Bozuldu*.

"Ben bunları okumadan Gönen'e dönmem!" dedim.

"İyi ya, kal burada! Ben Ahmet Acar'a söylerim."

Dergi dermeleri ise bir hazine. Bunları alıp götürsek, Gönen'de nereye koyabiliriz? Hem de bırakır mı teyze? Dolapları destikçe Gorki'nin bilmediğimiz kitapları çıkıyor. Tagore'un kitapları çıkıyor.

Köyü dolaşarak biraz hava alıp geleceğiz. Gelmişken Homa'yı da görmeliyiz biraz. Bağa bahçeye bakacağız. Hasan Çalışgile, Ahmet Acargile, okula uğramalıyız. Biz de yarın öğretmen olacağız, öğretmenlere bir selam vermeliyiz. Gelip yeniden kitaplara sarılmalıyız.

Homa'da iki gün kaldık. Yurdun kuraklığı, çoraklığı içinde saklı bir cennete benziyor. Doyulmaz bir gezi oldu. O dolaplar değerli bir kitaplıktır. Iraz en güzel, en hoş kızıdır köylerin. Mustafa ağabey yoktu ne yazık. Ona nasıl teşekkür borçluyum! İsmail'e, anasına; bize güler yüz gösteren Homalılara.

Ertesi gün gene oturduk kitapların başına; akşama kadar. Yalnız Nâzım'ın şiirlerini değil, Sabahattin Ali'nin öykülerini, yazılarını okumaya çalıştım. Akşam da kalkmadım başından. Nâzım'ın şiirlerini ezberlemeliyim. Bunu nasıl yapabilirim? Şuncacık bir zaman dilimi içinde kaçta kaçını yazabilirim?

İsmail ne diyeceğini bilmiyor. "Başka yolu yok, çalışacağız! Sonra getirip yerine koyacağız!" dedi sonunda.

"Ama enstitüde iyi saklayacağız!" dedim ben de.

"Eveet."

"Ben onların hepsini elimle, tek tek harflerle yazacağım. Bu dediğimi yapacağım göreceksin!" dedim.

"İyi olur Bay Tahir! Ben de yazın izne gelirken getirir yerine korum. Sabahattin Ali'ninkileri, Oktay Akbal'inkini de al, onları da ben okurum," dedi.

Aldıklarımızın bir listesini koyduk dolaba. "Dolabı bizden önce açarsan üzülme, kitaplar sağlam yerde," dedik, imza attık. Aldıklarımıza gazeteden kap geçirdik. İsmail'in çantanın dibine bastık hepsini.

Rabiye teyze, erik kurusundan kuru üzüme, bademden cevi-ze birçok yiyeceği çıkılara, keselere doldurdu: "Kuru boş gidilmez Homa'dan!" diyor, öyle cömert, öyle tokgözlü.

Hazırladığı katmerleri de aldık. İrgıllı'dan geçecek trene yetişmek için çıktık. Bir daha ya gelir ya gelmeyiz diyerek teyzenin elini öptüm; Hörü'yle, İraz'la tokalaştık. İraz enstitüye gelebilse ne iyi olurdu.

Karakuyu'da İzmir'den gelen trenle birleştik. Bölmeler tıka basa dolu. Oturacak yer yok.

"Gel, İkincinin koridoruna dikilelim!" dedi İsmail. Koltuklara oturmak yasak ama dışında dikilmek değil. Öyle yaptık.

Az sonra kapalı bölmeden bir adam çıktı:

"Söylen bakem, siz nerede okuyunuz?" diye sordu.

İlk bakışta anladım, iyiliğimize değil sorusu. Gene de söyledik Gönen'de okuduğumuzu.

"Köy enüsdosu yani?"

"Enstitüsü."

İsparta'da gülyacı tüccarıymış, İzmir'den geliyormuş.

"Siz orada müzük görüyor musunuz?"

"Müzik görüyoruz."

"Söylen bakem, hangi şarkıları öğreniyunuz?"

"Ohoo, çok!"

"Sayın bakem birgaçını!"

Aklımıza gelenleri saydık.

"Daha daha?" diyor.

"Valla bunlar işte" dedik.

İçeri gidip bir gazete getirdi:

"Bakın burada ne yazıyor? Al mendili saçakladım/ Anasının yanında kızını kucakladım." Gazeteyi serdi önümüze. "Millet Meclisi'nde bütçe görüşmeleri yapılırken Eskişehir Milletvekili Emin Sazak Enstitülerde ananelerimize aykırı müzik eğitimi yapıldığını öne sürdü..." Sordu gülyacı tüccarı: "Bilmiyor musunuz bu türküyü?"

“Hayır bilmiyoruz.”

Gerçekten duymamıştık. Hep böyle kondurmalar üretiliyor. Öğretmenlerin önünde kız erkek birleşerek, anasının yanında kızını kucaklayarak. Bunları Meclis’te söyleyip gazeteye yazdıranlarda hiç utanma yok.

Gülyağı tüccarı Kâmil Bey’le epey konuştuk. “Bildiğimizi söylemiyor, saklıyoruz” sanıyor. “Bilmiyoruz, duymadık!” diyoruz, inanmıyor. Baladız’a geldik. Trenin yarısı Burdur’a ayrıldı. Biz Isparta yönüne gitmeyi sürdürdük. Kırıkçayır’a yaklaşırken Kâmil Bey’in kapısını tıklattık: “Buyurun inelim, konuşumuz olun. Size enstitümüzü gösterelim. Müziklerimizi de dinleyin!”

“Olmaz ne yazık, Isparta’da işim var. Ama bir gün geleceğim, sözüm söz!” dedi.

Akşam olmak üzere. Kırıkçayır’da inip Kâmil Bey’e el salladık. Gitti tren. Biz de yürüdük. Akşam yemeğine yetişemeyiz belki ama etütte orada olmalıyız. İsmail’in ağır çantasını sırayla taşıyoruz. Ne çok düşmanı var enstitülerin? Asılsız sözler yakıştırıp köy çocuklarına kara çalıyorlar. İsmail de bana soruyor yürürken: “Ama neden?”

“Domuzluklarından.”

Sonra Orhan Selim’in küçük yazılardan oluşan kitabın adını söylüyorum arkadaşşıma:

İt Ürür Kervan Yürür.





Birden ikiye geçince bende değişmeler hızlandı.

Okuduğum kitaplar değişti. Osman Karaca, İbrahim Kozak, İsmail Üste daha yakın arkadaşlarım oldu. Öğretmenlerle ilişkilerim gelişti. Yeni öğretmenler gelmeye başladı. Okuduklarımı, köylerde görüp öğrendiklerimi onlarla tartışmaya başladım. 23 Nisanlar, 29 Ekimler gelince törenler oluyor. Radyo, yeni yönetimin yapıtlarını anlata anlata bitiremiyor. Sivas demiryolunun, Birecik köprüsünün. Çubuk barajının resimleri ders kitaplarına kadar girmiş. Ders kitapları "Cumhuriyet, Cumhuriyet" diye yazıyor.

Ama yurdumuzun geniş yüzeyini yoksulluk kaplamış. Bütün sular başıboş. Çubuk'tan başka baraj yok. O da başkentin suyu için. Birecik köprüsü gibi 100 tane yalnız Fırat üstüne ister. Öbür illerde köylüler küçük bir ırmağı geçmek için saatlerce yol gidip sakıncalara atılıyor. İnsanların kimi boğulur, geçemez. Demiryolları az, trenler seyrek, gecikmeli. Örneğin kimi tam bir gün gecikiyor. Giysi, takvim, yazı yenilemeleri olmuş ama yenilikler şehirlerin dışına çıkmamış, köylere varmamış.

Halk Partisi bizim Akçaköy'e sürekli *Ulus* ile onun eki *Yurt'u* yolluyor. Bol propaganda yapıyor. Yazın tozun, ateşin içinde yanıyor, kışın çamurun, dondurucu soğukların içinde kırılıyoruz. Doğru dürüst üstümüz başımız yok. Bir çift pabucu ortaklaşa dört kişi giyiyoruz. Hastalıklar geldi mi gitmek bilmiyor. Örneğin bir "göz ağrısı" geldi, nasıl bir hastalıksa, gözlerimiz irinleşip aylarca aktı. Köyde tutulmayan kalmadı. Ne doktor ne ilaç, ne bakıcı, ne iğne! Dininceye kadar kanıyor burunlarımız. Bütün bir Osmanlının yükü üstümüzden geçmiş. Onunki inmiş, Cumhuriyet'inki binmiş. Sanımca öncekinden hafif değil

Cumhuriyet'inki. Üstelik kazanç yok, can yok kimsede. Bir de jandarması, yol yapımı, angaryası.

Ben sanırdım bir bizim köy yoksul. Bir bizim köy bakımsız. Ötekileri çoktan cennete çevirdi Cumhuriyet. Yazılanlar, söylenenler yalan olamaz. Kitaplar yalan olamaz. Bir de çevremizdeki köyler yoksuldu belki: Armut, İğdir, Elden, Ulupınar, Erikli. Öğretmenle yazıma gittiğimiz köyler. Sadece bizim Burdur yanının köyleri: Kavacık, Örencik, Yazıköy, Hacılar. Öteki iller çoktan aldı başını gitti. Atatürk, "Az zamanda çok ve büyük işler başardık!" diyor. Çok işler yapıldığına göre, çoktan cennet oldu öbür illerin köyleri sanırdım.

Köy okulunun son, enstitünün ilk sınıfında düşüncelerim ciddi olarak böyleydi. Ama...

Çok geçmeden bir gezi daha yaptım. Isparta'nın Findos köyüne gittim Mustafa Koç'la. Orayı görünce çarpıldım.

Bizler okumak için Gönen'e geldik. Gönen de bir köy. Bağlı bahçeli, eskilerden gelen büyükçe bir köy. Çarşısı var, yatılı okulu, hamamı var. Fena sayılmaz durumu. Gerçi onun da yoksulu çok. Belki bunlar kendi tembelliğinden yoksul.

Mustafa Koç arkadaşşımla konuşuyoruz. Ben düşüncelerimi açıklayınca kara kara susuyor. O da benim gibi yazmaya istekli. Ama sanki öz düşüncesini yazarsa, hatta yazmaz bana söylese, elinin parmağım, dilini keserler ya da gökyüzü çatlar, yeryüzüne çöküverir. Dudaklarını sarkıtarak susuyor.

Birer ikişer görmeliyim çevre köyleri. Mustafa'nın köyü uzak değil Gönen'e. Büyük Findos, Küçük Findos olmak üzere birbirine yakın iki köy bunlar. Büyükçe köyler hem de. Adlarından belli, tâ Selçuklulardan, hatta Romalılardan sürüp gelen köyler. Her yanları ören, gâvur gömütü, hamam yıkıntısı dolu. Su yolları, camisi, minaresi Selçuklulardan kalma. Çoğu ayakta. Uzun Osmanlı döneminde korunmuş. Epey uzun tarihli büyük köyler. Findos'taki yaşamı gördüm, altüst oldum. Gerilik, yoksulluk anlaşılır gibi değil. Bizim o yan köylerinden daha korkunç yoksulluk. Yamasız, yırtıksız insan yok. Çoğunun avurdu çökük, dişleri dökük. Evler kerpiç, avlular çamur. Yollar köprüsüz, çitler çürük. Bir kız gördük yün eğiriyor, güzel, ama sanki hasta. Dudakları yarık, gözleri şibilli... Jandarmalar gelirken adamlar

tütün tabakalarını saklıyor. Adamlar “Beş lira salmayı nereden buluruz, tahsildarı nasıl savarız?” diye düşünüyor. Kadınlar bazlamanın arasına katık bulamıyor. Bulunan bir parça keşlik boğazdan geçmiyor. Başım uğulduyor.

Gelip geçmiş büyük dönemlerden sonra bunca gerilik neyin nesi? Savaşlar erkekleri, çok şeyleri alıp götürmüş. Altı yüzyıl süren padişahlık yalnız sömürmüş, savsaklamış. Cumhuriyet ise bir iş başarmamış henüz. Kitaplarda baraj resmi, bayramlarda söylev yetmiyor. Ortada bir büyük yalan var. Sabahattin Ali’nin öyküleri kanıt değil mi?

Başka başka köyleri gördükten sonra bu kanım güçlendi. İşte önümüzde Ankara’da yapılmak istenenler, yapılamayanlar! Atatürk geçip gitti, İsmet İnönü Cumhurbaşkanı. Her yetkiler onda gibi gelirdi bana. Durmadan ödün veriyor ya da verdiliyor Toprak Yasasından. Yakında Köy Enstitülerini de baltalayacaklar. Homurtular bunu gösteriyor Sonra bütün giysi, yazı, takvim, şu bu yenilemeleri silinecek.

İşte ben böyle geri, yoksul, cahil bir çoğunluğun içinden geliyorum. Nâzım Hikmet, paşa torunu olduğu halde bu acılara sırt dönmedi. Sabahattin Ali bir subayın oğlu, kendi de bürokrat olduğu halde rahatını tepti, her şeyi göze alıp yazdı. Ben yazmayacak mıyım? Ulusun yüzde sekseni köylü, susuyor. Kadınlar dilsiz. Dili olmayacak mıyım onların? Sanımca budur önümdeki görev. Budur yükleneceğim sorumluluk.

Şok geçirmiş gibi dönüp geldim Gönen’e.



Nâzım'ın Etkisi



Homa gibi, Findos gibi Isparta'nın burnu dibindeki Çönür gibi, bizim şuradaki Manastır gibi köyleri gördükçe düşünüyorum; gördüklerimi okuduklarıma, okuduklarımı gördüklerime vuruyorum. Burdur'un burnu dibindeki Askeriye, Kışla, ötedeki Düver, Yazı ve Yarıköy'ler, Hacılar. Şiirler yazıyorum, bunları arkadaşlarıma okuyorum. Findoslu Mustafa, Homalı İsmail, bizim kümeden İbrahim Kozak, üçlerden Osman Karaca bir araya geldik mi Sabahattin Ali'nin öykülerini, Nâzım Hikmet'in şiirlerini konuşuyoruz. Onun Anadolu yolculuklarını anlatan Yalnayak şiirini, Meşin Kaplı Kitap'ını, Kırk Haramilerin Esiri'ni Osman ezbere okuyor.

Homa'dan getirdiklerimizi beyaz kâğıtlara kitap harfleriyle yazdım. Bunları ciltleyip kitap yaptım; dönüp dönüp okuyorum. Hem de konuşuyorum arkadaşlarla. Mustafa dudaklarını devirip sürekli susuyor. İbrahim Kozak düşünüyor:

"Böyle yararlı kitapları neden yasaklıyorlar?"

Ayı ini köyler, balçık kasabalar, kel dağlar.

Gezilerde çevreme bakıyorum. Gördüklerimin bu betimlere uyduğunu düşünüyorum. Gazeteleri okuyorum. Radyoyu topluca dinliyoruz. Haberlere yakın Müdür Uzgil kampanyayı çaldırıyor, toplanıyoruz. Anlamadığımız ayrıntılar üstüne öğretmenler açıklama yapıyor. Tartışma oluyor. Dünya ve yurt haberlerini atlamıyoruz. Yaşam boyu sürdüreceğimiz bunu. Müdür Uzgil'in söylediklerinin daha genişini, aklıma göre daha tamını düşünüyorum. Köyümüzden, yurdumuzdan, halkımızdan, çağımızdan sorumlu olacağız.

Osman Karaca'nın yanına gidiyorum: "Öyle değil mi? Sen de benim gibi düşünmüyor musun?"

Osman, "Bizim Yönetim ortalama bir yol tutuyor. Müdür, sanırım en geride olanı da hesaba katıyor. Biz ayırıyoruz. Biz bak-sana, Türk yazınının yıldızlarını okuyoruz. Dünya yazınını tanımaya çalışıyoruz. Kaç kişi var bizim gibi; çevrene şöyle dik-katle baksana?" diyor.

"Öyle miyiz?" diye düşünüyorum. Yokluyorum düşüncemi. Göğsüme gür bir soluk doluyor: "Hayır, daha iyi şiirler yazmalı, daha yalın, açık anlatmalıyım durumu. Ben ki içlerinden çıkıp geldim. Parçasıyım geride kalanların.

Artık

hepinizin kafasına

şu

daaaaaank desin:

Köylünün toprağa hasreti var,

toprağın hasreti

makinalar!

Bu ne yalın, ne doğru söz! Bunu anlamayacak, anlayıp etki-lenmeyecek var mı? Ben daha açığımı, dosdoğrusunu söyleme-liyim. Ama nasıl?

Günlerdir düşünüyorum. Nâzım'ın kökeni bambaşka. De-desi paşa, anası ressam. Yahya Kemal'i ailece tanıyorlar. Da-yısı Ali Fuat Cebesoy bakan. Böyle işlere karışmasa çoktan o da milletvekiliydi. Ya da bakan. Doğru bildiği yolda özveriyle çalıştığı, korkunç güzel şiirleri yazdığı için yıllardır cezaevinde yatıyor; kimin için? En başta işçiler, köylüler için. Ya biz kendi-miz ne yapıyoruz kendimiz için? Ne yapmalıyız?

Kaç kez beylere ırgat gittim, ekinlerini biçtim? Gelip köy-lerden bizi toplar, yirmi kuruşa sabahtan akşama kadar ça-lıştırırlar. Öğle olur, akşam olmaz. Kopar bellerimiz. Burdur yanlarında toprakların çoğu beylerin. Yoksullar yarıcı, ortakçı, kölesi beylerin. Duyuşuma göre Doğu Anadolu'da, Güneydo-ğu'da, Adana, Antep yanlarında durumlar daha kötü. Savaşte-pe ekibi yurt gezisinden dönerken Gönen'den geçti. Dinledim anlattıklarını. Niye ben gerçekleri daha açık dile getirmeyece-ğim?

Ah, Ali İhsan Beyhan öğretmen askere gitmeseydi! İstanbul'a yakın bir yerde şimdi. Mektubu geliyor. Ben de ona yazıyorum. Asker mektupları okunduktan sonra veriliyor diye düşüncelerimi tam açmıyorum. O yedek subaydır. Yedek subaylarınkini açıp okumadıklarını nereden bileceğim? "Sen doldurup geldin bunları! Gir bakalım içeri!" derlerse, o da yıllarca çıkamaz zindandan.

Şiirlerimi dergilere göndereyim çıksın, adım duyulsun, sonra kitabımı bastırayım. Nâzım'ınkiler gibi arka arkaya çıkarayım, elden ele dolaşsın hepsi. Fiatları ucuz olsun. Az parası olanlar da alabilsin. Parası olmayanlar ne yapsın peki? Ah kitaplar parasız olsa! Ya da herkesin kitap alacak parası olsa! Yoksulluk en kötü kıyım insanlara. Evet kıyım, zulüm! Osman dayımı düşünüyorum, Erzurum'da asker. "Erzulum" diye söyler. Hâlâ dönmemiştir.

Evet, yalın, açık şiirler yazmalıyım ama söylev gibi değil. Söyleve benzer şiirleri sevmez kimse. Ben son derece yumuşak sesle söylemeliyim. Okuyan söylediğimi anlamalı. Söylediğimin izleyicisi olmalı. Köyleri bu durumdan kurtarmanın uğraşına girmeli. Uğraş verilmezse ayı ini köyler bayındır, balçık kasabalar bakımlı, kel dağlar yeşil olabilir mi? Kim beylerden alır toprağı, verir köylüye? Kim çeker getirir o kuru topraklara demir tırnaklı makinaları? Yoksulluğu, haksızlığı yenmek için büyük uğraşlar gerekiyor. İnsanları bu uğraşa özendirmeyecek şiiri ne yapayım?

Bizim oralarda bahar yürümüştür şimdi, tıpkı buradaki gibi. Hele Burhaniye, Horsunlu, Feslek yanlarında kuduruyordur toprak. Atları, eşekleri yeşile çeker, yirmi bir gün yeşil yedirirler. Yeşil arpaya "hasıl" denir. Biçer getirir, verirsin. Su gibi sıpsıvı olur dışkısı. Kış boyu biriken dertler, kurtlar gider. Sonra kuru'ya çeker, dengeltirsin. Yoksul köylerde çocuklar hasta olur, öksüre öksüre tükenir kadınlar. Kimi evlerin unu biter. Hele ki yenir otlar çıkmıştır. Yenir otlar olmasa insanlar kırılır.

İşte 17 Nisan geliyor.

17 Nisan enstitülerin kuruluş günüdür. Yasamız, 17 Nisan 1940'ta çıktı. Elbet kutlayacağız. Çıkıp şiir okuyacağız.

Sonuçları 17 Nisan'da açıklanmak üzere bir yarışma açıldı. Yayıtlar Müdür Yardımcısı Şakir Gürpınar'a verilecek. Sabiha

öğretmen de olacak seçici kurulda. Aradan duydum, son sınıftan Hasan Çalış da giriyor kurula. Aralarında yeni öğretmenlerden Ali Özcan, Rahim Ünüvar var. Elemeyi onlar yapacak.

Herkesin ağzını açık bırakacak, yeni bir şiirle katılmalıyım. Son sınıfa gelince kurullara ben girerim. Öğrencilere her işte sorumluluk yükleniyor. Tartışırız öğretmenlerle. Oyumu, yurdun durumunu anlatan şiirlere veririm. Bir benimle olur mu? Yoksul köy çocukları arasından şairler yetişmesine yardımcı olurum.

Türkiye'nin sınırlarından taşacak kadar çok şairimiz olmalı. 20 bine yakın öğrenci okuyor enstitülerde. Bitirip gidenler de köylerde yetiştirecek. Kim bilir ne cevherler çıkacak? Enstitülerin açılması iyi oldu. Ah, Toprak Yasası da budanmadan çıksaydı Meclis'ten! Çok ödün veriyor bu İsmet İnönü.

"Katılma süresi mart sonu bitiyor. Herkes şiirini versin!"

Tek şiirle katılma sınırı var. Geçen yıl ikinci oldum. Bu yıl üçüncü olursam gülerler. En az ikinci olmalıyım gene. Birinci hatta. Kim yazıyor benden iyi? Kim okuyor benden iyi? Kim tanıyor Türk yazınının yıldızlarını? Yakın arkadaşlarım tanıyor ama onlar şiir yazmıyor. İsmail'in şiirleri güzel ama tembel, az emek veriyor. En iyimiz Osman ama şiir de öykü de yazmıyor. O bir eleştirmen olacak belki. İbrahim Kozak öykü yazacak; hazırlanıyor. Sait Faik'i verdik okusun, Sabahattin Ali'den, Gorki'den ayırlamıyor. O da "Türkiye'nin Gorki'si" olacak.

Madem tek şiir sınırı var, uzun bir tane yazayım. Üç şiirlik çılgılık sığdırayım içine. Evet, şiirim çılgılık olsun. Jandarmayı, tahsildarı, köylülerimizi üzen orman askerlerini, ille de geriliği, yoksulluğu anlatayım. Onlar bizi besliyor, karnımızın ekmeğini, sırtımızın pamuğunu yetiştiriyor. En tok, en bayındır onlar olmalıyken bu halleri ne? Hâlâ Taş Dönemini yaşıyor köyler.

Anama sesleniyorum arada: "Özledin beni biliyorum. Sabret, analar sabırlı olur. Yakında geleceğim" diyorum. "Komşular sorarsa, onlara okuyup uyandığımı, yıkılmaz istem gücüyle köylerimizi ısıtmaya hazırlandığımı söyle, benim ince düşünceli anacığım." diyorum.

Beyaz kâğıtlara tek harflerle yazdım. Arkadaşlara okumadım bu kez. Sonuç açıklanınca şaşırırsınlar. Bir iki yerini değiştirmek, biraz daha güzelleştirmek gerekebilir diye beklettim üç gün. Sa-

natta ivenesslik sakıncalı. Ne diyor atasözü: “Yavaş yavaş acele et!” Neler biliyorum!

Üç gün var tanınan sürenin bitmesine.

Rahim Ünüvar soruyor: “Şiirini verdin mi?”

Önemsemiyor gibi, “Vermedim.” diyorum.

“Katılmıyor musun?” diyor merakla.

“Daha üç gün var; katılırım.” diyorum.

Pekiştiriyor: “Mutlaka katıl!”

Şiir beşiğinde uyuyor, bilmiyor.

Katılımcılar Müdür Yardımcısına teslim ediyor yapıtını.

Sonunda ben de götürdüm. Şakir Gürpınar alıp bir baktı: “Dedim herhalde Baykurt katılmıyor; aferin! Bakla bakla yazmışsın; çok okunaklı. Dilerim birincilik senin olur. Çok güzel bir meslek kitabı koyduk ödöl olarak. Haydi hayırlısı.”

Başımla selam verip çekildim.

“Dur!” diye bağırıldı. “Yahu bunun hepsi bir şiir mi?”

“Evet. Türü böyle.”

“Nasıl türü?”

“Köylerin sorunları üstüne yazdım. Sorun çok, şiir uzun!”

Güldü: “Aferin; sevindim.”

Sonucu bekliyoruz. Geriden, uzakları izliyorum. Seçici kurul toplanıp duruyor. Bir, iki, üç. Demek çok şiir katıldı. Ya da tartışma çıktı. Belki Hasan Çalış birinciliğin bana verilmesini istemiyor. Diretiyor köylüsü Nezihe alsın. Belli mi olur insan?

Gidip Osman’ı buluyorum. “Birincilik senin, ne merak ediyorsun?” diyor. “Ama sen bunlara boş ver. Bunlar önemli değil. Önemli olan sevdiğimiz yıldızlara ulaşmak, çalışıp aşmak onları! Gerçi kolay aşılmazlar! Önemli olan uğraşmak, anlıyor musun?”

Bu Osman Karaca insanı deli eder. “Anlıyorum Bay Osman! Buldun yıldızları aşacak insanı!”

“Öyle konuşma! Başta sen, bütün arkadaşlar, sorumlusunuz, hem de zorunlusunuz buna! Okumadın mı ne diyor Nâzım Hikmet kendisi? Ben ölmüş babamdan ileri, doğacak çocuğumdan geri ve bir kavganın adsız neferiyim! Düşündün mü, nedir bunun anlamı?”

İyi ki kendisiyle aynı kümede değiliz. Çatlatırdı beni. Ben kimim, Nâzım'ı aşayım?

İsmail Üste'yi buluyorum; acaba Hasan Çalış'la konuştu mu? O da Homa'dan ya? Oyunu vermiş mi? Belki bir söz almıştır ağzından.

"Birincilik senin, ama ikincilik benim değil!" diyor o da.

"İşletme beni İsmail!"

"İşletmiyorum!" diyor, göz kırıyor.

"Bir söz mü duydun Bay İsmail?"

"Duymaya gerek yok, birincilik senin! Ama ikinciliğin benim olmadığını duydum" diyor, gene kırıyor gözünü.

Hay Allah, nasıl sabretsem?

Dersten çıktık, yemeğe gideceğiz. Şakir Gürpınar, kolunun altında kitaplar, öğretmen odasına yürüyor. Gördü beni, çağırdı parmağıyla: "Biraz gelir misin?"

Ardıma bakıyorum: Kim, ben mi?

"Evet sen! Ama şimdi değil yemekten sonra, gel de biraz konuşalım seninle."

Küt küt kül vurmaya başladı yüreğim. Benim delikanlı yüreğim kimi zaman hiç dinlemez beni.

Yemek mi beni yedi, ben mi yemeği? Birinciliğimi kutlayacak herhal. Ama neden böyle önceden kutluyor ki? Açıklasın sonucu, herkesin içinde kutlasın! Şakir Bey açık insan değildir. Ne düşündüğü karşıdan anlaşılmaz.

Bekledim Yönetim'in önünde. Yemeğini yemiş, iki dakika sonra geldi. Kapısını açarken bileğimden çekti:

"Şiirin çok çok güzel! Birinciliği sana verdik. Önce candan kullarım." Odasının ortasında yeniden sıktı elimi: "Candan gönülden kullarım seni! Ancak..." Durdu, çekmecesini açıp bir dosya çıkardı. Büyük bir dosya. Kim bilir kaç kez elediler? Kim bilir ikinciliği, üçüncülüğü kimlere verdiler? Yakında öğreniriz. Şimdi önemli olan "ancak"ın anlamı? Acaba ne var dilinin altında?

"Ancak bu şiir çok sert Baykurt! Birkaç yerini yumuşatacağsın. Çok değil, biraz yumuşatacağsın! Yani sende açıkça Nâzım'ın etkisi var!" Bir şey demeyip sustuğumu görünce sordu: "Çok mu okuyorsun?" Düşündüm, herhalde tanıyor Bursa'da

yatanı. Ondan ön adıyla söz ediyor. Ama derslerde hiç sözünü etmedi.

“Kim Nâzım?” diye sordum.

“Bilmiyor musun? Yatar Bursa’da. Okumadın mı şiirlerini?”

“Hayır okumadım. Var mı sizde?”

“Vardı getirmedi. Çünkü yasak.”

“Yasak ise nereden okuyacağım?”

“Ama okumuş gibi etkisindesin. Yarışmaya verdiği yapıtın iki yeri çok sakıncalı. Enstitülerimizin dostu var, düşmanı var. Ben oralarını çizdim. Uygun biçimde değiştirip getireceksin. 17 Nisan günü önce sen, sonra öbürleri, yapıtlarınızı okuyacaksınız.”

Dediklerinin tersini hiç düşünemem, benden istediğini yaparım gibi kendine güvenli, biraz da buyurucu, şiiri elime verdi: “Haydi bakalım!” dedi.

“Efendim, ben böyle istekle, buyrukla yapıt değiştirmem” dedim kararlı.

Güldü babaca: “Değiştirirsin, değiştirirsin, haydi.”

Çıktım dışarı. Bir yere, bir göğe baktım. Kalınca bir kalasın ucuna asılı kampanamızın yanı boş. Gidip sekisine oturdum. Baktım, şiirin her dizesi kırmızı kalemle çizilmiş: “Sarınmaya kefen bulamayan ölümler, yüz karası bir dönem, boğmacadan giden bebeler, geldi mi gitmeyen hastalıklar, köyler taş devrini yaşıyor...” Hep çizilmiş. Kalkıp sınıfa doğru yürüdüm. İsmail’e anlatayım dedim. Açıklanmamış sonucu açıklamış olacağım. Benden değişiklik istiyorlar. Yapsam da kötü yapmasam da. Madem ikisi de kötü, yapmayayım! Hem de kimseye duyurmayayım bu öneriyi. Yarın da şiiri Şakir Bey’e geri vereyim. Ama darılmasın, temize çekip vereyim.

Birkaç kez yeniden okudum. İki yerini kendim, kendime göre değiştirdim. Yeniden temize çektim... Kırmızı çizikler tümünden yok oldu. Gidip kapısını çaldım.

“Şiiri yeniden temize çektim ama dediklerinizi yapmadım ne yazık” dedim.

“Neden?”

“Efendim, bir yapıt değiştir deyince değiştirilmez!”

“Evladım. Türkiye’nin en büyük şairi Yahya Kemal yirmi yıldır sürekli değiştirir. Bugün bu sözcük, yarın şu sözcük. Hâlâ kitap çıkaramadı!”

“O değiştirsin, ben değiştirmem.”

“Peki ver bana, bir daha okuyayım.”

Selamlayıp çıktım. Selamlamadı demesin.

17 Nisan bayramı da geldi. Bütün enstitü törenlikteyiz. Törene Isparta’nın, Burdur’un Milli Eğitim Müdürleri, müfettişler, birçok başka konuklar gelmiş. Topluca İstiklal Marşı söyledik. Müdür konuşma yaptı. Oyunlar oynadık topluca. Koro halinde türküler söyledik. Eğitimbaşı bir şiir yarışması açıldığını, şimdi sonuçların açıklanacağını söyledi.

Şakir Gürpınar kurul üyeleriyle birlikte ortaya geldi:

“2/B’den Baykurt birinci.”

“Aferin! Değişiklik yapmadım diye kızmadılar demek!”

“Baykurt buraya gel!” dedi Şakir Bey. Gittim. Ödül olarak Jean Jack Rousseau’nun Emil’ini verip elimi sıktılar.

Daha altı kişiye kitap ödülleri verildi böyle.

Sonra, “Haydin gidin.” dediler.

Ödüller elimizde, yerimize döndük. Tören sürüyor. Konuklardan biri konuşuyor. Herhalde sonra bize gelecek sıra. Şiirlerimizi okuyacağız. Bekliyoruz heyecanla.

“Tören bitti!” demezler mi?

Önce anlamadık, bir şeyin ayırdına varmadık. Arkadaşlar kutlamaya toplandı başıma. Soruyorlar: “Nasıl bir şiir, neden okumadın, yoksa okumayacak mısın?”

“Efendim şiir okumayacak mıyız?” demek bize mi düşer? Ama öğrenciler, öğretmenler bekliyor. Ne zaman okuyacağız derece alan yapıtlarımızı? Törenin bittiği söylendi. Yoksa okutmayacaklar mı? Birden bu kuşku girdi içime. İbrahim Kozak var yakınımda. Ona sordum, yaparlar mı böyle bir kalleşlik?

“Yok canım; ummam!” dedi.

Ben de “Yok canım, yapamazlar!” diye düşündüm

Yoksa yarışmada derece alan şiirler için ayrı bir toplantı mı var? Arada çıkıp yemekevinde mi okuyacağız? Konuklar hem yemek yesin hem dinlesin örneğin? Zaman kazanmak için örneğin?

Hayır, hiçbirı olmadı. O gün geçti, okumadık. Ertesi gün okumadık. Okusak da bir yakışığı olmaz artık. Derecelerimizi verdiler ama törende okuma koşulunu kaldırdılar.

Böylece Nâzım'ın etkilerini silmiş, sakıncayı önlemiş olduklar. Nasıl başkaldıracağımı bilmiyorum. Ahmet Acar, "Yuuh ineklere!" dedi. Kmemizden başka bir tepki gelmedi. Küme ğretmenimiz yorum vermez bir yüzle susuyor.

"Ne yazdınız da birinci oldunuz? Aramızda okuyun, duyalım!" diyenler var. Nezihe herkese vermiş ikinci gelen şiirini. Ellerde dolaşıyor. Kısa onunki. Benimki uzun. Birkaç kez yazıp çoğaltmam zaman alır. Gene de öyle yaptım, üç kez yazdım.

Okuyanlar: "Tamam! şimdi anlaşıldı derece alan şiirlerin törende neden okunmadığını!" dediler uzata uzata.



Motorcu Fethi Usta



Gene de bizi iyi bir haber bekliyormuş.

Bol güneşli bir gündür. Boyunlu dağların başında bir tek bulut yoktur. Coğrafyamızın bu yanları güzel bir aydınlık içindedir. İnsanın, suyun, ağacın, güzel yapıların yalnız dışını değil, içini de görebileceğin bir parıltının içindedir dünya. Kampana çaldı: "Alana, alana, alana!" Enstitü düzenine az çok alıştığımız halde, Isparta köylerinden Cıvcıv Kadriye: "Ahh gene alana!" dedi. "Vallaa billaaa bıktım bu toplantılaadan! Nedir bu? Hee gün, hee gün! Bizi bureye toplantı yapın diye mi topladıla, yoksa okutmeye mi?"

"Alana, alana, alana!"

Dinlemedik Kadriye'yi. Var gücümüzle koştuk. Geç kalırsak ayıp olur. Herkesten önce değil ama sona kalmadan vardık.

Müdür Ömer Uzgıl, çok uykusever biri gibi şiş gözlerle, evinin merdivenlerinden inip geldi, öğretmenlerin arasına durdu. Günlük yoklamanın bir an önce verilmesini bekliyor. Eğitimbaşı, Yapıbaşı, Tarımbaşı hep orada, bekliyorlar.

O her şeyin dışı gibi içini de gösteren parıltının içinde. Müdürün solunda, tanımadığımız biri dikiliyor. Boyu normalden uzun. Kolları neredeyse birer metre. Kara kaş, kara göz, hem de zenci denecek derecede kara derili. Buna karşılık temiz denizler kadar mavi gözlü, acayip sarı derili bir adam. Belki yeni bir usta öğretici. Kararlı gözleri ilerde bir yerlere bakıyor. Duruyor kıpırtısız.

Yoklamalar verildi.

Müdür yumruğunu ağzına kapatıp öksürdü. Arkadaşlarımın çoğu gibi ben de dikkatimi, boyu büyük ya, herhalde görevi de büyük olan adama çevirdim. Acaba enstitüye alınacak yeni atların eğiticisi mi? Yoksa köylerde olmayan ama olması ge-

reken bir sporun öğreticisi mi? Neci olduğunu kestirmeye çalışıyorum. Çivriilli arkadaşlarımızın köylerine çingeneler çok uğrarmış. Böyle insanlar, kemandan büyük bir yaylı çalgıyı inanılmaz derecede güze! çalar, geceleri insanları ay batıp gün doğasıya oynatırmış.

Memnune Çakıcı: "Müziksiyen bu!" dedi alaylı.

Yitirdiğim bahsin acısından hâlâ dilim yaralı.

Düzelttim: "Müzişyen."

"Çok güzel çalar! Göreceksin yakında mandolinler atılır. At kuyruğu yaylarla o keman irisi çalgılardan birkaç kamyon gelir. Bu adam çalgı öğretmeni. Boyunun uzun olduğuna bakma, ruhu İbrahim Karadeniz'inki gibi incedir."

Çok geçmedi. Müdür Uzgıl: "Arkadaşlar!" diye söze başladı. "Bundan böyle enstitümüzü, çağın uygarlık simgesi elektrik ışı-ğıyla aydınlatacağız. Beş yıldır kullanageldiğimiz gemici fenerlerini artık tarihin deposuna kaldıracacağız. Motorcu Fethi Ustayı sizlere tanıtmaktan mutluluk duyarım."

Küme öğretmenleri, enstitü başkanı, bütün öğrenciler çıt etmeden bekliyorduk. Toptan bir alkış koptu. Bugün gibi aklımda, alkışımız biraz uzayınca, uzun boylu adam, sanki dayanılmaz bir basınç altında kısaltmaya başladı. Kısaldı, unutulmuş masallardaki gibi bir cüce oldu. Boyu gerçek ölçüsüne biz alkışı kesince geldi. Başını eğerek elini ateşte ısıtır gibi uzatarak bizleri selamladı.

Müdürümüz bir süre daha elektriğin övgüsünü yaptı: "İşte arkadaşlar, Fethi Usta aramıza bunun için geldi."

Fethi Ustanın sanki on değil, yirmi parmağı var. Her kümeden ikişer öğrenci ayırıp kim bilir nerelerden direk, porselen düğme, tel, ampul bulup bütün enstitüde görünen hem de ilgiyle izlenen bir çalışma başlattı. Çukur kazılıyor, direk dikiliyor. Büyük sınıflardan ağabeyler ayaklarına tırnaklı çengeller geçirip direğe çıkıyor, porseleni bağlayıp telleri uzatıyor.

Enstitüyü yeni bir ağıla ördüler böyle. Ben yalnızca üç kez çukur kazımına gittim. Çünkü kitaplıkta görevliyim. Hazırlıklara daha fazla katılamadım diye üzüldüm. Enstitüyü uygarlık ışığına kavuşturacak adamın biraz yakınında olmayı istiyorum.

Çalışmalar ilkbahar, yaz, bütün güz sürdü. Karacabey’de mi, Sultansuyu Harasında mı bir çıkıntı motor varmış. Üç arkadaş getirmeye gitti. Motorun geleceği gün akın akın Kırıkçayır’a indik. Olimpiyat yarışlarından dünya pehlivanlarımız geliyor sanki. Fethi Usta, son sınıftan ağabeylerle birlikte motoru Birinci Okulun ardındaki küçük yapıya koydu. Boş zamanlarımda bakmaya koşuyorum. Sıkılı yumruk gibi susuyor orada.

Fethi Usta eski tulumlar içinde, elleri yağa batmış, alnında yeşil ter damlalarıyla durmadan çalışıyor. Gözleri bana takılınca gülüyor, “İyi misin?” diye hatırimi soruyor.

Üç güne bir kitaplığa gelip kitap alıyor. Beni oradan tanıyor. Acaba kendisine hayran hayran baktığımın, okuduklarını evik çabuk benim de okuduğumun ayırında mı? Acaba 700 öğrenci içinde en iyi şiirleri yazanın ben olduğumu biliyor mu? O yıl Eski Yunan Tarihi okuyoruz. Dünyaya birkaç bin yıl önce gelse bir Yarıtanrı da onun olacağını düşünüyorum içimden.

İkiden üçe geçmeye hazırlanırken kitaplıktaki görevi bıraktım. Yeni iş bölümünde kafama Fethi Ustanın yardımcısı olmayı koydum. Bu isteğimi saklıca küme öğretmenimize söyledim. “Orada hem biraz kitap okurum hem de kendisinden yararlanırım. Bu isteğim olursa çok mutlu olurum” dedim. En özel isteklerimizi açabilmenin cesaretini vermişti bize.

“Olursa mutlu olacaksın demek?”

“Çok.”

“Öyleyse kolayına bakarız.”

Üç ay için iş bölümünün yapılacağı günü sabırla bekledim. Seçilmem kesinleşince hemen motorevine koştum. Varıp kendisine yardımcı geldiğimi söyledim görgülü görgülü. Eğilip elini öptüm. Öyle tutup çaktırmadan öpüverdim.

Buna kızdı; çekecekmiş ama çekememiş anlamı verdi yüzüne:

“Hoş geldin; ama eli öpülmeyecek insanların elini asla öpmeyeceksin! Bu nokta önemli!” dedi.

“Öpmem!” dedim.

“Eli öpülecek insan da azdır dünyada.”

“Anladım...”

"Ama öpmek zorunda kalırsan ne yapacaksın?"

"Kalmam!"

Güldü: "Eli öpülecek iki kişinin arasına durur biri! Atlayıp geçecek misin?" Öyle keskindi mavi gözleri; bütün içimi görüyor, düşüncemi okuyor sandım. "Ama ne olsa bir insan! Yani insan derisine bürünük! Öpmezsen ayrımcılı olur, daha kötü!"

Düşündüm başka çözüm yok, öpmeye hiç değmeyecek bir el; "Evet geçeceğim!" dedim açık seçik.

"Hayır!" dedi.

Sesine öyle bir özellik vermişti, başımı öne eğdim.

"O zaman ne yapacaksın bak! Çok önemli!" Sağ elimi yakaladı. Öpecek gibi ağzına götürdü. Dudağını, elimi tutan kendi eline değdirdi: "İşte böyle öpeceksin! Dudağın o insan derisi içindeki yaratığın eline değmeyecek."

Bir daha yapıp gösterdi: "Anladın mı?"

Gözlerim fal taşı: "Anladım." dedim.

"Öyleyse birer çay içelim şimdi, hem de konuşalım."

Motor kuzu kuzu yatıyor yerinde. Akşama vakit var daha. Yazbaşı, geç çöküyor karanlık. Arada tomruk dilinecek, tahta biçilecek olursa çalışıyor, onun dışında susuyor.

Fethi Usta gazocağına ispiroto döktü, çaktı kibriti. Biraz bekleyip pompayı bastı. Sonra çaydanlığa su doldurdu, koydu üstüne. Bunu yaparken musluktaki suyu biraz akıttı. "Çok güzel kitaplar var kitaplıkta!" dedi. "Ama sayıları az ne yazık! Hiç olmazsa onar tane olmalı Gorki'nin kitaplarından. Bir tek kitabı 500 kişi okur mu? Soruyorum."

"Okumaz."

Panait Istrati'nin Akdeniz'i pencerede bir gazetenin üstünde duruyor. Motorevinde ikinci bir oda var. Orada masası, karyolası, küçük dolabı. Çok geçmeden su kaynadı. Demliğe çay kattı. Çayın içine bir tek karanfil attı. Sonra sıcak suyu boca etti. Bir gazete parçasıyla tıkadı çaydanlığın ibiğini. "Hele demlensin bakalım!" dedi. Bardakları getirdi.

Altımızda birer tabure var. Acayip bükülüyor otururken.

"Siz böyle kitaplar okumaya nasıl alıştınız?" diye sordum.

"Gayet basit! Her gün yemek yemeye nasıl alıştıysam! Her gün bir şeyler yiyorum. Niçin? Midemi doyurmak için Bilir mi-

sin, insanın midesi gibi kafası da acıkır Kafayı doyurmak için de okumak gerekir. Bu yüzden okuyorum.”

Onun İzmir’den ya da Edremit’ten geldiğini duyduk. Acaba kimi kimsesi yok mu? Böyle sorular ha deyince sorulamaz değil mi? Kendisi anlatmıyor. Enstitüyü yedi ay içinde ışığa boğdu. Olimpos’un başındaki ateşi dünyaya yayan Promete gibi bir kahraman olup çıktı gözümüzde. Onu kimse cezalandıramaz. Kurtarıyoruz.

Ara sıra öğretmen odasına gidiyor, ara sıra yemeğinde masalarımıza oturuyor, oyunlarımıza, eğlencilerimize katılıyor. İstek üzerine bir gün çıktı şiir okudu:

*Küçükken dedi ki dedem
Çoğu gitti azı kaldı
Büyüdüm ihtiyarladım
Çoğu gitti azı kaldı*

*Etik etik yetişecek
Çoğu gitti azı kaldı
Bütün yollar bitecek
Çoğu gitti azı kaldı*

Bir gün de elini kulağına atıp, Erzurum dağları kar ile boran’ı söyledi; deli gibi alkışladık. En çok da ben alkışladım.

O dev yapılı adamın saz teli gibi ince bir sesi var.

Bardakları sıcak sudan geçirip çayı kattı. Benimkine şeker koydu. Kendininkine koymadı. “Ben çay içerim, şerbet içmem!”

Yaşama ilişkin böyle bilgileri kitaplardan mı topluyor, yoksa kendi mi deneyip buluyor?

Yudumlamaya başladığım çay, Akçaköy’de Topalın Hüseyin’in verdiği o ilk çaydan lezzetli, müthiş bir şey. Kattığı karanfil bambaşka bir lezzet vermiş.

Asıl önemlisi: Fethi Usta beni büyük bir insanmışım gibi görüyor. Onuruma çay demledi. Boşları birkaç kez doldurdu. O gün akşam yemeği için kampana çalasıya konuştuk. Ondan sonra kol demirini sokup motoru çalıştırdık. Şalteri indirdik. Şöyle oldu: “İndir!” dedi bana. Gösterdi neyi indireceğimi. He-

men anladım, yaptım dediğini. Yollar, alanlar, belli başlı yapılar, yıllardır kapalı gözleri açıldı da görmeye başladı sanki: Aydınlanıverdi.

“Kalk yemeğe git şimdi. Zahmet olmazsa gelirken benimkini de getir. Süleyman Ustaya söylersin, verir. Birimizden birinin burada durması gerek. Bakarsın Müdür Uzgil yada Yapıbaşı, motor nasıl diye görmeye gelir.” Göz kırptı: “Haydi marş! Bundan sonra bu temiz giysileri de çıkar. Eskilerin yok mu?”

Çok eskilerim yok. Geçen yılın yazlıkları var. Dizlerine içten yama koymam gerekiyor. Yakında yenileri verilecek. Düşünce-mi söyledim. “Getir bir görelim; gerekiyorsa burada yamarız” dedi.

O yaz üç ay çalıştık birlikte. Mevsim dolanıp güze döndü. Köye izne gidip geldim. Yerime, geçici olarak ikilerden Attila’yı aldı. Attila köye gitmedi, iznini enstitüde geçirdi. Güzün yeni iş bölümü yapılmadı. Kışboyu biraz Attila, biraz ben Fethi Usta’ya yardım ettik. İlkbaharda kum ölçümüne ayrıldım. Fethi Ustayı seyrek görür oldum.



İçme Suyumuz



Kampanamız gene dan dan dan çaldı.

“Alana, alana, alana!”

“Eyvah gene bit araması!” dedik. “Alana!”

Derslikte Hayriye Öğretmen Bizans’ın çöküşünü anlatıyordu. Hemen defteri, kitabı kapattık. Bir an önce alana koşmak gerekiyor. Arkadaşlar yürüdü. Öğretmen arkadan geliyor.

“Hocam sıkıştım!” diyerek helaya koştum. Bir tek boş göz kalmamış. Biraz bekledim. Gömleğimin dikiş yerlerine, donumun uçkurluğuna bakıyorum. Sirke, yavşak, bit çıkar diye ödüm sızıyor. Bit çıkanların giysilerini etöv denilen kazana sokuyorlar. Sararıyor. Saçını sifıra vuruyorlar. Boyalı kuş gibi dolaşıyorsun ortalarda. Kızlardan utanıyorsun... Gene de bitin önü alınamıyor. Bitin bir, uyuzun iki. II. Dünya Savaşının en azgın yılı. İkinci sınıftayız.

Enstitü üçerli sıra olmuş, Müdürü bekliyor. Varıp en arkaya durdum. Küme öğretmenimiz Ahmet Bilgen elleri göğsünde dikiliyor. Müdür Ömer Uzgil geldi az sonra. Eğitimbaşı Ayhan Karasu, Yapıbaşı Hasan Baştuğ, Tarımbaşı Osman Gürkan. Enstitü Başkanı Hilmi Naz, on kadar öğretmen. Birinci Okul yapısının merdiveninden indiler. Hilmi Naz son sınıflardan bir ağabey; öğrencilerin oyuyla seçildi. Demek bir toplantı yapıldı, o da katıldı.

Müdür her zaman yoklama aldığı, konuşma yaptığı yerde duruyor. Öğretmenler kümelerini birer daha denetledi. Küme başkanları sayılarımızı enstitü başkanına götürdü. O da kümelere “Hazrol!” çekip Müdüre koştu. Bütün enstitünün 820 öğrenciyle görüşe hazır olduğunu bildirdi. Askerlikteki gibi. Böyle yapılmasını Ankara mı istiyor acaba?

Müdür başkana teşekkür edip bulunduğu yerden bir adım öne çıktı: “Günaydın arkadaşlar!”

Top gibi bir "Sağol!" çıktı bizden. Aşağı yukarı geçen yıl bu sıralar gelmiştik. Sayıla selamlama biçime girdik. Müdür başkına bir şeyler söyledi. Başkan: "Konuşma düzeni alalım, açıklama var!" dedi.

Bit araması yok. Göğsümde tuttuğum hava çıkıp gitti. Geniş bir dörtgen olduk. Çöktük yere. Hilmi Naz ortalarda dolaşüyor. Bizim kümenin yanından geçerken Ahmet Acar'a: "Yeni iş bölümünde size iyi bir iş düştü!" dedi.

Yaz başlamadan yeni işlerimizi alacağız. Kümeler büyük birer iş üstlenip kendini gösterecek. Ondan sonra kimi izne gidecek, kimi yurt gezisine çıkacak.

"Bizimki nasıl bir iş acaba?" diye düşünmeye başladık. Şimdiye kadar büyük sınıflara yardım edegeldik. İlk kez kendi başımıza bir iş üstleneceğiz. Büyüdüğümüzü anladılar sonunda. Ama içimizde usta yok daha. Kocaman bir okulu, bir yatakevin, bir hamamı, bir öğretmen evini yükleseler altından kalkamayız.

"Hallah Allaaah, nasıl bir iş acaba?"

Toplantıya Ahmet Bilgen de katıldı, suskun dikiliyor.

Müdür Uzgil konuşuyor, sesi soluğu kestik, dinliyoruz. "Enstitümüz henüz kuruluş aşamasında. Çok çalışıp eksikleri tamamlamak zorundayız. Birçok yatakevi, birçok derslik yapacağız. İkinci Okul yapısının hâlâ eksiği var. Durmadan yeni öğrenci alıyoruz. Sayımız 1000'e yaklaştı. Yemekevimizi büyütme zorundayız. Biliyorsunuz savaş bitmedi. Bir yandan da ara vermeden dersleri yürütmek gerekiyor. Kuruluşu tamamlamanın zorluğu çok. Kısa zamanda yetişip köylere dağılacaksınız. Karacahillliği yenmek için açtığımız Seferberlik siz olmadan başarıya ulaşmaz. Bugün ilgili öğretmen ve yöneticilerle toplanıp yeni iş bölümünü yaptık. Toplantıya Enstitü Başkanımız Hilmi Naz da katıldı. Şimdi size kümelerin üstleneceği işleri teker teker bildiriyorum, iyi dinleyin!"

Gevremiş ekin tarlasında çekirge yürüyor gibi bir çıtırtı duyuluyor alanda, sessizliğin çıtırtısı.

Müdür Uzgil konuşmasını sürdürdü:

"5/A ile 5/B İkinci Okul yapısını tamamlayacak. İç sıva, dış sıva, kapı pencere doğramaları, badana. 4/A yemekevine ek, 4/B hamam yapacak. 3/A. /B, /C birer yatakevi, 2/A yeni koope-

ratif yapısı, 2/B.” Bizim kümeye gelince durdu. Bütün arkadaşlar öyle miydi acaba? Benim soluğum kesildi.

“2/B içme suyumuzu getirecek!”

Kiim? Biz mi içme suyu getireceğiz? Eyvaah gene yardımcılık! Öteki kümelere testilerle, tenekelerle sabah akşam içme suyu taşıyacağız? Olamaz! Bağırıp çağırmalı, karşı çıkmalı! Ama bir ilke var: Her iş saygıdeğer, beğenmezlik yok!

Arkadaşlar da benim gibi anlamış; puf puf ediyor, çoğumuz Müdürü dinlemiyor artık. Bilgen öğretmene soruyoruz arada. O da gülüyor kıs kıs. Sözcük söylemiyor.

Müdür birinci sınıfları büyük sınıflara yardımcı olarak dağıttı. Hazırlık kümeleri sürekli ders yapacak. Yalnız I/A sebze bahçesi ile güllüğü çapacak. Hazırlık kümeleri bilmem kaç bin fidan çukuru kazacak. Müdür, çalışmaların hemen başlamasını buyurdu. Öğretmenler kümeleriyle birlikte çalışacak. Ayrıntılı bilgi Yapıbaşı Hasan Baştuğ’dan alınacak. İş alan kümelerin kültür dersleri kesilecek. İş bölümünü gösteren çizelge Birinci Okul ile Yönetim’in girişlerine asılacak. Müdür Uzgil hepimize başarılar diledi.

Eğitimbaşı sözden çok işe önem verdiğiinden, kısa konuştu. Kümeler ayağa kalktı. Bilgen öğretmen Ahmet Acar’a usulca bir şey söyledi. O da “Dersliğe gidiyoruz arkadaşlar!” dedi.

İşin enini boyunu görüşüyoruz. Enstitünün kuzeyinde güzel Tınaz Dağı yatıyor. Uzaklardan bakınca gerçekten tınaza benzediği için bu adı almış. Eleğinden akan kaynağı enstitüye getireceğiz. Bunun için 50 santim eninde, 80 santim derinliğinde yol kazacağız. Künk döşeyip örteceğiz. Enstitünün üst başına depo yapacağız. Bağlayacağız suyu, akacak!

“Yaşadık, iki haftada tamam!” diyen oldu arkadaşlardan.

Benim de içimden öyle geçti: “Gerçekten iyiymiş işimiz!” Bir çırpıda bitirip izne gideriz. Bize gezi sırası gelmez. Daha üst sınıflardan çıkmayanlar var.

Ertesi gün Ahmet Bilgen’le Hasan Baştuğ aldı bizi; minna minna yapraklı, uğurböceği kadicık çiçeklerle örtülü Gönen kırına çıkıp baktık; az ilerde Müdür. Tarımbaşı, enstitü başkanı dikiliyor; kollarını o yana, bu yana uzatarak konuşuyor, ellerindeki kâğıda çizgi çiziyorlar. Bunlar işte böyle tuhaf insanlar.

Kimi mühendis, kimi mimar olmuş. Oysa hiçbirinin mesleği değil. Müdür Uzgil resim öğretmeni; plan çizmeyi biraz o bilir belki.

Yürü yürü bitmez keçi yolundan Tınaz'ın dibine vardık. Amfi yapılacak gibi oyumlu bir yerde kara çadırlar görünüyor. Çınarın altında durduk. Ötelerden köpekler çıktı. İbrahim Kozak, "Meh kıcı kıcı!" çekerek kandırdı onları. Aferin çektim ona. Zıt yönlere taş atarak köpek kandırmayı, o arada yol almayı ben de bilirim.

Ahmet Bilgen ile Hasan Baştuğ yetişti ardımızdan. Sekiz kilometre imiş kazacağımız yol. İçimden "çok değil!" dedim.

Yapıbaşımız, "Size güveniyoruz a-arkadaşlar." dedi. Böyle "Arkadaşlar" diyerek bizi pohpohluyorlar. "Bi-biliyorsunuz köyün suyunu bölüyoruz. Hiç doğru değil. Köye de bize de yetmiyor. Bir gün önce suyumuz kavuşsak iyi olacak. Isparta'ya, Ankara'ya yazılar yazıldı. Çaya karışıp giden bu suyu alabildik. Kimse ayırdında değil çok iyi su! Gösterin kendinizi. Yüzünüz ak olsun a-arkadaşlar!"

Var gücümüzle bağırdık; "Sa-sağooooo!"

Çadırların önünde kucağı çocuklu kadınlar dikiliyor. Uğultumuz onlara kadar gidiyor. Bakıyorlar böyle niçin uğulduyoruz kırlarda?

Bir akılsızlığa canım sıkıldı. Hiç araç almadan çıkıp gelmi-siz. O gün amaç yalnızca işi görmekmiş. Boşu boşuna görmek olur mu? Gelmişken birkaç yüz metre kazardık.

Çalılar arasında uzun eşek, saklambaç oynayarak, türkü söyleyerek dönmeye başladık. İsmail Üste'yle, İbrahim Kozak'la, fırsat buldukça birbirimize şiirden, öyküden söz ediyoruz.

Bilgen Öğretmen sekiz arkadaşımızı ambara yolladı. Dört yeni, on eski kazma, biraz da kürek alıp 2/B'nin yatakevine getirdiler. Bir şu terazisi, biraz ip, iki açılır kapanır metre.

Ertesi gün törenlikte Müdürün bir konuşmasıyla uğurlandık. Sanki cenge gidiyoruz. Omuzda kazma kürek, marş söyleyerek Gönen kırına açıldık;

*Aynı yolda aynı emek
Gönüllerde bir tek dilek
Türk köyünü önde görmek
Engelleri aşıyoruz
Ülkümüze koşuyoruz*

Sanıyorum en gür benim sesim çıkıyor. Artık kümemizde kız yok. Kızlar dikiş işliğinde toplandı. Enstitümüz kız dolu. İçlerinde güzeller çok. Marşımızı duyup hayran olsunlar. Hiç sıtma değmemişe benziyor sesim. Enstitüden çıktık, düzgün yürüme-yi, marş söylemeyi bıraktık. Hey çeken, hoy çeken, ele avuca sığmaz çocuklar gibi dağıldık. Böyleyken bize iş verdiler!

Birer metre arayla dizildik. Kaynağın on metre açığından başlıyoruz. Kazmacı oluyorum. Avcumuza tükürüyoruz. Vur aslanım derine, gerine gerine! Çimenleri, gevenleri söküp yerin bağına dalıyoruz. Taş geliyor. Kürekçiler kazdığımızı atsın hele! Biraz uzağa atsınlar hem de. İnsan temiz çalışmalı. İlk elde 15 metre kazacağız. Taşlar. Canım insan hemen yorulur mu? Uzun, kısa, demir kalemler almışız. İki de balyozumuz var. Taşları parçalamak için elden ele geçiyor. Taşlar. Ee biraz var! Ama her yeri taş olacak değil. Kazıyoruz.

Üç arkadaş geri gidiyor; öğle yemeğimizi getirecek. Tam sekiz kilometre. Belki dokuz. Kazdığımız toprağı atıyor kürekçiler. İnsan her gün aşağıya yemek getirmeye gider mi? Burada pişirmeli. Buraya bir düzen kurmalı. Düşüncemi söylüyorum Bilgen Öğretmene.

"Yok; o iş zordur. Yemeğin enstitüde pişmesi iyidir" diyor. "Ekmek de fırından çıkacak."

"Peki! Madem öyle düşündünüz, öyle olsun! Ama zaman yitirmek doğru değil... Taşlar."

Taşlar... Gene taşlar...

"Burada pişirsek zaman yitiririz asıl!"

Taşlar sık sık. Yarım saat mola!

"Arkadaşlar! Dikkat edin, kazmaların sapı pürüzlü! Çakılar-la düzeltin. Eliniz patlamasın arkadaşlar."

"Tınaz'ın başında türbe var. İçinde yatanı görmüşler."

Halis Maral çıkarıyor bu söylenceyi.

“Bu ineğin adam olduğunu duyarsanız bana haber verin!”

Cık diye bir de tükürüyor Ahmet Acar.

Osman Aykut soruyor: “Hozatlıymış evliya, öyle mi? “

Ekrem Kabay paydosta dağa çıkmayı öneriyor.

“Varıp başında bir dua etmeliydik başlamadan.”

Yemek gecikiyor. Daha otuzar santim ancak kazabildik.

Hele bu bölümü bitirelim, dağa da çıkarız. Görürüz türbeyi.

Ama göze görünmez evliyalar. Ölüdür onlar.

“Arkadaşlar, kayalar çetin! Öğle yemeği niçin gecikti?”

Ahmet Taşal soruyor:

“Benim solucanların ötüşünü duyuyor musunuz?”

Taşal’ın hemşerisi Hüseyin Zeybek de açlığa dayanamaz.

İbrahim Karadeniz’in elleri kabardı bile. Enstitüye gelmeden ayakkabıcılık yapmış Denizli’de. Yani çıraklık. Enstitünün verdiği postalları beğenmiyor. İzinden dönerken biraz teyelli yüz getirmiş. Biraz kösele, iki de kalıp. Ayakkabı dikti kendine, onları giyiyor. Güzel gömlekleri de var. Giyimi düzgün. Kabaran ellerini öğretmene gösteriyor. O da “Yarın yemek getirmeye sen gideceksin!” diyor.

Arkadaşlar gülüyor: “İbrahim giderse zamanında gelir!”

Geciken yemekçiler göründü sonunda. Göçmenler gibi sırtlara asmışlar güğümleri. Omuzda getiriyorlar. Etli nohut. Pirinç pilavı. Üzüm hoşafı. Bir de kancık eşek önlerinde. Ekmeği yüklemişler. İş bırakıp koşuyoruz. İnanılır gibi değil, çuvalların içinde somunlar hâlâ sıcak!

Altı sofraya oluyoruz, çanak tabak dağıtılıyor. Ekmekleri bıçakla kesmeye sabrımız yok. Nohudun dağıtılmasını beklemeden ekmekleri yarıyoruz. İşteki hızımızın on katı bir hızla yiyip bitiriyoruz paylarımızı. Hoşafı dikiyoruz. Ne büyük mutlulukmuş birazcık uzayan açlıktan sonra doymak? Halil Yıldırım, İbrahim Kozak bize kıyasla yapılı arkadaşlar. Bakıyorlar kimse ekmek bırakmış mı? Bakıyorlar güğümlerin dibinde pilav kalmış mı? Yalnız yağlar kalmış. Bol yağla pişirmiş Süleyman Usta pirinci. Yağı dibe süzülmüş. Kaşık alıp sıyrıyorlar. Öğretmen konuşuyor:

“Yemekler iyi ama tutmaz! Akşam olmadan acıkırsınız.”

İşbaşı yapıyoruz yeniden. Bugün türbe de evliya da kalsın. Kazıyoruz. Hayır kazmıyor, söküz. Kayalar kat kat. Onları lokma lokma kırıyoruz.

İkinci oluyor. "Ah benim kalles solucanlar!"

Paydos zamanı geliyor. Daha altmış santim bile inemedik. Bir hesap yapıyoruz.

"İnek kayalar! Her yeri böyleyse bir ayda bilmez!"

Bilgen Öğretmen gülüyor: "Bir ayda tabii bitmez!"

Katılmıyoruz ona: "Kaç ayda biter peki?" Ne olsa şehirli. "Biz bitiririz!" Konuşuyoruz aramızda: "Bu bölümü 80 santime indirmeden paydos yok arkadaşlar!" İş inada biniyor. "Sen ağa, ben ağa, bu ineği kim sağa? Büzükleri sıkıp kazacağız içme suyumuzun yolunu!" Karanlık çökmesiye 70 oluyor.

Yarın tamamlarız arkadaşlar!" diyor öğretmen.

Ertesi gün kahvaltayı yapıp biraz erken gelmeye çabalıyoruz. Dün ikindin çok acıktık. Aç aç iyi olmadı.

Yolda konuşuyor öğretmen: "Müdüre söyledim: Efendim, toprak işi değil, taş işi yapıyoruz, çayla, zeytinle olmaz. Destek gıda vermeyi kabul etti. Müjdelerim. Ama savaş içindeyiz biliyorsunuz. Devlet önce cephedeki askeri düşünüyor. Çarşı pazar karaborsa."

On beş metrelik yeni bölüm alıyoruz. Öğretmen dünkü yerin biraz daha kazılmasını, çıkan taşın toprağın en az yarım metre uzağa kürenmesini istiyor. "Çünkü keçiler indirir aşağı. Gene bize iş olur."

İkinci gün de kayalar. İkinci gün de yemeklerin gecikmesi. Bizim şansımız ne zaman iyi gitmiştir? Yeniden ötmeye başlıyor Taşal'ın solucanları. Destek gıda ise gelmiyor. Ama kazdık, zor güç bitirdik o günkü yeri. Dönüşte bir tartışma başladı:

"Böyle birer metre arayla dizilerek olmaz arkadaşlar! Üç kişilik gruplara ayrılalım. Bölüşelim kazılacak yeri. Sonra ad çekelim. Herkes şansına razı olsun. Ben gece kalır çalışırım. Gerekirse battaniye getirir burada yatarım." Türbeye çıkmayı öneren diyor böyle.

"Sen parayla adam da çalıştırırsın!" diyor Ahmet Acar.

"Burada yatmak olmaz arkadaşlar! Geceler ayaz olur. Sonra yılan çıyan sokar; kim alacak sorumluluğu?"

“Ama öğretmenim, böyle de olmaz!”

Sesini alabildiğine yumuşatıyor 2/B’nin öğretmeni:

“Olacak... Olacak. Yani olacak arkadaşlar.”

Çoğunluk mendilini çıkarmış, elini sarıyor. Kimseninki sağlam değil. Patlayanlar var. “Yavaş yavaş acele edeceğiz arkadaşlar!”

Öğretmenin elleri de patlamış. Akşamüstleri tam 17.00’de paydos etmeyi öneriyor. Kimse razı değil. Zorluğun önünde onuru kırılmış çocuklar gibiyiz. Direneceğiz. Bir an önce bitsin görevimiz. Öteki sınıflardan “Size kolay iş verildi!” diye kıskananlar var. Katı gerçeği görüyoruz. İçimde inatçı bir ses: “Her yeri böyle değildir!” Cumartesi de akşama kadar çalışalım. Öğretmen buna da olmaz diyor. “Dinleneceksiniz! Hamama gideceksiniz!” Akşam dönerken kazmayı vuruyorum oraya buraya. Biraz toprak, biraz kaya.

“Ulan talih! Bu düzü çok ünlüdür arkadaşlar!”

“Kim?”

“Kör Salih!”

Bereket içimizde Salih diye biri yok. Öğretmen de yok. Zaten çok az öğretmenimiz, var. Kümelerimiz, altmışarlık. Öğretmenlerin çoğu cephede. Kimi daha önemli görevlerde, öyle diyorlar.

Bir yandan seviniyorum: Cumartesi çalışmayacağız; kitaplığa giderim. Dergiler gelmiştir. Gazetelerde yazın üstüne yazılar vardır. Beyaz kâğıtlardan katlayıp defter yaptım. Altına çizgili kâğıt koyup Şeyh Bedreddin Destanı’nı yazdım. Ötekileri de yazacağım. Herkese göstermiyorum. Defterlerin yüzü gazete kaplı. Gazete kapsız kitap okumuyorum. Osman Karaca’yla artık seyrek konuşuyoruz. İsmail’le arada yeni şiirlerimizi okuyoruz birbirimize. Osman ikimizi de eleştiriyor. Eleştirmenin ciddi iş olduğunu savunuyor. Belinski’nin Gogol dönemine, sonrasına etkisini anlatıyor.

Yerin altı granit kayalar. Kazmaların ucu köreldi, çelik kalemeler aşınıyor. Gerinip gerinip vuruyoruz. İkinci haftanın başında kendimizi Amasya kayalarını delmeye çalışan Ferhat’a benzetiyorum. Hepimiz birlikte tek Ferhat, hepimizin ellerimiz paramparça. Bir vuruşta bir santim iniyoruz. Ferhat’ın işinden zor işimiz.

"Ah biraz dinamit olsa!"

"Dinamit kim, biz kim İkinci Dünya Savaşı'nda?"

Bütün umarsızlığımızla Ferhat'a benzediğimiz düşüncesi büyüyor içimde. "Bunu şiire dökeyim." diyorum. Ferhat var ama Şirin yok; Şirin nerede? Peki Mehmene Banu kim? Kim bize koşul koydu da Demirdağını deliyoruz? Homalı İsmail'e soruyorum, acaba yeni şiir var mı Bursa'da yatandan? Fısıltıyla konuşuyoruz. Kel Hasan kaldı köyde. Hâlâ dedikodusu geliyor, çok kitap okuduğum, hep kendim gibi kimselerle konuştuğum... Burnumun büyüdüğü... Kendi köyümüzden olanlara tenezzül etmediğim. Şiirlerime komünistlik kattığım. Oysa komünistliğin ne olduğunu hâlâ bilmiyorum. Arkadaşlar da bilmiyor.

Pazar günü yalakları güneşe çıkarıyoruz.

Kayalar... "Anlaşıldı, bu iş sürecek!"

"Evliyaya ne zaman gidiyorsun Halis?"

Ferhat'ı anlatıyorum arkadaşlara. Çoğu benden iyi biliyor. O güzelim sevi öyküsünü kış geceleri köyde kaç kez okudum komşulara. Ah şu güdük kazmalar!

Kazmaları yivletmeye veriyoruz. Demirci işliğinde bir günde yapıyor arkadaşlar. Yeniden saldırıyoruz. Bu kez inişli yokuşlu yerlere geldik, iniş aşağı, sonra yokuş yukarı kazmamızı öneriyor Bilgen Öğretmen; gülüyorum. Acaba üşüttü mü kafayı?

"Duydunuz mu arkadaşlar? Bilgen Öğretmen bize yokuş yukarı kazdıracak! Haha haha! Haha."

"Niçin gülüyorsun be? Kazacağız."

"Haha! Şöyle şöyle dolanarak kazalım!" diyorum. "Yokuş yukarı kazarsak su çıkmaz!"

"Künk döşeyeceğiz. Fizikte Bileşik Kaplar Yasası var. Bu da o yasaya girer. Suyu künkle götüreceğiz."

"Haha! Bir de kunksüz götürecektik!"

Öğretmenimizin şaka yaptığını sanıyorum. Kazmayı alıp başlıyor kendisi kazmaya. Tek ben değilim, arkadaşların yarıya yakını benim gibi düşünüyor. Yalnız yağcılar sesini çıkarmıyor. Göze girmek için susuyorlar. Beş altı kişi diretiyoruz: "Yokuş yukarı asla çıkmaz! Fizikte şu yasa, bu yasa diye saçmalamayın!"

Öğretmen kâğıda çizip gösteriyor: "Bileşik Kaplar Yasasına göre bir sıvı hangi düzeyden bırakılırsa o düzeye çıkar, korkmayın."

Korkmuyoruz da. Böyle bilgisiz, derme çatma öğretmenlerle emeğimiz ziyan olmasın! Zaten orada burada iyi yetiştirilmediğimiz konuşuluyor. İş, iş, iş! Ellerimiz avuçlarımız patladı. Bellerimiz kopuyor yorgunluktan:

Kayalar! Yapı işlerinden sorumlu Hasan Baştuğ ile Müdür Uzgil çıkıp geliyor. İkisi de az konuşan insanlar. Biri zaten kekeme! Bileşik Kaplar Yasasını bir kez de onlar açıklıyor.

"Hem iş yapıyor hem fizik öğreniyorsunuz bakın!"

Bilgen Öğretmen benden yana bakıyor: "Üzülme, bak göreceksin, bal gibi çıkacak!"

"Bana göre hava hoş, ben kazarım. Ama çıkmazsa karışmam!" Gülüyor gene. Tartışmanın ardından enstitüye iniyoruz. Söylüyoruz öbür arkadaşlara. Bizim kafada olan çok. Yalnızca beşteki ağabeyler "çıkark!" diyor.

Pazar günü güllüklerdeki yerime gidip Gece Gelen Telgraf'tan on sayfa yazdım. Buğday buğday harflerle tek tek yazarken Nâzım'ın şiirini de kendi kendimin el yazımı da sevdim.

Nereden buldularsa, fındık üzüm dağıtıyorlar. Fındığı üzümü Almanlara sattığımız söyleniyor. Askerine yedirirmiş. Sovyet topraklarından geri çekiliyor artık. Kuzey Afrika'dan karşı cephe açılacağı söyleniyor. Hiç fındık verir mi insan Alman'a? Fındıkla üzümü yiyince daha iyi çalışıyoruz. Kazmalarımız yeniden yivleniyor.

Yeniden hesap kitap yapıyoruz. Sekiz kilometre 50 santimlik künklerle nasıl döşenir? En az 20 hin künk! Kim satın alır bunu? Hem künkler 50 santim mi bakalım? 55 diyen var, 40 diyen var.

Bir gün Müdüre sorduk: "Kungü nereden bulacağız?"

"Soruşturun; buldunuz mu satın alın."

"Kim satın alacak?"

"Suyu siz getiriyorsunuz. Başka kim alacak?"

"Para?"

Gülüyor: "Parayı siz bulacaksınız. Hele bir yolu kazın." Kazıyoruz. Ama korkuyoruz aynı zamanda; gülyağı para etmiyor-muş, nereden para bulur, künk alırız? Kazdığımız yol öyle kalır.

Yağmur yağ doldurur. Gelecek yıl bir emek daha. Ah bizi iniş aşağı, yokuş yukarı yoran bilgisizler! Yalnız yol kazmakla su gelmez ki! Bir yapının duvarlarını dikip çatısını örttün mü iş yaradır yapıcılıkta! Su yolunun kazımı da su getirmenin yarısı. En az 20 bin küngü Eskişehir'den Gönen'e taşımak kolay mı? Kırıkçayır'a kadar trenle taşıdık diyelim, oradan yukarı neyle taşıyacağız? Çimentoyu nereden bulacağız savaş içinde? Paranın bir avucu, çimentonun bir fiskesi! Depoyu neyle yapacağız şu karaborsa yıllarında?

Mustafa Koç arkadaşla Findos'a gidince gördük: Yer altından çıkan künklerin içi sırlıydı. Onlar Selçuklulardan sürüp gelen künklerdi. Sırlı künkler satın almalıyız.

"Dur yahu, bunu nereden çıkarıyorsun?" diyor arkadaşlar.

"Künklerin içi sırsız olursa yosun bağlar!"

El sallıyorlar: "Başımıza iş çıkarma; akan su yosun bağlamaz!" Gülüyor öğretmen: "Her yerde akmayacak! Bileşik Kaplar Yasasına göre yokuş çıktığı yerler de olacak. Çok yosun tutar!"

"Arkadaşlar, başımıza bir su ustası bulalım en iyisi!"

Ellerimizin patlayan yerine katran sürüyoruz. Acıdan Nâzım'ları yazamıyorum. Mehmet İnce, köyüne haber salıp katran istedi. Yolladılar. Yanına sokulup bana da vermesini rica ettim, biraz verdi. Kimi arkadaşlar krem sürüyor, yararı olmuyor.

İki buçuk ayı buldu tam. Ölüyoruz. Yapıbaşımız Hasan Baştuğ kimi yerleri birazcık daha elletti. Eni 50 santim olacak demişti. Kazma kürek dönmüyor. 60'ı buldurmak gerekiyor.

Kazı boyunca birkaç yerden eski taş çıktı. Kiminde Roma, Yunan yazıları, kiminde kabartma resimler. Bir tanesi yılanlı. Müdür Uzgil yılanın sağlık simgesi olduğunu söyledi. Bunları getirip Birinci Okulun girişine koyduk. Bu kadar yufkadan eski taş çıkmasına herkes şaşıyor. Kimi yerler kayalık değil. Oralar da eski yerleşmeler olmuş belki. Bilmiyoruz kesin.

Derken Eskişehir'den künklerin haberi geldi. Bilgen Öğretmen iki arkadaş ayırdı: "Gidin pazarlık edin! Ellerinizi 22 bin künk yoksa, sipariş verin, yapsınlar. Kırıkçayır'a kadar taşımayı üstlensinler."

Dört gün sonra dönüp geldi arkadaşlar. Haberi Müdüre göturdüler. "Ooooh!" demiş duyunca. "O kadar paramız var şükür!"

"Ama künklerin içi sırsız!"

"Zift alın sırlayın, şimdi herkes böyle yapıyor."

"Nerden alabiliriz zifti?"

"İzmir'den, Afyon'dan."

İşin bütün aşamaları birbirine eklenerek geliyor. Deponun yerini belirledik. Sekiz arkadaş ayrıldı aramızdan. Çukurunu kazmaya başladık. Yarısı toprakta, yarısı açıkta olacak. Dibine iki kat beton atacağız. Duvarlarını taştan öreceğiz. İçini betonla sıvayıp dışına "derz" çekeceğiz.

"Kolay sandığımız işi gördünüz mü arkadaşlar? Keşke bir okul yapısı verselerdi. Adımız iş yaptı olurdu. Su yolunu kim öneme alır?"

Sağlık simgesi olan yılanlı taşı deponun alnına oturtmaya karar verdik. Bir de duyduk ki, künkler Kırıkçayır'a gelmiş. Ne olur ne olmaz diye 22.500 ısmarlamış arkadaşlar. Zifti de Afyon Demiryolları veriyor. Ankara'yla telefon konuşmaları yapılmış. Bakanlığın çok yardımcı olduğu söyleniyor. Şükür arada yardımcı olanlar çıkıyor.

Yazboyu Gönenliler, "Viriy! Gövertilerimiz yandı, kendimiz de kuruduk!" diye gelip suyu kesti. Bu kez biz kaldık susuz. Tarımbaşı iki öğrenciyi savağın başına bekçi dikti. Kadınlar toplanıp yürüdü: "Viriiiy! Bunlar nereden çıktı?"

Bütün insanların gereksinmesi su.

"Kadınlar haklı!" dedi Osman Gürkan.

Ziftleri kim sürecek künklerin içine peki? Hem de tekniği ne?

Bir huyum var, bilmediğim işler olunca, bilmiyorum diye geri çekilmiyorum. "Şöyle olabilir, böyle olabilir." diye çözüm bulmaya çalışıyorum: "Bu ziftler katı; demek içine bir şey katılacak. Künkleri o sıvıya daldıracağız."

"Nasıl daldıracaksın? Dışına gerekmiyor!"

Bilgen Öğretmen de bizim gibi yol arıyor. "Belki Hasan Baştuğ bilir." Onunla konuşmaya karar verdik. O da dedi: "Ka-kaynatılacak! Asfalt dökerken kaynatarak inceltirler zifti..."

"Peki künklerin içine nasıl süreceğiz?"

“Onu da a-araştırıp bulacağız arkadaşlar.”

Bunlar ne biçim öğretmen? Kimi hiç bilmiyor, kimi yarım biliyor! Böyle düşünüyorum. Epey sataşkanım o zaman.

“Herkes her şeyi bilmez! Bence bu daha iyi; bilmediğini söylüyor. Bilir gibi konuşup yanıltmıyor!”

“Evet, iniş aşağı, yokuş yukarı gibi” diye söz vuruyorum.

“Sen biraz fazla konuşuyorsun, daha iyi bilirsin!” diye beni künk içi ziftlemeye ayırdılar.

Evet tam 22.500 künk.

Günlerce sürdü bu iş.

Ama daha ilk gün bulduk tekniğini. Kaynayan ziftten bir kepçe alıp küngün içinde dolaştırıyoruz. Her yanını örttü mü artanı boşaltıyoruz. Sonra kurumaya bırakıyoruz. Birimiz zifti kaynatmışsa, birimiz küngü alıyor, birimiz kepçeyle veriyor. Aklımız sıra “seri iş” yapıyoruz. Duyduğumuza göre Avrupa böyle çalışmış: “Seri!” Sonra üst üste istifliyoruz künkleri.

Derken iş birden ilerledi. Deponun duvarları yükseldi.

Bir kamyon çimento bulduk. Fiskesini ziyan etmiyoruz.

Yapıbaşı: “Yetirin! Bilezikler de bundan çı-çıksın!” dedi.

Yılanlı taşı ön duvara koyduk unutmadan.

Künk içi ziftlemede beceri kazandım. Sıra künkleri döşemeye geldi. Onda da gösterdim kendimi. Bir kez kumun çok temiz yıkanması gerektiğini iyi kavradık. Bu konuda Hasan Baştuğ’un şakası yok. Künk künge giriyor. Yarın bir yeri bozuldu mu, onarımı zor olur. O yüzden iyi bağlamalıyız. Harcı hem kireç hem çimento ile karıyoruz. Malanın ucuyla biraz altına, biraz üstüne koyup “bilezik” çeviriyoruz. Harç koymadan önce künklerin oralarını ıslatıyoruz. “Bilezik” adı *Yapı Konstrüksiyonları* kitabında yok, biz bulduk.

Bütün bu işlerde belin sağlam olacak. Hasan Baştuğ yanı-
mızdan ayrılmıyor. Alt dudağı yarıldı. Yardıma koştuğu küme yalnız biz değiliz. Yatakevi yapılarına, öğretmen evlerine, yemekevi ek yapısına, hamama koşup duruyor. Onun anıtını dikmek gerekir. İkinci Okul yapısı başlı başına bir iş. Biraz da şişmanca. Sağ kolunu lokum saçar gibi savura savura yürüyor. Bir tek yakınma çıkmıyor ağzından. Hiç ayırdına varmadık, birden kanımız kaynadı kendisine. Kimse kekemeliğine gülmüyor.

Ahmet Bilgen Öğretmenin de dudakları yarıldı. Zor koşullara biz daha dayanıklıyız. Ağustos geçip gitmek üzere. Köyde harmanlar kalktı Yakında huğlar bozulacak. İzne gitmek için ilk zamanki gibi ıvecen değiliz. "Yapıtımız ortaya çıksın, ondan sonra gideriz!" diyoruz. Bilgen Öğretmen çağırdı bir gün:

"Gel bakalım şairbaşı!" Birinci sınıfta ikinci, ikinci sınıfta birinci olmuşum ya. "Sen şairler başısın, bir yarışma daha açılın, bu kez sıfırını olursun!" diyor. İştaki pişkinliğimi de seviyor. "Güzel bir açılış töreni yapalım, dedi Müdür Uzgil. Bilmem nasıl karşılırsın; bir şiir yazsan, çıkar okursun!"

"Yerinde bir öneri. Ama bir noktada kuşkuım var. Yani Bi-leşik Kaplar Yasası! Suyun aktığını görmeden şiir yazarım, akmazsa rezil olurum. Deneyelim, aksın ondan sonra!"

"Akacak, akacak! Yani akacak!" dedi gene.

*Kayalar kat kat
Kardeşim Ferhat!
Kazmalar köreldi, eller yarıldı
Sekiz bin metreyi kazdık kıldım kıldım
Döşedik künkleri
Harcı terimizle karıldı*

*Kayalar kat kat
Kardeşim Ferhat!
Selam, olmaz sandığımız güzel işe!
Kırlangıcın yuva yapması gibi
Lokma lokma kırdık kayaları
İniş aşağı, yokuş yukarı kazdık
Oldurduk olmazları
Selam bu güzel işe!*

*Kayalar kat kat
Kardeşim Ferhat!
Demirdağını nasıl deldinse sen
Buraları öyle yarıdık biz de
Yarın da yurdu kurtaracağız karanlıktan
Hiç korkma*

*Doğrul yattığın yerden
Gel sen de katıl bayrama
Senin sevinmen
Sevindirir bizleri de*

*Kayalar kat kat
Seninle biz
Aynı halkın çocuklarıyız
Kardeşim Ferhat!
Seninle biz aynı güzele vurgun
Seninle bize artık uzak değil murat
Koşarak katıl horonlarımıza*

*Kayalar kat kat
Kardeşim Ferhat!
Sesimi duyuyor musun çağlar gerisinden?
Enstitüme su getirdim
Köyüme ışık götüreceğim
Sesimi duyuyor musun yattığın yerden?
Ne olur kendini belli et
Senin çektiğin zorlukları çektik altmış çift el
Bir güzel iş yaptık
Böyle bin şiire bedel!*

Ferhat'ın işiyle işimiz arasında bağlantı kurdum.

Şiir hazır. Kaynağın çıktığı yere gittik üç arkadaş. Suyu bağlayıp koştuk. Tam sekiz kilometre koştuk, çatlayacağız. Yalnız koştuktan değil, meraktan çatlayacağız! Acaba çıkıyor mu yokuş yukarı? Künkleri döşeyip üstlerini örttük. Sonucu şansa bıraktığımız kanısındayım. Çok kızıyorum. Akmazsa şiiri yırtacağım. Koşarken kimi yerde kulağımı toprağa koyup dinliyorum. Belli olmuyor. Her kilometreye bir küçük dinlenme havuzu yaptık. Bunların üstünü beton kapaklarla örttük. Aman bee; şarılta oralarda belli oluyor! Hem de nasıl akıyor! Şimşek hızına binmiş! Biz yolu yarılamadan depoyu doldurmaya başlayacak.

Bademliklerin başına vardık. Davul zurna başladı. Öğrenciler kümeler halinde koşuyor. Davul zurnayı kim düşündü? Sa-

nıyorduk yalnız mandolinler, akordiyonlar çalacak. İncelerden incelerden *Cezayirler* geliyor. Sonra *Harmandalı*, sonra *Avşar Zeybeği*, *Köroğlu* havaları... Anadolu'nun bu güzel havalarını koyup gidenler nurda yatsın! Üçerli sıra olup geniş halka çevirmiş arkadaşlar.

Öğretmenlerin, usta öğreticilerin hepsi, eski muslukların sıralandığı yere geldi oynaya oynaya. Su deposunu aramıza aklık.

Can kulağıyla dinliyoruz. Güzel sular şarıl şarıl akıyor. Depo yarı dolmuş. Mendilini çıkarmış, alnını siler gibi saklıca gözlerini siliyor Bilgen Öğretmen. Yapıbaşımız Hasan Baştuğ bir köşede dikiliyor. Belki kuşkular var içinde: Acaba donlara, sel- lere dayanacak mı 2/B'nin yapıtı? Okunmaz bir kaya yazısı gibi suskun, dikiliyor.

Birden nasıl oldu bilmem; en az yirmi kişi, koştuk ona doğru. Çatalından aldığımız, gibi, bu övünmesiz, şişinmesiz insanı deponun başına çıkardık. Bir şeyler söyleyecek, söyleyemiyor:

"Du-durun! Durun!"

Bir grup da Bilgen Öğretmeni sürükleyip getirdi.

Alkıştan birbirine girdi alan.

Ege zeybeklerini Hasan Çalış yönelirdi: "Kollaaar!" deyip çıktı ortaya. Ahmet Acar, İsmail Üste, Halil Yıldırım, Hilmi Denel, İlyas Tuncan, Rahmi Düzgün, Hüseyin Zeybek çıktılar.

"Se-sen de çık!" dedim Halis'e.

Kulaklarım uğulduyor. Yanmış kavrulmuşum. Duymuyorum Ayhan Karasu ne konuşuyor, Ahmet Bilgen ne söylüyor? Beni çağırdı arkadaşlar. Uğultu arttı. İtiyorlar ortaya. Kendi kendime, "Haydi, nasıl okursan oku!" diyorum.

Sonunda ben mi şiiri okudum, şiir mi beni okudu, bilmiyorum. Yaşamımda tattığım en büyük heyecan bu sanıyorum. "Kayalar kat kat, Kardeşim Ferhat!" dedikçe, arkadaşlar da benimle birlikte "Kayalar kat kat, Kardeşim Ferhat!" dedi.

Kayalar kat kat

Kardeşim Ferhat!

Sesimi duyuyor musun çağlar gerisinden?

Enstitüme su getirdim

Köyüme ışık götüreceğim

*Sesimi duyuyorsun musun yattığın yerden?
Ne olur kendini belli et
Senin çektiğin zorlukları çektik altmış çift el
Bir güzel iş yaptık
Böyle bin şiire bedel!*

Geç saate kadar sürdü şenlik. Sonra Büyük Yemekevi yapısına yürüdük. Müdürle öğretmenler bizimle yürüyor. Türkçe öğretmeni Sabiha Erdal yüzümü gözümü öpüyor. Fizik öğretmeni Gülsüm Demirtaş başımı okşuyor: "Ne de güzel yanmışın Ferhat'ın kardeşi!" diyor.

"Öğretmenim, utandırmayın."

"Ne utanıyorsun? Yanmış, tatlı olmuşun!"

"Öğretmeniiiiim."

Arkadaşlardan, öğrencilerden kutlayan kutlayana.

Köylümüz Şemsi: "Hem şiirden hem sudan ötürü iki kez kutlarım!" diyor. Yanında Tefennili koyuncunun kızı var:

"Ben üç kez kutlarım. İzne varıp gelelim, sana bir gömlek dikeceğim. İsterse, Firdes Tahir'i seviyor desinler!" diyor.

"Müziksiyen Firdes!" dedim, yumruğumu vurdum sırtına.

"Hişşt, öyle müziksiyen filan deme, adımı çıkarırsın!"

"Korkma benimle çıkmaz adın."

Üçlerden Avni Aytan geldi: "Bir şiir defteri tutacağım, en başa Ferhat'ı geçeceğim, verirsin değil mi?" diyor. Yanında Osman Karaca var, gülüyor. Sekiz kilometreden su getirdik diye, o yıl, ertesi yıl, kahramanlar gibi dikkat edilen insanlar olduk enstitüde; bütün kötü gelişmelere karşın.



Hacer ile Ahmet



Gönen toprağı halıya döndü. Bahar aldı yürüdü. Yeşilliklerin arasını mini taçlı, küçük başlı çiçekler doldurdu. Ortalık burcu burcu gül kokuyor. Güllerin pembesiyle kokusu ortalığa inanılmaz bir hoşluk veriyor. Gönenli kadınlar, kızlar şafak sökmeden gül derimine çıkıyor. Bir ağızdan söylenen imece türkülerini dinlemek için birkaç gün erken kalkıp bizim gülcülere karıştım. Böyle işler Akçaköy'de yok. Gönen'de gündüz gözüyle gül derildiğini görmedim. Gece bitmeden işbaşı yapıyor. Pembe yaprakların üstünde çiğ varken toplanıp sepete girecek. Öylece yağevine gidecek. Kaynatılıp, damıtılacak; yağı, suyu çıkarılacak.

Bir gün de İsmail arkadaşla izledik gül derimini. Bütün bahçelerden gül türküsü geldi. Bu kadınlar ne zaman, nasıl alıştı bu güzel işe? Sesleri ne zaman bu kadar güzel inceldi? Kötülük için dolaştığımız sanılır demeden karıştık içlerine. "Bizim enüsdosun çocukları bunlar! İçme suyumuzu bölüp aldılar, suları gelesiye kuruyacağız! Ama olsun! O yad ercik zararın bi zararı olmaz..." diyorlar

Baharın tüttüğü günler. İş bölümü yeni yapılmış. Bize içme suyu getirme işi verilmiş. Dörtler. Manastır'ın altında, tuğla keşiyor derede. Bir söz dolaştı: "Hacer ile Ahmet birbirini seviyor!" İkisi de 19'unda, ikisi de yakışıklı. İkisi de aynı sınıfta. Buralarda "ergen" denen kızılıkların arasına giderlermiş. İnsana sevi basar da gitmez mi? Ama nerede bunu anlayacak çevre? Askerlikçi Fuat Tekin kızıyormuş. Basılacakları söyleniyor. Kendileri ise aldırıışsız buluşup duruyormuş. Sevi'nin gözü kör olur, duyardık; meğer kulağı da sağırmış. Bu konuda enstitülerin şakası yok. Eğitimbaşı Karasu'nun sert olduğunu biliyoruz. Kız erkek ilişkilerinde daha da sert.

Bütün gün su yolu kazacağız diye yukarda, işin başındayız. Her akşam yemeye, yatmaya iniyoruz. Taş işi yoruyor, ne olup bittiğini anlamaya halimiz kalmıyor. Akşam etüdünde uyuyup kalıyoruz. Ama öyle bir haber var, uyutmuyor. Hacer ile Ahmet'in ergenlikte basıldığı bomba gibi patladı. Her yerde bu konuşuluyor. Enstitünün ortasına yukardan bir göktaşı düştü sanki. Askerlikçi basmış. Tutanak yazıp Yönetime vermiş. Müdür Uzgil örtbas etmek isterse Bakanlığa tel çekecekmiş. Disiplin Kurulu toplanacakmış.

Enstitü kendi bildiğine kalsa böyle zırlıtlı işleri sorun yapmaz, çağırır konuşur, öğüt verir, alevlenen sevi'yi yatıştırır. Sevi söndürmek, ocak söndürmekten, sevi öldürmek insan öldürmekten az mı kötü? Eğitim sevi'ye iyi bir yön verebilir.

Askerlikçi tutanağı sallıyormuş elinde, nereden o gücü buluyor acaba? Bu iş için Kurul toplanacak, vah vah vah! Yüreğim cızz ediyor. Kimse gülmüyor, kimse "Oh olsun!" demiyor. Herkesi dilsiz eden bir kılıç dolaşüyor üstümüzde. İnce fidan boylu, kara kaş, kara göz, güzel bir kız Hacer. Baladız'a yakın işdecik'ten. Bir yoksul anası, iki kardeşi var. Başı yerde dolaşır, öyle görürüm. Fidan boyu, ağır sevi ateşinden yanıp bitmiş gibi. Bir soru sorsan gül gibi kızarır.

Ahmet ise Tefenni'nin bir köyünden. Saz çalar. Kümesinin yatakevinde çalar; sık dinleyemeyiz. Cumartesi akşamları eğlenti sırası onlara geldi mi, birkaç türkü söylemek için çıkar. Alkış alkış. En az on türkü çalıp söylemeden salmayız. Ünlü *Avşar Beyleri*'ni vururken, Gök Veli'yi, Bekir enişteyi anımsarım. Uzun kolları var. Sazının kolu da uzun. Arada burgularını büküp düzen değiştirir. Yayla yollarında katar katar giden göçü, eşinden ayrıldığı için acı acı öten palazı söylerken kendimden geçerim. Türkülerinde eski uzak ataların, ninelerin oluşturduğu görgü birikimi vardır: kitaplardan, öğretmenlerden öğrenmediğimi öğrenirim. Eli kanlı yönetim önünde çöken Türkmen'in yasını dile getirir. Bu dile getirişle büyük halk muhalefeti sezerim. Sazının sesi kendi sesi gibi yanıktır. Kiraz kabuğu tezeneyle usta usta tararken, parmaklarıyla sazın göğsüne tak tak vurur. Onun bu çalış biçimine biterim. Çalarken coşar, o zaman sazın kolunu boynuna atar, kendinden geçesiye çalar, çalar. Gözler

Ahmet'ten Hacer'e, Hacer'den Ahmet'e gider gelir. Sevi ateşi çoktan tutuşmuş, yangın bacayı sarmış, biz anlamıyoruz. Tüküyü bitirip sazı kesince, "Bir daha, bir daha!" diye bağıırdık. Enstitüyü alkıştan yıkardık.

Bir gün, Birinci Okul yapısının önündeki alanda Akşam Haberlerini dinlemeye toplandık. Radyo, Hitler'in Eva Braun'la birlikte sığınakta kendini öldürdüğünü, Sovyet askerlerinin Berlin'e girdiğini, İngilizlerin, Amerikalıların Hannover'i, Düsseldorf'u, bütün Rur Havzasını bombaladığını, Almanya'nın koşulsuz tesliminin istendiğini söyledi. Müdür Uzgil, "Faşizmin yolu kesildi. Bugün dünya yeni bir dönüm kazanıyor. Ahmet Yamacı, sazını getir!" dedi. Nazlanacak oldu. O zaman bizim Yeşilovalı Salih koşup getirdi. Kendisini de çekti kolundan: "Bugün çalmecen de ne zaman çalcen ula gahbecik?"

Sanki yarım saniye içinde oldu bunlar. Birinci Okulun balkonunda bir tabureye oturdu. Önce hafif bir ayar yoklaması yaptı. Dilsiz gibiyiz hepimiz. Havada sinek uça duyulur. Başladı telleri taramaya. Ne çaldığı belli değil, çalacağını arıyor. Besbelli Köroğlu vuracak, arıyor nerelere gitti, çoktandır yok ortalarda? Buluverdi ansızın. 850 kişinin önüne dikti Koçyiğidi. Yüzyılların büyük başkaldırıcısı, silkinip at binen yiğitlerle yolları tozutup geliyor, tozutup gidiyor.

Ahmet Yamacı *Köroğlu* çalınca kim kendini tutabilir? 850 kişi üç geniş halka oldu o an. Faşizmi devirmenin bayramı başladı. Nuri Yavuz ağabey akordeonu kime koyup gitti? Mandolinler ortaya çıktı. Hasan Çalış geçti başa. Toprağa güm güm diz vururken radyo son haberleri verdi: "Almanya kayıtsız koşulsuz teslim oldu!"

"Bir de koşul mu koyacaktın?" diyor Hilmi Denel.

Müdür Uzgil'in yüzünde güller açıyor: "Arlık dersler boş geçmez. Öğretmenlerimiz gelir bugün yarın."

Askerlik öğretmeni nedense ters bakıyor bu coşmalara. Yüzünden belli, bizim gibi anlamıyor haberleri.

Ergenlikle basılan Hacer ile Ahmet tuğla keserken yakındaki bahçeye girmişler. Askerlikçi izletiyor. Haber vermiş fıslamacılar. "Yuuuh!" diye bağırılmışım duyunca.

Kümemizin yağcılarında Halis: "Asıl sana yuh! Onların aşırısı davranışı enstitümüzün adını kirletiyor! Hakkımızda dedikodu alıp yürüyecek!" diyor.

Cafer diye biri var, fırsat buldukça kelebek kravat bağlar.

"Öyle öyle!" diye başını sallıyor o da.

Yakın arkadaşlarımla yüzüne bakıyorum: "Acaba bir şeyler yapamaz mıyız?" Hepsini boynunu büküyor.

"Bırakalım işi! Gitmeyelim su yolu kazmaya!" dedim.

"O işin bu işle ne ilgisi var Bay Tahir?" dedi Osman Aykut.

"Arkadaşlar, Askerlikçinin tutanak tuttuğu kesin mi?"

"Beşlerden birkaç ağabey ricacı gitse belki vazgeçer."

Akşam Salih Orhan'ı, kitaplıktan Ziya ile Şevket ağabeyleri gördüm ayrı ayrı: "Ne olur gidin konuşun!"

"Gitmez olur muyuz? Gittik! Fuat Tekin dediğini der, eniğini yer: Ben onlara çok söyledim, dinleselerdi! Öğretmen çıkmalarına bir yıl kaldı. Diplomalarını alınca evlenirlerdi. Sabretmelerdi. Sabır ile koruk helva olmuş. Sabretmezsen ekşi şıraya kalırsın. Verdim Disipline. Atılınsınlar okuldan, hepinize öğrenci olsun dedi, başka demedi."

Sarı Salih: "Efendim burası okul değil, köy enstitüsü, burada dersten başka eğitim, hoşgörü vardır. Çağırır gene öğütlersiniz. Gidip köylerine, ana babalarının önünde nişanlanıp gelmelerini istersiniz. Sizin başınızdan sevi geçmedi mi?" dedi.

"Köy enstitüsü de okuldur, hem de öğretmen okulu! Sevi yeri değil. Kutsal çatı altında pis işler olamaz! Hoşgörünsek yurtda dedikodu alır yürür! Kapatamayız milletin ağzını!" deyip yürüdü.

"Akılsız, kapatacak milletin ağzını! Niye kapatıyorsun? Bırak konuşsun! Koyun sürüsü mü istiyorsun önünde?"

Kızlar arasında bile ceza verilmesini isteyen var. "Dedikodu alır yürür!" diyorlar Böyle düşünmeyenler Sabiha Erdal'a koşmuş: Nişanlısı Hilmi Durulaş Disiplin Kurulu üyesi ya. "Ne olur söyleyin! Fuat Tekin gibi dikmesin kafayı!"

Söyledi ama umudu yok Sonradan duyduk, "Burası Abanoz Sokağı değil, tek dursalardı!" diye bağırılmış. Açık seçik belli oldu, bizim bu enstitü öğretmenleri arasında tutucular çokmuş da haberimiz yokmuş! Şiir yazıyorum diye beni tokatlayan adam, daha öğrenciyken sevi'sini belli edenlere ne yapmaz?

Soluğumuzu keserek bekledik iki gün. Kızların ateşinin yak-
tığı yetmiyor gibi, bir de bundan yandık Müdür Uzgil kovulma-
larına karşı çıkıyormuş. Hiç umar mısın? Yapıbaşımız Hasan
Baştuğ da “Hoşgörmek iyidir!” diyormuş.

Sabiha öğretmene ben de gittim, “Ağırlığınızı koyun lütfen!”
dedim. Böyle lütfenli konuşmalar yapıyorum ara sıra.

“Benim ne ağırlığım var?” demez mi?

Yani bu bayanlar ya da insanlar, kimi zaman kendilerini hiç
tartamaz! Sabiha öğretmen de Hilmi Beyin yanında, öğretmen-
ler arasında bir ağırlığı olmadığını düşünüyor.

“Onun yoksa kimsenin yok o zaman, öyle değil mi İsmail?”

İsmail dünyayı sevmez kimi zaman. Şiiri yetersiz bulur. Ben
de yetersiz bulurum ama başka ne var elimizde? Kimi Kurul
üyeleri diyor. Gene de bağış yanlısı birkaç öğretmen var.

Birinci gün bir sonuca varmadan dağıldılar. Bugün kesin ka-
rarı verecekler. Yüreğim güm güm vuruyor.

“Bakanlığa tel çekerim!” demeyi sürdürüyor Askerlikçi.

En iyisini beşler yaptı. Girmediler dersine. Öbür öğrencilerin
çoğu selamı kesti kendisiyle.

Belli mi olur? Yağcı da çok; iyi ettiğini söylüyorlar.

Hacer kızlar yatakevinde kapalı.

Ahmet kendi kümesinin yatakevinde çıkmıyor.

İkinci gün ikindin inip geldik yukardan. Karar açıklanmış:
Birer ay “geçici kovma” vermiş Kurul. Temelli kovma yanlısı
öğretmenlerin direncini zor önlemiş Müdür. Öğrenci temsilcisi
olarak Nazmi Öztürk ağabey katılmış tartışmalara. Anlatıyor.

“Bu kadarla kurtarabildik!” diyor Bilgen Öğretmen.

İkisinin de birer tahta bavulu vardı. Verdiler ellerine. Ahmet
sazını da almış. Enstitünün Fargo kamyonu birini Kırıkçayır’a,
birini İçdecik’e bırakmış.

Aramızda yaz işlerini boşlamayı düşünenler hâlâ var. Bizim
öğretmen, “İşi zor bulup bıraktığınızı düşünür herkes, amacınız
anlaşılmaz, bırakmayın!” diye önleyici konuştu,

Dedikodu kesilecek gibi değil. Hacer güya sevi’sini bir def-
tere gizli yazı ile yazmış. Limon suyu ile yazılıyor bu yazı. Şakir
Çardak bana öğretecekti, caydı. Hüseyin Akbaş’la konuşuyo-
rum diye aralı davranmayı düşündü belki.

Hacer ile Ahmet'in sevi'sine on iki dörtlük yazdım. Askerlikçi için acı sözler kullandım. Gizli yazıyı bilmediğim için, deftere yazıp sayfaları yapıştırdım. Oysa açık açık herkese okumalıydım. Defterde birbirine yapışık sayfaların ne yararı olur? Sonra tutup ezberledim. Fırsat buldukça arkadaşlara okudum. Kızacakları yerde güldüler.

Bir ayın sonunda Hacer dönüp geldi. f desen yıkılacak kadar zayıflamış. Elinde küçük bir mendil, gözyaşını siliyor. Ahmet dönmedi. Hacer'in ağlamasının asıl nedenİ bu. Çok bekledik, dönmedi. Bütün enstitünün alkışladığı bir sanatçıydı. Ağır geldi ona enstitüden ceza ile uzaklaştırılmak, mahcup oldu.

Aylar sonra duyduk. Ankara Radyosunun saz sınavına girmiş. Bekledik acaba ne gün çıkıp bizim türküleri çalacak? Ne gün duyacağız sazının sesini yeniden?

Bir gün oldu bu. İlk duyduğumuzda lyorduk heyecandan. *Serenler Zeybeğİ*'ni çalıp söylerken arada birkaç kez sazın gğ-sne vurdu tak tak. Sanki t Ankara'dan, Askerlikçiye, "Al sana, al sana kötü yürekli!" diyordu.

"Bu dünyadan kalleslik kalkmaz!" diyor Hilmi Denel.

"Ben yönetime geçeyim, bal gibi kalkar!" diyor Ahmet Acar.

İbrahim Kozak da "İşte ynetimdesin, seni başkan seçtik, kaldırsana!" diyor. Acı acı gülüyoruz.

Ahmet Yamacı'nın radyoda çalıp söylediğİ akşamın ertesİ gün ağabeyler karatahtaya, "Sevi yıkanın yuvası yıkılsın!" yazdı. Askerlikçinin dersi varmış. Başka bir sınıfta "Sevenlere yılan bile dokunmaz! Demek dünya da yılandan kötüler var!" diye yazmışlar. Kusurunu kabul edip susacağı yerde, "Hangi sd-bozuk yazdı bunu?" diye bağıırıp çağırılmış, sıkıştırmış ğrencileri.

Unutulmadı bu acı olay.

Nasıl unutulur? Ahmet Yamacı, radyonun "Yurttan Sesler" saatinde saz çalıyor. Sırası gelince tek başına çalıp söylüyor. Böyle günlerde Hacer'i de enstitüyü de sevinç sarıyor. Sevinç heyecana, derken znce dönüyor. Acımız tazelenip duruyor.



Uyuz



Kaşına kaşına ölüyorum

Sabahın köründe kalktım. Temiz çamaşırları gazeteye sarıp kolumun altına aldım. Yarım kesekâğıdı kükürt buldum. Arkadaşlar uyuyor. Yatakevinden ayaklarımın ucuna basa basa çıktım.

Gönen hamamına gidiyorum. Güllüklere doğru uzanan yoldan iniyorum. Gönen'in kaldırım taşı döşeli sokakları bizim köyünkü gibi çamur denizi değil.

Hidayet Usta külhandan peştemal topluyor. Durlanıp çıkan-dan beş, iyice yıkanandan on kuruş alıyor. Benim işim uzun. "Yıkanacağım Usta" dedim. O da bana, "çıkarken verirsin!" dedi. Pek sık geliyorum, tanıyor. Bir buçuk aya varıyor, uyuzum.

Enstitüde kim uyuz, kim değil, bilen yok. Ben kimseye söylemedim. Birkaç gün içinde geçer sandım, geçmedi.

Etkili bir ilacı yok, çevremi dinliyorum; ne duyarsam onu yapıyorum. "En iyisi kükürt!" diye duydum en son. Eh, bu kez de kükürt yapıyorum.

Keçiborlu'da fabrikası var. Gönen'de bağ çok. Bakkallar satıyor. Bir kilo aldım. Hatılda bir yerim var, orada saklıyorum. Kesekâğıdına bölüp götürüyorum.

Soyunup girdim hamama. Köşedeki kurna başını tuttum. Henüz başka kimse yok. Önce sıcak suyla çarpa çarpa yerleri yıkadım. Kirlileri de getirdim. Şimdilik kabaca yıkayacağım. Sonra fırsat bulup kira gideceğim. Tenekede kaynatırım. Ama önce burada bir yıkamalıyım. Elimi çabuk tutmalıyım hem de. Bir ağabey geliyor. Benim gibi "hamamcı" olmuş. "Günaydın şairbaşı!" diyor. Hamamcı olmuş insan mundardır, konuşmaz değil mi? Bastığı yer kirlenir. "Aslı faslı olmayan boş inanç bunlar!" diyor ağabey.

Kolumu, koltuk altımı yıkiyorum. Ovuyorum uyuzlu yerlerimi. Kaşıntı en çok kollarımda, kasıklarımnda, parmak aralarımnda. Biraz çabuk olmalıyım. İki su dökünüyorum. Bir ağabey daha geliyor.

Gönen'in hamamı mermer dibekli. Küçük ama güzel. Sular sıcak. Kimi arkadaşlar paraya kıymaz, Manastır deresine gider.

Kükürdü tasla eritiyorum. Neremde kabarcık varsa oraya sü-rüyorum. Benimki sulu uyuz. İyi olabilmem için önce kuruya dönmesi gerekirmiş. Tam bilmiyorum.

Hidayet Usta uyuzumu görmesin diye dikkat ediyorum. Zor iş. Elim ayağıma dolaşıyor. Giyinmeden kükürdün deride kuruması gerekiyor. Artanı gövdemden aşağı döküyorum. Bileklerimiz, parmak aralarım yara. Dayanılır gibi değil.

Öteberilerimi alıp hamamın boş odasına geçiyorum. Ayağımda takunyalar. Hela arıyor gibi serin aralarda geziyorum. Terim geçiyor. Kükürt kuruyor yavaş yavaş. Giyiniyorum. Parmak aralarım kükürtlü. Biraz daha çabuk olup kahvaltıya yetişmem gerekir. Bunları da yatakevne bırakayım.

Hidayet Usta'ya on kuruş verdim.

"Dur!" dedi.

Gürp gürp vurdu yüreğim. Yoksa içerde kükürt erittiğimi sezdi mi? Küçük çekmecesinden yüz para çıkardı:

"Sen artık sürekli müşterimsin, al şunu!"

Kükürtlendiğimi de sezmemiş. Savaş yılları pek müşteri gelmiyor. Geleni tutmalı.

Manastır'ın üstünden doğru güneşin ucu göründü. Yıkadıklarımı yatakevne yakın bir bademin dalına serdim. Kahvaltı pirinç çorbası. Bu yıl bizim kümede dört kız var. Kızlardan uzak bir uçta kaşıkladım çorbayı. Ekmeği de öyle atıştırıyorum.

İsmail Serin aşevinden "goca" bir soğan yürütmüş. Vurmuş yumruğu, çok canım çekti. "Sakın isteme, vermem!" diyor. Rahmi Düzgün var, bizim Burdurlu. Laf çok: "Vermezsen kısır kal!" diyor.

İbrahim Karadeniz, her zaman kibarlık derdinde: "Hayvan!" diyor ona. "Kızların yanında böyle söz konuşulur mu? Bizim sınıfa kız veren Yönetim'de kabahat!"

İsmail Serin. "Hafız kursuna gidecek adam enstitüye gelmiş! Öyle denir, böyle denir, ne var yani?" diye arkalıyor Rahmi'yi, bana soğanından bıcımık veriyor. Ekmeğim bitmiş. Memnune Çakıcı bir lokma bölüp uzatıyor.

Soğanı ekmeğin arasına sıkıştırıp atıyorum ağzıma. Kitaplarımı alıp muslukların oraya koşuyorum bu kez. Ellerimi sabunluyorum. Parmak aralarımı yeniden ovuşturuyorum. Bilekleri-me kadar olan bölümün kükürdünü arıtıyorum. Sonra yoklama yerine koşuyorum. Mandolinler çalınıyor. Bir saate yakın sabah etkinliği var. Türkü söylüyor, oyun oynuyoruz. Yoklama bitiyor.

Bugün iki saat Fizik, iki saat Kimya var. Bir masaya Memnune ile oturuyoruz. Bu yıl başımıza bu masalar çıktı. Sıra yok artık. Kimi arkadaşlar karatahtaya, öğretmene sırtı dönük oturuyor, hiç iyi değil.

Konu Lavoisier Yasası. Doğada hiçbir madde yok olmaz, hiçbir madde yeniden var olmaz, biçim değiştirir. İyi tamam, öğretmen anlatıyor. Memnune bana bakıyor. Gözleri gözlerimde.

Arada ben de ona bakıyorum. Ciddi kızdır sanırım.

Ama şimdi bu yılışık bakışlar ne anlama geliyor? Ders sırasında, yemekevinde, oyun yerinde ciddi duran kız derslikle niçin yılışır? Teninin rengi biraz karaya çalar, biraz da zayıf ama boyu bosu yerinde. Bu yıllarda hangimiz zayıf değiliz? Memnune her bakımdan iyi bir arkadaş. Kimseyle dedikodusu yok. Bana da ciddi bakıyor. Aaa! Hem de göz kırpmıyor. Derken ayaklarını ayaklarıma, dizini dizime değdirip çekmeye başladı.

İşte bu olamaz! İyisin hoşsun, ama ben okuyacağım, Memnune! Bu amaçla geldim Gönen'e. Dünya güzeli Zeliha olsan bakmam. Bakarsam zihnim dağılır. Zihnim dağılınca Lavoisier Yasasını hiç anlamam. Sınıfı da geçemem. "Hayır hayır!" diye kaşımı kaldırıp indirerek kesin yanıt veriyorum. Asıl gözümü korkutan, sevi'ye düşen kızların ne yaptığını, yapacağını bilme-yişi! Örneğin Hacer. Memnune daha önlemsiz davranır. Belki "Ergenliğe gidelim!" diye tutturur. Askerlikçi yakalar. Gerçi ben kolay yakalanmam. Gene de sakıncalı; bakarsın onun da benim de geleceğimiz söner. Gözümle kaşımla verdiğim yanıtı yerinde buluyorum. Bir yandan da onca erkek arkadaş arasında gönlü

beni seçti diye gururlanıyorum. Ah kara gözlü Memnune! Daha üç yıl var öğretmen çıkmamıza. Hem biliyorsun ne sıkılıklar var üstümüzde. Gördün neler geldi Hacer ile Ahmet'in başına!

Anlatabildiğimi sanıyorum, ayaklarını ayaklarıma sürüyor, göz ediyor gene. Demek hiç anlamamış. Dediklerimi ruhu duymamış! Hâlâ dizi dizime değiyor.

Havalandırmaya çıkıyoruz. Kaçıp çok uzak bir köşeye duruyorum. Memnune nereye duruyorsa uzağına gidiyorum. Ama bakıyorum geliyor. Kafasına koymuş, bugün bana sevi duyurusu yapacak. Tam köşedeyim, kaçmıyorum. Peki, duyur sevini bakalım! Ben de yanıtını vereyim. Buyur bekliyorum.

"Ne anlayışsızsın Tahir!"

"Evet anlayışsızımdır."

"Dirseğini masaya dikip çenene dayıyorsun."

"Çünkü ders dinliyorum."

"Ders dinliyorsun ama gömleğinin yeni çekiliyor! Bileğinin kükürdü bilezik gibi çıkıyor!"

Gözümü yumup, dirseğimi masaya dayar gibi yapıp düşünüyorum, çok kötü! Sarı kükürt bileğimde bilezik gibi. Birden Memnune'nin yüzüne nasıl bakacağımı bilemiyorum.

"Bir türlü anlamadın beni!" diyor.

Memnune'yi anlamadığıma üzüldüm. Bunu belli edemedim.

Uyuzumu saklıca iyi edebilirim diye üç ay çabaladım. Ha bugün iyi olur, ha yarın derken üç ay kaşındım. Şunu yap, bunu yap, katran sür, sirke sür. Her yerime yayıldı. Yaralar kabuk bağladı. Uyuzum bir türlü iyi olmadı.

Sonra duydum, kendi pisliğin iyi gelirmiş. Güneşli bir gün kıra çıktım. Güneşli ama ayaz. Kuytu bir yer buldum, çalılar arasında bir teneke su kaynattım. Yıkandım. Bir teneke daha kaynattım. Pisliğimi yaralarımın üstüne sürdüm. En az iki saat bekledim öyle. Yanıma aldığım dergileri okudum. Arapsabunuyla yıkandım. Giyinip döndüm enstitüye. Bekledim bugün iyi olacak, yarın iyi olacak; olmadı.

Uyuzumun öyküsü uzun daha. Meğer çokmuşuz böyle gizli kaşınan. Hem kızlardan hem oğlanlardan, hatta öğretmenlerden. Yatılı okula yakın bir yapı var. Eskiden jandarma karakolu

imiş. Boşaltıp enstitüye vermişler. Enstitü revir yaptı. Bir kadın, bir erkek, iki sağlık korucusu var. Bir gün “Uyuzlar revire!” denildi.

Çıktım yürüdüm. Bu çağrı, bahar yeli gibi tatlı bir serinlik verdi içime. Koştum. Dediğim gibi, kızlı erkekli epey kalabalığız. Baktım kızlar arasında uzun ince endamıyla Memnune de var.

O iki sağlık korucusu bizimle uğraştı. İkisinin de ellerinde kükürt tenekeleri: “Teneke yetmez, kazan gerek!” dediler. Kazan buldular. Gönen’in köy hamamına gittik. Önce kızlar girdi. Onlar çıktı biz girdik. Aylardır saklı yaptığımızı, bu kez açıkça yaptık. Gene birden iyi olmadı. Ancak savaş bitince savuşup gitti.



Sizde Patatese Ne Dirler?



Elimde gaz tenekesi. İçinde dergiler. Gene kıra gidiyorum. Bu kez güya don boyayacağım. Ama tenekenin dibinde patates var. Kaynatıp yiyeceğim. Karnımı doyuracağım biraz. Bir sofraya iki ekmek düşüyor. Onlar da küçük. Birini altıya bölüyoruz. Köylü kısmı az ekmekle doyar mı? Ekmeği çok yedik. Uygar toplumların az ekmek yediği görüşü yaygın değil o zaman.

Payımıza düşen ekmeği yemekler gelmeden bitiriyoruz. Bir kırım, bir kırım daha derken bitiyor. Gevezenin biri çıkıyor:

“Hey ağalar! Yok mu tayın satacak?”

Kimi arkadaşlar sabır yarışına giriyor. Yemekler gelmeden kıymık koparmıyor, Özellikle onlara tebelleş oluyorlar. On kuruş, otuz kuruş, doksan kuruş. Bir liraya çıkıyorlar. Ortada ne para var ne ekmek. Konuşması hoş oluyor. İki liraya, dört liraya çıkıyor. “Ulan bir tayın dört lira! Şuna bakın! Ulan bu savaş neler yaptı?”

Kimi de öğretmen tavrıyla konuşmayı seviyor: “Mehmetçikler bunu zor buluyor! Ana kuzuları peksimetle idare ediyor! Bir yiyin bin şükredin!”

Ambarda un bitmek üzere. İçine patates karıştırılmış ekmek veriliyor. Köyde bile zor durum, çok acı haberler geliyor bizim Yeşilova yanlarından. Güney köyünde halk ahlat kurusu öğütüp una katıyor. Bulan mısır koçanı yiyor.

Bütçenin yarısı savunmaya gidiyor. Karaborsa ile vurgun yurdu kasıp kavuruyor. Öyle kötü yıllar ki, rahat yok, dirlik yok; yalnızca çalışıp sınıf geçmek, bir de bulabildiğinle yetinmek var. Kimi arkadaşlar köye gitmeyip iznini enstitüde geçiriyor. Enstitü ne olsa bir şeyler üretiyor. Tarhana, bulgur, mısır, fasulye, nohut tedarikimizi görüyoruz. Salçamızı yapıp koyuyoruz. Az maz, büyük destek. Bir yandan dersler, bir yandan yapı, tar-

la, bahçe işleri yapıyoruz. İyi beslenmemiz gerekiyor. Bizimle birlikte hayvanların da yemesi gerekiyor. Atları, inekleri bırak, tavuklara bile güç yetmiyor.

Tarımbaşı Osman Gürkan'ın üstüme gelmesinden sonra bahçeden bir şey koparmaya korkuyorum. Bunun için kendimle ciddi olarak uğraşıyor, eğitiyorum kendimi: Artık şunu bunu çalmalara paydos! Tıpkı anam gibi, "Küçük eşek değilsin!" diye azarlıyorum kendimi.

Ama arada çok acıkıyorum. Bir eğri salatalığı, bir yeşil biberi canım çekiyor.

"Toplanıp önüne geliyor! Herkesle birlikte yiyip duruyorsun, yetmiyor mu bu?"

"Yetiyor ama." diyorum. İçimde başka biri var: "Yetmiyor!" diyor. Kendim dayanıyorum, ona söz geçiremiyorum.

"Bana fırından ekmek vermezler. Ben..." deyip dururken birden çözümü buldum: "Patates yürütürüm tarladan! Kimse- nin ruhu duymaz!"

Ay doğmadan fırladım. Çapaya gerek yok. Elimle eşerim. Çok iyi bilirim bu işleri. İrilerini, düzgünlerini çıkarıp örttüm patateslerin üstünü. Gömleğimin içine attım aldıklarımı. Bir kilodan çok oldu işte. Üst ranzada yatıyorum. Yatakevimizin henüz tavansız oluşu bu bakımdan iyi. Yürüttüklerimi hatıla koydum. Bunları nasıl pişirip yiyeceğimi düşünüyorum.

Örneğin küle gömüp tuzla yesem olur, haşlasam olur. Uyumurum o gece. Uyanır uyanmaz nerede haşlayacağımı düşünüyorum. Yataktan çıkmadan çözümü buldum: Don gömlek boyamaya giderim kıra. Kimi arkadaşlar on beş kuruşluk boya alıp don boyadı. Çalışırken lacivert donlar güzel görünüyor. Bunun için Manastır'ın altındaki dereye iniyorlar. Ben de öyle yaparım.

Bir kilo patates yeter mi? Pazara üç gün var daha. İki kutu boya aldım. İki don boyayacağım. Sabah erken çıktım. Boyar, yemeğe yetişirim. Arada patatesi kaynatırım. Bunun için arkadaşların don boyadığı yerden biraz yukarı çıktım. Kimsenin olmadığı yerde yapacağım işimi.

Okumak için dergi de aldım. Saplı tenekenin altında patates, üstünde donlar, yürüyorum. Çalılarının arasında ıssız, sessiz bir

yer bulup ateş yaktım. Kerpiç gibi iki taşı yan yana koydum, çalı atıp ateşi güreltiyorum. Tenekeyi dereden doldurup üstüne oturttum. On kadar patates ayırdım. Bunları küle gömeceğim.

Birden soruyorum: "Tuz aldın mı?"

Yanıtlıyorum: "Aldım aldım!"

Haşlanınca banar banar yerim.

O kadar erken çıktım ki, kimsecikler yok ortalıkta. Bıçağımla bir değneği sivriltilip ateşi süngüledim. Baktım aşağıdan yukarıdan gelen var mı? Yok! Dergiyi açıyorum. Arada bakıyorum kaynıyor mu? Düşünüyorum okurken: "Bu benim yaptığım açlığımı bastırmak mı, yoksa köyden getirdiğim huyu sürdürmek mi? Gerçekten aç mıyım şu anda? Yiyebilir miyim tek başıma bir kilo patatesi? Yesem bile ne gereği var bu şişkinliğin? Canın çekti diyelim. Yarım kilo getir; üçünü haşla, ikisini küle göm, yeter. Kahvaltı yapıp geldin. Dönüp öğle yemeği yiyeceksin. Bunlar yetmiyor mu? Yanıt ver, akıllım!

Gözlerim boşuna geziyor derginin satırlarında. Anlamıyorum. Teneke kaynıyor. Sivrilttiğim değneği içine sokuyorum. Birini çekip alıyorum. Pişmiş! Boşaltıyorum otların üstüne. Ötekileri küle gömüyorum. Soyup üfleyerek, tuza banarak yiyorum. Çok lezzetli. Az önceki düşünceler uçup gidiyor kafamdan.

Tenekeyi alıp dereye koştum. Donları ısladım. Getirip ateşe oturttum yeniden. Yiyorum patatesleri. Şimdi donları boyayaçağım. Atacağım boyayı suya. Kaynayacak.

O sırada yukardan eli değnekli bir adam belirmesin mi? Yanında köpeği var. Omzunda bir çifte. Yoksa eşkiya mı? Dumanımı gördü, yiyecek istemeye mi geldi?

"Selamünaleyküm asker ağa!"

"Aleykümselam..." dedim yarım ağız. "Ama..."

"Aması ne?"

"Ben asker de ağa da değilim."

"Ooo! Nesin öyleyse sen?"

"Enstitü öğrencisiyim."

"Şurada Gönen'de mi?"

"Orada Gönen'de."

"Asker okulu değil mi orası?"

"Orası öğretmen okulu. Daha yeni."

"Kızlarla filan birliktesiniz değil mi?"

"Evet... birlikteyiz."

Tüfeğini indirip çöktü yere.

Köpeği de uzattı başını ayaklarının üstüne. Patatese insan gibi bakıyor. Versem yer mi acaba?

Küle gömdüklerim yanacak diye korktum.

"Demek patates pişirdin?"

"Evet." Çıkardım küldekileri. "Birazını haşladım, birazını gömdüm. Pek severim patatesi!" dedim.

"Tenekede ne var? O da patates mi?"

"Donlarım var, boyuyorum."

"İşçi okulu da diyorlar sizin oraya?"

"Çalışıyoruz tabii ama öğrenciyiz."

"Gönen bahçelerinden mi kazdın patatesi?"

"Hayır, kendi bahçemizden."

"Sormak ayıp olmasın, nerelisin sen?"

"Akçaköylüyüm. Yeşilova'nın köyü."

"Yeşilova nerenin?"

"Burdur'un."

"Sizde patatese ne dirler?"

Güldüm: "Kumpir dirler. Enstitüde patates diyoruz."

"Ben Artvin'de askerlik yaptım, onlar kartofel der."

Bakıyorum yüzüne, acaba bu nereli? Sordum açıkça.

"Ben şuradan, Manastır'danım."

"Eşkiya mısınız?"

"Yok canım! Benziyor muyum? Çobanım ben. Keçileri kıra yaydım. Senin dumanı gördüm. Bildim tatlı bir şey pişiriyorsun. Çobanlar bilir yaani! Varıp bir bakayım dedim."

Torbayı indirdi sırtından İçinden azığını çıkardı. Çökelek, bazlama. "Az ama, belki hoşuna gider, birlikte yiyelim."

Ben de patates sürdüm önüne: "Bunları da yiyelim."

"Şu kısmete bak!" Güldü.

"Patates çok, doyarız."

"Kızlar öğretmen olacak mı gerçekten?"

Ağzım dolu, başımı salladım: "Evet!"

"Evlenecek misiniz? Yoksa düzüp düzüp bırakacak mısınız?"

Neye uğradığımı bilemedim birden. Ağzımdan sözcük çıkmadı. Atılıp tüfeği kapsam, bassam tetiğe, bassam; boynundan boğazından boşaltsam kanlarını.

“Doğru mu yaani söylenenler? Sen kaçını düzdün?”

Çoban efendiyi iyilikle yanıtlamayı düşündüm önce:

“Enstitü bu kadar yakında; niçin gelip gezmiyorsun?”

“Köyde konuşuyorlar. Ondan soruyorum yaani.”

“Sizin Manastır Alevi köyü değil mi?” diye sordum ben de.

“Evet” dedi duraksamayla.

“Siz de cemlerde kafaları çekip çekip yaani, horozları uçurup uçurup, mumları söndürüp söndürüp yaani, dalıyorsunuz birbirinizin karısına kızına, öyle değil mi? Senin karı, benim kız ayırmadan yaani. Sizin için de böyle konuşuyorlar yaani!”

Sapsarı kesildi:

“Bizi çekemeyenler konuşuyor böyle!” dedi.

“Canım ben inanmıyorum ama konuşuyorlar.”

“Evlenmeyecek misiniz kızlarla? Okumuş kızlarla siz evlenmezseniz, kim evlenir yaani?”

“Evlenmek belli mi olur? Biz şimdi okuyoruz. Kızlar da okuyor. Hepsinin aklı başında: Gel birinin teline dokun da göstereyim sana dünyanın kaç köşe olduğunu! Onlarla biz bir evin, köyün çocukları gibi kardeşiz orada. Vakti gelince içimizden birbiriyle evlenecek çıkabilir ama sözüme dikkat et, vakti gelince!”

Bunları dinleyince, “Ebeeeeh!” diye şaşırdı. Sonra diye söz aranmaya başladı. “Sizde patatese kumpir mi dirler?”

“Evet kumpir dirler! Söyledim!” dedim sert.

“Söyledin de...” diyerek yemesini sürdürdü. Bir ara havaya baktı. “Bizde de kumpir dirler.”

Ateşten köz çekti önüne. Bazlamasını üstüne alıp ısıttı. Dikkat ediyorum, beceriyle yapıyor bu işi. Yarısını bölüp bana verdi. Çökeleğin de yarısını verdi. Bazlama, çökelek, patates iyi gidiyor.

“Bir de soğan olsaydı!” dedim içimden.

Sonra karar verdim: Bir daha çalmayacağım. Ama hayır, ben bunları kendi bahçemizden aldım. Canım çekti, burada pişirdim. Manastırlı çoban üstüme geldi, birlikte yedik. Kendi emeğimiz. Çalmak sayılmaz yaani!

İçimden bir ses karşı çıktı: "Ama onca insanın hakkı var yediklerinde, yedirdiklerinde?"

"Canı isteyince onlar da kazıp yesin! Bir daha açık açık alacağım, çalmadan yaani" dedim.

İçine çökelek, patates tepilmiş bazlamadan ısırarak yemeyi, hem de çoban arkadaşla konuşmayı sürdürdüm. Doyduktan sonra ateşi yeniden gürelttim. Teneke kaynayınca boyayı attım içine. Elimdeki değnekle karıştırıyorum.

"Bana adını bağışlar mısın?"

"Tahir Baykurt benim adım."

Durdu: "Demek kurt'u da var? Gerçekten kurtsun Tahir Efendi! Benimki de Şakir" dedi. "İstersen arkadaş oluruz bundan sonra. Sıkıldıkça çıkar gelersin. Evim şurda uçta. Zaten ufacık bir köyüz, bilirsin yaani."

"Biliyorum temiz köy, gelip gezdik arkadaşlarla."

"Gene gelin. Bizde de patatese kumpir dirler."

"Peki! Ama gücenmezsen bir söz daha diyeceğim."

"Birlikte lokma yedik, buyur iki söyle."

"Bundan sonra her duyduğunu gerçek gibi konuşma! Kendi kendinizin kötülüğüne olan yalanları yayma! Tam tersine, doluş kişi kişi, köşe köşe, gerçeği yay. İslam tarihinde Hazreti Ali gerçeğin adamıydı. Sizler onun yolundan gidiyorsunuz. Enstitüdeki gerçeği anlattım sana. Sen de kabul ettin, değil mi?"

"Yüzde yüz. Bugün dersimi iyi aldım yaani."

"Öyleyse gözünü aç bundan sonra. Hem de hepiniz açın. Bu kırlarda sığır gibi yaşamayın lütfen."

"Ağır söyleme, anladım."

Gönenliler gibi "Gavil mi?" dedim.

Gülerek: "Gavil." dedi Manastırlı Şakir.



Kirizma



Bir yandan bedenimiz büyüyor, bir yandan bilgimiz artıyor. Benim sevdiğim okumak. Hangi koşul altında olursa olsun, elimden kitap düşmüyor. Şiirlerim yüzünden ünüm genişliyor. Bir yandan da adımın çevresinde sinsi dedikodular yürüyor. Dedikodular yalnız kendim için değil, enstitülerimiz için. Türkiye göklerinde, karanlık köylere ışık taşıyacak yirmi bir yıldız enstitüler.

Sabahları erken kalkıyoruz. Soğuk suyla çarpa çarpa yüzümüzü yıkıyoruz. Kahvaltıda çorba içiyor, zeytin yiyoruz çay ile. Kampana çaldı mı toplanıyoruz. Öğretmenlerimiz, müdürümüz geliyor. Akordeonla mandolinler ortaya çıkıyor. Kız erkek 900 kişi *Harmandalı, Çorum Halayı, Arpazlı, Sisdağı, Bengi* oynuyoruz. Bay bayan öğretmenler aramıza karışıyor. Oyunlarımız bölgelerden. Bilmediklerimizi öğreniyoruz. Haftanın iş bölümüne göre derse, işe dağılıyoruz.

Anlatmıştım; yaza doğru sınıfça bir yapı, bir yol, bir alan, ya da bağ dikimi gibi işler üstleniyoruz. Bitirince izne gidiyoruz. Kimi kümeler yurt gezisine çıkar. Ucunda izin olunca, işe daha istekle sarılıyoruz.

Bir yıl biz yeni yatakevimizin az ötesindeki toprağa bağ dikme görevi aldık. Ama bağ dikmek öyle köydeki gibi ham toprağı açıp çubuk uzatmak, değil. Bütün toprağı 100 santim kazıp altüst edeceksin. Bunu, birer metrelik bölümler halinde devire devire yapacaksın. Bizim buralar sert topraklar. Taş çıkıyor. Yeni bağ yeri su yolu kazdığımız yerler kadar sert. İşte bu toprak altüst olacak. Öyle birkaç günlük iş değil. En az iki ay çalışmak gerek. Bütün işler böyle sürelerle göre düşünülüyor. Birkaç gün erken biterse izne erken gideriz. Kazandığımız günler izne eklenir. Çubukların döşenmesi kışın uygun günlerine kalır. Asmaların dalına su yürürken çubuk kesemeyiz.

Kirizma bitti mi tamam, köydeyiz. Ana babalarımız, kardeşlerimiz gözümüzde tütüyor.

“Bedenlerimiz büyüyor” demiştım ama çoğumuzun özü çocuk. Toprağın her yanını 100 santim kazmasak da olur canım! Elli santim, halta kırk santim kazsak kim nereden bilecek?

Kattık koca tarlayı önümüze, götürüyoruz. O kadar hızlı, hem de tozu dumana katarak çalışıyoruz, on günde bitireceğiz!

On gün dedi. Ahmet Acar’ı Tarımbaşına yolladık: “Gelip bağ yerini teslim alsın!”

İri gövdeli Tarımbaşı, o beni kucağımda domates, biberle görüp de görmezden gelen, iyi adam aşağıdan göründü. Ağır ağır geliyor. “Şöyle bakar geçer” diyoruz.

Yaklaştı yanımıza: “Kolay gelsin arkadaşlar!”

Bir “Sağol!” çektik, ciğerlerimiz yırtılacak.

“Oh aslanlara aslanlara! Demek bitirdiniz?..”

“Bitirdik.”

“Taş maş yok muydu hiç?”

“Olmaz olur mu? Kazdık!”

“Kazdınız demek?”

“Eveeet; geceleri de çalıştık!”

Yalan değil, bölüştük. Kimi ivecenler ay ışığında çalıştı.

“Aslanlara zorluk mu dayanır hiç?”

Geldi tam önümde durdu. Ayağı kazılmış toprağa batıyor; çok iyi bu. Bir maşalah daha çekip gidecek.

Ama öyle yapmadı. Elimden kazmayı aldı. Sapını gözüyle ölçtü: “Gelir bir metre” dedi. Dayadı ucunu toprağa. Kazmanın iki yanından tuttu, çöktü üstüne. Kazmanın sapı kabartılmış toprağa 40 santim kadar gidip durdu. Osman Gürkan biraz daha bastı, zorlar gibi yaptı. Eh, üç santim daha gitti. Yeniden zorladı, artık gitmiyor! “Tarlanın burası taşlı!” dedi. Kazmanın sapını bir metre öteye sapladı. Gene 40 santimde kaldı. Yeniden zorladı, üç santim daha gitti! “Aksilik!” dedi. “Burada da taş var!” Kazmanın sapını çekti. İki metre öteye sapladı. Gene 40, bilemedin 45 santim. Yüzü kıpkırmızı oldu. Cebinden bir şerit metre çıkardı. Kazma sapının toprağa giren bölümünü ölçtü: “İşte 43 santim.” dedi, baktı yüzlerimize ayrı ayrı: “Biz sizinle kaç santim konuştuk?”

“.....” Sustuk kaldık.

"Kaç santim konuştuk değerli arkadaşlar?"

"Yüz..." dedi Ahmet Acar.

"Yani 40, artı 40, artı 10 santim daha?"

"Evet."

"Öyleyse haydin."

"....." Hiçbirimizde ses yok.

Onun da sesi çıkmadı bir süre: "Anlaşmamıza göre kirizmanın derinliği 100 santim olacak!" dedi. Başıyla kazdığımız yerleri gösterdi. "Ama siz isterseniz 110 yapın, hiç zararı yoktur." Başı yerde birkaç kez gelip gitti oralarda. "Belki üç bin yıldır ekile dikile yorulmuş, azotu, ümüsü kalmamış bir toprak bu. Ama altı kullanılmamış duruyor. Kirizma demek, üstteki yorgun tabakayı alta alıp alttaki dinç tabakayı üste çıkarmak demektir. Bu da derin kazarak olur. Sizleri enstitüde biz böyle yapıyoruz. Her birinizi köylerin derininden alıp yüze çıkarıyoruz, anlaşıldı mı değerli arkadaşlar?" Gene durdu, söyledikleri hoşumuza gidiyor mu, gitmiyor mu inceledi. Arada bir "değerli arkadaşlar" diyerek kırılmış gönüllerimizi onarmaya çalıştı.

"Siz yarın asıl kirizmayı köylerde yapacaksınız! Üç bin yıldır altta kalmış köy dünyasını, aktarıp üste çıkaracaksınız! Ama onu da böyle yaparsanız olur mu değerli arkadaşlar? Bu ülkede köylüler binlerce yıldır sanatta yok, bilimde yok, politikada yok." Güldü, eğdi başını yere: "Ben de sözü uzattım. Aranızda anlaşın, yeniden sarılın kazmaya! İyi kazın. Ölçmek için kazmanın sapını benim gibi basın!"

Böyle dedi, başka iş yerlerine doğru çekip gitti.

Uzunca bir süre konuşmadık; daha doğrusu konuşamadık.

Hilmi Denel içimizde en şakacımızdı. "Hahaa!" diye bir kahkaha patlattı. "Eşekten düşmüş karpuzda döndük, gördünüz mü?"

Kahkahası hepimize bulaştı kırın ortasında.

Hüseyin Zeybek, Hilmi Denel'in hemşerisiydi:

"Açıkgözleri jandarma yazıyorlar! Burada ne işimiz var, gidip başvuralım değerli arkadaşlar!"

Durup dururken Çivrilili Mehmet Ali'yle Nazmi Bayrak bir güreş tutmasın mı? Belki bir yarım saat geçti böyle.

Küme başkanımız Ahmet Acar: "Bunun üstüne çalışılmaz ama biz çalışalım gene, değerli arkadaşlar! Kalleş Osman Bey,

kötü bozdu bizi! Çalışalım, büyüklük bizde kalsın. İyi öğrenci öğretmeninin kusuruna bakmaz. Haydin bakalım" dedi. Ahmet Acar, hepimizi gözlerinin içinde topladı: "Kirizma demek, baki size anlatayım, üstteki yorgun tabakayı kazıp alta indirmek, alttaki dinç tabakayı üste çıkarmaktır. Bunu en az 100 santim kazarak yapmak zorundayız. Ama asıl kirizmayı yarın köylerde yapacağız, anlıyor musunuz?"

"Anlıyoruz" dedik birer daha.

"Anlıyorsanız haydin bakalım!"

Kazdığımız yerleri kazılmamış saydık. Biraz zor oldu ama oldu sonunda. Olduğunu nereden anladık? Tıpkı Tarımbaşımız Osman Gürkan gibi kazmaların sapını çevirip bastık. Dibine kadar gömüldü. Bağ yerinin kirizmasını bitirdik böylece.

Belirtmiş olayım:

Belki açık havada çalışmanın, belki ne olsa köyde aldığımızdan daha iyi besin almamızın etkisiyle uyuz geçip gitti. O bendeki yerleşik sıtma da yakamı bıraktı. Daha geldiğim aylarda revire gittim, kinin verdiler. Gene gittim, gene verdiler. Bu ilacı almam sürdü biraz. Sonra iyileştim. Yüzüme güzel bir renk geldi. Tavlandım hatta. Kızlar filan çevreme gelir oldu.

Çukurova'nın sivrisineği kemikli olurmuş. O yüzden oralar da tuttuğunu öldürür, yıkarılmış. Bizimkiler Çukurova'nınkiler yanında hiç kalırmış. Şansım varmış, Akçaköy'de doğmuşum.

Enstitüde küçük bir yayın düzenimiz oldu. Sivrisinekleri anlatan üç konuşma yaptım. Konuşmalarımda sık sık "Anofel" sözcüğü geçti. Arkadaşlarımda kafasına yer etmiş. "Anofel, Anofel!" diye epey takıldılar. O konuşmalarda birçok bilgi sundum. Örneğin sivrisinek bütün yaşamında bir kez cik çiftleşir. Dişi sinek, erkekten aldığını bedeninde uzun süre tutar, sonra durgun suya bırakır.

İleriki yıllarda ilçemiz Yeşilova'da Sağlık Dairesine tenekelerle gelen kininleri memurlar bölüştü. Hanımlar bunları kavanozlara katıp sakladı. Sonra, "Güzel sarartıyor!" diye evin taban tahtalarını, merdivenini bununla sildiler.



Bey ile Yolculuk



Köye izne gidiyoruz. Kitaplarımı bavula doldurdum. Arkadaşlarla Kırıkçayır'a indik. Kara trenin gelmesini bekledik. Baladız'da aktarma var. Köylülerim önden gitti. Ben arkaya kaldım. Aksilik işte, Burdur'a geç ulaştım. Kendi kendime, "Eh!" dedim. "Oldu olacak, kırıldı nacak! Yenisi olmayınca eskisi neye yarayacak?" Yattım Kâzım'ın Handa.

Ertesi gün pazar yerinde, Akçaköy yönüne gidecek var mı diye sorduğurdum. Günlerden cumartesi. Salı olsa pazarcı bulunur. Onun dışında taşıt bulmak, arkadaş bulmak zor. Sonunda "Hüsnü Bey Armut'a tohum götürecektir!" dediler. "Bavulu arabasına atarsın."

"Acaba attırır mı?"

Bey dediler mi içim çürüklenir. Bizim o yanlarda köyleri var. Kendileri ekim dikim zamanı gelir. Konakları var; meyve, bostan, üzüm zamanını köyde geçirirler. Köylüler eker yetiştirir. İşledikleri bahçeye, bağa girip diledikleri kadar koparır, yerler. Yemediklerini atarlar. Köylüler. "Beyler bizim bahçeye bağa girdi!" diye onur duyar. Yakınmaları olmaz. İzbe evlerde otururlar. Son derece boynu eğri, uysal olurlar. O zaman Armut, bir taş yığını. Yalnızca beylerin konağı iyi bir yapı.

Armut, bizim Akçaköy'e yakındır. Beyin konağı iki katlıdır. Bol keresteyle, özlü kerpiçle köylüler yapmıştır. Kerpicing çamurunu yedi gün yatırmışlar, hâlâ konuşulur.

Hüsnü Bey, Şekip'in kardeşi. Konakta, çiftlikte onun da payı var. Kız kardeşlerini alan Fahri Bey gelir arada... Yarışlı'da, Karakent'te, Manca'da, Çine yanlarında başka çiftlikleri var. Anlatmıştım, arada yalnız bizim köy "bey köyü" değil.

Hüsnü Bey, Armut'a tohum götürecektir. Kendisini arayıp buldum. Ben olmasam yalnız gidecek. "İyi beydir" diye du-

yardım. Şekip ile Fahri Beylere karşı köylüleri tutarmış. Ötekilerin “çok acımasız” olduğu söylenir. Köylülerin bir bölümü onca ezilmeye dayanamayıp dağa çıktı. Zaladın denen yerde köy kurdular. Hükümet beyleri destekledi ama köylüler Zala-dın’dan inmedi. Azıcık bir suları var, çalıları söküp yurt açtılar. Kayaları arkalarına alıp çocuklarını savundular.

Hüsnü Bey, benim enstitüde okuduğumu duymuş. “Gelsin; konuşa konuşa gideriz!” demiş. Tahta bavulumla Oluklaraltı’ndaki konağın kapısına vardım. Bekledim bir süre, çok geçmeden indi. Daha önce görmüşüm kendisini. İstanbul’da biraz okumuş, boşlamış. Çocuğu yok. Ağabeyi Şekip’in iki oğlu Kabataş Lisesinde okuyor.

Şekip bizim köyden ırgat toplar. Beş kez mi, altı kez mi, ben de gittim. Eline bir şemsiye alıp arkamızdan: “Haydin haydin!” diye bizi hızlandırır. Geniş tarlalarda anason yolarız, ekin biçeriz.

Oğulları gelir, “Radyo şunu söyledi, bunu söyledi!” diye anlatır. Şekip Bey, “Hâlâ direniyor mu o mına godumun Moskofu?” diye sorar. Bir yandan Mehmet, bir yandan Polat, akıllı akıllı, II. Dünya Savaşı’nın gidişini anlatır. Köylülerimiz kulak verir. Bunlar onca yer ve komutan adını nasıl aklında tutuyor; hayran kalırlar. Onların okulu yanında bizim enstitü hiç! Bilgi yanı zayıf, bir tür köylü okulu. Dersten çok iş var. Şehirli karşıtlarımız doldurur kulaklarını.

Hüsnü Bey beni tepeden tırnağa süzdü: “Bekle geliyorum!” dedi.

Sonra at koşulu arabayı çıkardı. Araba çuval dolu. Benim bavulu da yerleştirdi. “Yürü!” dedi.

Kışlalar’a kadar gittik. Geçtik biraz. Yandan yandan sormaya başladı: “Hep işçilik mi yapıyorsunuz enstitüde?”

Nerden geldiğini anladım sorunun.

“Ders görüyoruz!” dedim “Yarım gün ders, yarım gün iş var bizde! Tabii, işi de ders gibi yaparız.”

“Nasıl yaani?”

Anlattım sabırla: “Önce tartışırız, neden bu işi yapacağız? Neye yarayacak? Tarla süreceksen, bağ dikeceksek, ne kadar geniş süreceğiz? Ne kadar arayla dikeceğiz? Alanı kaç metreka-

redir? Ölçer hesaplarız. O kadar alana kaç çubuk ya da fidan gidecek? Öğretmenler bize, yaptığınız iş önce kafanızdan, sonra elinizden çıkacak der. Bizim enstitüdeki iş (öyle sizin çiftlikteki gibi, dedim gizlice, köle işi değil) derstir. (Anladın mı Hüsnü Bey?)”

O kadar özenle anlattığım halde “Hımm!” diye göz kırpıp sordu: “Derslerden neler okursunuz peki?”

“Tarih, Coğrafya, Fizik, Kimya, Matematik.”

“Tarih okur musunuz gerçekten?”

“Okuruz!” deyip güldüm.

“Viyanalı Kuşatmasını bilir misin örneğin?”

“Hangisini; Birincisini mi, İkincisini mi?”

“Birincisini diyelim.”

“Bilirim.”

“Fetret Dönemini?”

“Bilirim.”

“İslam Tarihi de okur musunuz? Örneğin Uhut Savaşını?”

“Hepsini sırayla okuruz” deyip anlattım okuduklarımızı.

“Örneğin Fizikten kırılma, optik, odak uzaklığı?”

Tam da yakında okuduğumuz konulardı, anlattım.

“Maddenin, molekülün ne olduğunu biliyor musun?”

“Biliyorum” dedim, tanımını söyledim. “Ama duydunuz sanırım, madde parçalandı, radyo söylüyor.”

“Evet duydum. Bundan sonra büyük değişimler olur dünyada!” dedi, o da anlattı biraz.

Amerikalıların Hiroşima ile Nagasaki’ye attığı atom bombaları nedeniyle, Japonya’nın koşulsuz teslim oluşunu konuştuk. Karaburun denilen yere gelirken, Hüsnü Beyin ders soruları bitti. “Peki komünistlikten ne okuyorsunuz?” dedi bu kez.

İssiz yolda tozularak bir otomobil gelip bizi geçiyor. Dik kuyruklu kuşlar çırpınıyor gölün dalgaları arasında. Ötede Koca Dumlu kıpırdamadan yalıyor. Yakınına varıp Karakent deresine gireceğiz. Kavacık altından Leylekli kırına çıkacağız.

“Çok söyleniyor, öyle dersler okuduğunuz! Yaani ilerde köyleri komünist yapmak için?”

“Bizim öyle bir dersimiz yok!” dedim telaşsız. Amacımızın köyleri karanlıktan kurtarmak olduğunu söyledim.

Gözlerime bakıyor yandan yandan. Amacımızı nasıl ustaca gizlediğimi anlamak istiyor. Akçaköy'de kimlerden olduğumu soruyor yeniden. Babamın adını söylüyorum, bilmiyor. Yetim olduğumu öğrenince gülüyor bıyık altından: "Hep böyle yetimlerden, yoksullardan mı seçer öğrencilerini enstitü?"

"Varsillar Kabataş'ta, Galatasaray'da okutuyor çocuklarını. Onların okulları öncelerden var. Bizler için enstitüler açıldı!" diyorum.

"Halk Partisinin okulları bunlar. Ama iyi okuyorsunuz!"

Karakent deresinde yokuşun dibine geldik, araba durdu.

"Enstitüde yarım gün ders, yarım gün iş yaptığınıza göre, çuval taşımayı da bilirsin değil mi?"

"Bilirim tabii! Ama ne demek istiyorsunuz?" dedim.

"Haydi taşı çuvaları yukarıya!"

"Böyle alaylı konuşmasanız size yardım ederdim. Çünkü yol arkadaşısınız. Gene de yardım etmem gerek. Ancak yarısına yardım ederim. Yarısını kendiniz taşırsınız!" dedim.

Kıpkırmızı kaldı. "Özür dilerim..." dedi kekeleyerek. "Söyleşi olsun diye söyledim. Kötü niyetim yok..."

"Söyleşi dürüst olur..." dedim.

"Özür dilerim..." dedi yeniden.

Çuvaları tepeye taşıdık. Epey yardımım dokundu kendisine. Çuval taşımanın zorluğunu yeterince bilmiyor belki. Biraz anladı. O zaman beni daha ciddiye aldı. Teşekkür etti.

Beylerle, bey çocuklarıyla aramız açıldı giderek. Bizim köyle Armut arasında karşılaştığımızda birkaç kez Polat'la konuştum. Sınava çekti beni. Yanımızda Keşiş'in Kadir var. Onun tanıklığı önünde bütün sorduklarını bildim. Görünüşte, hoşuna gitti. Ama sonra ağabeyi Mehmet gibi, hakkımızda attı tuttu.

Beylerden bizi beğenen yoktu. Örneğin Şekip, "Hasan Âli'nin piçleri! Bunlardan öğretmen mi olur?" diye sövüyor, "komünist öncüler" olarak yetiştigimizi söylüyor. "Ama yağma yok, bu yurdu biz onlara kaptırmayız!"

Biz de her yerde babalarımızın uzun yıllar savaşıarak yurdu dış düşmandan kurtardığını, ama Kurtuluş Savaşından sonra iç düşmanın olduğu gibi kaldığını söylüyoruz Fırsat buldukça

“Beyler köylünün kanını emiyor. Toprak Reformu zorunludur! diyoruz.

Yalnızca Hüsnü Bey’den, özellikle o yol arkadaşlığımızdan sonra, kötü söz duymuyordum. Sonra o da başladı: “Çok yazık; kendisiyle bir yolculuk yaptım, zeki çocuktu. Demek zararlı akımlara kapıldı! Bey çiftlikleri olmasa Türkiye’nin üretimi sıfıra düşer. Akıllı bir şeylere eriyor ama burasına ermiyor. Yeni devleti kuran Atatürk’ün yok mu çiftlikleri? Ben yalnız, gördüklerimi belirteyim: Ankara’da, Yalova’da, Mersin’de. Atatürk gittiği her yerden kendine çiftlik aldı. Sonra bunları Hazineye verdi; çünkü zürriyeti yoktu. Demek zürriyeti olsa vermeyecek. Beyler aleyhinde konuşmak yanlıştır.”

Dedikodumu yapanlar, “Beylerin çocukları gibi okuyup adam olacağı yerde, kendini sapık akımlara kaptırdı; yazık!” diyor.

Köylerde beyli düzen sürdükçe yarın işimiz zor olacak. Şimdiden kaygı çekiyorum. Her yerde adamları, Meclis’te milletvekilleri var. Bakanlığı, hükümeti baskı altında tutuyorlar.

Tutuyorlar amenna! Ama karınca da kanatlanıyor. Canına tak diyen Baladız köylüleri, Abdullah Demiralay ağayı, başını taşla ezerek öldürdü. Destanı beş kuruş:

*Bin dokuz yüz kırk altının yazında
Baladız’ın harmanları savrulur
Demiralay toprağında tozunda
Ecel gelmiş kuşlar gibi çevrilir*

*Haciz geldi ocakları bozuyor
Kimi vergi kimi sorgu yazıyor
Can dayanmaz kul canından beziyor
Böyle olursa demir kalmaz sivrilir*

*Sulh olalım dediler de olmadı
Beyde insaf kulda sabır kalmadı
Haber gitti jandarmalar gelmedi
Kara toprak bey kanıyla yoğrulur*



Heey Postacı



Bir kez Kırıkçayır'a inip trenle Isparta'ya gideceğim. Enstitünün Fargo marka kamyonu harekete hazır.

Baktım, Yüksek Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerden Hüseyin Sezgin de orada. Adamlığını giymiş, çantasını almış, dikiliyor. "Adamlık" sözünü ondan duyduk: İzmir yanlarında, şehre giderken giyilen düzgün giysiye böyle denirmiş.

Yaklaşıp selam verdim. Köy Enstitüleri Dergisi'nde Anamdan Mektup, Bacımdan Mektup diye yazıları çıktı. Köy duygularını, düşüncelerini iyi yansıtıyor. Severek okuduk. "Niçin bunları bir kitap olarak geliştirmiyor?" diye yanardım.

Ne yazık, kendisi bu mektuplardaki kadar sevecen, sıcak kanlı değil. Suskun. Pazartesi toplantılarında yalnız bir kez söz alıp, kimi öğrencilerin sabah geç kalkmasını eleştirdi. Bunun dışında konuştuğu olmadı. Kamyonun dibinde gene suskun dikiliyor. Selamımı zor aldı desem yeri. Boş verdim, ben de üç metre uzağa dikildim.

Şoför Mustafa dayı yerine geçti: "Haydin gidiyoruz!"

Yalnız olsam, geçer Mustafa dayının yanına otururdum. "Bugün oraya Sezgin Öğretmen otursun!" deyip yukarı çıktım. Baktım o da yukarıya geldi. Köy içinde iki kadın binecekmiş. "Yolda açılır, konuşa konuşa gideriz," diye sevindim.

Yazar bir öğretmenle yolculuk gerçekten fırsat. Köy Enstitüleri Dergisi'nde şiiri çıkan şairleri sorarım. Belki yararlanmam için önereceği kitaplar olur. Isparta'ya gitmişken satın alırım.

Kadınlar, "Viri, viri!" deyip duruyor. Buralılar iki sözün arasında bu sözcüğü kullanır. Isparta'ya değil, Baladız üstünden Keçiborlu'ya gidecekler.

Tahta bavulumun üstüne olurdum. Sezgin Öğretmenin deriye benzer çantası var. Adamlığıyla yere oturamaz. Kamyonun kasasına tutunup dikiliyor. Mustafa dayı da savurtuyor.

“Dergideki yazılarınızı kitap yapmayacak mısınız?”

Bakmadı yüzüme: “Değmez kitaba!” dedi. Sesi renksiz.

“Köy yaşayışını içinden anlatarak iyi bir yazın türünün örneğini verdiniz. Sabahattin Ali’nin öykülerine benzemiyor. Sizin yazılarda başka bir güzellik var. Köylü kızını iyi konuşturdunuz.”

Yanıt tek sözcük: “Teşekkür!”

İkiden üçe geçmek üzereyiz Kitaplıktaki işim sürüp giderken bir de “postacı” oldum. Haftada bir Isparta’ya gidip enstitünün postasını alıyorum. Bir gece yatıyorum her gidişimde. Gidip dönmeye bir gün yetmiyor. Kırıkçayır’a kadar olan yolculuk kimi zaman kamyonla, kimi zaman yaya. Bir de yaylı var ama bana rastlamıyor.

Enstitüden postayı alıp çıkıyorum yola. Trende kitap okuyorum. Dönüşte her zaman yeni dergiler, kitaplar oluyor okunacak.

İki kitapçı var Isparta’da. Biri yalnız defter kalem, okul kitabı, Namaz Hocası satıyor; biri Varlık, Yücel, Gün, Söz, Gerçek gibi dergileri bulunduruyor. Hepsini almıyorum. Varlık, Yücel adresime geliyor. Bu ikincide ucuz çeviri kitaplar da var. Tan Yayınevinin küçük cep kitapları bir zaman 25 kuruşa satılırmış. İçlerinde Halikarnas Balıkcısı’nın çevirileri var. Birer tane alıyorum.

Isparta’da zamanım oluyor, biraz şehri dolaşıyorum. Hükümetin yanındaki parkta oturuyorum. Yapının dibinde bir Atatürk büstü var. Altındaki yazıda bir sürü yanlış gördüm. Vali, Milli Eğitim Müdürü, lise öğretmenleri görmüyor mu? Türkçeyi doğru yazmayı bilmeyen bir sürü “büyük” var yukarlarda. O zaman böyle düşünüyordum.

Biraz gezip dolaşıp gene kitapçıya döndüm. Yaşlı kitapçı, ne kadar karıştırsam karıştırayım, seslenmiyor. Paramı yeniden hesaplıyor, ayırdıklarımın yarısını alıyorum.

Postacılık gideri olarak küçük bir para veriliyor. Bunu kitaba, dergiye yatırıyorum. Enstitünün anlaştığı bir ev var. Yalnız

ben değil, enstitünün ilden bitecek işleri için gelen öğretmenler ya da son sınıftan ağabeyler de orada yatıyor. Doğrusu iyi düşünmüşler. Buraya aylık kira ne veriliyor, geceliği kaçta geliyor, bilmiyorum.

Bir kadının eviymiş. Ortalarda erkek görünmüyor. On beş, on altı yaşında, kabalamış bir kızı var, çok hoş görünüyor gözüme. Adı Meliha. Yüzü kırmızı, omzu yuvarlak, eli ayağı topacık; çok hoşuma gidiyor. Ama köyden getirdiğim önyargılar beni hâlâ sıkıyor. Başımı kaldırıp bakamıyorum. Gözlerini üstüne çevirdiğimi gördü mü bakışımı kaçırıyorum. Belki o da benim gibi yetim. Kızın bana ilgisi olduğunu düşünüyor, "Ama çekindiğinden belli etmiyor" sanıyorum. Ah, yeterince özgür olsak! El ele tutup Ayazma'ya gitsek! Dolaşsak çayırarda! Birbirimizi kovalaya kovalaya yorulsak! Kesilip tükenince yere devrilsek! Bunun düşüncesi bile titretiyor beni.

Kitapçada bir süre oyalandıktan sonra belki kıza doya doya bakabilirim diye eve koşuyorum. Annesi içeri çağırıyor. Bir görünüp yitiyor. Sonunda yatma zamanı geliyor. Sabah kalkıp istasyona koşuyorum.

Isparta ıssız o zamanlar. İssızlığına karşın büyük görünüyor gözüme. Yakında alay mı, tugay mı, asker birliklerinden biri var. Çarşısı küçük. Kolunda "As İz" yazılı erler geziniyor. Garajları belli belirsiz, hatta yok. İki büyük camisi, bir ortaokulu var.

Daldığım düşlerden sıyrıldım. Kamyonla bir solukta Kırıkçayır'a iniverdik. Bir tren geldi, kadınlar Keçiborlu yönüne gitti. Bir tren daha gelip bizi Isparta'ya götürecektir. Bekliyoruz bakalım ne zaman gelecek? Kırıkçayır'ın adı bekleme. Bir yağmur boşansa, sinecek örtü yok. Ağaç yok. Hüseyin Sezgin konuşmuyor. Isparta'ya neye gidiyor acaba? Yoksa kitap, dergi mi alacak? Eğer öyleyse kitapçıya birlikte uğrarız. Aldıklarından ben de alırım. Kim bilir ne yararlı kitaplar seçer? Ah ben de Yüksek Köy Enstitüsüne gidip okuyabilsem, iyi arkadaşlardan, öğretmenlerden yararlanıp iyi bir şair olabilsem! Gerçi şimdiden dergilerde adım çıkıyor, yazdıklarım yayımlanıyor ama daha dünyanın yolu var önümde! Birçok da engel. Şimdiden "komünist" diye adım çıktı. Köydeki çalkantıları düşünüyorum. Kim bilir ne çok tedirgindir anam? Dedikoduları sevmez hiç.

Enstitüde Halis ile Cafer ters ters bakıyor. Oysa komünizmin ne olduğunu bilmiyorum. Neye benzer? "Rusya'nın rejimi! O rejimde karı kız ortak! İnsanlar bacısıyla yatar!" diyorlar. Hitler insanlığı bu beladan kurtarmak için Sovyetler Birliği'ne saldırdı ama izinin üstüne döndü işte. Osman Karaca'yla konuşuyoruz. O benden bilgili. Felsefe kitapları okumaya başladı. "Olmaz öyle saçmalıklar! Komünizm başka!" diyor. "Başka, ama ne?" Açıklayamıyor. Mahcup olmasın diye sormuyorum.

Hüseyin Sezgin öğretmen Yüksek Köy Enstitüsünü bitirmiş. Yazar bir öğretmen. Mutlaka bilir. Ah bir sorabilsem! Açık seçik anlatır bana. Ah birazcık konuşsa! Doğrudan "Komünizm nedir? İyi midir, kötü müdür?" diye soramam. Uygunu dolaylı sormaktır. Hemen tren gelmeden sormalıyım. Belki trende anlatmak istemez. Ya da şiirden, şairlerden sorarak, sözü "Bursa'da yatan"a getirmeli, suçunun ne olduğunu sormalıyım. Komünistliğin ne olduğunu söyletmeliyim.

Bekliyoruz, tren görünmüyor. Bir ara on adım kadar uzaklaşıyor beklemenin olduğu yerden. Ben de uzaklaşıyorum. Tren kaçır diye korkuyoruz. Dönüp geliyoruz hemen.

"Hasanoğlan'da Mehmet Başaran'la, Talip Apaydın'la görüşür müydünüz? İkisinin de şiirlerini seviyorum." Göz ucuyla bakıyorum, sorumu nasıl karşıladı? Oralı bile değil

"Şiir yazan öğrencilerin dersi zayıf olur diyorlar burada. Örneğin Hilmi Bey azarladı şiir yazıyorum diye." Sesini çıkarıp "Öyle mi? Sen de yazıyor musun?" demiyor. Yoksa bilmiyor mu enstitü çapında bir şair olduğumu, dergilerde şiirlerimin çıkmaya başladığını?

İkimizin de gözlerimiz Baladız yönünden gelecek trende. Yeniden on adım kadar uzaklaşıyorum. "Gitme, tren geliverir!" demesini bekliyorum, demiyor. Üstünde bir acayıplık var. Belki uyutucu etkileri olan bir böcek ısırды; şimdi doktora gidiyor. Ahmet Emin Yalman'ın yazdığı *Yarının Türkiye'sine Seyahat*'ta adı geçiyor. Vedat Nedim Tör'ün çıkardığı *Hep Bu Topraktan*'da öyküsü var. Belki o güzel yazıları yazan bu değil. Aynı adlı başka biri. Bir akrabası örneğin. Hayret ediyorum. "Gelmeyecek bizim tren!" diyor.

Öç almak istiyor canım. Ben de onu duymazlıktan geliyorum.

Birkaç adım yaklaşıyor yanıma. Kolundaki saate bakıyor. Kırk dakika geçmiş. "Yoksa kaçırdık mı?" diyor. Besbelli bir aksama var ama ne? Haydi tren aksadı gelmiyor, sen niçin konuşmuyorsun? Birden tink ediyor kafam. Hasta bu! Doktora gidiyor! Toplum içinde söylenmeyecek bir hastalığı var. Kendim bir uyuzu aylarca sakladım. Bekâr öğretmenler bunlar. Kaldıkları eve, hizmete diye, kadın getirip karı koca gibi düşüp kalktığını duyuyoruz kiminin. Belki bunun da var bir kadını. Az çok maaş alıyor, enstitüden yiyip içiyor. Kadın bulunur onlara. Böyle düşünerek bavulumun üstüne oturuyorum. İçinde enstitünün postası, çok geciktik. Demek bugün atamayacağım mektupları.

Birden "Cık!" ediyor: "Gelmeyecek!"

"Bilmem! Böyle durumlara akıl erdiremem."

Sonra bir parça yüreklenip soruyorum:

"Bir Orhan Veli şiiri aldı yürüdü ama Nâzım Hikmet şiiri yasak! Nâzım Hikmet'in Bursa cezaevinde yattığı doğru mu?"

Burun kıvrırarak bakıyor yüzüme: "Arka arkaya kaç soru bu böyle? Hangisine yanıt vereyim?"

"Orhan Veli şiiri yasak değil. Nâzım şiiri niçin yasak?"

Baladız yönüne uzanan boş raylara bakıyor:

"Nâzım gibi yazsa, Orhan Veli de yasaklanır. Nâzım'la kıyaslanınca Oktay Rifat da Melih Cevdet de hafif kalır. Nasıl anlatayım? Oku *Rahatı Kaçan Ağaç'ı*, ya da *Yaşayıp Ölmek, Aşk ve Avarelik Şiirleri*'ni. Nâzım gibi yazarların hepsi içerde, ya da sürgünde: Dinamo, A. Kadir, Nail V... Hepsinin kitapları toplatılmış."

Tam zamanı diye düşünüyorum: "Niçin toplatılır kitaplar?"

Birden. "Dostum sen yoksa uyuyor musun?" diyor. Baladız yönüne sekiz on adım gidip geliyor. "Gelmeyecek bu tren!" diyor.

Kadınları ve bizi bırakıp giden Mustafa dayı Gönen'e vardı çoktan. Belki bir saat sonra yeniden gelir.

"Hay Allah, neden gelmez acaba?"

"Bilmiyorum, birçok şeyi bilmiyorum. Diyorsunuz ki, uyuyor muyum? Hayır ama her şeyi okumak, öğrenmek kolay değil: Kitaplar yasak! Yasak olmasa da burada küçük bir yerdeyiz. Kim bilir nerede satılır önemli kitaplar? Satıldığı yeri bilsem ala-

cak para nerede? Yoksul bir köy çocuğu, azın azı bir harçlık." Sayıp sıralıyorum, acaba dinliyor mu? Bakıyorum yüzüne, karnı ağrıyor gibi başını eğmiş

"Nâzım Hikmet komünist mi? Ne demek komünizm? Sözlüğe bakıyorum, ortaklaşmacılık diyor. Ne demek ortaklaşmacılık?"

"Zordur anlatmak, hem de anlamak. Ortaklaşmacılık bir rejim. Bugün Sovyetler Birliği'nde uygulanıyor. Kimsenin toprağı yok. Kimsenin fabrikası yok. Üretim araçları toplumun. Bizde bunun kendi de düşüncesi de yasak. Atatürk zamanında partisi kuruldu, hemen kapatıldı. Danışıklı bir kuruluş olduğu söylenir. Şimdi yasadışıdır."

"Nâzım, şiirlerinde komünizm iyidir mi diyor?"

"Açık açık demiyor tabii. Şimdiki düzeni eleştirerek, toplum gerçeklerini açıklayarak söylüyor."

Gidip geliyor Baladız yönüne, bakıyor raylara:

"Birçok yazar için öyle derler."

"Neden derler? Bu bizi geriletmiyor mu?"

"Böyle diyenlerin çıkarı var."

"Ağaların beylerin çıkarı değil mi?"

Yanıtlamıyor; düşünüyor.

"Bugün sizde bir isteksizlik var, belki hastasınız, öyle mi?"

Bunu da söylemiyor. Arada of puf ettiğini görüyorum. Belki sorularımdan bıktı.

"Başaran, Talip neredeler? Siz de onlar kadar ünlü, hem de değerlisiniz. Ben susuz kalmış tarlaların mısırı gibiyim şurada. Ne kadar okusam doymuyorum. Sizinle yolculuk fırsatı çıktı, soru soruyorum, susuyorsunuz. Böyle düşünmede haksız mıyım?"

Bunları yüzüne söylemiyorum, içimden geçiriyorum. Anlıyor mu. anlamıyor mu? Sinirli sinirli bakıyor; tren de gelmiyor.

Onun baktığı raylardan iş çıkmayacağını sezmiş gibi, ikindi yerinden devrilip giden güneşe baktım: "Ben yürürüm! Trenin geleceğı yok!" dedim.

"Yok." dedi umarsız.

"Enstitünün postasını postane kapanmadan yetiştirmeliyim!"

"Ne kadar çeker yaya?"

“Yürümedim hiç. Belki üç saat.”

Gözlerini çevirip yukardaki enstitüye bakıyor; sonra Isparta yönüne dönüyor. Aşılacak beller var. Çünür köyü var.”

“İşlerim ivedi! Bilmiyorsun belki, evleniyorum. Babamgil gelecek. Sonunda gönülleri oldu. Kız isteyecekler bu akşam.”

Birden eski Hüseyin Sezgin oldu, cıvıltılı.

“Kiminle evleneceğimi biliyor musun?”

“Hayır bilmiyorum.”

Bir süre geçti susarak. Ona göre en merak edilmesi gereken konuyu merak etmiyorum. “Sorsam yanıtlar mısınız?” diyorum. Gülüyor: “Leman var ya,” diyor. “Hangi Leman?” demiyorum. Bakıyorum önümüzdeki yola. Yürüyorum yavaşça. O da yürüyor. “Leman canım, son sınıftaki.” Biliyorum, Ispartalı kız. Arkadaşları, yüzündeki tüycüklerden ötürü “Tülü Bamya” der. Enstitünün güzel kızlarından.

“Biz aramızda anlaştık. Ama babamgilin gönlü zor oldu. Bugün trenle gelecekler. Ya gelip geçtiler ya da çok geç gelecekler. Burada bekleyecektim, birlikte gidecektik Isparta’ya. Artık Isparta’da beklerim.”

“Yazılarınızdan köyünüzde nişanlınız olduğunu sanırdım.”

Bir önümüzdeki Kulönü düzlüklerine, bir yukardaki boşluklara baktı. “Yazılarda bütün anlatılanların, tıpa tıp yaşam olmadığını bir gün anlarsın. Yazarlar her zaman kendini yazmaz. Benim yoktu ama aramızdaki delikanlıların kiminin vardı nişanlısı. Yazılar ayrıca yaşamın birçok gerçeğinden birazını yansıtır, hepsini yansıtmaz. Bunun için sen, sorup sorup yanıt almak yerine, belli başlı yapıtları kendin oku. Bak ne güzel çevriliyor klasikler. Bak ne çok çıkıyor Remzi Kitabevinde çeviriler. Gösterişe kaçmadan, okuduğun kitabı cebine adı dışa gelecek biçimde koymadan.”

“Ben öyle mi yapıyorum?” diye alınganlık göstermedim. Sorularımda kolaya kaçmaktan çok, doyulmaz bir merak olduğunu düşünüyorum. Gene de “Teşekkür ederim öğütlerinize...” dedim. “Hem de Leman ablayla evliliğinizin mutlu geçmesini dilerim. Güzel kız. Umarım anan babangil de beğenir. Eli yüzü düzgün çocuklarınız olur.” Adımlarını yavaşlatıp hafiften kolumu sıktı: “Şu boynu aşalım, sorduğun bütün soruları yanıtlaya-

cağım. Sinirliyim biraz. Tren gecikince böyle oldum Ama yol uzun, konuşmaya zaman var...”

Yokuşa doğrulduk. Boynu aşlık mı, düzlük. Yürüyeceğiz, yürüyeceğiz. Çünür’ü geçip Isparta’ya ulaşacağız. Boynun başında durduk biraz. Terlemişiz iyice. Biraz dinleneceğiz.

“Önce ‘Nâzım neden yatıyor?’dan başlayalım!”

“Oh be; haşşöylee! neredeydin şimdiye kadar?” Gözlerimi de kulaklarımı da dört açarak baktım yüzüne. Sözcüğünü kaçırmadan dinliyorum anlattıklarını. Tam o sırada, aşağıdaki düzlüğün ortasından, dumanlarını kabarta kabarta bizim tren göründü. Sözü ağzında kaldı. Çantasını kapıp koştu Isparta’ya doğru.

“Sen de koş!” diyor bana. “Koşarsak kavuşuruz!”

Biliyorum birazdan hızı kesilecek. Ben de kesileceğim. Ağır ağır yürüyeceğiz. Ana babasıgili Isparta istasyonunda karşılamadığı için üzülecek. Az önceki gibi istekli anlatmayacak artık. Devlet Demiryolları’na kızacak. Bana kızacak.

Çünür’ü geçip Isparta’ya doğrulduk. Su gibi ter içindeyiz. Hüseyin Sezgin öğretmen Bursa’da Nâzım Hikmet’in neden yattığını, Hasan İzzettin Dinamo’nun, A. Kadir’in, Zekeriya Sertel’in, Halikarnas Balıkcısı’nın neden sürgünde olduklarını anlattı gene de.



“Fakir” Adım



Asıl adım Tahir’di benim. Babam, Seferberlik’te kalan kardeşinin adını vermiş. Körpecikten götürmüşler emmimi. Çok korkarmış gariban. Yunanlılar köyümüzün değirmenine gelince, dambaşında beyaz bayrak sallayanlar arasında o da varmış.

“Tahir emmimin adını aldım, babam ondan beni çok seviyor!” diye düşünmedim hiç; başka ad alsam da severdi. Sevgi yönünden coşkun insandı.

Şiir tutkum daha da arttı. Delikanlılığın özenci yıllarını yaşıyorum. Günde bir şiir yetmez, iki yazıyorum. Dergilere gönderim basılsın, adım bütün yurtta duyulsun istiyorum. Yazdıklarımı yollarken, nasıl bulduklarını bildirsinler diye zarfın içine kaç kez pul koydum.

Bir ara halk ozanlarının şiirlerini sevdim. Dörtlüklerin sonunda takma adlarını geçiriyorlar: Karacoğlan, Dertli, Pir Sultan, Dadaloğlu.

Hepsinin adı takma. Benim de olmalı öyle bir adım. “Tahir Baykurt” hoşuma gitmiyor, pek resmî.

Uzun süre kendime takma ad bakındım.

Halk ozanlarına özenme dönemini atlattığım halde şiirlerimin sonunda adımı geçirme tutkum sürüyor.

Askerlikçi Fuat Tekin, nöbetçi olduğu bir akşam, alanın ortasından geçtiğimi görmüş, çağırdı. Vardım karşısına.

“Adının anlamını söyle çabuk!” dedi.

Önünde hazırol durmazsan kızar. Mimliyim de biraz. Yanıt vermezsem bir kötülük yapar. Onun çok öğrenciye zararı dokundu. Bana da dokunur diye korkuyorum. Tahir’inkini bilmediğim için, Baykurt’unkini söyledim usulca. Bağırды: “Dikkat et, soyadının demedim, adının dedim!” Kem küm ettim, kurtarmadım paçamı. “Git araştı, ondan sonra gel anlat!”

“Bulduk yitirmezsek!” dedim içimden. Gidip büyük sınıflarda okuyanlara sordum, sözlüklere baktım, bulamadım Tahir’in anlamını.

Başka bir görüşünde gene çağırdı: “Ne oldu, buldun mu?..”
“Bulamadım.”

Çok kızdı: “Her şeyi biliyorsun, adının anlamını niçin bilmiyorsun?” Şakadan gibi ama sertçe çekti kulağımı: “Bak sana anlatayım; Tahir Arapça temizlik’ten gelir.” Biraz ara verdi. Sevindim önce. Sonra sürdürdü: “Mastarı taharet’tir.” Alaylı alaylı baktı yüzüme. “Peki senin neren temiz; söyle bakayım! İyi taharetleniyor musun?”

Bu yakışsız takılmasına da adıma da kızdım. Demek rahmetli emmime de iyice bilmeden koydular. Babam gibi, babamın ana babası da okula gitmedi ki!

Nâzım Hikmet’in, Orhan Veli’nin takma adları yok. Varsa bile kendi öz adlarıyla ünlenmiş onlar. Ön adlarından sonra babalarının adını almışlar. Hikmet, Veli babalarının adı. Benim babam da Veli, ama Tahir’i sevmediğim için Tahir Veli de diyemem!

Bu sorunu nasıl çözeceğimi düşünmeye başladım. Öyle bir takma adım olmalı, okuyanı çarpman, akılda kalmalı. Neyi alayım diye düşünmeyi sürdürüyorum.

Bir ara “Zeis Ikon” marka küçük bir fotoğraf makinem oldu. 6x9’luk siyah beyaz resimler çekip dördünü bir liradan dağıtıyorum. Arkadaşlarımdan çoğu yoksul. Dört kişi birleşip bir fotoğraf çektiriyor. Dört almak yerine bir alıp 25 kuruş ödüyorlar. Babam bir süre köy bakkallığı yaptı. Müşterilerinin kimi peşin, kimi veresiye alır giderdi. Benimkiler de veresiye gidiyor. Çoğu gelmiyor. Bu kısa tecim yaşamım sürse sonu babaminkine benzeyecekti.

Çektiğim filmleri Afyon’da Foto Şen’e yolluyorum. O da yı kayıp karta basıyor, bana post alıyor. Parasını fotoğrafları alırken ödüyorum. Topladıklarımdan biraz kalırsa, film alıp gene çekiyorum.

Bir kezinde, altı makara dolu filmle, bunların basılmış kartları postada yitti. Kız arkadaşların, bayan öğretmenlerin resimleri vardı.

Ardını bırakmadım. Gönen köyüne yeni açılan postaevine koştum: “Bulacaksınız!” dedim. Bir yandan da mektup yazıp Foto Şen’i sıkıştırdım. Tabii, o da beni sıkıştırıyor: “Şu tarihte postaya verdim. Alındı numarası bu! Paramı isterim!”

Küçük postaevinin müdürü telle, mektupla soruşturma yapıyor, “Ne yapsak acaba!” diyor bana soruyor. Gelen yanıtları okuyor. Yiten filmler, kartlar yok. PTT soruna bir çözüm buldu: Foto Şen’in yıkama, basma parası ile benim altı makara ham filmin parasını ödedi, konu kapandı. Postaevi açılmadan olsa elime bu da geçmezdi. Epey zarar ettim, emeklerim boşa gitti.

Ama bir kazancım oldu:

Gönen postaevine gelen tellerden birinde “Tahir Baykurt’un resimleri” yerine büyük harflerle “Fakir Baykurt’un resimleri” yazıyordu. Bir yanlışlıktı bu. Kafam tink etti: “Buldum aradığımı!” dedim. Şiirlerimin altında “Fakir Baykurt” adını kullanabilirim. Biraz tarttım, tınlaması iyi. Buna çok sevindim.



Müjde



1945'in ağustosunda Amerika Japonya'nın üstüne ilk atom bombasını atınca bütün dünya gibi, okuduğum Köy Enstitüsü ile bizim Akçaköy de çalkandı. Ben önce pek ayırdına varmadım; bu cenabet bombanın korkunç etkileri sonra sonra belirdi gözümde.

Altı yıl süren savaşın sonunda dünya değişiyor. Kıtalar, yurtlar bölünüyor. Uzaklar, acayıpler birleşiyor. Türkiye, tâ Atlantik'in ötesinde, Amerika'nın yanında yer alıyor. San Fransisco'da toplanan konferanstan sonra her yere Truman Doktrini, Marshall Planı giriyor.

Savaş yıllarında yurt tek partiyle, sıkıyönetimle yönetildi. Sıkıyönetim hâlâ sürüyor. Tek parti yönetimi bitecek deniyor. Yoksulluk sürüyor. "Varsıllık" ve "demokrasi" adına sabah akşam Amerika'nın reklamı yapılıyor. Yoksul bir ülkeyiz ya, Amerika bize yardım edecek. Yıllarca tek partiyle yönetildik, Amerika bize demokrasi öğretecek. Bu yardımın, öğretimin ne olduğunu sonraki yıllarda biz yazarlar, şairler daha iyi anlayacağız. Ama başımızdakiler kemikleşen yanılda direnecek.

Yurtta birden çeşitli partiler kuruldu, çeşitli demiş bulundum, gerçekte çoğu birbirinin aynı. İşçileri, köylüleri temsil edecek parti kurmak yasak. "Demokrasi", Türkiye'nin politik yaşamına yeni girmiş cici bir sözcük. Akçaköy'de, her yerde, yanlış Yunluş söyleniyor: "Demirkünk, demirat, demirkırat." Komşularımız "demir"i de ötesini de uyduruyor. Ne ilgisi var demokrasi'nin demirle? Halk anlamadığını yakıştırıyor. Sonra "Demirkırat"ta karar kıldı. Köroğlu özlemlerinden gelen at, Halk Partisi karşısında Demokrat Parti'nin simgesi oldu.

Babam 1938'de ölmüştü. Altı kardeşlik yetim. Anam sabah çifte, öğleyin oduna giderek bizi kanatlandırmaya çalışıyor.

Dul kaldığında 37 yaşında yok. Yoksulluğun ağır yükü, hem de hastalıkların etkisiyle çabuk yıprandı. Eni konu güzeldi gene de. Köyün içinden, dışından gelip istediler. Bir varsıl alıp “ikinci eş” yapacak. Hepsini geri çevirdi.

İlkokul yıllarımda, ulusal bayramlar gelince ortaya çıkar şiir okurdum. Dinleyenler maşallah çekerdi. Her yıl “pekiyi” ile, “iyi” ile geçerdim. Anama müjdeci koşardı: “Elif halaaa! Oğlun birinci olduuu!”

“Maşallah, maşallah tosunuma!” derdi.

Şimdi de Gönen’den geliyor haberlerim:

“Müjde Elifçeee! Oğlun pekiyiyle geçtii!”

“Maşallah maşallah koçuma!”

“Gözün aydın Elifçeee; oğlun birinci olduuu.”

“Maşallah maşallah yavruma!”

Müjdeleri aldıkça uçuyor. Pörsük yüreğinin bu tür sevinçlere çok gereksinmesi vardı demek. Benden yana bir müjde aldı mı, başörtüsünü çözüp bağlayıp gönülden “Maşallah!” çekiyor. Bir derece onurlanıp gururlanmak onun da hakkı değil mi? Küçük başarılarım, öksüz gönlünü birazcık serinletiyor. Gönen’den izinli geldiğimde, dudaklarını gözlerimin üstüne kapatıp öpüyor, öpüyor. Hem o başarıların hem bu sevgili öpüşlerin kanatlandırmasıyla ben de uçup yeni şiirler yazıyorum.

Acayip yıllardı. Yabancı sözcükler köylerin üstünden fırtına gibi geçerdi. İzmirli Mehmet Çavuş’un açlığı kahvedeki radyonun haberlerinde aynı sözler. Kimi sözler yere toza konmuyor. Ama kimi de göç zamanı geldiği halde uçamayan topal leylek gibi eyleşip kalıyor. “Komünist” sözcüğü bunlardan biri.

Gönen’de hep içi boş şiirler yazmıyorum elbet. İyi bir şair olayım diye zaman buldukça kitap okuyorum. Enstitü de bizi böyle yönlendiriyor. Sabahları özgür okuma saatlerimiz var. Bu saatlerde ders dışı kitaplar okuyoruz. Öğretmenler aramızda dolaşıp bilmediğimiz sözcükleri açıklıyor; çok okuyanlar seviyor.

Bu güzel hava 1946’da değişti. Çok okuyanlara “komünist” demeye başladılar. Nâzım Hikmet cezaevinde. Sabahattin Ali sıkı biçimde izleniyor. Hakkında bir sürü dava açılıyor, sık sık tutuklanıp cezaevine kapatılıyor. Başka şairler, yazarlar

da sürgünde. Bu alabildiğine daraltılmış yıllarda ben, boyuma bakmadan, yurda egemen bozuk yönetimi protesto ediyorum. Damgalanmam kaçınılmaz. Bu arada derslerden "9", "10" almayı sürdürüp sınıfları geçiyorum.

Ankara'da enstitülerin yönetimi el değiştirdi. Halk Partisi yaklaşan seçimleri kazanabilmek için habire ödün veriyor. Dış politikamız gibi iç politikamız da Amerika'nın dümen suyuna girdi. Polis, jandarma yurttan "komünist" avlıyor. Özellikle yazın alanında sıkı denetim var. Hiç unutmam, hükümet o kırağılı yıllarda, 18 dergiyi bir kararla kapattı. Gizli örgüt kurdukları gerekçesiyle bir sürü aydını tutukladı. İçlerinde ünlü şairler, müzikçiler, sinema, tiyatro oyuncular var. Ufacık başımla ben de izleniyorum. Mektuplarım açılıyor, dolabım aranıyor, üç kuruşluk harçlığımla satın aldığım kitaplara, abone olduğum dergilere el konuyor. Elbet bu tür haberlerim de yansıyor köye.

Bilen bilmeyen anama sesleniyor:

"Elifçeee! Oğlun komünist olmuuuuş!"

Anam tâ ilkököl yıllarından başarılarıma alışkın:

"Maşallah tosunuma maşallah!" diyor.

"Elifçeeee! Oğlun komünist olmuuş!"

"Maşallah koçuma maşallah!"

Çalışkanım, yarışmalarda birinci olup duruyorum ya, bunlardan onurlanıyor.

"Hayır öyle değil Elifçe; komünist olmuş oğlun! Dama katarakmış hükümeeeet! Komünist demek her şey ortak demeeek! Kız kardeşiyle evlenmek demek! Senin karı, benim karı yok demeeek!"

Anam bunları duyunca, usulcacık sesiyle, "Cık!" demiş. "Tahir'im öyle iş tutmaz! Ben onu helal sütle büyüttüm. Kötü işlere asla yanaşmaz!" Ama kim dinler onun dediklerini?

"Fahri Bey'in oğlu Behçet'ten duyduk! Damgalamışlar Tahir'i. Elif hala!"

O zaman, "Herhal bir çorap örecekler yavrumun başına!" diye yüreği kavrulmaya başlamış. Tasalara dayanamadığı için enstitüye çıkıp geldi. Gerçekten damgalandım mı damgalanmadım mı, anlayacaktı. "Gözleri iyi gördüğü halde kolumu, alnımı parmaklarıyla yoklayacaktı.

Ben de arada köye gidiyorum. Gönlümü kırmamak için doğrudan değil, dolaylı soruyor: Gerçekten kız kardeşimle evlenmek gibi saçma düşüncem var mı? Kadınların, kızların ortak olmasını istiyor muyum anlamaya çalışıyor. “Cık! Aslı astarı yok! Hiç öyle deli sözler etmiyor, etmez benim oğlum!” diyerek içinin tasalarını söküp atıyor.

Ama boşboğazlar, köyün içinden müjde vermeyi kesmiyor: “Elifçeeee; duydun muuu? Oğlun komünist olmuuuş?”

“Elifçeeee; valla billa oğlun komüniiist...”

“Elifçeeee! Oğluun...”

Bir gün sabrı bitmiş: “Eeee! Siz de yettiniiz artık! Komünist komünist! Kafamı şişirdiniz. Adam olun siz de oluun!” diye bağırmış. Soluk başörtüsünü çözüp bağlamış. Kolunu da tarlada tohum saçar gibi sallayıp yürümüş köyün içinden.



Sandık Başkanı



Köyde izindeyim. İkinci zamanı bekçi avlu kapımıza yanaştı. Anamın yüreği kalktı: "Hayırdır inşallah! Neye geldi bu?"

İsterse öz köyünün bekçisi olsun, resmî işlerden oldu bitti çekinir. Bir ucu döner dolanır, karakola bağlanır. Ya da bir an-garya, bir ceza, biraz daha fazla vergi gelir. Üstelik, Gönen'de oğlunun başında kara bulutlar dönüyor. Biraz ilerde anlatacağım, Görgü Karamuz öğretmenimizi, ellerini bağlayıp götürdüler. Ben onun en sevdiği öğrencisiydim. İzne gelirken bavulumda ondan aldığım bir kitabı yakaladılar. Yayıldı köye. Eski korkular üstüne yeni korkular eklendi.

"Tahir'i çağırıyorlar!" dedi bekçi.

"Nee! Tahir'i mi? Kim çağırıyor?"

"Öğretmen çağırıyor."

"Hangi öğretmen?"

"Hangi öğretmen var Elifçe? Köyün öğretmeni!"

İçinin korkuları biraz söndü belki. Gene de, "Hay öğretmen-siz kalaydı şu Akçaköy!" diye söylendi yüceden. "Hemen mi çağırıyor oğlumu öğretmen?"

"Hemen demedi ama gitse iyi olur."

Akşama zaman var daha. Kalkıp gittim. Karısı horoz aldır-mış, vermiş eline kes diye. Duvarın dibinde, bir elinde bıçak, bir elinde horozun gövdesi, bekliyor. Emine Hanım ona, "Dur gelme, dur, her yeri kan edeceksin!" diyor. Horozu görünce korktum: Elime tutuşturacak belki pakla diye!

Ne söylese peki demeye alışığım. Bereket, karısı siniyi koşturup getirdi, aldı horozu. "Bekle su getireyim!" dedi öğretmene.

Ellerini sabunladı: "Biliyorsun değil mi, seçim var. Sandık başkanı yazdırdım seni. Armut'takini sen yapacaksın."

Köylerde onca zaman birlikte yazıcılık yaptık. Bu da öyle bir iştir diye düşündüm.

“Öğrencilerimden bir seni önerdim. Birkaç kuruş alırsın.”

Salonun köşesinde iki torba duruyor. Biri bizim köyün, biri Armut’un, öteki köylere Yeşilova’dan memur gelecekmiş.

“Yurtta tek dereceli ilk seçim yapılacak. Halk Partisi ile Demokrat Parti çarpışacak. “Sorumlu iş; dikkat edeceksin.”

Çok partili demokrasiye geçiyoruz. Adaylar gelip konuşuyor. İzmir’den Mehmet Özbey önce camiye, sonra okula uğradı. Öğretmen çağırıp onunla da tanıştırdı beni. Karamanlı bucağından yüksek su mühendisi Ahmet Ali Çınar da aday. Daha bir sürü, bir sürü. “Herkes dilediğine verecek oyunu. Sen Halk Partisi’ne verdir, ne olur, ne olmaz.” Halk Partisi bir damla özgürlük bıraktı mı yurtta? Eğer elimdeyse, verdiririm Demokrat Parti’ye! Ama onun da içi bey dolu. Toprak Yasasına karşı çıkıyor. Armut ise beylerin köyü: Şekip Bey, Fahri Bey. Öyle ters iş ki! Ortada oy verecek parti yok. Sosyalist Parti’nin kurulduğunu duydum, adayları bizim ile gelmiyor. Zor bir durumun içinde duyumsuyorum kendimi.

Öğretmen öğütlerini sürdürüyor: “Torba şimdilik bizde kalsın. Cumartesi gelir alırsın. Seçim pazar günü. Cumartesi sana tutanakların nasıl yazılacağını da gösteririm.”

Köylülerimiz “Demokrat Parti” adını heceleyip duruyor. Birkaç büyük aile Halk Partisi’nde kararlı. Ama ben özgürlük yanlısıyım. İşte önüme bir görev çıktı. Küçük de olsa bir köyün sandık başkanıyım Çok iyi yapmalıyım görevimi. Ne demek iyi yapmak? Köylüleri etkileyip özgürlüğe oy verdirmeliyim, öyle düşünüyorum.

İlçeden gelen buyrukla seçim yerine 24 saat önce gitmek var. Demek köyde 36 saat kalınacak. Armut bize yakın. Bayramda ağaçlarına salıncak kurarız. Biner sallanır ya da sallananları seyrederek. Birçok kez de beylerin ekinini biçmeye götürüldüm ırgat olarak. İlk gittiğimde çok zorluk çektim. Akşam halimi görünce anam tövbeler etti: “Bir daha yollamam, parası batsın!” Yollamayıp ne yapacak? Gün günden kötü geliyor. Evimizde taş taşı yiyor. Beş kuruşun yoğu yok.

Buyrulduğu gibi, Armut'a bir gün önce gitmek işime geliyor. Köylülerle konuşurum; beylerin elinden canı yanmış köylülerle. Okulları yok. İki üç ocuk bizim köye gelir okumaya. Varır varmaz, arkadaşım Göküş Ali'yi görürüm. Sonra muhtar, yeleri. Gerçi Armutluları bir araya getirmek zordur. Kimi davar ardında koşar, kimi beylerin toprağında ekin biçer. "iftlik" dendi mi genel olarak yeşil tarlalar, bahçeler, ahırlar gelir akla değil mi? Bizde "bey köyleri" anlaşılır. Doğu'nun, Güneydoğu'nun adı çıkmış. Armut, ardak, Yarışlı, geiver oradan Karamanlı, Tefenni yanları, Manca, ine ovası baştan başa "iftlik"tir, yani toprak beylerindir. Hepsini gezmedim ama duyuyorum. Oyanlardan gelmiş arkadaşlar var Gönen'de.

Armut'tun evleri yuvarlak çay taşından. Yerden yalnız iki metre yüksek, ilkel yapılar. Gönen'de ya da başka okulda bir tek çocuğu yok. Pencereli bir tek evi yok. Yalnız beyin konağında pencere var. Anlatmıştım, iki katlı bir konak. Tahta turalı, geniş hayatlđ. Bizim köyün ğretmeni, ne gelenleri gidip rakı içerler.

şekip'in büyük oğlu Mehmet tıpta, küçük oğlu Polat lisede okuyor; Fahri'nin oğlu Kaya ağaaların altında dolaşır. Beyler şehirdedir. Ekini orağı yoluna koydurmak için, okulları tatil olan oğullarını yollamışlar. Beş yıl önce beylerin kıyımına dayanamayıp Zaladın'a çıkanlar hâlâ dönmedi.

Demokrat Parti'ye kayıyor düşüncelerim. Ama söyledim, ii bey dolu! Biri Burdur'dan aday. Nasđl beyli partiye oyunuzu verin derim? Halk Partisi adaylarının ise köylüyle ilgisi yok: Biri emekli general, biri vali, biri Ankara'da doktor. Burdur'un yolunu bile bilmezler. CHP, köy enstitülerini kurdu ama Nâzım'ı da zindanda tutuyor. Nasđl derim CHP'ye oyunuzu verin?

Bu düşüncelerle kafam altüst; Armut'a geldim. nce Göküş Ali'yi aradım; tarladaymış. Torbayı onların eve bıraktım. Muhtar da tıpkı köylüler gibi tarlada, ekinin ardında. Acaba kim çağırabilir onu yanıma? Bekiyi sordum, o da yok. Sonra. "Sen bir köy ocuğusun. Bir seçimlik hükümet işi stlenince adamı niçin yanına ağırtıyorsun? Olduğu yere sen git!" dedim, yürüdüm.

Kısa kollu gmleğimle, golf pantolonumla buralılara benzemeyen bir insanım. Yakınından geçtiğim tarlada eğilmiş ekin

biçenler doğruluyor. Kimi elini başına götürerek selam veriyor. Ben de onlara, "Kolay gelsin, bereketli olsun! Yarın seçim var; muhtarınızı arıyorum. Seçime gelin, kurtulun beylerin ekinini biçmekten! Kurtulun ürünü onlarla bölüşmekten!" diyorum. Gelir gelmez yarı şaka yarı ciddi, propagandaya başladım. "Korkmayın beylerden! Korkunun ecele yararı yoktur!" diyorum.

Beylerin delikanlı oğulları başlarına birer şemsiye alıp geçmiş yarıcılarının ardına, biçimi denetliyor.

Ayaklarımda enstitünün verdiği postallarla bastığım anızları çitir çitir kırıyorum. "Heey Koca Atatürk! İngiliz'i. Yunan'ı kovdun ama beylere dokunmadın! Toprakları hâlâ ortak ektirip biçtiriyorsun!" Bu mülkler beylere güya padişahlar zamanında verilmiş. Kimin toprağını vermiş padişahlar? "Cumhuriyet yönetiminde yurttaşlar eşittir!" Nasıl eşit? Topraklar bey elinde, köylüler yarıcı, ne yapayım böyle eşitliği? Meclis'in yarıya yakını bey. Şimdi yeniden seçilecekler. Ne yapayım böyle seçimi?

"Yarın seçim var!" diyorum gene de.

"Seçim mi var? Ne seçimi?" diyorlar.

"Haberiniz yok mu? Milletvekili seçimi."

Şaşkın şaşkın yüzüme bakıyorlar:

"Milletvekillerini hükümet seçmiyor mu?"

Yanıt veriyorum: "Şimdi siz seçeceksiniz."

"Biz mi seçeceğiz? Nasıl biz?"

"Akşam odaya gelin anlatayım!" deyip muhtarın ekin biçtiği tarlaya doğru yürüyorum. Geze dolaşa buldum tarlasını. Ama baktım onun da haberi yok: "Vay canına! Demek seçim var? Tam da orağın kızışkın zamanı! Yahu bu zamanda seçim olur mu? Bizim köyünkini harman kalkınca yapsan olmaz mı? Madem şurada Akçaköy'desin..."

Güldüm: "Bana bağlı değil! Seçim bütün yurtta aynı günde, aynı saatte başlayacak, aynı günde, saatte bitecek."

"Vay canına! Demek aynı günde, saatte? Ama işimiz var?"

"İşiniz sizin işiniz değil, beylerin işi! Ağaların beylerin canı cehenneme! Hiçbirini seçmeyin artık o sülüklerin!"

Sanki Almanca, İngilizce konuşuyorum. Ya da yedi yüz yıldır karanlıkta kapanmış, bir anda gördüğü ışık gözünü alıyor. Hem korkarak hem anlamaya çalışarak bakıyor yüzüme:

“Yarın bütün köylü oy atacak mı diyorsun sen?”

“Ben demiyorum, hükümet diyor! Yurtta demokrasi kuruluyor, haberiniz yok mu? çok ağır uykudasınız yahu!”

Muhtar kara kavruk, gülmeye çalışıyor: “Evet doğru!”

Dünya bir yuvarlaklı. Sular, topraklar, çayırlar kimsenin değildi. İnsanlar bey, ırgat, yarıcı değildi. Yağmurlar herkese yağar, güneş herkese doğardı. İşler güzel başlayıp kardeşlik üzere gelişeceği yerde, nasıl böyle kötü düzenler kuruldu, insanlar bozuldu? On yedi yaşındayım. Yukarıdan yukarıdan buyurdum:

“Akşam komşuları topla! Size her şeyi anlatayım!”

“Çok da yorgunuz, nereden çıktı bu seçim?”

“Seçim bir fırsat! Devirin beyleri!”

Korkuyla karısının, çocuklarının yüzüne baktı. Tutunacak dal, sokulacak gölge arıyor.

“Bu Tahir Efendi Gönen’de okuyor. Düne kadar sığır güderdi, öğretmen çıkacak. Kafaya bak! Bir yetimim demedi, gitti okuyor! Geçen gün konuştular, duydum. Çabalı çocuk! Başını kurtaracak!”

Bilmeden anlamadan atıyor, başımı kurtarmak için okuyorum. Köylüleri kurtaracağım ben! Beyler en zıt olduğum insanlar. Sülük gibi yapışmışlar halkın derisine, emiyorlar. Eme eme bu duruma getirmişler. Bir damla kırmızılık kalmamış yüzlerinde.

“Kadınlar da atacak mı oy dediğinden?”

“Önce onlar, sonra siz atacaksınız! Yalnızca ben atmaya-
cağım. 24 yaşını bitirene verilmiş bu hak! Bende bir liste var. Köy kütüğünü çıkaracaksın. İkisini birbiriyle denetleyeceğiz. Yaşı tutan herkes atacak. Sonra tutanakları yazacağız. Her tutanağın altına köy mühürünü, senin ve üyelerin mühürünü basacağız.”

“Desene bu iş ciddi! Beyin oğullarından mühürleri istemem gerek. Şekip Bey almıştı. O da kim bilir nereye koydu? İnşallah bulurlar da verirler.”

“Mühürleri beye kaptırdığını kimseye söyleme, sorumlu düşersin. Seçim işi ciddi. Cumhurbaşkanı hiç kimseye baskı yapılmayacak, herkes dilediğine verecek dedi, duymuşundur.”

“Valla görüyorsun ekinin ardındayım, nasıl duyacağım?”

“İşte söylüyorum, duy! Torbayı köyde Göküş Ali’gile bıraktım. Bu gece burada yatacağım.”

Gülüyor: “Yatmak kolay. Beylerin oğullarından mühürleri alabilir miyim? Bilmem bu dediklerin olur mu?”

“Sandığın başına urgan gereceğiz; yedi metreden fazla kimse yanaşmayacak. İki jandarma gelecek.”

Muhtar bir gökyüzünün ortasındaki yakıcı güneşe, bir önündeki gevremiş ekine bakıyor: “İnşallah mühürleri alabilirim oğullarının elinden.”

“İyi!” deyip muhtarın baktığı ekine ben de bakıyorum. Şimdiden köye gitmek olmaz. Kalıp biraz yardım etmeliyim. Akşam birlikte döneriz köye. “Bir orak verin bana!”

Veriyorlar bir orak. İki istesem, iki verecekler; öyle yorulmuşlar. Epey biçiyorum. “Yeter artık, ellerin kötü olur! Yarın kalemi tutamazsın! Git gölgede otur, biz biçeriz. Akşam da komşuları toplarız. Ama beylerin oğulları gelmek isterse, gelmeyin diyemem.”

“Sen deme; ben derim. Akşam gelirse gelsinler! Ama yarın sandığa yedi metreden fazla yaklaşamazlar.”

“Hayırlısı neyse öyle olsun.”

Akşama kadar biçiyorum. Desteleri sıralayıp gidiyorum. Aferin çekiyorlar.

Çözümü buldum düşünün düşünün. Hemen başlıyorum anlatmaya: Ne Halk Partisine, ne Demokrat Partiye; Bağımsızlara verin oyları! Bağımsızlar Meclis’te çoğunluğu almalı! Her köyde bir okumuş sandık başkanı var. Onlar da benim gibi anlatır. Türkiye’nin çoğunluğu köylü değil mi? Böylece bütün yurttaki bağımsızlar çoğunluğu alır. Beylik, ağalık yıkılır.

Muhtarın büyük derdi akşam benim karnımı doyurmak. Bir ara gidip mühürleri almış. Çok ince bir dille yalvarmaya başlayınca çıkarıp vermişler. Mühürler tamam. Ama beni nasıl doyuracak?

“Dert etme, ben köylü çocuğuyum Nasıl ekin biçtiğimi gördün. Sizin yediğinizden yerim. Sizin yataklarda yatarım. Ben öğretmen olunca da köylü gibi yaşayacağım. Köylülerimi uyardıracağım. Bu seçimi İsmet İnönü yaptırıyor. İnönü kendisi halktan yana ama partisi bozulmuş. Halka özgürlük tanımıyor. Oyunuzu Bağımsızlara verin!”

Boyunlarını büküp dediklerimi anlamaya çalışıyorlar. "Acaba olur mu? Beylerle başımız zaten dertle, biliyorsun. Daha Zaladın'dan dönmedi akrabalarımız. Acaba ne yapsak?"

Mehmet ile Polat yemekten önce muhtarın kapısına gelip bana hoşgeliş etli. Profesör akrabaları aday olduğuna göre, seçimle ilgilenmeleri doğalmış gibi duruyorlar.

Sordum: "Siz bu köyün kütüğünde yazılı mısınız?"

"Değiliz. Biz Burdur kütüğünde kayıtlıyız."

"Yaşınız tutuyorsa oyunuzu Burdur'da atarsınız!"

"Evet, ama gidemeyiz."

Biraz daha dikildiler orada. Beni konağa çağırdılar yatmaya. "Görevim gereği muhtarın evinde yatmam gerekir!" dedim. Birazcık da demokrasiden söz ettim kendilerine. Kimsenin kimseye baskı yapma yetkisi olmadığını, herkesin oyunu istediği gibi vermesi gerektiğini söyledim. Gittiler. Beni tanıyan yaşlılar aferin çekti. Hoşlarına gittim.

Yemekte bulgur ile yağda yumurta yedik. Yufkayı tıpkı onlar gibi bölüp pilavın üstüne koyuyor, doldurup ağzıma alıyorum. Yemekten sonra köylüler odayı doldurdu. Kapının karşısındaki duvarın dibine oturdum. Demokrasiyi, seçimi, cumhurbaşkanının ulusa verdiği sözü anlattım. Demokrat Parti'ye güvenilmeyeceğini, içinde beyler, ağalar olduğunu, Halk Partisini yıllardır denediklerini, en iyisinin bağımsızları seçmek olduğunu anlattım. Anlattıklarımı canla başla dinliyorlar. Bir de baktım hepsinin uykusu gelmiş, başları düşüyor.

"Kalk çabuk tellal bağır!" dedim muhtara. "Herkes yarın seçim olduğunu duysun! Sonra gidin yatın! Sabah 8.00'de başlayacağız." Yataklar serilirken dikkat ettim, şilteler ince ince. Yorganların çarşafı yok. Yastıkların yüzü yok.

"Bu bize anlattıklarını beylerin oğulları yanında anlatma!"

"Nedenmiş? Korkacak mıyım onlardan? Yasalar var!"

"Sakin anlatma, zıt giderler."

"Zil gitsinler, zaten zıtız."

"Biraz daha zıt giderlerse Gönen'den attırırlar."

"Gönen onların çiftliği değil. Bu seçimde çiftlikler üff!"

Halkın üstünde çok baskı var. Muhtarın altıma serdiği yatağa uzanıyorum. Bir sürü insanız tek odanın içinde. Muhtar

beş numara lambayı üflüyor. Göğsüm körük gibi inip kalkıyor. "Hele sabah olsun!" diyorum. Sabah beni bekleyen önemli görevi düşünüyorum.

Arada aklıma anamın sözleri geliyor: "Aman kuzum, beyle-
rin aleyhinde atma!"

21 Temmuz 1946, Pazar...

Erken kalkmışız. Orağı alan tarlaya gidecek. Muhtarı uyar-
dım: "Söyle gitmesinler! Şimdi jandarma gelir. Benim görev
yaptığım köyde halkı jandarmayla toplamak olmaz; anlat!"

"Peki! Tellalı bir daha bağırıyım."

Muhtar evinin hayatını seçim yeri olarak saptadım. Önü
alan. Köylüler orada duracak. Listeden adını okuduğum gelip
oyunu verecek. Muhtarın odası oy verme hücresi. Bunu tutana-
ğa yazdım. Sandığı oraya koyuyoruz. Bu iş için özel sandık yok.
Bir yumurta sandığı buldurdum. Delik yok üstünde. İki tahtanın
birleştiği yeri bıçkıyla genişlettim. Sandığı iki yerinden kilitleyip
anahtarları zarfa koydum. Kilidini kırmızı mumla mühürledik.
Bunu da yazdım tutanağa. Listeyi köy kütüğünü karşılaştırıp
oy vereceklerin sayısını buldum: 62 seçmen! Dedim ya, Armut
küçük. Ama olsun. Küçük çaylar birleşir, büyük ırmak olur. Bir-
leşen oylar sonucu sağlar!

Daha sabah tarhana çorbamızı içerken görüşlerimi yeniden
açıkladım. Yeniden sordular:

"Beylere oy vermezsek bizi kovmazlar mı?"

Beylerin oğulları erkenden gelip sandığın başına oturdu.
Saat 7.30. Yarım saat var başlamaya. Tepenin berisinden iki
jandarma göründü. "Siz kalkın bakalım buradan! Yedi metre
uzağa! Bey oğlu, paşa oğlu yok! Yasalar herkese eşit! Kalkın
dedim, duymadınız mı? Kurulda olmayan herkes kalkacak. Ça-
ğırdıklarım sırayla gelip oyunu verecek. Sonra geri çekilecek.
Seçimin nasıl olduğunu görmek isteyen yedi metre geride dura-
cak, altı buçuk olmaz! Haydi dedim size!"

Beylerin oğulları yüzüme bakıyor.

"Bakmayın! Siz okumuş insanlarsınız, haydin!"

Kalkıyorlar isteksiz. Köylüler hoşlanıyor davranışımдан. Jan-
darmalar selam verip tüfeklerini çıkarıyor. Sandık başkanı ola-
rak kendimi tanıtıyorum. Seçim listesini, aday listesini, sandığı,

sandık mühürünü gösteriyorum. Kuralları onlara da anlatıyorum. Biri Niğde'den, biri Tunceli'den iki delikanlı: "Biz biliyoruz. Sandığın yanına kimse gelemmez!" diyorlar.

Dereköy karakolundan beri yorulup acıkmışlar. "Yumurta pişir buncağızlara muhtar!" diyorum; gülüyorlar. Karın doyuruyorlar çabuk. Seçime başlıyoruz.

İlk gelene soruyorum:

"Okuma yazma biliyor musun?"

"Bilmiyorum."

Tek tük bilen çıkıyor. Kadınlar hiç bilmiyor. Karı koca birlikte girip doldurmak isliyorlar zarfı. "Hayır, kimse kimsenin oyununa karışmayacak! Ben girip yardım edeceğim. İşleyen istediğini bana söyleyecek. Ben yardımcı olacağım," diyorum.

İkindiye kadar 48 seçmen oy kullandı.

Beylerin oğulları öfkeli, kinli bakıyor uzaktan. Okuma yazma bilmeyenlerin hepsiyle içeri giriyorum. Kimi diyor: "Hangisi iyiye ona yaz! Hangisi bizim için hayırlıysa!" Bağımsızları yazıyorum. Sonra listenin sağındaki imza yerine parmağını basıyor. Kimi biliyor kime atacağını. İlle beylerin listesini isteyenler çıkıyor. "Siz bilirsiniz, istediğinize atın!" diyorum. Dedikleri gibi yazıyorum. Halk Partisine atmak isteyenler çıkıyor.

"Atın ama, iyi düşünün!"

"Biz düşündük," diyorlar.

Öğle oldu, 14 kişi gelmiyor.

"Açalım, onlar gelmez! Onlar Zaladın'da!" diyorlar.

"Yasaya göre beklemek gerek, beni zorlamayın!" diyorum.

Saat 17.00 oluyor. Açıyoruz sandığı. Sayım, ayırım yapıyoruz. Köylülerden oyunu veren gitti. İki üç köylü ile beylerin oğulları bekliyor. Jandarmalar bekliyor. Sonuç bir çıkıyor ki, Bağımsızlar Armut'ta çoğunluğu almış. "Onları sen yazdın!" diye homurdanıyor Polat Bey. "Niye enstitüler sandık başkanı oluyor, biz olmuyoruz? Lise aşağı okul mu? Ağabeyim tıpta okuyor! Anlaşıldı: Halk Partisi yönetimi size teslim edecek?"

"Artık eksik konuşma! Her şey yasaya uygun!" diyorum.

Jandarmanın biri gidip göğsünden itiyor Polat'ı.

O ilk seçimde pusulaların yakılması gerekiyor. Hepsini tutanağa geçirip yaktırıyorum. Gerekli denetimleri yeniden ya-

piyorum. Her şey yolunda mı, tamam mı? Tutanakları torbaya yerleştirip ağzını mühürleyip jandarmalarla birlikte çıkıyorum yola. Götürüp Akçaköy'ün öğretmenine teslim ediyorum. Tutanakları soruyor.

"Torbanın içinde!" diyorum.

"Nasıl çıktı oylar?"

Bağımsızların çoğunluğu aldığını söylüyorum.

Kaşlarını çatıyor: "Dengelemeye çalışsan iyi olurdu. Sorulursa nasıl açıklayacağız?" diyor.

"Nasıl açıklayacağız'ı var mı? Herkes islediği gibi attı. Ben de tutanakları tuttum. Özgür seçim değil mi yapılan?"

"Özgür ya, gene dikkatli olmak gerekirdi. Sana söyledim."

"Söylediğiniz gibi yaptım."

"Hayır!" diyor tasalı. "Ben böyle söylemedim."

"Eldeki yasaya göre yaptım; başka türlü yapamazdım."

"Tüh! Şimdi düzeltemeyiz de! Mühürlü torba."

"Mühürlü." diyorum.

"Neyse, koy oraya."

Okulda öğretmen odasının bir köşesine koyuyorum torbayı. Kendim de ayrılıyorum.

Erikli, Ulupınar, Elden, İğdir köylerinin torbaları geliyor. Geceleyin yola düşüp hepsini ilçeye götürüyoruz. Ertesi akşam dönüyoruz geri. Nasıl duymuşsa, anam başlıyor söylenmeye: "Senden başka doğrucu kalmadı mı? Köylüler ne bilir Bağımsıza atmayı? Zaten belanın içindesin. Düşünmeden etmeden yenisini sarıyorsun başına!"

"Yasa ne diyorsa öyle yaptım, korkma!" diyorum.

"Öz babanın yasası mı? Nasıl güveniyorsun?"

"Güvenirim! Beylerden korkup halkın oylarını değiştirecek miyim? Bunun için mi dirsek çürütüyorum enstitüde?"

"Bunun için çürütmüyorsun, ama dikkatli ol!"

İki gün sonra radyo sonuçları duyurdu:

Cumhuriyet Halk Partisi, 403

Demokrat Parti, 54

Bağımsızlar, 8

Üç hafta sonra ilçeye gidip 20 lira ücret aldım. O gün için iyi para. Anam, “Haydi gene bir iyiliğini gördün Salim Beyin!” dedi. Ama başkan olduğum sandıktan bağımsızlara çok oy çıkmasından duyduğu kaygı sürüyor.

O seçimlerde bağımsızlar için düşündüklerim tutmadı. Kurtuluş Savaşında yararlıklar gösteren, Tarih Boyunca Bilim ve Din gibi kitaplar yazan, Adnan Adıvar, Nâzım’ın cezaevine tıkalması için büyük etkinlik gösteren Fevzi Çakmak, bütün seçim kampanyasında sürekli enstitüleri karalayan Emin Soysal bağımsız olarak seçildiler. Burdur, iki CHP’liye karşı bir DP’li çıkardı. Beyler seçilemedi. DP’li Ahmet Ali Çınar sonradan bağımsız oldu. Anımsadığıma göre köylüden yana yararlı konuşmalar yapan tek bağımsız oydu. Bizim Yeşilova’da köylülerin ekmek hamuruna ahlat unu karıştırdığını dile gelirdi.

Beyler bu seçimdeki yenilginin acısını hem 1950’de, hem daha sonra fazlasıyla çıkardı.



Müdürümüz Gidiyor



Çocuklar yaradılıştan gelen sezgileriyle, yaklaşan kötülüklerin ayırdına yetişkinlerden önce varır. Üstelik çocuk değiliz. Savaş bitti, uyuz gitti, yeni belalar geldi. Yeni belalar gelmesin diye aklım sıra “özgürlük yanlısı” adayları desteklettim seçimde. Ama pek çok iş baştan kara gitmeye başladı. Her yerde sinsi dedikodular yapılıyor, yağlı kara yalanlarla enstitüler karalanıyor. Meclis’te bütçe görüşmeleri yapılırken enstitüler, Toprak Yasası tartışılırken enstitüler...

Tek parti dönemi bitti, ama Halk Partisi hâlâ yönetimde. O da açık seçik ikiye ayrıldı: Enstitüleri tutanlar, enstitüleri tutmayanlar... Tutandan çok tutmayan var.

Çoğunluğu: “Köylüler dirgenlerini, tırmıklarını alıp şehirlerle mi yürüdü? Niçin Toprak Reformu yapıyoruz? Niçin hepsini okutmak için enstitü açıyoruz? Yeni köy öğretmenleri kendilerini birer Atatürk sanıyor. Bu seçimde büyük yara aldık, gelecek seçimde gideriz!” diyor. Çoğunluğu: “İsmet İnönü sapıttı! Nerede oy yitirici iş varsa, varıp varıp onu yapıyor!” diyor.

Şiirden başka liselere Mantık kitabı yazmış Bakan Hasan Âli Yücel, köylüyü okutmanın yararlarını anlatıp anlatıp yorulunca, “Peki zararları nedir?” diye soruyor.

Açıktan yanıt vermiyorlar. Beylerden bir milletvekili, “Ben üçü beşi bilmem!” dedi bir gün. “Bindiğim eşek benden akıllı olmayacak! Olursa düşürür. Okuyan köylü zaptolmaz!”

Eskişehir’in ağası Emin Sazak kaç dönemdir milletvekili O da, “Efendiler, köylü okursa yarın benim toprakları kim sürecektir? Koyunu, davayı kim güdecek?” diye bağırdı.

Van’ın ağası Kinyas Kartal’ın DP kurucularından Adnan Menderes’le buluşup konuştuğu, 1950 seçimleri için şimdiden pazarlık ettiği söyleniyor. Kinyas Ağa Van’ın bütün oylarını

DP'ye verdirecek, seçimi kazanınca Aydın'ın ağası Menderes enstitüleri kapatacak.

İlköğretimin önemini daha iyi anlatmak için İsmet İnönü *Ulus*'ta başyazı yayımladı:

"Resmî yasalar ne derse desin ne haklar vatandaşlara tanı- nırsa tanınsın, hiç olmazsa ilköğretim derecesinde bilgi olmaz- sa, haklar ve görevler canlanmaz, gönüllere ve yüreklere sinip yerleşmez. İlköğretim davası insan olmak, millet olmak davası- dır," dedi.

Meclis'te tartışmak, gazetede başyazı yazmak çözmüyor burgaşan sorunu. Toprak ağalarıyla onların yeni politikacıları, minder dışında güreşen pehlivanlar gibi, daha çok Meclis dı- şında kurdu oyunlarını. Yurdu günde olmazsa gınaşırı yeni bir dedikodu sarıyor:

"Hasanoğlan öğrencilerinde komünist kitaplar yakalanmış!"

"Düziçi'nde ayyıldızlı bayrağı şarampola atmışlar!"

"Hem duydunuz mu, Hasanoğlan'ın havadan görünüşü tıp- kı Orak Çekiç'e benziyor! Bunlar Türkiye'yi komünist yapıp Ruslara teslim etme planı değil de ne?"

"Çifteler'de öğrenci helalarına da Orak Çekiç çizilmiş!"

"Savaştepe'de kızlar çocuk düşüre düşüre helalar tıkanmış!"

"Kardaşım! Hasanoğlan'a bir heykel yapmış bunlar; adam tohum atıyor. Ne tohumu biliyon mu? Komünistlik tohumu! Demiyor açıkça ama anlayan anlasın! Orada bir bağevi var. Müdür, öğretmen, öğrenci kafaları çekip, sırayla kızların üstün- den geçiyor. Öğretmenler öğrencilere, öyle değil böyle yapca- nız, diye teknik öğretiyor. Enstitülere kız veren kavatlarda akıl yoğunmuş! Böyle domuzluk planları olmasa, mis gibi şehirler dururken gidip ıssız yerlere mi kurar enstitüleri? Amacı okul değil, genelev açmakmış!"

Türk köylerinde hangi ahlak değeri varsa karasını ona göre alıyor: Kafaları karıştırırken gönülleri de bulandırmanın başka uygun yolu var mı?

Enstitülerin bütün yurttaki iki dostu kalsa biri anam. Son izine vardığımda o bile ağzımı arıyor: "Tahir! Kız erkek bir arada ya- tıyormuşunuz! Burdur'da Üçdibek Camisinin hocası söylemiş! Şimdiye kadar kaç kız bozdun, saklamadan söyle! Söyle kaç-

nın günahına girdin? Söyle sizde köpek cinsi vardır, birle ikiyle kalmazsınız!” diyor.

Aklım başımdan fırlayıp gidecek. Titrediğimi görünce yalvarmaya geçiyor:

“Sakın yapına koçum! Kız bozmanın günahı çoktur. Burada dedikodudan hem de düşlerden yatamıyorum. Sakın, gel boz derlerse de bozma, aman kuzum; bak aman diyorum! Ah yerde kalmaz, yarın ayağını bir taş alır, kalkamazsın! Kızların ahi adamı kötü eder yavrum!”

Sanki bol ödenekli kampanyalar açılmış. Dedikodu orduları üstümüze yürüyor. Anamı inandırısam, yurdu saran imamları ne yapacağım? Şehirlerde her gün, köylerde her cuma kürsüye çıkıp CHP’ye, İnönü’ye, enstitülere veryansın ediyorlar.

Öner-Yücel Davasının her duruşması gazetelerde çarşaf çarşaf yankı buluyor.

Düziçi olaylarını Meclis’e getirip ciddi ciddi tartıştılar. Orada güya bayrağımızı yırtıp şarampole atmışlar. Birtakım yolsuzluğu görüldüğü için görevinden uzaklaştırılan Kızılçullu Müdürü Emin Soysal, enstitüleri kuran Hakkı Tonguç’a kinli. Soysal, Maraş’tan milletvekili seçildi. Yeni bakanla akşamdan anlaşp sabah Meclis’te soru önergesini dayıyor. Hem Yücel’in hem Tonguç’un karşıtı Reşat Şemsettin Sirer bunları keyfine göre yanıtlıyor. Tonguç’la Sirer arasındaki zıtlık tâ Almanya’daki öğrencilik yıllarına dayanır deniyor. O zaman ikisi de genç. Tonguç Spartaküsçülere, Sirer Hitler’e eğimli; Hitler gibi bıyık bıraktı, saç taradı yurda dönünce.

Kazan gibi bir kafayla geldim izinden. Arkadaşlarım da öyle.

1946 başında Recep Peker hükümeti kuruldu. Peker’in programında enstitülerin “ıslah” edileceği, oralarda okuyan gençlere “milli ideallerin kazandırılacağı” ilkeleri yer alıyor. Bunlar CHP çoğunluğu, DP azınlığınca şak şak alkışlanıyor. Bizim Gönen’in Yönetimevinde ise İsmet İnönü’nün ressam Feyhaman’a yaptırılmış büyük resmi asılı. Altında Müdür Uzgil’in güzel yazısıyla İnönü’nün bir sözü:

Köy Enstitülerini Cumhuriyetin eserleri içinde en değerlisi, en sevgilisi sayıyorum. Köy Enstitülerinden yetişen

evlatlarımızın başarılarını ömrüm oldukça yakından izleyeceğim.

İnönü, enstitüleri kuran Yücel'e, Tonguç'a karşı Sirer'in başkanlığını onaylayarak CHP içinde denge sağladığını mı düşündü? Elinde kolunda hiçbir kıpırtı yok. Gözü kaşı oynamıyor.

Çocuklar sezer olanı, olacağı... Üstelik çocuk değiliz.

Müdürümüz Uzgil, eylül başlarında, yapraklar sararırken büyük toplantı alanında yoklamayı aldı, "Günaydın arkadaşlar!" dedi. Her günkü gibi iyi günler, iyi çalışmalar dileyip bizi derslere, işlere yollayacağı yerde, "Yavrularım!" diye konuşmaya başladı. Sesi çatallı çıkıyor. Bir acısı olduğunu sezdim. İki yavrusu var kendinin. İlkine Gönen adını koymuş.

"Bugün size acı bir ayrılığın haberini vermek zorundayım. Enstitülerimizin kuruluşuna yalnız alın terini değil, canını katan, sizler gibi bütün köy çocuklarının "baba" bildiği Hakkı Tonguç ("Eyvah, bir kaza geçirdi!" diye düşündüm), görevinden ayrılarak, Talim ve Terbiye Kurulu üyeliğine getirildi. Kendisi, öğretmen, öğrenci, usta öğretici, işgören bütün enstitü ailemize bir ayrılık mektubu yolladı. Okuyorum:

Sizinle birlikte çalıştığım yılların, hayatımın sonuna kadar sürecektir tatlı hatıraları ile kalbim ve vicdanım dolu olarak ilköğretim işinden ayrılıyorum.

Kanun ve prensiplerde hiçbir değişiklik yoktur. İş başına gelen ve orada kalan arkadaşlara güvenerek görevinizi şimdiye kadar olduğu gibi yapmanızı, bu alanda son dileğim olarak, sizlere ve vasitanızla bu işe bağlı olanların hepsine duyurmak istiyorum. Dava sizlerin çalışmanızla bugünkü biçimini aldı, aynı tutuşla gelecekteki ülküsel biçimine kavuşacaktır. Öğretmen ve öğrenci arkadaşların bu davadaki hizmetlerini "İlköğretim Kavramı" adlı kitabımda belirterek görevimi bu yönden de eksik bırakmamaya çalıştım.

İşbirliği yaptığımız zamanlarda gösterdiğiniz dostluğa, arkadaşlığa, ülkeye bağlılığınıza candan teşekkür eder, çok çok gözlerinizi öperim.

“Bizler her zaman onunla beraber gibi, karanlık ve yoksulluk içindeki köylerimizi canlandırmak için yetiştirme çabamızı sürdüreceğiz. Şimdi dersliklerimize, işliklerimize dağılalım.”

Gözyaşlarımı tuttum. Ağlamanın yararsız hem de ayıp olduğunu düşünüyorum. İlk aklımdan geçen, “Tonguç yok; Yüksek Köy Enstitüsüne gidemem artık!” oldu. Arkadaşlar arasında haberi iyiye yoran tek kişi yok.

Ahmet Bilgen öğretmen, “İlköğretimin başından ayrıldı ama Talim Terbiye üyesi oldu! Talim Terbiye, eğitim çalışmalarının dümen dairesidir. Yurdumuz Tonguç’tan yararlanmayı sürdürecektir!” diyor.

Çok açık değil, ama hım hım eden konuşmalarıyla Fuat Tekin’in sevindiğini seziyorum. Herkesin yüzü yaşlı iken o gülüyor.

Resim öğretmenimiz Görgü Karamuz, Osman Karacagile Toplumbilim dersine giriyor. Bunun bir “kızağa çekme” olduğunu söylemiş. Ne anlama geldiğini tam anlamıyorum.

Çok geçmedi Tonguç’un yerine Yunus Kâzım Köni atandı. Köni, Yüksek Köy Enstitüsünde Ruhbilim öğretmenliği yaptı. Ama Tonguç’tan çok Sirer’e yakın. Onun has adamlarından.

Bize Vahap Öztürk adında yeni bir Tarih öğretmeni geldi. Konuşması Kürtçeye geliyor. “Babam, ilerdeyse ağlayacaksınız!” diye çıktı. “Sevinin daha! Sizin Tonguç dediğiniz bilgisizdi aslında! Zaten bir Resim-İş öğretmenin ne bilgisi olur? Kazım Koni ise Ruhbilim hocası. Yani psikolog. Ondan daha bilgili!” diye konuştu.

Derken Meclis’te Emin Soysal’ın yeni soruları okundu: “Hanoğlan’daki bağevinde bayan öğretmen ve kız öğrencilerle içki âlemleri düzenlendiği, bu âlemlere Batı Yazını öğretmeni Sabahattin Eyuboğlu ile kız kardeşi Mimar Muallâ Eyuboğlu’nun, erkek öğretmenlerin, öğrencilerin katıldığı doğru mudur?”

Bakan güya ılımlı bir yanıt verip iniyor, ardından Emin Soysal çıkıp akıl almaz açıklamalar yapıyor. Meclis’te görüşme tekniğinin böyle olduğunu sonraki yıllarda daha iyi öğreneceğim. Koca koca milletvekilleri onları dinliyor, hatta alkışlıyor. Kimi oturumlar bununla açılıyor, bununla kapanıyor.

Görgü Karamuz öğretmeni kendime yakın buluyorum. Derisini yapıp çıktıktan sonra, ardından varıp soruyorum: "Bu dedikodular neyin belirtisi? Gelecek günler çok mu kötü olacak?"

Usul usul anlatıyor:

"Dedikodu, Türkiye'nin iyi olmaz hastalığı. Gelen övülür, giden yerilir. Hakkı Tonguç enstitülerin mimarıydı. Yalnız onu değil, önemli yardımcılarının hepsini ayırdılar. Yerine gelen kadro, çok değişiklik yapacak. Yapıyı bozacaklar. Bunu yapmak için dalkavuk sürüleri var. Önde böyle olurken arkada çıkarlar bölüşülür. Bu savaş çıkar savaşıdır gerçekte."

"Hangi çıkarlarla hangi çıkarlar?" diye soramam, Askerlik öğretmeni bakıyor. Sormuşum da Görgü öğretmen yanıtlıyor gibi geçirdim içimden:

"Savaş, Toprak Yasası uygulanırsa çiftliklerine el konacak beylerle, yoksullardan yana olan Hasan Âli Yücel, Hakkı Tonguç gibi aydınlar arasında görünüyor. Ama asıl savaş az topraklı ya da hiç topraksız köylülerle çiftlik sahipleri arasında sürüyor. Sen bunu kendin görmüyor musun Fakir Baykurt? Baladız'da köylüler Abdullah Demiralay'ı neden öldürdü? Görünenin ardındaki görünmeyeni gazeteler yazıyor. Okumuyor musun?"

"Ya İsmet İnönü ne yanı tutuyor?"

"İnönü denge uzmanı; sıkışınca güçlünün yanını tutar."

"Güçlünün yanını tutsa çıkartır mı Toprak Yasasını?"

"Yetkiler elimleyken çıkarmak istedi. Çünkü "demokrasi'yi yerleştirecek. İlk dengeyi elverişli görüyordu. Sonra baktı durumu zayıflıyor, boşlayıverdi. İnönü büyük politikacıdır."

Almancayı ilerletmem için Tonguç'un imzalayıp gönderdiği kitabı okşadım. Savaş yılları içinde öğretmenlerimiz eksikti. Yoktu Almancamıza gelen. Kendi kendime Das ist ein Berg. Das Bild ist schön, dedim durdum.

"Tonguç tutuyordu. O gitti, tuttukları hapyı yuttu!"

Bir de şöyle düşünüyorum: "Dur bakalım Fakir Baykurt! Ayın 14'ü karanlıksa 15'i aydınlıktır. Tasalanma!" En zor durumlarda anamın yıkılmaz direncini yakalamaya çalışıyorum.

Yüksek Köy Enstitüsünden ağabeyler gelip gidiyor. Kötüye dönüş bizim yüzümüzdenmiş gibi. "Enstitüleri zora sokacak davranışlardan sakının. Yollarda, yolculuklarda konuştuklarını-

za dikkat edin. Yunus Kâzım Köni "İslahat" için geldi ama Tonguç'a da bağlı. İkisi buluşup konuştular. Kendisinden enstitülerin nerelerini budaması, nerelerini koruması gerektiğini sordu, çünkü Meclis'ten baskı geliyor."

"Orosbu oyunları bunlar!" diyor Osman Karaca.

Her sabah bir kötü haber alacak gibi tedirgin giriyorum güne.

Ekim başında Müdürümüz Ömer Uzgil'in Halkalı ortaokulu resim öğretmenliğine atandığı duyuldu. Bir de baktık evini eşyasını topluyor.

Birinci Okul yapısının sol ucundaki lojmanda kalırdı. Uzun zamanı yokmuş. Hemen yükünü sarması gerekiyormuş. Beşlerin Eğitim bilime dersine giriyordu. "Gidiyorum ne yazık!" deyince gözleri dolmuş beşlerin. Sormuşlar:

"Direnelim mi, yararı olur mu?"

Gülmüş: "Her şey İnönü'nün bilgisi içinde. Başta o var. DP muhalefeti kaç para; CHP'nin içindekiler enstitülere daha düşman. Sıkıştırıyorlar. Bu yüzden ödün verecek. Sanırım fena budayacaklar enstitüleri. Gerçi iş başına yeni gelenler: Çok değil, biraz budayacağız diyor. Ama kötüdür devlet yönetiminde ödün yöntemi. Hele nerede duracağını bilmeyenler elinde. Cumhuriyeti budamaya kadar varır bu iş."

Beşler, "biraz budama"nın ne kadar olacağını sonra Görgü Karamuz'a sormuşlar. Acıyla gülmüş, "Biraz gebelik kadar" demiş. Sonra anlatmış: "Türkiye'de köylülük güçlü değil henüz. Köylü birlikleri yok. Sendikalar yok. İşçi Partisi yok. Aydınların epeycesi cezaevlerinde, sürgünlerde. Kolay yutarlar enstitüleri. Gelişmeler onu gösteriyor."

Fırsat düştükçe konuşuyorum Görgü öğretmenle. Roman Rolland'ın Beethoven'ini çeviriyor Sorularımı yanıtladıktan sonra. "Derslerine iyi çalış, sakın zayıf alma!" diyor. Derslerin yayı olursa seni kimse savunamaz!"

"Müdürümüz gidiyor; belki sizi de alırlar."

"Müdürün de öğretmenin de yenisi gelir. Sen işine bak. Derslerini, asıl önemlisi yüreğini gevşetme."

"Müdür Uzgil perşembeye gidiyor," dediler.

Tâ birinci sınıfta olduğumdan beri adımı bilirdi. Gördüğü yerde çağırıp "Nasılsın?" diye sorardı. Elini omzumdan eksik

etmezdi. Bir gece sınıfta çok gürültü oluyor diye dışarı çıktım. Kitabımı elektrik direğinin dibinde okuyorum. Gökyüzünde harmanay var. Az ötede kavak yaprakları hışırdıyor. İyi dalmışım okuduğum kitaba. Gelip başıma dikilmiş. Sonra çömelip elini başıma koymuş. "Gözlerin bozular yavrum!" dedi usulca. Ancak o zaman haberim oldu. Soğuk görünüşlüydü. Geceleri öğrenciler yattıktan sonra yatakevlerini dolaşır, açılanların üstünü örterdi. Karşıdan bakınca sert, kimi duygulardan yoksun izlenimi verirdi. Manastır'ın oradaki çamlıklardan enstitüye doğru yaptığı yağlıboya, Birinci Okulun koridorunda asılı. Ne duygulandırıcı bir resimdir. Yemeklerimiz yetiyor mu, yetmiyor mu, masa masa gezer sorardı. Süleyman Ustayı eleştirdiğim gün zor duruma düştüm. Hem gerçeğin üstü küllenmesin hem sevdiği bir öğrenci fazla sıkışmasın diye araya girdi, Süleyman Ustayı, Eğitimbaşı Ayhan Karasu'yu incelikle azarladı.

On şiirimi tek harflerle yazarak bir kitapçık yaptım. Kırmızı kurdeleyle bağladım. Vereceğim ayrılırken.

O arada yeni Müdür geldi. Görmek için koştuk. Yanında Tarihçi Vahap Öztürk, Fizikçi Nurettin Oğuz, iki bayan öğretmen, fırına doğru gidiyor. Yatakevilerine yürüyormuşum gibi yaparak önlerinden geçtim. Ortanın üstünde boylu, alt çenesi ortasından ikiye ayırık, biraz yere bakan bir adam. Kumlu kravat takmış. Ceketinin tek düğmesini hafif göbeğinin üstüne gelirmiş. Giyimi güzel. Bedence düzgün sayılır. İyice baktım yüzüne. Baktığımı gördü. Ben selam vermeden o verdi. Durdu yanımda. Nurettin Oğuz, "Çalışkan bir öğrencimiz." diye tanıttı. "Hoş geldiniz efendim; geleceğiniz saati bilsek karşılardık," dedim. İçten söylüyorum sanıp mutlandı. Elim elinde; kendine doğru çekip yüzümü okşadı. Eskisi gitmeden yenisiyle tanıştırıldım diye kutladı arkadaşlar.

Belki pılısını pırtısını gecedan yükler gider, fırsat bulamam diye telaşa kapıldım. Şiir kitapçığımı götürüp evinde vermeyi düşündüm Merdivenden inip çıktığı bir zamanı kolladım. Uygun sırayı bulunca yürüdüm.

"Bir dakika içeri gelsen daha iyi olur!" dedi. Elinde keser, kerpeten, sandık kapağı çakıyor. Oturma odasının yazgısını toplamışlar. Köşede dürülüp bağlanmış iki küçük halı. "Bay-kurt, nasılsın yavrum?" diyerek elimi sıktı.

Karısı iki sandalye getirdi. Oturduk karşılıklı. Sonra bir tepsi üstünde üç bardak domates suyu geldi. Gönen ile kardeşi bir şeyler alalım verelimle uğraşiyor.

"Gidiyorsunuz efendim."

"Eee, insanların yaşamında böyle ayrılıklar var."

"Bu çok zor bir ayrılık efendim."

"Can sağlıklı olsun. Ben de üzgünüm, ama..."

Kitapçığı uzattım: "Şiirlerimden bir demet yaptım."

"Bize mi?" diye sordu.

"Size küçük bir yolluk," dedim.

Gözleri doldu: "Enstitümüzü de, seni de hep düşüneceğim. Hakkı Tonguç, biliyorsun, Hasanoğlu'na bekliyordu seni."

"Ayırdılar onu."

"Ayırsınlar; sen gene çalış! Ne olursa olsun şiiri bırakma. Okuyor musun Varlık'tan, Yücel'den başka dergileri? Gün, Söz, Gerçek çok iyiler. Yararlı yazılar çıkıyor."

Hiç bu kadar yakından, bu kadar açık olmamıştı.

"Size topluca iyi yolculuk dilemek istiyoruz. Belki o zaman göremem diye geldim. Toplanmanıza yardım gerekiyorsa birkaç arkadaş gelelim?" dedim.

"Tamam, bitti!" dedi eşi. "Kaplumbağa taşınacakmış. Sormuşlar: Toplandın mı? O da demiş: Evim sırtımda! Bizimki o hesap."

Domates suyu yarım duruyordu. İçip kalktım. Müdürümüz de kalktı. Uzattığı eli sıkıca tuttum. Baktı gözlerime. Gene okşamak istedi başımı. Karısına doğru yürüdüm. Onun da elini öptüm. Ardıma bakmadan indim merdivenleri.

Yeni Müdür ertesi gün bütün öğretmenlerin, öğrencilerin önünde kısa bir konuşma yaptı:

"Değerli cumhuriyet kurumlarından olan enstitülerde çalışmayı ömrümün büyük onuru sayacağım. Köy çocuklarının yurtsever, millî duyguları güçlü elemanlar olarak yetişip irfan ordumuz saflarına katılması yolunda, Atatürk ve İnönü'nün izlerinde, sizlerle birlikte canla başla çalışacağız. Bir Türk milliyetçisi olarak çok değerli selefim Uzgil'i! sizlerle birlikte, kutsal geleneklerimize uygun olarak törenle uğurlayacağız."

Ömer Uzgil hoşgeldin konuşmasıyla ayrılık konuşmasını ondan önce yapıp tamamlamıştı. Buruk bir alkış oldu.

Ertesi gün müdürevinin önünde bir kamyon durdu. Beşlerden ağabeyler yardıma koştu. Denkleri, sandıkları elleşip indirdiler. Her şeyi yerli yerine koydular.

Bizi Gönen köyüne inen yolun başına birlerden beşlere doğru uzun bir sıra yaptılar. Bine çıktı sayımız. İkişerli olduk. Öğretmenler aralarda yer alıyor. Her öğrencinin yüzüne bakıyor, ayrı ayrı "Allasmarladık yavrum" diyor. Karısı ardında, çocukları iki yanında. Üçten dörde geçmiştik yeni. Bizim kümenin başına gelince baktı, ortalarda dikiliyorum, "Heey sucular, sucular!" diye el sıkmaya başladı. "Baykurt, hoşça kal yavrum!" dedi. Kendine çekti başımı, eğilip iki gözümünden öptü. "Çalışmalarını izleyeceğim" dedi. Doğrulup kalktığında yanaklarından damlalar indiğini gördüm. Duygusuz, soğuk bildiğimiz insan. Bize bir tek gün, tek saat derse gelmedi. Onu toplantılarda dinledim yalnızca. Yakından tanıyor sayılmazdım. Babasını çobanımız diye tanıtan arkadaş üstüne yaptığı konuşma belleğimde hep kalacak. El sıkışık yıllarını verdiği enstitüden, adını oğluna ad verdiği Gönen'den böyle ayrıldı gitti.

Köy içinde köylüler, yüzü parça kumaşlardan genişçe bir yorgan vermiş: "Size bir Gönen yorganı! Ömrünüz oldukça örtünür, bizi anarsınız. Sonra çocuklarınız örtünür." Bir komşunun diktiği bu yorganı aralarında para toplayıp satın almışlar.

Konuşmalarında köylülerle iyi geçinmemizi isterdi. Mallarına, kendilerine zarar vermeyelim diye titrerdi. "Gönen'in küçüklerini sevin, büyüklerini sayın. Gül bahçelerine, üzüm bağlarına, bademlerine dokunmayın. Sizler devletin bozguna topladığı delikanlılar değilsiniz. Öğretmen olarak gideceksiniz, arınızda kötü anı bırakmayın," derdi.

Ulusal törenlerde, dinsel bayramlarda bizi köylülerle kaynaştırmaya özenirdi. Onlara "komşular" diye seslenirdi. Toprak Yasası Meclis'ten çıkınca ilk kutlamayı köylülerle birlikte yapalım diye köy içine götürdü bizi. Kum ölçmeciliği yaptığım sırada pek çok köylüyle konuştum. Müdürlüğü sırasında arada bir kırgınlık, dargınlık olduğunu söyleyen çıkmadı. Değeri sonra anlaşılacak insanlardandı.



**Köy Enstitüü Delikanlı
Kırağılı Yıllarda**





Köyde yataklarımız yırtık, yorganlarımız yamalıydı. Bizim bir tane vardı, Koca Yorgan derdik; babamın anası Ayşe ninemden kalmış. Belki kırk yamalı. Ona kim bilir kimden kaldı?

İç giysilerimiz zaten yeni olmazdı. Anam büyüklerinkini keser, küçüklere dikerdi. Eskileri durmadan yamardı. Yamaların dikiş yeri bitlerin yuvası olurdu.

Hamam yoktu köyümüzde. Sabun kıttı. Soda bilmezdik. Evlerde su, sıcak su yoktu. DDT çıkmadı daha. On beşten on beşe küllü suyla yıkanırdık. Sonra on beş gün daha geçerdi.

Sırtlarımızı çıkarır, ocaktaki ateşe tutar, çıra ışığında, sıcaklığın etkisiyle iç giysilerimizin üzerinden yürüyenleri alır, ateşe atardık. Anam bunalınca "Tırnağımın dibinde hâlâ bitinizin kanı var; gene değerimi bilmiyorsunuz!" derdi.

Kadınlar birbirine seslenirdi:

"Eminee! Geleyim de başıma bakıvee!"

"Şimdi bıcımık işim var, birezden bakıvesem olma mı?"

Evde iki güne bir düzenli bit kırımı yapardık.

Özellikle savaş yıllarında kırmakla bitmeyecek kadar çoktu, sayısız sınırsız. Köyde olanı enstitüye taşırdık.

İlk zamanlar, anlatmıştım ya, Gönen'in hamamına giderdik. Bir küme ikiye bölünür. Otuz kişi dolardık. Bir kalıp sabun 16'ya bölünür. Kendi hamamımızı yaptık, bitin sonu gene gelmedi. Müdür Uzgil bir toplantı daha yaptı:

"Ara sıra bit yoklaması yaptırıyorum. Biliyorum çok ayıp oluyor. Ama başka ne yapalım, nasıl yapalım da sorunu çözelim? Çok rica ediyorum, herkes düşüncesini söylesin!"

Sabunlar 16'ya değil 8'e bölündü. Hamam sırası haftada bire indi. Bitin sonu gene gelmedi. Sanki derilerimiz üretiyordu. "Biti bite kırdıracak bir yol bulmak en iyisi ama nasıl?"

diyor en kısa boylumuz Nazmi Bayrak. Aradığı yöntemi bulamıyordu.

Güneş varsa kış günlerinde bile yalaklarımızı her hafta dışarı çıkarıyoruz. İki saat, altını üstüne döndürüyor, görünen biti kırıyoruz. İç giysilerimizi uzun uzun yokluyoruz. Genel yoklama yapıldığında bitli çıkarız diye titriyoruz.

İyi ki yeni hamamın yapımı bitti. Haltada bir yıkanıyoruz. Müdür, “öğrenciler yıkanmadan öğretmenler yıkanmayacak!” dedi. Bit seyrelti. Birkaç kez bunu başarı olarak niteledi. “Bit geri toplumların simgesidir. Kurtulacağız!” dedi. Ama Dünya Savaşının yoksunlukları çok boyutluydu. Kurtulamıyorduk.

Savaş bitti. Çeşitli partiler kuruldu. İlk kez tek dereceli seçim oldu. Her yerde enstitülere karşı düşmanlık arttı. Müdürümüz değişti. Yeni Müdür bit yoklamalarına hız verdi. Bunun yöntemleri sert. Bin öğrenciyiz; hamam sıramız gene 10’da, 15’te gelmeye başladı. Eski Müdürün hoşgörölü bir yanı vardı. Yoklamalarda bit çıktı çıkmadıya bakmaz, “Çok bit var arkadaşlar, biraz daha dikkat!” derdi. Yeni gelen, bit çıkanları ortaya dikiyor. Deli olacağım! Bit çıkma korkusu düşlerime giriyor. Kimi zaman beşlerden ağabeyleri görevlendiriyor yoklamaya “Bitliler ortaya!” dedi mi zorunlu çıkıyoruz.

“Şiir yazıyorum. Toplantılarda konuşuyorum. Sınıfları pekiyi ile geçiyorum. Bitli çıkarsam nasıl bakarım arkadaşların yüzüne?”

Kızların yoklamasını bayan öğretmenler yapıyor. Müdür onlardan bit çıkanları çamaşırlığa yolluyor. Görüyoruz gidenleri. Bir rezillik, bir rezillik! Mahcupluktan ölüyoruz.

“Enstitüye bitli konuklar getiriyor!” diye ana babaların gelmesini şirpedek yasakladı. Bir etöv makinesi satın aldırdı. Bit çıkanların giysilerini bu makinenin içine tıkıp buğu verdirdi. Boz ya da beyaz sokulan giysiler sarı çıkmaya başladı. Kışlar soğuk. Tınaz’ın başından çıvv dedi mi, aşağıda donduruyor. Sarı marı, zorunlu olarak giyiyoruz.

Yoklamaların birini hiç unutamıyorum. Hepimiz toplanmışız, sayım yapılıyor. Dersliklere, işliklere dağılacamız. Yeni Müdür ellerini ardına bağlamış, geldi.

“Milletimizin! en belirgin özelliği! temizliktir! Temizlik! dinimizin de önemli yönlerinden biridir! Temizlik! imandan gelir! Ruh temizliği ile beden temizliği birbirini tamamlar!”

Ahmet Acar, “Bu hazret çok bağılıyor, gene bit yoklaması var!” dedi. Dini, milleti kalarak temizlik üstüne konuşmaya başladı mı mutlaka yoklama yaptırıyor.

“Kızlar ayrılсын!” dedi nitekim.

Küme öğretmenimiz eğdi başını. Beşlerden İlegüplü Mehmet ağabey yapacak bizimkini. O gelinceye kadar açtık yakamızı. Özellikle kolluk altılarımıza bakıyor. Boy sırasındayız. Orta boyluyum. Orta sırada durmaya dikkat ediyorum. Bilmiyorum Mehmet ağabey önden mi, arkadan mı başlayacak? Dakikanın önemi var. Hiç değilse görünenleri ayıklarım. Gelendostlu Hasan, “Benimkiler kaynıyor! Toplamakla bitecek gibi değil!” diyor yanımda.

Beş dakikada on kadarımızı çıkardı İlegüplü. Müdür başını sallayıp duruyor. Sıra bana gelesiyse on daha çıkacak. Neden bu kadar bitlendik yeniden, aklım ermiyor. “Toplumların düzeyi” derdi eski Müdürümüz. Şimdi ekliyorum: “Yönetimlerin de düzeyi!”

“Yoklama sıram gelecek, bit çıkacak!” Ödüm kopuyor.

İlegüplü ağabey tâ küçük sınıftan sever beni. Yapılarda kaç kez yardımcısı oldum, tuğla verdim. Acarlığımı över. Elleri kocaman, boyu uzun. Yüzünün kemikleri çıkık. Kitapların başındaki Gorki’ye benzer yüzü. Doymak bilmez, ondan bundan eklemek ister. Benden de istedi kaç kez, verdim. Böyle yoklamaya geleceğini bilsem, istemeden götürür verirdim. Beni görmezden gelsin, sürekli vereyim.

Sıram geldi. Elleri yakamda. Gözüne bakıyorum. Kaçırıyor. Yeni Müdülden bir şeyler akmış içine. Olağanüstü bir görev bilinciyle bit bulmak istiyor. Yeni Müdür beşlerin dersine giriyor, onlarla özel toplantılar yapıyor. “Komünizmin en büyük panzehiri” Türk milliyetçiliğinden söz ediyor. Dolduruyor kafalarını. Ankara’da, büyük ortamlarda neler dönüyor bilmiyoruz.

İlegüplü ağabey arıyor. Sallanıyorum, yakamdan biraz sıkı tutmasa düşeceğim. “Heey, dik dur!” diye çıkıştı. Gülümsedim. Ama o sert. Onun yüzü mozaik beton. İki bir demeden buldu aradığını. “Çık!” dedi tırnağıyla iter gibi.

“Çıkarma beni!” diye eline sarıldım.

“Çık çık! Uzatma!”

“Ne olursun çıkarma!”

“Temizleneydin! Uzatma!”

Başını bir döndü. “Ulan boz it!” diyecektim. Tuttum kendimi? “Ulan boz it, elimde mi? On beşte bire düştü hamam sırası! Sabun 16’da bire indi! Bu koşullarda insan nasıl temizlenir? Sekiz ay sonra öğretmen olacaksın. Yarıdan çoğumuzu diktin ortaya. Gittiği köyde öğrencileri de böyle diker senin gibiler!” Çıktım umarsız.

Yeni Müdür dolaşıyor ortalarda. Bakıyor kimler kimler bitli? Geçiyor karşımıza.

“Esefle söylemek zorundayım kiii!” Çok uzatıyor “ki”leri! “Sizler! teker teker! dört ayaklı! yaratıklarsınız! Sizler asla! insan değilsiniz! Türk! temiz olur; sizler Türk! değilsiniz!”

Hobbalaa! Daha çok da bana söylüyor. Savaştepe. Çifteler, Düziçi olayları az geldi, bir de Gönen olayı çıkaracak başımıza! Sanki çok suçum günahım var, birde bitli çıktım! Gözlerime gözlerime söylüyor. Buldu ya eksiğimi! Ardı ardına sokuyor sözleri! Neredeyse bir de tükürecek.

“Berber gelsin!” dedi birden. Uzattı kolunu ileri. “Çabbuk berber gelsin!”

Futbolcu Faruk fırladı çağırmaya. Gelesiye de itin kışına soktu çıkardı bütün bitlileri.

Hasan Usta geldi, asker gibi dikiliyor. Müdür çıkıştı: “Ne duruyorsun, açsana çantayı!” Açtı Hasan Usta.

“Hepsini sıfırla!”

“Başüstüne.”

Saçlarımız sıfır oldu. Bir yandan etöv sarısı, bir yandan sıfır saç; nereye gitsek belliyiz bundan sonra.

Bütün suç kendimizde gibi günlerce başımızı kaldıramadık.

Ondan sonra hep bit yoklaması yapıldı. Bit çıkanlar ortaya dikildi. Ortaya dikilmeyen, saçı sıfıra vurulmayan kalmadı.

Bit üstüne şakalar başladı aramızda. Gene de sürekli korkuyor, yerin dibine batıyorum. Bir kezinde, son sınıflardan Emin Özen ağabey, “Bu küme temiz efendim,” dedi, kimseyi dikmedi ortaya. Müdür ona inanmak zorunda kaldı. Ertesi yoklamada

küme öğretmenimize verdi görevi. O da koltuk altından biti buldu, “At şunu!” dedi usulca. Müdüre, “Küme temiz,” diye seslendi.

“İşte böyle her zaman temiz olacaksınız! Türk! gibi tertemiz!” Konuştu konuştu. Bitli çıksan da temiz çıksan da aynı kırbaçla vuruyor: “Türk gibi! Türk gibi!”

Ama durmadan bit çıkıyor. Yoksa Türk değil miyiz?



Yeni Müdür



Yeni Müdür göreve Nisan 1946'da başladı. Bin öğrenci önünde yaptığı ilk konuşmada "bir Türk! milliyetçisi olarak!" bizleri Atatürk'ün, İnönü'nün yurtsever yolunda, "milli duyguları güçlü" yetiştirmekten söz elti. Öğretmenlerle yaptığı toplantıda: "Beni yeni Bakan özel olarak seçip gönderdi. Ben bir Türk milliyetçisiyim! Enstitülerden Tonguç'un bütün müdürleri alındı. Yerine yenileri seçilip verildi. Enstitüler ciddi olarak ıslah edilecek! Bunu herkesin bilmesini isterim," demiş.

Toplantıya öğrenci temsilcisi de katılmıştı. Başta ayırdına varmamış. Konuşmasını bitirip herkesin kendini tanıttığını istemiş. Sıra öğrenci temsilcisine gelince; "O da ne demek? Çık dışarı!" demiş. İlk "ıslahat"ı öğrenci temsilcisini öğretmen toplantısından atmak oldu.

Bizde bir tedirginlik başladı. Giydiğimiz boz kumaşların laciverdinden diktirdi kendine. Önceki Müdürümüz gibi paçasını golf yaptırdı. Ellerini ardına bağlayıp çıkıyor evinden. Ansızın burada bahçede, ansızın şurada tarlada. Yarım yapılar bitesine çalışacak, sonra "doğru dürüst" derse geçeceğiz. Yedi yılda 50 yapı yapıldı. Bunların hepsini adlarıyla biliyorum. Dönüp dönüp "İşçi okulu değil burası!" diyor. Her fırsatta taş atıyor Tonguç dönemine.

Kimi arkadaşlar, "Bu adam sanıldığı kadar kötü değil. Milliyetçilik millet için çalışmak değil mi? Biz de millet için çalışıyoruz. Demek aynı görüşteyiz," diyor.

Bizim kümeden Cafer de boz giysilerini laciverde boyadı. Önce alaca bulaca oldu. Düzelsin diye bir daha boyadı. Gaz tenekesinde olmuyor, geniş kazan gerekiyor.

Yeni Müdürümüz pazartesi toplantılarında mutlaka konuşuyor. Uzun uzun "Atatürk'ün, İnönü'nün yurtsever yolunda!

Sayın Başbakan Recep Peker'in buyurduğu gibi! Türk! milli-yetçiliğinin bilincinde!" diyerek bir buçuk, kimi zaman iki saat konuşuyor. Kendinden başka tek öğrenciye, öğretmene söz vermiyor. Sonra "Haydin şimdi Alatürk'ün, İnönü'nün yurtsever yolunda çalışmaya!" diyerek bizi dersliklere yolluyor.

Kızıymış, 25 yaşlarında bir bayan, bıçkı dikiş dersine giriyor. Aynı lacivert kumaştan o da dikişmiş. Öğretmen değil gerçekte. Öğretmen olmayanların da becerilerinden yararlanmak için "usta öğretici" kadroları var. Tonguç'un bulduğu bir yöntemdi bu. O kadrolardan birini kızına vermiş hemen. O da "Beybam çalışkandır, beybam çok yurtseverdir!" dermiş kızlara. Onlar da "Öyle mi? Aman ne iyi! Kaç kardeşsiniz?" diye soranmış. "İki kardeşiz!" yanıtını alınca, "Aman ne iyi, ne iyi!" derlermiş.

"Ben kendim biraz uykuseverim. Yani epey ağırkanlıyım. Bu yüzden evlenmeyi düşünmüyorum," diyormuş.

"Öyle mi? Aman ne iyi!"

Müdür Bey ambara bakacak yeni memurlar bulup gelirdi. Biri ince uzun, gözlüklü, düzgün kravatlı, biri orta boylu, atlet yapılı. Eni konu şişman birini de kendine yazman aldı. Bunlar daha önce çalıştığı yerde has adamlarıymış. Bizdeki önemli görevini ancak onlarla başarabilirmiş.

Enstitüyü dolaşırken Yazman Nusret'i yanına alıyor.

Birkaç hafta cumartesi eğlencesi olmadı. Son sınıflar varıp konuşmak istedi. Yazman Nusret'e yolladı onları. Nusret de, "Programınızı getirin göreyim!" dedi. "Hangi parçayı oynamak istiyorsunuz? Seçtiniz mi?"

"Hayır seçmedik. Gerekirse kendimiz yazarız."

"Kafadan parça yazmak olmaz!" diyerek ellerine Faruk Nafiz'in Mete Han oyununu tutuşturup, "Bunu hazırlayın!" dedi.

"Efendim böyle bir oyun dört ayda hazırlanır!"

"İyi ya; dört ay sonra oynarsınız! Her hafta vırt zırt eğlence yapılmaz. Tiyatro enstitüsü mü burası?"

Yazman Nusret, Müdür gibi buyurgan konuşuyor.

Başka bir pazartesi Müdür uzun konuşmasını bitirdikten sonra, acayip bağırıp çağırarak bir şiir okudu. Sıkılmış yumruğunu havada sallayarak, son derece sinirli, "Can sağ iken yurt

verilmez düşmana!" diyor. Ekledi: "Şimdi yazmanımız Nusret Arıcan sizlere Mete Han'dan bir bölüm seslendirecek!" dedi.

Yazman Nusret yakasını paçasını düzeltti, üç metre öne çıktı. Faruk Nafiz'in "manzum piyesi"ni tanıttı kısaca. Kapalı kaldıkları demir dağını körükle eritip, bir kurdun yol göstermesiyle kurtuluşa erdiklerini anlatan bölümü okumaya başladı. Okurken sık sık duruyor. Kimi zaman göğe bakıp, kimi zaman yumruklarını sıkıp, başını sert sert sallıyor. Sözcük sonlarını yutmuyor. Tok bir sesle gerçekten güzel okuyor. Ağzından çıkan anlaşılıyor. Ahmet Acar, "Hiç böyle şiir okuyabildin mi şairbaşı?" diye dirsek vuruyor. "Bunlarla işimiz var ya, bakalım!" diyor.

Yazman Nusret şiiri bitirdikten sonra çok alkışlandı. Etkiledi hepimizi. Herkesten ayrı mı kalacağım, ben de alkışladım.

"Bir daha, bir daha!" diye tempoya dönüştü alkış.

"Oku bir daha!" dedi Müdür.

Nusret Arıcan bu kez Orhan Şaik Gökyay'ın Bu Vatan Kimin şiirine geçti. Yapıtı tanıyoruz. Kükreyen, müthiş gür bir sesi var. Yazmanı bu kez daha çılgın alkışladık. Yeni Müdür çok hoşnut kaldı. "Oluyor, oluyor!" diyerek Yazmanın elini sıktı, Askerlikçi de sıktı, kutladı Müdür yeniden söze başladı:

"Türklüğün! büyük düşmanı komünizme dikkat edeceksiniz! Bu konuda sizi her zaman uyaracağım! Hepinizi gerçek birer Türk! milliyetçisi olarak yetiştirip! irfan ordumuz saflarına göndermek benim yüce emelimdir! Bu uğurda yılmadan, yorulmadan, hem de hiç kimseden korkmadan çalışacağım! Haydin şimdi derslere!"

Boynu kalın hem de kısa. Konuşurken başını sağa sola döndürmek istedi mi, gövdesini döndürmesi gerekiyor:

"İçinizde az da olsa geçmiş yönetimin telkinlerine kapılıp komünist ideolojiyi benimseyenler bulunabilir. Bu kirli ideolojiyi terk edip Türk'ün! temiz ideolojisini! ebedi şefimiz Atatürk'ün, milli şefimiz İnönü'nün yolunda, ıslah olmaları için kendilerine biraz daha! fırsat! verebilirim. Yola gelmeyeceklerini anladığım gün halleri bitiktir. Bakmam gözlerinin yaşına. Burası millet düşmanlarının beslendiği şer ocağı değil, Türklüğün! kutsal! ideallerine uygun! milliyetçi mürebbilerin! yetişeceği!"

irfan ocağıdır! Milletimiz! hepinizi! bu vasıfta gençler olarak görmek istiyor! Bakanlığın oluşturduğu özel İnceleme Kurulu şu anda bütün enstitüleri dolaşıp! arşivleri inceleyip! özellikle Hasanoğlu'da çıkan Dergi'de! zararlı tohumların saçıldığını! ne yazık! saptamış bulunuyor! Zararlı tohumlar! kısa zamanda! sökülüp atılacaktır!"

"Meslekte asıl olan öğretmenliktir" kuralına uygun olarak, müdür de birkaç saat ders üstlendi. Bize Doğa Bilgisi'ne geliyor. Genellikle büyük sınıflara geliyor. Dörde geçmiş, artık biz de büyük olmuştuk.

İlk girdiği gün rap! ayağa kalktık. Başını boynunu zor döndürerek hepimizi tek tek süzdü. Önümüzdeki masada ne var ne yok baktı. Ceketlerimiz düğmeli mi, değil mi, gözden geçirdi. Nice sonra "oturun!" dedi. Rap! oturduk. Hitlercilik yenildi. Bizim üstümüze despotizm geldi. Doğa Bilgisi dersinde, tıpkı genel toplantılarda yaptığına benzer konuşma yapıyor. Atatürk'ten önce Türk! milliyetçiliğinin temellerini atan Ziya Gökalp'ten, Orta Asya'daki atalarımızdan. Büyük Fatih Sultan Mehmet'ten, Türklüğün düşmanı komünistlerin, siyonistlerin planlarından anlatarak, enstitülerde yapılan, yapılacak temizliklerden söz ediyor. "Duymayan varsa duysun: İlk önlem olarak Hasanoğlu'daki Yüksek Köy Enstitüsü kapatıldı. Bir kısım öğrenciler köyüne gönderildi. Çok zararlı sayılmayan bir kısmı milliyetçilik yönü güçlü okullara verildi. Sakıncalı yola itilmiş delikanlılarımızın kurtarıldığını sizlere müjdelemek isterim."

Bunlar beni çok üzüyor.

Dersin bitliğini bildiren zil çaldığında konuşması sürüyor. "İki ders üst üste", ara vermiyor. İkinciye de konuşma yaparak geçiriyor. İkinci zil çaldı. Konuşması hâlâ sürüyor. Yeni dersin giriş zili çaldı. "Gelecek derste bunlar üzerinde gene duracağım. Önce ve öncelikle, gidilecek yönü doğru saptamalıyız. Yön doğru değilse, ne kadar gitsek yararı yoktur!"

Ertesi hafta enstitünün cipine atlayıp, yanına iki bayan öğretmen alarak Gelendost köylerine gitti. Bize olan dersini Vahap Öztürk doldurdu. "Bakanlıktan genelge geldi. Yeni kız öğrenciler toplayacağız ama bunları şimdiye kadar olduğu gibi erkeklerle bir yerde değil, ayrı enstitülerde okutacağız. Bundan sonra

kız erkek karışık okumayacak. Türk! ahlakının ilkelerine aykırı uygulamaları hemen durduracağız.”

Vahap Öztürk de biraz açıklama yaptı.

İçimizde Ahmet Acar gibi nice arkadaş var, kulağı delik: “Bizimki Isparta’da bayan öğretmenlerle kafayı çekmiş. Sızmış doyumevinde. Güç bela atmışlar cipe. Gece getirip yatırmışlar.”

İki gün çıkmadı dışarı. Başımızı dinledik.

Öğretmenlerin epeycesi değişti. Dil-Tarih, Veteriner ya da Ziraat Fakültesinden yenileri geldi. Zootekni, Botanik gibi dersleri içerde, tahta başında yapmaya başladık. Hepsini anlatıklarını ezberleyelim istiyor. Kiminin de öğretmene benzer yanı yok. Birinin ağzı bozuk. Biri ilk derste kendini tanıtırken adının “Deli Coğrafyacı” olduğunu söyledi. Ama bu Deli Coğrafyacı açık sözlü adam. Müdüre karşı olduğunu ilk hafta belli etti.

Bunaltıcı bir hava içinde şiirlerimi yazıp saklıyorum. Okuduğum kitapların üstüne gazele geçiriyorum. Abone olduğum dergileri Yönetimde iki gün inceledikten sonra veriyorlar. Eski Eğitimbaşımızın, küme öğretmenimizin nöbetine taslarsa incelemeden aldığım oluyor. Tam bir sıkıyönetim altındayız. Posta işleri sıkı denetime bağlandı. Gene de ara sıra dergileri kurtarma yolu buluyorum. Askerlik öğretmenin nöbetçi olduğu akşamlar ders dışı bir şey bulundurmuyorum.

Bir gün Vahap Öztürk önümde Gün dergisini gördü. Ayırdına varmaz sanıyordum. Osman Karaca’dan almıştım. Kapağını içine katladım, okuyordum. Başına dikildi. Bir süre ayrılmadı. Sonra çekip aldı. Çevirdi kapağını. “Senin mi bu?”

“Evet.”

“Nerden buldun?”

“Isparta’dan aldım.”

“Ne zaman gittin Isparta’ya?”

“Hafta sonunda.”

Arkadaşlar bakmaya başladı.

Yürüdü kapıya. “Götürüp Müdürün karşısına dikecek beni!” diye korkmaya başladım. En azdan, derse çalışacak yerde dergi okumaktan suçlanacağımı düşündüm. Bize durmadan milliyetçi! yönler gösterip dururken, içinde Sabahattin Ali’nin, Aziz

Nesin'in yazıları olan solcu bir dergiyi okumaktan azarlanacağım, en az.

Bir süre geçti, dergi gelmedi geri. Ertesi gün de Yönetime çağırılmadım. Müdürün çağırıp soracağını düşündüm. Çağırmadı. Ama korkusu içimden çıkmadı. Dergi de gitti.

Yazman Nusret her toplantıda bir iki şiir okuyor. İstek üzerine kimini yeniden okuyor. Bayrak şiirini de ezberleyen ezberleyene:

*Yeryüzünde yer beğen
Nereye dikilmek istersen
Seni oraya dikeceğim!*

Ahmet Acar, "Haydi götür Midilli'ye dik!" diyor.
"Bana söyleme, git ona söyle!" diyorum ben de.
"Anlamaz ki!" diyor Ahmet.

*Seni selamlamadan uçan kuşun
Yuvasını bozacağım!*

"Kuş selamı ne bilir be? Sadist misin, ne bozuyorsun yuvasını? Bırak uçuşsun! Ne zararı var?"

Ahmet Taşal gelip bana tebelleş oluyor: "Ne biçim şiir bu?"
"Milliyetçi! şiir..." diyorum.

"Ama kuş selam bilmez! Senin bayrağını da tanımaz..."

Özü sözü bir arkadaş bunlar, ağzımı arıyor olamazlar. "Ben kuşçubaşı değilim! Gidin kendine sorun!" diyorum.

"Allaaah, heey Koca Allah!" diye sallıyorlar başlarını. "Ulan bir delibaşının eline düştük, bakalım sonu nereye varacak?"

"Hiç de değil, akıllıbaşı adam! Seçilip gönderilmiş! İslah ediyor enstitüyü! Yönümüzü doğrultuyor. İşin tuhafı kimsenin sesi çıkmıyor yurttan! Kimse: Durun, ne yapıyorsunuz? demiyor."

Görgü Karamuz, Nurettin Oğuz, Hakkı Caner öğretmenlerimiz bir evde kalıyor. Bir kadın günaşırı temizliğe geliyor. Yakın köylerin birinden genç bir dul. Silip süpürüyor ortalığı. Çamaşırları yıkıyor. Para veriyorlar. "Görgü'nün bu kadınla arası iyi!" diye söyleniyor. Derslerden sonra, soru soracağım diye yanı

sıra yürüyorum. Hemen yeni Müdüre getirmiyorum sözü. O da getirmiyor. Öğretmen öğrenci dedikodu yapıyor'a düşmekten kaçıyoruz. Besbelli bu ağız dil milliyetçisini o da sevmiyor.

"Okumanı, yazmanı boşlama sen. Dikkati elden hiç bırakma. Enstitüler üstünde kara bulutlar dolaşüyor. Denge uzmanı ağırlığını güçlünden yana koydu. Halk Partisinin içindeki sağ güçlendi. Bunlar DP'den de sağa oynuyor. Olayın içinde USA var. Bizi Orta Doğu'da Sovyetler Birliği'ne karşı kullanmak istiyor. Türkiye Sovyetler'in yanında mı, USA'nın yanında mı yer alsın? Bu ayrı konu. En kötüsü kişiliksiz olmaktır. Yüksek Köy Enstitüsü kapatıldı. Geri bırakılmış yoksul bir ülke şimdi kapitalizm yanında yer alıyor. İşçilerden, köylülerden yana akımlar yasaklanıyor. Sol düşünceye, sol yazına kilit vuruluyor. *Köy Enstitüleri*. *Dergisi* kapatıldı. Meclis'te *Fontamara* romanı üstüne tartışma oldu. Hakkı Tonguç bir öğretmene: Oku da üzerinde konuşalım demiş. Bir genel müdür, öğretmenlerden birine, falanca kitabı oku, üzerinde konuşalım diyemez mi? Ne var bunda? Yurtta şimdi böyle saçma bir ortam oluştu. Türkiye'nin tek sorunu antikomünizm oldu. Sanki sosyalistler yurdu Sovyetler Birliği'ne satıverecek! Basına böyle bir anlayış egemen. Milli Eğitim dar görüşlü bir grubun eline geçti. Kendine dikkat et."

"Fontamara'yı yazan kim?"

"İgnazio Silone, bir İtalyan yazarı. Komünist tanınıyordu. Döndü. İtalya köylerinde faşizmin yaptıklarını anlatıyor."

"Sizde var mı?"

"Bende yok. Ama ararsan bulursun. Türkçeye Sabahattin Ali çevirdi. Akba yayını."

Kitaplığın altını üstüne gelirdim. Osman'a sordum. Yok! İsparta'ya gidenlere ısmarladım. Yok! Görgü öğretmene yeniden sordum. "Bulursam veririm" dedi.

Yüksek Köy Enstitüsünden gelen altı öğretmenimiz var: Orhan Doğan, Mustafa Ünüvar. Ali Özcan, Ali Bilgin, Mustafa Barış, Rahim Ünüvar. Bunlar düzenli kitap okuyor. Hepsine birer birer sordum. Mustafa Barış: "Bende vardı birine verdim" dedi. Ötekiler varsa bile vermek istemedi sanırım.

Derdim "*Fontamara*"yı bulup okumak. Bir karşılaşmamızda Görgü öğretmen sordu: "Buldun mu?"

"Hayır," dedim yakınlıkla.

"Ben buldum, gel bana."

Evine gittik, verdi romanı. O sırada Nurettin Oğuz evdeydi. Baktım kitaba, Görgü de gazete çekmiş.

"Kimseye göstermeden oku, geri getir."

Cumartesi pazar kıra çekilip iki günde bitirdim. O gün İbrahim Kozak'a verdim. Osman Karaca, "Ben de okuyayım," dedi. İyi oldu, birlikte eleştirisini yaparız. Kozak'tan alıp Karaca'ya verdim. Olağanüstü önemde bir kitap değil. Ama faşist yönetime karşı öfke uyandırıyor. Bu yüzden hepimiz sevdik. Sonra götürüp Görgü öğretmene verdim. "Başka kitap isteğin olursa gel," dedi. "Okumayı böyle ağırbaşlı sürdür."

Osman, aynı yazardan *Ekmek ve Şarap* adlı bir romanın daha çevrildiğini öğrenmiş. Hemen arayıp bulmuş. Ona da gazete çektik. Başta özgür okumamızı istemeyen bir Müdür var diye yılacak mıyız?

Orhan Doğan. Sabahattin Eyuboğlu'nun *Varlık*'ta çıkan Okuryazarlar ve Köy Enstitüleri, Okuryazarlar ve Din adlı yazılarını girdiği sınıflarda okuyup açıkladı. Sabahattin Eyuboğlu, kamuoyunda çokça tartışılan enstitüler üstüne söylenenleri özetledikten sonra görüşlerini açıklıyor. Orhan Doğan. "İnsan uluorta söylenenler yerine kendi özgün düşüncesini ileri sürmeli! Enstitüler bir el savurmayla silinip atılamaz!" diyor. Mustafa Ünüvar ile Ali Özcan da birer değer. Kim bilir 21 enstitüden Ankara'ya ne raporlar yolladı 21 yeni Müdür; Yüksek Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin görevine birden son verildi. Bunları askere çağırdılar. Aksu'da, Gönen'de. Cılavuz'da, İvriz'de, Ari-fiye'de kim varsa hepsi gitti.

Sinirli, hemen parlayan biri olup çıktım.

Bir gün sofraya görevlisiyim. Sabah, öğle, akşam kampana çalar, mutfağın önüne dikiliriz, çanağı tabağı getirir, birinci, ikinci yemekler için sıraya gireriz. Kum ölçtüğüm yerde Erich Maria Remarque'ın İnsanları Seveceksin romanına dalmışım. Arkadaşlar beklemiş, gelen yok. Haber de yok bana benzer birinden. "Zaman geçiyor, gidip yemeğimi yiyeyim," diye kalkıp geldim. Görevli olduğumu anımsamıyorum. Arkadaşların hepsi barut. Somurtuk oturuyorlar. Yalnızca ekmek bulabilmişler, ye-

mek yok. Koştum aşevine. Süleyman Ustaya rica ettim: Kalandan balandan biraz yemek, pilav! Koşturup getirdim. Belki on kez özür diledim. Kendilerini yatıştıramadım.

En çok Hüseyin Zeybek iğneliyor: "Kes Hüseyin!" dedim sert. Kesmedi. Elimde 12 kaşığın külçesi. Hepsi birleşti mi epey olur. Salladığım gibi indirdim başına. İbrahim Kozak bizim masada. Kalktı kucağıma atıldı. Uzaklaştırdı beni. Ahmet Acar geldi, Hüseyin'i götürdü. Kozak: "Nasıl yaptın bunu?" diye soruyor.

Hemen aklım başıma geldi, ama iş işten geçti:

"Git söyle, yeniden özür dileyeceğim, Yönetime gitmesin!"

Kozak, beni Ahmet Acar'a bırakıp koştu. Akşam yemeğinde barıştık. İyi yarılmıştı başı. Soranlara "Düştüm!" dedi. Ondan, öbür sofra arkadaşarımdan üst üste kaç kez daha özür diledim. Ağlayacağım, zor tuttum kendimi.

Gene böyle sinir süpür günlerimin biri: 4/A ile 4/B tartışıyor. "Enstitüler iyiye gidiyor" diyenlere söz anlatmaya çalışıyoruz. Yeni Müdür girip geldi. Ayağında çamurlu postallar. Hafiften sallanıyor. Kafayı çekmiş, kokusundan anlaşılıyor. Bizim derslik öğretmenler odasına yakın. "Enstitüler iyiye gidiyor," diyenler şımarı. Tartışmayı sürdürdüler. Biz sekiz on kişi görüşlerimizi söylemiştik.

Müdür birden masanın üstüne çıkıp "Dinleyin beni!" dedi. "Bakıyorum içinizde hâlâ yola gelmeyen kanıbozuklar var! Ben adamın kafasını kırar kırar, hık! pabucunu eline veririm, hık! Kıçına da tekmeyi vurur, köyüne yollarım! Hiç gözünün yaşına bakmam! Türk! milliyetçiliğini! benimsemeyen kanıbozukların! hık! aramızda yeri yoktur, hık! Enstitüye sızan ajanları kökünden kazıyacağım. Bunu geldiğim günden beri söylüyorum hık! Şimdiye kadar kimsenin kılına dokunmadım. Ama korktuğumdan değil. Onlara Türk'ün! büyük! toleransını gösterdim, hık."

Gözlerini gözlerime dikti, bana konuşuyor. Çakırkeyif olduğu için tükürük sıçratıyor. "Bundan sonra hık hık! bizim milliyetçi yolumuza gelmeyenin vay hık vay haline!"

Birden sabrım uçuvermiş:

"Siz biraz yavaş olsanız! Milliyetçi insan çamurlu postalla milletin masasına çıkmaz! Siz kimi kandırıyorsunuz?"

Kırmızı yüzü bembeyaz oldu:

“İşte tipik bir komünist! Gördünüz mü, otorite kırıcılığı yapıyor!”

Öğrencilerimin önünde bana karşı geliyor! Bakınız, komünistler şu üç şeyi sürekli yapar: 1) Yoksulluk edebiyatı. 2) Köy şehir ayrımcılığı. 3) Otorite kırıcılığı! İşte ekilen tohumların kızıl filizi!..”

Herhal benim de yüzüm bembeyazdı. Dudaklarım titriyor. Sessizlik uzadı. Konuşacağım, konuşamıyorum.

Birden, “Yuuuh!” diye bir ses duyuldu dersliğin ortasından. Bir arkadaş Müdüre çekti sandım. Sonra gördüm, Halis’ti, bana çekiyor. Doğudan sürgün gelen ailenin çocuğu, yapılan antikomünist etkilemelere ilk kapılanlardan.

Arkadan, “Yuh diyen eşek sıpasına yuh!” diye başka bir ses.

“Susun! diyorum size! Haddini bilmeyene haddini bildirecek benim burada! Hepiniz susun!”

Dilimi yokladım; biraz kırırdıyor: “Önce şu masadan inin! Ne bildirecekseniz ondan sonra bildirin! Biz burada tutsak değiliz! Sizi Ankara’dan Reşat Şemsettin Sirer seçip yolladıysa, bizi de köylerden teker teker İnönü topladı!”

Parmağını gözüme uzattı:

“Bunu senin yanına koymaam!” diye bağırdı. “Senin dört yıldır bu enstitüde kimlerden kuvvet aldığını, kimlerle ilişkide olduğunu biliyorum! Dosyan nah böyle! Çöp çıtırdasa haberim var! Yakında başına ne işler açacağım, göreceksin!” Sallanarak indi masadan. Bağırdı: “Hepiniz göreceksiniz!” Hafiften bir iki daha sallandı, sonra doğrulttu yolunu, gitti.

Ahmet Acar öne fırladı: “Arkadaşımıza yuh çeken puşt çık-sın, o yuhu şimdi çeksin!” dedi.

Derin bir sessizliğin içine gömüldü kümemiz.

İbrahim Karadeniz: “Siyasi davaları bırakalım arkıdeşler! Bunların bize yararı yok. Dersimize bakalım!” dedi.

“Sen bak dersine! Ciğeri on paralık yağcılar kollama bizim yanımızda, anladın mı İbrahim Karadeniz?”

“Anladım kardeşim anladım! Ama sen de anla lütfen!”

Küme öğretmenimiz Ahmet Bilgen’le Görgü Karamuz nöbetçiymiş. Arkadaşlar durumu haber vermiş. Ahmet Bilgen, beni öğretmen odasına çağırttı.

Akşamın dar zamanı.

“Dilini niçin tutmuyorsun? Boyundan büyük belayı niçin üstüne çekiyorsun? Herif azgın. Kafayı çekmiş, ne dediğini bilmiyor. Postalları çamur, masaya çıkıyor. Sen tutmuş, in aşağı diyorsun. Anlayacak mı? Niçin boşa konuşuyorsun? Niçin haklı durumdayken, haksız duruma düşüyorsun?”

Görgü Kanununuz ağzını açmıyor.

“Git sınıfına!” dedi Ahmet Bilgen.

Dışarı çıktım. İbrahim Kozak bekliyormuş:

“İyi kötü Hüseyin Zeybek’i yatıştırdık, Müdürü nasıl yatıştıracacağız? Bir çözüm düşündüysen söyle,” diyor bana.

Hiçbir çözüm düşünmemiştim. Kafam kazan gibi, içi de boş sanki. Ağlamak istiyorum. Akşam yemeğine gitmemiz gerek. Dağlara gitmek istiyorum. Aşağılarda dövülmüş, sövülmüşüm. Mahcubum. Tüfeğim yok.



Türkân



Dörtteyiz artık. Kitaplığın yönetimine karışmıyorum. Müdüre kalsa hemen uzaklaştırılacağım enstitüden. Bu kez üstüme fotoğraf işliğinin yönetimi verildi. Buraya beni öğretmen seçti. Kitaplığın yönetiminden on iki arkadaş sorumluyduk. Fotoğraf işliğine yalnız bakıyorum. Kendi çektiğim filmleri yıkıyorum, büyütüyorum. İsteyen arkadaşlara karanlık odayı açıyorum. Derslerden artan zamanım burada geçiyor. Boş kalınca kitap okuyorum. Buna karşılık temizlik işlerine, yatakevi nöbetine gitmiyorum.

Türkân oraya geliyor. Karşıma geçip sessizce oturuyor. İzin verirsem silip süpürmeye yardım ediyor. İkinci sınıfta usul boy-lu bir kız. Şiirlerimi defterine yazıyor. Arada dersle ilgili sorular soruyor. Pek çabalı görünüyor. Beli karıncanın beli gibi ince. Gözleri iki üzüm tanesi. Çok konuşmuyor. Benim gelip giden-le yaptığım konuşmaları, kitaplardan kendisine okuduğum bölümleri dinliyor. Üçte ağabeyi var. Onun da kitaplarla arası iyi.

Ciddi konular konuşuyorum Türkân'la. Yaşça benden küçük bir kızın yetişmesine katkım olsun istiyorum. İkindin gelip akşama kadar oturuyor. Hayran, baygın, yüzüme bakıyor. Anlatmış-tım, sevi'yle ilgim olursa dersler aksar, hem de sanat yolundan kalırım gibi bir önyargının basıncı altındaydım.

Çizgili dimiden bir gömleği var. Bizim giydiğimiz kumaşlar-dan dikilmiş ceket, pantolonu temiz. Göğüsleri ufak ufak çıkmış. Gözlerinin altı her zaman ağlamış gibi ıslak. Yemekte ister istemez ayrı oturuyoruz. Bitirdik mi kapıda buluşup fotoğraf işliğine geliyoruz. Ancak etüt zili çalınca kalkıyoruz.

Lezzetli kuru üzümler yurdu Çal'dan. Dolabı dolu; birer avuç getirip veriyor. Kavurga, kendir, çörek taşıyor. Ben de ciddi ciddi şiirlerden, kitaplardan, köylerimizin çağ gerisi durum-larından, Nâzım'ı cezaevine kapatan, Sabahattin Ali'yi izleten

despot yönetimden söz ediyorum. Bu sözcüğü yeni Müdür kullanıyor, ben de belledim.

Kız erkek ilişkilerinde eskiden iki tutum vardı. Ciddi arkadaşlık eder diplomanı alırsan, nişanın, hatta düğünün enstitüde yapılırdı. O zaman bütün sınıflara zerde çıkar. Bizde oldu böyle bir iki. Yook, böyle yapmaz, ergenliklere, güllüklere çekilirsen, enstitüden uzaklaştırılırsın. Aklımdan iki türlü de geçmiyor. Sadece, arkadaşlık yapıp Türkân'ı şiirden, gelecek güzel günlerden yana kazanmak istiyorum. Aksaksız gelip oturuyor karşıma.

Yeni Yönetimin tutumu sert olmakla birlikte, alttan alta sevgi ilişkileri sürüyor. Oğlanlar kızlara armağan kalem, kitap, mendil verir. Kızlar oğlanlara gömlek diker, pantolon ütüler. Bir kız, erkek arkadaşına gömlek dikti ya da pantolon ütöledi mi, ilişki ciddileşmiş sayılır. Görenler "Hayırlı olsun!" der.

Ben Türkân'a ne gömlek diksin diye kumaş alıyorum, ne ütölesin diye pantolon veriyorum. O ise aksatmadan geliyor, ağlamışa benzer gözlerle yüzüme bakıyor. Yalnız kızların girip çıktığı dikiş işliğinden başka yerde ütü olmadığından, pantolonumu yatağın altına uzatıp ütüler gibi yapıyorum. O da pek iyi olmuyor demek. Bir gün, "Eğer dedikodu olur diye korkmazsan, ben ütöleyivereyim!" dedi.

Ne korkacağım? Pantolon ütöletmekle filan bu işlere bağlanmam ben. Enstitüyü bitirip iyi bir şair, köyümün kalkınmasına yardımcı bir öğretmen olacağım. Sonra bir yoksul kızla evleneceğim. Türkân da yoksul belki ama o Öğretmen olur, başını kurtarır. Başını kurtaramayan bir kızı kurtaracağım. Türkân'la ilişkim iki uygar insan ilişkisi.

"Sıkılma."

Sıçrayıp kalktım daldığım düşünceden.

Ertesi gün pantolonu kâğıda sarıp verdim. Alttan alta bu yaptığımdan hoşlanmıyor değilim. Köyde ilk sevi'm, ilk göz ağrım öldü. Nasıl bir sevi olduğunu anlamadım bile. Ben sığır güderken, davar güden bir kız vardı. Issız kırdan rastlaştırdık. Cinselliğe özendirici konuşmalar dinlemiştik. Ayşe'yi uzaktan görünce yaklaşmak istedim. Ama yanına varınca tutulup kaldım. İlkokulda iki yıl Havalî'yle ders çalıştık. O da benim gibi yetimdi Sürekli gözlerine bakayım isterdim. Merdivenden gelişini duy-

dum mu bir hoş olurum. Baya sevdalanmışım. Ama içimde kaldı, söyleyemedim. Ben Gönen'e geldim, o köyümüzden bir delikanlıyla yuva kurdu. Türkân'ın böyle karşımda oturup baygın bakmaları, ütülemek için pantolon istemeleri gururumu okşuyor. Ama bir şey söylemiyorum. Böyle böyle sönecek sevi'si. Öğretmen olacak. Sonra anımsayacağız bu günleri.

Pantolonu alıp gitti. Ertesi gün getirmedi. Oturup konuştuk gene. Geçten geç kalkıp yemeğe gittik. Yemekten sonra etüt saatine kadar oturduk. Daha ertesi gün gelmedi. Yemekevinde uzaktan gördüm. Üzgün bir görünüşü var. Herhal sevi'si şiddetlendi. Ağabeyi sıkıştırdı, ya da yönetimden zılgıt yedi. Eğiyor başını. Başka yana bakıyor. O gün yanına gitmedim. Gitsem tedirgin olacak sandım. Ertesi gün de gelmedi işliğe. Karşıdan görünce görmezden geldi beni. Başını çevirip başka yana baktı. Üç, dört gün geçti; beş, altı gün geçti, Türkân gelmiyor, pantolon da gelmiyor. Pirelenmeye başladım. Yoksa içinin hesapları başka mı? Beni sınamak için mi istedi? Yoksa çaldırdı mı? Parası yoktu da sattı mı? Varıp sormayı uygun bulmuyorum.

Sonra bir gün beyaz kâğıda özenle sarmış, getirdi. Konuştuk gene bir şey yok gibi.

"Nasılsın, iyi misin?"

"İyiyim."

"Bir sorun mu vardı? Görünmedin?"

"Yoktu."

Birkaç sözcük konuştu, eğdi başını. Sonra kalktı. Yüzüme bakacak oldu. Boynuma atılacak oldu, yapamadı.

Yemeğe giderken paketi fotoğraf ışığında bıraktım. Etüt saatinde almadım. Yatmaya giderken alıp geçtim ancak. Yatağın başına varınca saklıca açtım. Pantolon ütülü, dürülü duruyor. Arasından bir mektup çıktı. Kopya kalemiyle yazmış. Okuduğum kitabın arasına koydum. Pantolonu dolabın gözüne sürdüm. Kitap okuyor gibi yaparak okumaya başladım. "Canım abim!" diye başlamış. Gözyaşı damlatmış sayfaya. Yarı yerini batırmış. Kendi kendinin nasıl kötü bir insan olduğunu yazıyor. Çok şanssız olduğunu, her gün ağladığını anlatıyor. Babadan yetimdi. Bir yoksul anasından başka kimsesi yoktu. Üçteki ağabeyi onu hiç sevmiyor. Bir benim yanımda kendini mutlu du-

yumsuyor. Bunu açıkça yazıyor. Benim kendine çok kızdığımı biliyor. Ama lütfen hiç kızmayayım. Benimle iken içine çok iyi duygular doluyor. Kendisi beni sıkmaktan korkuyor. Yaşamda onu güldürecek başka şey yok Birden mektubun yönü değişiyor. Ona ilgi gösterirsem sevinecek. Kurumuş yüreğinin tek gıdası bu olacak. "Canım abim! Ne yazık seni bundan sonra göremeyeceğim. Ama hep düşüneceğim." Mektup, uçurtmanın bir o yana, bir bu yana sallanarak düşmesi gibi bitiyor.

Kitabı kapadım. Bu deli kızı nasıl geliştireceğim?

Ertesi gün ütülü pantolonu giymem gerekmedi. Türkân'ı bekledim gelir diye, gelmedi. İsteği dışında karşılaşsak bir tatsızlık çıkar diye ben de onu aramadım. Bir tatsızlık çıkar da bu bahaneyle okuldan atılırsam, anam etimi parçalar. Yönetimle aram kötü. Yeni Müdür bahanemi arıyor. Fırsatımı bulsa başımı iki parmağının arasında ezecek.

Bilmiyorum kaç gün sonra pantolonu açtım. Ne göreyim? Sol paçada ütünün kocaman kahverengi izi! Çok uğraşmış, lekeyi giderememiş. Çözüm bulamadığı için kâğıda sarıp getirmiş.

Pantolona değil, Türkân'ın çektiği sıkıntıya üzüldüm. Gittim buldum. Avutucu sözler söyledim. Gene şiirlerden, kitaplardan söz açtım. O da gelip gitmesini, lezzetli Çal üzümleri taşımasını sürdürdü. İnsanın dili olduğu halde türlü baskılar yüzünden susması ne acı! Benden düşlediği ilgiyi görmeyince, sonradan daha iyi anladım, çok üzüldü, soldu, hatta söndü.

İki kez üst üste sınıfta kalanlar sanata ayrılıyor. Türkân iki kez kaldı. Enstitülerde düzen bozuldu. Bunlar köy çocuklarını bozuk para gibi harcıyor. Hep döküyorlar. Bir değil yüzlerce Türkân ziyan oluyor. Onu terziliğe ayırdılar. Altı ay sonra gitti. Soğuk soğuk görüştük giderken. Aynı havada bir iki mektubu geldi. Yanıt verdim. Neler yazdığımı anımsamıyorum.

Sonradan ölçüp dökünce davranışımı hatalı buldum. Çok kızdım kendime. Ona soğuk davranmasam, yalnızca kitaplardan, şiirlerden konuşacağıma derslerine yardımcı olsam, belki sınıfını geçer, öğretmen olurdu. Köyde başka kadınların, kızların yetişmesine yardım ederdi. Türkân'ı bir daha hiç görmedim. Hiç de unutmadım. Hem onu hem işlediğim hatayı düşündüm.



Yeni Köy



Sandıklı köylerinden Çifteler'de okuyan otuz kadar öğrenciyi Gönen'e verdiler. Bir gün ellerinde çantaları, tahta bavullarıyla çıkıp geldiler. Sınıfları iki, üç, dört. Köyleri Gönen kesimine yakınmış. Hem de Çifteler'in öğrencisi çokmuş. Bir ayarlama yapmak gerekirmiş. Bakanlık böyle düşünmüş.

Onlar da bizim gibi köy çocuğu. İçlerinde dövüşçü çok. Belki bana öyle geldi. Altı yedisi kız. Kimse onlara yaklaşıyor. Yüzleri gülmüyor. Yolda, alanda karşılaştın mı, selam verirsen alıyor, vermezsen geçip gidiyorlar. Soru sordun mu, üç sözcükle yanıtlıyorlar.

Dikenli derinin altındaki kimliğin korunuşunu anlamadık önce. O yan köylerinin ünü olumsuz yayılmıştır. Çok eşkıya çıkar. Büyük öldürümler olur, gazeteler yazar. Beş kişi boğazlamış "canavar" cezaevinden kaçar. Manastırlı Şakir arkadaş gibi, gözüyle görmediğine, eliyle tutmadığına inanan çoktur aralarında.

Epey zaman birbirimize yaklaşmadık. Yüksek Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerden Ali Özcan, Mustafa Barış, Mustafa Ünüvar, Rahim Ünüvar, Orhan Doğan orta bölümü Çifteler'de okumuş. Mustafa Barış Dinar Başmakçı'dan. Bir sıkıntıları olunca ona koşuyorlar. Öbür öğretmenlere sokulmuyorlar.

Ben kaynaşığımdır. Dalar girerim. Kimin ne bilgisi, becerisi varsa açar, değer anlarım. Rauf İnan bunların müdürüymüş. Onun iyi bir eğitimci olduğunu duyardık. Dördüncü sınıf öğrencilerinden Sivrihisarlı İbrahim kooperatiftan mal çalıp satmış. Disiplin Yönetmeliğine göre okuldan atılması gerek. Rauf İnan öğrencileri toplamış. Çağırılmış İbrahim'i ortaya. Kısa bir konuşma yapmış. Vermiş anahtarları eline: Bundan sonra kooperatifi sen yöneteceksin demiş. Bırak çalmayı, başkasına

da çaldırmamış. Bir buçuk yıl sonra da aslan gibi öğretmen olmuş. Rauf İnan derslerinde, eğitimcilerin görevi eğitmektir diye anlatır, örnekler verirmiş. Bizim battaniye çaldı diye atılan Ispartalı Mustafa ağabeyi yüreğim yanarak anımsadım. Onun özgür okuma saatinde kitaplar üzerinde öğrencilere konuşma yaptırması kulağımıza geldi. Yakup Kadri'nin *Yaban'ını*. Sadri Ertem'in *Çıkrıklar Durunca'sını*, Sabahattin Ali'nin *Kuyucaklı Yusuf'unu* öğrencilere salık verirmiş. Çifteler'de her öğrenci bir defter tutar, buna okuduğu kitapların adını, yazarını, özetini, kitabın güzel yanlarını, eleştirileri yazarmış. Enstitüyü bitirince Yönetim defterleri toplar, her öğrencinin kaç kitap okuduğunu saydırırmış. Her öğrenciye döner sermayeden o kadar kitap verir, götür bunları, köyünde kuracağın kitaplığın çekirdeği yap, hem de okumayı boşlama, insan karanlığın köleliğinden okuyarak kurtulur, bunu sakın unutma dermiş.

Oradan gelenlerden Sait anlatıyor:

"Rauf İnan toplantılarda sık sık konuşur ama hiç boş konuşmazdı. Bize bir İngiliz gezginin kitabını anlattı. Bu kitabı kendisi Almancadan okumuş. Dinle şimdi, gezgin Basra'dan yola çıktı ilerliyor, hem de gördüklerini anlatıyor. Irak, Suriye yanlarında halk yere uzanır uyur ya da laklak eder. Türkiye'de duvarların dibine oturmuştur, toprağı eşer, karıştırır. Bulgaristan'da ayağa kalkmıştır. Yugoslavya'da yürür. Avusturya'da hızlanır, Almanya'da koşar. Güzel değil mi? Aynı zamanda doğru değil mi? Güzel ile doğru bir yapıtta birleşince sanat olur. Bizim halk duvar dibine oturur, toprak eşer. Köylerimiz bunlarla doludur. Bizim görevimiz onları canlandırıp ayağa kaldırmak, koşturmaktır. Biz Rauf İnan'ın boş durduğunu görmezdik. Kitap okur, yazı yazar. O da Hakkı Tonguç gibi dünyaya seyrek gelen insanlardandır. Bize kitap okuma sevgisi kazandırmıştır."

Baktım bunlardan birinin elinde *Kahramanlar* diye bir kitap; yazan Thomas Carlyle, çeviren Reşat Nuri Güntekin. Demek ünlü *Çalikuşu* yazarı İngilizceden kitap da çeviriyor.

"Nereden aldınız bu kitabın salığına?"

"Rauf İnan'dan."

Rauf İnan Viyana'da yetişmiş bir eğitimci. Şiir yazan öğrencileri sevdiğin duydum. Çifteler öğrencisi Saffet Çalışır'la

birkaç kez mektuplaştık. Bir süre Türke Doğru dergisinin şiir sayfasını yönetti. Abdullah Özkucur da şiir yazar, hem de iyi okurmuş. Rauf İnan onu çok severmiş. Hemen Yüksek Köy Enstitüsüne seçtirmiş Özkucur'u. "Demek çoğunlukla iyi şiir yazarlar gitti Yüksek Bölüme?"

"İyi şiir yazan, okuyan, iyi keman çalan, yani bir becerisi olan öğrenciler. Bak örneğin Talip Apaydın Çifteler'dendir. Onun asıl müzik yanı güçlü. Rauf İnan, hem de Çifteler Köy Enstitüsü anlatmakla bitmez. Rauf Bey öğrenciyi sever. Öğrenciye kimse kötü söz söyleyemez. Dövemez. Öğretmen öğrenciye tokat atarsa, öğrencinin karşılık verme hakkı vardır. Öğrencinin kusuru eğitim yoluyla düzeltilir; harcanmaz. Rauf İnan'ın gecesi gündüzü, uykusu yoktur. Kar kış demez. Yağmur çamur dinlemez. Çeker çizmeleri yürür."

İçer gibi dinliyorum anlatılanları. Şimdi tam böyle bir müdür olacaktı başımızda. Onun salık verdiği kitapları hemen okurdum. Köyün gerçeklerini anlatan şiirler, öyküler yazardım Bir an önce Yüksek Köy Enstitüsüne seçilirdim. Çok iyi geliştirdim öyle bir müdürümüz olsa.

Peki nerede şimdi Rauf İnan? Hâlâ Çifteler'de mi? Ohooo, öyle müdür enstitülerin hiçbirinde yok artık. Temizlediler. Atılar hepsini. Bu şimdiki, okuduğumuza, yazdığımıza, düşündüğümüze düşman. Bir Mete Han, bir bayrak bellemiş. Dönüp dönüp onları okutuyor. Bayrağı selamlamıyor diye kuşun yuvasını bozacak. Eğitimci değil. Bir de Davul şiiri var güm güm güm!

Çiftelerli arkadaşlar arasında mandolini konuşuranlar var. Bizim sabah oyunlarında "Mandolin işte böyle çalınır!" der gibi çalıyorlar. Arpazlı'yı, Bengi'yi, Timurağa'yı bizden coşkun oynuyorlar. Bir çıktılar mı yorulmak bilmiyorlar. Kızların kolunu nasıl da ince tutuyorlar, ölüyorum. Bunlar bir cumartesi programı hazırladı. O zaman daha yakından gördük ne çok cevher var içlerinde. Hep birlikte tepince toprağı sallıyorlar. Bel zincirlerinden su iniyor. Alınlarının terini sıyrıp toprağa veriyorlar. Öyle öğrenmişler.

Daha çok ikili görüşmelere dalıp, kimde ne var, anlamayı sürdürüyorum. Ne yazık içlerinde şair yok.

“Peki siz bunca yıl Çifteler’de okudunuz. Rauf İnan’ın çalıştığı enstitüden geliyorsunuz. Talip Apaydın’ın, Abdullah Özkur’un, Saffet Çalışır’ın enstitüsünden. Neden aranızda bir tek şair yok?”

Sorumu bir kız yanıtladı:

“O bir yetenektir, herkeste olmaz!”

İlk kez onlardan birinin güldüğünü gördüm. Yanağının ortası çukurlandı. Baktım, o güzel oyunları oynarken bile gülme-yenlerden biri benimle konuşurken gülüyor.

“Enstitülerin bir görevi de yok sanılan yetenekleri bulup çıkarmak değil mi?” dedim usulca. Gülen kıza yaklaşmak istedim herhal.

“O kadar çok mu? Varsa çıkarır, yoksa ne yapsın?”

Bunu söyledikten sonra yanıtlımı beklemeden gitti.

Yalnız Sait adlı bir arkadaş yazın’la biraz ilgili. İyi giyiniyor. Sık sık yüz tıraşı oluyor. Öğretmenlere selam veriyor. Bavulu, dolabı her zaman düzenli.

Ona “Sen bizim Sait Faik’imiz ol!” dedim bir gün.

“Ah yalnız tırnağı olabilsen!” diye yanıtladı beni. Bu yanıt hem hoşuma gitti hem gitmedi. “Neden?” diye sordum. Şöyle yanıtladı: “Daha lisedeyken yazdığı İpek Mendil’i oku. Zemberek’i. Semaver’i oku. O zaman anlarsın nedenini!”

Kitaplıktan Semaver’i alıp bütün öyküleri okudum. Acaba Çiftelerli Sait. Sait Faik’in anlatımındaki ustalığa mı yoksa örneğin Semaver öyküsündeki işçi ana ile oğlunun ilişkisine mi hayran? Sait arkadaşına daha çok sokuldum. Boş değil. Boş da durmuyor. Kartonlar, cetveller, çizgili kâğıtlar, çini mürekkeple türlü yazı uçları içinde uğraşıp duruyor. “Ne yapıyorsun bunlarla?”

“Gazete çıkarıyorum.”

“Gazete mi?”

“Evet.”

72 x 110’luk bir kartonu sütunlara ayırmış. Gönen’in Sesi gazetesini, başyazısından bilmecesine kadar tek başına yazıp dolduracak. Demek çok yetenekli. Baktım, adaşı Sait Faik’i tanıtan bir yazı hazırlamış. Sordum ona: “Gazetende şiir yok mu?” Bana “Şiiri sen vereceksin!” demez mi? Baktım hakkım-

da bilgisi var. Her yazıyı tek tek harflerle bakla bakla yazıyor. Başlıkları kesik uçla, kırmızı mürekkeple atıyor. "Sait arkadaş, gazeten güzel ama adı renksiz!"

"Elleme biraz renksiz olsun! Yönetimi ürkütmeyelim. Bak Sait Faik'i tanıtıyoruz."

"Gelecek sayıda Sabahattin Ali'yi tanıtırsın?"

"Dedim ya, Yönetimi ürkütmeyelim. Onu tanıtamayız..."

Benden bir sınıf ilerde. Her akşam buluşamıyoruz ne yazık. Dersliği, yatakevi ayrı.

Bir hafta sonra gazetesini Birinci Okul yapısında öğretmen odasına yakın bir duvara astı. Eskiden Hasan Ali Yücel'in resminin durduğu yerin altına tam. Bir gördüm, yığılmışlar başına. Nasıl olsa yazılanları biliyorum diye fazla sokulmadım. Benim şiir de var içinde, istedi verdim.

Az sonra Ahmet Acar kalabalığı yarıp çıktı gazetenin önünden: "Aslan Çocuk, nasılsın?" diye koluma girdi. Adı Aslan Çocuk'tu şiirimin. Ahmet'le yürüdük. Başı seyrelince bakarız Sait'in gazetesine. Dudağını büktü: "Çok yağcı!"

"Niye?"

"Hazret Bu Vatan Kimin şiirini koymuş Sait Faik'in yanına."

"Görmedim," dedim.

"Boş ver! Sonra görürsün."

Yemeği yiyip döndük. Baktım gazetesini Yönetimin izniyle çıkardığını da yazmış köşeye. Ahmet Acar'ın dediği şiir de var. Gidip bulduk kendisini: "O yanlış şiiri çok mu seviyorsun arkadaşım sevdiğin gibi?" diye sordum.

"Biraz dengeledik," dedi gülerek.

Anlattı: Gazeteyi asmadan Müdüre götürmüştü. "Götür Nusret'e, incelesin!" demiş. Yazman Nusret'e gitmiş. "Hafif sol havalı! Biraz dengele!" demiş o da. Dengelemiş.

"İyi!" dedi Ahmet Acar. Benim de içimden, "Anladıysam Arap olayım!" demek geçti.

Birkaç gün sonra bir gazete çıkarmaya karar verdim. Öyle Yönetimin izniyle değil hem de. İsteyen istediği gazeteyi çıkarır asar. Amerika'dan gelen demokrasiye göre basın özgür değil mi?

"Yahu sen rahat duramıyor musun, hele şu durumda?" diyecek oldu arkadaşlar.

Belki bu gazete işine sıvanmak istemezdim. Bir neden daha var. Çiftelerli Sait'ten sonra bizim sınıftaki Cafer Barut Bayrak gazetesini çıkarmaya kalktı. O an verdim kararımı. Giriştim işe. 72x110'luk bir karton da ben getirttim. Sait'in yaptığı gibi sütunlara böldüm. Adını Yeni Köy koydum. Fazla bağırgan değil, gene de ileri bir ad. Kesik uçla yazmayı biliyorum. Sait'ten de öğrendim epey. Onun gibi insanları atıver bir enstitüye. Dar zamanda kaç kişiyi etkiledi bak. Bir de karikatür çizdim. Cemal Nadir'i, Mim Uykusuz'u seviyorum ya. Bir köylü, Türkiye haritasını yüklenmiş götürüyor. Terliyor yükün altında. "Seni sırtımda taşıyorum!" diye yazdım.

Osman Aykut geldi: "Başımda taşıyorum yaz!"

"Böyle iyidir!" dedim.

İbrahim Kozak Güccük Ayşe öyküsünü verdi.

"Küçük desene şuna!" diye takıldım.

"Bizim köydeki adı öyle; kalsın öyle."

Yoksul köy dünyasında, ağır iş yükü altında ezilmeden duran o çilekeş kadının bir resmini yaptım. İşte bu vatan onun en çok. O ayakta tutuyor köyü, şehri doğumlarıyla. O doyuruyor ulusu göğüslerinin sütüyle, elinin emeğiyle.

İsmail Üste de Akçadağ'da gördüklerini anlatan, hem de orada çıkan dergiyi tanıtan yazısını verdi.

Uyuz üstüne bir sağlık yazısı yazdık. Benim Acırız şiirini koyduk. Kitap olarak Akdeniz'i, yazar olarak Panait Istrati'yi tanıttık. Bir hafta sonra götürüp Sait'inkinin karşısına aslım Yeni Köy'ü. Daha Cafer'inki yok ortada.

Meraklılar başına yığıldı. Daha önce bir mi, iki mi gazete çıkmış, ama Gönen'de yazın yaşamı bu kadar canlı olmamış. Şimdi Yeni Köy'ü kutlayan kutlayana. Beğenen beğenene.

İkinci sayı için şiir verenler, karikatür düşünenler. İlk kutlayan da Sait oldu. Ondan çok yararlanmışım. Yazman Nusret de kutladı Taşlaştığımızda. Ahmet Bilgen öğretmen ikinci sayı için bir kitap tanıtma yazısı vereceğini söyledi.

"Hangi kitap?" diye sordum.

"Pierre Lazareff'in *Fransa'da Basın Rezaletleri* adlı kitabı."

Şu anda elimde, okuyorum. "Çok yararlı bir kitap! Tanıtalım da bütün arkadaşlar okusun."

Teşekkür ettim. "Üçüncü sayıya da beklerim bir yazı!" dedim.

Sordu: "Ne yazayım?"

"Biliyorsanız bir de zararlı kitap tanıtın!"

"Bu nükte çok güzel!" dedi, katıla katıla güldü.

Üç gün geçmedi, baktım bizim Yeni Köy yerinde yok. Girip sınıfa sordum: "Heey millet! Bizim gazete yerinde yok. Gören, bilen var mı?"

"Ben gördüm," dedi Memnune.

"Nerede?"

"Uçtu!"

"Nereye uçtu?"

"Yönetime uçtu!"

"Gazete uçar mı?"

İki yanına baktı: "Bu Müdürün yönetiminde uçar."

Müdür, işgöreni yollayıp aldırması.

Koştum Yönetime. İşgören orada. Ama Müdür yok.

Sordum: "Sen mi indirdin?"

"Evet."

"Neden?"

"İndir dedi."

"Nerede şimdi?"

"Nusret Beyin odasında."

"Hay sizin Nusret Beyinize! Demek bizim enstitüyü Nusret Bey yönetiyor!"

"Orasını bilmem. Gazeteni de Müdür Beyin buyruğu üzerine yazmanın odasına koydum."

"İyi yapmışın Mustafa dayı!"

Müdürü aramaya gittim. Yemekevinde, üç dört öğretmenle kahve içiyor. Kapıdan girip dolaştığımı, beklediğimi gördü. Görmezlikten geldi. Bekledim, Epey bir süre sonra kalktı. Askerlikçi Fuat Tekin. Tarihçi Vahap Öztürk, yeni Eğitimbaşı Rezak Tıgılı, yeni Kimyacı Muammer Buğday; tam kapıdan çıkacaklar, sokuldum yanına. Düzgün selam verdim. "Gazeteyi indirtmişsiniz. Nedenini öğrenmek istiyorum," dedim. "Hakkında ihbar var, inceletiyorum. Yarın Yönetime gel."

"Peki yarın geleyim." Selamladım yeniden.

“Fıslamışlar!” dedim Memnune’ye.

Gülerek iki yanına baktı: “Her yer görevli dolu, haberin yok!”

“Duvara asılı gazetenin nesini fıslıyorlar?”

“Fıslamacılar, bir neden bulur. Ben bunu bir kitapta okudum. Bir şey fıslamadıkları zaman aylık işlemez diye korkarlar.”

Memnune’yle konuşmak iyi ama nasıl çözeceğim bu sorunu? Acaba nesini sakıncalı buldular, neyi bahane ediyorlar?

Ertesi gün konuştum Müdürle. Bağırды çağırды. Huyu böyle. Bağırıp çağırmadan konuşmıyor. Yeniden zehirlendiğimi, mikrop aldığımı söyledi. “Nedir bu ayrımcılıklar? Nedir bu Seni sırtımda taşıyorum’lar? Şehirli vergi vermiyor mu? Şehirli asker olmuyor mu? Nedir bu Karşı Köy’ler, şafak’lar, yer yatakta yatanlar?”

Durmadan soruyor. Sonu gelmiyor. Bir ara soluk almak zorunda kaldı. Atıldım: “Verin gazeteyi yerine asayım, lütfen!”

Baktı yüzüme deli miyim, yoksa hasta mı?

“Lütfen!” dedim yeniden.

“Hayır! Burada kalacak! Birkaç gün sonra savunmanı alacağım! Bir kâğıt koyacağım önüne, dolduracaksın!”

“Hemen ikinci sayıyı çıkarıp sizi protesto edeceğim!” dedim.

“Bütün öğretmenlere, öğrencilere yazı çıkartıyorum: Gazeteler asılmadan denetimden geçecek!”

“Desenize Abdülhamit gibi sansür uygulayacaksınız! Cumhuriyet döneminde padişahlığı hortlatacaksınız!”

“Ukalalık etme! Şimdi git, çağırдыğım zaman gel!”

“Konuşurmuyorsunuz! Sıkıyönetim uyguluyorsunuz.”

“Ukalalık etme diyorum, anlamıyor musun?”

İki eliyle itip çıkardı odasından.



Damga



Doyulmaz bir ilkbahar ikindisi Son derece güzel bir gün. Bir yandan güllerin kokusu, bir yandan kuş sesleri, kavakların hışıltısı ortamı dolduruyor. Arkadaşlar Yönetim yapısının önündeki alanda top oynuyor.

Elimdeki kitabı ağacın çatalına koyup ben de karıştım. Nasıl istekliyiz? Sansürleri, sıkıyönetimleri unutmuş, deli gibi koşuyoruz. Topu oradan oraya ala ata, şut çeke çeke acıktık. Birazdan Süleyman Ustanın mercimekli pilavı, ev yemeği gibi lezzetli gelecek. Ekmeğin kıymığını artırmadan silip süpüreceğiz.

“Fakir, anan geldi!” dediler.

İyi haberi kötü haber gibi söylediler.

Gerçekten hiç gelinecek zaman değil. Enstitüde onun sevdiği hava yok. Bizimle birlikte tuğla taşıyan, halay çeken Müdürümüzü alıp enstitü düşmanı birini verdiler. Makineli tüfek gibi gır gır bir insan. Günde olmazsa gūnaşırı yurtseverlik derisi veriyor. Oysa yurt toprağına iki ağaç dikmemiş. “Övünerek söylüyorum ben milliyetiyim! Ben Müslümanım! Ben despotum!” diyor.

İnsan bunları söylemeye gerek duyar mı? Bir yıl içinde epey can yaktı. Güzel Tınaz’ın eteğinde astığı astık, kestiğı kestik biri. Karışanı görüşeni yok. Yaptıkları Ankara’dan görünmüyor. Aramızdan karşı çıkmak isteyen dilini koparıp aldı. Sindirdi herkesi. Yukarıdan ikide bir “takdirname” geliyor. Kendine özgü yollar bulup bunları toplantılarda okuyor. “Sakın övünüyorum sanmayın, bana değil size bunlar!” diyor. Söz arasında, “Dediklerime uymayanın kafasını kırarım!” diyor. Artık cumartesi eğlentileri, toplantıları yok; anamın sevdiği halaylar da çoktandır çekilmiyor. O konuşurken birinin öksürmesi yasak. Ortalık işlerini yapmak için haftalık nöbetler kalktı. Bir hizmetli

bolluğu geldi enstitüye. Eskiden yapıların taşı tuğlası, kumu kireci elimizden, sırtımızdan geçerdi. Tâ Eğirdir'e yakın gittik iki ağabeyle. Tepelerde kireç taşı aradık. Bulduğumuz yerde ocak açtık. Yaktığımız kireci getirip söndürdük Atlarımız, arabaları-mız vardı. Sattı hepsini. Zootekni dersinde şimdi atlar tek tırnaklı mı, çift tırnaklı mı diye ezberliyoruz.

Atlar! Atlara nasıl kıydın?

Ali İhsan Beyhan'ın dersi için Huysuzlar'ı yazmıştım. "Bu atlar bizim enstitüde mi?" diye sordu. Atlar huysuz değil, atların adı öyle. Yanlarına varır, efendice okşarsan kuzuca sürtünürler sana. Kaç kez binip yattım yeleleri üstüne. Kaç kez arabaya koştum onları.

"Gerçekten burada mı bu atlar? Madem öyle, pazar günü bir kır gezisine çıkalım!"

"Kır gezisi değil, şiiir gezisi olsun!" dedim.

Patates kaydattığım yerden yukarı, içme suyu böldüğümüz kaynağa doğru sürdük. Akşama kadar dolaştık. O öğretmen, ben öğrenci. Şiirler okuyoruz birbirimize. Tadını çıkara çıkara bir gezi yaptık. Unutulur gibi değil. Dönerken, "Bak Tahir, sözümde yalan yok. Varsa taş oyayım. Beni geçtin! Daha da geçeceksin! İyi şair olacaksın! Yalnız rica ederim, boşlama!"

"Şiir boşlanır mı?"

Ne güzel geziydi! Altımızda Huysuzlar! Ne özledim öğretmenimizi; öğretmen değil arkadaş!

Atların zoolojik özellikleri karatahta başında mı öğrenilir? İnsan Tarla Tarımı dersinde buğdayın botanik özelliklerini, arpanın buğdaydan ayırdını, fasulyenin familyasını, Latince adını ezbere mi öğrenir? Bu yeni Yönetim kitaplarla, dergilerle ilişğimizi kesti; gizli okuyoruz. Sık sık dolabımız aranıyor.

Gizli de olsa okuyorum. Yarım yapıları tamamlayıp sıvasını, badanasını yapacağız, iş kalkacak. Bunlar bitesiyse çalışmamıza izin var. Kumu köylüler çekiyor. Elime tahtadan yarım metre-küplük bir kasa; geleni ölçüyorum. Ölçüp deftere yazıyorum. Biraz eksikse tamam diyorum. Kendi kendime "Kimden yanasın?" sorusunun yanıtını vereli çok oluyor. Köylülerden yanayım. Bu görevim iki ay sürdü. Çok kitap okudum. Hitler'in yapıtlarını yaktırdığı Erich Maria Remarque'tan ne buldumsa

okudum: *Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok, Dönüş Yolu, İnsanları Seveceksin, Zafer Anıtı.*

Birinci ayın sonunda arabasız kumsuz biri çıkıp geldi: "Sen benim hakkımı 16 metreküp göstermişsin, 19 olacak. Bu yanlış bilmeden yaptıysan düzelt. Bilerek yaptıysan senden ummazdım!"

Adı Ziya. Yeniden hesapladım. 16.5 bile olmuyor, hep 16 çıkıyor. Kendi de yazmış defterine, açıp gösterdi.

"Öyle mi, gerçek mi?"

"Hem öyle hem gerçek!"

Düzelttim, "Peki, hakkın 19" dedim.

Elimi sıktı: "Doğru yaptın, aferin!" dedi.

Ziya ağabeyle tanışmamız böyle oldu. Sonra dostluğumuz başladı. Aldı birkaç kez evine götürdü. Karısı taze fasulye aşı koydu önüme. Savaş bitti güya. Ziya ağabey inanmıyor. "Savaşsız durmaz bu kavatlar!" diyor. Kaynaştık birbirimize. O zaman inandım, gerçekten 19 metreküptür hakkı. Acaba nasıl bir hata yapıp 16 yazdım? Acaba ötekilerin hakkını hesaplarken de hata yaptım mı? "Üzülme! Hata varsa gelip söylesinler. Ben nasıl söyledim? Biraz da insanlar açmalı gözünü."

Ziya ağabeyle konuşmaya doyamıyorum. Huriye yenge de durup durup anamdan, kardeşlerimden soruyor. Yavuklum var mı, yok mu, öğrenmek istiyor. Enstitüde sevdiğim olup olmadığını araştırıyor. Bir kez Türkân'la gittik. İlişkimizin ciddi olup olmadığını sordu. Bir kız kardeşi var, Naciş. Gelinlik çağda. Durup durup onu övüyor.

Yeni Müdür konuk gelecek kapıları, delikleri bir bir tıkadı. Enstitüye gelmek için katlanılan zorluklar, bir dış ülkeye gitmek için katlanılan zorluklardan kalmaz. Anamın bunlardan haberi yok. Zaten olup biten neden haberi var? "Haber" denilen nesne de "milliyetçilik" gibi yeni Müdür gibilerin lekeliinde.

Yüzümü zorlukla güldürmeye çalışarak koştum. "Anacığım! Dünyanın bir tanesi, hoşgeldin!" dedim, elini öptüm.

Derisi yanıp kavrulmuş, dudakları yalama. Elleri yarık.

"Haşhaş tarlasını ot бүрүдү, koyup geldim," dedi ağlayarak.

Gönen'e inen yolun sağındaki banklardan birine olurduk. Müdür yanlılardan biri görür diye çekiniyorum.

Ellerimi avuçlarının içine aldı:

“Çok şükür, bin şükür buradasın! Köyü kötü haberler sardı. Enüsdos öğrencilerinin çoğunu dama katmışlar. Gazete yazıyormuş. Yazıcı Cevdet okumuş: Saklı saklı gâvur kitapları okurmuşun. Geceleri dağda ateş yakar, hava telefonuyla gâvura bilgi verirmişin. Yakalayıp götürmüşler. Öğretmen Isparta’daki bacanağına tel çekmiş, o kefil olup kurtarmış. Alnına, koluna damga basmışlar. Bir daha yakalanırsan asacaklarmış! Köyün içi çalkanıyor: “Haftaya kalmaz, bir gece asıverirler! Elif’in akılsız oğlan yaktı kendini!” diyorlar. İsmet Paşa’nın buyruğu varmış: “Acımayın, asın! Pişman oldum enstitüleri açtığım! Seçimde hiçbiri oyunu vermedi!” Radyo bile söylemiş a kuzum! On beş gündür bir dalım uyku girmede gözüme. İçime ağılar çöktü. Kapandık kaldık eve. Kardeşlerin ağlamaktan deli oldu: Kız ana, madem asacaklar, git bak! Sokağa çıkamaz, el yüzüne bakamaz olduk. Bir gökçekarga var, saçağa gelip ötüyor. Haberin hayırlıysa bir daha öt diyorum, kör olası ölmüyor! Zincir eylemez deliler gibi başımı duvarlara vurdum. Yakın yerler değil ki hemen kalkıp geleyim. Kanatlı kuş değilim uçuvereyim! Elde avuçta beş kuruş yok amire memura yedirip seni kurtarayım! Olmaz olsun, taş taşı yiyor köyde. Unumuz bu yıl da yetmedi Kızların geçen yılki gündeliğiyle Hacıgilden dört kile melez aldım. Dedeş’ten beş lira istedim, torbaya biraz ekmek katıp sürdüm. Yolların çamuru kurumadığıyla kalsa; Badamış’a geldik aldı bir yağmur. Eşek de ben de battık. Şehre ancak gece yarısı geldim. Hancıya sordum gazetelerin yazdığı, radyonun söylediği doğru mu? O da bir acayip adam: Ben duyulacak haberi duymam! Benim kulaklarım sağır. Sen gene git bir bak, dedi. Eşeği hana bağladım, trene bindim. Düt ha, düd ha! Kırıkçayır’da indim. Yürüyüp çıktım buraya; top oynuyorsun! Yoruldum bittim, ama şükür damda değilsin!”

“Duydukların yalan!”

“Kapatmadılar mı dama?”

“Kapatmadılar, ne suçum var?”

“Basmadılar mı damga filan?”

“Basmadılar.”

“Dağa ateş yakıp hava telefonuyla bilgi verdiğin yalan mı?”

“Olur mu; öyle iş yapılır mı ana?”

"İçinizde gâvura bilgi veren hiç yok değil mi?"

"Olur mu? Biz burada okuyoruz!"

"Eğil bir bakayım alnına!"

Alın kemiğimin üstünü yokladı: "Bir de kolunu uzat!"

"Yok bir şey, niçin uzatayım?"

"Uzaaaat! Benim yüreğim yarıldı!"

Uzattım kolumu. Sığıp baktı: "Ötekini uzat!"

Solumu da uzattım. Evirdi çevirdi; "Yok," dedi usulca.

"Yok tabii, ana."

"Domuzlar bu yalanları niçin söylüyor madem?"

"Domuzluklarından." dedim. Başka ne diyebilirim?

O sırada ray parçası kampana öğrencileri akşam yemeğine çağırdı. Kalkıp toparlandı benden önce: "Haydi gidip bir enstitü yemeği yiyelim! Arkadaşlarının söylediği türküleri dinleyelim." Eleğinden çektim: "Biraz yavaş. Yemeğe gidemeyiz. Eski çamlar bardak oldu." Sordu: "Nasıl bardak?"

"Çok şeyler iyiliğine değil, kötülüğüne değişti enstitüde. Köye gidelim. Bir bilişim var: Kumcu Ziya ağabey! Karısı Huriye çok iyi. Bu gece onlara konuk ol. Yarın köyün yolunu tut hayırlısıyla. Kalalım desem kalmazsın zaten. Köyde işler çok. Eskisi gibi seni burada yatırmazlar anacığım."

"Neden?"

"Anlattım ya."

"Ne anlattın? Bir iş var senin başında, söylemiyorsun! Ne diyeceğim dönüp varınca kardeşlerine?"

Yemin billah ettim, "Benim başımda bir iş yok! Ama enstitüler değişti, konuk alınmıyor!" dedim. Ne kadar dil döktümse anlamadı. Hatırım için belki biraz anlamış göründü.

Issız çamların, güllerin arasından yürüyüp köye indik. Anamı Ziya ağabeygile bıraktım. Huriye yenge akşam için bu kez taze bamya pişirmiş. Ziya ağabey kahvedeymiş. Çağırmaya gidecektim, merdivenden inmeden çıktı geldi. Anamla tanıştırdım. Bana sorduklarını, içinin korkularını özetleyerek anlattım.

"Bizim devlet köylüleri yüceltir mi hiç?" dedi Ziya ağabey. "Bin yılın başında bir enstitü açtı, üç gencimiz okuyor diye seviniyoruz. Meğer aslı yokmuş. Buduyor sürgünleri. Sanımca hiçbir yönetim istemez köylünün uyanmasını!"

Ben dinlemiyorum Ziya ağabeyi. Anlattıkları karamsar. Hem de dönüp bir an önce yoklamaya yetişmek istiyorum. Gene de yemeğe alıkoydular. Naciş de bir kâse yoğurt getirdi. Yedik bamyayla, bulgurla.

“Oldu olacak, kırıldı nacak!” diye bir süre daha oturdum. Anamdan, Akçaköy’den konuştuk. Anamın önünde, benim konulara girmek istemedim. Girsem çakamayacağımı düşündüm.

“Huriye yengeciğim, sen anlat anama, ben gerçekten iyiyim, biliyorsun! Gidip ikinci yoklamaya yetişeyim,” dedim.

“Hepsi bu kadar mı?” diye sordu anam.

“Herhalde bu kadar. Yağar eser yarın yolcusun. Benim de dersim var. Çok selam söyle kardeşlerime. Gökçekargaya da boş ver! Bir haber olursa ben mektup yazarım.”

İstemeye istemeye ayrıldık. Ayrılırken avcuma buruşuk bir iki buçukluk koydu. Alayım mı, almayayım mı? İkircimde kaldım. Aldım istemeyerek. Evik çabuk geri geldim O gece gözümme bir damla uyku girmedi.



Geriyeye Çark!



“Bir! ki! üç! Kaşıma kulağını arka ayağınla! Bir! ki! üç!”

Bedenci Kadri Bey yeni öğretmenlerden biri. Bire uzun, ikiye kısa boylu, bir hindininki gibi çıkık gırtlaktı. Gelir gelmez kümeleri takımlara böldü. Fırsat buldukça eltopu maçı yaptırır. Maç sırasında ansızın aklına gelmiş gibi, bir öğrenci çağırır: “Git Görgü Bey’e, Deli Bedenci’nin selamı var! de. Fotoğraf makinesini getirip birkaç poz alsın!” der.

Görgü öğretmen kimi zaman gelir, küçük makinesiyle birkaç resim çeker. Kimi zaman gelmez, makineyi yollar. Kimi zaman da “Kusura bakmasın, makinede film yok!” der.

Sık sık Isparta’ya gider Kadri Bey. Döndüğünde birimizi çağırır: “Al şu paketi. Müdür Bey’in hanımına götür. Bedenci Kadri Bey’in selamı, saygıları var! de gel.” diye buyurur. Biz “Beden Eğitimi öğretmeni” demek istesek de “Bedenci” dedirtir.

Biriyle yürürken ya da iki arkadaş otururken yüksek sesle konuşur. Anlattığını karşısındaki değil, herkes duysun ister. Derste açık fıkralar anlatır: “Aramızda kızlar var, lütfen hoş görsünler. Onlar artık büyüdü, elbet hoş görecekler!” der. Açık fıkraları anlatırken önce kendi güler, biz de gülüyor muyuz diye neredeyse denetler. Nazmi Bayrak’la Ahmet Acar’a çok takılır: “Ulan Ahmet, ulan Nazmi, sizler eğer öğretmen olursanız, ben de ne bileyim, örneğin başbakan olurum!” der. Haha haha güler.

“Bir fıkra anlat” dendiği zaman Nasrettin Hoca anlatanları “geri kalmış yurttaş” diye küçümser. Fıkra dediğin kadın kız üstüne olacak ya da şehre gelen köylüleri alaya alacak. Dünya güzeli Karadeniz fıkralarını bile beğenmez.

Hava iyi olsun, kötü olsun, bizi açık havaya çıkarmak ister. “Keçi gibi içerde kapanmanın gereği yok!” der. Uysun uyma-

sın, böyle sözler söyler. Bizim bildiğimiz keçi içerde kapanmaz, taşta kaya da gezer değil mi?

Kimi zaman "Ben geliyorum, siz toplanın!" diye haber salar. Toplanır bekleriz. Gelir gelmez bir laf sokar: "Beygir gibi ne kişniyorsunuz be?" Gürültüyü birden kesmezsek, "Anlaşıldı, sizin arpanız fazla geldi!" der.

Sıraya dizip, "Hazrol! Rahat!" komutu verir. Bir arkadaş karınını biraz ileri çıkarmış olsa, "Heey, gebe katır gibi kocaman karınlı! Çek malını biraz içeri! çek çek, aferin!" der.

İlk zamanlar argolu konuşmalarına gülerdi arkadaşlar. O da coşardı. Çağıl çuğul bir kaynaşma giderdi aramızda. "Karga sürüsü gibi gürültüyü artırdınız gene! Kesin bakalım!" derdi. "Karşımda ikişerli sıra olun çabuk! Şimdi koşacaksınız! Yalnız Beden dersinde hareket ederek uyuşuk solucanlara döndünüz! Size her gün koşacaksınız diyorum. Duymuyor musunuz."

Koşturup koşturup terletiyor: "Şimdi de yakantop oynayacağız! Onar onar bölünün bakalım!"

Gerçekten Gazi Eğitim'i bitirip diploma almış mı? Yoksa Yazman Nusret, Ambarcı Cafer gibi yeni Müdürün "takım"ından mı?

"Yok canım! öyle olamaz!" diyor arkadaşlar. "Öğretmen olmayan birini öğretmenliğe vermezler enstitüye!"

"Zekai Bey öğretmen olmayan kızını usta öğretici kadrosundan dikiş öğretmeni yapmadı mı kızların başına?"

Üstelik o yıllar her yerde öğretmen kıtlığı var. Birçok ortaokulda, lisede dersler boş geçiyor. Hele Fizik, Kimya, Müzik, Yabancı dil, Felsefe, Beden Eğitimi öğretmenleri temelli eksik. Bizde Tonguç dönemi öğretmenlerinin birazı duruyor. Onların çoğu seçme ilkokul öğretmeni. Eğitim Enstitülerinden, Yüksek Köy Enstitüsünden çıkanlar da var. Yüksek Köy Enstitüsü çıkışlıları illere ilköğretim denetmeni ya da enstitülere öğretmen atadılar. Eskiden üniversite çıkışlı öğretmenimiz yok gibiydi. Şimdi Veteriner, Tarım, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi çıkışlılar geldi, durmadan ders anlatıyorlar. Botanik, Zootečni, Tarım Teknolojisi derslerinde geçen Latince terimleri ezberliyoruz.

Önceki dönemde ilkokul öğretmenleri elinde, üstelik dersler kadar tarıma, sanata koştığımız için cahil öğretmen adayları olduk diye suçlanıyoruz. Üstümüzde bir tür eksiklik duygusu geliyor. Bu yüzden Kadri Bey gibi öğretmenlere, ya da kara-tahta başında Botanik anlatanlara ses çıkaramıyoruz. Tarlada buğday ile arpayı ayıramayan fakülte çıkışlılar, bize kırk bin köyün temel ürünü buğdayın botanik özelliklerini ezberletiyor. Ahırın, ağılın eşiğinden adım atmayanlar tek tırnaklı, çift tırnaklı hayvanların neler olduğunu elindeki nota bakarak tahtaya yazıp, bunları “aynen” bellememizi, sınavlarda sorulduğu zaman bilmemizi istiyorlar.

Bedenci Kadri Bey’in bize Anatomi dersi de oluyor. İnsan bedeni kaç bölüme ayrılır? Kaç kemik, kas var? Latince adlarıyla, kendisi tahtaya, biz deflere yazıyoruz. Bunları yazarken kendinin de sıkıldığı belli. O bir tek kendi dersinde sıkılırken biz bütün derslerde patlamanın sınırına geliyoruz. Bakalım ne gün patlayacağız? Hem de kabak hangimizin başında patlayacak?

Bir gün Beden Eğitimi Bayrak Alanında yapacağız. Birinci Okulun önündeki alana böyle diyoruz artık. Öğretmen odasına girip çıkanlar, dikiş işliğinde çalışanlar, müdürevinde oturanlar alanı görüyor. Kadri Bey ilk evliliğinden boşanmış mı, boşanmak üzere mi, yeni Müdürün kızına asılıyor. Bundan olacak, dersini Bayrak Alanında yapmayı yeğliyor. Bir küme bütün alanı yeterince dolduramadığı için, öğretmenlerle anlaşip iki kümeyle ders yapıyor. Buna karşılık birkaç saat boş kalıyor. Çıkıp enstitüyü dolaşıyor. Ya da bacak bacak üstüne atarak öğretmen odasında oturuyor.

“Boston” marka jandarma düdüğünü öttürerek, iki kümeyi geniş alana yaydı gene. Her sıranın önünde durup, kolunu uzatarak: “Sığır gibi dağınık durmayın, hizaya girin!” diye bağırdı. Dikeyden hizaya sokunca, yataydan da hizada olup olmadığımızı denetledi. Hataları düzeltmek için düdüğünü yeniden öttürdü. Yaptıracağı hareketin parçalarına bir iki üç diye numara verdi. Önce kendi yapıp gösteriyor. Düdükle yönlendirerek bize yaptırıyor. İlk hareket, her zaman olduğu gibi, ısınmak için. Biraz yaptırdıktan sonra, isterse hava çok soğuk olsun, üstlerimizi çıkartıyor. Yeniden zıplatıyor ya da kolları-

mızı yana açtırıp kapattırıyor. "Şimdi yeni bir hareket gösteriyorum: Düdük çalacağım, Birde belleri öne kıracaksınız, İkide kolları yere salacaksınız, Üçte eller yere yapışacak. Dörtte koç gibi, koçlar gibi yürüyeceksiniz. Keçi gibi yürümek yok, koçlar gibi!"

Bayrak Alanına don atlet serpilmiş, dediklerini yapıyoruz. Enstitülerin kuruluş bayramı 17 Nisan unutuldu. 19 Mayıs'a hazırlanıyoruz. Isparta'ya gidip gösterilere öbür okullarla birlikte çıkacağız. Beden Eğitimi dersini sıkı tutmamızı söyleyip duruyor. Yakınlardan Müdür geçiyorsa bunu daha çok vurguluyor. Dikiş öğretmenliği yapan kızı pencerede ise temelli coşuyor.

"Bir! ki! üç! Bir! ki! üç! Bir dedim mi ön sağ ayaklarınızı, iki dedim mi arka sol ayaklarınızı yana atacaksınız! Üçte ön solu, dörtte arka sağ! Haydin bir! ki! üç! dört! Bir, ki, üç, dört! Olmuyor, olmuyor! Hele sen, doğuracak katır gibi şiş karınlı! Arka ayağını yana aç! Haydi hep birlikte: Bir! ki! üç! dört!" Kimi zaman bir, ki, üç, dört diyerek, kimi zaman yalnızca düdük öttürerek dersi götürüyor. Bulunduğu sekiden içimize doğru yürüdü birden. Ağzıyla fırt fırt ettirirken, "şiş karınlı" arkadaşı elleriyle tutup ayaklarını yanlara açmasına yardım etti. "Gösterdiğim gibi yap! Bir! ki! üç! dört! Bir! ki."

İbrahim Kozak, Ahmet Acar yapmıyor. İsmail Serin yapmıyor. "Düdük çalınca arka ayaklarınızı yana atacaksınız dedim! Önce ön sağları, sonra arka solları dedim! Haydin bir, ki, üç. Bana bakın, siz düdüğü işitmiyor musunuz? Heey şiş karınlı! Sen kalk bakayım ayağa!" İsmail kalktı.

"Sen duymuyor musun düdüğü?"

"Duyuyorum."

"Niçin yapmıyorsun?"

"Yapmıyorum."

"Niçin atmıyorsun ön ayaklarını, arka ayaklarını?"

"Ön ayağım, arka ayağım yok benim! Ben hayvan değilim!" Eskiden güler geçerdik. Sinirli hava birden hepimizi sardı.

İsmail: "Yapacaksan öğretmenliğini doğru yap! Keçi gibi, katır gibi! Ne bunlar? İnsanız biz! Öğretmen olacağız!"

Gülüp sırtacak oldu Kadri Bey, yapamadı. Babaca bir "Höst!" çekti: "Çök yere!" dedi. "Çökmüyorum!" dedi İsmail.

“Koy ellerini yereee!”

“Koymuyoruuuuuuum!”

“Kaldır arka ayaklarını!”

“Kaldırmıyoruuuuuuum!”

Başka kalkıp dikilenler oldu o sırada.

Beni beğenirdi. Derslerimin 9, 10 olduğunu, şiir yazdığımı bilirdi. Rastlaştık mı selamımı güler yüzle alırdı. Müdürle atışmamızı hoş görmediğini yüzüme söyledi: “İnsan büyüğüne karşı gelmez, niçin yaptın?” diye başımı okşadı hafiften.

Ne yaptığımın ayırında olmadan ben de dikildim.

“Yapmıyor musun?” diye sordu İsmail’e.

“Yapmıyorum, hayır!”

“Kaldırmıyor musun?”

“Hayır, kaldırmıyorum!”

Tuttu kolundan, fırlattı dışarı: “Öyleyse hastir! Dediklerimi yapmayan hayvanın dersimde işi yoktur! Hastir çabuk!”

İsmail onun fırlattığı yerde durmadı; dönüp giysilerini aldı.

“Ötekileeer! Devam ediyoruz!”

Ahmet Acar’la İbrahim Kozak da aldılar giysilerini.

“Heey! Siz nereye?”

“Biz de yapmıyoruz.”

Esmer yüzü kireç gibi ağardı: “Siz de hastir olun! Başka gidecek varsa onlar da hastir olsun!” Sıralar arasında dolaştı: Gidecek olanları fırlatıp atacak.

Bir anda giysilerimi koltuğumun altında buldum.

Ötekileri boşladı, koşup bana geldi: “Sen kal! Senin için iyi olmaz! Onları Disipline vereceğim, seni vermek istemem! Seni verirsem kötü olur, Baykurt sen kal!” dedi, döndü çevremde.

“Arkadaşları kovdunuz, ben de gideyim,” dedim.

“Onlarla aynı karında mı yattın Baykurt; sen kal!”

“Kalmıyorum.”

Arkadaşlara yetiştim. Öğretmen odasının önünden geçerek dersliğe girdik. Merdiveni çıkarken baktım, kalan arkadaşları teker teker bastırıp derse egemen olmaya çalışıyor. Çok üzül-düm.

Küme öğretmenimizin haberi olmuş, koşup geldi:

“Ne yaptınız? Bu yaptığınız suçtur!” diye söylenmeye başladı. Sonra gitti, “Ben konuşurum Kadriciğimle! Ama özür dileyeceksiniz! Siz onu anlamıyorsunuz. Kadriciğim iyidir. Yalnız biraz delidir o kadar!”

Ahmet Bilgen öğretmen o gün, ertesi gün, Bedenci’nin bizi Disipline vermek için hazırladığı tutanakları üç kez yırttı. “Ben konuştum, özür dileyecekler!” diye yatıştırmak istedi.

Konu tam yatışacak gibiyken Müdürün haberi oldu. En başta benim adım söyleniyor. Güya önce ben başkaldırmışım. Ötekiler beni izlemiş. Neden olarak da ön ayak, arka ayak komutunu belirtiyor, Kadri Bey’i bu kadarcık suçluyormuş.

“Orası ayrı!” diyormuş Müdür. “Öğretmen yanlış davrandı diye öğrencinin başkaldırma hakkı yoktur! Hiç bekleme, ver Disipline! Görelim hesaplarını! Defolup gitsinler köylerine! Burası öğretmene başkaldıran serseri ocağı değil. Bana yaptı hoş gördüm. Çünkü çok yalvardı öğretmeni. Aynısını sana yaptı! Yarın bütün enstitüyü ayağa kaldırır!” Ahmet Bilgen öğretmen gitmiş gene: “İşte bu yüzden yangına körükle varmayacağız Sayın Müdürüm! Öğretmen çıkmalarına şurada bir yıl kaldı, adı üstünde delikanlı insanlara ön ayak, arka ayak, çok özür dilerim, al, kalır denmez! Bizim Kadri gerçekten deli! Bunlar üstelik zeki çocuklar! Bakanlığa yazarlar, müfettiş gelir. Konudan konu çıkar. Bizim için de, sizin için de üzücü olur. Siz buraya ıslahat için geldiniz. Dikkat edin, adı daha da bozdunuz olur.”

Aramızda Müdüre fıslamacılık yapanlara soruyoruz: “Her dediğine peki diyeceğiz, tamam! Hayvan derse de peki diyecek miyiz?”

Ses çıkarmıyorlar. Yalnızca Halis, “Bir Türk! çocuğu büyüğüne karşı gelmez! Büyüktür, döver dee, sever dee! At, katır da der, aslan kaplan daa!” diyor.

Kız öğrenciler o derste aramızda değildi; Memnune bizi destekledi. Bilgen öğretmen bizi alıp öğretmen odasına topluca özür dilemeye götürecek oldu. Aramızda anlaştık, gitmedik. Kadri Bey’i dersliğe getirecek oldu; “Özür filan dilemeyiz, uğraşmayın! Özür dilemek varsa, o dileycek” dedik.

Ondan önceki Beden Eğitimi öğretmenimiz Kemal Bey geldi: "Siz çok haklısınız! Ama bu işi nasıl düzelteceğiz bilmiyorum?" diye kıvrandı.

"Bir çözüm var," dedim.

"Nedir?"

"Siz alın bizim kümeyi gene! Kadri Bey'le bundan sonra ders yapamayız biz. Kalacaksa Halis arkadaş kalsın yalnız."

Arkadaşlar hoplayıp zıpladılar: "Siz alın, siz alın!"

"Bunu Kadri önerirse yaparım." dedi.

Küme öğretmenimize söyledik: "Konuşun, bıraksın bizi, çözüm budur," dedik.

"Özür dilerseniz bıraktırırm."

İlle özür diletecek, koymuş kafasına.

"Karşılıklı özür dileyelim. Önce o, sonra biz."

"Peki; bunu deneyeceğim," dedi.

Bir gün kitap vermeye gittiğimde Görgü öğretmenden sordum, bizim konu üstüne ne düşünüyor? "Olmasa çok iyiydi! Bundan sonra dikkatli ol, olun!" dedi.

Bir hafta geçti, Kadri Bey bizim sınıfa geldi. Ahmet Bilgen, Fatih'in, Gazneli Mahmut'un oğlunun öğretmenlerinden örnekler getiren bir konuşma yaptı. Kadri Bey duygulanarak ağladı. Bizden de duygulanıp ağlayanlar oldu. İsmail Serin kalktı o havanın etkisiyle Kadri Bey'in elini öptü. O da hepimizi öz evlatları gibi sevdiğini belirten bir konuşma yaptı: "Zayıf bir babayım ben. Herkesin bir özelliği var, benim özelliğim de bu. Evlatlarımin her istediğini yaparım. Bağrı taş babalardan değilim. Özür dilememi istemişsiniz. Bir kez değil, bin kez özür dilerim."

"Kalkın kalkın!" dedi Bilgen öğretmen. Teker teker çekti elimizden, kaldırıp el öptürdü.

Gene de büyük başarıydı Müdüre karşı, küme öğretmenimizin başarısı. Kemal Bedir öğretmene aktarılmanız da gerçekleşti. Askerlikçi bu çözüme ifrit oldu. Ona göre en doğru çözüm, bizim Disipline verilerek, en az bir ay uzaklaştırılmamızdı. Çünkü başkaldırdık. Cezasız kalırsak yarın başkalarının başkaldırmasına yol açarız. Ondan sonra öğretmenler öğrencilere egemen olamaz, ders yapamaz.

Vahap Öztürk de onun gibi düşünüyor. Ama iş Kadri Bey'e bağlı. Tutanak vermeyince Disiplin Kurulu olaya bakamıyor.

Enstitüde çok şey geri çark etti. Özgür eleştiri saatleri kalktı. Özgür okuma saatleri güdümlü etüt saatine döndü. Öğrenci temsilcisi hiçbir öğretmen toplantısına katılamıyor. Öğrencilere hiçbir konuda söz hakkı verilmiyor.



Saru Görgü



Görgü Karamuz öğretmenle konuşuyoruz. Evindeyim. Öbürleri yok. Bir o, bir ben. Anlatıyor:

“Kulaktan dolma bilgilerle şair olunmaz. Şiirlerini bir deftere kitap gibi yazmışsın. Olanak bulsan bastıracaksın. Öyle kalsın o güzel duyuşlar. Önce kendini bir aydın olarak hazırla. Çağın nereden gelip nereye gittiğini bilmeyen şair çok ortalıkta. Bunların çoğunun kitapları var. Onlardan biri olacaksan şiiri bırak! Okuyor musun Bursa’da yatanı? Benziyor mu kimseye? Bursa’da yatan senin yaşındayken bildiklerini yeter görmedi, Moskova’da üniversiteye başladı. Senin üniversite yolun kapalı. Bu durumda kendi kendini yetiştireceksin. Böyle insanlar çok tarihte. Bunlara otodidakt denir. Bunun için okuyacaksın. İçinde doğan soruları yanıtlayacaksın. Düşüneceksin: Bu toplum neden böyle? Bir yanda çariksızlar, pabuçsuzlar, bir yanda Cadillaklılar; neden? Bir yanda ilkokulu olmayan milyonlar, bir yanda halkın parasıyla Avrupa’da iki üniversite bitirecek kadar kalıp bir sömestr bile öğrencilik yapmadan dönenler? Bir yanda unu bahara yetişmeyen açlar, bir yanda Boğaz’da bir öğünde onların yıllık bütçesini harcayıp tıka basa doyanlar? Üstelik onu da vergiden düşmek için iş yemeği gösterenler.

“Bir şair olarak kimden yanasın? Öyle Müdüre in masadan, Bedenciye ağzını topla demekle varılacak bir erek mi sanıyorsun sosyalizmi? Biliyor musun kimler düştü o yola, varamadı, ama bir ayak daha yaklaştırdı kervanı menzile? O yolda ne çok ezildi şairler, yazarlar, ne çok ezildi işçi sınıfının çocukları? Hepsinden önce sosyalizmin tarihini bileceksin.

“Bu söylediklerime bakıp umutsuzluğa kapılma. Yaz gene şiirlerini. Halta daha çok yaz. Ama yayımlamak için ıvecen olma. Yazdığından çok oku. Yüz oku, on yaz, bir yayımla;

böyle bir öğüdü duydun mu? Şiirlerin dergilerde çıksa da kitap yapmaya kalkma. Şairlikle kitap büyük adımdır. Doğru dürüst metren, santimin var mı adımlarının uzunluğunu ölçecek? Dakikasını ziyan etmeyeceksin zamanının. Gereksiz tartışmaları, yararsız kavgaları bırakıp okuyacaksın. Asla gösterişe kaçmayıp okuyacaksın. Derslerin hep böyle iyi olacak. Sınıfı geçince de okulu bitirince de okuyacaksın. Köyde ne kadar zamanın olursa, okuyacaksın. Açık seçik yanıtlayacaksın, neden yatıyor Bursa'da yatan? Neden karalıyorlar köy enstitülerini?

"Kimden yana olduğunu bilmek yetmez, yanında oldukların için neler yapacağını, bunu nasıl yapacağını da bileceksin. Bildiğini yoluyla yöntemiyle başkalarına öğreteceksin. Daha yolun başında iyi düşüneceksin: Zor yolların insanı mı olacaksın, kolay yolların insanı mı? Derslerden sonra yanıma sokulup durmadan sorular soruyorsun. Bizler onları yanıtlamak için buradayız. Ama gördüğün gibi çeşit çeşidiz. Pek çok soru vardır, sorulmaz. Pek çok soru, insanın kendisinin yanıtlaması içindir.

"Evime gelip kitap alıyorsun. Kolay yolların insanı olacaksan gerek yok bunlara. Zor yolların insanı olmaya kararlıysan, bir iki kez değil, anlayıncaya kadar okuyacaksın. Her kitaptan sonra mantığın açılacak, anlağın gelişecek."

İlk kez bu kadar içten konuştu benimle. İyi anımsıyorum, o böyle "anlağın" demedi, "idrakin" dedi, o zaman öyle deniyordu.

Dersten çıkınca ardına düştüm. O hızlıydı. Ben de koşar gibi yürüdüm. İkinci Okul yapısının önünde yetiştim. Dönüp gülümsedi, nereden bulur bunca sabrı, bilmiyorum.

"Çok sorularım var ama rahatsız etmekten çekiniyorum."

Elini omzuma koydu: "Korkma! Yönetimin mimlediği bir öğrencisin. Adım adım izleniyorsun. Asıl biz korkalım seninle konuşmaktan. Korkunun ecele yararı var mı? Gel bir çayımı iç."

Oturduğu evin kapısı kitli mi, değil mi, yokladı. Anahtarı çıkardı. Oh, demek içerde kimse yok! Rahatça soracağım, rahatça anlatacak. Sevinçten uçuyorum. Ayaklarım çamur, postallarımı çıkarıyorum.

"Çıkarma gir öyle!"

Kapının ardındaki geniş boşlukta soba yanıyor. İçerisi ılık. Gazocağını yakıp çay koydu çabuk. Köşede küçük bir masada Romain Rolland'ın Beethoven'i duruyor. Bir büyükçe deftere yazıyor çeviriyi. Pencerenin önü, duvardaki raflar kitap...

Masaya doğru bir sandalyeye oturttu beni.

"Ancak iyi öğretmenler öğrencisinden öğrenmeye açıktır. Kadri Bey'in onlardan olduğunu sandığın için mi derste nasıl davranması gerektiğini öğretmeye kalktın? Öğrenme isteği olmayan bir şey öğretmenin ne kadar zor olduğunu bilmiyorsun henüz."

Acaba haksız olduğumu sezdirip içimde pişmanlık uyandırmak mı istiyor? Sözlerinden anladığıma göre Kadri Bey'i tutmuyor. Böyle bir insan öyle bir insanı nasıl tutar?

"İyi olmayan... öğretmen... öğrencisinden... öğrenmez."

Daha önce duymadığım, düşünmediğim kavramlar yer alıyor sözlerinde. Birbiri ardına soruları sıralarken, duraklar yapıyor, çayından yudumluyor, gözlerimin köküne bakıyor. Ağzımdan sözcük çıkmıyor. Bursa'da yatanın neden yattığını öğrenmek istiyorum. Doymak bilmez bir açlık var içimde. Elimden kitap düşmüyor. Kum ölçtüğüm yerde, sofraya nöbetçisi olduğumu unutacak derecede okuyorum. Ama sosyalizmi bilmiyorum. Osman Karaca ile Malatya lisesi felsefe öğretmeni Kemal Yalazkan'ın kitabını getirtip okuduk. Sanıyorum onu tam anlamadım. Şiirlerimi kitap gibi bir deftere yazalı çok oluyor. Bir yolunu bulup bastırmak istedim.

"Akıllı insan ezilen işçilerin, köylülerin kurtuluşu için verilen savaşıma puan getirmeyecek hiçbir çekişmeye girmez. Köy enstitüsü öğrencisi olarak, köy öğretmeni olarak, şair olarak girmez. Köy öğretmenliği önemli kazanımdır. O şiirleri yazacak olgunluğa gelmek kazanımdır. Akıllı insan, kazanımlarını ucuz harcamaz. Akıllı insan elindeki olanakları kaptırmaz. Diplomanı alarak köye öğretmen gitmek varken, despot bir müdüre ya da ağız bozuk bir öğretmene karşı çıkarak öğrenciliğini riske sokmaz. Söyler misin ne yararı var bu diklenmelerin?" Durduğu zaman çayını yudumluyor, bitirdiği zaman dolduruyor. Benimkine bakıyor dolu; sarı sarı gülüyor. "Soğutma çayını!" diyor.

Ağızından çıkan heceyi kaçırmaktan korktuğum için çay düşünmüyorum.

"Biliyorum şimdiye kadar iyi okudun. Ama yalnız şiir ya da roman okumak yetmez; ekonomi, politika, toplumbilim, felsefe okumalı insan. Bunları okumadan okuduğun yazın yapıtlarını özümleyemezsin. İşçilerin, köylülerin kurtuluşuna yönelik savaşımları kavrayamazsın." Bu öğretmenle uzun bir yolculuğa çıkmalı. Yalnız ikimiz ya da benim kadar istekli birkaç arkadaş olmalı. Otellerde gözlerimden uyku akasıya dinlemeliyim onu. Anlamadıklarımı sormalıyım. "Savaşma puan getirmeyen çekişmeye girmek yok! İşçilerin, köylülerin kurtuluşuna varmayan tartışmalar gevezelik!" Bunları ilk duyuyorum.

"Bakanlık yayınlarından bir kitap var şurada. Çeviren Zühtü Uray. Cumhurbaşkanlığı yazmanı. Eski Adalet Bakanlarından Mahmut Esat Bozkurt önsöz yazmış. Bakanlık yayını. Ondan başla istersen. Ama gazete kaplamanda yarar var. Anlamakta zorluk çekeceğini biliyorum. Dön bir daha oku. Osman'da yabancı sözleri açıklayan bir sözlük var. Kimi sözleri oradan bulursun. Her sözcüğü birinden sorup öğrenmeye alışma. Sözlük karıştır. Gene anlamazsan o zaman başkasına sor. Okurken ciddi ciddi not çıkar. Anlayıncaya kadar oku. Sonra getir." Rafa uzanıp aldı, önüme koydu kitabı.

İki elimle tuttum. Kalın ciltli, büyük boy. Dizimin üstüne koyup kapağını açtım. İlk sayfasında yazarın adı: Max Beer. Sayfanın tepesine kurşun kalemle tarih atıp kendi adını yazmış.

"Sözleriniz kulağımda küpe olacak. Önce gazeteden kap çekip anlayıncaya kadar okuyacağım. Söylediklerinizi doğru anlamak için yeniden düşüneneceğim. Şiirlerimi kitaplaştırmak için ıvecen olmayacağım. Ama dergilerde yayımlamayı sürdüreceğim. Bugün sizden çok yararlı sözler işittim, sağ olun."

"Haydi bakalım!" dedi gülerek. "Ama kalkmadan bir çay daha iç!" Soğuyana boşaltıp yeniden kattı.

"Etüt saatimiz geldi," dedim. Kolumun altına sımsıkı bastırdım Tarih'i. Son yudumu almak üzereyim, kapı açıldı. Birlikte kaldıkları Fizikçi Nurettin Oğuz girdi. Ağız yüzü uçuklamış gibi sarı. Yere bakarak yürür o da. Hafif kamburlu gibi. Çocukken

bir hastalık geçirmiş. Biraz aksıyor bacağının biri. Ona kalkmışım gibi oluyor. “Merhaba!” diye selamlıyor ama gülmüyor. “Görgü, ben biraz uzanacağım. Yemeğe bekleme, sen git!” “Uzan. Beklerim, birlikte gideriz. Ben de okurum.” “Zaten kalkacaktım hocam, hoşça kalın,” dedim.



Fizikçi



İbrahim Kozak Fizikte en iyimiz. Ondan sonra ben geliyorum. Nasıl olduysa, birden parladım. Nurettin Oğuz'un ciddi ders anlatmasını, soru sorduğumuz zaman sabırla dinlemesini, konuşurken durup düşünmesini, bocalarsa saklamadan. "Bunun üzerinde biraz çalışmam gerek. Gelecek derse bırakalım," demesini çok iyi buluyorum. O geleli Fizik, Kimya dersini sevmeye başladım.

Sınavlarda İbrahim 10 alırken ben 8 tutturuyorum. Fizikçi hoşnut. Hatalarım kulağına giderse mahcup olurum diye çekindiğim bir öğretmen. Kendisini saygıyla selamlıyorum.

Gittikçe serteliyor havalara. Kırışmalar başladı. Kılıç gibi ayazlarıyla kış geliyor. Bugün yarın güzel Tınaz'ın başına kar düşer. Uzaklarda yatan bizim Dumlu'nun başı apak olur. Dörde geçenlere yeni gocuk verilecek. Bunlar kaba ama lacivert kumaştan olacak. Bekliyoruz. Yenisi verilinceye kadar sırtıma iki yıldır giydiğim bozu almalıyım gene.

Kolumun altındaki Tarih'i sınıfa götürmek istemediğim için doğruca yemekevine yürüdüm. Akşam bir gazete çeker öbür kitapların arasına korum. Her gün onar, yirmişer sayfa okurum. Görgü öğretmenin kurşun kalemle yazılı adını kabın altında bırakırım. Dedikoduya yol açmaya gerek yok.

On beş dakika uzanık kaldım yatakta. Tarih'i baştan sona bir karıştırdım. Bildiğim kitaplara hiç benzemiyor. Zorca bölümlerden birini okumayı denedim. Tam bütün anlamasam da okuyacağım. Köyden getirdiğimiz söz dağarcığı hızla geliyor. Arkadaşlar arasında benimki iyi sayılır.

İbrahim Kozak'ı yazın konularına çekmeyi başardım. O da beni Fiziğe çekti. Henüz tek kitabı olan Oktay Akbal'ı çok sevdi. Şimdi Sabahattin Ali'yi okuyor. Ondan etkilenip Güccük

Ayşe'yi yazdı. İçimizde en kavrayışlımız buluyorum onu. Gorki gibi iri yapılı. Ben ondan ufağım. Yetim büyüdüm. Varsın başaram onunkinden küçük olsun. Yazın alanında bile.

Yetenekli arkadaşlara daha çok sokulmak, onlara karşı ilgili, sevgili olmak istiyorum. Doğudaki başkaldırılarından ötürü batıya göçürülen ailenin çocuğu güya milliyetçi Halis'e karşı bile anlayışlı olmalıyım. Onun da notları iyi. Ama anlamaktan çok ezberlemeye önem veriyor. Olsun, gene iyi. Sabiha öğretmenin dersinde okuduğum şiiri kitaptan çektiğimi söylemesinin üstünden epey zaman geçti. Çok sular aktı köprülerin altından. İsmail de sevmez onu. Gene aramıza alıp doğrultabiliriz. Yanlış davranışları aşağılık duygusuna dayanıyor. Kürt kökenli olduğu halde hepimizden daha Türk olduğunu bağılıyor, "milliyetçilik"? ayaklarına yatıyor. Müdüre fıslamacılık ediyor. Ezik, yoksul bir çocuğun faşist olmasını aklım almıyor.

Vahap Öztük'ün, Fuat Tekin in nöbetçi olmadığı günler sabah etütlerine, akşam etütlerine Tarih'i götürüyorum. Ödevlerimi yaptıktan sonra açıp okuyorum. Daha ikinci gün ayırdına vardım, bundan bir tane de kitaplıkta var. Bakanlık yayınları eksiksiz gelmiş. Kimse ayırdında değil. Alan, okuyan yok. Gör-gü öğretmenin verdiğini elimde görseler de sakınca yok. Çünkü Bakanlık yayını bir kitap.

Fizik dersinde Nurettin Oğuz zor sorular sordu. İbrahim Kozak çıkamadı içinden. Öykü yazmaya düşeli tekliyor belki. Parmak kaldırıp ben geçtim tahtaya. Önce soruyu yineledim, sonra nasıl çözeceğimi anlattım. "Çok güzel!" dedi.

Sonra tık tık tık çözdüm. Ummuyordum kendimden. Demek iyi hazırlandım önceki akşam. Benzer bir soru daha attı, onu da kendi çözdü. Sonra yeni dersi anlattı. İki ders üst üste Fizik yaptık. Yemeğe gideceğiz. Kapıdan çıkarken parmağıyla beni çağırdı. Birkaç arkadaş soru soruyor. Bekledim. Belki ayrı bir ödev verecek. Ama ben Fizikte ilerlemek istemiyorum; yolumu seçtim, yazın'a ayırdım kendimi. Bugün de ne çokmuş soru soran? Bekliyorum. İnşallah yanıtları bitesiyse beni unuttur, çeker gider. Böylece özel Fizik ödevi üstlenmekten kurtulurum.

Hayır unutmadı. "Ders bitince bana gel, seninle biraz konuşacağım," dedi.

“Öğretmen odasında mı konuşacaksınız?”

“Yok, eve gel, daha rahat oluruz.”

“Peki.”

Korktuğum başıma geldi: Fizikle ilerleyip lise bitirmelere gireyim. Fen Fakültesine gideyim, yurdumuz bir fizikçi kazansın! Bunu söyleyecek. Ama dedim ya, ben yazın dalında ilerleyeceğim. Kararımı çoktan verdim. Öğle yemeğinde, şimdi askerde olan tarih öğretmeni Hakkı Caner’i gördüm; izinli gelmiş. Askerde kalın kumaştan kaput vermişler. Ayazlar ona vızgeliyor. Asteğmenlik demirini parlatmış. Bir ara Görgü’yle üçü kaldı. Bilmem o da bulunur mu konuşmamızda? Dışardan ancak böyle konukların gelmesine izin var. Eskiden öğretmenimiz olan ya da DP’den seçimlere girip kazanamayan Kemal Demiralay gibi üst düzeyli kimseler. Müdür bir konuşmasında açık açık. “Ana babalarınıza bildirin, enstitüye bitir onlar getiriyor, gelmesinler!” dedi. Temiz konuklar yeğleniyor. Tarih öğretmenimiz şişmanlamış. Yaramış devlet tayını. Fizikçi eğer ille “Fizikle ilerle!” diye dayatırsa, he hı der geçerim. Bir iki yıl ilerliyor gibi görünür, sonra bildiğime bakarım. Hiçbir ilgi beni halkımın şairi olmaktan alıkoyamaz.

Dört gün önce Görgü’yle konuştuğumuz eve giderken kararlıyım. Hele Görgü varsa daha çok dikkat ederim.

Kapıyı vurdum dışardan. Kadın ayağından çıkıyora benzeyen bir ses yürüyüp geldi, kapıyı açtı. Fizikçiydi.

“Buyur Baykurt kardeşim!” dedi.

Hakkı Caner’in çizimleri kapının ardında. Kaputu duvarda asılı. Pabuçlarımı çıkardım, “Hayır çıkarma!” demedi. İçerdeki odalardan biri onun. Hakkı Caner salonda oturuyor. Odasına gireceğiz sanıyordum. “Şöyle buyur Baykurt kardeşim!” diye yer gösterdi. Kendisi Caner’in yanına oturuyor. Karşıya bir sandalye koydu, “Buyur!” dedi yeniden.

İki öğretmenimin karşısında yerimi aldım.

“Nasılsın Baykurt?”

“Derslerle uğraşıyorum öğretmenim. Siz askere gideli korumasız kaldık, Nurettin Bey canımızı çıkarıyor.”

“Yok canım, hiç sıkılmıyorum. Sınıfın durumu hava. Kozak’la sen biraz iyicesiniz.”

“Senin notun benden iyiydi değil mi?”

“Yok hocam! Sürekli 8 alırdım, 10’a çıkamazdım.”

“Şimdi nasıl Tarihini?”

“On.”

“Aferin!”

Fizikten ancak 8 aldığımı, bir türlü 10’a çıkamadığımı söyleyip espri yapacaktım, Fizikçi birden “Seni çağırmamın nedeni!” dedi. “Biraz konuşacağım seninle! Hakkı Bey eski öğretmenin. Askerliği bitince inşallah gene Gönen’e gelir, yeniden öğretmenin olur! Konuştuklarımız aramızda kalacak. Konumuz: Görgü! Tabii o da bir öğretmenin. Ama açık konuşacağım, öğretmenlerden öğretmene ayrımlar var. Sen iyi bir öğrencimizsin. O yüzden seni Görgü konusunda uyarmak istedim. Biliyorum onunla aran iyi. Sık sık ardına takıp getiriyor. Kitap mitap veriyor. Açık konuşacağım; Gazi’den tanırım, kıpkızıl komünisttir Görgü! Öyle yumuşak yumuşak, bilgili bilgili konuşur. Hem de alçakgönüllü. Ayrıldına varmazsın, seni de komünist yapar koyakor!”

Birden elim ayağım titremeye başladı. Sandalyede dizimi nasıl tutacağımı, dirseğimi nereye koyacağımı şaşırdım.

“Kes ilişkini onunla! Takılma ardına. Vırt zırt gelip durma. Senin gibi bir öğrencimizin başının derde girmesini istemem. Dersini dinle, geç git. Ekstra soru sorma! Sen onun komünist Romanya’dan buraya ajan olarak seçilip gönderildiğini nereden bileceksin? Güya Gagavuz Türklerinden diye Hamdullah Suphi getirdi onları. Ama Görgü’nün Türklükle ilgisi yok. Kıpkızıl bir bolşevik! Görüyorsun hükümet değişti. Dönemler döndü. Bak ne yöne doğruldu memleket. İçişleri Bakanının açıklamalarını sanırım okudun. Daha önce bunlar enstitülere seçilip gönderildi. Özellikle komünist olanlar!”

Gözlerim hem ona hem Hakkı Caner’e gidip geldi. Zihnimden geçen soruyu yanıtlar gibi, “Bizler de seçilip gönderildik. Ama komünistler olarak değil. Mesleğimizde parlak öğretmenler olarak. Ayrıca önemli yerlerden kulağıma gelenler var, büyük temizlik yapılacak. Bu arada senin başın yanmasın. Üçten dörde geçtin bak. Kes ilişkini! Seni çok seven bir öğretmenin olarak uyarıyorum. Seni bir sakıncadan kurtarmak istiyorum.”

“Nice zamandır birliktesiniz. Bu kadar hin, hem de cinse sizin için de sakıncalı sayılmaz mı? Niçin aynı evde kalıyorsunuz? Siz de ayrılın!” diyecek durumda değilim. Gelecek sakıncayı o benden iyi bilir. Çünkü yetişkin bir insan. Ben ayırıp seçemem, çünkü toy bir öğrenciyim. Telkinlere kapılacak yaştayım. İlk mık etsem, tartışmak gerekecek. O da bir sonuçta varmayacak. Hakkı Caner’in yanında uygunu da yok. Beni kurtarıyor görünmekten amacı, bunca süre Görgü’yle birlikte oturdu “Sarı öküzün yanında duran ya huyundan ya tüyünden alır, kıpkızıllıktan sana da bulaşmıştır!” derlerse, bulaşmadığını kanıtlamak! Olamaz mı? Hayır olamaz, iyi öğrencisini kurtarmaya çalışıyor. Kötü amaç gütmüyor, iyi amaç güdüyor.

Uygun yanından he hı deyip, yarım ağız bir de teşekkür edip kalktım. Acaba Görgü öğretmeninin, nasıl bir kimseyle aynı evde kaldığından haberi var mı? Dışarı çıkınca ilk düşündüğüm bu oldu. Çabuk bunu kendisine haber vermeliyim.

Gagavuz Türklerinden olduğunu, Atatürk’ün elçilerinden Hamdullah Suphi’nin öncülüğüyle Romanya’dan göçmen geldiğini duymuştum. Bir yıl önce Gazi Eğitim’in Resim-İş bölümünde okuyan nişanlısını bizim sınıfa getirdi. Nişanlısı Gazi Eğitim’i bitirince evlenecekler. İkisini birlikte iki Resim-İş öğretmenine yetecek büyüklükle bir enstitüye, belki Hasanoğlan’a verecekler. Ya da Resim-İş dersini eşi okutacak, kendisi Sanat Tarihine, Toplumbilime girecek.

Bir insanın göçmen gelmesi ayıp mı?

Komünistliğe gelince? Bütün değerli insanlara böyle diyorlar. Yedi yıl, yedi ay, yedi gün Bakanlık yapan Hasan Ali Yücel’e, yurda yıllarca hizmet veren Hakkı Tonguç’a, Türkçenin en parıltılı şiirlerini yazan Nâzım Hikmet’e.

Ne düşündüğümün, kendi kendimle hangi tartışmaya girdiğimin ayırında olmadan yatakevine geldim. Battaniyenin altından Tarih’i çektim. Geçirdiğim kabın altında kurşun kalemle yazılı adı silmeyi düşündüm. Ama, “Okuduktan sonra geri vereceğim, niçin sileyim?” dedim. Açıp biraz daha okudum.



Baskın



Birinci etüt saatinde Müdür, ansızın yanında Fuat Tekin, Vahap Öztürk'le sınıfa geldi. Dolaştı kimler ne okuyor ne yazıyor? Daha çok da benim başımda durdu. Masanın üstünde Coğrafya ile Matematik kitabım, Matematik defterim. "Kalk bakayım ayağa!" Kalktım usulca.

"Kaç senin Tarihin?"

"On."

Başını yerden kaldırdı: "Hep sekiz on mu derslerin?"

"Evet."

Dokunduraklı bir "Aferin" çekti.

"İyi ki Tarih'i almamışım!" diye sevindim.

Askerlikçi kitaplarımı defterlerimi inceliyor şimdi. En iyisi, götürüp geri vereyim Tarih'i. Hem de o bahaneyle her gün birlikte kaldığı adamın gerçek yüzünü anlatayım. Tarih'in Bakanlık yayını olması beni kurtarmaz. O Bakanlık bir zamanlar "komünistlerle dolu"ydu. Eski Bakan Yücel, DP İstanbul başkanı Kenan Öner tarafından komünistleri korumakla suçlandı. Yücel onu mahkemeye verdi. Davacı olduğu halde, sanık sandalyesinde yargılanıyor duruma düştü. Her duruşması gazetelerde çarşaf çarşaf yer alıyor. Duruşma haberlerini CHP organı *Ulus* bile Yücel'i zor durumda bırakacak biçimde veriyor.

Son derece bulanık bir ortam. Bu durumda elimdeki kitabın Bakanlık yayını olması doğacak sakıncaları önlemez.

Kararımı verdim: Çok dikkatli olacağım ama kitabı Görgü'ye götürmeyeceğim. "Sözleriniz kulaklarıma küpe olacak!" dedim, içtenliksiz mi söyledim? Yüreğim Görgü'den yana. Sakıncaları görüp ona göre atarım adımlarımı. Bir zamanlar patates sakladığım hatıla saklarım. Ancak cumartesi pazar, kimse yokken alır okurum. Böyle böyle tatili bulurum. Köyde bitiririm.

Dönem birden tersine döndü. Yüksek Köy Enstitüsü kapalı. Üniversite kapıları kapalı. Gazi Eğitim'in kapısı kapalı. Bu durumda, Gönen'den sonra köy öğretmeni olarak kalmam kesin; o yüzden kendimi kendim yetiştirmeliyim. Müdürle, Bedenciy-le, Fizikçiyle, hele Askerlikçiyle takışmaktan kaçınmalıyım.

Örneğin bu akşam Tarih'i yanıma almadığım iyi oldu. Hep böyle önlemleri olmalıyım. Görgü öğretmene de yanındaki yılanı haber vermeliyim.



Çaktırmadan sorup duruyorum: "Görgü nerede?" Son sı-nıftaki arkadaşlar "Isparta'ya gitti!" diyor, orada enstitünün kiraladığı evde kalacakmış. Öğretmenler dersinin olmadığı zaman çekip bir yere gidebiliyor artık. Yarın 5/A'ya dersi var. Bugün er geç döner. Önce ya da sonra bir fırsat bulur söyle-rim. Yüzde yüz kötülük düşünen biriyle aynı evde kalmaktan vazgeçsin.

Akşam yemeğini yedik. Son etüdü yaptık. Yatmaya gidece-ğiz. Bayrak Alanının ortasından geçtim. İkinci Okul yapısından öğretmen evlerine dolandım. Kaldıkları yapıya yaklaştım. Perde çekik. Yandan yaklaşıp baktım. Nurettin Oğuz, Hakkı Caner'le yatak yapıyor. Görgü'yü göremedim. Demek dönmemiş.

Kendisini ertesi gün uzaktan görebildim. 5/A'ya giriyordu. Bir acayip sararmış yüzü. Hem de avutları çökmüş. Belki çok içti, hastalandı. Uzaktan el edip dersliğin kapısında durdura-mam. Herkesin içinde "Sizinle ivedi konuşmak istiyorum!" di-yemem. Neyse ortaya çıktı ya. Dersime gittim. Dersten çıkınca gene geldim oraya. Çevresinde dört öğrenci var. Osman Karaca gene soru soracak. Sıra bekliyor. Dördüncü dersten çıkar çık-maz yeniden 5/A'ya koştum. Çıkıp öğretmen odasına gitmiş, geç kalmışım. Öğretmen odasının kapısını çaldım. Bu kez de Nurettin Oğuz'la yan yana oturuyor. Ne yapacağımı şaşırdım. "Gülsüm Demirtaş öğretmene bakmıştım," deyip döndüm, öf-keyle dersliğe geldim. Ben onu uyarmak istiyorum, o gidip hak-kında kötü düşünen adamla oturuyor. O adam da bana. "Uzak dur Görgü'den!" diyor, kendisi arkadaşça konuşuyor. Dünyada içten pazarlıklı insan, öğretmenler arasında bile var!

Türkiye'nin en iyi eğitim kurumu olan enstitülerin bu yeni döneminde bize kimler ders veriyor? Hırısından ağlayacağım. Kendimi tuttum. Onca akıllı, bilgili gördüğüm insan ne kadar saf? Bilmeden ne büyük sakıncaların kucağına gidiyor?

"Bana ne, yanan yansın, sönen sönsün!" diyecek oldum. Hemen caydım. Ertesi gün uzaktan gördüm. Bu kez Nurettin Oğuz'la hamama gidiyor. Akşam, yemekevinde iki bayan öğretmen arasında oturuyor. Yanımda bizim sınıftan Memnune var. Memnune'yi bırakıp koşsam bile, iki bayan öğretmenin arasında ne anlatabilirim? O günü de başarısız geçirdim.



Ertesi sabah kalktık, kahvaltıya gittik. Dersliğe, işliğe dağılıyoruz. Yönetimin Önünde bir cip duruyor. Askerlikçi içeri girip çıkıyor. Müdür yardımcıları, Yazman Nusret, Ambarcı kimseyi oralara yaklaştırmıyor. Ortalıkta bir acayip gerginlik var. Nurettin Oğuz, Yönetime doğru gidiyor. Tanımadığım iki adam, tanımadığım bir şoförle cipe giriyor. Derken siyah Mercedes mi, Cadillak mı, bir otomobil geldi. Cipun önünde durdu. Şoför indi, dolanıp sağ kapıyı açtı. Siyah giysili biri çıktı. Yeni sünnet olmuş çocuklar gibi apışlarını aça aça yürüdü. Bir kişi daha inip ardından koştu. Zekai Yörüker eğilerek selam verdi. Durmadan eğilip bükülerek selam veriyor, bir yandan içeri doğru yol gösteriyor.

Tarihçi Vahap Öztürk geldi yanımıza: "Daalın!" dedi. "Herkes dersine gitsin!" Çıplak ayaklarımızla yeni dökülmüş betona bastık, o da dondu birden, ayaklarımız yapıştı, istesek de dağılamayız. Kız erkek, Yönetimin karşısına çakılıp kaldık. Kimse konuşmuyor. Kimse soru sormuyor.

Birden üç öğretmen çıktı. Onlar da "Herkes dersine gitsin!" diye kişeledi bizi.

Birinci Okul yapısının ardında, top oynadığımız alanın ucuna dikildim. Merdivende inip çıkanlar arttı. Görgü, iki yabancı arasında, avurtları çökük, cipe doğru yürüyor. Kırmızı kareli atkısı savruluyor. Cipe girerken belini kamburlaştırdı. İki adamdan biri ondan önce, biri sonra girdi. Sonra öbürü girdi. Şoför motoru çalıştırdı. Cip, su deposunun altından kaplumbağa gibi

yürüdü. Mika gerili penceresinden belli oluyor. Görgü arkada iki adamın arasında gidiyor. Öyle bakakaldım.

Ahmet Acar'la İbrahim Kozak geldi yanıma. Ahmet kolumdan çektii. Usulca fısıldadı kulağıma: "Hiç sesini çıkarmadan otur derslikte! İki gıcık herif var içimizde, çok kanım bozuluyor! Şımarık şımarık laf çarpıyorlar. Sakın yanıtlama! Ağızlarının payını gerektiğinde ben veririm." İbrahim ağladı ağlayacak.

"Ucu işçilerin, köylülerin kurtuluşuna varmayan, sosyalizm savaşımına puan kazandırmayan hiçbir çekişmeye girme! Öğrenciliğini, öğretmenliğini gereksiz yere harcama!"

Susuyorum sabır taşı gibi. İçim içimi yiyor: "Biz burada tutsak mıyız? Niçin yanıtlamayacağım?" diye bağırarak istiyorum. Gönen'e aşağı inen yola bir daha bakıyorum. O sırada bir siyah otomobil daha görünüyor. Ağır ağır Yönetime gidiyor. Ahmet Acar, "Yediler Sarı Görgü'yü!" diyor.

Hilmi Denel sokuldu yanıma: "Dolabında bir şey varsa toz et!" Bakıyorum yüzüne şaşkın: "Yok bir şey!" Varsa da yok diyorum. "İnceldiği yerden kopsun, bir şey saklamayacağım!" Birden aklıma şiirlerimle, okuduğum kitaplardan çıkardığım notların defteri geldi. Kimya dersimiz var. Öğretmen geldi gelecek. "Gördün mü?" dedim kendi kendime; "Yanlış defter almışım!" Fırlayıp bademlerin yanındaki yatakevimize vardım. Defteri, yukarıya hatıla attım. İyice sürdüm dilmelerin altına. Dolapta Gün ile Gerçek dergilerinin yeni sayıları var, onları da hatıla yerleştirdim. Homa'dan getirdiğimiz Nâzım kitapları zaten orada. Boşta duran kerpici koydum üstlerine. "Yatakevimizin tavansız oluşu işe yaradı gördün mü?" Yastığımın altına Askerlik kitabını koydum. Dolapla öteki ders kitaplarım, giysilerim, fotoğraf kutularım. Fotoğraf makinem de orada. Örtüp çıktım. Gecikmeden vardım sınıfa.

Bütün gözler üstümde. Oturdum taştan, demirden gibi. Sınıfımız hiç bu kadar sessiz olmadı. Halis bozdu sessizliği: "İşte böylece! Bir sıçrarsın çekirge, iki sıçrarsın çekirge! Sonunda avucumun içine düşersin çekirge!"

Ahmet Acar her zaman belli etmez başkanlığını: "Konuşma lan! İlle azarlanmak mı istiyorsun?"

"Sana ne? Ben çekirgeden söz ediyorum!?"

İbrahim Karadeniz gülüyor gevrek: "Dersimiz Kimyadır arkadaşlar! Çekirge Kimya konusu değildir."

Gülsüm öğretmen giriyor: "Günaydın."

Ölgün, duyulur duyulmaz bir "Sağol." Yalnız Halis in sesi belirgin. Organik maddelerle inorganik maddelerin özelliklerini yazıyor tahtaya. Her biri için ikişer örnek veriyor. Kimsede dinleme işleği yok. Gülsüm öğretmen isteksiz. Gözleri, "İçine ettiler mis gibi enstitünün! Gördünüz mü başımıza geleni?" diyor. "Kimyayı bırak, olanları anlat. Niçin bu baskın? Niçin götürdüler Sarı Görgü'yü? Anlat, başka öğretmen götürecekler mi? Şimdi Kimyanın sırası değil!" diyorum duruşumla.

Derse başladık, on dakika geçmedi, Memnune geldi:

"Yatakevi nöbetçisiydim, geç kaldım, özür dilerim." Gülümsemeye çalıştı öğretmen: "Otur, tahtadakileri yaz."

Yanıma oturdu Memnune. Sarı defterine kurşun kalemle, "Dün Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığı yanmış!" yazdı. Kalem ucunu elime değdirip sildi yazdığını. Şimdi de inorganik maddelerin özelliğini yazıyor. Deftere, "Kim yakmış?" diye yazdım. Sorumu kendi defterinde yanıtladı: "Komünistler."

"Sonra benim defterden çekersin, hepsini yazmaya çalışma."

"Peki," yazıp sildi.

"Nerden duydun haberi?" gösterip siliyorum.

Arada ben biraz ders yazarken Memnune sorumu kendi defterinde yanıtlıyor: "Müdürün kızından."

Yazışma zil çalasıya sürdü, çalar çalmaz öğretmen fırladı.

Biz de çıktık. Öğretmenler odasının kapısına yığılıyoruz. Herkes birbirine soruyor. Duyanlar anlatıyor. Ankara'da 22 yıllık Bakanlık yapısının yandığını radyo dün gece 23.00'te söylemiş. Ahşap yapıdaki yangının elektrik kontağından çıktığı sanılırken, öğretmenler odasında Görgü: "Yaşasın bizimkiler, sonunda başardı!" diye bağırmış. Ambarcı Cafer, Askerlikçi Fuat Tekin'le Tarihçi Vahap Öztürk oradaymış. Geç olduğu için başka kimse yokmuş. Üstüne atılıp kolunu bağlamışlar. Müdüre haber vermişler. Müdür, Yazman Nusret'le gelmiş. Yönetime götürüp tutanak tutmuş. Gece bilmeden Isparta'ya haber gitmiş. Sabah emniyetin cibi gelmiş. Olanların özeti bu.

Osman Karaca'yı gördüm uzaktan. Uzun boylu olduğu için hemen seçiliyor. Yanına gittim: "Niçin hep o biçim kimseler varmış da başka yokmuş? Onların yanında niçin bağırmış yaşınsın diye? Deli miymiş?"

"Düzme olduğu belli!" diyor Osman.

Başka biri mırıldanıyor: "Görgü sarhoşmuş, çok içmiş!"

"Ne içmiş?" diye soruyor yanındaki.

"Şarap içmiş."

"Tekel şarabı mı, kaçak mı?"

"Kavaklıdere içecek değil ya, kaçak içmiş!"

"Arap saçı gibi!" diyor Avni Aytan.

"Düzmece olduğu besbellii! Tuzağa düşürdüler Sarı Görgü'yü!" diyor Osman Aykut. "Emniyet Müdürü ile Savcı enstitüde şimdi. Müdürün, öğretmenlerin anlatımlarını alıyor."

İkinci dersimiz gene Kimya. Gene Gülsüm öğretmen karahtanın başında. Bu kez ders anlatmıyor, soru soruyor. Kime soruyorsa doğru yanıt yok. "Şimdi bana soracak, sözcük çıkmayacak ağzımdan, rezil olacağım!" diye korkuyorum. Küçük çantasından not defterini çıkarıyor. Koyuyor önüne. Deftere bakıp kaldırıyor arkadaşları. Durumu iyi olmayanları seçiyor. Düzeltsinler diye olanak tanıdığı belli. "Gelecek derse hazırlanın, gene kaldıracacağım. Bugün bir acayıplık var sizde!" diyor. "Sizde yok mu?" diyeceğim, demiyorum.

Kapı vurulup açılıyor o sıra. Müdürün odacısı Mustafa dayı. Numaramı, adımlı söylüyor Gülsüm öğretmenin yüzüne: "Müdür çağırdı! Çabbuk!" diyor. Gülsüm öğretmenin gözleri gözlerimi buluyor: "Kalk!" Kitaplarım kalıyor.

Bakıyorum Osman Karaca'yla İsmail Serin'i de getirmişler. Emniyet Müdürüyle Savcı anlatım alıyor. Beşlerden, dörtlerden başkaları geliyor. Birer adım arayla Müdürün kapısı önüne diziliyoruz. Sivilin biri, "Birbirinize yaklaşımdan durun, tamam mı?" diyor. Emniyet Müdürünün yardımcısı belki.

Müdür kumlu kravatını takmış. Bu odadan çıkıp öbürüne gidiyor. Gözü yerde, sinik. Kimsenin yüzüne bakmıyor. Mustafa dayı gene gidiyor bizim sınıflardan yana. Halis Maral'ı, Cafer Barut'u getiriyor. Biraz bir ayağımın, biraz öbür ayağımın üstüne dikiliyorum. Kampana arka arkaya çalıyor. Dersler geçiyor.

Cafer Barut u alıyorlar bizden sonra geldiği halde.

Halis içerdeki sorgudan çıkıp önemli görev başarmışların yüzüyle geçiyor önümden. Tıpkı Müdür gibi yere bakıyor.

Osman Karaca karşımdaki duvarın dibinde: "İşimiz çabuk bitse de öğle haberlerini dinlesek."

"Bitecek mi işimiz? Yalnız Görgü'yle temizlenir mi Gönen? Bizi de götürürler! Kim çizdi helalara onca Orak Çekici? Bereket bizim enstitüde bayrak yırtılmadı! Bereket bizim enstitüde Komünist Manifirstorsu... Manifirsotu... Manifes... kusura bakma dilim dönmüyor, yakalanmadı!"

"Yakalanması gerekir mi? Düziçi'nden bir tek öğrencinin bayrak yırtacağını düşünüyor musun?"

"Safsın!" diyorum içimden. "Radyo Bakanlığın yandığını söyleyince, Askerlikçinin, Vahap Öztürk'ün, Ambarcı Cafer'in yanında Görgü'nün: Yaşasın bizimkiler! Sonunda başardı! diyeceğini düşünüyor musun?"

Osman Karaca açık yeşil gözlerini duvarın kireçli boşlukta gezdiriyor. Buralarda Ömer Uzgil zamanında büyük ressamların reproduksiyonları asılırdı. Zekai Yörüker indirtti. Atatürk'ün karşısına Fatih Sultan Mehmet'i astırdı.

Osman gözlerini boşlukta dolaştırmayı sürdürüyor: "Dersler gitti! Zaman geçiyor! Kaç sayfa okurduk şimdiye? Keşke elimize birer kitap alaydık!" diyor.

"Keşke Tarih'i getireydim!" diyorum ben de.

Kapı açılıyor. Yeni Müdür geleli takmaya başladığı kelebek kırıyatıyla Cafer Barut çıkıyor. Kapı kapanıp yeniden açılıyor. Numaram, adım söyleniyor. Duvarın dibindeki yerimi boşaltıp giriyorum. Yazman Nusret büyük bir Remingtonun başında. O da siyah takımlı. Siyah otomobilden indiğini gördüğüm Savcı mı, Emniyet Müdürü mü, soruyor: "Baykurt sen misin?"

"Benim."

"Baba adın?"

Söylüyorum.

"Ana adın?"

Söylüyorum.

"Kaç doğumlusun?"

Söylüyorum."

"Doğum yerin?"

Söylüyorum.

Buraya kadar aldığı yanıtları yazdırıyor. "Soruldu, iki nokta üst üste!" diyor yazmana, sert. Dönüyor bana: "Görgü Karamuz'u tanıyor musun?"

"Tanıyorum."

"Onunla aranız iyiymiş öyle mi?"

"İyidir."

"Niçin iyidir?"

"Öğretmenimdir."

Halı döşeli odanın içinde geziniyor. Zekai Yörüker yeni aldırılmış bunları. "Bütün öğretmenlerle iyi mi aran senin?"

"Enstitümüzde öğretmen öğrenci ilişkileri aile içindeki gibidir. Aram bütün öğretmenlerle iyidir hemen hemen."

"Niçin?"

"Çünkü derslerim iyidir."

"Aranın iyi olduğu öteki öğretmenleri say!"

"Hayhay. Fizik öğretmeni Nurettin Oğuz, Kimya öğretmeni Gülsüm Demirtaş, Yapı-İş öğretmeni Hasan Baştuğ, Askerlik öğretmeni Fuat Tekin, Matematik öğretmeni Hilmi Durutaş."

"Kaç aldın Resimden?" diyor birden.

"Sekiz."

"Toplumbilime de gelir miydi?"

"Gelirdi."

"Kaç verdi?"

"Dokuz."

"Askerlikten kaç aldın?"

"Dokuz."

"Tarihten?"

"On."

"Aranın iyi olmadığı öğretmen var mı?"

"Bence yok, ama."

"Ama'sı ne?"

"Beden Eğitimi öğretmenimiz biraz kızar bana."

"Neden?"

"Ağzı bozuk konuştu, dersini terk ettik beş arkadaş."

"Nasıl ağzı bozuk?"

"Arka ayaklarınızı kaldırın dedi bir gün."

"Ee ne var bunda?"

"Arka ayak, ön ayak hayvanlarda olduğundan."

"Anlaşıldı. Başka var mı aranızın bozuk olduğu?"

"Doğa Bilgisi dersine gelen Müdürümüz de kızar."

"Neden?"

"Çamurlu postallarıyla masaya çıkınca konuşmasını eleştirdim bir gün: İnin masadan dedim."

"Niçin dedin ki? Sana ne?"

"Çünkü milletin masası. Bize milliyetçilik öğüdü veriyor. Ben de yarın öğretmen olacağım. Sözümle özüm birbirini tutmazsa öğrenci önünde iyi olmaz. Aynı zamanda millet malını çamurdan korumak istedim. Müdür, otoritesini kırmak için söyledığımı düşündü. Beni arkadaşlarım arasında azarladı."

Söylediklerimi özetliyor, "Böyle söyledin değil mi?" diye evetletiyor. "Görgü seni evine çağırdı mı?"

"Hayır o çağırmadı, ben gittim."

"Niçin?"

"Toplumbilimden sorularım oluyordu. Dersten sonra soruyordum. Konuşa konuşa evine kadar varıyorduk. Bir kez içeri buyur etti. Çay kaydattı. Öğretmenlerimin en az yarısının evinde çay içtim."

"Yalnız sen mi, yoksa bütün öğrenciler mi?"

"Bütün öğrenciler değildir elbet. Enstitümüzde öğretmen öğrenci ilişkileri aile içindeki gibidir demiştim. Özellikle dersleri iyi olanlar içmiştir."

"Görgü Karamuz komünist midir?"

"Bunu ben nasıl bileceğim?"

"Derslerde komünizmden söz etti mi?"

"Öyle bir dersimiz yok."

"Sana Rusya'yı, onun komünist rejimini övdü mü? O rejim iyidir, bizde de olsun, Türkiye'yi komünist yapalım! dedi mi?"

"Demedi."

"Okuman için sana Nâzım Hikmet'in şiirlerini verdi mi?"

"Vermedi."

"Sana fotoğraf makinesi verdi mi?"

Güldüm: "Fotoğraf makinesini ödünç olarak ben isteyip aldım. İstanbul'a gidiyordu. Para verdim, bir makine getirmesini istedim. Dönüşte: Zamanım olmadı. Verdiğin parayla öyle bir makine alınır. İstersen bu kalsın dedi. Para onda, makine bende kaldı."

"Müdürünüzle Görgü arasında bir hasımlık var mıdır?"

"Bunu bilemem."

"Bileceğini sanıyorum."

"Belli bir olay, bir söz bilmiyorum, ancak tahmin edebilirim. Bunu da söylemek istemiyorum."

"Peki şimdilik bu kadar. Oku imzala."

Okur gibi yapıp imzalıyorum.

"Oku oku."

"Okudum tamam." diyorum. "Savcı ya da Emniyet Müdürü, her kim ise, Görgü'ye kurulan tuzağı sezdi!" diye bir sevinç yalayıp geçti içimi.

Son dersten çıkma kampanyası çaldı. Yemeğe gideceğiz. Osman'la buluştuk. Onun da sanısı benimki gibi. "Ama belli olmaz; Tanrılar kurban istiyorsa Görgü de biz de gideriz."

"Gidecek üç olsa... biri... benim." diye geçirdim içimden. Kurban bir olsa gene topun ağzındayım. Bunu söyledim Osman'a.

"İçinde yaşadığımız dönemin resmi siyaseti gerektiriyorsa Görgü ceza alır. Şunu demiş, bunu demiş önemli değil. Biz de harcanırız. Gerekçesi hiç önemli değil."

Okuduğu kitapları iyi özümleyen, yaşadığımız zamanı politik açıdan çözümleyen arkadaşımız olduğu için söyledikleri aklıma yattı. Kaygıyla ayrıldım yanından. Yemek mi beni yedi, ben mi yemeği yedim, bilmiyorum. Memnune ile Ahmet Acar geldi yanıma.

"Ne sordu Savcı?"

"Savcı mı, Emniyet Müdürü mü, bilmiyorum. Görgü'yle ilişkilerimizi, Müdürle arasını sordu."

Yönetime yemek gidiyor. Radyo'dan Haberler'i dinliyoruz. "22 yıllık Milli Eğitim Bakanlığı yapısının bir sabotaj sonucu yandığının belirtileri ortaya çıktı. Isparta Gönen Köy Enstitüsü Resim öğretmeni Görgü Karamuz'un dün geceki yangın habe-

rini dinleyince: Yaşasın bizimkiler! Sonunda başardılar! dediği saptandı. Resim öğretmeni çevresinde sol görüşlü olarak tanınıyor. Karamuz, güvenlik görevlilerince geniş anlatımı alınmak üzere Isparta'ya götürüldü. Enstitüde soruşturma sürüyor. Ankara'da başka sabotaj olasılıkları üzerinde duruluyor." Bir gün sonraki gazetelerin kiminde uzun, kiminde kısa haberler var. Öğretmenimizin adını kimi Karamut, kimi Karamuk yazmış. Belirtildiğine göre nişanlısıyla evlenmiş. Onunla bir enstitüye ya da liseye atanmak için uğraşıyormuş. Bakanlığa çeşitli kez dilekçe verdikten başka, kendisi gidip isteğini koğuşturmuş. Anlayış görmediği için Bakanlığa öfkelenmiş, Ankara'daki komünist eğilimli arkadaşlarıyla yangını planlamış. Ancak izni bittiği için Gönen'e dönmüş, planı arkadaşları uygulamış.

Haberi dinlerken içkili olduğunu yalnızca *Ulus* belirtiyor. Gazetelerde Görgü'nün adı, yanlış yazılan soyadıyla birlikte geçti durdu. Gazeteler kendisinin ulusal duyguları kırııcı tutum ve davranışından dolayı yargılanacağını yazdı. Duruşması başladı sonra. Her duruşma sonunda birkaç yeni ayrıntı çıkıyor: "Benim çocukluğum Romanya'da sol görüşlerin serpildiği ortamda geçti. Bu yüzden komünizme sempati duydum. Ancak propaganda yapmadım Bakanlık yangınıyla ilişkim yoktur. Suçlamaları reddederim."

Zekai Yörüker'in ağız kulaklarına varıyor. Osman Karaca, "Sıçtım ağızlarına!" dediğini haber almış.

Savcıyla Emniyet Müdürü Gönen'e üç gün gelip gitti. Pek çok öğrenciyi, öğretmeni sorguya çektiler. Sonra bir daha gelmediler. Öğrencilerden kimseyi götürmediler.

Görgü'nün Ağır Ceza'da yargılandığını duyuyor ama sesimizi çıkaramıyoruz.

Duruşmasının olduğu bir gün Fuat Tekin'le Vahap Öztürk Isparta'ya tanıklığa gitmiş. Bundan da sonra haberimiz oldu. Eskiden ara sıra biz öğrenciler Isparta'ya inerdik. Yeni Müdür gelir gelmez postacılık görevim alındı. Osman Karaca'yla, kimseye duyurmadan, Atabey'e gidiyoruz diye gitsek görüşebilir miyiz acaba?

Tarih'i alıp kıra gidiyor, biraz okuyup dönüyorum. İçti tika basa "bilgi" dolu bu kitabı elimden bırakmadan okumalıyım.

Şiir defterlerimin, *Taranta Babu'ya Mektuplar'ın*, *Portreler'in*, *Gece Gelen Telgraf'ın*, *Şeyh Bedreddin Destanı'nın* hatılda rahatları şimdilik iyi. Zekai Yörüker, "Kurtuldum sanma!" diyerek bakıyor gözüme. Bir sınav yaptı dersinden. Altı verdi. Sonra kanaat notu ile doldurdu cetvelleri. Halis'in 8, benim 5. "Kurtuldum sanma! Bir gün düreceğim defterini! Ben burada müdürken seni öğretmen yapmaam!"

Ben de "Elindeyse yapmaa!" diyorum içimden.



Deli Coğrafyacı



Enstitüye o da yeni gelenlerden.

Öğrenciler arasında adı “Deli Coğrafyacı”. Çünkü kendisi öyle diyor. Sağı solu belirsiz bir insan. Ağzı Bedenci Kadri Bey’inki kadar olmasa da bozuk. Bir gün Müdüre: “Görgü’nün başını yedin, benimkini yiyemezsin!” demiş. Bırakıp çıkmış toplantıyı. Bir hafta sonra beni çağırdı. Güllüğün altında iki gözlü bir barakada oturuyor. Konuşa konuşa yürüdük. “Gel çıkalım!” dedi. Yalnız oturuyor. Bekâr mı, evli mi, bilmiyorum.

“Baykurt evladım, bu Müdürün yaptıkları çok olmadı mı? Katlandığımız yetmez mi? Onu Bakanlığa şikâyet edeceğiz. Artık yeter! demenin zamanı geldi. Bütün rezilliklerini saptadım. Ben söyleyeceğim, sen güzel bir dille yazacaksın. Altında imza benim olacak. Pul yapışılıp postalayacağız Görgü’nün başını yiyen hıyara bak! Öğretmenler toplantısında ben despotum diyor. Yalnız kendisi milliyetçi, kendisi yurtsever! Padişah resimlerinin dairelere asılmasını yasaklayan maddeyi çiğniyor. Fatih Sultan Mehmet’i ben de severim ama madem hakkında madde var, asamaz! Kızını hiçbir niteliği olmadığı halde öğretmenliğe geçiremez. Geldi geleli hazineden aylık ödetiyor. Enstitü kumaşından giysi diktirdi. Burası babasının çiftliği mi? Bunları 1, 2, 3 diye sıralayacağız. Dediğim gibi imzayı ben atarım. Bakanlıktan hemen müfettiş gelir. Uzaklaştırırlar deliyi. Müdürlüğü kim yitirdi de sen buldun ulan serseri?”

Önüme beş altı mektup kâğıdı koydu: “Haydi, aklımıza gelenleri 1, 2, 3 diye not edelim. Sonra uygun sırayla yazarız. Sen başla, ben kendimize bir çay yapayım.”

Böyle bir öneri beklemiyordum. Hemen bir yanıt bulamadım. Düşünmeye de zaman bırakmıyor.

"Kusura bakmayın öğretmenim, etüt saati yaklaştı. Benim gitmem gerekir. Ajanların gözü üstümde. Bakarlar yokum, gizli bir işe koyuldum sanırlar. İzin verin gideyim. Hem de beni bu işe karıştırmayın. Siz benden iyi yazarsınız."

Herhalde benden böyle bir çekinme beklemiyordu:

"Hay Allah! Ne yapsak acaba? Bileydim nöbetçi öğretmene söyler, sana izin alırdım. Senin anlatımın güzel diye düşündüm. Benimki nedense düzgün değil. Öfkeyle ayarını kaçırırım diye korkuyorum. Onun için birlikte yazalım. Önce bir karalama yaparız. Sonra düzeltir, temize çekeriz. Karalamayı burada gözünün önünde yakarım. Sana bir sakınca yok bundan. Sakınca varsa bana. Defolup gitsin, Gönen kurtulsun, biz de kurtulalım. Açıkça ben despotum, diyor! Ulan deli, Sultan Hamit demedi bu sözü, sen nasıl dersin?"

Kalktım ayağa: "İzninizle."

'Peki bugün git, etüde yetiş. Yarın izin alalım. Biraz ders notu yazacağız derim izin alırken. Ya da biliyor musun, ben bir oyun yazdım, onu temize çekeceğiz derim. Müdür için dilekçe yazdığımızı kimse bilmez."

Ayrılırken sordum: "Ne zaman yazmıştınız oyunu?"

"Oluyor bir yedi yıl."

"Neydi adı?"

İlgilendiğimi görünce sevindi: Harmandalı Efe!

"Onu bir gün gerçekten Temize çekelim! dedim

"Ama önce dilekçe! Bir despotun hesabını görmeden bir şey yazmak yok. Harmandalı Efe yaptı görevini, geldi geçti. Şimdi sıra bizde. Biliyor musun, zulüm haram kılınmıştır. Zulme baş eğmek günah sayılmıştır. Hayvanlar hayvanken zulme baş eğmiyor. Biz insanken mi eğeceğiz? Yazıp yollayalım, gösterelim insan olduğumuzu!"

"Bakanlık da aynı kafada; bilmem dilekçenin yararı olur mu?" demek geçti içimden. Ama hem öğretmenimin neşesi kırılmasın hem de "Yararı olmasa bile yazalım gitsin, bundan sonraki dilekçelere basamak olur!" diye düşündüm.

"Hoşça kalın öğretmenim."

"Güle güle Baykurt evladım!"

Yeller güzel Tınaz'ın başından aşağı ılık ılık esiyor. Gönen'de her yer ay ışığına batmış. Güllüklere sessizlik egemen. Coğrafya öğretmenimizi bırakıp geldiğim iyi olmuş. Birinci etütte Müdür geldi gene. Ne yapıyoruz ne okuyoruz? denetleyip gitti. Hâlâ "Bir pundunu mutlaka bulacağım senin!" diyor.

"Kim kimin pundunu bulacak göreceksin!" diyorum ben de. Harmandalı Efe'den haberin var mı? Ben bir şey yapamasam onlar okuyacak senin çarkına; göreceksin."



Isparta Yolculuğu



Saçaklardan buz çivileri düşüyor. Dallardan damlalar şıp şıp aşağı. Bahar bir yerlerden başını uzatmış bakıyor. Ama kış büsbütün geçmiş değil. Deli Coğrafyacının Harmandalı Efe oyununu temize çekiyoruz güya. "Yazma yeteneğim güçlü olduğu için" ben ağzını yüzünü topluyorum. Akşam etütlerinde nöbetçi öğretmenlerden bu amaçla izin alıyor.

Günün sonu. Evine varıyoruz. Bakanlığa gidecek dilekçeyi yazmaya çalışıyoruz. Onun beni, bir öğrencisini "yazma yeteneği güçlü" olarak görmesi, yaşamsal bir girişimde kişiliğime güvenmesi gururumu okşuyor. Bir yandan da üzülüyorum. Dilekçe filan derken derslere hazırlanmaktan kalıyorum.

Hem de korkuyorum: Müdür etütleri denetliyor. Bir akşam bakacak yokum, "Tamam, bir kez kıstırdım!" diyecek. "Nerede?" diye soracak.

"İzinli efendim."

"Nasıl izinli, kim verdi?"

"Nöbetçi öğretmen Yusuf Bey verdi. Coğrafyacı Muzaffer Beyle Harmandalı Efe'yi temize çekiyor."

Coğrafyacı'ya zil olduğundan, şıp kuşkulananacak. Büsbütün takacak bana. Kaygılarımı söylüyorum kendisine. "Canım, olup olacağı üç günlük iş! Bütün yıl yazacak değiliz!"

Saptadığımız maddelere göre yazmaya başlıyoruz. Daha önce hiç bu tür dilekçe yazmış değilim. Belirli bir kalıbı var belki. "O yanlarını bana bırak!" diyor. "Bakanlık Yüce Katına: Maruzatımdır deriz. Sağ üste bir tarih attık mı tamam. En altına benim adım, adresim. Gönen Köy Enstitüsü Coğrafya öğretmeni. Sakın Deli Coğrafyacı deme! Bakanlığa gidecek dilekçeye öyle denmez. Üstü altı tamam. Sen ara yerleri doldur!"

Harıl harıl yazıyorum. O çay yapıyor, yemek hazırlıyor. Daha önce Kayseri’de çalıştığından pastırma, sucuğa alışmış. Bir akşam sucuklu, bir akşam pastırmalı yumurta yapıyor. Üstüne Aydın’ın “elleme” incirlerinden yiyoruz. Elleme tabağı ortada duruyor.

“Bu cumartesi de çalışırdık seninle ama Isparta’ya gideceğim. İstersen sana anahtarı bırakayım, gel yalnız çalış. Nasıl olsa yazacaklarımızın ana çizgileri belli. İş, şimdi bunları geniş geniş yazmakta. Amaç Bakanlığı, bu Müdürün ciğeri beş para etmez biri olduğuna inandırmak. Bu amaçla istediğini yaz. Ama yalan olmasın. Çünkü müfettiş gelip yazdıklarımızı araştırarak. Müfettiş araştırmasa bile ben yalanı sevmem. Yalan söyleyerek onu buradan attıracaksak attırmayalım.”

“Isparta’ya...” diyorum usulca. “Ben de gitmek istiyorum. Postacıyken ara sıra kitapçılara bakardım. Ucuzlarından kitap alırdım. Biraz gezerdim. Gene bir gitmek isterim.”

“Olur hayhay! Birlikte gideriz,” diyor. Aynı zamanda evinin üstüne konuk gelmişim gibi sürekli beni ağırlamak istiyor: “Şu kutunun içinde üzüm var. Çıkarayım biraz ye; zihne açıklık verir.”

Gazocağına yeniden çay suyu koyuyor.

“Isparta’da ben de gezeceğim gerçekte. Birlikte gezeriz. Hammama, berbere gideceğim. Bir de alırlarsa Görgü’nün görüşüne varacağım. Fakat bu aramızda kalsın. Kötü dönemin siyaseti gereği, orada haksız yere yatıyor. Kendisine diyeyim, beni tanık göstersiz. Askerlikçi Fuat, Müdürün adamı, Tarihçi Vahap da öyle. Beni göstersiz, gerçeği anlatayım.”

“Cezaevinde yatan öğretmenimi görmeye sizinle ben de gelirim!” demiyorum. “Yolda söylerim.” İçime büyük sevinç doluyor. Görgü öğretmene, orada yalnız olmadığını, unutulmaya bırakılmadığını belirtmiş olurum. Açıkça söylerim: “Karıncanın kardeşi var; gerekirse pek çok öğrencin gelir senin için doğruyu söyleriz!”

Deli Coğrafyacı, cezaevinde Görgü’nün görüşüne varacak kadar vefalı. Hem de yürekli biri olarak gözümde büyüdü. “Aman, bana da komünist derler, sakınayım, çekineyim!” demiyor. Dilekçenin altı sayfalık ilk karalamasını o akşam bitir-

riyorum. "Fazla olmasın, okumazlar!" diyor. "Şöyle bir elden geçirelim. Fazlalık varsa atalım, eksik varsa ekleyelim. Belki en başa: Dilekçemi biraz uzun yazıyorum, çünkü anlatacağım rezillik büyük, diye bir giriş cümlesi yazarız. Ondan sonra makineyle temize çekersin. Ambarcı Cafer eskilerden birini verecek. Isparta'dan yeni şerit alacağım. Her şey mis gibi olacak göreceksin. Ama yeniden rica ederim, benim Görgü'nün görüşüne varacağımı kimseye söyleme. Çenesi düşüklüğü sevmem. Gereksiz kahramanlık tasa getirir. Sen kitapçıları gezerken ben uğrarım."

Arkadaşlar ikinci etütten çıkası oldu. İzin istiyorum. Uçar gibi yürüyorum güllüklerden yukarı. Bu gece gökyüzü yüksek, çok yüksek. Yıldızları tek tek say. En ortada Başaran'ın şiirindeki gibi yusuvarlak bir "harmanay". Güllükler güne eğimli topraklara serilmiş. Bugün yarın gül fidanları dibinde yeşil otlar uç verir. Gene de hava soğuk. Yerler çıtır çıtır. Toprak bir donayım, bir öyle çözükle durayım diyor. Üç gün sonra Görgü öğretmen cezaevine atılalı ay dolacak. Belki hâlâ sorguya çekiliyor: "Söyle 22 yıllık Bakanlığı niçin yaktın? Söyle kimlerle birliksin?"

Günler, geceler boyu sorguya çekip söyletmek için tırnaklarını söküyorlar. Sorgu bitti, okuyacak bir şeyler bekliyor. Belki en iyi iş, çevirisi yarım kalmış Beethoven'i götürmek evinden. Ama...

Birden harp ediyor yüreğim. Muzaffer Beye söyleyeyim, Görgü'nün görüşüne varacağını sakın Nurettin Oğuz'a söylemesin! Aksi gibi "Yarın buluşmayalım," dedik. Tüüh; nasıl fırsat bulup söylerim?

Her sabah büyük alanda toplanmıyoruz artık. Hep birlikte türkü söylemiyor, oyun oynamıyoruz. Kalkan, yüzünü gözünü ovuştura ovuştura etüde koşuyor. Açıp ders kitaplarımızı okuyoruz. Özgür okumalar temelli kalktı. Sonra kahvaltı, sonra ders. Tarım gene var ama tahta başında. Karatahtalar yeşile boyandı. Teknik sanatlar gene var ama durmadan "temrin" yapıyoruz. "İş" yok artık. Üç ay yapıcılık, üç ay marangozluk, üç ay demircilik görüyoruz. Hepsinden birer parça, birer parça.

Yapıbaşıımız emektar Hasan Başıuğ. "Temrin olarak birer kapı kemeri yapın," diyor. Yalnız kapı kemeri. Üstüne duvarların, katların yükü gelmeyecek. Kapılar çat çat çarpmayacak. Yaptığımız yaşama yaramayacak. 10 üzerinden 5, ya da 6 aldık mı, yıkılacak. Tuğla ayıklanacak. Kkalıp sökülecek. Bunlar yerli yerine istiflenecek. Yarın öteki kümeler aynısını yapacak. 17-18 yaşındaki genç insanların emeği ziyan olacak, bari gereçler ziyan olmasın. Öğretmenimiz Hasan Başıuğ istifletiyor hepsini. O sessiz, o bildiği işin binde biri kadar söz bilmeyen adam, öfkelerden bir susku şimdi. Notlarımızı verdikten sonra "Yıkın!" derken başını eğiyor.

Demircilik de öyle. Ahmet Özalay öğretmen dört köşe demir çubuktan 12 santim kesip veriyor elimize: "Köşeleri sileceksiniz. Ama önce teknik resmini çiziz. Kesitini gösterin." Çizip gösteriyoruz. "İşte mengeneler, işte törpüler. Başlayın!" Başlıyoruz. Törpüle ha törpüle! Üst üste iki saat yetmiyor. Bitirince götürüp önünde sıraya giriyoruz. On üzerinden geçerli notumuzu alıyoruz. Öğretmenin ayak ucunda bir sandık. Kalemikle yerdeki sandığı gösteriyor: "Atın!" Bunlar ne işe yarar? Sormuyoruz. O da söylemiyor. Atın dedi, atıyoruz.

Kimi zaman, "Bu yaptıklarımız temrin değil mi öğretmenim?" diyoruz saf saf. İçinin öfkesini bastırmaya çalışıyor: "Evet temrin!"

Çok çatılara kanca demiri, çok kapılara menteşe, çok kerseilere yiv yapmış, çok arabalara teker geçirmiş, çok dingil düzeltmiş öğrenciler, köşelerini sildikleri kısa demirleri sandığa dolduruyor.

Ertesi derste ne yapacağız? Programda yazılı. Öğretmen bu kez yuvarlak parçalar dağıtıyor. "Teknik resmini çizelim önce!" diyor. "Sonra bunu da dört köşe demir biçimine getireceğiz. Yuvarlağın içinden çıkacak dörtgeni kesitte gösterelim. Dört kenarı eşit olanlara kare diyorduk değil mi? Çizelim karemizi. Karenin dışında kalan bölümler silinecek. İşte mengeneler. İşte törpüler. Başlayın." İki saatte bitmiyor. Başka bir gün gelip iki saat daha törpölüyoruz. Gene ellerimi/, su topluyor. Törpüle ha törpüle! Sonra geçerli notlarımızı alıyoruz. Gene kalemikle ayak ucundaki sandığı gösteriyor. Nasıl utandığı titrek sesinden belli.

"Bu programları Ankara mı gönderiyor öğretmenim?"

"Evet. Ankara!" diyor.

"Bakanlık mı gönderiyor?"

"Evet. Bakanlık."

"Yanan Bakanlık mı?"

"Hayır yenisi."

"Yeni Bakanımız Reşat Şemsettin Sirer mi?"

"Evet o!"

"Başbakan da Recep Peker?"

"Evet. Gazeteler yakında düşeceğini yazıyor."

"Cumhurbaşkanı İsmet İnönü gene?"

"Evet."

"Temrinler bu dönemde oluyor değil mi öğretmenim?"

"Evet."

İnönü'nün duvara asılı resmi, resmin altındaki sözü duruyor. Resme bakan, sözü okuyan yok. Kitaplıktan herkes istediği kitabı alırdı. Sabahları özgür okuma yaparken öğretmenler arada gezinirdi. Bilmediğimiz sözcükleri sorardık. Şimdi denetime geliyorlar. Özgür okuma bitince öğrenci öğretmen kahvaltıya giderdik. Enstitü başkanı bir taburenin üstüne çıkıp "Yarasın arkadaşlar!" derdi. Birlikte bağıırdık: "Sağooo!"

O zaman çaylar, çorbalar, yedişere kadar inen zeytinler, kibrit kutusundan küçük peynirler, kimi zaman bayat yumurtalar daha mı tatlıydı? Şimdi aynı çaylar, çorbalar tat vermiyor. Öğretmenler artık bir dersinin, bir de nöbetinin olduğu saatte geliyor. Bunlar dışında yüzlerini görmek, bir şey sormak zor.

Deli Coğrafyacının 2/C'lere dersi olduğunu öğreniyorum. Gidip kapıda durayım. Söyleyip kendi dersime koşayım. Bir dakika önce geliyor. "Öğretmenim, gideceğinizi Fizikçi'ye söylemeyin, Görgü'ye düşmandır o!" diyorum. Böyle açık söylüyorum. Çok büyük değil ama büyük işin parçası olan önemli bir görevi yerine getirmiş gibi heyecanlıyım. "Bir çivi bir nal kurtarır, bir nal bir at, bir at bir yiğit, o yiğit de bir vatan kurtarır!" diyorum içimden; öyle bir görev. "Anlamadım! Yoksa Fizikçi de mi gelecek Isparta'ya?"

"Sonra anlarsınız. Görgü'ye düşman olduğunu iyi biliyorum. Görüşüne varacağınızı söylemeyin!"

“Görgü’nün görüşüne varmak için ondan izin alacak değilim. Niçin söylüyorsun bunu?”

“Harmandalı Efe’yi temize çekerken açıklarım. İyi dersler!”

“Dur yahu! Harmandalı Efe diye bir oyun yok! Yazmaya niyet ettim ama yazmadım! Bugün, yarın derken kaldı! Onu öyle söz olsun diye söyledim!” diyor ardından.

“Öğretmenlerimiz içinde çok saflar var!” diye düşünerek koştum. Ahmet Acar’a Coğrafyacı’yı görüp geleceğimi söylemiştim, yok yazmamış.



İşte cumartesi. Isparta’ya yolculuk günümüz. Öğleyin bayrak töreninden sonra yemeğe gitmedik. Yürüdük Coğrafyacı Muzaffer Beyle aşağı. Bir kesekâğıdına yarım somun ile sucuk, pastırma, incirden oluşan kumanyamızı doldurdu, 14.00’te Kırıkçayır’a incek enstitü kamyonuna yetiştik.

Önde, şoför yerinin sağında Müdürün eşi, kızı oturuyor. Elinde eski bir deri çantayla Yapıbaşı Hasan Baştuğ’la Türkçe öğretmeni Yusuf Öngüç de bindi. Yukarda Keçiborlu’ya gidecek arkadaşların arasında Motorcu Fethi Usta dikiliyor.

Yusuf Öngüç Burdur’a. Hasan Baştuğ Isparta’ya gidecek. Baştuğ’un eşi söylenirmiş: “Bunca yıldır Gönen’deyiz. Küçük bir Isparta halısı almadık! Bakarsın yarın başka yere veriliriz. Git bir bak.” Bunun için yola düşmüş.

Coğrafyacı gürledi: “Desene aramızda senin gibi kapitalistler de var! Yahu Isparta halısına para mı yeter?”

“Üç kuruş koyduk köşeye! Ama hepsini haliya verecek değiliz! Çok pahalıysa almam. Hanımın hatırı hoş olsun. Bakacağım. Uygunsa alırım. Halıların pahalı olduğunu biliyorum.”

“Fethi Usta kardeşim, sen nereye kısmet olursa?”

“Ben de Isparta’ya! Bizim akraba haber yollamış.”

“Eh, hepimize iyi yolculuklar!”

“İyi yolculuklar; güle güle.”

Emektar kamyonumuz, küçük Gönen ovasını geçip Kırıkçayır’a yaklaşırken Baştuğ öğretmen sordu: “Sen de Burdur’a mı, Baykurt?”

"Hayır öğretmenim, Isparta'ya. Devlet Hastanesine bir köylümüz, yatmış. Onu yoklayacağım."

Deli Coğrafyacı ekledi: "Hem de kitapçıları dolaşacak, bulursa birkaç şiir kitabı alacak."

"Baykurt övüncümüz! Onun kadar yeteneğim olsa ben kazancımın tümünü kitaba yatırırım!" diyor Baştuğ. İki yıl önce Gönen kırlarında aşıladığımız ahlatlara bakıyor dalgın dalgın. "Tarihteki gibi günümüzde de şairlerin değeri bilinmiyor gerçi! Şairleri körpe çiçekken yemek istiyor yönetimler. Ama değerlerini bilen bilir. Şairler öldükten sonra da yaşar. Ömrü zindanda, sürgünde geçen Namık Kemal bütün kitaplarda bugün, öyle değil mi Yusuf Öngüç?"

Birden zınk durdu Fargo.

"Bu herif fren yapmayı bilmiyor!" dedi Coğrafyacı.

Yusuf Öngüç, Yapı öğretmenin sorusunu ancak yere indikten sonra yanıtıyor: "Bana kalırsa şair dediğin Yahya Kemal gibi olacak! Siyasete hiç karışmayacak! O zaman ne zindan ne sürgün! Milletvekili ol, salla başını, al maaşını!"

Deli Coğrafyacı kızdı birden: "O zaman devletten aylık, üç yılda bir şiir! Yahu ömrü boyu tek kitap çıkarmadı senin Yahya Kemal! Senin Yahya Kemal'in toplum için bir tek dize yazmadı!"

"Neden benim Yahya Kemal'im oluyor? Devletimizin büyük şairini neden bana bağlıyorsun? Gerçi o şiirlerini, eşsiz titizliği yüzünden kitap yapmıyor. Sürekli değiştiriyor. Tek sözcükle on yıl kuyumcu gibi uğraşiyor. Yahya Kemal öyle şair."

"Kabız, kabız!" dedi Coğrafyacı.

Müdürün kızına bakıyorum. Enstitüye geleli birkaç kilo daha almış. Öteki öğretmenler saygılıca selamlıyor ana kızı.

"Hem de devletin Yahya Kemal'i çok şişman değil mi Yusuf Öngüç? O kadar ensenin, göbeğin ne gereği var?"

Yusuf Öngüç kızdı: "Hay senin Yahya Kemal'ine yahu! Bugün de bunu taktın kafana? Ben kendisinin büyük sanatçı olduğunu, sözcüklerle kuyumcu gibi uğraştığını anlattım, sen bana şişman olduğunu söylüyorsun! Şişmanlık ayıp mı? Yoksa suç mu? İştahı var, yiyor. Onun kadar yesek biz de şişmanlarız. İştah yok, yiyemiyoruz."

“Türk köylüsü içinde bir tek şişman kadın ya da erkek gördün mü Yusuf Öngüç? Dava olanak davası. İştah var, yiyecek de var!”

“Şişmanlık konusunda bu kadar durmayın, alınıyorum!” dedi Baştuğ. Kendisi biraz kilolu.

Baladız’a gidecek bir arkadaşın elinde mandolin var.

“Bir türkü çal Mahmut, dinleyelim; tartışma bilsin!”

“Hem de kulaklarımızın pası silinsin!”

Arkadaş sanki böyle bir istek bekliyormuş, nazlanmadı:

*Hay koca Şişman oğlu
Severdi Gülizar’ı
Sarı sandala benzer
Yeşil sandala benzer
Şişinanoğlun’ mezarı*

*Şişmanoğlun’ vurdular
Kayalara sardılar
Daha canı çıkmadan
Daha canı çıkmadan
Salına bağladılar*

“İşte böyle; türkümüz de şişmanlık üstüne!”

“Ama çok güzel; bravo!”

“Güzel çalıyor Mahmut Şahin!”

Yeniden, “Bravo!” çekti Coğrafyacı.

Isparta yanına gidecek tren görüldü. Bu kez gecikmeli değil. Bu Kulönü istasyonuna varınca, Isparta’dan geleceğe yol açılacak. Baladız, Burdur yönüne gidecekler bekleyecek. Binip el salladık. Biletçi geldi. Baştuğ öğretmen benimkini ödemek istedi. Coğrafyacı, “Olmaaaz!” diye diretti, kendi ödedi. Baştuğ öğretmen biletçinin elinden parayı aldı, Coğrafyacıya geri verdi: “Giderken ben, gelirken sen Muzaffercim! Baykurt övüncümüz.”

Müdürün karısı, kızı, başka bölmede yer buldu.

Fethi Usta bizim bölmede sessiz oturuyor: “Bu kadar sevenin olunca sana karada ölüm yok Baykurt Efendi! Isparta’ya varınca yemekler de benden.”

Baştuğ: "Yatak parasını da ben ödemek isterdim ama enst-tünün evi var değil mi?"

"Var diye duyuyorum."

Bu derece iyi yürekli Baştuğ'un yanında bile Görgü'nün görüşüne varacağımı söyleyemedim. Trende aynı bölmede gidiyoruz. Isparta'da nasıl ayrılacağız? Zorunlu olarak has-taneye gideceğim. Dikkat ediyorum, onca yakınlık duyarak çeşitli konularda konuşuyorlar ama Coğrafyacı da Görgü'nün görüşüne varmaktan söz etmiyor. Sanıldığı kadar deli ya da saf değil.

Isparta'nın o zamanki istasyonu büyük görünürdü gözüme. "İzninizle; ben yürüyeceğim," dedim.

"Atlayalım bir faytona, çarşıya birlikte çıkalım!"

"Faytona binecek kadar yok, yürüyelim."

"Valla yürünecek yerde yürürüz de, bin yılın başı, bir şehre gelmişiz binelim faytona, zevk olur."

Fethi Usta el sallayıp ayrıldı. Biz faytona bindik. Onlar ikisi arkaya koltuk bölümüne, ben öne oturayım dedim. Sıgmadılar. Baştuğ öne geçti, Coğrafyacının yanına beni yerleştirdi. Çarşı-ya gelince ayrılmaya razı olduk. Hasan Baştuğ halıcılara gitti. Coğrafyacı, "Kitaplara seninle ben de bakayım," dedi, ekledi: "Hay Allah, şu Hasan Bey çok iyi adam, ama güvenemem ki! Arkadaş bırak peşimi, ben Görgü'ye varacağım diyemem ki! Neyse gitti şükür!"

Tam sırasıydı: "Sizinle birlikte ben de gelebilir miyim Görgü öğretmene? Çok istiyorum," deyiverdim.

"İyi olur tabii! İkimiz gideriz. Ancak kitapçılar yalnız bugün açık olur. Bugün onları gez, Görgü'ye yarın varırsın."

"Yarın görüş var mıdır?"

"Görüşler asıl pazar günü olmaz mı?"

"Bilmem! Sormak gerekir."

"Sorarız. Benim gerçekte başka işim yok. Tek işim Görgü! Bir de yeni şerit alacağım, o kadar. Haydi sen kitapçıları do-laş. Ben cezaevini sorayım. İki saat sonra kitapçada buluşalım. İkisinden birinde olursun. Üçüncüsü yok. Paran var mı?" diye sordu ayrılırken.

"Var! Çok param var; maaşı yeni aldım!" dedim; ayrıldık.

Canımın istediği üç kitabı alabilirim. Akşam enstitünün evinde yatarım. Hem de Meliha'yı bir daha görürüm.

Kitapçı, "Ben seni bir yerden tanıyorum, bir yerden tanıyorum ama nereden?" der gibi baktı yüzüme. Sonra boş verdi.

"Yeni kitaplara bakacağım biraz," dedim.

"Az bak, çok bak, buyur," dedi.

Tanesi 25'er kuruşa Halikarnas Balıkçısı'nın çevirilerine rastlıyorum gene. Onlardan başka *Aganta Burina Burinata* var. Orhan Veli'nin *Vazgeçemediğim'i*, *Destan Gibi'si* var; alsam mı, almasam mı? Oktay Rifat'ın *Güzelleme'si*, Rifat Ilgaz'ın *Yarenlik'i*, Sait Faik'in *Medarı Maişet Motoru*. Nâzım Hikmet'ten bir tane yok! Hiçbir kitapçı Bursa'da yatanın kitabını basmıyor. Eskiler de bitmiş, bulunmuyor. Ah Ankara! Stefan Zweig'ın *Tarihte Yıldızın Parladığı Anlar'ı*, Hüseyin Rahmi'nin *Dirilen İskelet'i*, Reşat Nuri'nin *Miskinler Tekkesi* çıkmış. Aaah miskin Ankara!

Birden Sabahattin Ali'nin *Sırça Köşk'ü* çarpmasın mı gözüme! Belki dün, belki önceki gün çıktı. Mim Uykusuz'un çizdiği kapak içinde Remzi Kitabevi yayını. Ayırdım hemen.

Bir de antoloji gördüm: Kurtuluştan Sonrakiler Hazırlayan: Orhan Burhan. İçinde Nâzım'ın şiirleri var. Ötekileri düşünürüm ama bu ikisini mutlaka almalıyım. Hele önce bir ayırayım. Hele biraz da dergilere bakayım. Büyük Doğu'da Öner-Yücel Davası işleniyor. Görgü öğretmeni ele almışlar mı diye karıştırdım. Gözüme çarpmadı. Marx'ın, Lenin'in kanı bozuk Yahudiler olduğunu yazıyor. "Para verip almaya değmez!" dedim. Ayırdığım kitapların parasını bir daha topladım. Yetiyor ama Görgü öğretmene de bir şey alırım. Elim boş mu varacağım?

Tam *Yıldızın Parladığı Anlar'ı* bırakmak üzereydim, "Getir getir!" dedi kitapçı. "Sana biraz indirim yapayım."

Yavaş yavaş yürüdüm, tezgâhın önüne koydum elimdekileri. Dokuz liradan fazla tuttu.

"Meraklı birine benziyorsun, 7.50 ver yeter!"

Bu ne iyi bir indirim! Ödedim parayı.

Sordu: "Paket yapayım mı?"

"İyi olur, lütfen."

Paketi aldım çıkıyorum, Coğrafyacı göründü. "Müjde, bugünkü görüş bitmiş, yarınki 10.00'da başlıyor. Görgü'ye yiye-

cek bir şeyler alırız, ama okumak için de alalım. Sen neler aldın?"

Sırça Köşk dışındakilerin hepsini söyledim.

Kitapçı söze girdi: "İyi kitaplar aldı; çok meraklı!"

"Şair be! Zehir gibi şiirler yazıyor!"

Kitapçı kocaman açılmış gözlerle bakıyor ya da bana öyle geliyor; nasıl da ayırdına varmadı bu derece iyi kitaplar alan müşterisinin önemli şair olduğunun? Epey indirim yapmıştı. Görgü'ye *Kurtuluştan Sonrakiler* ile *Yıldızın Parladığı Anlar*'ı aldık Coğrafyacıyla. Bunların parasını indirimsiz ödedik.

Hükümet konağının ardındaki parka gittik. Bir banka oturduk. Bir delikanlı elinde zembille limonata gezdiriyor.

"Has mı, yoksa limontuzundan mı limonatan?"

Delikanlı süzdü öğretmenimi: "Şimdi has ne kaldı bey?"

"Bize iki çay getir! Onlar da boya değildir herhal."

Konağın ardındaki Atatürk büstü yazılarının yanlışıları öyle duruyor. Büstü saklamış gibi getirip arkaya koymuşlar. Hey gidi Isparta! "Baştuğ öğretmen görünmedi bir daha!" dedim.

"Baştuğ öğretmen halıları yeniden dokutuyor! Gelse de yemeği birlikle yesek. Burada iyi doyumevi yoktur. En iyisi biz Orduevine gidelim."

"Bizi alırlar mı?"

"Hikmet binbaşı var bizim Çineli, konuk olarak gireriz."

"Bana izin verin, karnımı küçük bir doyumevinde doyurayım. Sonra gidip enstitünün konukevinde yatarım. Yarın saat tam 9.30'da cezaevi kapısına gelirim."

"Yemeği birlikte yer, enstitünün konukevine birlikte gideriz. Gel Orduevinde doyuralım karnımızı. Şair adam biraz gözlem yapmalı. Toplumun her kesimini tanımalı. Böyle bir fırsat kaçırılmaz."

Elimizdeki kitapları ne yapacağız? Yemeklerin parasını da o verecek, kendisine bir karşılık yapamayacağım. Ağırılık olmak istemiyorum. İçimden geçenleri söyledim.

"Dediklerin önemli değil! Kitapları vestiyere veririz. Kapalı, mis gibi paketler. Para ödemeye gelince; sanımca onun da önemi yok. Orduevinde hem iyi hem ucuzdur yemekler. Hatta bakarsın Çineli hemşerimiz bana da verdirmez; yürü."

Yürüdük. Orduevinde yüksek tavanlı, geniş bir salona girdik. Hikmet binbaşının adını verdi öğretmenimiz. Eri, teğmeni buyur buyura başladı. Az sonra binbaşı geldi.

"Hikmetçiğim, hem hatırını soralım, hem bir yemek yiyelim diye uğradık. Nasılsın bakalım?"

"Buyurun hemşerim! Hoş geldiniz, buyurun!"

"Hoş bulduk! Önce sizi tanıştırayım. Öğrencim Baykurt."

"Memnun oldum. Sizi şöyle onur köşemize alayım."

"Generalinize yakın olmayalım. Öğrencim sıkılgandır."

"Ben de sıkılganımdır gerçekte, buyurun!"

Hikmet Binbaşının gösterdiği yere oturduk.

"Eh Hikmetçiğim, sıkılganlığın bu kadar, bir de sıkılmazgan olsan nasıl olacaktın?" Birer kahkaha patlattılar. Yemek salonu cınladı. Hikmet binbaşı, "Yahu Muzafferciğim, koyduğum gibi duruyorsun!" deyip bir kahkaha daha patlattı. Coğrafyacı ona da güldü.

Pencerelerin kadife perdeleri, beyaz tülleri yere kadar iniyor. Kristal avizelerden dökülen ışıklar, kiminin saçsız başında, kiminin yuvarlak yanağında parlamalar yapıyor. Saçları kısa kesik erler beyaz üniforma içinde, bu masadan o masaya koşuyor. Porselen tabaklarda pirzola, bonfile, biftek, köfte, her tür-lüsünden salatalar. Çoğu baylı bayanlı. Çoğunun önünde rakı. Doyum veren bir akşam yemeği sürüyor. Coğrafyacı, "Savaşa girmedim ordumuz! Şükür çoğaldı generallerimiz!" dedi.

"Sağol hemşerim, çoğaldık! Sirkede kurt yaşar gibi yaşıyoruz devlet millet sayesinde! Halk, İsmet İnönü kendisi de subaylıktan gelme diye bizim iyi bakıldığımızı sanır karşıdan. Göründüğü gibi değildir. Dikkat edersen, yavaş yavaş bodrum katlara doğru iniyoruz kira sektöründe."

"Bir yiğin, bin dua edin! Siz de durumunuzdan yakınırırsanız, biz öğretmenler kendimizi göle atalım!"

"Hangi göle? Ne gölüne?"

"Burdur gölüne, Beyşehir gölüne! Türkiye'de göl çok!"

"Neyse! Size birer bonfile tavsiye ederim. Eğirdir gölünden taze balık da var ama bugün bonfileler nefis."

Hikmet Binbaşının dediğinden istedik. Bana bira açtıldılar. İlk kez içeceğim. Kendileri rakıya karar verdi. Yirmi dakika son-

ra yemekler geldi. Pek bol yanından ayrılmış payımız. Binbaşı kendine de bonfile yaptırmış. Portakal, mandalina, elmadan oluşan bir de meyve tabağı söylemiş.

Geç saatlere kadar sürdü yemek.

“Şimdi insan enstitü konukevine gitmez! Yatın burada!” dedi binbaşı içtenlikle.

Üç yataklı bir odada yattık öğretmenimle. Işığı söndürürken, “Aah, bu Hikmet çok mahcup etti bizi!” diyor. Sabah kalktık, dilinde aynı sözler; “Çok mahcup etti! Bilmem nasıl kalkarız altından? Gönen’e çağırsak, gönül alçaklığı edip geleceğinden umudum var. Göründüğünden iyidir. Ama bizim Despot siner vermez! Burada verelim bir yemek desek, bu ayarda doyumevi bulamayız. Hem de bize tuzluya gelir. Ama tasalanma, mutlaka bir şölen çekerim kendisine, orada ya da burada!” diyor. Sonra geçip yatakları övüyor. “Senin gibi şair olsam, şiir yazarım şiir!” diyor.

Çineli binbaşı sabah kahvaltısına da bizimle oturdu. Rahat uyuduk mu diye soruyor. Bir eksik, bir kusur var mı, öğrenmek istiyor. Ne diyeceğimizi bilemiyoruz.

Kantinden beş paket Yenice ile iki paket çay, bir kilo kesme şeker aldık. Binbaşının olağanüstü konukseverliğinden kurtulup cezaevine yöneldiğimizde saat 10.00’du. Vardık kapıya. Başörtülü kadınlar doldurmuş orayı. Hepsinin elinde torbalar, sepetler. Dikilmiş ya da çökmüş bekliyorlar Kimi bebeğine meme veriyor. Kimi yanındakine aftan haber soruyor. Şehrin esnafından, işçisinden tonla insan.

Birden bizim Baştuğ öğretmeni görmeyelim mi?

Onun şaşkınlığı daha büyük: “Ulan Muzaffer, ulan Deli Muzaffer! Ben sizin de geleceğinizi bilsem dün açıklardım niyetimi!” diyor kekeleyerek. Elinde büyücek bir kesekâğıdı: “Dostun iyisi kötü günde belli olur. İçerde kimsesizler gibi yatmasın boynu bükük. Biz de görelim tutuklumuzu.” Kapıya doğru yarım adım daha attı. Baktık Motorcu Fethi Usta duruyor sıranın ardında! Temelli şaşırdık.



Cezaevi kapısındaki kuyruk kuyruğa benzemiyor. Bir yarım harman. Herkes tutuklusunu, yargılısını bir an önce görmek is-

tiyor Fethi Ustayla birbirimize bakıp gülüyoruz. O da yanımıza gelse, dördümüz bir dursak daha iyi olmaz mı? Hasan Baştuğ, "Gel yahu!" diye el etti. Altı kişi var arada. Sıralarını almış gibi olacak. Ben onun yanına gittim. Elinden tuttum usulca.

"Kimse kimseye bir şey söylemedi dün! Meğer hepimiz burada buluşacaktık."

Güldük. Ne olsa acıydı gülüşümüz.

"Bir ayı geçti. Sarı Görgü bakalım ne zaman çıkacak?"

"Çıkar mı sence?"

"Elbet çıkar! Belki biraz geç ama bir gün çıkar."

Üç gardiyan var. Bir yandan kalabalığı sıraya sokmaya, bir yandan armağanları denetlemeye çalışıyor, bir yandan da görüşçüleri yokluyor. Birinin elinde değnek, çoğunluğu oluşturan köylü kadınları ürkütüyor. Köylü kadınlar torbalarla, bakraçlarla yığılmış. Şehirli görüşmecilerin elinde kesekâğıdı, sepet...

Gardiyanın biri, "Sen kimi göreceksin? Adın ney?" diye soruyor Yavaş yazısıyla görüşmecinin adını deftere yazıyor. Öbür gardiyan yiyecek kabını elden geçiriyor. Tek tek inceliyor bunları. Çoktu aradığı. Olmadık yerlere gizlenmiştir yaralayıcı, öldürücü alet, silah, esrar, morfin dalgaları.

Elinde değnek olan, sabırsız davranıp içeri doğru yüklenenleri başarabildiği ölçüde geri itiyor. Kadınların çoğu küçük çocuğunu getirmiş. Çocuklar huysuzlanıyor.

Önünde durdukları yapının cezaevi olduğunu bilmiyor çocuklar. Anneleri, nineleri orasının "fabrika" olduğunu söylemiş. Hiç fabrika görmedikleri için inanmışlar. Tabii anne, nine söyledi, inanmaz mı insan? Baba içerde para kazanıyor. Ona azık getirdiler. Birçok para kazandıktan sonra eve dönecek.

"Bunların şairi olacağım!" Sanki Görgü öğretmenle çay içiyoruz gene. Kafamdan geçirdiklerimi seslendiriyorum, fal taşı gibi açılmış gözlerle bakıyorum cezaevi kapısına yığılanlara:

Hasan Baştuğ'la Deli Coğrafyacı da geriye Fethi Usta'nın yanına geldi. Bir "Merhaba, merhaba," gitti.

"Merhabaaa canım öğretmenler."

Birbirini epeydir görmemiş gibi el sıkıldılar.

"Biz de burada duralım; on dakika önce, on dakika sonra."

"Bilmem!" dedi Coğrafyacı. "Sanırım burada akşamı edeceğiz bu kapı açılmayacak."

"Kolay açılmaz cezaevi kapıları."

Deli Coğrafyacı, elini Hasan Baştuğ'un omzuna koydu: "Görüyorsun değil mi? Gardiyanlarımız sert. En iyisi ben öne geçeyim. Şimdi sana kimi göreceksin diyecekler, kekeleyecek-sin. Hem ne olsa kravatlı filanım."

Hasan Baştuğ'un yüzü pembeldi. Utanarak bana baktı! Öfkelen-di mi kekeliyor. Coğrafyacının önerisi uygununa gel-di. Yer değiştirdi hemen. Gardiyanların bağırıp çağırmasından fena etkilendi. Coğrafyacıyla ikimiz arasında dikilirken elleri titriyor. Ayak ayak yaklaşıyoruz. Baştuğ'un heyecanı arttı: "Gel şöyle geç Baykurt! Ben arkaya durayım." Heyecandan ona bir şey olacağı geçti aklımdan. Dediğini yaptım. Coğrafyacı güldü. "Zatınız beyim?" diye sordu sarı gardiyan.

"Biz..." dedi Coğrafyacı. "Görüşeceğiz."

Gardiyan uslu, biraz da sinsi: "Kiminle?"

"Görgü adı, soyadı Ka."

Gardiyan, devinimlerine güç veren akım biraz önce kesil-miş, şimdi yeniden gelmiş gibi başını kaldırıp gökyüzüne baktı. Sonra en ortada duran benim üstüme çevirdi: "Onunla görüş-mek olanaksız!"

"Niçin acaba?" dedi Coğrafyacı.

"O dediğiniz kimse menli!"

Hasan Baştuğ atıldı arkadan:

"Menli ne demek bey kardeşim?"

"Hakkında koğuşturma bitene kadar menli! Yani görüş-mezsiziz!"

"Ri-rica etsek yani?"

"Evet rica etsek? Siz bir kolayını bulursunuz. Biz onun arka-daşıyız. Bir iyilik etseniz altında kalmayız."

Değnekli gardiyan arkadaşının önüne geçti:

"Söz annameyon mu sen Beyefendi? Menli dedi arkıdeş!"
Biraz daha geldi, çenesinin altına girdi Coğrafyacının. "İşit-me-
yon mu?"

Usulca "İşitiyorum." dedi Coğrafyacı. Umutları dibinden yı-kılmıştı. Olacaksa da olmaz bundan sonra. Arkadan kalabalık

sıkıştırıyor. Niçin oyalıyoruz gardiyanları? İster istemez boynunu büktü Coğrafyacı. Elindekileri uzattı: "Madem bunları verin kendisine! Bir kâğıda adımızı yazın."

"Adınıza hacat yok! Ancak açıklayın, nedir bunlar?"

"Biraz çay, biraz şeker, sigara. İki de kitap."

Kollarını kaldırdı: "Kitap olmaz!"

"Canı sıkılır içeride, okur yani."

"Kitap olmaz! Yormayın insanı. Ötekileri bırakın."

"Adımızı yazın kâğıda."

"Hattah Allaaah! Hacat yok adınıza dedim, işitmeyon mu? Adınızı ben sormadım, siz de söylemediniz, tamam mı? Bırakarsanız bunları bırakın, adınızı karıştırmayın! Görüşler bitince iletmeye çalışırız. Çünkü menli. Ayrı hücrede kalıyor."

Uzattık elimizdekileri. Hasan Baştuğ son umutla, hem de bin güçlkle: "Bir ko-kolaylık bulsanız iyi olurdu," dedi.

"Haydin! Buralarda fazla durmayın!"

"Bir iyilik etseniz altında kalmazdık."

Değneği göğüslerimize değdirip iterek kalabalığın dışına çıkardı bizi. Birbirimize bakakaldık. Hasan Baştuğ sövüp süpürmek istedi. Dudaklarının kıpırdayıp durmasından anladım, sövmeye büyük gereksinme duydu. Ben varım diye yakışık alırdı. "Neyse." dedi titreyerek. "Neyse koyalım itin adını."

"Koyalım!" dedi Coğrafyacı. "Niyet edip geldik, olmadı!"

Fethi Usta kaldı sırada. Sordu gardiyan: "Zatın?"

"Zat değilim. İzmirli Selahattin Çavuş'u göreceğim bizim. Orman'da çavuştu. Yaralamadan yatar yani."

"Nedir elindekiler?"

"Biraz tütün, biraz selam, biraz çay."

"Kitap var mı?"

"Yok."

"Kesin mi, katti mi?"

"Kesin, katti!"

Gene de baktı paketlere. "Gir" dedi. "İçerden çağırırlar." Birbirimize bakıp kaldık. Hasan Bey'in, hele benim ağzımız birer karış açıktı. "Neyse dedik ya! Kapatın ağzınızı." Coğrafyacı çekti Hasan Bey'i. "Halılara bakabildin mi? Hiç olmazsa onlara bakaydın gelmişken."

"Ha-halıların yanına varılacak gibi değil! Burada gardiyanlar, orada fiyatlar. Ha-hanıma söyleyeceğim!" Biraz durup bana döndü: "Se-sen hastaneye gidebildin mi?"

"Gittim ama göremedim. Bizim köy uzak. Haber gelip beni bulasıya hastamız ölmüş!"

"Başın sağ olsun!"

Uzunca bir susma oldu.

"Görgü ölmeden kurtulacak inşaallah!"

"İnşaallaaah!" çekti Coğrafyacı.

"Eee, bu durumda Isparta'da yapacak işimiz kaldı mı?"

"Kalmaz olur mu? Tren 14.50'de kalkacak. Fethi Ustayı bekleriz. Sonra birlikte karın doyururuz. Birer bardak soğuk su içeriz. Birer de tuvalete gittik mi, ver elini şirin Gönen!"

Elimde kitapların paketi. Coğrafyacının elinde kitapların paketi. Ardımıza baka baka uzaklaşıyoruz. Aklıma geldi, koştum Fethi Ustaya. Koca kapıdan girmeden yetiştim: "Çok çok selam söyle hepimizden! Çok çok geçmiş olsun!" dedim. Hemen dönüp geldim.

Gardiyanlar kapıdakilerin torbasını, tenceresini yoklamayı, hem de bağırıp çağırmayı sürdürüyor.



Caminin karşısındaki doyumevindeyiz, öğle ezanı okundu.

"Aziz Allaaah," dedi Coğrafyacı.

Saygılıca: "Aziz Allah!" dedi Hasan Baştuğ.

Coğrafyacı: "İstasyondaki doyumevinde yiyebilirdik yemeği!" dedi, çok acılı çıktı sesi.

"Sakin ha! orada etler bayat olur! Burası esnafın doyumevi! Bak nasıl dolu! Günlerden pazar olduğu halde boş yer yok. Sofudur Isparta. Hafta tatilini cumaları yapar, pazarları çalışır."

Garsona sordu Hasan Bey: "Etler keçi mi bey kardeşim?"

"Keçi efendim."

"Üç tane birer buçuk bize!"

Coğrafyacı, "Hop hooop! Ben keçi yersem sürgün olurum!"

"Zaten başka et yoktur, canını sıkma. Hem de korkma, olmazsın sürgün! Çünkü taze ettir."

"Ben koyun ya da sığır olmazsa yemem."

“Ağzının tadını bilmiyorsun! Keçi etinin niteliği ötekilerle kıyaslanmaz!”

“Bizim Çine’de keçiyi iyi saymazlar.”

“Suç atma Çine’ye, hem de keçilere! Keçiler kayabaşı otlar beslenir. Koyunlar gibi tozlu enginlerin, sığırlar gibi sülüklü çayır-
ların hayvanı değildir onlar.”

“Bunlar benim konum Hasan Bey. Bilmediğin konulara girme.”

“Bilmediğin konular deme! Ben insan bedenini de yapı gibi düşünürüm. Tuğla tuğla hesaplarım besinleri. Aynı zamanda tazelğe, temizliğe önem veririm. Keçi eti çok iyidir.”

Öğretmenlerimi gülerek dinliyorum. Ne yazık Fethi Usta’yı beklemedik. İçimde bir eziklik var; ektik sanki onu. İstasyonda buluşuruz artık. Kitap paketi elimde. Coğrafyacı kendininkini şapkasıyla birlikte askılığın üstüne koydu. Benimki büyük olduğu için bırakmadım. Görgü’ye aldıklarımız onun olur artık.

Garson tabakları getirdi. “Bey kardeşim; şu paketi uygun bir yere kor musun?”

Garson benim kitapları alıp gitti. “Rahat yiyelim yemeğimizi, çıkarken unutma sakın. Bugün şu Görgü’yü görebilsek iyi olacaktı. İnsanın başına her şey gelir. Bir suçtu olduğunu sanmıyorum. Altın gibi insan. Öğretmenler toplantısında yaptığı konuşmalar fitil etti Despot’u. Bence bu yel Ankara’dan esti. Ankara Ankara olmaktan çıktı çoktan. Kurban istiyor. Birkaç baş yiyecek. Acaba kiminkini yesin? Görgü’nünkini uygun buldu. Peki Görgü’den sonra? Sonrasını bilmem artık. Eğer birkaç öğrenci başı isterse, sırada Baykurt var. Çok dikkatli ol yavrum!” Diziyle dizime dürttü.

“Baş yiyecekse...” dedi Coğrafyacı. Durdu. “Neyse. Soğan başı yesin kavat! Biz de yiyelim birer soğan. Garson beey!”

Garson ekmek getirdi.

“Üç soğan bize bey kardeşim! Kesmeden getir.” Coğrafyacı sözünü sürdürdü: “Bence bu yel Ankara’dan değil, Amerika’dan esiyor Hasan Beycim! San Fransisco Konferansına niçin katıldı bizimkiler? Stalin yaptı büyük yanlışı. Büyük adamın yanlışı da büyük oldu. Durduğu yerde Boğazlardan yeni haklar istedi! Kars’ı, Ardahan’ı istedi doğruysa! Toprak isteme ben-

den, buz gibi soğurum senden. İsmet Paşa enayi mi? O da gitti, Amerika'nın koluna sokuldu. Nasıl bir denge uzmanı olduğunu savaş boyu göstermedi mi? Kulakları çınlasın. Görgü de denge uzmanı derdi. Amerika'da Senatör McCarthy, kavalın teki, affedersin Baykurt, çok özür dilerim, o da aydınlardan baş yiyor. Kim biraz sola baksa komünist. Bir suçlamacılık aldı yürüdü. Onun kolundayız; bize de yansıyor. Stalin'in hatası yüzünden, komünizme karşı siyaset oluyor bunun adı. Ulan senin gepge-niş bir ülken var. Doğu Avrupa'yı Balkanlar'a kadar almışın; ne yapacaksın Ardahan'ı, Kars'ı? Hem de Akdeniz'de ne işin var? Başına dert mi arıyorsun? Ama Jeopolitik başkadır, coğrafyacı-ların akli ermez."

"Ne ki-kitapları aldın?" diye sordu Hasan Bey.

O sırada kebaplar geldi. Aşçıbaşı kekik serpmiş. Bir küçük tabakta üç baş da dilinmiş soğan.

"Biz bunları kesilmemiş istemiştik ya, neyse."

"Arkasından pilav yeriz. Buyurun. Ağanız benim, korkma-dan yiyin! Buranın güllaçları iyi olur. Böyle tatlı başka yerde yoktur. Güllaçları da yedik mi, ver elini istasyon! Bilet almak uzun sürebilir. Elimizi çabuk tutalım." Omzuma vurdu. "Senin bilet benden. Olana bitene takma kafanı. Yalnız dersleri düşün. Dersler iyi olursa kimse dokunamaz teline."

Hasan Bey ekmek böldü büyücek. Kebabın yağına bastı. Soğan koydu üstüne. Attı ağzına. Evirip çevirip yuttu. "Oooh" çekti. "Yılda bir bile yesem dipdiri olurum. Keçinin öteki yenir hayvanlardan üstün olduğunu kanıtlayabildim mi zatına Mu-zaffer Beycim? Keçi gibi yoktur. İnadı bile iyidir. Çakır gözlerini seveyim."

Coğrafyacı ağzının lokmasıyla konuştu: "Bakıyorum burada bülbül kesildin! Cezaevi kapısında kekeliyordun!"

"Orada ba-bana bir sinir geldi! Bazen oluyor! Niçin oluyor, anlamıyorum. Sen anlıyor gibi konuşuyorsun, ama anlamadığın çok iş var dünyada! Yani anlamadığımız. Ankara'dan mı, Ame-rika'dan mı? Hangi cehennemdense; yelleri hiç anlamıyoruz. Bu yeller yakıp kavuracak nerde ne varsa. En ilkin de enstitü-leri." Geçip giden garsonun kolundan tuttu. "Niçin birer ayrıran vermedin bize be-bey kardeşim?"

“Getiriyorum ağabey!” deyip geçti garson. Ayrılar geldi. Coğrafyacının içinde büyük bir öfke var. Burnundan soluyor. Sövmeydi benim yanımda. “Enstitülerin üstüne Toprak Yasasını yiyecekler. Sonra halktan yana ne varsa yutacaklar lüp lüp! İyi, doğru, güzel işleri tersine döndürecekler. Bunları halk için yapıyoruz, diyecekler. Hele Yücel ile Tonguç’a yaptıklarına çok kızıyorum. Yurda, ulusa hizmet edenleri karalıyor kavallar. Milli Eğitim doğru dürüst bir bakan görmüştü.”

Yalnız bizim masaya bir garson gerekiyor. Hasan Bey parmaklarını kıt ettirdi: “Bizim pilavlar hazır mı bey kardeşim?”

“Getiriyorum ağabey.”

Coğrafyacı, “Benimki az olsun!” dedi.

“Benimki de.”

“Hobbalaa! Az az! Peki neye geldik bu doyumeyine, hem de güzel Isparta’ya? Bin yılın başında tam bir yemek yiyelim demiştik yahu!”

“Hasancığım, herkes kilosuna göre.”

Bir fötrlü bey ortada dikiliyor. Duruşu yanlış bir doyumeyine gelmiş gibi. Garson alıp bizim masadaki boş yere getirdi. Sanki Ankara’dan gelmiş Adalet Bakanlığı müfettişi. Garson çekti boş sandalyeyi: “Buyurun efendim hoş geldiniz!” Koşup yeni müşteriye takım getirdi. Her gün böyleyse, çok işi var. Bizim pilavları getirdi. Pire gibi çevik.

“Güllaçlarımızı da rica edelim be-bey kardeşim. 14.50’de trenimiz kalkıyor.”

Müfettişe benzer müşterinin fötrü elinde; gidip askıya asayım demiyor. Garson da onca ivedinin içinde göremiyor. Pilavları bitirdik.

“Yarım istediğime pişman oldum! Aşçıbaşı pirinci sadeyağla iyi tatlandırmış; helal olsun.”

“Afiyet olsun efendim.”

“Teşekkürler efendim! Zatinız Ispartalı değilsiniz?”

“İyi bildiniz, İzmirliyim. Isparta’ya iş için gelirim. Her gelişimde yemeğimi bu doyumeyinde yerim. Diyebilirim pilavı, güllacı başka yerde yoktur. Ama herkes anlar mı, bilmem.”

Garson bizim güllaçları getirdi. Muska muska kesilmiş, üstü kaymaklanmış. İçinin çekilmiş cevizi, hem de karanfili, gülsuyu

kokularıyla bambaşka bir lezzet, bambaşka bir güzellik. Daha önce böyle tatlı yemedim.

“Bunu evde benim ha-hanım da yapabilirsin diye çok arzu ettim efendim. Ama beceremedik ne yazık.”

“Evde becerilecek iş değildir efendim.”

“Ne iş yapar zatınız Beyefendicim?”

“Halı işi. Avrupa’ya dışsatım yaparız. Şirketizdir.”

“İsparta halılarını demek dışa satarsınız?”

“İşimizdir. Bu yüzden sık gelirim Isparta’ya. Çok bir ilerleme olmamıştır. Hatta çok bir gerilerde kalmıştır. Boşınanç akımları çoktur. Ünlü Saidi Nursi uzun zaman buranın bir ilçesinde oturdu. Halkı etkiledi efendim. Bu işler böyledir, sen etkilemezsen o etkiler. Halk Partisinin hiçbir zaman halka ilgisi olmadı. Yalnızca adının ilgisi vardır işte. Bizim aslımız Simav’dan. Birader bu partiden üç dönem milletvekili çıktı. Bu seçimde gene seçildi. İçinde sayılırız yani. Bu bakımdan söylüyorum, yoktur ilgisi. Bu güllacı diyordunuz: Bunun yaprağını ustaları hazırlayıp paketler halinde piyasaya sürer. Özel undan karılmış hamuru gülsuyu ile yoğrulur. Cevizini özel dibeklerde döverler. Sütü ten sıcaklığı kadar ılıtılır. Bunu sinilere gül yaprağı gibi narin elli hanımlar döşer efendim. Sigara sigara sarıldığı, muska muska dürüldüğü yerler de vardır; daha doğrusu evler için böyle yapılır. Ama koca bir doyumevinin güllacı ancak döşenir. Sütüne gülsuyu dökülür. Birkaç tane de karanfil koydular mı böyle hoş olur.”

“Güllaç üzerine bilgilerinize hayran olduk efendim. Herhalde halı üzerine de çok bilirsiniz değil mi?”

“Esağfurullah!” çekti halı tüccarı. O sırada yemeği geldi. “Bismillaaah.” dedi.

“Güllaç ü-üstüne bir şiir yazmalısın Baykurt!”

“İsmarlama yazmaz!” dedi Coğrafyacı.

İzmirli, bakışlarını üzerime çevirdi: “Delikanlı şuaradan mı oluyor?”

“Korkunç güzel şiir yazar efendim. Övüncümüzdür.”

“Zatlarınız lisede mi öğretmendir efendim?”

“Bizler şurada Gönen Köy Enstitüsü var, oradanız.”

“Hımmm.” dedi halı tüccarı, birden sustu. Çift porsiyonu kebabı. Bir “Bismillah” daha çekti. Namaz kılar gibi önüne ba-

karak, yalnızca ellerini ve çenesini oynatarak yemeye başladı. İşte bir enstitü karşıtı daha! Birbirimize bakıp kaldık. Kim bilir daha kaç kişi var yurttan bunun gibi? Büyük çiftlik sahipleri, halı tüccarları, işi tıkırında beyler beğenmiyor bizi. Hasan Beyin yüzüne baktım. Bir şey söyleyecek, söyleyemiyor. Titreyip duruyor dudağı. Aksilik, tam da güllacı yerken oldu bu tatsızlık. Coğrafyacı da yeni bir sövgüyü yutmanın burukluğunu yaşıyor. "Aman bee!" dedim içimden. Onlar beğensin diye kurulmadı enstitüler! Beğenseler, asıl o zaman on para etmezdik! Onlara yarasa halka yaramazdı. Hem yoksul köylülerin hem varıl ağaların, büyük dışsatıma tüccarların birlikte seveceği kurumlar mı onlar? Ye güllacını, sıkma canını! Bak güllaçmış adı. Daha önce yemedin. Belki uzun zaman da yemezsin. Her lokmasının tadını duya duya ye! Yutmadan önce biraz durut ağzında. Tam yutacağın zaman içerde yatanları düşün; Isparta'da, Bursa'da.

Halı tüccarı susuyor. Hesap görmeye sıra gelince Hasan Bey'le Muzaffer Bey neredeyse kavga edecek. Bir şey demiyorum. En iyisi herkes kendininkini ödesin, benimkini bölüşsünler. Coğrafyacı önerdi, Hasan Bey, "He-hepsini!" dedi.



Aynı tartışmanın küçüğü istasyonda bilet alırken çıktı: Benimkini hangisi alacak? Para çıkardım, "En iyisi kendim alayım, dövüşmeyin!" dedim. Elleriyle, kollarıyla gişenin önünden ittiler. Bir süre çekiştikten sonra gene Hasan Bey baskın çıktı. "Mahcup ettiniz öğretmenim!" dedim. Eliyle ağzımı kapattı, ko-nuşturmadı.

Tren yanaştı. Artık dönüyoruz. Bineceğimiz sıra Coğrafyacı kendisinden önce beni sürdü ileri.

"Öleceğim artık!" dedim.

"Herkes ölecek, zamanı var!"

"Mutluluktan, mutsuzluktan öleceğim."

Fethi Usta, önce gelip girmiş vagona. Tren yürüdü, bizim bölmeye geldi. "Gördüm Görgü'yü!" anlamına göz etti. Kırık-çayır'a gelesiye konuşmadı. Onun susması, tüccarın susması gibi değildi. Konuşmaları dinliyor, arada bıyık altından gülüyor, mavi mavi göz kırpmıyor.

Coğrafyacı da, ben de paketleri elimizde tutuyoruz. Hasan Bey eski çantasını açtı. İki *Marko Paşa* almış. Bir *Sırça Köşk* çıktı gazetelerin arasından. Koydu geri. *Marko Paşa*’ları açtı okumak için. Fethi Ustayla birbirimize gülümsedik. Coğrafyacı da açtı paketini. Bir süre *Kurtuluştan Sonrakiler*’i, bir süre *Yıldızın Parladığı Anlar*’ı karıştırdı. Burian’ın antolojisinden Nâzım’ın şiirlerini okudu önce. Ben bir türlü kendi paketimi açamadım. Tren Kırıkçayır’da dururken Hasan Bey, “Demek kitaplarını göstermeyeceksin!” dedi. “*Marko Paşa*’nın birini vereyim sana diye düşündüm ama karım seviyor, eve götüreceğim.” Koydu çantasına.

Beklemede ne kamyon var ne araba. Yolcuları almaya birinden biri gelir ama bugün yok. Müdürünkiler de yok. Bizden başka yolcu inmedi. “Yürürüz!” dedi Hasan Bey.

“Sarı Görgü, yat bakalım! Öbür enstitülerde kimlere, neler yapıyor kim bilir gazetelerin yazmadığı?”

Sık sık elimden tutuyor, “Sen, aman kendine dikkat et! Notlarını düşürme! Hepsı 8, 10 olsun. O zaman bir derece kolay olur savunmak. Öğretmenler içinde seni sevmeyen yok Kadri ile de düzeltereğiz aray. Gerçekte o da seviyor. Bir daha dikilme karşısında. Yahu Müdüre bile dikiliyorsun, ne biçim öğrencisin? Bir Muzaffer’le ben kaldım dikilmediğin. Bu gidişle bize de dikilirsin!” Böyle diyor, gülüyor. “Kitaplarını okurken de üstlerine birer kap çekiver! Zaten iyi okur gösteriş için okumaz. Çekiver, kitaplar da yıpranmaz. Şiirlerini yaz ama değerini bilmeyenlere okuma. Boş ver, öğretmen çık, diplomanı al, sonra okursun. Öğretmen çıkınca diyorum, o zaman da bıcımık özgür olacaksın, temelli asla! Temelli özgürlüğe çok var daha.”

Hasan Bey böyle anlatırken Coğrafyacı önden önden yürüyor. Fethi Ustayla konuşuyor.

Enstitüye geldik. Yatakevine uğradım önce. Kimseler yok. Paketi açtım. *Sırça Köşk*’e bir kap çektim hemen. Ötekileri koydum hatıla. Sırasıyla okuyacağım.



Kaplı Okunan Kitaplar



Yatakevinde biri varsa hatıldan kitap almıyorum. Kitap koymuyorum. Özellikle Halis Maral olduğu zaman sakınıyorum. Gözleri sürekli üstümde. Tazı gibi yeri tozu kokluyor.

Cumartesi pazarları tenekeye biraz patates koyup Manastır yanlarına gidiyor, bir şey boyuyor gibi yaparak kitap okuyorum. Bir kez gene Şakir'le rastlaştık. Evine çağırdı. Türkân'la gitmemize çok sevinmiş. Karısı Dürü, "Bir daha neden gelmediler?" diyormuş.

Sordum: "Yanımda gene bir arkadaş getirsem olur mu?"

Haha diye güldü: "İsersen on arkadaş getir! Ama bütün enstitüyü getirme, sığmazsınız!"

"Zaten hiçbir yere sığmıyoruz!"

"Sizin yeriniz bizim gönlümüz. Gönlümüz geniştir. Al arkadaşlarını gel, bekleriz."

"Gavil mi?" dedim.

"Gavil," dedi.

Tarih'i alıyorum yanıma. Okudukça söz dağarcığımın genişlediğini seziyorum. Osman Karaca. Avni Başman'ın J. B. Bury'den çevirdiği *Düşünce ve Söz Özgürlüğü*'nü okudu. "Sen de oku!" diyor. Orhan Burian'ın antolojisi o güne kadar gördüklerimin en iyisi, *Sırça Köşk* ufkumu genişletti. Sabahattin Ali'nin masalları öyküleri gibi güzel Kitabın tümü masal değil, öyküler de var. Sabahattin Ali'nin öykülerine doyamıyorum. Kimi günler çalıların arasına, kimi günler kayaların gölgesine uzanıyorum. Okurken yanıma tilki gelse, omzuma kuş konsa ayırdına varmıyorum. Kaynamaya bıraktığım patatesi unuttuyorum. Acıktığımın, susadığımın ayırdına varmıyorum. Tenekede patates eriyor, üzülüyorum. Kimi günler yemek saatini kaçırmıyorum.

“Gizli işler”den geldiğim düşünülmesin diye yemekevine, içinde ıslak donum gömleğim bulunan tenekeyle giriyorum. Okuduğum kitabı gazeteye sarıp saklamış oluyorum. Kimi günler yemek beklerken elime bir ders kitabı alıyor, çevreme “Sınıf birincisi olacağım, göreceksiniz!” havaları atıyorum.

Halis’in de notları iyi. Ezberliyor durmadan. Ders dışı tek kitap okumuyor. Takır tukur bir öğretmen olur yarın. Geleceğinden korkuyorum onun. İşleri tıkırında olanlar hem de yüksek makamlar onu çıkarları yönünde kullanacak. İyi şiirler, öyküler, hem de bilgi dolu düşün kitapları okumanın, bunlardan tat almanın önemini bir türlü kavramadı. Büyükler onu beğensin, “Aferin Halis, düzene bağlısın!” desin, tamam! Büyüklerin zararlı gördüğüne saldırırken övünce, sevince benzer tatlar alıyor.

Öbür arkadaşlar arasında İbrahim Kozak’la Refet Özkan’ı beğeniyorum sınıfımızda. Bunlar anlayarak öğreniyor. Kozak’ın kafası hepimizin kafasından iyi. Ben kendim öğretmenin sorularını yanıtlayacak kadar öğrenmeyi yeter görüyorum. Sınavlarda bildiklerimi düzgün bir mantıkla yazmaya dikkat ediyorum. Genellikle tam not alıyorum.

“Gel biraz top oynayalım!” derlerse ona da koşuyorum. Kimi günler kümemizin takımında çaba gösteriyor, yenilirsek üzülüyorum. Ne topta ne notta gözüm var gerçekte. Benim için okumak, yazmak, okuyup yazmaktan tat alan insanlarla konuşmak önemli. Bundan ötürü yeni gelen öğretmenlere sokulup aradığım insan olup olmadıklarını yokluyorum. Bir tatil varsa, taşıt varsa uzak yakın köylere gidip insanları tanımaya çalışıyorum.

Küme öğretmenimiz, o gün için var olan sağ sol belirlemesinin oldukça dışında ama iyi bir insan. Onun gözünde gerçekten uyumlu, kümenin dirliğine dikkatli, çalışkan bir öğrenci olarak kalmaya önem veriyorum. Asıl güçlü yanımla şiir olsun istiyorum. Şiire çok derinden sarıldım. Bu yüzden sağlam, ileri bir kültürüm olsun isliyorum. Kimseyle kıyaslanmayacak dedecede bol okumalıyım. Değerli kitaplar seçmeliyim Dergileri izlemeliyim. Yurdun ve enstitünün karışık döneminde istediğim gibi davranmak zor. Zorlukları azaltıcı yöntemler bulmalıyım. Bunun birinci koşulu arkadaşlarla, öğretmenlerle iyi geçinmek.

Müdürle anlaşmazlığımız tek kalmalı. "Herkesle iyi, sadece müdürle değil." Herkes bu anlaşmazlığın Müdürün bozuk davranışından geldiği yargısına varmalı.

Isparta yolculuğundan sonra moralim yükseldi. Müdürün geldiği derslerde parmak kaldırmıyorum. O da bana bir şey sormuyor. Ders anlatmaktan çok milliyetçilik konuşması yapıyor. Sonra "Şu sayfadan bu sayfaya kadar çalışın!" diye ödev verip gidiyor. Öteki öğretmenlerin dersinde vara yoğa parmak kaldırmaktan, arkadaşlar arasında bilgiç tanınmaktan kaçınıyorum. Söz alıp konuşanları dinliyor, alçakgönüllü bir duruşla susuyorum. Öğretmen, "Sen ne düşünüyorsun?" derse, hem kitapta yazılı olanı hem öğretmenin önceki derste söylediklerini, uygun biçimde özetleyip kendi düşüncemi açıklıyorum. Öğretmenin "Hem ders dinliyor hem düşünüyor" izlenimi güçleniyor. Kopacak küçük ya da büyük bir kıyamette bunun iyiliğime olacağını düşünüyorum.

Yazman Nusret çağırdı bir gün:

"Güçlü şiirler yazdığını duyuyorum. Getirsen de okusak."

Belki ağzımı arıyor. Belki içten söylüyor. Belki Müdürdən yana buluşlar yapacak üstümde. Nasıl bilebilirim?

"Valla bıraktım şiiri. Dersler ağır. Derse önem veriyorum şimdi. Sınıf birincisi olacağım," dedim.

Yüzüme devenin nalbanda baktığı gibi baktı.

"Bunu ciddi mi söylüyorsun dostum?"

"Ciddi söylüyorum. Şu enstitüyü bitireceğim ne olursa olsun. Şiir kaçmıyor, onu her zaman yazarım."

Cık cık etti. "Hattah Allaaah!" dedi. Beğendiğim şairleri sor-du bu kez. Ağzımı aradığı besbelliydi.

"Artık okumuyorum," dedim, elimle ağzımı silerek.

"Nihal Atsız'ın şiirlerini sever misin?"

"Birkaç dergide adını gördüm. Şimdi yasak herhal."

"Okumak istersen getirebilirim, bende var."

"Yasak yayınlardan çekinirim. Sınavlar da var."

Kendisinin okuma işleği güçlü, yazma yeteneği zayıfmış. Buna üzüldüğünü söyledi.

"Çok yazık!" dedim. "Ama şiirleri sizin gibi seslendiren kimse görmedim."

“Gerçekten güzel okurum!” dedi.

Sordum: “Böyle etkileyici şiir okumak sanat, değil mi?”

“Yüzde yüz! Ama yazmak yüzde bin! Ben yazmak isterdim asıl!”

“Bunun için insan çok okumalı herhal.”

“Hayır!” dedi. Epeyce durup tavanı, duvarları seyretti. “Bir kez benim okumaya zamanım yok. Üstümde çok iş var. Şu masadaki dosyalara bak. Bunlar gelen yazılar, şunlar giden yazılar. Gelenler yanıtlanacak, gidenler dosyalara konacak. Zamanım bunlara yetmiyor. Okumaya nasıl yetecek? Sanat için okumak değil yetenek önemli. Eğer yetenek yoksa okumanın fazla yararı olmaz.” Yüzündeki tek katlı güvene gülmek istedim. Hâlâ tavana, duvara bakıyor, bana bakmıyor. “Okumak hatta zararlıdır dostum! İnsan etki altında kalır. Bunun tipik örneği Nâzım Hikmet’tir.”

Kendi kendime, “Sorayım şuna, kimin etkisinde kaldı Nâzım Hikmet?” Ama vazgeçtim. Kendisi bildiklerini, bilirim sandıklarını söylüyor. Sormaya gerek yok.

“Nâzım Hikmet komünizmin etkisinde kaldı. Yahudi papazı Karl Marx ile Rus Yahudisi Lenin’in etkisiyle kendini zehirledi. Karl Marx saçı başı karışık bir papaz, Lenin ise Yahudi! Yahudiler kötü millettir. Hristiyan peygamberi Hazreti İsa’yı çarmıha geren onlardır. Nâzım Hikmet’in büyük yetenek olduğunu ilk önce Yahya Kemal kabul etti. Ama kendini zehirledi, Yahya Kemal ne yapsın? Elbet bunda komünizmin çekici bir ideoloji oluşunun etkisi büyük!”

Marx ile Lenin’den hiçbir kitap okumadığımı söyledim.

“Okuyup ne yapacaksın? Bu ikisi mülkiyetin zararını savunuyor. İnsanların fabrika malı gibi eşit olmasını istiyor. Komünizm insanlık dışı bir ideoloji! Ahlaksız bir rejim. Bilip ne yapacaksın?”

“Sen kendin biliyorsun herhal, değil mi Nusret Bey?” demedim. Onun bilmesinin zararı yoktur. Biz bilirsek kötü. Yarın köylere dağılıcağız. Dört yılda yayarız. O zaman ne olur yurdun hali? Bereket, o sırada yemek kampanyası çaldı.

“İzninizle,” dedim.

Müdür görevlendirdi onu. Müdür, Görgü öğretmenle birlikte benim de tutuklanmadığıma yarıyor. Madem tutuklanıp enstitüden atılmadım, kişiliğimi değiştirip “ıslah” olmalıyım: Öğretmenler ağız birliğiyle iyi öğrenci olduğumu söylüyor, onlara güvenemez. En has adamı Nusret’e yüklemeli beni. İşte o da üstümde çalışmaya başladı. Demek harcanmayacağım. Bu açık. Beynime yerleşen zehirli düşünceler temizlenecek. Bunların yerine milliyetçi düşünceler ekilecek. Bakan Sirer de bunu istiyor.

Müdür, konuşmalarında sık sık “Allah’ın izniyle başaracağım!” diyor. Allah’ın izniyle ben de “ıslah” olacağım. Olmazsam defterim dürülecek.



Sırgu



Sırça Köşk'ü bitirmek üzereyim. Şaşıyorum, böyle kitap nasıl yazılabilir? Sabahattin Ali'nin öyküleri, masalları olağanüstü. Yazınsever arkadaşlarım İbrahim'e, İsmail'e, Hilmi'ye anlatıyorum.

Gerçi kitapta masaldan çok öykü var. *Böbrek, Cankurtaran, Millet Yutmuyor* taşlamalı öyküler. İbrahim Kozak: "Çok yetenekli bir yazar!" diyor. "Öykülerinin adı bile insanı çekip alıyor. Yazık, ben Güççük Ayşe, Kel Mehmet gibi adlar bulabiliyorum. Yazarlık Fizik'ten zor. İnsan iyi kafa yormalı. Bitir ver, hemen okuyacağım!"

Arkadaşları sıraya koydum.

Birden gazeteler yazmasın mı: "Solcu yazarlardan Sabahattin Ali'nin taşlama masal ve öykülerden oluşan *Sırça Köşk* adlı yapıtı Bakanlar Kurulu kararıyla toplatıldı."

Hoppalaa! Ne oluyor bu CHP'ye? Enstitü kuruyor, sonra bozuyor. Şairleri, yazarları mahkemede süründürüyor, cezaevine kapatıyor. Masal kitaplarına bile dayancası kalmadı!

Zaten *Marko Paşa*'da çıkan yazılarından ötürü yarı zamanı savcılıkta, mahkemede geçiyor. Şimdi kitabını toplatıp yeniden mahkemeye veriyorlar. Temelli arttı baskı.

Masalların kimi Gün dergisinde çıkmıştı. On kez okusan doyulmaz parçalar. "Daha bitmedi mi? Ver artık!" diyen arkadaşlara, "Vereyim ama kimseye göstermeyin! Ansızın arama olursa benden aldığınızı söylemeyin," diyorum.

"Söylemeyiz! Ver sen."

Refet Özkan, "Acaba neden yasakladılar?" diye soruyor saf saf.

Yapıta adını veren *Sırça Köşk*'ü anlattım: "İşte bunun için yasakladılar! Gittikçe despotlaşan yönetimi sarstığı için! *Sırça*

Köşk'e yerleşenler halkı soydu. Ama birkaç kelle fırlatınca o köşk içindekilerin başına yıkıldı. Hele *Millet Yutmuyor* öyküsü! Okuyunca göreceksin, müthiş! Sözüm ona demokrasiye geçtik. Ama görüyorsun, düşün özgürlüğünün d'si yok. Sanatçıya baskı demokrasiyle bağdaşır mı Refetçim?"

"Yahu Fakir, konuşmaların güzel, ama ver artık!"

"Bir öykü kaldı, yarın veririm!"

Bu konuşmamız öğle yemeğine giderken oldu. Bir duyduk, Müdür, yatakevlerinde arama yaptırmış. Kendinden yana öğretmenlerle son sınıf öğrencilerinden ekip kurup yatakları, dolapları elden geçirtmiş, nerede kitap, dergi, gazete, *Marko Paşa* varsa aldırılmış.

Yemekten çıkıp koştum. Hemen yatağın ayak ucuna baktım, *Sırça Köşk* yok. Battaniyenin altına koymuştum. Uçmuş. Yatak örselenmiş, kitap alınmış. Dolap altüst. Düzeltirken baktım, başka bir şey eksik mi? Değile benziyor. Hatıla bakamadım.

İçim nasıl yanıyor, anlatamam. Şimdi de yasak yayın bulundurmaktan sorguya çekileceğim? "Gördün mü başına geleni şairbaşı?" Çok üzüldüm. Hem de çok kızdım kendime: "Bir de arkadaşlara söylüyordun, yakalatmayın diye, gördün mü?" Çok buğuz ettim kendime.

Her an "Gel!" demelerini bekliyorum artık. Yemekte, etüt saatinde, derste: "Haydi seni Yönetim çağırıyor!" Çaresiz kalıp gideceğim. Sorguya çekecekler: "Nerden aldın? Kim verdi? Görgü Karamuz'u cezaevine tıktık, demek hâlâ komünist öğretmenler var enstitüde! Söyle kim verdi?"

O gün, o gece çağırmadılar. Geceyi tasayla geçirdim. Belki emniyet müdürlüğüne, savcılığa bildirdiler. Yarın, tıpkı Görgü'yü götürdükleri gibi kolumu bağlayıp götürecekler.

Sabah uyandım, yüreğim korkuyla çarpıyor. Düşünüyorum, ben ilerde öğretmen çıksam bile yüreği hasta biri olurum. Çok hırpalandı şimdiye kadar, hâlâ hırpalanıyor.

Kampana toplanmayı çaldı. Eskisi gibi sık toplantı olmuyor. Demek şimdi olağanüstü bir durum var. "İşte kıstırdım kuyruğunu! Bakanlar Kurulunun yasakladığı kitabı yatağında buldum. Bütün enstitünün gözü önünde kışına tekme vuruyorum: Al bavulunu defol! Hiç ardına bakmadan dosdoğru köyüne! Yeşi-

lova Savcılığına yazayım, sürekli gözetim altında yaşa! Her hafta karakola imzaya in! Yallah!" Ya da beni kayıran öğretmenlerin dayatmasıyla Isparta savcılığına vermedi, yalnızca köyüme göndermekle yetiniyor: "Yallah diyorum, duymuyor musun?" Duyuyor ama gitmiyorum. Kedisi, köpeği, bir sürü adamı var. İkisi gelip kolumdan tutuyor, fırlatıyorlar, güllüklerden aşağı düşüyorum. "Yallaaah!"

Müdür çıktı ortaya. Öğrenilenlerin yüzü kapkara Yapıbaşı Baştuğ'un. Deli Coğrafyacının gözlerini arıyorum uzaktan. İkisinin de yüzü okunaksız yazı. Isparta'dan döndükten sonra dilekçeyi tamamladık. Coğrafyacı imzasını attı. Zarfını yazdık. Postaya ben verdim. Ama daha o an düşündüm: Bu Müdürü seçip yollayan kim? Bakanlık. Biz kime dilekçe veriyoruz? Bakanlığa. Sonuç çıkmaz.

Birkaç kez öksürdü. Sağına soluna baktı birkaç kez:

"Değerli gençler, sevgili yavrularım!" diye başladı. "Yurdun! gözbebeği! öğretmen ordusunun! adayları olan! sizlerin arasına! ekilmiş zararlı tohumları yeşermeden ayıklamanın savaşımını veriyorum. Bunun için yavrularım, aranızdaki! yılanlardan! biri çekilip alındı. Anlaşıyor ki! daha çekilip alınacak yılanlar var! Hükümetin enstitüleri ıslah politikasını sizlere defalarca anlattım. Bu politikayı başarıya erdirmek için! öğretmen! öğrenci! zararlı olan kimsenin gözünün yaşına bakmayacağım! Zararlı tohum ekicileri hem milletin ekmeğini yesin hem manevi değerlerini çökerterek kuyusunu kazsın, buna izin vermeyeceğim değerli gençler!"

Görüyorum, Halis Maral titriyor. Dişleri tak tak birbirine vuruyor. Müdür milliyetçilik söylevi verirken bu arkadaşta garip haller geliyor.

"Değerli gençler! Eski enstitüleri bugün yalnız komünist *Marko Paşa* gazetesi beğeniyor! Çünkü sizleri, yarın da sizler yoluyla köylerde milyonları zehirlemek istiyor! Ama biz buna asla izin vermeyeceğiz! Komünizmle savaş ben kutsal görevimin bir parçası sayarım! O çirkef idealler! ne yazık! aranızdan bazılarına! bulaşmıştır! Zehirleme sistemli yapılmıştır! Enstitümüzde ve öbür enstitülerde bunun belirtileri pek çok! Sorarım size, şu olacak iş midir: Bir enstitüde! ay yıldızlı bayrağımızı

yırtıp şarampole attılar! Bu hainlerin yapmayacağı yoktur yavrularım!”

Halis Maral. “Kahrolsunlar!” diye bağırarak istiyor.

Müdür kükrüyor. Boyun damarlarının gerildiğini görüyorum. Yüzü pancara dönüyor.

“İçinizde bu hainlerin! az da olsa! temsilcileri bulunduğunu ben baştan biliyorum! Değerli gençler, biz Türk! milliyetçiler! düşmanlarımıza bile hoşgörülü olmuş, onlara tutumlarım düzeltme fırsatı vermiş yüksek bir milletin evlatlarıyız! Gerekli öğüt ve uyarıları kaçınıcı kez dile getirdiğimi biliyorsunuz! Değerli öğretmenlerden toplantıda rica ettim: Kuru kuru ders anlatmayı bırakın! Her şeyden önce bu gençlerin yüreğine vatan sevgisi aşılayın! Komünizmin kötülüğünü anlatın ki pişman olup tuttuğu yanlış yoldan dönsünler, dedim.”

Öğretmenler susuyor.

“Fakat maalesef bu çabalarım sonuç vermedi! Bugün yatakevlerinde bir arama daha yaptırdım. Daha önce etütlerde toplattığım zararlı kitap, dergi ve gazeteler bu kez de bulundu! Bakanlar Kurulu kararıyla yasaklanan kitaplardan tutun, polisin men ettiği *Marko Paşa*, *Zincirli Hürriyet*, *Ant*, *Gün* ve *Gerçek* dergileri aynen bulundu! Arama yapmakla görevlendirdiğim ekiplere söylemeyi unutmuşum; neyi kimden aldıklarını yazmamışlar! Ama biz onları biliyoruz! Biz onlara ne yazık fazlasıyla fırsat verdik! Ama artık bu sondur: Onları aramızda yaşatmayacağız! Komünizmin çirkef idealleriyle zehirlenmişlerin aramızda yeri olmayacaktır! Henüz bu iğrenç ideolojinin bulaşmadığı yurtsever gençlerimize sesleniyorum: Yavrularım! Uyanık olunuz! Yavrularım aranızda girip çıkanlara, cumartesi pazar, ya da izin zamanı sizlere yaklaşıp konuşanlara dikkat ediniz! Bir çürük incir biliyorsunuz, koca bir çuvalı çürütür! Şu ana kadarki çürükler ayıklanacaktır! Lütfen sizler çürümeyiniz! Lütfen sizler kendinize dikkat ediniz! Yavrularım: toplanan zararlı yayınların listesini çıkardık. Bunlar mühürlü paketler halinde Bakanlığa gönderilecektir.”

Konuştukça köpürüyor. Köpürdükçe bağırıyor:

“Şimdi yavrularım, derslerinize, gideceksiniz! Öğretmenlerden rica ettim. Sizlere bir saat komünizmin zararlarını anlata-

caklar. Her karışı şehit kanıyla sulanan bu toprakları, az daha söylemeyi unutuyordum, Moskoflara kaptırmayacağız! Moskofların, ecdat yadigârı Kars ve Ardahan'da, hatta dünyanın incisi İstanbul ve Çanakkale boğazlarında gözü var. Bu husus, verdikleri nota ile de anlaşılmıştır. Sayın ve değerli öğretmenlerimiz bunları sizlere anlatacak. Sonra derse geçeceksiniz."

O ki neyin kimden alındığı yazılmamış, kendimi savunurum! Kitapta! adım! yazılı! değil! Dergiler de benden çıkmadı! İnkâr yiğidin kalesidir, inkâr ederim: "Sırça Köşk mü? Haberim yok!" Gene de küt küt vuruyor yüreğim.

İlk iki saat, Ahmet Bilgen öğretmenin. Bakalım ne söyleyecek komünizm üstüne?

Kolundaki saate bakıp, "Komünizm konusunda Müdür Bey'i dinledikten sonra bilmem ki daha ne konuşacağız?" diye sordu. Ellerini birbirine kavuşturup biraz düşündü. "Komünizm bizde sökmez! Bizde henüz güçlü bir işçi sınıfı yok. Ulusumuz ise dinine düşkün. Bu yöndeki çabalar sahiplerini hüsrana uğrattır. Her ulusun rejimi ayrıdır. Bizimki cumhuriyettir. Şimdi de demokrasi ile yönetiliyoruz. Bu da aynı anlama gelir. Kökü Yunancadır. Demos=Halk. Krası=Yönetim. Stalin'in bizden toprak istemesine gelince, bu da boşunadır. Biz hiç kimseye toprak vermeyiz. Bizim yolumuz çizilmiştir: Yurtta barış, dünyada barış! Biz savaş istemeyiz. Ama bize yönelen toprak isteği zora dönüşürse o zaman yediden yetmişe, kadın erkek ölesiye savaşırız."

İsteksiz konuştuğunu görüyorum. Kendi de ayırdına vardı: "Sorularınız varsa yanıtlandırayım," dedi.

Rahmi Düzgün parmak kaldırdı: "Komünizm komünizm, çok konuşuluyor. Ama nedir bu? Doğru dürüst bilmiyoruz. Yarın öğretmen olacağız. Çocuklar sorarsa ne diyeceğiz? Sözlükler Ortaklaşmacılık yazıyor. Kimi o rejimde şapkanı asar, beğendiğin kadının evine girersin. Kocasını seni rahatsız edemez, diyor. Yarın soruyu böyle mi yanıtlayacağız?"

Bilgen öğretmen güldü: "Yok!" dedi. "Üretim aracı olan mallar ortak. Bunların mülkiyeti toplumun. Üretim de ortak. Kadın kız ortak değil. Böyle olduğunu ben hiçbir yerde okumadım. Komünist şair Nâzım Hikmet'in bir şiiri var, yârin yanağından

gayri her şeyde ortaklığı vurguluyor. Demek kadınlar ortak değil. Başka soru var mı?"

Başka soru yok.

"Ben gerçekte politikayı sevmem. Herkesin bir mizacı var. Benim mizacım böyle. Şimdi dersimize geçiyoruz. Açın ödevlerinizi görelim kim yapmış, kim yapmamış?"

Beş arkadaştan başka herkes yapmış. "Kırıldım size!" dedi onlara. Ben yapanlar arasındayım. Hem de özenle yapmıştım. Aferin çekti. Halis Maral da aldı bir aferin. "Ama biraz daha düzen isterim Halis Efendi oğlum!" dedi. Böylece dengeyi gözetmiş oldu kümede. Moralim biraz düzeldi. Başıma bela gelirse beni savunacak öğretmenler olduğuna güvenim geldi.



İki gün sonra. Gene bir dersin ortasındayız. Kapı vuruldu. Müdürün işgöreni girdi: "Efendim," dedi öğretmene. Elindeki küçük kâğıdı uzattı. "Baykurt'u Müdür Bey istiyor." Sinirlerime egemen olmaya çalıştım. Yüreğim beni dinlemiyor. Böyle durumlarda küt küt vurmaya başlar. Şimdi de göğüs kafesimi parçalayıp çıkacak gibi vuruyor. "Kalk yavrum," dedi öğretmen. Bir kurbanlığa bakar gibi baktı yüzüme. Gözüm Halis'e kaydı. Dün etüt saatinde bir şiir okudu:

*Kars bizim kan bizim
Bu cennet vatan bizim
Ak bulutlar altında
Güzel Ardahan bizim*

Kendisine baktığımı görünce sevinçle pembeldi yüzü. Beni enstitüden atsalar, öğretmen olmama bir yıl kalmışken bavulumu elime verseler, gülleri tabak tabak açılacak.

"Dik dur!" dedim kendime. "Asmaya götürmüyorlar!" Doğrulttum başımı. Tak tak yürüdüm dersliğin ortasından. Ahmet Acar'la göz göze geldik. Arkadaşım eğdi başını. Sessizlik sürüyor. Kümem beni anlaşılmasız bir suskuyla süzüyor. Usulca kapıyı çektim. İşgören Mustafa dayının yanı sıra yürüdüm.

"Nerede Müdür Bey?"

“Odasında! Yanında Nusret var.”

Vardık kapısına. Vurup içeri girdi işgören. Çıkıp bana göz etti: “Gir bahalım!” Girdim. Evet Nusret Bey var. Müdür ayakta. Elinde, toplanan kitapların, dergilerin listesi. Masasının üstünde bunlardan örnekler. Üç dört *Marko Paşa*, *Zincirli Hürriyet*.

“Ben izninizi dilerim,” dedi Yazman Nusret.

Hatıldaki kitaplar geldi aklıma. Yeni bir aramada onları bulursa kendimi savunmam olanaksız. Acaba ne yapsam?

Nasıl bir dünya bu? 18 yaşıma girdim, bir yıl sonra öğretmen olacağım, bilgimi genişletmek için istediğim kitabı okuyamıyorum. Nasıl bir düzen bu? Sevdiğim şairlerin, yazarların yapıtlarını elime alamıyorum. Yasaklarla çevrili daracık bir alandayım. Deli Coğrafyacının sözü geliyor aklıma: “Kavatlar birkaç baş yiyecek!” Duruyorum biraz. “Soğan başı yesinler!” diye sürdürüyorum Coğrafyacı gibi.

İnsan tuhaf. Müdürün önünde üstüme bir gülme geldi. Benim küçük kişiliğimde koskoca komünizmi ezmeyi düşünüyor. Bunun için kendine güvenli: “Seninle açık konuşalım! Bu kitaplar, dergiler senden çıktı değil mi?”

“Nedir efendim onlar?”

“Kabul et, senden çıktı!” Bir ikisini sürdü önüme: *Ant*, *Gün*, *Gerçek*, *Marko Paşa*’ları sürdü. Sonra *Sırça Köşk*’ü.

“Benim bu kadar param yok. Nasıl alayım?”

“Parayla salın alman gerekmez. Parasız verirler.”

“Kim verir?”

“Onu sen bize söyleyeceksin. Yazmanı çağırıp tutanak tutturacağım. Veren cezalanacak, sen kurtulacaksın.”

Gülüyorum: “Nasıl olur? Burada ilk görüyorum çoğunu.”

“Biliyorum senin hepsi! Sadece kimin verdiğini söyle. Sınıflara adam yerleştirdim. Her şeyi biliyorum.”

“Bütün bildiğinizi böyle biliyorsanız kötü!” dedim gülmeye çalışarak. Sabrım bitiyor herhal. “Demek siz enstitüde Abdülhamit yönetimi kurdunuz? Bunu açık açık söylüyorsunuz!”

Kızdı kafası: “Bırakalım komünistler yurdun manevi temellerini yıksın mı? Elbet kuracağım.”

“Madem kurdunuz, gerçeği bilmeniz gerekir. Bunların hiçbiri benim değil! İlk burada görüyorum.”

“Çoğu senin bunların! Vahap Öztürk birini elinden aldı.”

“Evet! O zaman yalnız *Gün*’ü okudum, bir sayı.”

“Kim verdi?”

“Postacı olarak Isparta’ya gittiğimde kitapçıdan aldım.”

“Kim söyledi al diye?”

“Gazetede duyuru gördüm. Şiirleri, öyküleri için aldım. Vahap Bey elimden alınca vazgeçtim.”

Eğdi başını, düşünür gibi yaptı: “Peki geçen hafta Isparta’ya niçin gittin? Kim götürdü seni?”

“Efendim siz tuhaf sorular soruyorsunuz! Cumartesi pazar öğrenciler izinli değil mi? Benim yaşı 18, gidip geldiğim yeri bilirim az çok. Gene de izinli olduğum gün gittim, tam zamanında döndüm. Herkese soruyor musunuz nereye, niçin gittiğini?”

“Herkese niçin sorayım? Sana soruyorum, çünkü senden kuşkulaniyorum.”

“Söylemek zorunda değilim ama Isparta’ya bir hasta köylümü görmeye gittim. Onu da göremedim. Çünkü ölmüş.”

“Niçin o iki öğretmenle gittin?”

Demek karısıyla kızı söyledi, saklamam gerekmez.

“Öğretmenlerle yolda rastlaştım. Başka yolcu da vardı. Isparta’ya varınca ayrıldık. Gelirken trende gene birleştik.”

“Nereye gitti onlar Isparta’da?”

Güldüm gene: “Ne bileyim? İzlemedim nereye gittiler. Bana böyle bir görev verdiniz mi? Kendilerine sorun.”

“Sen yanıtlasan iyiliğine olur.”

“Bilmediğim yanıtı veremem.”

“Bildiğin yanıtları istiyorum. Vermediğine göre, demek ki.”

“Size teessüf ederim. Bir öğrenci, öğretmenleri hakkında yalan yanlış konuşmaz. Siz bu enstitünün müdürsünüz, böyle çirkin bir işi benden nasıl istiyorsunuz?”

Çok kızdı. Yumruk yaptı elini: “Gebertirim seni.”

İstedikini elde edemeyince bozulmuştu: “Ciğerini sökerim senin!” Yarım adım geri çekildim: “Katil misiniz siz? Hemen bugün Cumhurbaşkanına dilekçe yazıp beni ölümle tehdit ettiğinizi bildireceğim. Burada can güvenliğim kalmadı. Sizi devletin başına şikâyet edeceğim! Siz Bakandan aldığınız yetkilerle,

hem de haksız kuşkuyla beni durmadan huzursuz ediyorsunuz. Derslerim, sınavlarım var benim; çalışmamı engelliyorsunuz. Ben okumak istiyorum. Derslerimin ortasında sıramdan kaldırıp saçma sapan sorularınıza yanıt istiyorsunuz. Kültür düşmanı mısınız siz?"

"Şunun diline bak! Doğru dürüst okuyan öğrenciye benim sevgim var. Yanlış yola sapanı kurtarmak da görevim. Ben senin iyiliğin için çalışıyorum. Şurada gecem gündüzüm belirsiz. Bunca kötülük yapılmış. Sorumluları bulup ayıklamam gerekiyor. Yardımcı olmanı istiyorum. Bana kültür düşmanı diyor-sun!"

Yazman Nusret'i çağırdı. Girip önünü düğmeledi. Topuklarını vurdu, başını eğip kaldırdı: "Buyurun efendim!"

"Al bunun anlatımını! Yapılan aramada dolabında zararlı yayınlar bulundu. Tutanak tut!"

"Başüstüne!" dedi yazman. "Gel!" dedi bana da. Gittim. Makineye kâğıt taktı. Adımı, soyadımı, sınıfımı, numaramı, doğum yılımı sorup yazdı. Yapılan aramada dolabımdan çıkan zararlı yayınları kimden aldığımı sordu.

"Bunların hiçbiri benim değil. Yapılan suçlamayı kabul etmiyorum. Kasıtlı davranılıyor. Müdür beni enstitüden kovmakla, öldürmekle tehdit ediyor. Benden öğretmenlerimiz aleyhinde bilgi istiyor. Bunları bilmiyorum. Ben derslerimle uğraşıyorum, okumak istiyorum."

"Bunları sormadım ama size."

"Müdür Bey söyledi; tutanağa yazılmasını istiyorum."

"Söyleyebilir. Yazılması gerekmez."

"Sizin göreviniz benim söylediklerimi düzeltmek değil, yazmaktır. Madem tutanak tutuluyor, söylediklerim yazılmalıdır. Cumhurbaşkanına dilekçe yazacağım. Bunun da tutanakla bulunmasını istiyorum Hem de tutanak iki eş olacak. Bir eşini alacağım. Ölümle tehdit ediliyorum. Gebertirim seni diyor. Burada can güvenliğim kalmadı. Kendimi nasıl koruyacağım?"

Ayağa kalktı yazman: "Bunu Müdür Beyden soracağım." Gitti kapısını tıklattı. Sordu yazacak mı istediklerimi.

Müdür gelip tuttu yakamdan: "Defol çabuk!" dedi.

Kapıya doğru sendeledim.

“Tutanak imzalanmadı,” dedi Yazman.

“Batsın tutanağı! Artık istemiyorum.”

Acayip bir ruh hali içinde Yönetimden çıktım. Rahatlamıştım. Dersliğe geldim. Yerime oturdum. Zil çaldı.

“Biz burada köle miyiz? Cumhurbaşkanına dilekçe yazacağım! Başka çözümüm kalmadı. Beni ölümle tehdit ediyor!” Görevlendirdiği ajanlar duysun, gerçekten dilekçe yazacağımı bilsin istiyorum. Kendine söylediklerimi tıpa tıp aktarıyorum.

Müdür öğle yemeğinden sonra Ahmet Bilgen öğretmeni çağırdı. Akşam yemeğine giderken o da beni çağırdı. Tutanağı imzalamam için Yönetime gideymişim.

“Asla gitmem! Başka isteğiniz var mı?” dedim.

“Müdür çağırınca gitmemek olmaz.”

“Gitmem! Yalnız kendi istediğini yazdırıyor. Benim isteğimi yazdırmıyor, öyle bir tutanağı nasıl imzalarım? Kusura bakmayın ama öğretmenim, bir yandan yurttaki demokrasi kuruyor, bir yandan Abdülhamit yöntemiyle aramıza ajan yerleştiriyor. Benden öğretmenler aleyhine bilgi istiyor. Vermediğim için ölümle tehdit ediyor. Burada can güvenliğim kalmadı. Yeniden söylüyorum. Cumhurbaşkanına dilekçe yazacağım. Kendisini Bakanın seçip gönderdiğini söylüyor. Biz de köylerden kendimiz gelmedik. Radyolarla, gazetelerle Cumhurbaşkanı çağırırdı. Onu Bakan seçtiyse, bizi Cumhurbaşkanı seçti.”

“Haklısın ama evladım, imzalasın dedi.”

“Haklıysam, lütfen siz de benim söylediklerimi kendisine söyleyin! Burada zorbalık kurmak istiyorsa bunu da söylesin, bilelim!”

“Peki,” dedi öğretmenimiz. “Kendisiyle konuşacağım.”

Etüt saatinde ödevlerimi yaptım. Sonra arkadaşlardan beyaz kâğıt isledim. Memnune’de varmış, verdi. “Cumhurbaşkanlığı Yüksek Katına, Ankara” diye başladım. “Maruzatımdır” dedim. Karalamasını düzelterip temize çekeceğim. Altı maddelik bir plan yaptım, koydum önüme. Türkçe öğretmenimizin öğrettiği gibi yazıyorum.

Osman Aykut. “Sayın Müdürümüzü şikâyet etme!” dedi.

“İnsanın dilekçe verme hakkı yok mu? Vereceğim. Bu kez de o savunsun kendini!” dedim.

Hilmi Denel, "Yapma, boş ver," dedi.

İki sayfa yazdım. "Biraz uzun oldu, kısaltmam gerek!" dedim. Görevlendirdiği adamlar yan gözle bakıp ne yaptığımı ne konuştuğumu saptıyor. Herkesin duyacağı biçimde konuşuyorum.

Cumhurbaşkanına başvurmayı o an ciddi olarak istedim.

"Enstitüler aleyhine açılan kötüleyici kampanyanın etkileri dersliklerimize girdi. Siz yurttaki demokrasi için çabalarken, bize gönderilen yeni Müdür, enstitümüzde baskılı bir yönetim kurdu. Sınıflarımıza Abdülhamit dönemindeki gibi ajanlar yerleştirdi. Beni de sık sık dersimin başından kaldırıp odasına çağırarak anlatım almak istiyor. Demediğim sözleri demişim gibi yazdırıp, dediklerimi ise yazdırmayıp imzaya zorluyor. Yakama sarılıp, 'Gebertirim seni!' diye tehdit ediyor. Yaptırdığı aramada benden çıkmamış yayınları çıkmış gibi tutanağa yazdırıp imzalamam için küme öğretmenimizle baskı uyguluyor. Enstitüde özgürce okuyup öğrenmemiz, bilgimizi artırıp yarınki görevimize hazırlanmamız engelleniyor. Bu baskılardan ötürü Gönen'deki yönetimden şikâyetçiyim. İvedi olarak müfettiş gönderip durumu inceletmenizi, enstitüler kurulurken söylediğiniz gibi, bizlerle yakından ilgilenmenizi diliyorum."

Ahmet Acar, "Güzel yazmışın, ama gönderme!" dedi. "Zekai'yi alırlarsa müdürsüz kalırız?"

"Daha bu karalaması!" dedim. "Aramıza ajanlar yerleştirdiğini söylüyor. Eğitim kurumlarında ajan çalıştırmak aşağılık bir yoldur. Demokraside ajan olmaz. Bunu da yazacağım. Tanık olarak küme öğretmenimizi, Yazman Nusret'i göstereceğim, çok güzel şiir okuyor. Olanı bilen de açıklar müfettişe."

Ertesi gün Ahmet Bilgen öğretmen yeniden geldi. Dilekçeyi aldı elimden: "Tamam, her şeyi çok iyi yazmışsın. Şimdilik ben de kalsın. Müdür Beyle yeniden konuşacağım. Senin başına bir iş gelirse çıkarır gösteririm."

Seviniyorum içimden: "Bu sözünüzü güvence sayacağım!"

"Sayabilirsin!" diyor.

Cumartesi pazar hiçbir yere gitmiyorum. Yatakevinin boş olduğu bir sırada hatıldaki kitapları yokluyorum. Duruyor hepsi. Eski gazeteyle kapatıyorum üstlerini. Kırık kiremitlerle örtüp

bastırıyorum. İzne gidinceye kadar dursunlar. Bundan sonra kitaplıktan sakıncalı sayılmayan kitaplar alıp okuyacağım. Der-gilere, hem de *Burdur Gazetesi*'ne göndermek üzere şiirlerimi temize çekiyorum. Yakında sınavlar var. Sonra izne gideceğiz.

Enstitümüz sessiz bir döneme girdi.

Arada hâlâ arama tarama oluyor. Kimde ne çıkarsa artık ad ad yazılıyor. Etüt saatlerinde sınıfa dalıp arıyorlar. Ama ya ders kitabı ya kitaplıktan aldığımız kitaplar çıkıyor, başka şey çıkmıyor. Müdürümüzün yüzü gülüyor.



Burdur Gazetesi



Müdürle çatışmamız sürerken bizim kümeden Cafer Barut'un *Burdur Gazetesi*'nde bir şiiri çıktı. Kendisi Müdürün "yararlı" öğrencilerinden. Burdur'un bir köyünden; benim gibi yoksul aileden geliyor. Ama ailesini, yoksulluğunu unuttu. Gitmiyor izinlere. Şehirde karşılaştığı köylülerini tanımıyor. Bu durumu enstitüde konuşuluyor.

İyi giyiniyor, kelebek kravat takıyor. Konuşmasını Müdürünkine benzetiyor. Hatta boynunu onun gibi zor döndürüyor.

Halit Fikret Kanat'ın *Milliyet İdeali ve Topyekûn Milli Terbiye* adlı kitabını okumuş. Köy Enstitüleri düşüncesini güya bu "milliyetçi pedagog" ortaya atmış da Hakkı Tonguç onu kendine mal etmiş. Cafer bu kitabı tanıtan bir de yazı yazmış. Ama yanı sıra Tonguç'u yermiş. Çünkü Tonguç. "milliyetçi pedagog"un düşüncesini uygulamak isterken berbat etmiş. Müdürden geliyor sav. Doğa Bilgisi dersinde bir ilgisini bulup söyledi.

Müdür, Cafer'i Yönetimde çalışan bir memur gibi yakınında bulunduruyor. Aynı zamanda onu öğretmenler önünde, bana karşı sivriltilmek istiyor. Şiirse işte Cafer de yazıyor. Yazıysa işte Cafer'in de elinden geliyor.

Doğru, Cafer şiir de yazı da yazıyor. Ama kulaktan dolma bir tip. Okumuyor. Hele sol şairleri, yazarları eline almıyor. Yazman Nusret yoluyla sağcı şairleri biliyor yalnızca. Kendi şiirlerini onlarınkine benzetiyor.

Müdür onu bana karşı kullanmaktan başka, "köy enstitülü milliyetçi bir şair" olarak ünlendirmek isliyor. İlişkilerinden bunu çıkarıyorum. Ama olamaz, okumuyor. İşin gösteriş yanında. Onun aradığı kolaydan bir ün. Yarın kurur gider.

Peki ama *Burdur Gazetesi*'ne nasıl sokuldu? Yoksa kıskanıyor muyum onu? Şiirinin çıktığı gazeteden on tane getirtmiş.

Birini bizim dersliğe koydu. İki yaprak, küçük boy bir gazete. Bu iki yaprağın da yarısı resmi ilan. Bizim o zaman 18-20 bin nüfuslu Burdur'umuzda başka gazete yok. İki yaprak içinde oldukça az yer tutan yazıların epeycesini yazın ürünü. Hemşerimiz İbrahim Zeki Burdurlu orada ortaokul öğretmeni. Ara sıra onun yazıları çıkıyor. Ortaokul müdürü Hikmet Dizdaroğlu başka dergilere veriyor kitap tanıtma yazılarını.

Dizdaroğlu'nun yakında konuk öğretmen olarak bize geleceği söyleniyor. Müdürümüzün dostu imiş.

Cafer'in *Burdur Gazetesi*'ne bu yollardan girdiğini sezdim.

Gazetede bir duyuru var: "Sayfalarımızda enstitülü yeteneklere yer vermeyi sürdüreceğiz. Şiirlerini, yazılarını bekleriz."

Gazetede bu tür yazıların yönetmeni Abdullah Aşçı. Ona bir mektup yazıp iki şiirimi yolladım. Bakalım ne çıkacak? Aşçı hemen yanıt verdi. Şiirlerimi koyacak. Ara sıra benden "köy ve kültür sorunları üstüne yazılar" bekliyor. Hemen Köylerimiz ve Muhtarlarımız üstüne bir yazı yazıp gönderdim. Köy muhtarları için yetiştirici kurslar açılmasını öneriyorum. İçlerinde okuma yazma bilmeyenler bile var. Bunlar yönetimde başarılı olamaz. Abdullah Aşçı bunu başyazı olarak koydu. Böylece kendimi Müdürün adamıyla dengeledim.

Abdullah Aşçı'yla yazışmamız sürüyor. Onun, aile durumu yüzünden üniversiteyi yarım bırakmış bir genç olduğunu öğrendim. Kendini iyi yetiştirmiş. Gazetede küçük küçük fıkraları çıkıyor, öyküler de yazıyor.

Burdur Gazetesi'ne dil üstüne de bir yazı yazdım. Yüzyıllardır Arapça, Farsça ile karışarak duruluğunu yitiren Türkçe'nin neredeyse köylülerin anlamadığı bir dil olmasını eleştirdim. Bu yüzden 1934'te kurulan Dil Kurumunun yaptığı özleştirmeyi tutuyorum. Ama Nurullah Ataç'ın yaptığı doğru mu? Türkçede Arapça, Farsça asıllı tek sözcük bırakmak istemiyor. Onlara karşılık yeni sözcükler türetiyor. Sayrı (hasta), yır (şiir), dörüt (sanat) gibi okura yeniden yabancı gelen sözcükleri, ayraç içinde eskilerini yazarak tutundurmak istiyor. Bu işte o kadar ileri gidiyor, Türkçe sözcükleri bile Türkçeleştiriyor.

Dilimizdeki sözcüklerin yüzde yüz Türkçe olmasını istemek bir tür ırkçılık değil mi? Hasta, hastane gibi sözcükler yaban-

cı asıllı olsa bile, yüzyıllardır tutunup Türkçenin yerlisi olmuş. Bunları Türkiye’de anlamayan yurttaş çıkmaz. Doğru ilke şudur: “Türkçeleştirmeye evet, dil ırkçılığına hayır!”

Bu yazım da basıldı. Abdullah Aşçı, gazetelerden beşer tane yolladı. Birini *Ulus* aracılığı ile Nurullah Ataç’a postaladım. Ataç, nerede çıkarsa, dil üstüne yazılara yanıt veriyor. Gerçekte o, dilde yenilikçi tutumundan başka, konuşur gibi, düşünür gibi yazmada başarılı. Gördüğüm bütün yazılarını okuyorum. Aynı zamanda yeni şairleri, yazarları tutan bir yazar. Yeni kitapları, dergileri düzenli izliyor. *Burdur Gazetesi*’ndeki yazıma değinirse, Müdürün karşısında biraz güçleneceğim. Böyle kesiyor aklım. Yalnızca ders yönünden değil, düşünce, sanat yönünden de önemli bir son sınıf öğrencisini harcaması zorlaşacak.

Çocukluktan hâlâ çıkmamışım. Aklım sıra büyük rollere soyunuyorum. Köylerimizdeki muhtarların yetiştirilmesi üzerinde duruyor, dilde özleştirmecilik tutumundan ödün vermeyen Ataç’a yol gösteriyorum. O da beni eşiti görüp *Ulus*’ta yanıt veriyor. Kabaran koltuklarımı doldurmaya karpuz yetmiyor.



Gözetim Altında



İçişleri Bakanı Sökmensüer'in Meclis'teki açıklamasına göre komünizm, en çok yazın yoluyla sızıyor. Bu nedenle yarı politika, yarı sanat içeren dergiler de kapatıldı. Komünizm kafalarda büyük bir korku. Başla Nâzım Hikmet, pek çok şair. Sabahattin Ali, pek çok yazar işte o korkulanı getirecek. Zihinleri bunlar çeliyor. Zihinler çelindi mi ülke gitti.

Hükümet böyle konuşuyor, hükümetten yana basın böyle yazıyor. Eğitimciler, yöneticiler, yargıçlar, savcılar, sıkıyönetim komutanları buna göre işlem yapıyor. Bu nedenle yazarların, sanatçıların zindanı bitmiyor. Toplumsal sorunlarla uğraşmayan, "mevcut nizam"ın koruyucusu hükümetle savaşıma girmeyen, muhalefetsiz, hafif bir yazın isteniyor. Ancak Orhan Veli ile arkadaşlarına katlanıyorlar.

Hiç politikaya bulaşmıyor görünen dergiler var. Yalnız şiirle uğraşan, şiirden başka yazı basmayan; yalnızca öykü için çıkan, öyküden başka yazıya yer vermeyen dergi var. Bunlar yeni. Para gönderip abone oldum Şiir, öykü gönderiyorum. Yazı makinesi bulamadığım için metinlerimi kitap harfiyle yazıyorum.

Sabahattin Ali ile Sait Faik'ten başka Oktay Akbal'ın öykülerini seviyorum. Bir de Zeynel İlhan var. İlk kitabını Görgü'den alıp okudum. İlhan Tarus'un öykülerini seviyorum. *Köy Enstitüleri Dergisi*'nde Ali Dünder'in, Talip Apaydın'ın öykülerini sevdim. Ben de kendimce köy dünyasını anlatan öyküler yazıyorum. Yazdıklarımı beş altı kez elden geçiriyorum.

Şiirlerimi *Kaynak'a*, öykülerimi *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*'ne yolladım. Salim Şengil, tanıtayım diye iki dergi fazla postaladı. İlgilenen arkadaşlara verdim. Ama enstitümüzde özgür okuma ortamını boğdular ne yazık.

SHD yararlı bir dergi. Samim Kocagöz'ü, Orhan Kemal'i tanıtan sayıları sevdim. Salim Şengil'den mektup geldi. Ankara Toprak Mahsulleri Ofisinde memurmuş. Öykülerimi almış, incelemek için İlhan Tarus'a vermiş. Sonucu ilk fırsatta bildirecek.

Başka dergiler var: *Varlık*, *Yücel*, *İstanbul*, *Fikirler*. Batıp çıkan, yeni başlayan dergiler. İstanbul'da *Edebiyat Dünyası* çıkıyor. Kimsenin desteklemediği, hükümetin biraz sola sapsın da kapatayım diye gözlediği dergiler. *SHD* kimi zaman iki sayı bir arada basılmış geliyor. Ama tek sayı oylumunda; gecikmeyi böyle kapattım sayıyor.

SHD'de, *Varlık*'ta Fahri Erdinç'in öyküleri çıktı. Çok gezip görmüş, feleğin çemberinden geçmiş, ağzına baktıran yaşlı adamlar gibi yazıyor. Memduh Şevket Esendal'ın MŞE takma adıyla çıkan öyküleri de *SHD*'den okuyorum. Çehov, Maupassant, Gogol, Gorki, O. Henry sevdiğim öykücüler. Milli Eğitim Bakanlığının klasikleri hâlâ çıkıyor mu acaba? Remzi Kitabevinin bastıklarını okuyorum. Maksim Gorki hâlâ en sevdiğim yazar.

SHD'nin yeni sayısında öyküm gene yok. Üzülmüyorum. Sanat yolunun sonsuz sabır isteyen uzun bir yol olduğunu azdan azdan anlıyorum. Gene de bugünlerde birkaç öykümün çıkmasını istiyorum. Bu beni sanki bütün sakıncalardan kurtaracak. Başıma bir olumsuzluk gelirse Türkiye ayağa kalkacak.

Bereket Kaynak şiirlerime hoşgörölü bakıyor. "Gelecek sayıda şiiri basılacaklar" arasında adım çıktı. Bu bile bozulan moralimi düzeltmeye yetti.

Bu arada Cafer ile Halis sürekli ne yaptığımı ne yazdığımı gözetliyor. Dergiler, mektuplar önce Yönetime geliyor. Denetimden geçiyor. Sahiplerine geç veriliyor. Bunun için işgörenle aramı yapıyorum. Denetimden önce alma yolu buluyorum. Hatırnaz konuşmam, selam alıp vermem, kendilerine bir konu danışmam hoşlarına gidiyor. Cafer Müdüre sokuldu artık. Ama Müdürün başka işi mi yok? Yazman Nusret'e bağladı onu. Yoksul bir köylü çocuğu varsıl ayaklarına yatıyor. Takım giysiler dikindiğini anlatmıştım. Kelebek kravatı bunlarla iyi gidiyor. Burdur'a, Isparta'ya gidip bu kılıkla fotoğraf çektiriyor. Basılsın

diye şiirleriyle birlikte fotoğraf yolluyor. Toplantılarda şiir okuyor, sesini Müdürün sesine benzeterek konuşuyor. Yumruklarını onunki gibi kullanıyor. Arkadaşlar gülüyor.

Onunla kimse yarışamaz. Ahmet Acar. "Bizim Behçet bu!" diyor. Rastlayınca, "Behçet Bey, nasılsın iki gözüm, iyi misin?" diye soruyor.

İlkin anlamadım neden böyle diyor? Meğer Behçet Kemal Çağlar'ı anıştırmak istermiş; iktidardaki CHP'nin ünlü şairini. Bizim Behçet'in hiç kitabı yok daha. Ama enstitü içindeki yeri on sekiz kitap boyu. Sık sık çağırıyor Müdür dedim, gene çağırıyor. Kapanıp konuşuyorlar. Çıkıp dolaşıyorlar. Müdürün yanında Yazman Nusret gibi oldu. Boş vakitlerinde hep Yönetimde. Ya Müdürle ya Yazman Nusret'le. Mektuplarımızı getirip dağıtıyor. Yönetimde işi olanlar ona başvuruyor. Birkaç kişiye izin aldı. Sadece bizim kümede saygınlığı yok. Yönetimin yanında has adam. Elinde bir potmani, "potmani" diyor kendisi, içi kâğıt dolu, onunla geziyor. Mektuplar şunlar bunlar da var içinde.

Ahmet Acar kimi zaman konuşuyor konuşuyor, Behçet Bey oradaysa yan gözle bakıp "İsteyen ağzına tükürdüğüm Yönetime bunu da duyursun!" diyor.

SHD'nin yeni sayısı geldi. Baktım gene yok öyküm. Hani yanıt verecekti? Yanıt dergide basılmadığına göre, demek ayrıca gelecek. Peki neden bir ses çıkmadı? Yoksa İlhan Tarus daha incelemesini bitirmedi mi? Üç öykünün incelenmesi kaç ay sürecek?

Belki mektup geldi, Yönetim vermiyor! Yoksa yeni çoraplar mı örecek başıma? Behçet Beyin bakışlarını denetim altına aldım. Beceriksizce kaçırıyor. Bir şey saklıyor gibi.

Bir gün derslikleyiz. Birazdan yemeğe gideceğiz. Cafer'in oturduğu köşede bir ilişme oldu. Ahmet Acar. "Behçet Beycim, ne var bunun içinde?" diye masanın ucundaki potmaniye usulca dokundu. O da yere düştü. İçindekiler dökülmedi ama Ahmet, güya almak için öyle bir tuttu, mektuplar, kâğıtlar, Kaynak dergisinin yeni sayısı yere serildi. Derginin bandı sökülmüş. Kesin bana gelen bu. Yok başka abone olan. Cafer de abone değil. Eğilip aldım. Göz göze geldik.

"Benim ol! Ver!" dedi.

"Abone misin?" diye sordum.

"Isparta'ya gitmiştim, aldım."

"Ne zaman gitmiştin Isparta'ya?"

"İki gün oluyor."

"Ben aboneyim, gelmedi! Sen Yönetimdesin."

Yerdekileri toplayan Ahmet Acar elime bir zarf uzattı:

"Yahu Fakir, sen de ne dağınıksın! Mektubunu Behçet Bey'in potmanisine koymuşsun; al şunu!"

Cafer kapıp almaya çalıştı. Ahmet çekti. Baktım mektup İlhan Tarus'tan. Ahmet Acar, *Kaynak*'ın bandını da buldu. Adresim yazılı. Tarus'un açılmış zarfında daktilo ile dört sayfalık mektup. Ahmet Acar, "Behçet Beycim! Canım seni bir dereye götürmek istiyor! Ama şimdi işimiz çok. Hele sınavlar bitsin; biraz sabret," dedi.

Cafer zor durumda; gene de bozuntuya vermedi: "Dersten sonra verecektim, unuttum!" dedi.

Ahmet Acar sordu: "Peki neden açık o mektup?"

Serteldi: "Ben açtım, ne var?" dedi birden. Kırılmış onurunu düzeltmek istedi herhal.

"Başkasının mektubunu nasıl açarsın?"

"Açarım, görevim!"

Ahmet Acar: "Yahu sen âdi biri oldun çıktın! Başkasının mektubunu açmak ancak âdilerin işidir. Başka demem, ananı eşek kovalasın!"

Memnune: "Anasının ne suçu var, eşek bunu kovalasın!"

Cafer kaldırmış başını, tavanda sallanan ampule bakıyor.

İbrahim Kozak: "Bu olay, bizim enstitüdeki yeni demokrasi-nin göstergesi! Öğrenciler yönetime katılıyor. Cafer Barut arkadaş mektuplarımızı denetliyor!"

"Bugün bu kadar yeter! Buyurun gidelim! Akşam yemekleri benden. Efendisini dövemeyen uşağını dövermiş; bunu yapmayalım!" dedim.

Tarus'un açılmış mektubu, "Kardeşim Baykurt," diye başlıyor. Sonra okurum. Evik çabuk *Kaynak*'a göz attım, Aslan Çocuk basılmış. "Akşam yemekleri benden!" demem boşa değilmiş. Beş arkadaş Bayrak Alanının ortasından yürüdük.

Hafif makineli ile bulgur pilavı var.

“Üzüm hoşafı da varsa yaşadık!” dedi Refet Özkan.

Mektup denetmeni arkadaşımız tuvalete girip çıktı. Tek başına geldi arkadan. Bir şey olmamış gibi oturdu aramıza.

Tarus’un mektubunu yarım buçuk okuyup verdim arkadaşlara: “Cafer okudu, siz de okuyun!” dedim. “Biz bu Cafer’le çok iyi olacağız ama bakalım ne zaman?”

Baskı ve gözetim altında yaşatılan biz değiliz, sanki o. Ne diyeceğini bilemiyor, öyle bozuk, oturuyor.



İki Müfettiş



Ansızın iki müfettiş gelip Yönetime yerleşti. Koğuşturma var. Kimse bilmiyor koğuşturdukları ne? “Yıllık hesaplar” diyen oldu. Coğrafyacı Muzaffer Bey kulağıma fısıldadı: “Dilekçemizi koğuşturuyorlar! Despot yakında pır!”

Hiç ummuyorum. Haberleri izliyorum az çok. Hem Demokratlar hem kendi partisi Hasan Âli Yücel’i hırpalıyor. Mareşal Fevzi Çakmak da saldırıyor ona: “Bakanlığı zamanında komünistleri korudu!” Enstitülerde komünist yuvalanmaları olmuş da Yücel koğuşturulmasını engellemiş. Solculuk kokan 48 Şair adlı şiir kitabını okullara salık vermiş.

Vah vah; ne olur bir kitap salık vermeyle? Ne olur 48 Şair arasında bir iki solcu olmayla?

Yöneticiler aklını tüm buna taktı. Basın histeriye tutulmuş gibi komünist avlıyor. Bakanlar Kurulu habire debire kitap yasaklıyor. Geçen yıl *Türkçe Metinler* diye çok iyi bir kitap geldi elimize. Bunlar sınıf sınıf ortaokul ve liseler için hazırlanmış ders kitapları. Üstünde Sabahattin Eyuboğlu, Mustafa Nihat Özön, Pertev Naili Boratav’ın adları var. Emek ürünü olduğu belli. Çok güzel metinler, gerekli açıklamalarla, düşündürücü sorularla işlenmiş. Tonguç Baba demiş: “Bu kitabı Enstitüler kullansın!” Sadece bizim sınıfa verileni değil, öbür sınıflara verilenleri de alıp inceledim. İlk anda en çok Fuzuli’nin Şikâyet-name’si hoşuma gitti. “Selam verdim rüşvet değildir deyu almadılar” diyor. Kaygusuz Abdal’ın Tanrı’ya yönelen taşlama şiiri var. Böyle uyandırıcı kitapları köy çocuklarına niçin okutsunlar? Yücel bakanlıktan ayrıldı, topladılar hem de yasakladılar.

48 Şair’i aradım bulamadım. Düzenleyen Nedim Çapman imiş. Kime sordumsa, “Bilmiyorum, bende yok!” dedi. Koca devlet bir küçük antolojiden bu derece korkar mı? Korku bü-

tün yöneticileri sarmış. Sanırım hu yüzden. Orhan Burian antolojisiinde Nâzım'ın sanatını birkaç sözcükle övebilmek için, hiç yeri değilken ideolojisini yermek zorunluğuydu. Oysa saygıdeğer bir profesör çok güzel bir antoloji hazırlamış. Bunlar yurttay düşünce ve sanat yaşamı üstünde baskıların ağırlığını gösteriyor.

Müfettişlerin Müdürü koğuştırmaya geldiği doğruysa bile sonuç çıkacağını sanmıyorum. Bu gibi işlerin genel gidişle bağınyı seziyorum. Sık sık anamın sözü aklıma geliyor: "İt iti ısırmı oğlum?" Bunu kimseye söylemiyorum. Ortalıkla ısırgan bir iletişim var. Ne söyleyen Yönetime gidiyor. Söylediğın olumsuzsa hemen komünistliğe bağlanıyor. "Bakanlığın müdürüne, müfettişine it dedi, kurt dedi!" diye parlıyorlar örneğın. Bir atasözünü bile rahat söyleyemiyorsun.

Bakanlık müfettişleri on gün çalıştı. Hiçbir öğrenciden anlatım almadılar. Yalnızca öğretmenlere sordular.

Deli Coğrafyacı, "Bizimkinin süngüsü düştü!" diyor.

"Aman düşün, biraz soluk alalım!"

Müfettişlere de öğretmenlere pişenlerden gitti. Odalarında yediler. Yönetimde, anlatım aldıkları odada yattılar. On gün sonra kimsenin haberi olmadan çekip gittiler.

Coğrafyacıyı görünce sordum: "Ne anladık bundan?"

"Birden anlaşılmaz. Devlet işi yavaş yürür. Bekleyelim."

Beklemesek ne yapacağız? Elimizde ne var?



İzne Giderken



Sınavlar tamam. Notlarım iyi. Hiçbir engele takılmadan sınıfı geçtim sanıyorum. Son sınıf oluyoruz. Arlık izne gidebiliriz. Yalnızca bir ay kalacağız köyde.

Hazırlığımı yaptım. Yatakevinde kimsenin olmadığı bir saatte hatılda saklı kitapları aldım. *Tarih*'i bavulun altına, giysilerin arasına koydum. Köyde rahat rahat okumayı düşlediğim kitapları yerleştirdim. *Medarı Maişet Motoru*'nu, *Yıldızın Parladığı Anlar*'ı, *Kurtuluştan Sonrakiler*'i aldım. Hatılda bir şey bırakmadım. *Sırça Köşk* gitti ne yazık. Kitapların üstüne, öğretmenlere özenip tarih attım, adımı yazdım. Yavaş yavaş özel kitaplığımı oluşturuyorum. Sevdiğim tek mülk kitap. Şiiri gibi kitapları da çok seviyorum. Dünyamı bunlar güzelleştiriyor.

Kitapları okurken bin, iki bin yıl önce yaşamış yazarlarla, binlerce kilometre uzaktaki şairlerle arkadaşlık ediyorum. Kitap üstüne söylenmiş güzel sözleri defterime yazıyorum. Kitaplar anıtlardan, yazıtlardan üstün, dört yanı sımsıkı örtülü gömütlerden üstün. Sapasağlam köşklere, mermer saraylardan, taş sütunlardan üstün. Kitapları en değerli servetim olarak saklıyorum. Bavula yerleştirdim onları.

Taranta Babu'ya Mektuplar, *Şeyh Bedreddin Destanı*, *Gece Gelen Telgraf*, elle harf harf yazmıştım, onlar köyde. Asılları kalsın burada. Bir götürüp koyamadık Homa'daki yerine.

Yücel döneminde Bakanlığın çıkardığı *Tercüme* dergisinin şiir sayısı elimden düşmüyor. Kimi yazıları anlayabilmek için iki kez, üç kez okudum. Çeviri şiirlerdeki özü bulmaya çalıştım. Onu da koydum bavula. Tarlada kardeşlerime yardım ederken okuyacağım. Bizim gibi köylü çocuğu olan Emin Eliçin'in Upton Sinclair'den çevirdiği *Altın Zincir* bende yok, enstitü kitaplığından alacağım.

Kitaplığın anahtarı bir ara Ambarcı Cafer'de durdu. Şimdi aynı zamanda Müdür yardımcısı olan Türkçe öğretmeni Şakir Gürpınar'da. Gittim, "Öğretmenim, aldığım kitapları koyacağım, iki de kitap alacağım, kısa bir süre için verir misiniz?" dedim. Eski görevlilerden olduğum için verdi. Güvendiği öğrencilere veriyor. Kitaplığı açtım. Suyu çekilmiş değirmene dönmüş. Gelen yok, giren yok. Raflar tozlanmış. Hey gidi kitaplık; gözümde dünyanın en büyük kitaplığıydın! *Altın Zincir*'i uzun uzun aradım. Onu ararken Tarih'i gördüm. Elimin altında dünya hazineleri varmış. İnsan bildiği kadar görüyor. Bilmiyorsa hazineler yok. Önce yoklayıp soruşturup hazinenin varlığını, içindekilerin değerini öğrenecek, sonra bir anahtar bulup kapısını açacaksın. Bilgi hazinen böyle büyüyecek. *Tarih*, Görgü öğretmenin verdiği gibi tıpkısı. Kimse alıp okumamış daha. Okşayıp bıraktım.

Altın Zincir'i ararken Gorki'nin *Benim Üniversitelerim*'ini buldum. Müdürün ya da Yazman Nusret'in eline geçerse yakar diye korktum. Okumuştum, aldım gene. Bir daha okuyacağım Karta adımı yazdım, tarih attım. Umut kesmek üzereydim, *Altın Zincir*'i buldum. Kartını doldurup çıktım. Anahtarı Şakir Bey'e götürdüm.

Bavulda yer kalmadı. İki den üçe geçerken marangozluktaki arkadaşlarla yapmıştık. Elim bu tür işlere yatkın. Köşeleri geçmeli, iki yanı kontrplaktan. Arkadaşlarla ortak tutkal eritip yapıştırdık. Kuruması için baskıya aldık. Sonra menteşelerini çıkıp zımparaladık. Marangozluk öğretmeni. "Böylece birer bavul sahibi oldunuz! Bunlar size askerliği de yaptırır!" dedi

Bu bavula yerleştirelim kitapları. Ağır laştı. Burdur'a kadar trenle gideriz. Sonra pazarcı köylülerimizle, kimi zaman bir eşeğin gücünden yararlanarak Akçaköy'e ulaşırız.

Kalan geçen bugün belli olacak. Eskiden pekiyi ile geçenler ortaya çıkardı. Gene öyle yapılacak mı bilmiyorum. Yapılırsa ben de çıkarım elbet. Enstitünün önde gelen "solcu" suyum, çok "mikrop" kapmışım. Belki Müdür çıkarmaz. Ne olacak o zaman? Birkaç gündür kafama bunu taktım.

Bütün arkadaşlar gibi aldığım notları cep defterime yazdım. Müdürün dersinden 5'ten aşağı almadım hiç. Bir ondan böyle

5'im var. Son yazılıda sorduklarının hepsini doğru yanıtladım. En az 8 verecek. Ortalaması 7 olur, geçerim. Göz göre göre not ortalamamı düşüremez. Doğru yanıtlarıma düşük not verirse Bakanlığa dilekçe yazıp sınav kâğıdımı inceletirim. Yarın halkın hakkını arayacak bir şair, önce kendi hakkını aramalı.

Sonunda emektar kampanamız "toplanma"yı vurdu. Biliyoruz, bu kez bit yoklaması değil, sonuçlar söylenecek.

Müdür, "Sevgili yavrularım!" diye başladı. Çok tuhaf duygular veriyor bu adam kimi zaman. "Sevgili yavrularım!" deyince derimin üstünden bir titreme geçti. Neden okuduğuma, düşündüğüme karışıp dünyamı zindan etti? Neden kendini "milliyetçi", bizi "millet düşmanı" sayıp havamızı zehirledi? Görgü öğretmen pırlanta bir insandı, neden onu demir parmaklık ardına tıktırdı?

"Bir çiftçi gibi bütün yıl çalıştınız. Bugün ürün alıyorsunuz. Dersleri başaramayıp eli boş kalan öğrencilerimizin durumu beni üzdü. Çalışıp sınıf geçenleri kutlarım. Hepinizin bu toprakları bize bırakan atalarımıza ve milletimize layık öğretmenler olmanızı dilerim. Şimdi Müdür yardımcısı Gürpınar, birinci sınıflardan başlayarak sonuçları okuyacak."

Şakir Bey'in elinde kocaman ciltli defter. Çıktı ortaya, okuyor. Pekiyi ile geçenleri ortaya çıkarmadan, kümeden kümeye atlıyor. Belki bütün birinci sınıfları topluca çıkaracak. Hayır çıkarmadı. Demek biz de çıkmayacağız. Belki benim gibiler yüzünden o gelenek bitti. Canı sağ olsun! Sınıfı geçelim, çıkar-mazsa çıkarmasın!

Sınıflar aşağıdan yukarı okunuyor. Birer birer durumlarımızı öğreniyoruz. Müdür yardımcıları birbirlerini dinlendiriyor. İşte sıra bizim kümede. Ne olsa heyecanlıyım. Aklıma olmayacak işler geliyor! Müdürün baskısı sonucu Hal ve Gidiş'ten. Öğretmenler Kurulu kararıyla notum kırıldı belki. Canım ceviz kabuğunun içine girmiş. Sonunda numaram, adım soyadını:

"İyi ile geçti!"

Sanıyorum yalnız ben değil, enstitünün büyük bölümü soluk aldı. Acayip titredi bedenim. Altımdaki toprak sallandı. Ter yürüdü derimin üstünden. Kabarcıklar damla olup alnımdan aktı. Sessizlik sürüp gidiyor sanıyorum; Müdür yardımcısı bizim kümeyi bitirmiş. Adalet dünyaya son derece gereklidir.

Kümemizde pekiyi ile geçen yok. Not ortalamam pekiyi tutardı, Bedenci Kadri Bey'e, Müdüre diklenmem yüzünden iyi'ye düşürdüler. Önümdeki sakıncaları az bir ceza ile savuşturdum demek. "Kutlarım seni Baykurt!" dedim kendime.

Yeniden söze başladı Müdür:

"Sevgili yavrularım! Böylece bir ders yılını bitirip tatili hak ettiniz. Sizler gidince enstitümüz boş kalmayacak. Bu yüzden kümeleri ikiye ayırdık. Bazı kümeler erken, bazı kümeler geç gidecek. Şimdi onları okutuyorum."

Soluklarımızı kesip dinliyoruz. Bizim küme erken gidecek.

"Yavrularım! Erken gidin, erken gelin! Taşıtlara binerken inerken dikkat edin. Bütün toplumun gözü üstünüzde. Davranışınıza dikkat edin. Attığınız adımda, söylediğiniz sözde enstitünün onurunu düşünün. İyi izinler dilerim hepimize!"

Yemekevine koştum. Ayrılık yemeğimizi sönük bir neşe içinde yedik. İzne sonra gidecek arkadaşlarla kucaklaştık. Bavulları alıp yola aşağı döküldük. Güllüğün altında kamyon bekliyor. Bizleri sırayla Kırıkçayır'a atacak. Erken gidenler erken varacak. Gene de Burdur'da bir gece yatmam gerekecek.

Bu ne? Aşağıda bir yığılma var. Üç öğretmen yolu kesmiş, bavul yoklaması yapıyor. Askerlikçi Fuat Tekin, Tarihçi Vahap Öztürk, Fenci Muammer Buğday. "Enstitüden öteberi aşırıanları arıyorlar!" diye bir fısıltı dolaştı. Onur kırıcı bir uygulama daha. Şükür öyle bir şey yok bavulumda. Bunlar giysilerim. Bunlar kültürümü artırmak için kitaplar.

Enstitüde hırsızlık olayları oldu durdu ne yazık. Önlem almakla hakları var diyelim! Sınıfımız yükseldikçe daha iyi anlıyoruz; öyle durumlar var ki üstüne gitmeyeceksin. Gittin mi azar. Bence bu yaptıkları yanlış. Hele Müdür, kimi durumları hiç anlamıyor. Kaba bir tutum onunki. Ben olsam, Tarımbaşı Osman Gürkan gibi efendice önlem alırım.

İlişip kakışarak yoklama yerine yaklaştık. Askerlikçiye düşersem biraz eza cefa eder. Vahap Öztürk dergi sorar. Sıram adım geliyor. Birden, "Aç!" diyor Buğday öğretmen. Açıyorum, madem herkes açıyor. Şöyle bir bakıp geç diyecek. Defterlerimi karıştırıyor, kitaplarımı, giysilerimi. Ayrı ayrı alıp baktıktan sonra, düzenlice bavulun kapağına koyuyor.

İçimden, "Yeter baktığın!" diyeceğim. Giysilerimin içinden çektiği kitapları tek tek inceleyip başka yere koymayı sürdürüyor. *Medarı Maişet Motoru*'nu ayırdı. *Yıldızın Parladığı Anlar*'ı ayırdı. "Enstitünün mü bunlar?" diye sordu.

"Hayır kendimin!"

Ayırdıklarını verecek sanıyorum. Enstitünün olsa bile üstüme yazıp aldım. Hırsızlık yok. O işler geride kaldı şükür! En alttan *Tarih*'i çekti. Evirip çevirdi. Gazete kaplı olduğu için adını iç sayfalardan buldu.

"Bu da senin mi?"

"Benim."

Tarih'te Görgü'nün adı ya da imzası olduğunu unuttum bir an. Açıp o sayfayı buldu.

"Bu ne?"

"Toplumbilim ödevi hazırlamak için öğretmenden almıştım. İzinde karıştıracağım."

"Kapat bavulunu, bunlar kalsın!"

Buğday öğretmenin bizim kümeye dersi yok. Adımı, soyadımı bilmez sanıyordum, biliyor.

"Okuyacağım kitapları niçin alıyorsunuz? Verin."

"Orada bekle, seninle konuşalım madem!"

Enstitüde henüz üç aylık. Cebinden kâğıt çıkarıp adımı yazdı, ayırdığı kitapların arasına koydu. "Yandım!" diyorum. İyice tanıtmışlar beni buna bile. İyi politik bilgisi var. Neyi, niçin aldığını biliyor. Belki özel görevle geldi Ankara'dan.

Yoksa başıma bir çorap daha mı örülüyor? Yüreğim küt küt vuruyor. Bavulu düzene sokup kapattım. Oraya bir yere dikildim. Çalıntı çıkmış gibi bakıyor geçenler. Fuat Tekin'in gözleri üstümde. Birbirine göz ediyorlar. Daha en az 100 öğrenci var yoklanacak. Cafer ile Halis geçti; bakmadılar. Osman Aykut geçti, yokladılar. Muammer Buğday'a yaklaştım: "Öğretmenim, daha ne kadar bekleyeceğim?"

"Bekleyeceksin epey."

Bavulu alıp şarampolün öte yanına geçtim. Oturdum bir gü-lün dibine. Bakıyorum geçenlere. Hilmi Denel geldi: "Hayrola?"

"Kitaplarımı aldı şu Buğday!"

"Neden ona yoklattın? Ötekine girseydin!"

“Ona rastladı.”

“Hangi kitapları aldı?”

“Görgü’den aldığım bir kitabı.”

“Görgü’den mi? Yahu Fakir sen deli misin?”

“İzne giderken arama olacağını nereden bileyim?”

Tasam arttı. Yoksa götürüp Yönetime mi verecek? Yeniden anlatım mı isteyecek Müdür? Sen İyi’yle geçtin filan demeden Isparta’ya mı teslim edecek? “İşte avucuma düştün!” diye zil takıp oynayacak mı?

Yüreğim göğsümü yırtacak. Zorlanıyor yüreciğim.

“Zorlanmasın! Neden zorlanıyor?” Birden diklendi başım. “Çıktıysa kitap çıktı! O da Bakanlık yayını. Sait Faik Türkiye’nin ünlü öykücüsü! Stefan Zweig da Alman. Rus değil. Daha hiçbiri okumadım. Okumadığım kitaptan da mı iş açacak başıma? İstersem okumuş olayım; kitap okumanın suç olduğunu hiçbir zaman kabul etmeyeceğim. Kim sorguya çekerse çeksin, insanın öğrenme özgürlüğünü her yerde, her zaman savunacağım. Ayrıca bu kitapların Bakanlar Kurulunca yasaklandığını duymadım, dergilerde, gazetelerde okumadım. Buğday öğretmen öyle sandı.

Kimi arkadaşlar karşıdan soruyor: “Kimi bekliyorsun?”

“İbrahim Kozak gelecek, onu.”

“Yahu Kozak gitti çoktaan!”

“Ahmet Taşal gelecek.”

“Haa, Taşal? Bekle bakalım.”

Yığılma eridi sonunda. Yoklamacılar bir araya toplandı. Birkaç çatal kaşık bulmuşlar. Birkaç sigara çıkmış. Küçük sınıf, büyük sınıf demiyor; sigara yakalıyorlar. Kendileri içiyor oysa. Hele Askerlikçiye günde iki paket yetmiyor. Şimdi dik dik bakıyor benim kitaplara. Buğday öğretmen, *Tarih*’i Görgü’nün verdiğini söylüyor. Konuşuyor fısıf. Kalkıp gidiyorum yanlarına: “Beni yolumdan alıkoydunuz, aşk olsun!”

“İstiyorsan git!”

“Verin kitaplarımı, izinde okuyayım.”

“Bunları sen okuma! Zararlı bunlar.”

Gülüyorum: “Kitabın zararlısını, yararlısını kendim ayırabilirim artık.”

“Bunlar kalsın. Biz düşünelim. Sen iznini yap gel.”

Bakarsan çok iyi bir insan Buğday öğretmen. Bakarsan içinden pazarlıklı “Bavulunda çok var daha, onları oku,” diyor.

İkircim içindeyim. Kitapları kurtarma umudum zayıfladı. Çekip gitsem mi acaba? Birden beynimde bir şimşek: “Dönerim yukarı! Kitaplıktakini alırım!” Bir şimşek daha: “Alır sıvışırım! Nasıl olsa giden gitti. Tek gideni yoklamazlar. Fırlarım erkenden!”

“Sizinle ayrı konuşmak istiyorum öğretmenim! Ne var bu kitaplarda? Niçin aldığınızı bilmeyince üzüntü içinde kalıyorum.”

“Senin kitaplar müsadere edildi müsadere!” dedi Vahap Bey. “Hâlâ içerdeki komünistin verdiğini okuyorsun! Duymadın mı mahkemede neler açıkladı? Okumadın mı neleri çıktı ortaya?”

“Okumadım! Kendisi bilir ne söylediye! Bana verdiği kitap Bakanlık yayını. Okumamda sakınca olamaz.”

Buğday öğretmen, “Evet, sence olamaz!” dedi sinsi. “Bırak da kimi konuları biz düşünelim. Şimdi iznine git sen. Ben bunları Müdür Beye veririm. Döndüğün zaman çağırır seni.”

“Bakanlık deyip duruyorsun!” diye Fuat Tekin girdi araya. “O Bakanlığın ne zehirli kitaplar bastığını biliyoruz!”

“Haksızlık ediyorsunuz. Başında Adalet Bakanının önsözü var. Sizin gibi düşünenlere sesleniyor.”

“Kimmiş o bize seslenen?”

“Mahmut Esat Bozkurt.”

“Esat Mahmut Karakurt otursun romanını yazsın. Yurt çocuklarının eğitimini biz düşünelim.”

“Esat Mahmut Karakurt değil, Mahmut Esat Bozkurt.”

“Ha Veli ha Ali! Aynı kapıya çıkar!”

Gülmekten başka umarım kalmıyor: “İzne üzgün gitmek istemiyorum. Cumhurbaşkanlığı genel yazmanının çevirdiği, Bakanlar Kurulunun yasaklamadığı kitaplarımı aldınız.”

Birden, “Fazla konuşma!” dedi Vahap Öztürk. “Biz senin ne inal olduğunu biliyoruz! Geç git iznine! Ya da git Müdüre anlat derdini!”

“Dinlerse, hem de anlarsa elbet anlatırım. Biz burada köle değiliz. Çocuk hiç değiliz. Anlamak için sormak hakkımdır. Bil-

gimi artırmak için ne bulursam onu okuyorum. Siz tavsiye edin, onu da okuyayım."

"Peki! İzne git gel, tavsiye edelim."

Umarsız, yatakevine dönüp bavulu bıraktım. Gidip Osman Karaca'yı buldum. Bir solukta anlattım başıma geleni. Çok üzüldü.

"Osman, üzüntüyü bırak! Ne olursa olsun, ben bu Tarih'i okuyacağım. Git Şakir Bey'den anahtarı al. Kitaplıktakini alayım. Kendim daha dün istedim. Bugün istemem uygun olmaz..."

"Verir mi bilmem."

"Bana verdi, sana da verir! Ciddi öğrencilerini bilir Şakir Bey. Anahtarı al, kitaplığa birlikte girelim."

"Girelim! Ama bu senin Buğday dediğin, tam bir faşist! İyi ki Gorki'nin kitabını, iyi ki Altın Zincir'i almamış!"

"Almadı. Yalnız üçünü aldı."

Su deposunun orada, kavakların gölgesine oturdum. Gül kokuları geliyor dosta düşmana inat. Kimi zaman bütün enstitü böyle gül kokar. Ilık bir yel kokuları alır getirir. Elim çenemde, arkadaşımı bekliyorum. Osman'ı sever Şakir Bey. Gül kokularının daha çok ayırdına varıyorum. Tatilini okuyarak geçirmek isteyen bir öğrencisine anahtarı seve seve verir. Dikiş öğretmeni Güler Hanım'la evlendi geçen yıl. Mutluluk diledik candan; verir. Herkes kötü değil dünya da. Bütün öğretmenler faşist değil. Çok geçmedi, uzun boyunu sallayarak göründü Osman. Dibime gelesiye gülmedi yüzü. "Üzülme, aldım!" dedi. Birlikte kitaplığı açıp içeriden kilitledik. Elimle koymuş gibi buldum *Tarih'i*. Kartını doldurup koydum.

Osman'a, "Buyur sen de istediğini al!" dedim.

Bugünün tarihini yazdım karta. İlerde koğuşturma olursa söylerim. "Suç olduğuna o zaman inanmıyordum, şimdi de inanmıyorum!" derim. Kitabı gömleğimin altına yerleştirdim. Okşadım elimle: "Bu kez asla kaptırmayacağım seni!" dedim.

"Ne olur ne olmaz. Bir kap çek!"

Kabı hemen orada çektim. Osman da kendi seçtiklerinin kartını doldurdu. Çıktık kitaplıktan.

"Bu kez öyle kolay olmayacak paçayı kurtarman! Bunlar seni harcamaya kararlı. Bilmiyorum ne yapsak? Elllerine geçmiş

fırsat! Bir taşla iki kuş vurabilirler. Görgü'ye ceza keserken sana kitap verdiğini ele alabilirler. Propaganda sayılır. Sana da bir işlem düşünürler. İlişkilerinizi kanıtlayan belge bu kitap. Ama sen de Bakanlık yayını diye savunursun, çevirmeni de Cumhurbaşkanlığı genel yazmanı. Başında Bakanın Önsözü."

"Hem de Adalet Bakanı. "

"Hem de bilimsel bir kitap!"

"Hem de nitelikli kâğıda basılmış."

"Devlet iyi bir iş yapmış. Gençlik aydınlansın diye kitap yayımlamış."

"Bütün bunları dinleyen olursa söylersin. Durumun zor."

Evet zor. Gene de *Tarih*'i götürüp bavula koydum.

Akşam yemeğini Osman'gilin masada yedim. Avni Aytan duvarın dibinden "Geçmiş olsun, kaza geçirmişsin!" diye el ediyor. Müdürün adamlarından Emin Özel bakıyor. Sınavları verebilirse bu yıl öğretmen oluyor. Diploma töreni sonbaharda. Soruyorum: "Bunun babasının devesini mi ürküttük biz?" Osman yanıtlamıyor. Şaşılacak bir durum. Fırsat bulsa bir kaşık suda boğacak beni, Osman'ı. Bizimse kimseye kinimiz yok.

Kavakların dibinde gece yarısına kadar konuşuyoruz. Gül-lüklerin arasındaki yoldan birkaç kez inip çıkıyoruz. Bir ara yanıma aynı sınıftan Nezihe geliyor, Homalı şair. Araları iyi, evlenecekler. "Lirik şiirler yazıyor, iyi kız!" diyor.

Geçten geç yattım o gece ama nereye çekip gittiyse, bir türlü uykunun izini bulamadım. Sabah da kahvaltı yapmadan fırladım. Kırıkçayır'a inince ooh çektim. Geçici bir oh.



Köydeki Kitaplar



Onca ayrılıkları aşip dağları geçip geldim. Anamın yüzünde tutuk bir sevinç. Yamalı giysileri içinde kavruk kavruk gülüyor. Ama tam gülmüyor. "Sınıfı geçtim ana!" diyorum. Bir aferin çekiyor, kuru. "İyi dereceyle geçtim!" diyorum; "Neden pekiyi ile geçmedin?" demiyor. Gözlerime "Benim de duyduklarım var, onlar ne?" der gibi bakıyor.

Bavulu açıp giysilerimi, kitaplarımı çıkardım. Okuyacaklarımı evimizin küçük penceresine dizdim. Perdeyi çekiyorum. Bir odam olsa, ah! Hiç değilse iki rafım. Kitapları dizsem. Bir masam olsa. Masada okusam. Biraz yazsam. Bu lüksler bana ne kadar uzak?

Bir tatil izlencesi hazırlıyorum:

Madde 1. Hasat işleri.

Anamın yükünü paylaşacağım. Ağabeyim Burdur'da dikicilik öğreniyor. Onun boşluğunu dolduracağım.

Madde 2. Kitap okuyacağım.

"Sandığın anahtarını verir misin ana? Burada olan kitaplarımı çıkarayım. El yazımla kopya ettiğim kitapları bir daha okuyayım."

Madde 3. Köylülerimle konuşacağım.

Can kulağıyla dinleyeceğim onları. Anladıklarım not edeceğim. Önemli sorunları neler, bunları nasıl anlatıyorlar; öğreneceğim. Onların dili benim dilim. Her zaman o dille yazacağım. O dili kitaplardan öğrendiğim dille emiştireceğim.

Madde 4. Yeni şiirler yazacağım.

Her hafta en az bir şiir. "'Ana, sandığın anahtarını..."

Yere önülcek sermiş. Bulgur ayıklıyor. Dediğimi duymazlıktan geliyor. "Kitaplarımı kimseye verme! Bunları harçlığımdan artırdığım paralarla aldım. Öğretmen olacağım, bir kitaplığım

olsun. Gittiğim köyde bir dolaba dizerim. Düzenli okurum. Bunu çok istiyorum ana.”

Kitaplar önümü aydınlatıyor. Çevremi genişletiyor. Kitaplar beni sakıncalardan kurtardı. Tam uçuşuma yuvarlanacağım, elimden tuttu. Köyde bostan çalardım. Enstitüde atlas, domates, patates çaldım. Öğretmen gördü ama hoşgördü. Bu öğretmen beni neden hoşgördü diye çok düşündüm. Yanıtı kitaplarda buldum.

Kendimi yazın alanında geliştirip kitaplar yazmak, Türkiye’ye güzel günlerin gelmesine destek olmak, benim gibi zor koşullarda büyüyenlerin kurtulmasına hizmet etmek, Türkiye’yi dünya da her bakımdan değerli, insanları, bayrağı, parası saygın bir yurt olarak tanıtmak, sevdirmek istiyorum. Maksim Gorki gibi bir yazar olup “İşte Türkiye’nin bir yazarı! Kitapları güzel; öyleyse halkı da güzeldir!” dedirtmek istiyorum.

Atlas, domates, patates çalarak mı varacaktım bu ereğe?

Yanıtı kitaplarda buldum. Kitap yazacak insan temiz olacak dedim. Kitap yazarak ün edinmek değil ereğim. Para kazanıp varsıl olmak hiç değil. Ben bu yoldan geçinmeyi bile istemem. Kitaplar, üzerinde parasal yarar düşünmeyeceğim çok saygın değerlerdir. Bu özellikte kitaplar yazabilmek için, çok okumalıyım. Bilgeler ne diyor? Bin, iki bin yıl önce yaşamış şairler ne diyor? Kendimi geliştirmek için bilgiye muhtacım. Boş zamanlarımda, dolu zamanlarımda kitap okumalıyım.

Bağa bahçeye giderken yanıma kitap alıyorum. Onların daha bu yaşta somut yararını gördüm. İlerde kim bilir ne çok göreceğim? Beni güçsüzlükten, kendime güvensizlikten kordular. Kitaplarda çok çok yanıt buldum.

Onları okuyor, önemli bulduğum yerleri çiziyor, bu bölümleri deftere geçiriyorum. Okuduğum kitabın özetini çıkarıyorum.

Kitaplarda damarlarımdan ılık ılık akan besinler buldum. Bu yüzden param oldukça kitap alıyorum. Bu yılların kitapları ciltsiz, dikişsiz, yoksul basımlı kitaplar. Yeni kitap alınca ilk işim iğne iplikle formları dikmek oluyor. İnce karton kapağını dikkatle kesip cildin üstüne yapıştırıyorum. Baskıya koyup kurutuyorum.

Anama sıkı sıkı söyledim: "Kitaplarımı kimseye verme, gitti mi gelmiyor!" Başkasına hiç mi vermeyeceğim? İnsanın iyi bir kitabı katı bir bencillikle yalnız kendine saklaması doğru mu? Veririm ama okuyup bitirdi mi geri getirmeli. Kıvrıp bükmeden okumalı. Benden kitap alan insanın kitaba sevgisi olmalı. Para verip kendi de kitap almalı. Başkasından geçinen asalakları sevmiyorum. Benden yoksul insan var mı Türkiye'de? Ben bile üç beş kitap alabildiğime göre, başkası neden almasın?

Enstitüde anamı kardeşlerimi özlediğim gibi kitaplarımı da özlüyorum. En iyi dostlarım onlar. Uzun ayrılıktan sonra köylülerimle, akrabalarımın nasıl görüşüyorsa, kitaplarımla da koklaşmak istiyorum.

Gidip anamın boynuna sarıldım: "Niçin vermiyorsun sandığın anahtarını?" Bu kez kaçırmadı gözlerini. Duymazlığa da vurmadı. Sordu: "Ne yapacaksın anahtarı?"

"Açacağım."

"Ne yapacaksın açıp?"

"Kitaplarımı göreceğim, özledim."

Konuyu değiştirmek için kurnazlık düşündü:

"Ananı özlemedin mi?"

"Özledim; ama kitaplarımı da görmeliyim sandığı açıp."

"Kitapların sandıkta değil, sandık boş."

Yakınıma yıldırım düştü: "Nasıl boş? Ne oldu kitaplar?"

"Kitapları yaktık."

Kaçırdı gözlerini. Ne işittiğimin ayırında değilim. Kulaklarım, içinde arı var gibi uğulduyor.

"Neden yak...tı...nız?"

"Söylenti üstüne söylenti çıktı. Gönen'de çok büyük sıkıyönetim kurulmuş! Hükümet komünist öğretmenleri, öğrencileri dama kalmış! Döndüm söylentiler arttı. Uykuyu tüneği yitirdim. Bilen bilmeyen kafama bir söz soktu: Savcılık buraya da gelir Elifçe! Karakol ne varsa götürür! Oğulcuğunu kısa bir yargılamadan geçirip asar hükümet! Hükümetin südü mermeri deler Elifçeee? Hükümet komünistlerle savaşıma geçti. Köklerini kazımak için kimde kitap bulursa sahibini dama katıyor' Elifçeee! Yakında hepsini asacak dediler. Bir ana bunları duyunca ne yapar? Sen olsan yumar mısın? Ben de yummadım."

Anadolu'da, gelip geçen yüzyıllarda bu derece acılar oldu mu acaba? Dilim damağım kuru, soluk alıp vermem zoraldı. Karşıma geçip "Hüü!" deseler ağlayacağım.

"Gönen'e geldiğinde, söylentilerin içyüzünü anlattım sana!"

"Anlattın ama her şey senin dar zamanda anlattığın kadar değil. Ortada olup duranlar var. Sarı Görgü'yü, elini kolunu bağlayıp götürmediler mi?"

"Götürdüler."

"Kitaplarını götürmediler mi?"

"Bilmiyorum."

"Nasıl bilmezsin? Götürmüşler!"

"Nerden duydu?"

"Şemsi orada okumadı mı?"

Aklım suya erdi. Komşumuz Ak Mehmet'in kızı iki yıl önce öğretmen oldu. Kulağına kar suyu doldukça anam koşar Şemsi'den sorar. Şemsi anlatır. Anam sormadan gelir anlatır. Anam gökyüzüne bakar. Kara bulut gördü mü, "Yağmur yağacak, aman tınaz ıslanmasın!" der. Tıpkı bunun gibi, kötü söylenti çıkınca, "Tahir'imın başına kötülük gelmesin!" diye önlem alır.

Gökten bir atmaca süzülür. "Aman tavuklarımı kapmasın!" dediği gibi, "Tahir'imi jandarma götürmesin, hükümet asmasın!" diye parçalar kendini. Yavrusunu kanadının altına, canının içine çeker. Atmaca savuşup gidesiye çıkarmaz dışarı. Tanımıyor muyum anamı? Sakıncalı bir haber duydu mu kalkar yürür. Gecedir, önüme it, kurt çıkar demez. Madem kitaplar "sakınca" sayılıyor, bunca yılın insanıdır, bizler için "sakınca"yı da, başındaki hükümetin kim olduğunu, ne olduğunu da bilir.

Şimdi zor duyulur bir sesle anlatıyor: "Bir gece Şemsi öğretmeni çağırdım. Allah razı olsun, geldi. Açtım sandığı. Ne var ne yok döktüm önüne. Oku birem birem, tıpkı kendinin gibi sargın oku dedim."

Şemsi radyo dinliyor. Sabahattin Ali'nin izlendiğini bilir. Nâzım'ın Bursa'da yattığını bilir, İçişleri Bakanının Meclis'teki açıklamasını bilir. Emin Soysal'ın sorularını. Reşat Şemsettin Sirer'in yanıtlarını bilir. Komünistlerin gençler arasına en çok yazın yoluyla sızdığı savını duymuştur.

"Şunları şunları hemen yakacağız Elif Hala!"

“Yaktınız mı ayırdıklarınızı?”

“Yakmayıp ne yapalım? Kapıyı kapatıp gece boyu yaktık. Kitap dediğin de hemen yanmıyor. Dünyada en zor yanan ne, bilmezdim, kitapmış! Yakması en acı veren de kitap. Hiç kitap yakılır mı? Kitap yakmak günah. Günahına razı ola ola yaktık. Dedim, yavruma zarar gelmesin! Haberin yok, düşmanların çoğaldı. Beylerin oğulları, seçimde onlardan yana oy attırdıydın diye sana zıt. Babaları Kızıl Şekip eskiden zıttı, şimdi daha zıt. Çavuşa fıslamaz mı? Evinde çok kitap var, inanmıyorsanız arayın demez mi? Sen de maşallah yememiş içmemiş, almışın! Varını yoğunu kitaba yatırmışsın a kuzum! İnsan on kuruşluk da incir alır! Beylerin oğulları: Biz onun azılı komünist olduğunu biliyorduk! demiş. Ağabeyin oradaymış: Kalkmış ayağa: Tanık olun, tutanak turalım! Kimse tanık olmamış. Karşıda beyler. Kolay mı tanık olmak? Kaymakam, savcı, karakol onları tanır: Buyur buyur! Çaylar mı, kahveler mi? Seni beni hesaba bile almaz.”

“Ama anacığım, yasalar önünde herkes eşit!”

“Belki eşit! Ben gözümün görüp durduğunu söylüyorum.”

“Kes kelle mi var? Ne olur bir insanın kitaplarını götürmekle? Çıkar yargıca, anlatırsın.”

“Tilki tilkiliğini bildirene kadar demiş, kürk elden gider. Üstelik dinlemez seni. Kaç kez karakola gittimse, kaç kadı, kaymakam gördümse beyleri etekliyor. Çünkü onlardan savunmanlar, profesörler. Şimdi milletvekili de çıkıyor. Yargıçlar seni beni dinlemiyor; nasıl anlatacaksın? Onlara çay kahve soruyor, senden dilekçe istiyor. Tıpkı padişahlar günündeki gibi yorgunu yokuşa sürüyor.”

“Sen kötü korkmuşun.”

“Benim korkum senin için. Alıp üç ay dama katsalar, bir daha okuluna dönemezsin. Hakkı Tonguç’u aldılar, dönebildi mi? Kötüler bir olup Hasan Âli Yücel’i uzaklaştırdı. Yerine gelen sanki başka dinin insanı. Sürekli kötülüyor. Düşenin dostu olmaz. Her yerde enstitülerin dedikodusu yapılıyor. Bir tek iyiliğini konuşan kalmadı. Enstitülerin hali yoksul hali. Senin için o yüzden korkuyorum. Götürüp dama kalsalar kimse görüşüne gelmez. Şu yaz zamanı Yandım Allah günleri, anan da gele-

mez. Gelse yararı olmaz. Komünistlik belalı iş, duyanın şapkası havaya fırlıyor. Yalvarıp yakarmanın, el etek öpmenin yararı olmaz. Onun için Şemsi'nin yakalım dediğini yaktık. Allah bin bin razı olsun, ayırıp seçiverdi."

"Kalanları ne yaptınız?"

"Kalanları gömdük."

"Keşke tümünü gömseydiniz! Tarlaya mı gömdünüz?"

"Şimdi söylemek islemiyorum; kürek alıp açmaya gidersin."

"Avluya mı gömdünüz?"

"Söylemek istemiyorum dedim!"

"Bak söz veriyorum, bir uygun zamanda açarım. Korkudan yapmışınız. İşte onca zaman geçti, bir arama olmadı."

"Ah oğlum ah! Ben işimi kış tutayım da yaz çıkarsa ne iyi! Arama olduktan sonra yakayım, gömeyim desem yararı olur mu?" Başını biraz geri çekip gözüme baktı. "Haksız mıyım?"

"Haklısın," dedim usulca.

Çıkardı kuşağının ucuna bağlı anahtarı: "İşte anahtar! Neye yarar boş sandığın anahtarı?"

"Verme kalsın."

"Kalanları gömdüğümüz yeri de söylüyorum. Bir fıslama olur, karakol evi arar, ahır aramaz dedik. Arasa da yemleçleri arar, malların ayağının altını aramaz dedik. Selenin içine doldurup gömdük. İster gece ister gündüz aç. Ama bir çözüm düşün kitaplarına, başıma bırakıp gitme. Merak çorak içinde koyma beni. Ayıkla seç, uygun göreceğin yere sakla. Ben okumasız yazmasız bir insanım. Bu kadar bilebildim. Sen okuma yazmalısın. Doğrusunu yap," dedi.

"Haklısın," dedim.

İkindin köy içine çıktım. Sırtım başım çok dayak yemişim gibi ağrıyor. Badı Yusuf dayı dikiliyor evinin önünde. Yürüyüp yanına vardım. Kahveler, yaz olduğu halde dolu. İnsanlar ekinden, oraktan dönüyor. Badı dayının hatırını sordum. O da benimkini sordu. "Okuyanlar içinde bi denesin! Gelir gelmez kardeşlerine yardıma başladın! İyi okuduğunu duyuyorum. Ama bir noktayı anlamıyorum. Beyler niçin bu kadar kötülüğünü konuşuyor? Öteki öğrencilere zıt değiller; sana zıtlar, niçin?"

“Bunu senin daha iyi bilmen gerekir. Bunca yaş yaşadın, dış dişedin Yusuf dayı?” dedim.

İkinci güneşinin karşısında konuştuk onunla. Gerekenleri söyledim. Ama acaba anlatabildim mi? Sonra bir de Şemsi öğretmeni göreyim diye yürüdüm Bir sürü kadın kız dolmuş aşağı odaya, çatlat ha çatlat. Sakız çiğneyip konuşuyorlar. Haçça hala, “Amanın Fakir Baykurt gelmiş!” diye fırladı. Şemsi yukarıdaymış. Beni oraya buyur etti. Sanırım anladı neye geldiğimi.

“Anama yardımcı olmuşun, teşekkür ederim,” dedim.

Mahcup eğdi başını: “Çok kötü bir dönemden geçiyoruz Olmam gerekiyordu. Elif halam kaygılıydı.”

“Durumları açıklayıp kaygılarını giderebilirdin, yanında yer alıp cesaret verebilirdin!” demedim. Yanan kitaplar geri gelmezdi. Usulca “Anlıyorum,” deyip sordum: “Neleri yaktırıp neleri bıraktın?”

“Bir deftere yazmışın. O defter gömülenlerin içinde.” Özür diler gibi yineledi: “Öyle yapmam gerekiyordu...” Durdu biraz. “Suçlamak amacıyla söylemiyorum, maşallah sen de çok kitap almışın! Alamadığını elle yazmışın!”

“Onları da yaktırdın mı?”

“Bir baskın olsa, ilk gidecek onlar! Bursa’da yatan hâlâ yatıyor biliyorsun.”

Ayırında olmadan, “Elimle yazmıştım, nasıl kıydın?” dedim.

“Ben mi kıydım? Başın araya gitmesin diye ananla öyle düşündük. Boyna çırpınıyordu. Gönen’de en başta seni yemeye çalışıyorlar.”

“Haklısın,” dedim.

Biraz da aşağıda kadınlarla konuştuk. Sonra dönüp evimize geldim. Anam ayıkladığı bulguru vurmuş pişiriyor. Arada harıma kadar gidip salatalık getirmiş. Kardeşlerim malları sulamış. Çalkaşık karnımızı doyurduk. Yemekten sonra, “Haydi göster nereye gömdünüz?” dedim.

“Sen in, ben gelirim.”

Ahırda bekledim. Şurada mı, burada mı? Kestirmeye çalıştım. Hiç belli değil. Bulabilmem için her yeri kazmam gerekir.

Anam geldi. Tosunun ardına yaklaştı. Yarım adım geri çekildi. "Burayı kaz!" dedi.

Kazdığım toprağı kürekle aldım. Biraz daha kazdım. San-ki gömü arıyorum. Kazmayı hızlı vurmaktan korkuyorum. İşte buraya gömmüş. Elinden gelen özeni göstermiş. Tosunun ardına eşek bağı. Bahara doğru mal yeşile çıkar. Dışkısı şırıl olur. Sidiğı bollaşır. Tâ Amerika'dan esen kavurucu Mc Carthy yeli. Türkiye'de devletin baskısını bizim köye uzanmış. Kitap yazarlar, okuyanlar baskı altında.

Yok denecek harçlıklarım ile aldığım kitaplar. Henüz Ame-rika'dan naylon bulunup gelmediğı için, anam selenin üstünü çul eskisiyle örtmüş. Çevresini boşaltıp iki yanından tuttum. Sele çürümüş. Kaldırınca hayıtlar elimde kaldı.

"Kaç ay oldu bunları gömeli?"

"Üstünden kış geçti. Kendin hesapla kaç ay oldu? Sidik çürütür! İnsan bile çürüyor."

Çıkarayım derken selenin öbür yanları da koptu.

"Aldıklarını benim önölçeğe koy," dedi.

Selenin üstündeki çul eskisini kaldırdım. Şıraya benzer pisli-ğe batık kitapları tek tek almaya başladım.

"Bunları senin önölçeğe koymayalım," dedim.

Kapıya yakın yemleçlerden birinin dibine saman attı. Kandi-lin aydınlığı yetmiyor. Gidip gelirken iki kez düştü. Ben verdim, o aldı, koyduk yemlece. Gecenin içinde çok mahcup oluyor. Çok acı duyuyor. En alttakiler biraz kurudur sanıyordum. Hep-si vıcık vıcık. "Kitapların kalanı batanı hepsi bu kadar!" dedi. Selenin kalıntılarını çıkardım. Boş çukuru çamurlu toprakla doldurdum. Biraz saman atıp çiğnedim. "Şimdilik böyle kalsın, yarın kum atarız," dedim.

Sayfalardan sıvı bir alaşım akıyor. Anama sarılıp ağlamak istiyorum. Sabiha öğretmeni anımsadım: Nereye varacağım ağlamakla? Sordum çekinerek: "Ne yapacağız şimdi bunları?" Böyle sordum diye kendime kızdım. Bu işten anamı sorumlu tutmak anlamına gelen saçma sözlerden sakınıyorum.

"Yukarı çıkarıp silelim."

Bir tekneye doldurup yukarı çıkardım. Zaten ağır olan ki-taplar, sidikli alaşıma batınca daha da ağır oluyor. Okunmuş

birkaç gazete bulup yere serdim, tek tek koydum üstüne. Üç kez inip çıktım böyle. Anam leğene su doldurdu. Eski bezler getirdi. Elden geldiğince temizleyip ateşin karşısına dizdik. *Hayim ile Artem, Kuyucaklı Yusuf, Semaver, Sarnıç, Otuz Beş Yaş, Uygarlığa Giden Uzun Yol.*

“Evet, çok uzun,” dedim içimden.

Kitaplarımın yazılı olduğu defter batmış.

“Silip koyalım şimdilik, yarın ayıklarız.”

Hiçbiri işe yaramayacak. Bizim köylülerin dediği gibi. “Geçmişe mazı, yenmişe kuzu!” deyip anamı güldürmek isledim. Nasıl gülsün? Gözlerinden koruk gibi yaş akıyor. “Kör şeytandan bulsunlar, başlarının üstüne gelsinler!” diye ileniyor.

“İlencin etkisi olmaz!” dedim.

“Olur! Yukarıda güvendiğimiz Allah var!”

Tanı bir bunalıma girmiş gibiyim: “Öyleyse ilen!”

Ertesi gün kitaplarımı yeniden temizlemeye çalıştım. Boşuna: hiçbirinin ele alınacak yanı yok. Kurusalar da sapsarı, kap-kara hepsi. Gene de atmaya kıyamıyorum.

On gün başım yerden kalkmadı. Evimizden bir değil, köyümüzden kırk cenaze çıkmış gibi yandı yüreğim. Üstüme sık sık ağlama işleği geldi. Kendimi zor tuttum. Yarın bir devlet daireesine varsam, bir kürsüye konuşmaya çıksam, olanağı yok bu acıyı anlatamam. Gücüm yetmez, bu rezilliği söze dökemem.

Bir hafta sonra Tarih’i alıp anamgille Erikdibi’ne gittim. Ekin biçtik. *Altın Zincir*’i alıp bağa indim. Ot yolduk. Beli alıp Karataşdibi’ne fasulye sulamaya çıktım. Biraz dinlenmek için köyümüzün ünlü karanfil armutlarının gölgesine uzandım. Yok edilen kitaplarım üstüne bir şiir yazayım dedim, hayır yapamıyorum. Babamın ölümüne de ağlayamamıştım.

Bir gün bağdan dönüyorum. Sırtımda bir torba armut var. Kardeşlerim yesin diye topladım. Karşıdan Kel Hasan göründü. Okumayıp döndü ya köye. Ben okuyorum. Öyle kinli, sert bakıyor. Gülümseyecek oldum. Bozmadı sertliğini. “Hattah Allaah; ne oluyor buna?” dedim. Dengime geldi, diliyle dişi arasından “Cıyk!” diye bir tükürük attı kuma.

Benden bilekli. Karşılık verip vermeyeceğime bakıyor. Versem, iki bir demeyip dövecek. Onda belki at gücü var. Köyde

boş gezmeye başlayalı daha dakabalamış. Benim gibi üzüntüleri de yok.

Yılan ısılgı gibi bir sesle sövdü: "Mına goduğumun ciğersi-zi!" Eski kafama kalsa büyük bir kavga kurardım orada. Allah ya ona verirdi ya bana. Sesimi yutup yürümeyi sürdürdüm. Bizim kadar yoksul değiller. Oysa Akçaköy'ün varsılından ne olur? Hepimiz aynı çamurun içindeyiz. Düşmanın ben olduğumu sanıyor.

Başka bir gün Değirmen Yolunda beylerin oğullarıyla rastlaştık. Yaylı araba Yeşilova'dan geliyor. Kim bilir ne işleri vardı, gittiler? Onlar da tepeden tepeden süzdü geçerken. Selam verip selam almadılar. "Kuşuma versinler, tavşanıma vermesinler! Onların selamına kalmadım!" deyip geçtim.

Geçtim ama on gün sonra içimde korkular başladı: Ya bavulumu arayan Buğday öğretmen, sonradan Askerlikçinin yönlendirmesiyle kitapları Müdüre verdi, o da Emniyet'e bildirdiyse? Ankara Burdur'a, Burdur Yeşilova'ya tel çektiyse? Bu gelen cip Yeşilova'dan beni götürmeye geliyorsa?

Cip geçip gidiyor oysa. "Bu gelen değil ama yarın bir daha gelir!" diyerek kaygılanmayı sürdürüyorum. Böyle böyle, okumakla olduğum kitabı akşam bağda bırakmaya, evde olanları bir yere saklamaya başladım. Anamdan beter vesveseci olup çıktım. Düşündüm, insan tozutabilir. Gene de "İnceldiği yerden kupsun!" deyip boşverdim.

Bir gün Hacer halam geldi önümden: Be halam! Ötekiler öğrenci değil mi? Oturuyorlar kahvenin önüne! Bacak bacak üstüne alıp çay içiyorlar. Sen elinde kitap, ananla kardeşlerinle her Allah'ın günü tarlaya gidiyorsun. Dudakların ortasından yarılmış! Kendini bu kadar yıpratma be halam!"

"Bizim çok çalışıp yoksulluktan kurtulmamız, öteki yoksulların kurtulmasına yardım etmemiz gerekir, Hacer hala!" dedim.

Ellerini dizlerine vurdu: "Tüüh tüh! Zamanında gelse peygamber olurmuş! Geç kalmış, tüüüh!" diye acıyarak çekildi gitti.



Köyümüzün Öğretmeniyle Tartışma



İçimin acılarını dışarıdan kim bilsin? Kafam kazan, içim altüst. Güya izindeyim. Güya dinleniyorum. Köye geleli huzurum yok. Köyümüzün öğretmeni ilk karşılaşmamızda "Bazı durumlarım var! Seninle konuşacağım!" dedi.

"Ne zaman konuşacaksınız?"

"Çağırıyorum."

Bugün çağırtaçak, yarın çağırtaçak, bekliyorum. Kahvenin önünden geçiyorum. Yanında eski muhtar Kara Mahmut, oturmuş konuşuyor. Yaklaştım, sözü kesti. Birden rengi değişti.

İnsan sezer. İnsan kendi üstüne hoş olmayan konuşmaları bilir. Alınganlık da vardır, o başka. Salim Bey beni oldu bitti yakından izledi. "Onca yıl çalıştı Akçaköy'de, iyi öğretmendi," diye ad bırakmak isler. Bu da neyle olur? İyi öğrenci yetiştirmekle. Kim onlar? İşte Gönen'e gidip okuyanlar. İşte birbiri ardına öğretmen çıkanlar. Eylem Defterinin olumluluk sayfasına Akçaköy'ün mırımlarıyla rakı içtiği yazılmayacak, bunlar yazılacak. Ona göre ürünlerinin en iyisi benim. Buna baştan inandı. Şiir yazıyorum, ünleniyorum. Yarın öğretmen olur, hükümetin yanında yer alırsam bu daha büyük olumluluk sayılır.

Salim Bey beni huzursuz ediyor. Hakkımda dedikodu genişlerken savunmuyor, fırsat buldu mu azarlıyor. Köylülerden onunla konuşanlar, onun tezgâhından geçenler de bakış değiştirdi. Bugünlerde enstitüden atılıp Isparta damına kapatılıversem, sevinecekler.

Hayır, köylülerime bu derece haksızlık doğru olmaz. Üzürlüler. Karakoldan korkmuş görünerek ver Allah aleyhime konuşmaları bir tür özkorunma. Onu seziyorum; karakoldan, ilçeden gelenler boş bırakmıyor onları.

Yüreğim çarpıp duruyor. Avcılar öne katmış, elde silah, sürüyor beni. Alttan alta yürüyen korku nedeniyle biri gidip karakola fısılayacak, jandarma gelip götürecektir. Çavuş diyecek karşısına: "Ulan dul karı doğurdu! Sen bizim yüce Cumhuriyetimize, yüce hükümetimize nasıl dil uzatırsın?" Vuracak yüzüme, yanağıma.

Okuma isteklerim uçup gidiyor. O zaman tarlaya daha çok gidiyor, kendimi işe daha çok veriyorum. "Çalışacağım! Ben sizin bir parçanız değil miyim? Okumakla benliğimi değiştirdim mi?" deyip ekin biçiyorum. Deste topluyorum. Harman yerine sap çekiyorum. Tınaz savuruyorum. Yaz işlerinin hepsini yapıyorum. Eğer içimde istek uyanırsa kağının gölgesine çekilip Tarih'ten biraz okuyorum. Okuduklarımı kardeşlerime anlatıp kitapların bilgi kaynağı olduğunu gösteriyorum.

Böyle yorulup yandığım günlerin birinde, kağının üstünde köy içinden geçiyordum. Akşamın dar zamanı. Baktım Salim Bey evine doğru gidiyor. Üvendereyi kardeşime verip indim. Sordum, "Beni ne zaman çağıracaksınız?"

"Gel bu akşam konuşalım," dedi.

"Bu akşam yorgunum, yarın geleyim," dedim.

Tuhaf tuhaf baktı yüzüme. Benim gibi köye izne gelmiş bir öğrencinin, öğretmeni çağırınca gidemeyecek kadar yorgun olmasını yadırgadı sanırım. Gene de bağışlamış göründü: "Peki yarın gel, okulun önüne oturalım."

Ertesi gün sıcak su yaptım. Saçımı başımı temizledim. Gittim akşam yemeğinden sonra.

Betona kilim serdirmiş. Yastık koydurmuş. Lüks lambasını yakmış. Köyün öne gelenlerinden Ekiz Mehmet ile Burhan Kaya var. Sonra Kara Mahmut geldi. Sanki bir yargılama olacak.

Oturduk. Eşinin elini öptüm. Halimi hatırladı. Ben de onunkini sordum. Oğulları Necdet sağlık okulunda. Ümit gene sınıfta kalmış. Artık okumak istemiyormuş. "Köy okullarında zıyan ellik çocuğu!" demedi ama öyle demeğe getirdi. İlkokulu biraz babası okuttu, biraz ben; tam gelişemedi.

Çayları içip bitirince Salim Bey öksürdü. Söze başlayacak. İki daha öksürdü, gırtlakını kazıdı.

“Köy Enstitüleri hakkında kötü konuşmalar oluyor! Bunlar geniş ölçüde basına yansıyor. Radyonun Meclis Saatinde veriliyor. Konu Kamutay gündemine kadar çıktı. Biz iyi işleri çabuk piç ederiz. Enstitüleri piç ettik. Fakat benim korkum sensin. Şöyle ki: Öhho! Bu komünistler, Sayın İçişleri Bakanının söylediği gibi, yazın alanında bir, gençlik arasında iki, fazla etkinlik gösterir. Sen de dört yıldır şiir yazıyorsun. İlkokulda başladın. Okuma çabaların yüksek. Birden Rus yazarlarına daldın. Saba-hattin Ali, Nâzım Hikmet, efendime söyleyeyim. Demek yazın yönün güçlü. Komünistlerin böyle gençleri avladığını, İçişleri Bakanlığından Kaymakamlık yoluyla gelen genelgede okudum. Bu genelge gerçi gizlidir ama okumak istersen verebilirim. Yani senin gibi yetenekli gençleri, öhho, seçip yetiştiriyorlar. Kendilerinin gidemediği köylerde bunlar ön çalışma yapacak. Çünkü köylere gitmek zordur. Sayın İçişleri Bakanı Meclis’te açıkladı, Enstitüler bunun için son derece uygun. Köylerden toplanmış yirmi bin delikanlı! Hepsi köy öğretmeni olacak. Bunların yarısını ayarlasa, komünizm için büyük güç. Gerçi bunların tümü zeki değil. Ama içlerinde zekiler çok. Sen onlardan birisin.”

Köyümüzün öne gelenleri dinliyor. Kimi muhtar, kimi eski muhtar. Yarın komünistliğim yüzünden kendisine bir leke gelecek olursa, “Ben zamanında uyarımı yaptım, ama dinlemedi!” diyerek bir sorumluluğu olmadığını kanıtlayacak.

“Öhho! Sen üstelik erbabı kalemsin. Öbür gençlere kıyasla etkileme gücün yüksek. Bu yüzden komünistler asıl yatırımı sana yapar. Ben konuyu yakından izliyorum. Nedeni açık, çünkü sen bir değersin. Niçin elden çıkaralım da komünistler kullansın. Elimizde kal, yurda hizmet et. Aklından, kaleminden ulusumuz yararlınsın.”

Bundan sonra Enstitülerde olan “rezillikler”i anlatmaya geçti: “Ben daha başlangıçta. Enstitülerde kız erkek bir arada okumasına karşıydım. Hatta Şemsi’yî yollamak istemedim. Ama yoktu başka okul. Diyeceksin, kız erkek bir arada okuyor da ne oluyor? Onu demek islemiyorum. Enstitülerde o tür olaylar normalin çok altındadır. Biliyorsun bizim bacanak Isparta’da başöğretmen. O yoldan geniş bilgi alıyorum. Asıl önemlisi, ulusal duygularda yıkım yapıyor. Düşün, Düziçi’nde yüz binlerce

şehidin kanıyla yıkanmış al bayrağı yırtıp şarampole atıyor! Bir Beden Eğitimi öğretmeni ile birkaç köylü çocuğu bu nedenle tutuklandı. Hasanoğlu'nın bina konumları, mimarlık yönünden Orak-Çekiç'e benzetilmiş! Havadan fotoğrafla saptadılar. Be-hey deli, Orak-Çekice benzeteceğine ay yıldızla benzet! Neden benzetsin? İlle Orak-Çekice benzetip piç edecek. Bizim ulus bunu sindiremez. Nitekim tepkiler başladı. Göreceksin yakında enstitüleri kapatacaklar. Pek çok genci kurban edecekler. Nitekim Yücel mahkemede, Tonguç uzaklaştırıldı. Sorun Kamutay gündemine çıktı. Öhho, burada önemli nokta şudur: Seni nasıl kurtaracağız? Bak özel olarak çağırdım soruyorum. Eğer hakkında başlamış koğuşturma varsa söyle, hemen harekete geçeyim. Gönen'de okuyan Akçaköylü gençlerle konuştum, hiçbiri senin iyi durumda olduğunu söylemedi. Bir koğuşturma varsa söyle, hemen Isparta'ya gideyim. Bacanağım Abdullah Bey'i yanıma alıp Gönen Müdürü Sayın Zekai Bey'e çıkayım. Anlatayım yoksul bir ailenin çocuğu olduğunu. Yetim olduğunu. Gerekirse çok yalvarayım. Bunun yararı olmaz diyorsan, söyle başka ne yapayım, öhho!"

Emire Hanım köye göre dar sayılacak bir etek giymiş. Bu yüzden bizim gibi döşeğe oturamıyor. Sandalyede, elinde tığ, oya örüyor. Bir ara lüks lambası meme yaptı. Salim Bey konuşmayı kesip iğneyi çevirdi, pompa bastı. Üstümüzdeki ışığa övez türü sinekler toplanıyor. Buraya eskiden epey gelmiş, öğretmenin ve konuklarının önünde diz çökerek oturmuştum. Başımı uslu uslu eğmiyorum eskisi gibi. Bakıyorum yüzüne: Öğretmenim Ankara'dan mı, Amerika'dan mı esen yellerin önünde! Enstitülere tuzak hazırlayan yıkıcıları suçlayacağı yerde, okuyup düşünüyoruz diye bizi suçluyor. Kendisi kaç yıldır Akçaköy'de? Şehirlere indiğinde şaşırıp yanılıp tek kitap almadı; Sabahattin Ali'den, Nâzım'dan, Gorki'den, İstrati'den, Shakespeare'den, Balzac'tan tek yapıt okumadı. Evine belki yüz kez girip çıktım. Buyurduğu yazıları yazdım. Çizelgeleri çizdim. Ne kendini ne eşini bir tek gün, eski ya da yeni bir şiirden, yerli ya da çeviri bir öyküden söz ederken görmedim. Salim Bey öğretmenlerin okumayan türünden. Okumadan okutuyor.

Yilda bir gelen müfettiş için içki alıyor, et buluyor. Müfettişler Veli Bey. Hasan Bey; yıllardır aynı beyler. Gele gide yüzgöz olmuşlar. Oturup birlikte içiyorlar. Birbirlerini incitmiyorlar. Raporunu olumlu yazıyorlar. Aylığı düzenli artıyor.

“Ben de seviniyor, gurur duyuyorum Tahir okuyup sefilikten kurtulacak! Yalnız kendi başını kurtarsan da yeter. Şimdi cezaevine alacaklar, ne yapacaksın? Son sınıfa geldin, emeklerin yanacak. Durmadan sürüneceksin. Hükümet adı komüniste çıkanı izliyor. Bakmıyor gözünün yaşına. Cezaevine girersen anan nasıl gelip gidecek? Nereden yatak bulup Isparta’ya getirecek? Mahkemeye çıkacaksın, nasıl savunman tutacak.”

Yanıt ister gibi sorularını döküp gidiyor. Köyün önde gelenleri yere bakıyor Kara Mahmut’un uykusu geldi. Burhan Kaya esniyor. Yalnız Ekiz Mehmet benden yana biraz ılık.

“Öhho! Söyle, kim?”

Sözlerini bitirdiği kanısına vardım: “Telaş etmeyin. Benim başımda sakınca yok,” dedim kaldım.

Öğretmenimi biraz yatıştırsam iyi olacak. Bildiklerinin doğruluğundan hiç kuşkusu yok. İçişleri Bakanlığının gizli genelgesinden söz ediyor. Herhalde başka duyduğu, bildiği var. Son günlerde çok yüklendiler enstitülere.

Gönen’i bitiren ya da hâlâ orada öğrenci olan köylülerimiz kendisine kim bilir neler anlattı? Korkusu büyük. Dedikleri “doğru”: Görgü Karamuz hâlâ yatıyor! Gazetelerde Hasan Âli Yücel için, Hakkı Tonguç için çarşaf çarşaf karalama çıkıyor.

Tonguç’un ayrılış mektubunda yazdıkları doğru çıkmadı ne yazık:

Kanun ve prensiplerde hiçbir değişiklik yoktur. İş başına gelen ve orada kalan arkadaşlara güvenerek görevinizi şimdiye kadar olduğu gibi yapmanızı, bu alanda son dileğim olarak sizlere ve vasitanızla bu işe bağlı olanların hepsine duyurmak istiyorum.

“Güvenin” dediği arkadaşların çoğu ya etkisiz kılındı ya da iş başından kendisiyle birlikte uzaklaştırıldı. Yeni gelenler “Sa-

yın Zekai Bey" gibi iki yüzü de keskin birer kılıç. Sanki düşman eline kaldı enstitüler. Tozu dumana katarak ordular yürüyor üstümüze. Erler tırpanları çekmiş, subaylar tabancalara mermi sürmüş, kurmaylar dürbünleri gözüne tutmuş, öylece saldırıya geçmişler. Kısa zamanda biçip devirmeye geliyorlar. Biçilecekler içinde olduğum halde olanı, olacağı göremiyorum demek. İlkokul öğretmenim görüyor. Bu yüzden kendisine kolayından yanıt bulamıyorum.

Köyümüzün öne gelenleri suçluluğum kesin gibi bakıyor yüzüme. Susmam bunun kanıtı.

"Öhho! Bak açık söylüyorum, duyduklarım doğruysa, yanlış yoldasın! Bu beyler, bu yönetim öldürüyor halkı diyormuşun. Sana ne halktan? Halk zaten doğuştan ölü! Sen işine bak. Bir ekmek var orada. Eline geçirip kemirmeye bak. Şimdiki zaman zor zaman. Bu zamanda gemisini kurtaran kaptan."

Kara Mahmut. "Öyle öyle! Ben böyle bir söz duydum askerde! Ama nasıldı..." diye araya girmek isledi. "Dünya... evet dünya... bir gemiye mi benziyor, nasıldı?"

Öğretmenim biliyormuş:

*Dünya bir gemi
Akıl yelkeni
Fikir dümeni
Kullan kendini
Göreyim seni!*

Doğrulttum birden başımı:

"Duyduklarınız yanlış!" dedim. "Kaygınız yersiz!"

Çok üzüldüm, doğru seçemedim sözlerimi. Sesimi iyi ayarlayamadım, çatallı çıktı. Kendisine karşı saygısız bir davranışa yeltendiğimi düşünsün istemiyorum.

"Akşamdan beri sizi susarak dinliyorum. Çok özür dilerim ama bakıyorum neredeyse beni suçlayacaksınız. Konuya yanlış bakıyorsunuz. Düşünsenize: Ben neyim orada? Bir öğrenci. Nedir bir öğrenciye düşen? Okuyup öğrenmek."

"Yani dersine çalışmak."

“Evet! Çalışıyorum dersime. Belki haber aldınız, bütün notlarım 8, 9, 10. İyi, pekiyi. Sınıfımı düzenli geçiyorum. Boş zamanlarımda, görüyorsunuz burada bile tavra ya da kâğıt oynamıyor, kendime yarayışlı kitaplar okuyorum. Bunlar enstitü kitaplığında ya da kitapçılarda olan kitaplar. Okuyup kültürümü artırıyorum. Çünkü ben bir öğretmen olacağım. Kendim okumadan okutmayacağım. Enstitülerde biz İlköğretim Seferberliğini başarıya erdirecek öğretmenler olarak yetişiyoruz. Bilgi yönünden güçlü olmamız gerekir. Bu yüzden yalnızca ders kitabıyla yetinmiyoruz.”

“Öhho! Sakıncalı kitaplar ama! Yasak kitaplar!”

“Kitap yasak olur mu? Okursun kitabı, doğruysa doğru dersin. Değilse korsun köşeye. Kitap yasak olmaz ama diyelim yasak, kitaplıkta işi ne?”

“Yazdığın şiirler taşlamalı?”

“Kitapları bırakıp şiirlere geçtiniz! Onları da mı söylediler? Evet taşlamalı. Çünkü bir köylü çocuğu olarak orada aynı zamanda köylülerim için dirsek çürütüyorum. Eğer gerçekleri yazmayacaksam niçin çürütüyorum? Enstitüyü bitirip döndükten sonra ben de kadın erkek köylülerim gibi susacak mıyım? Böyle mi istiyorsunuz? Susacaktım niçin gittim enstitüye? Kalır, çobanlığı sürdürürdüm köyümde. Okuyacağım diye yorulmazdım.”

“Dur! Dur, kaptıkaçtı gibi aldın başını gidiyorsun! Devrilip yanacaksın! Kim kurtaracak seni alevlerin içinden?”

“Ben halkımızdan ayrı kurtulmak istemiyorum. Kimse alevlerin içinden kurtarsın istemiyorum. Hem de göreceksiniz enstitüyü bitirip öğretmen olacağım.”

“Bu sözlerine karşılık inşallah demek isterim. Ama iyimser değilim ne yazık! Halk diyorsun örneğin. Güldürme insanı. Senin halk dediğin horul horul uyuyor!”

“Çünkü uyutuluyor. Uyandırırsak uyumaz.”

“Sen yanarsın Kerem gibi, hem de kötü yanarsın!”

Tam burada Nâzım’ın şiiriyle yanıtladım öğretmenimi:

-Kül olayım

Kerem

gibi

yana

yana.

Ben yanmasam

sen yanmasan

biz yanmasak

nasıl

çıkarsa

karan-

-lıklar

aydın-

-lığa...

"Birilerinin yanması gerekiyorsa, başka yanan da yoksa, iyi kötü ben yanarım, ne yapayım? Bu uzun erimli bir savaşım. Benim yanmam öncekilerin yanmasına eklenir. Onları ötekilere. Er geç yırtarız karanlıkları."

Kara Mahmut'un gözleri yuvasından oynadı. "Sus!" diye azarladı beni. "Ven ven ven! Karşılık verme öğretmenine! Ven ven! Ben bir dul karı doğurduğuyum demiyor, dikine konuşuyorsun! Bösböyük öğretmenin çağırmış öğüt veriyor, eğilip elini öpeceğin yerde, karşılık veriyorsun! Ne hakla veriyorsun?"

Öğretmenimden yana bakıp güldüm: "Herhalde beni buraya eski muhtara boğdurmaya çağırmadınız. Baksanıza, evinizin üstünde dul karı doğurduğu filan diyerek yüzüme karşı hakaret ediyor."

Kara Mahmut'a döndüm sonra: "Benim anam Akçaköy'de alınının akıyla yaşıyor, yetimlerini büyütüyor. Yetimleri de ona layık evlatlardır, sen uyumana bak Mahmut dayı!"

Yeniden öğretmenime döndüm: "Geç oldu, kalkayım. Siz de dinlenin. Hem de benim için üzülme. Bir yıl sonra enstitüyü bitirip meslektaşınız olacağım. Eğer bitiremezsem, o zaman da engelleyen utansın!" deyip kalktım.

Gökyüzünü çil yıldızlar doldurmuş. Akçaköy gökleri her zamanki gibi duru, yüksek. Dünya milyarlarca yıldan beri sürüp

gelen bir kıvıltının içinde dönüyor. Komşular uyuyor. Anam kardeşlerim de uyudu çoktan. Aşağıdaki sularda kurbağalar, çayırdaki böcekler başka bir kıvıltı. Yaşam her zamanki durdurulmaz akışı içinde.

Soyunup yatarken anam sordu: "Neymiş zoru?"

"Sabah anlatırım. Şimdi uyuyalım," diye fısıldadım.

İlkokul öğretmenimle tartışmamızın özünü, sabah ben anlatmadan köy içinde öğrenmiş. Ekiz Mehmet mısır sulamaya gidiyormuş: "Senin Tahir akşam öğretmene bir ders verdi, bir ders verdi Elifçe, şaşırdım kaldım! Bugüne kadar böyle akıllar da, böyle sözler de duymadım! Salim Beyi tak durdurdu. Bu senin Tahir fetholmaz! Yeter ki ayağını bir taş almasın Elifçe."

Sonra Kara Mahmut'un karısı rastlamış. O da kendine göre anlatmış. Sonunda, "Başına bir iş gelmez inşallah!" demiş.

Anam da "Gelmez inşallah!" deyip yürümüş. Eve dönünce, "Başka ne diyebilirdim?" diye soruyor bana.

Köyde harmanlar kalkıyor. Bağ bozumuna girilecek.

Floksera kuruttuğu için bizim şu diyecek bağımız kalmadı. Gene de işler çok. Anama kardeşlerime yeterince yardımcı olamadan iznim bitiverdi. Toplanıp yola çıktım. Bakalım Gönen'de neler bekliyor beni, bizi?



Bakanlık Mühfettişi



Fenci Muammer Buğday, öğretmen odasında oturuyor. Var-
dım yanına: "El koyduğunuz kitapları verin!" dedim.

Beni tepeden tırnağa süzdü: Çok mu safım, yoksa çok mu
cin? Yoksa akıldan yaya, kafadan üşütük filan mı?

"Sana o zaman anlattım. Gerçekten anlamadın mı?"

"Gerçekten anlamadım, bavuldan kitaplarımı neden aldı-
nız? Belki ne kadar yararlı kitaplar diye incelediniz. Epey süre
geçti. Daha fazla tutmayın artık."

Oturduğu yerden kalktı. Öğretmen odasının içinde bir iki
gezindi: "Yahu sen belanı mı arıyorsun?" diye sordu.

"Yooo, estağfurullah! Yoksa siz burada arayana bela mı da-
ğıtıyorsunuz? Geldim selam verdim, kitaplarımı istiyorum."

Sekiz on öğretmen var içerde. Bedenci Kadri Bey kıs kıs gü-
lüyor. Askerlik öğretmeni kolumdan tutup atacak gibi bakıyor.

"Ya da anlatın, niçin aldınız? Hâlâ niçin geri vermiyorsu-
nuz? İçlerinde ne var zararlı? Sakıncalı kitaplarsa, sakıncasızla-
rını tavsiye edin, onları okuyalım."

Gülsüm Demirtaş saçlarını atkuyruğu bağlayıp yukardan tut-
turmuş. Direşkenliğimi hayranlıkla izliyor sanıyorum.

"Bak!" dedi Fenci Buğday. "Senin kitapları ben daha o gün
Müdüre verdim. Çağırır seni. Haydi çek şimdi arabanı."

"Öyleyse gider kendisinden sorarım. Gerekli işlemleri bitir-
miştir çoktan. Kitaplarımı geri isterim."

Askerlik öğretmeni cin cin baktı yüzüme. Güldü alayla:
"Müsadere oldu senin kitaplar, müsadere! O gün de söyledik,
anlamadın mı?" Sonra kalkıp yanıma geldi. "Sen onların üstüne
bir bardak su iç! Kitaplar gitti, başını kurtarmaya bak sen!"

"Ne var başımda benim? Bin kişinin içinde eksik iş mi tut-
tum? Yararlı kitaplar okumak istedim, elimden aldınız."

Öğretmenler bakıyor. Kimi hak veriyor, kimi "Çekil git be! Amma ukala olmuşun! Dilin uzamış!" diyor. Kimi de şairliğimden ötürü şımarığımı anırtıyor gözüyle.

Yeniden, "Çekil git!" dedi Buğday.

"Müdür Bey'e gideceğim," dedim.

Çıktım, Yönetime yollandım. Müdürün kapısının önünde gene işgören dikiliyor.

"İçeride kimse var mı, girebilir miyim Mustafa dayı?"

"Bekle sorayım. Gir derse girersin, Baykurt Efendi."

Adımı sanımı biliyor arlık. Girip çıktı. "Şimdi biraz işi var. Azcık dolaş, on dakika sonra gel."

Saatim yok. Alanda top oynayan arkadaşlara doğru gittim. On dakikayı kararlama hesaplayıp geldim. "Gir," dedi işgören. Girdim. Selam verdim başımla. Önüm düğmeli, ellerim yanda duruyorum.

"Anlat ne istiyorsun?"

Anlattım: "Fenci Muammer Bey, izne giderken bavulundan aldığı kitapları size vermiş. Hem niçin aldığını anlamak hem de kitaplarımı geri almak istiyorum."

Uzun uzun süzdü. Bakışlarımı denetledi. Öksürdü bir de. "Yavrum Baykurt!" dedi sonra. "Yahu, biz seni ıslah oldu diye iyi derece ile sınıf geçirdik. Sen hâlâ içerdeki komünistle ilişki-desin, nereden komünist eğilimli kitap var, bavuluna tıkıyorsun. Onlarla köyüne izne gidiyorsun. Demek o Moskof ajanı seni iyice ele geçirdi. Körpe yavrularımıza, saf köylülerimize komünizmi aşılacaksn yarın."

Konuştukça sesi yükseliyor. Doğru yanlış birbirine ekliyor.

"Bitirince bana da bir söz hakkı verirsiniz değil mi?" dedim.

"Hayır! Senin söz hakkın yok! Vardı bitti. Ben seni dinlemiyorum artık. Durumunu Bakanlığa yazdım. Emniyet'e de bildirecektim, vicdanım elvermedi. Köyüne gelecekler, yaka paça götürecekler. Bunu istemedim. En iyisi yazayım, Bakanlık karar versin dedim. Sanırım görevimi yaptım. Nazik bir dönemdeyiz. Türk milletinin! varlığı söz konusu. Bu durumda sen bana daha ne söyleyeceksin? Ben seni iyiye çekmek istedim, sen kötude direndin. Biz burada bostan korkuluğu değiliz. Eşekbaşı hiç değiliz. Biliyorsun hem yönetici hem eğitici hem öğretmeniz.

Seni anlatım olarak yola getirmek istedim, Cumhurbaşkanına dilekçe yazmaya kalktın!" Sözü'nün burasında daha serteldi: "Sen kendini ne sanıyorsun be? Benim iki yüzüm vardır bak: Biri insan yüzüm, öteki it yüzüm. Gerekirse insan yüzümle, gerekirse it yüzümle bakarım karşımdakine. Bana hırlayana ben daha beter hırlarım. Görgü olacak mikrop karşımda senin gibi diklendi diklendi, sonunda belasını buldu. Ne yapayım, sen de bul!"

Ne biçim müdür? Ne biçim eğitimci? "Demek hep böyle tek yanlı konuşacaksınız. Demek ben karşıınızda monolog dinleyeceğim öyle mi?" dedim.

Titremeye başladı: "Ne demek monolog? Tiyatrocu muyum ben? Burada sana söz anlatmaya çalışıyorum, sen monolog diyorsun! Çek arabanı!" Yaklaşıp geldi, iyice çenemin altına girdi. Belki vuracak.

"Peki!" dedim. "Ama yanlış yapıyorsunuz. Karşıınızdakine söz hakkı tanımanız gerekir. Monolog dedimse, sürekli ve tek yanlı konuştuğunuzu anlatmak isledim. Bilirsiniz, iki kişinin konuşması diyalogdur. Bu Enstitü'nün müdürü, eğitimcisi, öğretmeni olduğunuz halde diyaloga yanaşmıyorsunuz."

"Arabayı çabuk çek! Öfkem artıyor."

Tavuk kişiler gibi kişeledi beni. Ne yapacağımı düşünmeye başladım. Gerçi buraya kitapları geri alma umuduyla gelmedim. Yalnızca anlamak istiyorum ne yaptı? Emniyete mi, Bakanlığa mı bildirdi? Yoksa yapmadı mı bir işlem?" Onu da anladım. Öğrencisini Bakanlığa raporlamış. Bakanlık, padişahlık döneminde olduğu gibi kendisine kürk giydirecek. Bu durumda beni dinlemez.

"Peki!" dedim içimden. "Bakanlık raporunuzu alınca sizin gibi tek yanlı karar vermez herhal. Mağdura da birkaç soru sorar. Söyleyeceklerimi o zaman söylerim. Aslında ne güzel. Cumhurbaşkanına dilekçeyi yazmıştım. Göndersem şimdiye yanıt gelirdi. Baskı yaptınız, küme öğretmenim elimden aldı. Ama yeniden yazarım. Son sınıfa gelmiş bir öğrencinin bavulundan üç değerli kitabı zor yoluyla aldırıp gelişmesine engel oluyorsunuz. Üstelik bir sürü suçlayıcı yorum yaparak, tam derslere başlayacağım sıra kafamı karıştırdınız. Bunları yazıya

dökerim. Beni tehdit ederek konuştuğunuzu yazarım. Şimdilik izninizle!"

Söyleyeceklerim bitmedi gerçekte. Sıkılı yumruğuyla çenemin altında dikiliyor. Geri geri giderek kapının dibinde selamladı kendisini. "Dur bir saniye!" dedi. Durdum bir saniye. "Gel buraya!"

Kapıyı açık bırakarak odanın ortasına vardım. İki adım yürüdü, yaklaştı yanıma. Yeniden dibimde durdu. Elleri daha çok titriyor. Kesin vuracak. Önlemleri olmalıyım. Dövmeye kalkarsa ne yapabilirim? En iyisi yere sağlam basmak. Yıkılmak yok.

"Yaptıklarının doğru olduğunu mu sanıyorsun sürekli? Vicdanın titremiyor mu? Hiç pişmanlık duymuyor musun?"

Baktım yüzüne. Belki sandığım kadar kötü değil. Ya da öyle olmadığı izlenimi uyandırmak istiyor. Şimdiye kadar karşısında kimse dikilmemiş, kimse kendini benim gibi savunmamış. Enstitüye girdim gireli sürekli açık konuşma eğitimi alarak bu yanıma geliştirdim. Okuduklarımdan yardımını gördüm. Düşündüğümü sözle, yazıyla anlatabiliyorum.

"Hayır hiç pişman değilim! Çünkü yaptıklarım kötü değil. Siz de kötü olduğunu kanıtlamıyor, sanki diliniz yok gibi yalnızca baskı yapıyorsunuz. Niçin pişman olayım?"

"Konuşuyorsun karşımda vır vır!"

İçimden: 'Bunlar size söyleme gereğini duyduklarımın azı! Fırsat vermiyorsunuz. Amacım saygısızlık değil. Siz müdürsünüz. Müdürleri öğrenciler seçmiyor. Bakanlık gönderiyor. Başkaldırmıyorum. Ama sürekli baskı yapıyorsunuz. Gebertirim, öldürürüm, diyorsunuz. Şimdi de sıkılı yumrukla çenemin altındasınız. Bugüne kadar okuduğum kitapları yüzde yüz zararlı sayıp beni susturmak istiyorsunuz. Daha iyisini gösterip onları okumamı isteyeceğiniz yerde, elimdekileri aldırıyorsunuz. Cumhurbaşkanlığı sekreterince çevrilen, Bakanlıkça basılan kitabı elimden alıyorsunuz. Bana kuru kuru bunun kötü olduğunu söylüyorsunuz. Nelerin, hangi kitapların iyi olduğunu söyleyin, okuyup kıyaslayayım. İyiyse sizin önerdiğinize inanayım. Ben enstitüye ille Görgü'nün vereceği kitapları okumaya gelmedim. Görgü'yü Gönen'e Bakanlık seçip yolladı. Şimdi diyorsunuz, eee, o Bakanlık komünistleri seçip yolladı!

Nasıl olur? Başta Cumhurbaşkanı İnönü vardı. Enstitüleri sık sık denetliyordu. Kuruluş yıldönümlerinde makaleler yazıyor. konuşmalar yapıyordu. Enstitüleri cumhuriyetin başarıları içinde en değerlisi sayıyordu. O İnönü şimdi de başta. Konuşmalarınızda onun yolunda olduğunuzu belirtiyorsunuz. Sizin ağzınız başka, yaptığınız başka. Ben buraya sizi dinlemeye kendim geldim. Dinliyorum ama söylediklerinize katılmıyorum: Görgü seni kandırdı, Görgü hindir, cindir, kandırır diyorsunuz. Kaç ay oldu siz geleli? Siz niçin kandıramadınız? Size göre ben önceden zehirlendim. Sizi dinlemiyorum. Bu çok yalınkat bir kanı. Ben Görgü'nün söyledikleri gibi, sizin söylediklerinizi de tartıp ondan sonra inanmak istiyorum."

"İyi, aferin!" dedi. "Sen kafayı bulmuşsun! O komünist seni gerçekten zehirlemiş!"

İçimden: "Bakanlığa durumu bildirdiğiniz için teşekkür ederim. Umarım bir müfettiş yollar. İki sayfa savunma almadan atmaya kalkmaz beni. Kendimi yeterince savunmadan öğretmen olma hakkımdan vazgeçmem. Hangi kitapları okuduğumu, hangi şiirleri, yazıları yazdığımı, nerede hangi konuşmaları yaptığımı müfettişe söylerim. Bir parça adalet duygusu varsa, karar verirken dikkate alır."

Demek o zaman durdurulmaz tartışma isteği kaynıyor içimde. Bunları böyle tam söylemedim. Bir iki sözcük söylemek istedim, kesti. Sık sık "Çek arabanı!" dedi.

Selamlayıp çıktım. Niçin böyle üst üste selamlayıp duruyorum? Çünkü istiyor. Bu önemsiz noktadan açık vermek istemiyorum.

Biraz kendime güvenli, biraz korkarak, top alanında oynayan arkadaşların yanına geldim. Müdürün yüzüne söylediğim, söylemediğim düşünceler bana doğru görünüyor. "Ben despotum!" diyen bir yöneticinin önünde aşağı basmadım. Arada kendi kendime "Acaba bir hata ettim mi?" diye sordum. "Hayır, etmedim!" dedim.

Birden yarım korkum bütün korkuya döndü: Ya Bakanlık, müfettiş filan yollamadan "Kesin ilişkisini!" derse? Cumhurbaşkanı gidip derdimi anlatabilir miyim? Bir derdi olan ona ulaşabilir mi?

Bunu bir noktadan ötürü umuyorum: Cumhuriyetin değerli başarısı enstitüler kötü bunalım geçiriyor. Onların başlangıçtaki yöneticilerine, öğrencilerine bir sürü asılsız suçlama yapıyor. Böyle dönemlerde büyük haksızlıkların yapılacağı açık. Görüşme isteğimi duyurabilirsem "Gel anlat!" diyebilir. Bunun için dilekçeyi hemen yazmalı, içinde bulunduğum cehennemi anlatmalı, görüşmek istediğimi bildirmeliyim. "Beni biraz dinleyin," demeliyim.

Bu düşünce hoşuma gitti. Ama çok sürmedi, ayıldım:

"Hayır! Türkçenin en yeni şiirini yazan Nâzım'ı cezaevlerinde çürüten, Türk köylüsünün acıklı yaşamını ortaya seren Sabahattin Ali'yi mahkemelerde süründüren bir yönetimin güçlü adamı beni neden harcamasın?" Gerçi işin içinde enstitüler var. Onları tek tek dolaştı, hepsinin kumuyla karıldı, taşıyla örüldü. "Gel anlat!" diyebilir.

Söylendiğine göre Atatürk Nâzım'ı çağırttı. Nâzım, "Ben şarkıcı Eftalya değilim!" diye gitmedi. Atatürk onu içki sofrasına çağırttı. Beni İnönü çağırtmıyor, gitmeyi kendim istiyorum. Kendim gidip, "Dinleyin!" diyeceğim. İkisi ayrı. Elbet Nâzım'ın o gün öyle davranması, benim bugün böyle davranmam gerek. Devletin başına gitmeyip 18 yaşında dağa mı gideceğim?

Dilekçeyi yazmaya karar verdim. Kimseye göstermeden yazıp atacağım. Karalaması duruyor. Yeni duruma göre geliştiririm. Tamamlayınca postaya veririm. Yoksa beklemeli miyim biraz? Bakanlıktan müfettiş gelecek mi, gelmeyecek mi? Gelirse nasıl bir müfettiş olacak? Soruları sorarken, yanıtları dinlerken nasıl davranacak?

Bu şimdiki müdür gibi biri çıkarsa, dilekçeyi ikisi için birden yazarım. Baskıcı müdür olur da müfettiş olmaz mı? Beklemeliyim. Gelen eğer söz anlayan biriyse anlatırım.

Sık sık, "Dünyada en kötü yönetim, benim gibi yoksul bir öğrencinin güven duymadığı yönetimdir!" diyorum. "Halkın durumu bin beter! Daha bir ay önce köyde gördüm: Anam korkudan kitapları malların sidiğinin altına gömüp çürüttü. Hazine değerindeki yapıtları yaktı. Anam gibi milyonlar güvenmiyor bu yönetimin adaletine. En kötü yönetim böyle yönetimlerdir."

Öğretmenlerin kimi ilk dersleri konuşarak geçirdi. Kimi hemen konulara girdi. Enstitünün ağabeyleri artık biziz. Ama okumanın, çalışmanın tadı kalmadı. Müdürün dümen suyundaki öğretmenler yüzüme kinle bakıyor.

Günler geçmek bilmiyor. Aşırı derecede canım sıkılıyor. Aşırı derecede tedirginim. Sanki hemen iki sivil gelip, "Gir şu cipe!" diyecek. Aşağıdan bir cip ya da otomobil görsem, yüreğim küt küt vuruyor. Müdürün yanında iyi giyimli bir yabancı görsem ya savcı, ya emniyet müdürü diye kuşkulaniyorum. Uykularım delik deşik.

Bir gün Rezak Tıgılı'dan Eğitim bilim dersi görüyoruz. Kendisi yeni Eğitim başımız. Geldiği zaman, "Madem bu kadar hevesli-sin, gel sana Almanca dersi vereyim!" dedi.

Güya ilk yıldan beri Almanca öğreneceğiz. Öğretmenler cephede. Öğretmen olmayınca, bir kitap, araç bulunmayınca nasıl öğreneceğiz? Rezak Tıgılı geçten geç önüme bir olanak açtı. Biraz sürdürdüm yanına gidip gelmeyi. Tekilleri, çoğulları öğretti. Türkçedekine benzemeyen fiilleri yazdırdı. İyi öğreniyorum.

Evet, Eğitim bilim dersindeyiz. Ansızın kapı vuruldu. Mustafa dayı girdi. Daha neye geldiğini söylemeden Tıgılı öğretmen, "Çık dışarı! Ders bitsin, ondan sonra gel!" diye haşladı adamı.

"Önemlidir efendim," dedi işgören.

"Ders daha önemli; çık!"

"Valla çok önemli efendim! Ankara'dan müfettiş geldi, Bay-kurt Efendiyi istiyor!"

"Çık dedim! Vırt zırt dersleri bölüp durma! Öğretmediler mi sana; kim gelirse gelsin, ders bölünmez!"

Anladığım, bu Müdürü takan azalıyor. Suyu ısınıyor. Belki Coğrafyacının dilekçesi etkili oldu. Belki başka durumlar var. Zilin çalmasına on dakika kalmış. Çaldı çıktık. Tıgılı öğretmen de Yönetime gidiyor. "Gel benimle!" dedi. Yanı sıra yürüdüm. Kolumdan tutup sordu: "Ne titriyorsun? Dalsız kolsuz biri değil-sin. Bizden de sorarlarsa, üstümüze düşeni söyleriz. Titreme."

Neler işitiyorum? Tavukların su içip göğe baktığı gibi kaldırı-p başımı yukarılara, en yukarılara baktım. Bir tüfek olsa şimdi elimde, boşaltacağım üstümdeki karanlığa.

Tıǵlı, "Titreme!" dedi yeniden. Çekti beni ileri.

Müdür odasının yanındaki odaya gireceğimi sanıyorum. Bakanlık Müfettişi, Tıǵlı'nın odasındaymış. İşgören haber vermeye girdi. Tıǵlı da girip çıktı bir. Sonra Müdürün odasına geçti. "Efendim, vara yoğ'a dersleri böldürmeyin!" diyor belki.

Müfettiş, "Girsin!" demiş. Girdim. Pencere dibindeki koltukta oturuyor. Bağdaş kurmuş Asyalı bir bey sanki. Malezya'da ya da Çin'de geniş çayırları var. Sulanır tarlalarında binlerce yarıcı çalışır. Ucu başı belirsiz mülkünü bu koltuktan yönetiyor. Önüne küçük bir sehpa çekmiş.

Sordu: "Baykurt sen misin çocuğum?"

Demek boyumda posumda hâlâ çocuk görünüşü var.

"Benim."

"Evladım seninle işimiz biraz uzun. Epeyce sorularım var. Kusura bakma, birkaç gün dersten kalacaksın."

"Zararı yok. Bu da ders sayılır," dedim.

"Bugün biraz havadan sudan konuşalım. Sonra bir program yaparız. Ama her şeyden önce sana kendimi tanıtayım. Ben Milli Eğitim Bakanlığı Müfettişi Hasan Özbay'ım."

"Teşekkür ederim. Siz beni tanıyorsunuz," dedim.

Rengi karaya çalan, ortadan uzun boylu bir adam. Yüzü sürekli namaz kıldığı için, abdest ala ala parlamışa benziyor. İnsanda az önce namazdan kalkmış sanısını uyandırıyor. Ceke-tinin önü açık. Kırmızı kumlu kravatını düzgün bağlamış. Konuşurken dudakları, içinden dua eder gibi kıpırdayıp duruyor.

Hiç böyle adam görmedim.

"Bana güvenebilirsin çocuğum," dedi. "Seni dinleyeceğim. Bir haksızlığa uğramışsan ortaya çıkaracağım. Son sınıfa gelmişsin. Durumun kötü değilse seni kazanacağız. Öğretmen olup yurda hizmet edeceksin. Ama yapacağım koğuşturmanın sonu aleyhine çıkarsa, o zaman da kusura bakmayacaksın. Şunu belirteyim, sana soracağım soruların bir bölümü, listemde senden önce yazılı kişileri dinledikten sonra belli olacak. Gerekirse listeme yeni adlar eklerim. Dediğim gibi, bugün biraz havadan sudan konuşup tanışalım. Sonra dersine git. Çağırdığım zaman gelirsin. Tamam mı yavrum?"

“Tamam.”

“Anlat bakalım bana, annen baban sağ mı?”

Anlatmaya başladım. Birinci soru, ikinci soru...



Enstitüden Atılırsam



Osman Aykut arkadaşım, "Seni atacaklar hemşerim! Çok korkuyorum!" dedi acıyarak. Galiba öyle. Gören göze durum açık. Müdür durmadan diş gıcırdatıyor. Bakanlık Müfettişi geldi, hakkımda koğuşturma kızıştı. Yalan yok, ben de korkmaya başladım. Öğretmen çıkma umudumu yitirir gibi oldum.

Kendi kendime, "Baykurt Efendi, en kötüsü ne biliyor musun?" dedim. "Fişleneceksin! Hiçbir ortaokul, lise seni almaz. Ortalıkta öyle mimli sürünürsün. Polis sürekli izler. İnsan bu durumda ezilmekten, hatta yitip gitmekten nasıl kurtulur?"

Doluya koydum almıyor, boşa koydum dolmuyor. Dudaklarım yarıldı. Dersin tam ortasında Müdür işgöreni kapıyı tıklatmıyor mu? Yüreğim hızlı hızlı çarpıyor. Soluğum tıkanacak gibi oluyorum.

Benden yana olduğunu bildiğim öğretmenlerin sesi çıkmıyor. Coğrafyacıyla yazıp gönderdiğimiz dilekçenin yararı olmadı. Bu Müdürü Ankara'da oluşan yeni Bakanlık seçip gönderdiğine göre, ne kadar güçlü kanıt öne sürsek, Bakanlık adamını koruyacak. Ona karşılık bizleri yiyecek. Son sınıfına geldiğim enstitüyü koyup gideceğim. Artık anamın, Akçaköy'ün yüzüne bakamayacağıma göre, yaşam denizinin dalgalarına rasgele atacağım kendimi.

Acaba Fethi Usta bir akıl vermez mi? İki yılı geçti onunla tanışalı. Isparta cezaevi kapısında buluştuğumuzda, "Niçin gelmiyorsun?" diye sitem etti. Gidip bir danışsam iyi olmaz mı?

Son ders ile akşam yemeği arasında bir saat var. İsteyen top oynar, isteyen ders çalışır. Yürüyüp motorevine vardım. Yeni yardımcısı Hasan yok yanında. Motor pat pat çalışıyor. Neyse ki kulaklarım alışık. Karşıdan görünce ayağa kalkıp

kapının önüne çıktı. "Oo, gel Fakirciğim! Sözünde durdun!" dedi. Bir eliyle elimi sıkarken, öbür eliyle sırtımı tıp tıp etli. İki taburenin birini altıma sürdü. Gene gazocağına ispirto döktü, kibrit çaktı. Baş ısınınca pompalayıp parlattı. Musluğu akıttı, çaydanlığı doldurup koydu üstüne. Güzel bir çay demledi gene.

"İyi ki geldin! Biraz söyleşiriz."

Konuşmaya sıra gelince sözcük çıkmadı ağzımdan. Üstüme bir tutukluk çöktü. Sanırım Fethi Usta olup biteni izliyor. Dönen dolapları görüyor. Öksürdü hafif:

"Başına duman sarılmadık dağ olmaz, hiç korkma Fakirciğim!" dedi. "Gorki'yi, İstrati'yi okumuş adamsın sen! O duman belki hiç gitmeyecek gibi gelir şimdi sana. Dünya kararır, bir daha aydınlanmayacak sanırsın. Ama kara bulutlar güneşin önünde sonsuza kadar kalamaz. Bir yel çıkar, süpürülür hepsi. Dünya gene pırıl pırıl olur."

Ona nasıl sormam uygun olur? Altı aydan çok yanında çalıştım. Sağduyusuna, solduyusuna güvendiğim insan. İstedğim gibi sorarım. Ama üstüme çöken tutukluğu atamıyorum. İlk, ya da ikinci cümlede ağlamaya başlayacağım diye korkuyorum. Fethi Ustanın önünde ağlamak istemiyorum.

Doldurduğu çay boşalıyor, zaman ilerliyor. Kampana vurdu. İster istemez kalktım. Yemekte bulunmazsam ajanlar, gizli işlere giriştiğimi iletir. Kalkmak zorundayım ne yazık.

Tuttu elimden: "Biraz dinle beni."

Sesi kırçılı. Başımı kaldırıp gözüne baktım.

"Seni atarlarsa birlikte çıkarız buradan. İsrati ile Adriyen gibi dünyayı dolaşırız. Ama attırma kendini. Aklın yok mu? Kandır Müfettişi. Hangi sözlerle kanacağını kavramaya çalış. Soru soran insan aynı zamanda yanıtları sezdirir. Açık da verir. Kafanı çalıştır. Hem atarlarsa korkma. Birlikte gideriz, birlikte el ele. Önce İzmir, sonra Pire, Napoli, Roma. Bugün bu şehirlerin ayrı ayrı ülkelerde kaldığına bakma. Hepsi bir denizindir. Güney Afrika'ya, Hindistan'a, Uzakdoğu'ya gideriz. Hamburg limanına kayıtlı bir gemi biliyorum. Savaştan kaçtı. Hâlâ uzak denizlerde dolaşır. İstanbul'da bekleriz. Geldi mi atlarız."

Elimi bıraktı. Soluğu yelkenlerimi üfürüyor.

Tabanlarımı kaldırıp koştum. Yemekevine arkadaşlardan önce vardım. Fethi Usta da geldi az sonra. Yanımdan geçerken güldü. Öğretmenler masasında bir yere oturdu. Arada başımı çevirip bakıyorum. O da bana bakıyor. Onun “mavi”leriyle benim “yeşil”ler buluşuyor. Durmadan “Korkma!” diyor.



Müfettiş Çalışıyor



Bakanlık Müfettişi. Yönetim yapısına yerleşti; orada çalışıyor, orada yatıp kalkıyor. Mustafa dayı yemeğini oraya getiriyor. Çantasından çıkardığı kahveyi orada pişirtiyor. Kimi zaman öğretmenleri, kimi zaman öğrencileri çağırıp sorguya çekiyor. Yorulunca çıkıp dolaşıyor, sonra gene kapanıyor. Şimdiye kadar öğretmenlerden Vahap Öztürk'ü, Fuat Tekin'i, Nurettin Oğuz'u, Muammer Buğday'ı, Coğrafyacı Muzaffer Bey'i, öğrencilerden Halis'i, Cafer'i çağırıp konuştuğunu öğrendim.

Ben de dolaşıp işgörene varıyor, "Sen yorulma diye kendim geldim Mustafa dayı!" diyorum. Ama ağzından söz alma olanağı yok. Yükünü yücelere yığıyor: "Resmî işler Baykurt Efendi, tehlike arz eder, sana ne, bana ne?" diyor.

Ağzından girip burnundan çıkmaya çalışarak, daha kimleri çağıracağını öğrendim. Ahmet Acar'la Hilmi Denel de öğrenip haber veriyor. Bir gün Coğrafyacı Muzaffer Bey el etti. Gittim yanına. "Dersten sonra gel, yürüyelim," dedi. Kaldığı eve kadar indik ama girmedik. Yürüyerek yukarı çıktık gene.

"Her şeyi soruyor Müfettiş. İcığını cıcığını deşiyor. Çok geçmez seni yeniden çağırır. Ama korkma, istediğini sorsun. Yanıtını ver. Anladığıma göre daha çok Görgü'yü soruyor. Adam içerde yatıyor; onu neye sorar ki? Yönetim açısından Bakanlık, mahkeme bitmeden bir karar verip meslekten atacak sanırım. Yalnız onu atmak olmaz, birkaç da öğrenci atmak ister. Ama kimi atsın? Seni sordu benden. Aramızda kalsın, ben de anlattım: Enstitünün içinde bir tanedir! Ondan iyi öğrencimiz yoktur! Cumhuriyet rejimine bağlıdır, dedim. Söylediklerinden anladığıma göre, şu sıra öbür enstitülere de müfettiş gitmiş. Besbelli, toptan bir temizlik düşünüyor yukarısı."

Başka bir gün baktım Bakanlık Müfettişi, Fethi Ustayla yan yana yürüyor. Dolaşıp güllüklere indiler. Dönüp bademliklere çıktılar. Sonra yemekevine döndüler. Girdiler içeri. Yavaş yavaş öğrenciler de toplandı.

Bedenimde zelzele oluyor. Öyle titriyorum. Korkudan değil titremem. Sevinçten de değil. Tam seçemiyorum. Sadece titriyorum. Acaba beni ne zaman çağıracak? Yoksa konuştuklarıyla yetinerek geçip gidecek mi? Cafer'in, Halis'in, Vahap Öztürk'ün tıkıp doldurmalarını çürütmeyecek miyim?

Yemekevinin kapıları açıldı. Dolduk içeri.

Öğretmenlere ayrılmış masalardan birinde karşılıklı duruyor ikisi. Fethi Usta konuşuyor, o gülüyor. Müfettiş bir cebir işlemi çözer gibi alın çizgilerini birbirine yaklaştırıp konuşuyor. Ne iyi, bu kez de Fethi Usta onu dinliyor. Arada yemek yiyorlar.

Dönüp ders hazırlığı yapacağız. Varsa yoksa ders hazırlıyoruz. Nöbetçi öğretmenler dolaşıp küme başkanlarından yoklama alacak. Fethi Ustayı hemen görmem olanaksız. O da neyi öne sürüp benimle konuşmaya gelecek? Merak çorak içindiyim.

Fethi Ustayı ancak ertesi gün görebildim. Dersten sonra motorevine gittim. Gene çay yaptı. Bardakları temiz temiz yıkayıp doldurdu. Tabureleri kapıya koyduk. Anlatmaya başladı:

"Yahu Fakirciğim! Çok üzgünüm, seninle o dediğim yolculuğa çıkamayacağız!" Yüzüne ağlayacak gibi bir anlam verdi. Bir süre yer ile göğün birleştiği çizgiye baktı.

"Ben meraktan ölüyorum, sen yere göğe bakıyorsun Fethi Usta!" diyemem. Canı öyle istiyor, öyle yapar. Onunla can ciğer yakınız, ama en meraklandığım anda susmasına karışamam.

Tuttuğu soluğu saldı:

"Göreceksin, bunlar seni atamaz! Sonunda aslan gibi bir öğretmen olursun. Yüzde bin! Diyeceksin, nereden biliyorsun? Haberin yok, dün akşam Müfettiş Beyle konuştuk. Yemeği birlikte yedik. Söylemedi gerçi, hatta o konuda hiç konuşmadı. Ben de enayilik edip sormadım. Önemli olan nedir biliyor musun? Anlamak. Nasıl anladığımı anlatayım sana bak: Adam sofü! Sanırım İslamlığın Alevi kolundan kendisi. Orasını tam anlamadım. Ama sofuluğunu anladım. Okumuş, matematikçi

olmuş, gene de dine bağlamış kendini. Bilmiyorum oruç tutuyor mu, namaz kılıyor mu? İslam tarihinde Hazreti Ali ile onun kara yazılı oğulları üstüne bildiklerini kitaplar bilmez. Şimdi yurttan, Hazreti Ali'nin camide hançerlenip öldürülmesinden sonra oynanan Yezit oyunlarından beter oyunlar oynanıyor ona göre. Bu sözümü anlamadıysan bir daha söyleyeyim. Ankara'da Yezit oyunları, en başta enstitüler üstüne oynanıyor. Sanımca adam bana bugünü anlatabilmek için dünden örnek gelirdi. Hazreti Ali'den söz açması bir sezdirme. İslâm tarihinin en hakkı yenen insanıdır Ali, sonra onun oğulları Hasan, Hüseyin. Bilirsin onlar Hazreti Muhammed'in torunudur. Bunların öyküsü dünyanın büyük mağdurluk öyküsüdür. Hüseyin inancından, onurundan ödün vermeyen bir kahramandır. Görgü öğretmen için de, senin için de asla kötü rapor yazmayacak. Diyeceksin. Fethi Usta, bunu söyledi mi sana? Hayır söylemedi. Söyler mi? Aylık alıyor devletten. Hem de Alevi. Ağzı sıkı adam. Sözü bırak, sözcük sızdırmadı. Öyleyse nasıl bildim? İşte giz burada. Belki bilmiyorsun, ben Allah'ın çok aptal bir kuluyum. Duymadın mı aptallara belli olur. Bana da belli oldu. İşle bu yüzden üzgünüm, yolculuğumuz kalacak."

Elini dizine vurdu. Ağlayacak gibi titretti sesini:

"Kusura bakma, sözü dolaştırdım. Doğrudan söylenecek bir haberim yok da ondan. Ya da en iyisi, geçenler aramızda nasıl geçtiyse öyle anlatayım. Motorevinin önünde oturuyorum. Seninki Yönetimin merdivenlerinden inip yürüdü. Akasyalara baktı. Bakanlık Müfettişi ya önce devlet ağaçlarına bakıyor. Onların hatırını soruyor. Sonra ota, çimene bakıyor. Ben otuz metre berideyim. Ervan gibi adamım, bana bakmıyor. Nedendir bilmem, büyük adamların hastalığıdır bu. Kalktım ayağa, dedim bari kendimi göstereyim. Bir eli ardında, bir eli boşlukta. Ben de onun gibi yaptım. Yürüdüm on adım. Tıpkı Yapıbaşı Hasan Bey gibi yürüdüm biliyor musun? O bakıyor akasyalara, ben bakıyorum. O eğiliyor otlara, ben eğiliyorum. O yürüyor, ben yürüyorum. Sonunda karşılaştık. Az daha vuracaktık kafa kafa. Fransızca pardon dedi. Sonra bir metre sağa kaydı, Türkçe özür dilerim dedi. Hemen geçip gidecek. Güldüm. Yeniden özür diledi. Bu okumuşlar, kusura bakma, sen de onlardan ol-

mak üzeresin, aklını biraz yayıyor. Yahu bir insanlık vardır. Bir Merhaba arkadaş, nasılsın vardır. Okudunsa okudun, müfettiş-sen müfettişsin, yiyecek miyiz seni? Selam Allah'ın sözü değil mi?

Merhaba Beyfendi. Anahtar mı yitirdiniz?

Merhaba evladım! Hava almaya çıktım.

Sanırım zatınız Enstitüyü teftiş ediyorsunuz?

Evet evladım.

Ben de Motorcu Fethi Ustayım, motorevine bakıyorum. Bekliyorum beni ne zaman teftiş edersiniz?

Seni teftiş etmeyeceğim evladım. Burada bir koğuşturma için bulunuyorum.

Acaba beni de koğuşturur musunuz? Yani nasıl çalıştırıyorum motoru? İyi mi, kötü mü?

Hayır evladım, bu kez görevim başka.

Yani Sayın Bakanlık Müfettişim, ben yok muyum görevinizin sınırları içinde?

Hayır çocuğum, yoksun.

O halde zatınızla konuşabiliriz, bunda hiçbir sakınca yoktur!

Baktı yüzüme, diyecek söz bulamadı. Öyle ya, Müdür değilim, öğretmen, öğrenci değilim. Bir motor ustasıyım. Konuşmamızda sakınca olmaz, değil mi?

Güldü: Hayır olmaz, dedi.

İki insan olarak, gerçi denginiz değilim, siz büyüğümsünüz, ama aynı ulusun çocuklarıyız, ağabey kardeş olarak, şurada birer bardak çay içebiliriz sanırım. Yani övünmek gibi olmasın, güzel demlerim efendim.

Elini ovuşturmaya başladı: Öğleden sonraları evladım çay kahve içmem. Uykuma zarar verir. Yürüsek? Ben biraz temiz hava alsam. O arada ağabey kardeş söyleşsek olmaz mı? Gönen güzel, sen de temiz bir vatan evladısın.

Sağ olun, var olun, öyleyim dedim.

Ne yapsa beğenirsin? Ciddi ciddi bir aferin çekti bana: Gel Öyleyse yürüyelim, dedi sonra.

Yürüdük. Bademlikleri, güllükleri dolaştık. Gül kokularını içine çekti çekti: Gönen gerçekten güzel, dedi.

Zaman geldi, yemekevine girdik. Yemekte söyleştik. Adam bütün İslam tarihini konuştu. Ama sözü Görgü'nün durumuna, senin durumuna getirmedi. O kadar saf mı, getirir mi? Ben getirmeye çalıştım, önledi. Fakat sezmek önemlidir Fakirciğim! Sezmek bilmenin anasıdır, unutma. Öyle şeyler sezdirirdi ya da haddim olmayarak ben sezdim, bu adam Görgü'nün harcanmasına köz gibi yanıyor. Seni de harcamayacak. Görgü'yü harcayan Muaviye torunlarına kızıyor. Dindar, özü doğru adam. Bunu sezdim. Hem dedim ya, bana belli oldu. Burada önemli bir nokta var: Madem köz gibi yanıyor, Muaviye torunlarına kızıyor, kurtarmak için niçin çaba harcamıyor? Haa, bu başka! Bunun görevi rapor yazmak. Raporunda diyecek böyle böyle: Yani Görgü öğretmenin tuzağa düşürüldüğü kanısındayım. Müddür Zekai'nin takımı berbattır. İpin ucu Muaviye torunlarının elindeyse, adamın raporu onu kurtarmaya yetmezse ne yapsın? Sen, ben ne yapabiliyoruz, öyle değil mi? Hazreti Ali'nin ardında onca insan vardı, ne yapabildiler? Kimi zaman insanların payına yenilmek düşer. Bu kez de biz yenileceğiz belki. Ama Hazreti Ali'nin yenilmesi nasıl boşa gitmediyse bizim yenilmemiz de gitmeyecek."

Fethi Ustayla kampana çalıncaya kadar konuştuk. İsterse işkembeden atıyor olsun, söyledikleri içimi serinletti. Bizim uykumuza zarar vermediği için arka arkaya çayları da içtik.

Kampana çaldı, kalktım: "Çayı gerçekten güzel demliyorsun Fethi Usta! Öğretmen olunca iyi bir takım alacağım, ben de senin gibi demleyeceğim," dedim. Tuttum elini, onun öğrettiği gibi öptüm. Çok hoşuna gitti, güldü bana.

Yürüdüm yemekevine.

Fethi Usta, Bakanlık Müfettişiyle birkaç kez daha yürüdü. Birkaç kez daha sofraya birlikte oturdular. Ama ne o çağırırdı bir haber söyledi, ne ben gidip sordum. Bir rahatlama geldi içime. Biraz uzak durmamız uygun olur.

Gerçi Cafer ile Halis uzaktan hâlâ, "Belledik ananı!" der gibi bakıyor. "Bu ayda olmazsa gelecek ayda ardından teneke çalacağız!" diyen bir çalımın içindeler.

Cafer papyonu boğazına geçirip ara sıra Isparta'ya gidiyor. İl gazetesinde kendisiyle yapılmış uzun bir konuşmanın ortası-

na papyonlu resmi basıldı. Tepeye, "Köy Enstitülerinde okuyan milliyetçi çocuklar, Türkiye'nin yarınki güvenceleri," diye başlık atmışlar. Ben de Burdur Gazetesi'ne şiirlerimi, köy ve eğitim üstüne yazılarımı gönderiyorum; basılıyor. Köyde anamın Şemsi'yle yaktığı Nâzım'ları İsmail geri götürmeden yeniden yazayım diyorum. Bu günlerde böyle bir iş üstünde yakalanırsam durumum güçleşir diye de çekiniyorum.

Halis'in elinde sık sık Büyük Doğu dergisi. Müdürümüz solculuğu önlemiş, sağcılığa önveriyor artık. Müdürle hiç konuşmuyoruz. Dersinde parmak filan kaldırmıyorum.

İşgören Mustafa dayıyı görmeye gittim. Azarladı beni: "Yahu Baykurt Efendi, sen bana fena dadandın! Dedim sana resmî iş-tir, sorum getirir, çekil başımdan!"

O sırada odaların birinden Yazman Nusret çıkıverdi:

"Nerelerdesin? Hani şiirlerini getirecektin?"

Bir korkum vardı. Müfettiş benden yana konuşacak öğretmenlerden yalnız Coğrafyacıyı çağırırdı. Acaba Yazman Nusret'i dinledi mi? Belki birkaç söz alırım ağzından diye düşündüm:

"Dersler sıkı. Durmadan yazılı sözlü oluyoruz. Ödev de veriyorlar. O kadar sevdiğim okumaya, yazmaya, senin hesap, hiç fırsatım yok," dedim.

Sözlerim kendisini etkiledi:

"Hele bir öğretmen ol, yaşam denizinin dalgalarına atıl, hiç fırsat bulamayacaksın! İşte ben lise sırasında ezberlediğim birkaç şiiri okumaktan başka şey yapamıyorum. Küçük bir yazman olarak sönüp gideceğim. Zekai Bey iyi hoş ama çok iş yüklüyor. Kesildim."

Yazman Nusrett bir alay kurdun, ayının üzerine yürüdüğü sırada barutu bitmiş avcının tükenmişliği içinde soruyor: "Daha daha nasılsın?"

"Valla biliyorsun, yuvarlanıyorum."

"Artık kitap okumuyor musun gerçekten?"

Kendimi ondan da tükenmiş gösterdim: "Özgür okuma saatleri kalktı, zaman mı var? Bakanlık Müfettişi de herkesi çağırıp anlatım alıyor. Belki beni de çağırır diye tasalanıyorum."

"Boş ver, tasalanma, hepsi geçecek."

"Bizim Müdür zavallı Nusret'i boşladı!" diye düşündüm.

O sırada Müfettişin çalıştığı odadan Bedenci Kadri Bey çıktı. Nusret'le selamlaştılar. Beni görmezlikten gelemeydi: "Ooo merhaba! Nassın evladım?"

"Merhaba. İyiler iyi," dedim, gözlerini aradım. Kaçırıldı.

Yazman Nusret: "İşte yaşam böyle!" dedi "Fakat şiiri boşlama! Benim gibi, senin gibi insanlar şiiri boşlarsa, alkolik olur. Duyarlı insan içini şiire dökmezse kurtuluşu benim gibi içmek-te arar!"

"Acaba sarhoş da ondan mı böyle konuşuyor?" diye hafif sokulup kokladım; anlayamadım. "Sen de üzme canını Nusret ağabey! Senin gibi değerli bir insan alkole sığmaz. Kısa bir bunalım belki, geçer," dedim, çok duygulandı. Ağlayacak gibi baktı gözlerimin derinine. Birkaç avutucu söz söyleyip ayrılmak istedim. Müfettişin çalıştığı odanın kapısı açılıverdi. Bu kez kendisi çıktı. Yüzünün derisi az önce abdest almış gibi parlak gene. Baktı oradayım; "Baykurt yavrum! Eğer derslerin önemli değilse, yarın 10.00'da bana gel!" dedi.

"Geleyim efendim."

Ankara'daki Tarım ya da Veteriner Fakültesini bitirip gelmiş öğretmenler, notlarından anlatıyor, biz yazıyoruz. Sınavlardan önce ellişer soru dağıtıp içinden beşini soruyorlar. Gerçekten önemli mi gördüğümüz Tarım Teknolojisi?

En iyi notu Hilmi Denel, Memnune Çakıcı, İbrahim Kozak tutar kümede. Hilmi'ye, sonunda Müfettişin beni çağırdığını söyledim. "Notları senin için daha dikkatli tutarım, git!" dedi.

Kitapları, defterleri Hilmi'ye verdim, saat ona on kala Yönetime yürüdüm. Sorgum ne kadar sürecektir bilmiyorum.



Mühfettişin Soruları



Girdim, ayağa kalktı. Bekliyormuş. Oturduğu sandalyenin yanında yer gösterdi. Masanın üstünde kocaman bir dosya, yanında dört kâğıt duruyor. Bunlarda sorular yazılı sanıyorum. Duvara *Yeni Köy*'ü asmış. Bir sayıcık çıkarabildiğim gazete. "Evet evladım Baykurt! İşte sonunda karşı karşıya oturduk. Bugün seni yoracağım. Kusura bakma." Uzanıp kâğıtları aldı. Düzenlice yazmış sorularını. Hepsinin başında numara var: "Önce kimliğinle ilgili sorular evladım. Sonra asıl konumuz. Bunları soruyorum, çünkü görevim. Bana açık, inandırıcı yanıtlar vermeni rica ediyorum. Ben soruları okuyacağım, sen yanıtları yazacaksın. Say ki bir sınavdasın. Haydi, başarılar dilerim. Kimliğinle ilgili sorulardan başla!"

On dakika sonra asıl sorulara geçti. Açıklama yapıyor, yanıt yazmam için süre veriyor. "Resim öğretmeni Görgü ile ilişkilerin nasıl başladı? Fizik öğretmeni, onunla ilişkini kes! O kıpkızıl komünisttir, diye dikkatini çekti mi? Çekti ise neden kesmedin?"

"Efendim, bütün soruları okuyun, hepsini topluca yanıtlandırayım."

Alnını kırıştırdı, düşündü biraz: "Olabilir," dedi, "Hepsini ayrı ayrı yanıtlasan daha iyi! Her yanıt bir soruyu karşılamalı. Ben matematikçi olduğum için böyle düşünürüm."

"Matematiği ben de severim, önce bütün soruları bileyim," dedim.

"Haa; önce hepsini bilmek istiyorsun! Bak bu iyi! Matematiği sevmene de memnun oldum. Şiir yazar insanın matematiği sevmesi iyidir. Büyük şair Paul Valery matematikçiydi. Matematik insanı pozitif düşündürür. O halde ikimiz de pozitif düşünüyoruz. Her soruyu ayrı ayrı yanıtlaman iyi olur. Bu komünist öğretmenle ilişkilerinden başlayalım."

“Oldukça pozitif anlatacağım. Görgü öğretmeni ben daha önce tanımadım. Burada tanıdım. Atamasını Bakanlık yapmış. Resmi olarak geldi, dersimize girdi. Bizim kümeye Resimden başka Toplumbilim dersi verdi. Bu dersle Sanat Tarihi konularına açıldı. Bilgili, ciddi bir öğretmen. Dakikamızı ziyan etmez. Komünist olduğunu bilmiyorum. Komünist kimdir, nedir, onu da bilmiyorum. Herkes yalnızca kötülüyor, kimse ne olduğunu açıklamıyor. Bu şimdiki Müdür, Görgü öğretmeni yemek istedi ve yedi. Şimdiki Müdür Bakanlığın tek yanlı konuşan, enstitüdeki eski yönetimi sürekli kötüleyen adamıdır. Eski yönetimi sürekli kötülemeyi anlamıyorum. Burada ve öbür enstitülerde her şeyi o yönetim yoktan var etti. İnsanın görevi çalışıp daha iyisini yapmaktır. Yeni yönetim eskiyi kötüleyerek nereye varacak? Bizleri köylerden o yönetim topladı. Şimdiki Müdür bizim ter dökerek yaptığımız masaların üstüne çamurlu postallarıyla çıkıp milliyetçilik söylevi çekiyor. Dersi bu tür konuşmalarla geçiyor. Görgü öğretmeni bir tek gün milliyetçiliği kötülemedi, bir tek gün komünizmi övmedi. Bu noktayı anlatım aldığınız bütün öğrencilere sormanızı dilerim.”

“Bir dakika Baykurt evladım! Açık yapmaz ama kapalı yapar?”

“O kapalı yapar, biz de yutarız demek mi istiyorsunuz? Hayır. Derslerini sorulu yanıtı, bol tartışmalı yapan bir öğretmenin sinsi olacağını kabul etmem.”

“Sana bir fotoğraf makinesi verdi mi?”

“Ben isteyip aldım. Derslerinde fotoğrafçılığa yer verdi. Onunki gibi bir makine edinmek istedim. Ankara’ya giderken sordum: Para versem bir tane getirebilir mi? Kabul etti. Parayı verdim. Kendi makinesini de giderken bana bıraktı. Gizli değil. Parayı derslikte verdim. Ama dönüşte makineyi getirmedi: Kusura bakma, getiremedim. Eğer istersen benimkini al, dedi. Borcum kalıyor mu? diye sordum. Hayır, verdiğin parayla böyle bir makine alınır; ödeştik, dedi. Bu konuşma derslikte oldu. Derslerden sonra ona soru sorar, birlikte evine doğru yürüdüm. O öğretmen, ben öğrenci, konuşurduk. Bu konuşmalar gizli değildi.”

Kafam dağınık. Anlattıklarımı beğenmiyorum.

“Bir dakika; kaç para verdin makine için?”

“Kırk lira.”

Bir kâğıt çekip yazdı.

“Kırk lira çok para. Sen yoksul bir çocuksun, nereden buldun?”

Kafamda o an bir çakma oldu. “Yoksul çocuk” sözü düşüncemi uyardı. Meclis’te Bakan söylemedi mi? Komünistler özellikle zeki ve yoksul gençleri avlıyor! İşçileri, köylüleri elde etmek için bunları kullanıyorlar! Önüm aydınlandı birden. Güldüm: “Ben o kadar yoksul değilim. Köyde durumumuz iyi sayılır. Anam babam beni ortaya, liseye vermek istedi. Benden önce enstitüye gelenlere bakarak heveslendim, kendim enstitüye gelmeyi istedim. Onlar da yolladı. Ailemin durumu bana fotoğraf makinesi almaya elverişlidir efendim.”

“Burada bir dakika duralım: Nedir ailenin durumu? Ne kadar mal ve mülkünüz var?”

“Az sayılmaz, 400 dönümü bulur tarlamız. Yirmi dönüme yakını sulanır. İki atımız, dört öküzümüz, altı ineğimiz var. Koyunumuzun sayısı 200’ü bulur. Keçimiz yoktur.”

Bunlar bir anda aklıma geldi. Attım bol bol. Git getir mi diyecek? Görmek için kalkıp Akçaköy’e mi gidecek? Yoksul bir ailenin çocuğu olmadığımı inandırmalıydım onu.

“Çok enteresaaan!” dedi sevinçle. Söylediklerimi not etti.

“Evet; Nurettin Oğuz öğretmenimiz bir gün beni çağırıp şimdi askerde bulunan Hakkı Caner öğretmenimizin yanında, Görgü’nün komünist olduğunu, kendisiyle ilişkiyi kesmemi söyledi. Doğru bu. Ama öğüdü çirkin. Neden çirkin? Çünkü ikisi aynı evde kalıyor, aynı çaydanlıktan içiyor. Bir yedikleri ayrı gidiyor. Görgü komünistse kendi de kesmeli ilişkiyi. Ankara’da yeller değişir değişmez, bütün yurtta kişiliği zayıf olanlar ağız değiştirdi. Birden iyiler kötü, doğrular eğri oldu. Dürüstlüğü mumla arandığı günlere girdik. İki yıl dersini dinleyip yararlandığım bir insandan, ortada bir neden yokken ilişki kesemem. Kötülüğü varsa görür, anlar, uygun zamanını bularak keserim. Bir yıl sonra öğretmen olacak insanın bu kadarcık aklı, düşüncesi olmalıdır sanırım. Ama beklemek kısmet değilmiş, Oğuz öğretmenle konuşmamızdan üç gün sonra Görgü Beyi götürdüler. Bence

onu çok eski bir tuzağa düşürdüler. Gazete yazıyor, teknik kurul incelemesine göre Bakanlık yangını elektrik kontağından çıktı. Görgü Bey dilerim cezaevinden çıkar, yeniden enstitüye gelir, ilk gün gider geçmiş olsun derim. Yeni yönetimin amacı bizleri sevgi ve dostluk duygularından boşaltmak mı? Müdür Yörüker, Fizikçi Oğuz iyileri arkadan hançerlemesinler. Yüzüne söylemeyip ardından konuşmasınlar. Bize iyi örnek olsunlar."

"Kitaplar verdi mi sana? Neler verdi? Pardon, bunları ayrıca soracağım. Beden Eğitimi dersinde arkadaşlarını başkaldırıya kışkırttığını saptadım. Niçin?"

"Niçin? Kadri Bey derslerinde arka ayaklarınızı kaldırın, ön ayaklarınızı indirin, gibi sözler söylüyor. Bunlar gücümüze gitti. İsmail Serin arkadaşımız dayanamadı, biz hayvan değiliz, ön ayak, arka ayak demeyin, deyip çıktı. Tek kalsa cezalanacak. Birkaç arkadaş daha çıktı. Başkaldırı niyetiyle değil, dayanışma olsun diye ben de çıktım. Öğretmenin bu davranışı doğru mu sizce? Bir öğretmen, yakında öğretmen olacak öğrencilerine böyle der mi?"

"Şaka söylemiştir belki?"

"Bilmiyorum. Kadri Bey paldır küldür bir insan. Ağzı bozuk konuşur. Müdüre yağcılık etmeyi de sever. Görgü Bey ciddi idi. Nurettin Oğuz da ciddidir. Eğer Kadri Beyin şaka dediğini kabul ediyorsanız, bizim de şakadan çıktığımızı kabul edin."

Güldü: "Bir arama sırasında yatağından Bakanlar Kurulunun yasakladığı Sırça Köşk çıkmış. Bunu sana Görgü mü verdi?"

"Bu kitabın benden çıktığı nereden belli? Müdür aramadan beş gün sonra tutanak tutuyor, imzala diyor. İmzalamıyorum. Dövmekten öldürmekten söz ediyor. Bunları tutanağa yazın diyor, yazmıyor. O zaman hiç imzalamıyorum."

"Tarih öğretmeni Vahap Öztürk etüt saatinde solcu dergiler okuduğunu saptamış. Bunları kim verdi?"

"Ben okumaya, aynı zamanda yazmaya meraklı bir gencim. Özellikle yazınsal dergileri elimden geldiğince izliyorum. Posta göreviyle Isparta'ya gidince o dergiyi kitapçıdan aldım. Politik bir dergi ama yazınsal bölümleri var. Param yettikçe her türlü dergiyi okumaya çalıştım. Beğendiklerime şiir gönderdim. *Türke Doğru, Kaynak, Seçilmiş Hikâyeler, Fikirler, Varlık, Yücel...*

şiiirlerimi, öykülerimi yolladığım dergilerdir. Yasak dergiler kitapçıda satılmaz sanıyorum.”

Söylediklerimi yazmıyorum artık. Müfettiş not alıyor.

“Resim öğretmeni Görgü’nün verdiği *Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Umumi Tarihi, Medarı Maişet Motoru, Yıldızın Parladığı Anlar* adlı kitaplar izne giderken bavulundan çıkmış. Görgü sana çok kitap verdi mi?”

“Görgü’nün az kitabı vardı evinde. Tarih’i, Toplumbilim ve Sanat Tarihi konuları için kendim isteyip aldım. Bana bunu niçin soruyorsunuz? Sonradan saptadım, bu kitap kitaplığımızda da var. Cumhurbaşkanlığı genel yazmanı Zühtü Uray’ın çevirdiği, Adalet Bakanı M. E. Bozkurt’un önsöz yazdığı. Bakanlığın çıkardığı kitabı Görgü öğretmenin bana vermesinde ne sakınca olabilir? Öbür ikisini Isparta’dan kendim aldım. Yeni çıkmış kitaplar, ilgimi çekli. Diyelim bunlar kötü. Tarih’i eski Bakanlık bastı. O Bakanlık kötü. Yarın da şimdiki Bakanlık için böyle derler. Müdüre de söyledim, siz bize iyi kitaplar önerin, onları okuyalım dedim; ama yapmadı.”

“Genellikle sol kitaplar okuyorsun evladım. Örneğin Yıldızın Parladığı Anlar’da Lenin’in yaşamı var.”

“Bu kitabı tam okuma fırsatı bulamadım. Yeni almıştım, aldılar elimden. Doğru. Lenin’i anlatan bir bölüm var. Ama Fatih Sultan Mehmet’i, Napolyon’u, Goethe’yi. Haendel’i, Kaptan Scott’u anlatan bölümler de var. Satışı da yasak değil.”

“Hiç sağ kitap okuduğun yok evladım?”

Baktım Müfettiş de beni ince ince üzüyor. “Hangi kitaplardır onlar? Lütfen birkaç örnek söyleyin.” dedim.

“*Dede Korkut Masalları*’nı okudun mu örneğin?”

“Okudum, istiyorsanız bir daha okurum.”

“Evliya Çelebi’nin *Seyahatname*’sini okudun mu?”

“Yeni yazıyla bir seçmeler çıkmış, onu okudum.”

“Tek Çarık Yüzbaşı diye bir kitap var, onu da oku.”

Cebimden küçük defterimi çıkarıp not ettim. “Bulup okuyacağım,” dedim.

“Reşat Nuri’nin, Yakup Kadri’nin, Falih Rıfkı’nın kitaplarını okudun mu?”

“Bu yazarların pek çok yapıtını okudum.”

“Halide Edip’ten okudun mu?”

“İki kitabını okudum.”

“Halit Ziya’dan okudun mu?”

“Okudum. Bunlar sağcı yazarlar mı?”

Alnını kırıştırdı: “Değil ama solcu da değiller.”

“İyi yazarlarsa birer daha okurum. Ben okuduklarımda içerikle birlikte sanat niteliği arıyorum.”

“Aferin, bak bu iyi! Ayrıca sana söylemiş olayım, tek yanlı okumak insanı tek yanlı yapar. Gelelim şimdi başka bir noktaya: Bir gün karatahtaya *Tanrı?* yazmışsın. Ne demek o öndeki soru?”

“Bunu anımsamıyorum. Bir kötü düşüncem olamaz.”

“Tanrı var mı, yok mu, belli değil demek istemişsin?”

“Hayır, buradaki soru, açıklamalı, bilmeli, ondan sonra inanmalı anlamına olabilir. Soran, araştıran insan olma çabası kötü değildir.”

“Ya inananlardan olmak?”

“O da herkesin kendi bileceği iş. Ama sorup araştırmak, deniyorsa inanmak bence daha iyi. Körü körüne inanmak nedir ki? Burada da pozitif olmak gerekmez mi?”

“Peki, geçelim. Bunu sordum ama önemli değil. Yani Tanrı’nın önüne soru koyuşun, açıklamak için. Gelelim Yeni Köy gazetesine.” Yerinden kalkıp duvarda asılanı aldı. Müdür kimi yazıları mühürlemiş. “Bunu sen çıkardın, değil mi?”

“Evet, ilk denemem.”

“Görgü mü söyledi çıkar diye?”

“Hayır. Çifteler’den gelen arkadaşlar çıkardı. Türkçemi geliştirmeye yarar diye ben de heveslendim.”

“Bu karikatür ne peki? Türkiye, seni sırtımda taşıyorum. Bir köylünün sırtında Türkiye haritası...”

“Bu bir köylü ananın bebeğini taşıması gibidir. Köylü, ekmeklik buğdayı üreten anadır. Bugün köylü olmasa Türkiye aç kalır. Köylünün verdiği vergiler olmasa hazine kurur. Köylünün değeri bilinsin, önem verilsin, köylü sevilsin, sayılsın demek istiyorum, böyle bir anlam gözetiyorum.”

Not ediyor dediklerimi. “Galiba haklısın; hepsini konuşalım, ben notlar alayım. Sonra yazıya geçeriz. Köylüyü, yavrusunu kayıran ana gibi düşünüyorsun değil mi?”

"Evet."

"Burada bir şiir var. Adı: Acırız. Senin mi?"

"Benim."

"Kendin mi yazdın?"

"Evet."

"Bu şiirde Nâzım Hikmet havası var."

"Bilmiyorum."

"Öyle! Nâzım'ı okuyor musun?"

"Çok duyuyorum ama bulamıyorum. Kurtuluştan Sonrakiler adlı antolojide birkaç şiirini buldum."

"Güçlü bir şair. Herkesi etkiliyor. Ama sapık. Besbelli seni de etkilemiş. Burada Karşı köyün develeri katar katar/ Buğday taşır uzaklara diyorsun. Bu sembolik şiir mi? Karşı köy neresi?"

"Karşı köy, bizim köyün karşısındaki köy."

"Yoksa Rusya mı?"

"Efendim zorlama bir çağrışım. Müdür de sordu. Bir saplantı. Öyle bir düşüncem yoktu yazarken."

"Yer yatakta yatan hastalar/ Sabır şafaklara diyorsun. Yer yatakta yatanlar yoksullar mı?"

"Yoksullar varsıllar diye düşünmüyorum. Herkes karyolada yatmıyor yurdumuzda. Büyük çoğunluk yer yatakta yatar. Serer kaldırırız her gün. Hastalara sabır öneriyorum."

"Şafaklar hangi şafaklar? Ne demek istiyorsun? Komünizm günlerini düşündürmek mi istiyorsun?"

"Geceler uzundur. Hele hastalara çok uzun. Bir türlü bitmez. Acılar, ağrılar da gecelerde azar. Onlara, şafak sökene kadar dişinizi sıkın, ölmeyin diyorum. Bu bir dilektir, kurtarmaz ama moral verir."

"Yüreğimiz/ Açlık kıtlık günleri/ Herkes için çarpacaktır diyorsun. Herkes, yani komünistler olarak mı? Kusura bakma, bunlar benim yorumum değil."

"Bunlar bence hasta saplantılar. Açlık da kıtlık da ne yazık Anadolu'nun gerçeğidir. Böyle dönemlerde bencilliği atıp hastaları, yiyecek ekmek bulamayanları düşünmeli diyorum. Şiirimin havası insancıldır, yani hümanist."

Gözlerimin içine bakıyor, yüzümü ciddi ciddi araştırıyor: "Demek öyle?" diye soruyor.

“Evet efendim.”

Not ediyor söylediklerimi. “Peki Faruk Nafiz’i, Behçet Kemal’i, Yahya Kemal’i de okuyor musun?”

“Anlatmıştım, okumayı seviyorum. Han Duvarları’nı, Çoban Çeşmesi’ni sevdim. Ama Endülüs’te Raks bana uzak geldi.”

“O şiirde ben melodiyi severim.”

“Belki güzel ama bana uzak. Sanatta zevkler, tatlar çeşit çeşittir. Sanatçı özgür olmalı, istediğini seçmeli.”

“Özgürlük, evet evladım ama asla sapık olmayacak. Açıkçası, biz ne arıyoruz bugün enstitülerde bak! Eğer bir çürük incir varsa, onu çuvaldan atalım. Çünkü iyi biliyoruz bir çürük, bütün çuvalı çürütür, berbat eder. Yurda, ulusa yararlı incirler yetiştirelim.”

“Bir benzetme yapıyorsunuz elbet ama ben kendimi incir olarak da, çürük olarak da görmüyorum. İçinde enerji, devinim olan bir canlıyım ben. Aklım başımda, sağlığım yerinde. Sapık hiç değilim.”

“Felsefi anlamda incirde de enerji ve devinim vardır.”

“Ama beyin?”

“Evet doğru, beyin! İşte o sapık olmayacak! Genç beyinler yurdun, ulusun yararına geliştirilecek. Amaç bu.”

“Öğretmenlik yaşamımda benim amacım da bu olacak. Ama beyinler özgürlük içinde gelişecek.”

“Özgürlükler yurdun, ulusun zararına kullanılamaz. Şu an ben, senin hakkında öne sürülen iddiaları araştırıyorum. İlk gün söyledim; bunlar gerçekse gözünün yaşına bakmam.”

“Araştırın. Gerçi bunun için biraz yorulacaksınız. Ama lütfen hep Müdürün yanında olan öğretmenleri, benim karşımda olan öğrencileri dinlemekle yetinmeyin. Biz eskiden burada daha kaynaşıktık. Yeni Müdür geldikten sonra kimi onun koluna geçti, kimi fıslamacı oldu. Beni, benim gibileri bunaltıyorlar. Ne yazık siz de yalnız onları dinlediniz.”

Yüzü kara sarı bir renk aldı: “Hayır, ben tek yanlı olamam! Öbürleri kimse söyle onları da çağırayım.”

“Örneğin küme öğretmenimiz.”

“Hımm...” dedi, not etti.

“Eğitimbaşı Rezak Tıgılı, Yapıbaşı Hasan Baştuğ. Kimya öğretmeni Gülsüm Demirtaş. Küme arkadaşlarım Ahmet Acar,

İbrahim Kozak, Memnune Çakıcı, Hilmi Denel, Refet Özkan, Osman Aykut. Bunlar kümemizin en çalışkan öğrencileri."

"Hımmm!" deyip hepsini not ediyor.

"Bunlar gibi daha nicelerini önerebilirim."

"Senin bunlarla da ilişkilerin iyi mi?"

"Benim çoğuyla ilişkim iyi. Severler çünkü."

"Hepsini çağıracağım."

Teşekkür ediyorum: "Benim enstitülerden de kendimden de kaygım yok. Son sınıfa geldim. Atarsanız gider babamın topraklarında çalışırım. Mahkemeye vererseniz, beraat ederim. Müdür Sırça Köşk'ü üstüme yıkmak isteyince Cumhurbaşkanına dilekçe yazdım. Küme öğretmeni elimden aldı. Gene yazarım. Ankara'ya gider, kendisini görürüm. Hakkımı çiğnetip oturmam. Bana Bakanlık yayını kitaptan suçlama yapıyor. Anlatırım Cumhurbaşkanına. Sudan yere ziyan edilen saatlerimi, yiten emeklerimi sorarım. Hem de haber veririm enstitülerde olup biten Yezit oyunlarını. Haberi yoksa öğrenir, varsa düşünür. Ben öğretmen adayı bir öğrenciyim. Bugün bana yapılan haksızlık önlenmezse yarın size sıçrar, ona sıçrar. Sınırımın dışına çıkmak pahasına, anlatırım bunu."

"Keseceğim sözünü yavrum. Sana şu kadarını söyleyeyim; biz bu yurdu kanla, gözyaşıyla kurtardık. Enstitüleri de alın teriyle kurduk."

"Özür dilerim, kanla, gözyaşıyla kurtardığımız yurtda adalet olmayacak mı? Alın teriyle kurduğumuz Enstitülerde incir çürüğü arayacağız diye öğrencilerde huzur dirlik bırakmayacak mıyız? Ben despotum diyen, çamurlu postalla masalar üzerinde milliyetçilik söylevi çeken Müdüre mi bırakılacak alın teriyle kurulan Enstitüler? Bir despotun elinde köy çocuklarından köleler mi yetiştireceksiniz? Bizim yurt sevgimiz, ulus sevgimiz yok mu? Yetiştirdiğiniz gençlere güvenmeyecek misiniz?"

"Dinle beni! Hem de sakın ol. Yücel, Tonguç bu yurdun değerli evlatları. Sen de öylesin, öyle olacaksın. Sudan nedenlerle kurban gitmeyeceksin, korkma. Ama kastın varsa, birtakım kötülöklere karıştıysan, hesabını soracağım. Görevim bu."

"Her zaman alnım açık. Ancak yurt yararı, ulus yararı diye bir sürü demagoji yapıyor. Sizler enstitülere komünizm buluşu

diyorsunuz. Politikacılar bunu seçim kampanyasında kullanıyor. Kız erkek birlikte okuduğu için zina aldı yürüdü, helalar çocuk doldu, diye yayım yapıp halkın kafasını bulandırıyor, özellikle köy kızlarının okumasını engelliyorlar. Asıl bunları koğuşturmak gerekmez mi?”

Kalkıyor ayağa: “Dört yıldır aldığın notları inceleyeceğim. Çalışkan, zeki bir öğrencisin. Dediğim gibi her değer ulusun, yurdun yararına gelişmeli. Bu ulusun binlerce yıllık tarihi var. Enstitülerde yapılanlar o tarihe aykırı olamaz.”

“Dünya bir boyutlu değildir. Öteki boyutları da görmeli. Binlerce yıllık tarih, dünkü yıkıntıyı kurtarmadı, bugünkü yıkıntıyı da kurtarmaz. Koca Osmanlı İmparatorluğu gitti. Yurt harap, ulus bitkin. Onu canlandırmaya çalışanların şevkini korumak gerekir.”

“O da ayrı bir gerçeğimiz. Bugünlük bu kadar. Seni gene çağıracağım. Konuştuklarımızı sırayla yazacağız. Ayrıca öbür öğretmenleri, öğrencileri dinleyeceğim. Şimdi yemeğe git. Derslere katıl. Çağırdığım zaman gel. Tavsiye ettiğim kitapları da oku.”

“Tek Çarık Yüzbaşı’yı Isparta’ya ısmarlarım.”

Çantasını açtı: “Bende var, ödünç verebilirim.”

“Teşekkür ederim, severek okuyacağım. Dilerim bir zaman sonra başkası gelip bunu soruşturmaz.”

“Bu öyle bir kitap değil. Kimse soruşturamaz.” Kitabı verdi. “Oku, üzerinde konuşalım,” dedi. Kitabı verirken elini uzattı. Sıkıp çıktım dışarıya.

Müfettişe adını verdiğim arkadaşları o akşam birer birer gördüm. Özellikle bizim köylüleri: “Durumumu sorarsa varsıldır deyin. Korkmayın, yalan boğazınızı almaz!” dedim.



Konuk Öğretmen



Bakanlık Müfettişinin özellikle küme öğretmenimiz Ahmet Bilgen'le Yapıbaşı Hasan Baştuğ'u çağırmasına sevindim. Ahmet Acar anlatım verip geldi, çekti beni:

"Yahu, bilmediğimiz ne işler çevirmişin? Adam sormadık soru bırakmadı. Bence bu kadar bilgiyi Bakanlık Müfettişine aktarmak, aramızdaki üç dört fıslamacının işi olamaz. Enstitüde daha beter bir düzen var!"

"Hatta yurтта."

"Yurdu bilmem. Enstitü iyi donatılmış. Sanki her yere ses makinesi koydular. Ne söylersek bir bir alıyor. Bu gidişle sen belki diplomayı alırsın ama ben asla! Düşünsene ne çok sövdüm kavatlara? Hepsi ulaşmıştır. Ah. benim bu huyum kuruşun! Adamın kendisini bırakıp kızına sövdüm. Bakanlık, milliyetçi Müdürüne, kızından ötürü söylediklerimi duyunca bana diploma verir mi?"

İbrahim Kozak'la Memnune de özetledi anlatımlarını.

Görüşeceklerinin hepsiyle görüştü Müfettiş.

Yeniden çağırdı beni. Tuttuğu notları çıkardı. "Şimdi ben özetleyeceğim, sen yazacaksın. Söylediğin gibi özetlemiyorsam uyarırsın, anladın mı evladım?"

"Anladım efendim."

İçimden, "Bu adamın evladım evladım'la konuşması, ileride oynayacağı oyunu örtmek için değildir inşallah!" dedim. Sonra. "Sen de ama kuşkucusun evladım Baykurt!" diye kendime kızdım.

"İşte böyle, müfettişlik gerçekten zor iş. Görüyorsun nasıl kılı kırka yarıyorum, yeniden yeniden inceliyorum. Yaz bakalım. Bakanlık korkacak bu şişkin dosyayı görünce."

O gün kampana alana kadar yazdık. Görgü'yle ilişkileri-
mi bitirdik. "Bence bu kadar övgüyle söz etme bu öğretmenin-
den," diye uyardı. "Gene kendin bilirsin. Ben bir kötülüğünü
görmedim, ciddi ders yapardı. Derslerini sorulu yanıtlı işlerdi.
Kendisi bize komünizmden söz etmedi. Komünizmin ne oldu-
ğunu, olmadığını bilmiyorum, diyorsun değil mi evladım?"

"Evet efendim."

"Evetse yaz."

Öğleden önce derslere katılıp öğleden sonra anlatım zeti
yazmayı sürdürdük. Dört gün aldı.

Bir gün işğren Mustafa dayı: "Yahu Baykurt Efendi, bu M-
fettiş seni çok seviyor. Neler fokurdattıyorsunuz içerde? Bir gir-
din mi ıkmıyorsun! Kaç saattir yolunu gözlüyorum. Yemekten
sonra hemen öğretmenler odasına gidip Burdur Ortaokul M-
dr Hikmet Bey'i göreceksin. Seni bekliyor!" dedi.

Hikmet Dizdaroğlu'nun dergilerde "kitaplar ve yazarlar" s-
tne yazılarını okuyorum. Yoksa Bakanlık Coğrafyacıyla gün-
derdiğimiz dilekçeyi yerinde gördü, başımızdan bunu alıp onu
mu verdi?

Kuru fasulye ile bulgur pilavını çalkaşık edip koştum. Hik-
met Dizdaroğlu ğretmen odasında yok. "Sakın geri gitmiş ol-
masın?" Ama buldum sonunda. Yönetimin balkonunda Müdür-
le oturuyor.

"Oldu olacak, gidip Müdürün yanında göreyim; devir teslim
tutanağında bir madde olurum!" diye düşündüm. Vardım Yne-
time. "Buraya geldi Hikmet Bey!" dedi Mustafa dayı. "Tıklat."

Müdür odasından geçip balkon kapısını tıklattım. Eğitim-
başı, Müdür, Askerlikçi, hepsi orada. Gözlüğü kalın ereve-
li olan Hikmet Dizdaroğlu mutlaka. Müdür gördü vardığımı;
sanırım hoşlanmadı. Ama "Gelme!" diyemez. Selam verdim:
"Sayın Dizdaroğlu görüşmek istemiş."

"Evet kendisi burada! Gel bakalım!" Aynı zamanda, "Heey
Dizdaroğlu!" diye seslendi. "İşte senin Baykurt! İsterseniz bu-
yurun benim odada konuşun."

Dizdaroğlu kalkıp elini uzattı. Tokalaştıktan sonra kendine
ekti: "Gel aziz meslektaşım! Gel; seninle iki bakımdan mes-
lektaşız. Yakında sen de ğretmen olacaksın. Bilmem biliyor

musun, ben Hikmet Dizdaroğlu, Burdur Ortaokul Müdürüyüm. Aslım öğretmendir. Yazılarımı okuyorsun umarım. Ben seninkileri okuyorum. Tanışalım diye çağırttım.” Çan gibi bir sesle konuşuyor. “Zekai Bey, bir sandalye aldirtir mısın kardeşim; Baykurt’la burada konuşalım izinle! Güneş çok iyi; ne işimiz var içerde?”

“Hayhay Hikmet Beycim!” dedi. İçeri girip kendisi getirdi sandalyeyi. Koşup elinden aldım. Dizdaroğlu’yla yan yana oturduk.

“Önce sana Abdullah Aşçı’nın selamını aktarayım. Kelamı da var: Senden sürekli yazı istiyor. Şiir istiyor. Gönen’e geleceğim, seninle tanışacağım diye kıskandı beni. Nasılsın bakalım, iyi misin? Beni buraya, sizlere biraz yazın dersi vereyim diye çağırdılar. Zekai Bey eksik olmasın, pek sever; Bakanlığa önermiş. Uygun görüp izin vermişler. Şurada çok bir zaman kalmadı. Ama yarın, Fakir Baykurt’un bir Teşehhüd süresi öğretmeni oldum diye övünürüm. Yazın tarihçileri yazar. Teşehhüd süresi nedir bilir misin? İki namaz arası kadar demek. Enstitüyü bitirmene çok bir şey kalmadı. Ama ben Burdur’dayım, sen de inşallah Burdur iline verilirsin, ara sıra görüşürüz. İyisin değil mi? Yahu şimdiye değin nasıl oldu da görüşmedik? Duymadın mı benim Burdur’da olduğumu?”

Sorularını arka arkaya sıralayıp bana konuşma fırsatı vermiyor. Arada burnundan “Tıh!” diye bir ses çıkarıyor. Bu onda bir “tik”miş meğer, sonra öğrendim.

“Son derece akıcı Türkçen var Baykurt! Besbelli çok okuyorsun. Aferin, daha şimdiden iyi yetişmişin. Fakat bana öyle geliyor, sen şiirde kalmayacaksın. Güzel düşünce yazıları yazar, eleştirmen olursun sen. Gerçi sanatı beceremeyenler eleştirmen olur sonunda! Benim gibi, hah hah hah! Ama sen gerçek eleştirmen olacaksın hah hah!” Arada böyle kahkaha atıyor. Müdür odasının balkonu çınlıyor. “Eleştirmenliği tavsiye etmem! Abdullah da etmiyor. Deneme yaz sen, Frenkler essay der. Yazı-nımızda o alan boş. Ataç’ı okuyor musun? Mutlaka oku. Ataç çok önemli.”

Acaba Dizdaroğlu’nun başımdaki çoraptan haberi yok mu? Böyle övüyor hem de yazdığım iki üç yazıyı yüceltiyor? Yoksa

ucun kıyı haberi var da, bilerek mi konuşuyor böyle? Ya da gelmeden beni seven biri böyle bir ayar mı yaptı, şimdi arkadaş Zekai'ye karşı savunmaya çalışıyor? Sözlerinde bir nokta belirgin: Yazın türlerinden hangisinde olursa olsun, ona göre eli kalem tutan insan önemli. Bir ayrıcalık, hatta üstünlük.

"Öyledir tabii! Pek çok şeyi bugün Şinasi'ye, Namık Kemal'e borçluyuz. Türk köylüsünün ruhunu da en iyi Yakup Kadri, Sabahattin Ali anlattı. Gençlerden Sait Faik'i çok severim. Bitiyorum ondaki Türkçeye. Nasıl kuruyor kerata cümleyi! Yarabbim, bir Ömer Seyfettin'e, bir Sait Faik'e bak, bizi nereden nereye getirdin, şükürler sana! Yazın alanında gençler büyük iş görüyor! Hele Orhan Veli'yle arkadaşlarının yaptığı az iş mi? Nasıl sokağa çıkardılar şiiri! Kurtardılar havasızlıktan."

Yazılarından anladığım kadarıyla, ilerici yazar değil. Bugünkü Bakanlık kendisini ortaokul müdürü olarak tuttuğuna göre derslerde, ders aralarında "Bursa'da yatan"ı soramam, ondan söz açmasını isteyemem. Sabahattin Ali'nin adını her nasılsa söyleyiverdi. Bir daha dikkat eder, söylemez. Emektar kampanyamız çaldı dan dan. Etüt saatinin geldiğini bildiriyor. Elini uzattı: "Değerli meslektaşım, memnun oldum! Görüşeceğiz! Burada iki gece kalıp Burdur'a döneceğim. Ama böyle üç ay sürecek. Hiç yoktan iyidir. Yarın derste buluşmak üzere, canım!" Gene öyle sıcak, sıktı elimi.

Mustafa dayı, Müfettişin çalıştığı odadan boşları almış, Müdür'le Dizdaroğlu'nunkileri siniye doldurmuş, aşevine götürüyor. Böyle şunun bunun ayağına yemek götürüp getirmeler eskiden yasaktı. Hakkı Tonguç'un genelgesi vardı.

Ertesi gün Dizdaroğlu'nun üst üste dört saat dersi oldu. Önce kendini tanıttı. Kısaca benden söz etti. Okumanın önemine geçti. "İyi öğretmen olmanın ilk koşulu, iyi okumaktır. Hem klasikleri hem günümüzün belli başlı yazarlarını iyi okumak gerekir. Yalnızca meslek kitaplarını okumak yetmez, yazınsal yapıtları da okumak gerekir. Üç aylık süre içinde bilmem sizlerde böyle bir ilgi uyandırabilecek miyim? Yüreklere küçücük bir kıvılcım tutuşturabilecek miyim? Ne başarabilirsek kârdır."

Arada kendi yazılarından, tasarılarından söz etme fırsatını da buldu. Henüz herhangi bir kitap çıkarmamış. Yazarlar ve Kitaplar diye büyük bir yapıtın hazırlığını sürdürüyormuş. Bir de Dilbilgisi konusu varmış elinde: Türkçenin Cümle Bilgisi.

Dizdaroğlu'nun gelişi sıkıntılı yaşamımda bir pencere açtı.



Mustafa Ağabey



Yaşam ham armut gibi boğazımı aldı. Köy Enstitüsünün tatlı günü kalmadı. Sıkıntılar boğacak beni. Günler yavaşladı. Sabah uyanıp etüde gidiyor, kahvaltıya geliyor, elimi ağzımı doğru dürüst yıkamadan derse giriyorum. Kültür derslerinden başka, Tarım, Teknik gene var, onlara giriyorum. Gene de akıyor günler.

Eskiden herkesin bir sanatı vardı, anlatmıştım, beş yıl onu iyice pişirirdi. Ben yapıcıyım. Şimdi Marangozluk, Demircilik, hepsini “öğreniyor”um. Bir tahta parçası veriyorlar: “İkiye bölün! Köşelerine geçme yapın. Ağartın, parlatın. Gösterin öğretmene, not alın. Sonra şu köşeye atın. Soba yakacağı olur.” Bütün küme, 54 öğrenci, aynı temrini yapıyoruz.

Mustafa Renda öğretmen, “Yeni program böyle!” diyor. Cumartesi toplantıları, özgür okumalar, öğrenci öğretmen bir arada yemek yemeler, eğlenceler, köylere, başka enstitülere ekip gitmeler, yurt gezileri kalktı. Kümemle birlikte bir geziye çıkmayı çok istiyordum. Tam sıramız gelirken kalktı. Sabahları halk oyunları oynamak, yurt türküleri söylemek yok artık. Kadri Bey 15 dakika düdük, cimnastik yaptırıyor.

Öğrenciler ütülü gömlek, pantolon giymeye özendiriliyor. Kravat takıyoruz. Ben de aldım bir tane. Arkadaşlarla bağladık. Öylece geçiriyorum boynuma. Çıkarıp dolaba asıyorum. Gerekince öylece takıyorum.

Dersliğimizin pencereleri saksı dolu. Arpa buğday, fasulye çimlendiriyoruz O ısıda tohum kaç günde çatlıyor, öğretmene bildirip notumuzu alıyoruz. Sonra götürüp atıyoruz.

Bakanlık Müfettişi, Yönetimdeki odasında anlatım yazdırdı yazdırdı: “Şimdilik tamam! Gerek olursa ben seni gene çağırırım!” diye yakamı bıraktı. “Ama!” diye ekledi ayrılırken. Bak-

tım. Hâlâ "ama" diyor; "Bir noktayı kafana iyi yerleştire: Türk ulusu ayrıcalıksız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitledir. Bizde sınıflar yoktur. O yüzden komünizm sökmez. Bunu aklından çıkarma. Sen, ben yok, biz varız. Hepimiz Atatürk ile İnönü'nün ışıklı yolunda yurt ve ulus için çalışacağız. Gözlerimizi kapayıp, görevlerimizi yapacağız!"

Belki hasta. Söylediklerinin doğruluğuna inanmış. Soru dolu gözlerini üstüme diyor: "Anlıyor musun?" Anlasam da onun gibi anlamıyorum. Türkiye'de ayrıcalıklar da sınıflar da var. Bunları söylesem, "Tamam! İşte atılacak incir!" diyecek.

İçimden, "Trenlerin birinci, ikinci, üçüncü bölmeleri gibi, Hanımeli, Yenice, Köylü sigaraları gibi ayrıcalıklar hiç kalır, bizde öyle ayrıcalıklar var görebilsen, aklın durur Müfettiş Beycim!" diyorum. "Onlar başka evladım!" diyor o da içinden. 'Devlet Demiryolları trende yolcuları bölümlere ayırmış ama hepsi trendir, aynı raydan gider. Önde lokomotif ardına vagonları takmış, alır götürür. İçindekilerin hepsi yolcudur. Tekel yönetimi sigaraları ayrı ayrı adlandırabilir. Yurttaşlar keselerine göre istediğini seçer. Hepsi tütündür, aynı ateşte yanar. Böyle düşün evladım."

"Önemli olan ekonomik çıkar ayrılıkları değil mi?"

"Asla değil! Bakma öyle yüzüme! Bizde bir tek ekonomi vardır, o da ulusal ekonomidir! Haydi şimdi dersine git! Çağırdığım zaman gel!"

Yeniden çağıracağı günü, anı, yüreğim çarparak bekliyorum. Dersin ortasında kapı vurulsa, Mustafa dayı başını uzatsa, bayılacak gibi oluyorum.

Dede Korkut Masalları'nı, Tek Çarık Yüzbaşı'yı birer kez okudum. Müfettişle bunlar üstüne konuşacağız diye bir gün dersten, hem de Dizdaroğlu'nun dersinden kaldım.

Dizdaroğlu herhal başımdaki çorabı ilkin bilmiyordu. Biraz anlayınca, başta gösterdiği yakınlığa pişman olmuş gibi, sarı bir görünüşe büründü. Yerli yersiz bir dolayını bulup komünizmin kötülüklerini anlattı. Tarihteki büyük Türk! varsıllıklarından söz açtı. Ders aralarında yaklaşıp bir soru sorsam biraz ilgi gösteriyor, ama hızla dönüp başka bir öğrenciye kendisi soru soruyor, onunla konuşmaya başlıyor. Okuduğum kitaplarda böyle ruh-

sal durumları görüyorum. Şimdi görmenin ötesinde, camında yaşıyor, ne yalan söyleyeyim, şaşıyorum.

Bereket arkadaşlar arasında benden soğuyan yok. Yakında bitirme sınavları başlayacak. Türkçe, Matematik, Meslek Bilgisi soruları bu kez Bakanlıktan gelecek. Bütünlemeye kalmadan geçip gitmek istiyorum. İbrahim Kozak ders dışı kitap okumayı, öykü yazmayı şirp kesti. O da benim gibi yoksulluktan geliyor. Yazın alanında bir şeyler başarmayı, mesleğe girdikten sonraya erteliyor. Halil Yıldırım'ın yazın'da gözü yok. O mandolin çalıyor, türkü söylüyor. Müzikte ilerlemek gibi bir düşüncesi de yok. Öğretmen olup evlenecek.

Ahmet Acar uzun süre kümemizi yönetti ama dersleri zar zor beceriyor. Ders dışı ilgiler, uğraşlar Yönetimce de istenmediğine göre, sözgelimi eskiden çok okumazdı, şimdi hiç okumuyor. Ona göre yazmak, yalnız yeteneği olanların işi. "Biliyorsun Fakirciğim, benim yeteneğim yok!" diyor.

Osman Karaca bitirip gitti. Enstitüye sokulmayan yayınları ne yapar eder bulurdu. *Marko Paşa*'ları, onun süreği Paşa'ları birlikte okurduk. Şimdi hepsi kapalı. *Gün, Ses, Gerçek* gibi dergilerin toptan kapatıldığını gazetede okudum. Yeniden, daha azgın baskılar başladı. Öner-Yücel davasından ötürü enstitüler hakkında, günde olmazsa günde bir köşe yazıldı. Saldıran çok, savunan yok, olsa da az. Hakkı Tonguç Talim Terbiye Kurulu üyeliğinden, bir lisenin mi, ortaokulun mu resim öğretmenliğine atandı. Hasan Ali Yücel, partisince yalnız bırakıldı, *Ulus* gazetesi yazılarına yer vermez oldu. Nâzım Hikmet hâlâ Bursa cezaevinde. Hasan İzzettin Dinamo Muğla'da, Abidin Dino Mecitözü'nde sürgün; A. Kadir, Kemal Tahir cezaevinde, Sabahattin Ali tutuklu, Aziz Nesin *Nereye Gidiyoruz?* broşüründen ötürü mahkemede. CHP giderayak hem çok baskı yapıyor hem yaptığını saklıyor. Sıkıyönetim mahkemeleri gizli görülüyor.

İsmail Üste biraz ilgili şiirle. Yazdıklarımı elinden aldırma-
tan korktuğu için bir yerlere saklıyor. Ama bir dergi, kitap oku-
muyor. Yasak işlere bulaşmaktan hepimiz gibi çekiniyor. Ara
sıra çevremiz ıssızlaşınca, "Köyden getirdiğimiz kitaplar güven-
li yerde mi?" diye soruyor.

“Evet güvenli yerde! Ama onları nasıl enstitüden çıkaracağız? Bir aramada yakalatırsak, Mustafa ağabeyin yüzüne nasıl bakarız İsmailcim?”

“Çok zor bir sorun! Çözümünü bilmiyorum Fakircim.”

Bir ara, Mustafa ağabeye postalamayı önerdim.

“Sakın haa! Açar bakarlar. Nâzım’ın kitapları! Alacak olan belli, gönderen belli! Hem ağabeyimin hem bizim başımız derde girer; sakın ha!” dedi.

Ne yapacağımızı bilemeden bekliyoruz. Kitaplar hatılda bekliyor. Cumartesi pazar kırlara götürüp yeniden yazmayı hâlâ düşünüyorum. Bir kopyaları bende kalsa iyi olur. Ama öyle bir ortama girdik. Nâzım’ın kitaplarını deftere yazmak, barut deposunda ateşle dolaşmak.

Cahit Sıtkı Tarancı’nın CHP yarışması kazanan şiiri, öteki şiirleriyle birlikte Varlık Yayınları’nın ilk kitabı olarak çıktı. Arkasından İstrati’nin *Kodin*’i basıldı. Orhan Veli’nin kitapları basılıyor. Bunları ödemeli olarak getirttim ama ne sorular soruldu Yönetim’den! Yanıtlayacağım diye akla kararı seçtim. “Pes efendim!” dedim Şakir Bey’e. CHP’nin açtığı yarışmayı kazanan şairden kuşkulaniyorsunuz!”

“Kazansın; dikkatli olmalı! Kitaplar insanın başına her zaman sorun getirir. Deneyimlerim bana bunu öğretti. Çok geçmez, sen de öğrenirsin!” dedi bir gün ciddi ciddi.

Abone olduğum dergiler Yönetimde incelendikten sonra veriliyor. İncelemeyi Yazman Nusret ya da Cafer Barut gibi kelebekli öğrenciler yapıyor.

Ana babalarımızdan, köylülerimizden konuk gelmesi, öbür enstitülerden grup gelmesi tarihe karıştı. Üstümüze öyle bir hava çöktü, eskiden yapılanlar yanlış hatta zararlı; yeniler isterse “yap at” türünden saçmalar olsun, iyi sayılıyor. Okuma özgürlüğünü daraltan uygulamalar iyi sayılıyor.

Bu arada bir konuk çıkar gelirse, anam yürür gelirse ne yaparım, nerede yatırırım diye korkuyorum. Epeydir Manastırlı Şakir arkadaşgile, Gönenli Ziya ağabeygile uğramadım. Hilmi Denel’den aldığım notları deftere çekiyorum. Anam gelmese de bu dostlarımı aramalı, hiç değilse ayda bir hatırlarını sormalıyım. Şakirgile birkaç kez gittim. Her gidişimde Dürü yenge

bazlama yoğurt koydu. Yoğurtları peynir gibi, kaşık zor giriyor. Yerken de ağza Gönen otlarının kokusu geliyor. Onları da, yoğurtlarını da özlediğim halde gidemiyorum. Çok yönlü sorumluluğu olan insanlarınki kadar işim var, zamanım az.

Bu arada Ernest Hemingway ile John Steinbeck'in tadını aldım. Bu iki yazarı tanımakta geç kalışıma üzüldüm. *Steinbeck, Farelerle İnsanlar'ı* günlerce elimden düşmedi. Kozak arkadaş bu küçük ama değerli kitabı iki kez okudu. Kitaplığımız işlemiyor artık. Kapısına kilit asıldı. Gene biz yolunu bulup okuyoruz. Bir gün güllüklerde *Şeyh Bedreddin Destanı'nı* okudum okudum. Boş zamanımda güllüğe gidiyorum. Güllerin arasına uzanıp okuyorum. Sonra biraz dolaşüyor, zaman varsa gene okuyorum.

Bir cumartesiydi. Kara kaş, kara göz, elmacık kemikleri çıkık bir adamın aşağıdan yürüyüp geldiğini gördüm. Kendi kendime "Bu konuk kim acaba?" diye sordum. Kısa kesilmiş saçlarıyla, bu iyi giysiler içinde gün karası mı, gön karası mı, belli olmayan yüzüyle okumuş bir köylüdür yürüyüp gelen; ama kim?

Bu yüzde birtakım tanış çizgiler görüyorum.

Adımlarımı yavaşlattım. O da sanki hızlandı.

"Sayın hemşerim, acaba bir soru sorabilir miyim?"

"Sorabilirsiniz, buyurun," dedim kibar.

"Son sınıf öğrencilerinden İsmail Üste'yi nerede bulabilirim?" Elimi sol göğsüme koydum: "Burada bulabilirsiniz."

Güldü: "Siz onun olduğu yere mi gidiyorsunuz?"

Ben de güldüm: "Birazdan gideceğim."

"Yanılmıyorsam arkadaşısınız."

"Yanılmıyorsunuz Mustafa ağabey!" dedim.

"Evet ben Mustafa'yım. Askerdim, terhis oldum. Epeydir görmediğim kardeşimi göreyim diye geldim."

"Hoş geldin!" deyip elimi uzattım. Tokalaştık.

Öyle gözlerime bakıyor.

"Ee, oldu olacak, adını da bağışla! Kimsin?"

Askerlikte künye okur gibi esas duruşa geçip ilimi, ilçemi, köyümü, baba adımlı, kendi adımlı, soyadımlı söyleyiverdim şakalı.

“Yahu Fakircim, desene yabancı değilsin! İsmail her mektubunda senin sözünü eder. Şiirlerini, çalışkanlığını över. Kardeş gibi iki arkadaşız der.”

“Yanlışı övmüş! Gibi’si fazla,” dedim

Elimi elinin içine aldı: “Gel bakayım! Gel de seni bir kucaklayayım!” deyip boynuma sarıldı. Başımı göğsünün üstünde tuttu. Sonra: “Yahu bu ne? Gül gül kokuyorsun!”

“Güllerin arasında kitap okudum,” dedim.

“Güllerin arasında kitap okumak; bu ne güzel imge!”

“Evet, hâlâ güzel yanı var enstitümüzün. Sen askerliği bitirdin ama biz öğrenciliği bitiremedik. ”

“Yüze yüze kuyruğuna getirdiniz. Şurada ne kaldı?”

“En zor yanı kaldı.”

“Ne zaman sınavlarınız?”

“Daha dersler sürüyor. Epey var.”

“Biter.”

“Köyde ne var ne yok? Rabiye teyze nasıl? Hörü ne yapıyor, İraz ne yapıyor? İyiler mi?”

“Yahu bizim Homa’ya gelmişiniz! Anam hep seni sorar. İraz dilinden düşürmez. Hepsinin selamı var.”

Birinci Okul yapısına yaklaşıyoruz. “Acaba konuğu nerede yatıracağız bu gece?” diye düşünmeye başladım.

“Fakircim, enstitünüz gerçekten güzel!”

“Çok güzel. Ama eski tadı kalmadı. Bir konuk gelse aramıza alırdık. Şimdi Yönetime söz anlatmak gerekiyor.

“Tasalanma. Ben bulurum çözümü.”

“Biz de buluruz. Tadı kalmadı demek istiyorum. Gene de geldiğin iyi oldu. Tanışmış olduk.”

Memnune göründü. Kızlar yatakeviden dersliğe gidiyor.

“Bekleyelim. Bak kimi göreceksin?” dedim.

“Sizin köylü mü, bizim köylü mü?” dedi gülerek.

“Ne sizin köylü ne bizim köylü. Bir dünya güzeli.” demeye kalmadı. Memnune yaklaştı. Az daha kucaklaşacaklar, Memnune çekindi; tokalaştılar.

İsmail beyaz gömleğini, siyah takımlarını giymiş, kır benekli kravatını takmış, bir köşede arkadaşlarla oturuyor. Küme arkadaşlarımız ayağa kalktı. İki kardeşin kucaklaşması beni duygu-

landirdi. Dersliğin içi ana baba günü oldu. Herkes Mustafa ağabeyle tokalaştı. Ahmet Acar sarıldı boynuna, kopmaz. Mustafa ağabeyin gözünden yaşlar iniyor. Ahmet açık açık ağlıyor.

Mustafa ağabey, "Yahu bin maşaallah! Koca adamlar olmuşunuz hepiniz!" diyor.

Az sonra çıkıp enstitüyü dolaştık biraz. Bugün etüt yok, eğlence yok eskisi gibi. Su deposunun yanında, kavakların dibine oturduk. Ahmet Acar durmadan ana babasıgili soruyor. Mustafa ağabey, "Valla iyiler, billa iyiler! Yoksullar her zaman iyidir, tasalanma!" diye hepimizi güldürüyor.

Ahmet'e göz ettim: "Biz gidelim, bunlar ağabey kardeş konuşsun! Kampana çalınca geliriz."

Şansımızdan. Yapıbaşı Hasan Bey nöbetçiymiş. Konuk geldiğini haber verdik. Ahmet'in muzipliği üstünde: "Konuk getirmek yasak ama gelen konuk bizim değil. Tanrı konuğu. Artık siz bilirsiniz. İsterseniz gidip Müdürümüze haber verelim."

Güldü gevrek gevrek. Kekeleyerek, "Du-durun!" dedi.

"İsmail Üste'nin ağabeyidir, öğretmendir. Yurt görevinden yeni döndü. Bit pire getirmiş olamaz," dedim.

"En iyisi ne yapalım bakın!" dedi Hasan Bey. "Konuk benim bacanak olur! Yemekte öğretmenler masasına oturur. Belki Müfettiş de gelir Fethi Ustayla. Birlikte yerler." Gösterme parmağını şakağına götürüp iki kez döndürdü: "A-akıl demişler buna! Yani kı-kıl değil!"

"Maşaallah," deyip teşekkür ettik öğretmenimize.

Kavakların altına döndük. Bizimkiler konuşmayı sürdürüyor. Söz Mustafa ağabeyde. "Ey konuk! Sakın kesme, kaldığın yerden sürdür!" dedim.

"Hayhay, seni kırmam Fakircim. Dediğin gibi yapıyorum. Valla bakın, sizden saklamam gerekmez, tasadan uykularım kaçtı. Köyden birkaç kitap getirmişiniz. Gazetelerde her gün can yakan bir haber. Kötü çullandılar enstitülerin üstüne. Yatılı okul düzenlerini bilirim. Aramalar yapılır. Nâzım Hikmet, güya donanmayı başkaldırıya kışkırtmaktan 28 yıl giydi. Onun kitaplarını getirmişiniz. Alınması satılması, okunması, başkasına verilmesi yasak. Ele geçirip soracaklar:

Nerden buldunuz?

Homa'ya gittik, oradan aldık.

Kimden aldınız Homa'dan?

Mustafa ağabeyin kitapları arasından aldık.

Kim bu Mustafa ağabey?

Bir öğretmen, şimdi asker.

Demek hem asker hem öğretmen? Hem de Nâzım Hikmet'in kitaplarını yayıyor?

Haydi ayıklayın pirincin taşını! Bir göreve atanmayı bırak, tıklarlar insanı içeri. Yat yatabildiğin kadar! Sesini duyuramazsın. Koca Nâzım Hikmet duyuramadı. Attılar bir geminin ambarına, açıldılar denize, tıs yok. Denizde yargıladılar: Ne tanık, ne gözlemci, ne gazeteci! Verdiler 28 yıl. Yatar hâlâ. Homalı Mustafa'yı, İsmail'i, Akçaköylü Fakir'i kim duyar? Üçü bir hücreymiş yakaladık! Tam da bugünlerin havasına uyan bir senaryo! Yirmi sekiz yıl vermesin, on sekiz yıl versin. Sekiz yıl versin. Yat artık."

Çekti kolumdan, yaklaştırdı kendine:

"Biz bu işleri biliriz Fakircim! Belki sen söylemezsin kardeşim söyler. Yani söyletirler. Pireyi deve yaparlar. Oysa ne olur üç kitap okumakla? Hem de şiir kitabı. Hem de güzel şiirler. Sabahattin Ali'den de almışsınız. İsmail yazdı mektupta: Arkadaşım Fakir'le geldik, senin kitaplardan yararlandık. Aldığınızı liste yapıp bırakmışsınız. Tabii çok sevindim. Bir yandan okuyorsunuz diye seviniyor, bir yandan anlattığım kaygılar ile üzülüyorum. Bir yandan da o kitaplar benim canım. Birer ikişer aldım biriktirdim hepsini. Bulunsa kırar sarar gene alırım. Bir daha bulunmadığı gibi, yasak! Dilerim yakında öğretmen çıkarsınız. Dilerim ayağınızı taş almaz, başınıza bir iş gelmez. Bu CHP iktidarı gibi solcu düşmanı iktidar yoktur. Solcunun da aydınına düşman. Sendikacıları ise hiç sevmez. Türkiye işçi hareketi henüz körpe. Köylü solcuyu tehlikeli bulur. Aydın solcu köyden gelsin, köye gitsin,heç istemez. Deli mi istesin? Aydın köylü öbür köylüleri aydınlatır. O zaman beylerin, paşaların saltanatı paldır küldür devrilir. Hasan Ali Yücel ile Hakkı Tonguç bir yolunu bulup sizleri topladı. Okutup köye salacak. Sizler de güya CHP ideolojisiyle donanıp gidecektiniz köye. Ama öyle olmadı. Üç kodamanın Hasanoğlu'na gittiğini. Yüksek Köy

Enstitüsünü denetimden geçirdiğini biliyor musunuz? Sordukları ilk nokta: Öğrenciler ne okuyor, ne düşünüyor? Gazeteler birazını açık, birazını kapalı yazdı. Bundan böyle enstitülerde köy çocuklarına milli terbiye verilecek! Şimdiye kadar verilen değilmiş!”

“Kimmiş o üç kodaman?”

“Üç kodaman: Şemsenin Gönaltay, Feridun Fikri Düşünsel, bir de Meclis Başkanı Kâzım Karabekir. Anlamı ne, biliyor musunuz? Bakan Reşat Şemsettin Sirer. İsmet İnönü karşısında o kadar güçlü değil tek başına. Bunları aldı önüne, böylece kırarak İnönü’nün direncini. Yüksek Köy Enstitüsünü kapatacak. Kapattı nitekim. Enstitüleri kesip biçip kuşa çevirecek. Çevirdi bile. Enstitüler enstitü olmaktan çıktı bile. Sizler iyi kötü bitireceksiniz., sonra gelenler için kötü olacak. Öğretmenliği hepimize zehir edecekler. Hiç istemem böyle olmasını, ne yazık olacak. CHP kendini korumak için aklın almayacağı ödünler verecek. Sizler onun düşman olduğu ideolojiyle donanıp köylere giderseniz olur mu? Nâzım Hikmet. Sabahattin Ali sol yazıncılar. Yeni yetişenlerin çoğunluğu sol. Hasan İzzettin Dinamo, Rifat Ilgaz, Aziz Nesin, Sait Faik sol. Biliyorsunuz Sait Faik’e de zılgıt çektiler. Kestaneci Dostum öyküsünden ötürü anlatımını aldılar. Bunun anlamı, ayağını denk al demektir. Gerçi durmadan yeniler geliyor, daha da gelecek. Çiçeği burnunda kurutuyor geleni. 17-18 yıl önce Resimli Ay çıkardı. O da sol bir dergiydi. Emin Eliçin adlı bir köy öğretmeni. Köyümde Gördüklerim diye incecik bir kitap yazdı. Yahu işte genç bir adam, anlatıyor köyünde neler gördü? Yoksulluk, cahillik. Arada Türkiye’nin kaymağını Beyoğlu ile Tünel arasındaki mutlu azınlık yiyor demiş, ya da dedirtivermiş. Yalan mı, öyle değil mi? Doğu’daki, Güney Doğu’daki ağaları da kat bunlara. Ne oldu biliyor musunuz? Aldılar içeri, çektiler mahkemeye. Bir daha öyle yayın yapmasın diye dergiyi de yargıladılar. Yahu ne olur adam birkaç yazı yazsa? Bereket, ilk kitabı filan diye yargıç acıdı da otuz gün ceza ile kurtuldu. Biraz da para cezası. Bu arkadaş izledim sonra. Güzel işler yaptı. Genezin köyündendir. Çok hoca çıkaran bir köy. Her kuşaktan bir ünlü hoca vermiş Türkiye’ye. Bir de yazar verecek oldu, ümüğüne sarıldılar. Çok

güzel çeviriler yapıyor. *Altın Zincir*'i o çevirdi. Başka çevirileri var, kitapçılar korkudan basmıyor. Ben okudum yazdıklarını. Bakın aklınızda olsun, yarın siz de yazacaksınız. Yöresel sözleri çok kullanmayın. Doğru dürüst Türkçe yazın, herkes anlasın. Emin Eliçin bir örnektir: Gerçeği iyi yansıtıyor. Yani işkemenin içini dışına çevirir gibi, köy dünyasının içini gösteriyor. Siz de göstereceksiniz. Ama yöre ağzıyla değil. Sarayda çalışan yazman ağzıyla hiç değil. Dosdoğru büyük çoğunluğun Türkçesiyle. Köylerin, kırların diliyle ama düzgün. Hepimiz sizlerden çok başarı bekliyoruz. Kardeşim diye söylemiyorum, İsmail'in şiirleri güçlü. Seninkilerden örnekler gönderdi, iyi yazıyorsunuz. Çok yazın, uyansın halkımız."

Mustafa ağabey verdiği haberlerle, öğütlerle çok etkiledi beni. Az daha boynuna sarılacağım. Sarılıp ağlayacak ağlayacak, sonra yarın güllerin arasına kapanıp yeni şiirler yazacağım. Ama niçin yalnız bizi sorumlu tutuyor? Sorsam, "Peki sen hep böyle bize öğüt mü vereceksin?" Üstümüze konuk geldi, daha bir lokma ekmeğimizi yemedi, güzel Tınaz'ın dibinden kaza kaza getirdiğimiz sudan bir tas içmedi, ayıp olur.

Dışından sormadığımı içimden sordum. O da sessiz soluksuz yanıt verdi: "Evet Fakircim, öğüt vereceğim, beğenmedin mi?"

Yan yana oturmuş iki kardeşi "Hooop!" diye kaldırdım.

"Sıkıldık evet!" dedi Mustafa ağabey. "Güllükler diyorsunuz. Gelirken gördüm, biraz da onların arasında gezelim."

Çantasını almadan yürüyor az daha "Çantanı alalım ağabey!"

Ahmet Acar'la Memnune, Birinci Okul yapısının merdiveninden göründü. Beşimiz birlikte güllüklere yürüdük. Mayıs ılıman bir günü. Gül derimi başlamadı daha. Kendi düzenimizi kapattık. Bu yılın gülü toptan Ispartalı bir gülyağcıya satıldı. Gülyağcı köyden gündelikçi tutup derdirecek. Eskisi gibi biz dermeyeceğiz. Yalnızca "Enstitünün güllükleri" diye sözünü edeceğiz. Şafakta kalkıp gül dermeyi, gülden yağ çıkarmayı kaba iş saydı yukarısı. Yasakladığı işler arasında gülcülük de var.

Mustafa ağabeyi biraz dolaştırdık. Kampana çalarken yemekevinin önüne geldik. Hasan Bey kapıda karşıladı "bacanağı"-

nı. Tanıştırmayı Ahmet Acar yaptı. Bu öğretmenimizin kulağı biraz hafif duyar: “Adını anlayamadım, bir daha sö-söyler misin Ahmetcim?” diye bağırmaya başladı.

“Mustafa Kemal’den anımsayıverin öğretmenim: Mustafa!”

“Buyurun kardeşim Mustafa Kemal! Sizi öğretmenler masasına götüreyim! Bin kişinin doyduğuyla bin bir de doyar! Ama ayrı oturacaksınız. Öğrencilerle oturmak yok! Geceyi de resmî konuk odasında geçireceksiniz. Bakanlık Müfettişine yakın uyuyacaksınız.”

Anlayışlı öğretmenimize içimizden teşekkür ettik. Mustafa ağabey beni yanına çekti, kulağıma fısıldıyor: “Fakircim, ben bu gece bir battaniye, bir yastık alıp güllüklerde uyumak isterdim gerçekte!”



Gönen'de Son Günler



Kitapları gazeteye sarıp Mustafa ağabeye verdim. Alıp çantasına yerleştirirken sordu: "Hepsini sardın değil mi? Küçücük bir paket ama atom! Yakalasalar başımıza büyük iş! Haydin hoşça kalın. Sınavda, yaşamda başarılar dilerim." Hepimizi kucaklayıp, öptü ayrı ayrı. Enstitünün emektar kamyonuna bindirip uğurladık.

Ertesi gün küme öğretmenimiz Ahmet Bilgen, eşi Nezahat Hanımla Zonguldak'a atandığını bildirdi. Başımızdan birer kazan kaynar su daha dökülmüş gibi olduk. Yukardan gelen koca bir dağ enstitünün üstüne çöktü. Kimse bizi kurtarmıyor.

Ağlamaklı gözlerle sorduk: "Hayrola, ne bu?"

Bilgen öğretmen üzgün üzgün anlattı: "Yeniden ilkokula veriyorlar. Gideceğiz. Enstitülerde üniversite çıkışlılar çalışacak. Bundan böyle öğrencileri onlar yetiştirecek. Onlar daha bilgili..." Acı, buruk söyledi bunları. "Gene de hemen gidici değiliz. Bitirme töreninizde bulunmak istiyoruz. Gönen'den birlikte ayrılırız."

Demek onları da kırağı çaldı sonunda. Hepimiz değilse bile çoğumuz üzüldük. Bunlar ilkokul öğretmeni idi, "ama üniversite prof'larına değişmem!" derdi Ahmet Acar.

Bizim kümeyi Kâmil İşçan adında yeni bir öğretmene verdiler. Güler yüzlü, tatlı dilli bir insan. Sonradan anladık, Burdurluydu. Daha ilk hafta Burdur Gazetesi'nde çıkan bir yazımdan ötürü beni çağırdı. Lisede Abdullah Aşçı'yla okumuş. Kimi zaman nasıl rast gidiyor işim! Buna sevindim.

Arada iki arama daha geçirdik. Birinde dersliklere geldiler. Üst başımıza, sıralara baktılar. Gene Vahap Öztürk, Fuat Tekin, Muammer Buğday. Bu üçü Yönetimde "hazır kuvvet."

Sorduk: "Gene ne var?"

“Sigara araması!” dediler öfkeli.

Sınavları başarırırsak ekimde öğretmen olacağız. Hâlâ sigara araması. Gerçi ben içmiyorum. Kümede üç arkadaş var içen. Yataklarımızı, dolaplarımızı deşmişler. Varıp baktım, içinde yeni şiirlerimin yazılı olduğu defter gitmiş. Hatıla baktım, kitaplar duruyor. *Tarih’i, Altın Zincir’i* götürüp kitaplığa koydum. Şakir Beyden anahtar almak büyük dert oldu.

Haziran sonunda dersler kesildi. Bir hafta tatil verdiler. “Temmuz’da sınav başlıyor. İsteyen köyüne gider, isteyen kalır ders çalışır.”

Kısa süre için köye gitmeye istekli değilim ama enstitüde kalıp ne yapacağım? Ertesi gün izne gidecekler belli oldu. Yönetime gidip şiirlerimin yazılı olduğu defteri istedim. Yazman Nusret önümde inceledi. Bir kâğıda imza attırdı. Verdi geri. Öbür defterlerimle, kitaplarımla birlikte bavula koydum. Kumcu Ziya ağabeygildeki beş on kitabı da aldım. Kırıkçayır’a aşağı yürüdüm. Bir saat bekledim orada. Isparta’dan kalkan tren geldi. Binip Baladız’a vardım. Burdur trenine aktardım. Şehrimize ulaşmam akşamı buldu. Köye gidecek taşıt yok. Kâzım’ın handa yattım.

Ertesi gün erkenden fırladım. Köyden pazara gelen var mı, yok mu, bakındım. Abdullah Aşçı’yı sormak için il gazetesinin basıldığı yere gittim. Yoktu. Babasının dükkânında olabileceğini söylediler. Dükkâna gittim. “Evdedir,” dedi babası, adres verdi. Varıp kapıyı dövdüm. Tam çıkmak üzereymiş. Sevindi kendisini aradığıma. Elinde sepet, pazara gidiyormuş: “Birlikle gideriz. Ben alışveriş yaparım, sen köylülerine bir daha bakarsın.”

Pek coşkun olur Burdur pazarı. Pazarcılar Saat Kulesinin oralara yayılmış. Şehirden köyden bir dünya insanla kaynıyor ortalık. Türlü türlü elmalar, türlü türlü erikler, kirazlar, pişegen fasulyeler kapış kapış gidiyor. Köylüler keselerde, bakraçlarda yoğurdunu, kaymağını önüne koymuş. Abdullah ağabey bir onun bir bunun tadına bakarak, fiyat sorarak alışverişini yaptı. Dolmalık biber, domates, yeşil fasulye, patlıcan, hıyar, acur aldı. Sonra, “Gel şimdi birer dondurma yiyelim!” dedi. Babasının dükkânına yakın kaldırımda sandalyelere oturduk. “Bur-

dur'un dövme dondurması güzeldir! Bu gidende üstüne yoktur!" diye bolca ısmarladı. Köylülerimizden Ekiz Mahmut'la Keşişin Kadir'i gördük o sırada. Eşekle gelmişler. "İkindin çıkarız" dediler.

Abdullah ağabey, "Bir hafta için gidip gelmeye değer mi? Bir hafta bile değil. İşte bir günü geçti. İki de dönüşte geçer. Kal burada gezelim," dedi.

Evet, Abdullah Ağabey doğru söylüyor. Ama anamı kardeşlerimi özledim. Gitsem iyi olur. Taşıt yok, bavulu köylülerimin eşeğine yükleyeceğim. Onların kendi yükleri var. İkircim içindeyim. Birden doğrulttum düşüncemi: "Gidip gelmeye değer Abdullah ağabey, gideyim!" dedim.

"En iyisi bak ne yap! İçinden alacağını al, bavulu bırak!"

Bavulun yarısını boşalttım. Abdullah Ağabey küçük bir çanta verdi. Kardeşlerime helva aldım. Köylülerimize yerimizi söyleyip bir yemek yedik. İkinci olurken çıktık yola.

Gene uzun, yorucu bir yolculuk oldu. Çantayı bir eşeğe yükledik. Hepimiz yaya gidiyoruz. Gölü dolaşp Kavacık altına varmadan ayaklarım şişti. Köylülerime söylemedim. Ne zaman bu derelerden bütün köylere yol açılacak, taşıt gidecek, belli değil. Devlette kısırtı yok. Devlet şairleri cezaevine kapamayı, sürgüne yollamayı biliyor. Devlet böyle yaparken şehirler susuyor, köyler ağzını açıp sözcük söylemiyor.

Ekiz Mahmut sordu: "Gök Veli'nin ölümünü duydun mu?"

"Hayır duymadım, Gök Veli öldü mü?"

"Biliyorsun Kırışça'nın Ülfet kalaycılık yapıyor. Körüğü kurmuş çalışıyor. Gök Veli, muhtarım diye varıp kazanç karnesi sormuş."

Ülfet "Yok!" demiş.

"Git ilçeye çıkart!"

O da. "Sen ne karışıyorsun?" demiş.

"Ben muhtarım. Karnesiz çalışmak yasak."

Kırışça oğlu Osman, Nazif oradalarmış. Hepsi bir olup çökmüşler üstüne. Arada bir bıçak oynamış. Ülfet mi soktu, Osman mı yoksa Kırışça kendi mi; belli değil. Kasığını yarmışlar. İş güç zamanı. Köy içinde birkaç kişi varmış. Ayırmaya kalmadan olan olmuş! Çığrına çığrına ölüp gitti muhtarımız. Jandarmalar

Kırışça'yla Ülfet'i götürdü. Şimdi Burdur damında yatıyorlar. Ağır Ceza'da yargılanacaklar. Toplanıp biz de görevimizi yaptık: Gök Veli'yi gömdük yani!"

Elimi alnıma vurdum: "Yahu bu ne biçim iş? Akçaköy'de olur mu?"

"Olmasa iyiydi ama oldu ne yazık!" dediler.

"Gök Veli enişte, içi iyilik dolu insan öyle yapar mı?"

"Yapmasa iyiydi, yaptı!"

"İnsan kendi ayağıyla belanın üstüne gider mi?"

"Gitti, o iyiler iyisi insan gitti!"

"Kırışlar arkalı. Eli boş insanları çok. Ülfet bir sanat öğrendi, işlesin demişler. Ama kazanç karnesi yok."

"Canım ne kazancı olacak da karne soruyorsun? Sana ne de devleti düşünüyorsun? Devlet seni düşünüyor mu? Yaktılar birbirlerini."

Gece yarıyı geçerken ulaştık Akçaköy'e. Köyümüz küçük Çilkaşı'nın dibinde, bir ıssızlığın içinde uyuyor. Arada birkaç köpek havlıyor. Avlu kapısını açarken tıkırdattım; bizimki de havladı.

"Havlama Toman, ben geldim!" dedim. Ala buçuk bir ay ışığı var. Toman merdivenden inip geldi. Başını dizlerime sürüyor.

Gazi ağabeyim, "Acaba bu köpek niye havladı?" diye hayata çıkmış, soruyor: "Kim var orada?"

"Yabancı değil!" dedim.

"Tahir sen misin?"

"Evet."

"Ben sordum, o gelmeyecek dediler."

"Geldim işte!"

"Hayırsız bir haber yoktur inşallah? Hoş geldin."

"Hayırsız haber de hayırlı haber de yok!" dedim.

"O nasıl söz? Hayırsız haber yoksa, haber hayır demektir!"

Anam da kalkıp dikilmiş. Karanlıkta kucaklaştık. Derslerin bittiğini, bir hafta sınav arası verildiğini duymuşlar. "Bizden duymuş olma ama Elif hala, senin Tahir'in işleri zor. Enstitüde iki aydır müfettiş var. Herif başka kimseyle değil, yalnız onunla uğraşıyor!" diye "müjde"yi vermişler.

Anam da. "Bizim hangimizin işi zor değil de Tahir'in işi kolay olsun? Hem de biz severiz zorluğu!" demiş.

"Öğretmen olacağı kuşku!" diye açıklayıvermiş Bekir.

"Eh, gelir çobanlığını sürdürür! Akçaköy'ün sığırına çoban gerek değil mi?"

"Son sınıfa kadar geldi, yazık ama?"

"Yazıksa orasını kendi düşünsün!"

Anlatıyor ayrıntılı ayrıntılı. "Gece gece, bırak bunları!" dedim. "Yatıp uyuyalım. Yarın bol bol konuşuruz." Anam, "Biz her gece uyuyoruz!" dedi kahırlı. "Bir bitsin şu enüsdos, adak üleştireceğim. Her gün yürek çarpıntısı çektim, çarpıntılardan öleceğim. Dostun düşmanın sözünden bıktım." İçeri gidip leğen getirdi, ırbık çıkardı hayata. Suyu leğene döktü. İçine tuz attı. "Ayaklarını koy. Yoksa uyuyamazsın."

Huylarını bilmiyor muyum? Ayaklarımı koydum tuzlu suya. Acı duya duya beklettim, ovdum. Sonra elimi yüzümü yıkadım. Ağabeyim öyle bakıyor halime.

"Peşkiri getir Gazi, bakma! Tüü, karnı da açtır bunun! Acap ne yapsak? Çocukları uyandırmaktan korkuyorum," demeye kalmadı, Zekiye, "Ana, ne var?" diye kalkıp geldi. Ardından Ayşe. "Biz zaten köpek ürünce uyandık!" dediler.

Anam aferin çekti: "Her zaman böyle uyanık olun!"

Kardeşlerimi kucakladım. "Oldu olacak, Ramazan'la Veli'yi de uyandırın, bir sofraya kuralım!" dedim.

Ağabeyim başka düşünüyor: "Yatalım, sabaha ne kaldı?"

Çantayı açtım, helvayı çıkardım: "Değirmenden gelenin eli-ne bakarlarmış, buyurun!" dedim. "Bu, enstitüyü bitireceğimin helvası; bitirince de getireceğim!"

Ağabeyim helvayı duyunca düşüncesini değiştirdi: "Madem helva var, yiyelim!" dedi. İçeri girdik. Anam el yordamıyla kandili yaktı. Ocağa yakın yerden bir yatak topladı. Sofrayı oraya açtı. Helvayı koydum ortaya: "Aç olan buyursun!"

Başlamadan Zekiye, helvadan bir parça koparıp Ramazan'la Veli'nin burunlarına tuttu: "Kokusundan uyanacaklar!" dedi.

Ramazan da. Veli de büngüldeyip kalktı. Atıldılar kucağıma. Yıkıldılar beni yere. Üstümde debelendiler. "Biz zaten uyanıktık. Helvaya başlamadan kalkacaktık!" dediler. Patladık gülmekten.

Birer dürüm yaptık. Gazi ağabeyim sordu: "Gök Veli eniştenin ölümünü duydu mu?"

"Duydum yolda."

Anam yazmasının ucuyla gözyaşını sildi:

"Çok yandım Gök Veli'ye! Sazın telini dillendiren o parmaklar girdi kara toprağa! Akçaköy'ün üstüne büyük bela çöktü. Hiç sevmem böyle olayları. Hem de çok yanarım Gök Veli'ninki gibi haksız ölümlere. Daha kim bilir ne belalar var gelecek, ne acılar var yakacak? Gazi'ye diyorum, sen de pabuç onarıyorsun, git bir karne çıkar, doysun devlet! Dinlemiyor."

"Ne kazanıyorum da yılda 50 lira yatırıyım? O konuları açma gene! Tatlı yiyoruz, tatlı konuşalım."

Anam bu kez bana başladı: "Ne istiyor müfettiş iki aydır? Yol mu kestir? Kız mı bozdun? O kadar çok mu suçun? Neler neler soruyor?"

"Bunları da yarın konuşalım, helva yerken olmaz!" dedim.

Çok kızdı: "Burada nasıl tuz yumurtladığımı bilmiyorsun değil mi şeytan çocuk?"

Güldüm: "Öyleyse anlatayım! Dinle bak: Gözlerim güzel ya benim! Müfettişin çok hoşuna gitmişim. Bir kızı varmış on yedi mi, on sekiz mi? İlle vereyim sana diyor. Sonradan çok iyi oldu aramız. Ciddi söylüyorum. Gece yarısı iki cümleyle anlatılacak gibi değil. Sabah olsun."

"İyi madem, yat."

Ramazan'la Veli'nin arasına sokuldum. Kandili üfledik.

Köyde üç gün kalıp anamın gönlünü serinletmeye çalıştım. Cennet halama neler demek istedim, diyemedim. Gidip baktım, evleri kara yasın içinde. Kırışlar'ın ev de yasa boğuk. Badı Yusuf dayı, Dedeşçe bir kan davasından korkuyor. Gök Veli eniştenin oğulları Osman'la Tevfik, bellerine birer bıçak sokmuş, köyün içinde kinle dolaşıyorlar.

"Yiğitliğin sekizi kaçmak, biri karşı varmak. Sakının Osman ağabey, Tevfik! Sakının, varmayın üstlerine! Cezalarını yasa versin," diyecek oldum. "İyi! Biz. öldük sanki, gahbem Tahir!" dediler.

"Maşa varken ateşi elinizle tutmayın! Yasa var."

"Yasaya kaldıksa kara güne kaldık! Yarın çıkar gelirler!"

"Adam öldürmenin cezası çok. Günahı da çok. Allah'ın yaptığı yapı yıkılmaz. Günaha girmeyin."

"Onlar babamızı öldürürken günahı düşündü mü?"

"Onlar düşünmedi, kendi günahları. Herkesin gömütü ayrı!"

Biraz da Zeynep teyzemgile uğradım. Anam gibi o da son sınıfa gelmişken atılacağımdan korkuyor.

"Korkma, atılmayacağım," dedim.

Tuttu ellerimden, sıktı uzun uzun: "Aman gözünü seveyim atılma!" dedi yalvarınca.

"Benim elimde değil ama bir çözüm bulacağım teyze, üzülme!" dedim. Kendisine söz verdim; rahatladı. "Anama anlat, o da rahatlasın." dedim. "Olur anlatırım," dedi. O da bana söz verdi. Geze dolaşa eve geldim. Biraz derse çalışabilsem iyi olacak ama yapamadım.

Ağabeyim avludaki küçük odada pabuç onarıyor. Zekiye'yle Ramazan köyün eşeğini, danasını Çamrama'ya sürdü. Anam Köprü'nün yanındaki harıma gitti.

Oturdum, okuyayım biraz dedim. Satırları okuyor, bir şey anlamıyorum. Kapadım kitabı, Köprü'nün başına yürüdüm. En iyisi, anama daha ciddi, daha geniş anlatmak müfettişin benden iki aydır ne istediğini? Türk Ceza Yasası'nın 141, 142'nci maddelerini yeniden şenelttiler. Toprak Yasası'nın 17'nci maddesini yeniden gevşettiler. Beylere, ağalara kalacak toprak genişliğini 7.000 dönüme çıkardılar. Böylece reform sadece bir düş oldu. Otuz beş bin dönümü olan ağa, üç oğluna, iki kızına yedişer bin dönüm ayırıp reformu kendisi yapıyor. Elinden yarım dönüm alınamıyor.

Radyo bir gün öğle haberlerinde halktan gelen tepkileri dikkate alarak, köy enstitülerinde gerekli düzenlemelerin yapılmakta olduğunu açıkladı. Hasanoğlan'daki Yüksek Köy Enstitüsünün kapatılmasından sonra ilk düzenleme olarak, kız öğrencilerin erkek öğrencilerden ayrılarak iki enstitüde toplandığını açıkladı. Kız erkek bir arada eğitim enstitülerin en önemli özelliği idi. Hakkı Tonguç buna "eşineğitim" derdi; silip attılar. Türkiye'nin yönetimi nelerle uğraşıyor? Yol yok, köprü yok, yolsuzluk diz boyu. Onlara bakmıyor, kız öğrencilerle erkek öğrencileri ayırıyor! Buna benzemez ne akılsızlıklar! Eleştiren

şiiir yazmayacaksın. Halk bunları okumayacak. Hele biz köy çocukları hiç okumayacağız. Okursak gider köylerde anlatırız. Bunu hiç istemiyor.

“İstemiyorsa okuma sen de! Ona buna taş atma şiiirlerinde! Diplomanı al, ondan sonra!”

“Bunu sen mi söylüyorsun?” dedim. “Diplomayı alıp öğretmen olunca da yazdırmaz.”

Bir süre hiç sesini çıkarmadan baktı yüzüme:

“Öyleyse dön Akçaköy’e çobanlığını yap! O zaman çok yazarsın kırlarda! Çok uyarırsın köylüleri! Dediğimi ters anlama, öğretmen olunca yazarsan gene birkaç kişi dinler. Çoban kalırsan kimse dinlemez. Diplomanı al.”

Kardeşlerim Zekiye ile Ramazan’ın yanına yürüdüm. Sığı-
rı kofaların arasına dağıtmışlar. Başlarını kaldırıp sık sık ikin-
di yerindeki güneşe bakıyorlar. Sürüyü köye döndürmek için
güneşin gitmesini bekliyorlar. Ben geldim diye Zekiye anamın
yanına gitti. Ramazan’la kaldık. Epey konuştuk, oynastık iki
kardeş. Ona, “Benim gibi sen de oku. Gönen’e gel,” dedim. O
an “Cık!” etti. Başını yere indirip, “Beni dama katarlar!” dedi.
Evin, köyün içinde konuşulanları dinleyip kafasının şeridine ge-
çirmiş. Akşam oldu, sürdük malları köye.

Ertesi gün derse çalıştım. Çok zor cebir sorunları çözdüm.
Önemli kuralları ezberledim. Üç günü bitirdim. Dördüncü gün
kurt kuş uyanmadan çıktım yola. Burdur’a kadar yürüdüm gene.
Dünya bir güzel serinlik, hem de ışık önümde. Sorunlarımızı
düşündüm. Geleceğimizi, geleceğimi düşündüm. Yürümek dü-
şüncemi açıyor. Olanaksızlığın içinde olanaklar buluyorum.
On iki saatlik yolu, on bir saatte aldım. Yazıköy’de bir tas su
içeyim diye arkadaşım İzzet Ceylangile vardım. İzzet benden
iki sınıf arkadan geliyor. Onun koşulları daha zor olacak. Baba-
sı Ömer dayı, “Benim canımı sıkmasınlar! Çeker alırım oğlanı!”
diyor. Sonra omuzlarımdan tutup basıyor yere: “Bıcımık yemek
ye, aç aç yol yürünmez!” diyor.

“Aç değilim, yürürüm.”

“Daha çok yolun var, ye sen!”

Meryem teyze yoğurt pekmez çıkarıyor. Bir de peynir dürü-
mü yapıp verdi elime.

Burdur'da Abdullah ağabeyi yeniden buldum. Bana ummadığım derecede yakınlık gösterdi. Şehir insanlarının soğukça olduğunu duyardım. Öylesi de var elbet. Abdullah ağabey sıcak. Şehirden öyle bir tanışım olmasına sevindim.

"Gel, İstasyon Caddesinde yürüyelim bir iki."

Çok yorgundum. Gene de çıktım. Burdur'un kibarları piyasa yapıyor. Temiz pak yıkanmış hepsi. Yamalı, yırtık giysili yok içlerinde. Orası başka bir ülkenin caddesiydi sanki. Pazarda, hastane önünde, eczanelerde görünene benzemeyen, işi, geçimi, sağlığı yerinde insanlar. Genç çiftler çocuklarını küçük arabalara yatırmış, bir aşağı, iki yukarı gidip geliyor.

Biz de dört kez mi, beş kez mi gidip geldik. Bir de baktım. Bakanlık Müfettişi Hasan Özbay, yanında Burdur Milli Eğitim Müdürü, yardımcıları ile dikiliyor. Görünmeden geçip gideyim dedim ama o beni gördü. "Evladım Baykurt!" diye el etti. Yanına varmak zorunda kaldım. Selam verip elini sıktım. Abdullah ağabeyi "Burdur Gazetesi sanat redaktörü," diye tanıttım. Pek memnun olduğunu söyledi. Sonra, "Raporunu yazdım evladım. Aldım, yanımda götürüyorum. Seni kurtardık. Sınavlarını başarıyla ver, diplomanı al. Yaşamda birer öğretmen olarak karşılaştım," dedi.

Gözlerini aradım; alacaklı mı bakıyor? Hayır, öyle görünmüyor. Yüzü genellikle yere eğik. Az önce namazdan kalkıp istasyona gelmiş benziyor. Dışından çok içindeki istasyonla ilgili. Ne söyleyebilirim kalabalıkta? Teşekkür ettim.

"Başarılar dilerim evladım!" dedi yeniden. Bu kez o beni selamladı. Geri çekilirken elini uzattı.

Yanındaki beyefendilerle de tokalaştım.

Abdullah Ağabey, üç gün önce Kâmil İşcan'la görüşmüş. Burdur'a ana babasını görmeye gelmiş. "Senin Fakir'in durumu iyi yahu! Öğretmenlerin, öğrencilerin çoğu seviyor kendisini. Yalnız Müdürle birkaç öğretmen kızıyor. Okumaya meraklı. Yazmada seni geçeceğini şimdiden haber verebilirim!" demiş.

"Biz yarış atı değiliz Kâmilciğim, sen işine bak!" demiş o da. Gevrek gevrek gülüyor Abdullah ağabey.

Bu kez Oluklaraltı'na doğru gidiyoruz. "En iyisi, diplomanı al, yüksek öğrenime git sen!" diyor.

“Nereye, hangi fakülteye gidebilirim? Tek kapımız Yüksek Köy Enstit s yd , kapattılar!”

“Dışardan lise bitirmeleri ver, Hukuk Fakültesine yazıl. Hem okur hem öğretmenlik yaparsın. Devam zorunluğu yok Hukuk’a.”

Dediği zor. Yıllar alır.  nce lisenin her sınıfını tek tek geçecek, sonra olgunluk verecek, sonra Hukuk’a yazılacağım. Hem de  ğretmen olarak kim bilir hangi köye verileceğim? Orada koşullar nasıl? Sınavlara hazırlanmaya, köyden gelip gitmeye zaman bulabilir miyim? Anamın kardeşlerimin durumu da beynimi zorluyor.

“Dediğin kolay değil Abdullah ağabey.”

“Kolay olmadığını biliyorum. Kolayı herkes yapar. Bizim, senin gibi insanlara gereksinmemiz var.”

Bir yanıt veremedim.

“Hele bir sınavlarını ver, diplomanı al,” dedi usulca.

“Enstitüye döner dönmez gene derse sarılacağım. Her sınav arasında iki gün olacak. Bunları değerlendireceğim. Sağ ol; bana güzel sözler söyledin!” dedim.

Evlerine uğrayıp bavulu aldım. Geldim Kâzım’ın hana.

Ertesi gün kuşluk zamanı bindim trene. Baladız  st nden Kırıkçayır’a geldim. Birden içimdeki aslanlar uyanıp kalktı. “K k, k k, k k!” ederek, hem de efendi efendi birbirlerine değinip geçerek dolaşıyorlar. Kısa süre sonra bu raylardan Burdur’a  ğretmen olarak geleceğim. Aslanlar bana sürekli g   verecek, yapacağım bunu.

Sınav günlerinin listesini Yönetime asmışlar.

Başladım yeniden var gücümle çalışmaya. Sabahları, Gönen’in hocaları ezan okumadan, enstitünün kampanası  almadan uyanıyorum. Not defterlerimi, kitaplarımı alıp ıssız bir yere gidiyorum. İlk işim, içimdeki aslanları bol  i ekli kırlara salmak oluyor. Sonra en yakın sınavla ilgili sayfaları, bölümleri ikişer kez okuyup belleğimi tazeliyorum.

İlk sınav Türkçeden. Sorular bakanlıktan geliyor. Türkçede Yazın ve Dilbilgisi sorularından başka Yazma konusu bulunuyor. Sınav kurulunda Hikmet Dizdaroğlu ile şakir G r ınar  ğretmenimiz var.  ekinecek bir durum görmüyorum.

Günü saati gelince gözetçi öğretmenler önünde gösterilen yerlere oturduk. Dağıtılan mühürlü kâğıtları aldık. Kurşun kalemlemelerimizi, silgilerimizi çıkardık. Okunan soruları teker teker yazdık. Kolay sorular bunlar. İnönü'nün İlköğretim davası insan olmak, millet olmak davasıdır sözünü açıklamak istiyor Bakanlık.

Şöyle bir tarttım, en az sekiz alabilirim. Gene de on almak için çaba göstereceğim. Kendime bu derece güvenerek başladım. İçimin aslanları oturduğum sıranın iki yanını tuttu. Telime dokunsunlar göreyim. İçim öyle esenlik dolu, yazıyor yazıyorum.

Verilen süre dolmak üzere. Yazdıklarımı bir kez daha okuyup gerekli düzeltmeleri yaptım. Yazma konusunu özellikle gözden geçirdim. Gelişi güzel yazıp vererek Dizdaroğlu'nun önünde mahcup olmak istemedim.

Üç gün sonra sonucu açıkladılar. Listeyi Yönetime astılar. Bir tek on alan var, o da benim. Tüylerim titredi. Derim tatlı tatlı karıncalandı. Moralem daha da yükseldi. Öğretmenlerin, arkadaşların çoğu ayrı ayrı elimi sıktı. Dizdaroğlu, emektar öğretmenlerimin önünde: "İddia, ispat, serim, düğüm hepsi yerli yerinde! Bir tek düşünce, anlatım, dil yanlış yok! Buna deha denir!" diyor. Sözleri abartılı da olsa, benim gibi öğretmenlerimi de sevindirdi. Dışarıdan gelen ünlü bir konuk olduğu için saygınlığı var onun. Gene de Matematikten, Müdürün okuttuğu Doğa Bilgisinden korkuyorum. Doğa Bilgisi soruları Bakanlıktan gelmiyor. Yazılıyı da, sözlüyü de enstitüde oluşan kurul değerlendiriyor. Kurulun başkam da Müdür. Tek güvencem bu kurulda üye olan Kâmil İşcan. Ders kitabından başka tuttuğumuz notları dönüp dönüp okudum, var gücümle hazırlandım. Bu da Matematik de iyi gitti. Bakanlıktan gelen soruların yanıtlarını Bakanlığa başvurup yeniden inceletme yolu açık. Değerlendirilen kâğıtlar zaten Bakanlığa yollanıyor. Bir haksızlık yapmaları zor.

Dersin birini verdim mi ötekini ele alıyorum. Kimi zaman İbrahim Kozak'la, kimi zaman Hilmi Denel'le çalışıyoruz. Zaman kalırsa isteyen arkadaşlara ayrılık fotoğrafı çekiyorum.

Temmuz sonunda bitti sınavlar. Sonuçları alıp dağılacaz.

20 Ağustos, Kızılçullu'da "Köy Enstitüleri Spor Bayramı" başlıyor. Bu bayram ilk kez yapılıyor. Köy çocuklarını spora özendiriyorlar. Fazla enerjimizi spora akıtmayı uygun bulmuşlar. Yarışmalara katılacak öğrencileri Kadri Bey'le Kemal Bey seçiyor. Bizim kümeden birkaç kişi ayırdılar. Bana da sordular: "Katılır mısın?"

"Hayır," dedim.

Her yıl bitirme töreni yapılırdı. Müdürden başka öğretmenler, öğrenciler konuşurdu. Şiir okunur, özel yemekler yenirdi. Türküler, oyunlar olurdu izlencede. Bu yıl yapılmayacağını bildirdiler.

Öksüz, isteksiz bir "ayrılış" yaşadık. Enstitüyü doğrudan bitiren 18 kişiyiz. Öbürlerinin ikişer üçer bütünlemesi var. Dökülen çok. Birer yıl daha okuyacaklar. Akçaköylüler içinde tekim doğrudan bitiren. Derece ortalamam iyi'den fazla, ama "pekiyi" tutmuyor. Müdür Doğa Bilgisinden beş vermiş, verdirmiş. Üzülmedim. Tam tersine, derin bir soluk aldım.

Enstitüyü bitirenlere mühürlü, çift imzalı belge verdiler. Diplomalara Bakanlıktan onaylanıp gelecek.

Ayrılık zamanı yakın. Manastır'a çıktım, Şakirgili gördüm. Dürü yenge sofraya serdi önüme. Bazlama, pekmez, yoğurt çıkardı. Lezzetli yemeklerini yedim. Hepsıyla ayrı ayrı helalleştik. Sonra Gönen'e indim. Ziya ağabeyle Huriye yengeyi gördüm. Sarılıp sarmaşıp ayrıldık. Çok kahrımı çeken Posta Müdürüne, Mektupçulara hoşça kalın dedim ayrı ayrı.

Son kez dolaştım enstitümüzü. Gerçi çok değildi burada geçen yıllarım. Hepi topu dört yıl, altı ay, beş gün. Duygularımı seçmeye çalıştım. İlk iki buçuk yılın tadı hâlâ damağımda. Derslerimi aksatırım, sınıfta kalırım, anamın, köylülerimin gözünden düşerim diye bir tek kızla sıcak arkadaşlık yapmadım. Beni sevenlerin sevgisine gönlümce yanıt vermedim. Oysa ne çok isterdim. Bunlardan ötürü içim buruk. Anlamalı yıllardı gene de. Yanlışlarımı düzeltmeyi başardığım mutlu yıllar.

Öbür iki yılım baskılar altında, kötü geçti. Kışlı, kırılgılı yıllar oldu bunlar. O kırılgılı yıllar kavurdu çoğumuzu. Bakanımızı vurdu yere. Ne suçu vardı Hasan Ali Yücel'in, Hakkı Tonguç'un? Üç beş köy çocuğu aydınlanıp dönsün köyünü ay-

dinlatsın istediler. Demek bu işler o kadar kolay değil. Ansızın soğuklar basıyor, kırağı çalıyor. Ama biliyorum, çalacak çalacak, sonra çalamayacak. Köylü çocuklarını okutuyor, uyarıyor diye kimse öğretmenleri, müdürleri ezemeyecek. Bakanlar çile çekmeyecek.

Gene de güzeldi enstitüm. Onu hem acıyla hem sevinçle düşünüyorum. Bin köşesinde, ağacında, alanında, yolunda elim, emeğim var. Ruhu uçup gitmiş, boş kovanlar örneği bir kurum kalıyor geride. Bizden sonraki çocukların mutlu günleri olmayacak sanırım burada. Bademlerine, kavaklarına, kampa-nasına, su deposuna, aralarında kitap okuduğum, şiir yazdığım güllüklerine ayrı ayrı uğradım, hepsine hoşça kalın dedim. Hatırlı kitaplarımı sakladığım, yatağımın, dolabımın arandığı, kimi günler üşüyerek uyuduğum, korkuyla uyandığım yatake-vine, Tonguç Baba'yla bulgur pilavı yediğimiz yemekevine uğradım. Anamın beğendiği enstitüme dönüp dönüp hoşça kal dedim. Emektar aşçıbaşımız Süleyman Ustayla da helalleştim.

Motorcu Fethi Ustaya gittim en son. Taburelere oturup ayrılık çayı içtik. Cebimdeki belgeye uzun uzun baktı, neredeyse ağlayacak. "Ben derdimi kolay anlatamam Fakircim! Ama çok üzgünüm, o geziyi yapamayacağımız kesin olarak anlaşıldı!" dedi, durdu. Kucaklaştık. Elini öpmek için kaldırdım. Öğrettiği biçimde şakalı öpeceğimi sanıp verdi. Ciddi olarak öpüp alnıma götürdüm.

"Fethi Ustacığım, sen şu enstitüde, gitmişler kalmışlar arasında eli öpülecek birkaç insandan birisin. Bana çok iyiliğin oldu, sağol!" dedim. Kendini tutamadı, ben de tutamadım. Bir-birimizin gözyaşlarını görmek istemezdik, gördük. İçimde bir duygu var. Gene görüşeceğiz, gene karşılıklı çay içeceğiz. Anlattıklarından gene yararlanacağım. Bu umutla ardıma bakmadan yürüdüm.

5 Ağustos 1948 günü, "Hoşça kal şirin Gönen!" dedim. Tuttum Akçaköy'ün yolunu.

Kırıkçayır'a inince güzel Tınaz'a yukarı bir daha baktım. Onun hemen berisinde idi enstitüm. Yeşillikler içinde. Dikliği-miz ağaçların, asmaların yaprakları yıllarca hışırdayacak. Çok yavaş büyür çamlar. Ama büyüyecek. Bir daha dönüp gelecek

miyim? Görecek miyim ağaçlarımızı? On yıl, yirmi yıl sonra toplanacak mıyız? Geceleri yıldız kurdu gibi elektrik ışığına boğulur enstitüm. Akım veren motoruna emeğim geçti. Şırıl şırıl, bol bir içme suyumuz var. Sekiz kilometreden indirip getirmek için terledik. Emeklerimiz uzun yıllar tertemiz akacak. Kazandıklarımı kafamda, yüreğimde götürüyorum. Acılarımı da.



Diploma



Anamgil harman yerindeymiş. Elimdekileri bıraktım, koştum oraya. Sarıldık, koklaştık. Kardeşim Ramazan hergeleyi tek başına Gökburun'a götürmüş. "Hayırlısıyla bitirdin inşallah!" diye yüzüme baktı anam. "Bitirdim!" dedim. Sevinçli haberimi söyledim. Ondan sonra da ikindiye kadar döven sürdürdüm. Bir türkü tutturdum dövenin üstünde.

"Yaşa Tahir!" diye bağırıldılar çevreden.

"Yaşa Fakir!" diyenler oldu.

Çoğu işi bırakıp geldi, kutladı. "Sonra gene görüşürüz, haydin işinizden kalmayın!" diye uğurladı anam hepsini. Doğru söylüyordu. Harman yeri, davran yeri.

Bu kez helvayı köydeki bakkaldan aldım. "Bundan sonra öt deyince ötmeyen gökçekargaya, ister öt ister ötme, biz yedik Tahir'in helvasını dersin!" diye takıldım anama.

Komşularımız, akrabalarımız geldi akşam. Onlar da ayrı ayrı kutladılar. "Çok şükür, işte kara bulutlar dağıldı, gördün mü Elifçee! Haydi gözün aydın!" dediler. Anam da onlara "Aydınlık içinde kalın!" diye yanıt verdi.

Bir yandan köy işlerine yardım ediyor, bir yandan atanma yazısını bekliyorum. İstedığımız illeri sordular. Burdur, Denizli, Aydın diye yazdım. Üç ilin birinde bir köye verileceğim. "Uzaklar olmasın artık!" diyor anam.

Diplomam bir buçuk ay sonra resmî kanaldan Yeşilova ilköğretim Müdürlüğüne geldi. Gidip imza karşılığı aldım. Başka kimseye göstermeden anama gösterdim. Aldı elimden, evirip çevirdi, baktı uzun uzun: "Demek öğretmen diploması dedikleri buu?" dedi.

Küçük bir resmim yapışık. Sırf bu iş için çektirdim. "Evet bu anacım!" dedim.

“Gözleri güzel Tahir'im! Diplomam alıp öğretmen oldun işte! İyi bir yere koy, yitirme! Hem de dikkat et, ezdirme kendini.”

Kalktı, bir tavuk kestirdi. Karabiberli bulgur pilavı pişirdi. Tavuk etini didip bulgura karıştırdı. Sardı yufkalara, sini dolu su dürüm hazırladı. Bir tepsi de bişi yaptı. Zekiye ile Ayşe'nin eline verdi. Üçü birlikte köy içine durdular. Hayata dikildim, arkalarından bakıyorum. Kardeşlerimden birinin elinde tavuklu dürüm sinisi, birinin elinde bişi tepsisi. Anam toplanan çocuklara kolunu sallıyor:

“Tahir'imın adağı! Tek tek gelin! Tahir'imın adağı! Hepinize hem dürümden hem bişiden vereceğim! Tek tek gelin!” diyor.

Adağı üleştirdikten sonra güle sevine geldiler. Küçücük dünyamız güzelleşti. Babamın sağlığındaki konuşkan, ele avuca sığmaz yıllarımın bir anısı canlandı belleğimde:

Bir gün tavukları sormuştum, neden su içerken başlarını kaldırıp havaya bakarlar? Babam bir türlü, anam bir türlü yanıtladı. Akşam Osman Hafızgil bize geldi. Konuyu açtı anam. Hafız bizi ev içeri “bir güzel” aydınlattı: “Şükür için bakar garibanlar!”

Yıllarca unutmadım bunu. Yeniden anımsadım. Aynı anda, anam da onu düşünmüş. Adağı bölüştürüp geldikten sonra:

“Tavuklar kadar yok muyuz?” dedi. Hepimiz güldük. “Yolumuzun üstündeki yokuşları düze çevirdi, bin güçlükten kurtardı, çok şükür, bin şükür! Bösbüyük öğretmen oldun; anan değil miyim? Adağımızı köyün çocuklarına bölüştürdüm.”

Acaba hangi ilin köyüne verileceğim? İnsan böyle haberleri beklerken heyecanlanıyor. Nasıl bir köy olacak? orada beni neler bekliyor? İyi insanlar göreceğim, onlara hizmet edeceğim, değil mi? Kötü insanlar varsa onları iyiye doğrultacağım; karacahilliği yenip köyümü pırıl pırıl aydınlatacağım, değil mi? Kimselerden korkmadan kitaplarımı, dergilerimi okuyacağım, yazılarımı, şiirlerimi yazacağım, değil mi?

Eylül ortasında kaşığım Kavacık çıktı. Ne güzel! Deresinden onca gelip geçtiğim köy. İstanbul örneği yedi tepe üzerine serpilmiş küçük mahallelerden oluşur. Bizim köye yaya iki saat çeker. Yeşilova'ya gidip atanma yazımı aldım. “Başöğretmen”

olarak atanmıştım. Bir bakıma kendi kendimin başöğretmeni. Bir eğitmen, bir öğretmen çalışacağız. Eğitmeni tanıyorum, baba dostu Süllü Çavuş'un oğlu. "O Karakurt, sen Baykurt! İki kurt yan yana, haydin bakalım!" dedi anam.

Okulların açılmasına var daha.

Ders vereceğim okulu görmeye gittim. Yola çıkarken anam: "Güle güle Fakir Bey!" dedi. İnsan ayırdına varmaz mı? Geleceklerle doğru bir dokundurmaydı belki. Gözünün içine baktım. Alınmış gösterdim kendimi.

"İyi yolculuklar dedim, kötü demedim."

"Kötü demedin elbet, ama..."

Bu kez o benim gözümün içine baktı. O kadarcık şakasını kaldıramadım mı yoksa? "İnsan hem fakir hem bey olamaz ama değil mi?" dedim.

"Haklısın! Haydi güle güle oğlum!"

Önümde tatlarla, acılarla dolu bir dönem açılıyor. Yolda kendimi yokladım: "Hazırsın, değil mi?"

Yanıtım kesin: "Her zaman hazırım! Madem yaşıyorum, tatlılar gibi acılara da, kolaylıklar gibi zorluklara da, başarılar gibi başarısızlıklara da hazırım."

Akçaköy topraklarından çıktım, Koca Dumlu'dan aşağı bir bulut kaydı geldi. Koyu, kara bir bulut.

"Buna da hazır mısın Fakir Bey?"

İstersen hazır olma. Yağmur iniverdi. Üstümde enstitünün son armağanı yazlık giysiler.

(1991)



Romanda Geçen Kimi Sözcükler



adamlık: Köylülerin kente giderken giydikleri düzgün giysi.

anlatım: İfade.

asıllı: Köklü, soylu.

ayırımcılı: Ayrımcılık.

bıcımık: Bir cimcik, azıcık, biraz, birazcık.

bilecen: Ukala.

biliş: Tanıdık

bişi: Mayalı hamurdan yağda kızartılarak yapılan yiyecek.

buğuz: Kahretme, kızma.

burgaşmak: Karışmak, dolaşmak.

bürünük: Bürünmüş, kaplanmış.

çabalı: Çalışkan.

çağşır: Kara yünden dokunmuş elle dikilmiş bir tür don

çalkanmak: Çalkalanmak

çalkaşık: Kaşıklayarak yemek.

çay taşı: Çayın, derenin dibinde biriken taşlar.

çeç: Yığın. Samandan ayrılmış buğday yığını.

çevren: Ufuk, etraf.

dayanca: Dayanma gücü, direnç.

dengeltmek: Dengelemek, düzeltmek.

derme: Derleme.

diklenmek: Karşı çıkmak, itiraz etmek.

dimiden: Gömlek

direşken: Dirençli, mücadelecî.

doyumevi: Lokanta.

durlanıp: Durulanıp.

eğitimbaşı: Köy enstitülerinde eğitim işlerinin genel sorumlusu olan yönetici.

ervan: Evren, dünya, cihan.

evik çabuk: Acele ile.
fıslamacı: İspiyoncu, muhbir.
gavil: Söz
gene: Yine.
gevremek: Biçilme zamanı gelmek, olgunlaşmak.
göverti (göğerti): Sebzeler, yeşillik, yenilir otlar.
gözetçi: Gözetmen
gül derimi: Gül toplamak.
güllük: Gül bahçesi.
gürletmek: Güçlendirmek, kuvvetlendirmek.
harım: Sebzelik, evin uzağındaki sebze tarlası.
harmanay: Dolunay.
hat!: Hadi anlamına yerel bir ünlem.
hatıl: Hayvanların sularını içtiği, yemini yediği tahta oluk.
herhal, herhalım: Herhalde.
hoşgeliş: Hoş geldin, hoş bulduk anlamına.
içim çürüklenir:
işgören: Hizmetli, hademe.
ivecen: Aceleci.
ivedi: Acele.
iver: Acele eder.
kabalamak: Büyümek.
kavlak: Güneşten yanmış yüz.
kaynaşık, kaynaş: Bir tür sazlık bitkisi.
keşlik: Kış için kurutulan, yağsız, tuzlu yoğurt.
kırağılı: Üşüten, donduran, buz kestiren. Amansız.
kızışkın: Kızgın, kızışmış.
kofa: Uçları iğne gibi uzun dikenli, diz boyu yükseklikte, bir çeşit saz.
koyfun koyfun: İçli içli (ağlamak).
melez: Tohumu karışık buğday.
mırmır: Yalaka.
minna: Mini, minnacık, minik.
mut: Elli şiniklik tahılölçeği.
müdürevi: Köy enstitülerinde müdür lojmanı, müdürün kaldığı ev.
oyanlar: O taraflar, o yöreler

ödü sıdarmak, öldü sıdımak: Ödü kopmak, çok korkmak.
önülcek: Yünden, yerli dokuma önlük. Kadınlar kullanır.
ötürek: İshal, amel.
özenç: Heves , gıpta.
pişik: Kedi.
postaevi: Postane.
sataşkan: Sataşan, dalaşan.
savak: Kanal, suyun dağılımını sağlayan düzen, su bentleri
oluşturan kapak.
savsanmış: Savsaklanmış.
sevi: aşk
sıdırmak: Ekmek sacının üzerinde yumurta pişirmek.
şibilli: Pasaklı, paçoz, pislik, kirli.
şişinmesiz: Böbürlenmeden.
tarımbaşı: Köy enstitülerinde tarım işlerinden sorumlu yönetici.
topacık: Yuvarlak, top gibi.
turalatmak: Ev duvarlarını dış etkilere korumak için üzerine
tahta perde çakmak.
ümüs: Humus.
varsıl: Zengin.
viriy viriy: Şaşıрма, acıma bildiren, iki sözün arasında kullanı-
lan bir ünlem.
yağevi: Gül yağı fabrikası.
yapıbaşı: Köy enstitülerinde bina yapım işlerinden sorumlu
olan yönetici.
yatakevi: Yatakhane.
yemekevi: Yemekhane.
yemleç: Rüşvet. Tuzak.
yivlemek: Bileyerek keskinleştirmek, inceltmek, sivriltilmek.

Bir yaşam bu, özyaşam...
1943-1948 arası; köy enstitüsünde geçen
delikanlılık yıllarım. Köylere öğretmen
yetiştirmek için açılan o kurumlarda
17.000 köy çocuğu okuma olanağı buldu.
Onlardan biriyim. Açtıklarına pişman
olmuş gibi on yıl içinde her şeyi ters turs
ettiler. Bu yüzden oradaki öğrenciliğimin
yarısı cennet, yarısı cehennemdir. O yıllar
Türkiye'nin çok partili demokrasiye
geçtiği kırağılı yıllardı. Yaşadıklarımı
öykü öykü yazdım. Tıpkı öbür yıl
salkımlarım gibi bol biberli bir romana
benzedi.

Fakir Baykurt
Duisburg
2.2.1995

Okurların beklediği Özyaşam sekiz
kitaptan oluşuyor:

1. Özüm Çocuktur
2. Köy Enstitülü Delikanlı
3. Kavacık Köyünün Öğretmeni
4. Köşe Bucak Anadolu
5. Bir TÖS Vardı
6. Genç Emekli
7. Sıladan Uzakta
8. Dost Yüzleri (Portreler)



ISBN 978-975-04-0775-8



9 789750 407758